

TÜRK HALK ŞİİRİ

Doç. Dr. Mustafa SEVER

āy

ankara üniversitesi yayınevi

TÜRK HALK ŞİİRİ

Doç. Dr. Mustafa SEVER

āψ

ankara Üniversitesi yayınevi

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 384
Ankara Üniversitesi Yayınevi Yayın No: 2

Türk Halk Şiiri
Doç. Dr. Mustafa Sezer
severm38@hotmail.com

Ankara Üniversitesi Yayınevi
Ankara Üniversitesi Tandoğan Yerleşkesi Öğrenme Merkezi,
Döğol Caddesi 06100
Tandoğan / Ankara / Türkiye
Tel: +90 (312) 223 5761
Faks: +90 (312) 213 95 32
Sertifika No: 25394

Birinci Basım: Kasım 2013

Genel Yayın Yönetmeni: Prof. Dr. Doğan Atılgan

Kapak Tasarımı ve Sayfa Uygulama : Ankara Üniversitesi Basımevi

© Ankara Üniversitesi Yayınevi

Tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN: 978-605-136-119-2

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No.10, 06510, Beşevler/ANKARA
Tel: 0312-213 66 55
Basım Tarihi: 15.11.2013

İÇİNDEKİLER

Türk Halk Şiiri	9
Türk Halk Şiirinde Şair Tipleri	16
Şaman	16
Baksı/Bahşı	18
Ozan	20
Âşık	21
XVI.-XX. Yüzyıllarda Âşık Şiiri	26
İcrâ Tôresi Yönünden Âşık Deyişleri	32
1. Serbest Deyişler	32
2. Sistemli Deyişler	32
a- Hoşlama,merhabalaşma / Giriş	33
b- Hatırlatma, canlandırma	34
c- Tekellüm	34
Âşıklık Geleneğinde Ask/ Muamma Asma	45
Âşıkların Sınıflandırılması	47
1. Tasavvuf Şairleri, Tasavvuf Şiiri ve Zümre Edebiyatları	47
2. Köylü Âşıklar	51
3. Kasaba ve Şehir Âşıkları	52
4. Yeniçeri Âşıklar	52
5. Göçebe Âşıklar	53
Profesyonel Şair Olarak Değerlendirilmeyen Şair Tipi	53
Kişi Olarak Halk Şairi	54
TÜRK HALK ŞİİRİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ	56
1. Nazım Birimi	56
2. Ölçü	57
3. Uyak	57
4. Konu	59
a- Doğa ve insan güzellikleri/ Güzellemeler	59
b- İnsan veya başka varlıkları eleştiri/ Taşlamalar	59
c- Kahramanlıklar, savaşlar/ Koçaklamalar	60
d- Ölen kişi veya kişiler/ Ağıtlar	60
e- Nasihat / Öğüt	60
5. Türler ve Şekiller	61
I. Halk Şiirinin Heceli Nazım Şekilleri ve Türleri	61
A- Nazım Şekilleri	
Mâni	62
Koşma	70
Destan	78
B- Nazım Türleri	
1- Ezgi ağırlıklı türler	
a- Türkü	92
b- Varsağı	118
c- Semai	120
d- Koşma	bkz. s. 70
2- Konu ağırlıklı türler	
a- Koçaklama	bkz. s. 60
b- Taşlama	bkz. s. 59
c- Güzelleme	bkz. s. 59
d- Destan	bkz. s. 78
e- İlahî	121
f- Devriye	122
g- Nutuk	126
h- Şathiye	127

3- Ezgi ve konu ağırlığı aynı yoğunlukta olan türler

a- Ninni.....	bkz. s. 111
b- Ağıt.....	bkz. s. 113
c- Mani.....	bkz. s. 62
II. Halk Şiirinin Aruzlu Şekilleri	131
1- Divân.....	132
2- Semai.....	136
3- Kalenderi.....	140
4- Selis.....	142
5- Satranç.....	143
6- Vezn-i Âhar.....	144

YÜZYILLARA GÖRE HALK ŞAİRLERİ

XIII. Yüzyıl

Yunus Emre.....	151
-----------------	-----

XIV. Yüzyıl

Abdal Musa.....	157
Âşık Paşa.....	159

XV. Yüzyıl

Kaygusuz Abdal.....	164
Hacı Bayram Veli.....	169
Eşrefoğlu Rûmî.....	172
Hasan Dede.....	175

XVI. Yüzyıl

Muhyiddin Abdal.....	178
Abdurrahman Tirsi.....	181
Geda Muslî.....	183
Bahşî.....	185
Armutlu.....	186
Çırpanlı.....	187
Oğuz Ali.....	187
Üftâde.....	188
Hatayî (Şah İsmail).....	191
Usulî.....	195
Ümmî Sinan.....	198
Koroğlu.....	201
Kaygusuz Vizeli Alâeddin.....	207
Hayalî.....	209
Kazak Abdal.....	211
Pir Sultan Abdal.....	214
Seyyid Nizamoğlu.....	219
Öksüz Dede.....	223
Kul Himmet.....	226
Kul Mehmet.....	230
Kul Hüseyin.....	233
Âşık Garib.....	237

XVII. Yüzyıl

Muhyî.....	240
Gaybî Sunullah.....	241
Âşık.....	244
Bursalı Halil.....	247
Âşık Kerem.....	249
Teslim Abdal.....	252
Kul Nesimî.....	255
Ercişli Emrah.....	257
Dedemoğlu.....	262

Kayıkcı Kul Mustafa	265
Kuloğlu	269
Kâtibi	273
Şahinoğlu	278
Karac' oğlan	279
Kâtip Ali	292
Âşık Ömer	294
Temaşvarlı Gazi Hasan	299
Virânî	302
Mecnûnî	306
Gevheri	308
XVIII. Yüzyıl	
Âşık İbrahim	314
Kul Himmet Üstâdım	316
Âşık Halil	319
Pir Mehmet	322
Kemter Baba	325
XIX. Yüzyıl	
Dertli	328
Derviş Mehmet	332
Erzurumlu Emrah	335
Zileli Fedâî	339
Âşık Kusûri	343
Âşık Şem'î	346
Silleli Sürûrî	349
Dadaloğlu	352
Veli Abdal	358
Âşık Sefil Ali	364
Bayburtlu Zihnî	367
Türâbî Dede	370
Develili Seyrânî	373
Sivaslı Sıtkı	378
Artvinli Şamil	381
Feryâdî	385
Tokatlı (Beşiktaşlı) Gedâî	388
Tokatlı Nuri	391
Serdârî	394
Ruhsatî	398
Deli Boran	401
Keşfi	407
Zileli Ceyhunî	409
Meslekî	413
Âşık Şenlik	418
Bayburtlu Celâlî	422
Sümmanî	426
Münhaci	430
Sıtkı Baba	433
Âşık Gufrânî	436
Râmi	438
Âşık Vahdetî	441
XX. Yüzyıl	
Âşık Derdiçok	443
Şemsî	446
Posoflu Zülalî	449
Derunî	454
Yozgatlı Hüznî	458

Konyalı Âşık Mehmet Yakıcı.....	461
Cemal Hoca.....	467
Yusufelili Huzûrî.....	471
Âşık Baba Salim.....	476
Zuhurî.....	479
Âşık Süleyman.....	481
Ahmet Çıtak.....	484
Kağızmanlı Hıfzı.....	487
Âşık Veysel.....	492
Mevlüt Yıldırım.....	499
Sıtkı.....	501
Ali Bâki Gül.....	504
Talib Coşkun.....	508
Noksanî.....	513
Âşık Efkârî.....	516
Âşık Emsalî.....	520
Âşık Dursun Cevlanî.....	524
Âşık Ali İzzet.....	527
İşpirli Hicranî.....	531
Âşık Ümmanî.....	534
Posoflu Müdamî.....	538
Habip Karaaslan.....	542
Ali Gürbüz.....	546
Davut Sularî.....	550
Halil Karabulut.....	554
Şavşatlı Âşık Deryamî.....	559
Âşık Yener.....	562
Âşık Divânî.....	567
Mevlüt İhsanî.....	570
Âşık Hasretî.....	574
Mihnetî.....	578
Hüseyin Kaçıran.....	581
Hüseyin Çırakman.....	584
Âşık Mustafa Ruhanî.....	589
Âşık Pervanî.....	595
Kul Semâî.....	597
Nesimî Çimen.....	601
Âşık İhsanî.....	605
Âşık Kul Ahmet.....	609
Âşık İlhamî.....	613
Âşık Daimî.....	616
Sefil Selimî.....	620
Âşık Reyhanî.....	625
Âşık Ferrahî.....	630
Tokatlı Selmanî.....	635
Âşık İsmet.....	638
Şeref Taşhova.....	641
Murat Çobanoğlu.....	645
Gürünlü Gülhanî.....	648
Âşık Hüdâî.....	653
Âşık Feymanî.....	656
Âşık Kalender.....	659
Âşık Mahzunî.....	661
Âşık Temelî.....	666
Şah Durna.....	670

KAYNAKLAR.....	673
-----------------------	------------

ÖNSÖZ

Türk halk şiiri, Türk halk edebiyatının geneli içinde insanımızın yüzyıllardan günümüze yaşadıklarını, yaşamı içindeki sevinçlerini, acılarını, coşkularını, özlemlerini, vd. sade bir dille yansıtan üretene belli veya üretene unutulmuş halkın ortak ürünü durumuna gelmiş ürünleri içine alır. Bu genel çerçevede içinde Türk halk şiirini “Anonim Halk Şiiri” ve “Âşık Şiiri” olarak bölümleyebiliriz.

Çalışmamızın I. Bölümünde, âşıklık geleneği içinde gelişmelerini birbirinden bağımsız sayamayacağımız Anonim ve Ferdî Türk Halk Şiirinin, tarihî süreç bağlamında gelişimini ve özelliklerini değerlendirmeye çalıştık. Türk Halk şiirinde şair tiplerinin özellikleri, halk şiirinin heceli ve aruzlu tür ve şekilleri üzerinde durduk.

Çalışmamızın II. Bölümünde ise, XIII.-XX. yüzyıllar arası Türk halk şiirinin temsilcileri olan şairleri yaşadıkları yüzyıllara ve doğum yıllarına göre tasnif ederek, değerlendirmeye, şiirlerinden örnekler sunmaya çalıştık. Ayrıca bu bölümde her şair için kısa, fakat ilk elden ulaşabilecek bir kaynakça oluşturduk. Değerlendirmeye çalıştığımız şairleri seçerken sanat özellikleri bakımından geleneğin temsilcisi, sanat seviyesi yüksek, haklarında sağlam bilgiler bulunan ve dolayısıyla da haklarında daha fazla yayın yapılanları tercih ettik.

Türk halk şiiri, âşıklık geleneği, Türk şiirinin tarihî seyri içinde türleri ve şekilleri, gelenek içinde adını duyuran şairlerin hayatları ve şiirlerinden örnekleri sunmaya çalıştığımız bu kitabın, başta ilgili bölümlerde öğrenim görmekte olan öğrencilere, ilgili bölümlerde öğreticilik yapan öğretim elemanlarına bir el kitabı olacağını düşünüyoruz.

Doç. Dr. Mustafa Sever

KISALTMALAR

Ans.	: Ansiklopedi
Ant.	: Antoloji
Bk.	: Bakınız
c.	: Cilt
HBH	: Halk Bilgisi Haberleri Dergisi
HK	: Halk Kültürü Dergisi
MF	: Milli Folklor Dergisi
s.	: Sayı
Skr.	: Sanskritçe
TD	: Türk Dili Dergisi
TE	: Türk Edebiyatı Dergisi
TF	: Türk Folkloru Dergisi
TFA	: Türk Folklor Araştırmaları Dergisi
TK	: Türk Kültürü Dergisi

TÜRK HALK ŞİİRİ

Halk şiiri, genel anlamda halkın içinde yetişen, deyişlerini sazla söyleyen, sözlü şiir geleneğine bağlı ozanların hece ölçüsüyle ve özel biçimlerle meydana getirdikleri manzum ürünlerdir. İlk üretenleri bilinmeyen anonim ürünleri olduğu kadar üreticisi bilinen ürünleri de içine alır. Adları bilinen veya bilinmeyen ya da tarih içinde unutulmuş şairler, belli nazım şekilleri ve türleri içinde halkın yaşantılarını duygu ve düşüncelerini, acılarını, sevinçlerini, korkularını, inançlarını, özelemlerini, sorunlarını belirli şekillerde dile getirir. Bu açıdan bakıldığında halk şiiri, hem kişiye ait hem de anonim ürünleri içine alır. Halk şiiri, temelinde sözlü edebiyat içerisinde değerlendirilmelidir. Çünkü çalınıp söylenerek veya ezberlenerek toplum içerisinde belli bir dolanım girer. Bu yönüyle yapısında birtakım değişiklikler meydana gelir. Nesilden nesile iletilirken yeni duygu ve düşüncelerle zenginleşebilir. Yani, çağdan çağa, mekandan mekana halk şiiri ve dolayısıyla şairi değişime uğrar.

Türk şiiri de diğer milletlerde olduğu gibi, ilkin dinî törenlerde doğmuş, daha sonra da din dışı konularda gelişimini sürdürmüştür. Yani, diğer milletlerin şiirlerinde olduğu gibi, Türk şiirinin kaynağında da dinî, sihrî unsurlar vardır. Müzik-raks-şiir üçlemesi, Türklerin dinî ve din dışı törenlerinde de geçerlidir. Bu törenlerin hemen hepsi şiir-müzik-raks öğelerine dayalıdır. Şamanlar, bu törenlerin yöneteni ve uygulayıcısıdır. Şiirin etkisinin hayli yüksek olduğu bu törenler “şölen”, “sığır” ve “yuğ” adı verilen törenlerdir.

Şölen, bir kurban töreni olup şaman bu törende kurbanın kesilmesi öncesi ve sonrasında şiirler okur. Yılın belli dönemlerinde (ilkyaz, yaz veya güz), ata ruhlarına, ak veya kara iyelere, onlardan belli dileklerde bulunmak veya onlardan gelebilecek şerlerden korunmak amacıyla kurbanlar kesilerek hep birlikte etlerinin yendiği bu törenlerde şamanlar, dinî şiirler okurlardı. Daha sonraki dönemlerde şölenler, dinî özelliklerinden sıyrılarak din dışı bir gelenek şeklini almış, ozanlar bu törenlerde tabiat sevgisi, aşk, yiğitlik, vb. çeşitli konularda şiirler söylemişlerdir.

Sığır, yılın belli dönemlerinde yapılan süreklilikli avlardır. Belli dönemlerde yapılan bu süreklilikli avlarının bereketli ve kazasız şekilde geçmesi amacıyla şamanlar, ruhlara birtakım dileklerde bulunur, yeraltı ve gökteki çeşitli ruhların katlarına, mekanlarına yaptıkları yolculuklar vasıtasıyla ava çıkacak avcılarını kutsarlardı. Süreklilikli avları, daha sonraki devirlerde dinî özelliğini yitirmiş, din dışı şekilde günümüze kadar gelmiştir.

Yuğ, ölen kişiler için yapılan yas törenleridir; ki bu törenlerde ölen kişinin ardından sagular (ağıtlar) söylenir. Çin kaynaklarından edinilen bilgilere göre, eski Türklerde, başka milletlerinkine benzemeyen tamamıyla kendilerine özgü bir ölü gömme, yas tutma töreni/yuğ mevcuttur. Abdülkadir İnan'ın Hyasinth'ten aktardığı bilgilerden öğrendiğimize göre, “Göktürkler ölüyü çadıra korlar. Oğulları, torunları, erkek-kadın başka akrabaları atlar ve koyunlar

keserler ve çadırın önüne sererler. Ölü bulunan çadırın etrafında at üzerinde yedi defa dolanırlar. Kapının önünde bıçakla yüzlerini kesip ağlarlar. Yüzlerinden kan ve yaş karışık olarak akar. Bu töreni yedi defa tekrar ederler. Sonra muayyen bir günde ölünün bindiği atı, kullandığı bütün eşyayı ölü ile beraber ateşte yakarlar; külünü, yılın muayyen bir gününde mezara gömerler. İlkbaharda ölenleri sonbaharda, otların ve yaprakların sarardığı zaman gömerler. Kışın veya güzün ölenleri çiçekler açıldığı zaman (ilkbaharda) gömerler. Defin gününde ölünün akrabası, tıpkı öldüğü günde yaptıkları gibi, at üzerinde gezer ve yüzlerini keser, ağlarlar. Mezar üzerinde kurulan yapının duvarlarına ölünün resmini, hayatında yaptığı savaşları resmederler. Bu kişi, ömründe bir adam öldürmüş ise, mezar üzerinde bir taş korlar. Bazı ölülerin mezarında bu taşlar yüze, hatta bine baliğ olur. Atlar ve koyunlar kurban ettikten sonra, bunların kafalarını kazıklar üzerine korlar” (İnan 1972: 177).

Bütün bu işlemlerin gerçekleşmesinde düzenleyicilik rolleriyle şamanlar, gerek ölenin değeri, yaptığı işler, geride kalan ölü yakınlarının acılarını dile getirmek, gerekse ölünün ruhunu ata ruhlarının yanına götürmek için bir âyin gerçekleştirirdi. Bu âyin sırasında da ata ruhlarına veya ak ve kara iyelere dileğinin gerçekleşmesi yönünde şiirler/ilahiler söylerdi. Bu törenlerde şiir, müzik ve raksı tamamlayan bir öge olduğundan irticâlen söylenirdi. Şaman, tören sırasında şiirini içinden geldiği gibi söylerdi; fakat irticâlen de olsa söylenen bu şiirlerin belli bir şekli ve özü vardı.

Reşit Rahmeti Arat’ın (1991: XI) verdiği bilgilere göre, eski Türk şiirinde şekil veya tür olarak koşug, kojan, koşma, takşut, takmak, ır/yır, kög, şlok, padak, kavi, baş/başık gibi terimlere rastlanılmaktadır:

Koşug: Mevcut örneklere göre nazım, manzûme, manzûm parça ve şiir anlamlarında kullanılmıştır. Doğu Türkçesindeki “koşak” şekli de bu kelimenin bir türevidir, ki tarihî şarkı, efsanevî türkü; koşakçı da tarihî şarkılar söyleyen kimse anlamlarına gelir. Koşug terimini, günümüzde Kazak, Karakalpak, Hakas, Şor, Altay, Kırgız, Tıva, Saha/Yakut Türk boyları kosık, koşık, koşak ve koşok şeklinde şiir geleneklerinde kullanmaktadırlar. (Ergun 1997: 226)

Kojan/kojon: Günümüzde Altay Türkçesinde şarkı, türkü anlamlarında kullanılan kojon, destandan gayrı şiirler için kullanılan bir terimdir. Kojonçı, şarkıcı; kojon ayt- ve kojondo- ise, şarkı söylemek anlamlarıdır.

Koşma: Koş- fiilinden -ma yapım ekiyle yapılmış bir addır ve nazmetme ve nazım anlamlarında kullanılmıştır.

Takşut: Eski Türkçe içinde, özellikle de Burkancı Uygur muhitinde geniş ölçüde kullanılan takşut terimine daha sonraki devirlerde pek rastlanmamaktadır. Genel olarak nazım, beyit, manzûme anlamlarına gelen takşut, genellikle şlok/şloka ile birlikte geçer.

Takmak: Takşut ile aynı kökten geldiği düşünülen takmak, değişik şivelerde bulmaca, atalarsözü, türkü anlamlarında kullanılan bir terimdir. Takmakla-, takmakçı kelimeleri de takmak ile ilgilidir

Yır/ır: Divân-ı Lügat-it Türk'te yır koş-, koşma, türkü düzmek; yır koşul-, manzûme yapılmak, şiir düzülme; yır yırla-, ır, şarkı söylemek ve yıragu, çalgıcı, çağırıcı anlamlarında kullanılmıştır.

Kög: Takşut ile birlikte geçen bu terim için, Divân-ı Lügat-it Türk'te şiirin vezni, ırın ölçüsü, ırlamakta sesin yükselip alçalması açıklaması verilmiş olup buradan hareketle köğ için R. R. Arat, belirli bir makam ile söylenen ır, yır, türkü ve şarkı; kögle- içinse, ırlamak, teganni etmek, şarkı söylemek, sesi yükselte alçalta şarkı söylemek açıklamasını yapmaktadır.

Şlok (<Skr. Śloka): Manzûme, şiir anlamına gelen bu terim, özellikle büyük epik şiirlere ad olmaktadır ve sekiz heceli dört dizeli kıtalardan meydana geldiği gibi 8+8=16 heceli şekilde de olabilir.

Padak (<Skr. Pādaka): Sanskritçe şiir, bir şiirin (dörtlüğün) dörte biri anlamına gelen pādaka, Buda'yı öven ilahi söylemek, ezbere okumak, ezgi ile okumak anlamlarında da kullanılmıştır.

Kavi (<Skr. Kāvya): Daha çok üslûp ile ilgili bir terimdir. Çince'den Hüen-Tsang'ın seyahatnâmesini Türkçeye çeviren Singku Seli, bu çevirisini "kavi nom bitig" olarak adlandırmaktadır; ki "kavi (<kāvya) üslûbunda yazılmış bir kitap" anlamına gelir. Nesir dilinden farklı olan bu üslûp, şiir olmamakla birlikte, nazmın bazı özelliklerini de taşımaktadır.

Baş/Başık: Sogdca mani metinlerinde ilahî anlamında kullanılmıştır. R. R. Arat'ın (1991) verdiği bilgilere göre eski Türk edebiyatı metinlerinde adları geçen Türk şairler şunlardır:

Aprınçur Tigin: Mani kültür muhitine dâhil, şimdiye kadar adı bilinen en eski Türk şairi olan Aprınçur Tigin'in günümüze iki şiiri ulaşmıştır. Şiirlerden biri dörtlük, diğeri üçlükler halinde tanzim edilmiş olup kendi türünün en eski örneklerini oluşturan bu şiirlerden Aprınçur Tigin'in usta bir şair olduğu anlaşılmaktadır.

Kül Tarkan: Adı kayıtlarda geçen; ancak elde şiirleri bulunmayan bir şairdir.

Singku Seli Tutung: X. yüzyılın ilk yarısında Hüen-Tsang'ın ünlü seyahatnâmesini Çince'den Türkçeye çeviren Türk şairidir.

Ki-ki: Burkan kültür muhiti içinde dinî şiirleri bulunan bir şairdir.

Pratyaya-Şiri: Burkancı mezhep mensuplarıyla birlikte adı geçen ve ruhanî zümreye dahil olduğu anlaşılan bu şairin asıl Türk adı belli değildir. İfade tarzı ve dörtlüklerin şekli kendisinin dile ve sanata hakim olduğunu göstermektedir.

Asıg Tutung: Müstensih sıfatı ile bir dörtlükte adı geçen şairin hakkında başkaca bilgi yoktur.

Çısuva Tutung: Bir manzumenin sonuna eklenen bilgiden şairin müellif olduğu anlaşılmaktadır.

Kalım Keyşi: Bir kısmı eksik, uzunca bir dinî metni nazmetmiş olan Kalım Keyşi, ruhanî zümreye mensup bir şairdir.

Çuçu: Elde henüz şiirleri bulunmayan Çuçu hakkında Kaşgarlı Mahmut, “Bir Türk şairinin adıdır.” şeklinde bilgi vermektedir. Kaşgarlı Mahmut’un örnek olarak verdiği ve bir kısmı daha büyük birlikler halinde toplanabilen manzum parçalardan bazılarının bu şaire ait olabileceği düşünülmektedir.

Yukarıda, R. R. Arat’tan aktardığımız eski Türk şiirine ait şekil ve türler hakkında gerekli değerlendirmeleri yapmak için yeterli bilgi ve belgelere ne yazık ki sahip değiliz. Bu açıdan eldeki örneklerle bakarak İslâmiyet öncesi Türk şiirini genel olarak *koşuk*, *sagu* ve *destan* olarak üç türe ayırabiliriz:

Koşuk

Yılın belli dönemlerinde yapılan sürekle avları sonrasında yapılan şölen/şılan veya toy adı verilen ziyafetlerde söylenen, “yiğitlik, aşk ve tabiat temaları üzerine söylenmiş şiirlerin genel adıdır. Hece vezniyle ve dörtlüklerle düzenlenmiştir. Kafiye sıralanması şöyledir: aaab/cccb/dddb (Dizdaroğlu 1968: 209). Koşuk, konu ve şekil özellikleri bakımından koşmayla benzer özellikler gösterir.

Aşk:

Üdiğ mini komıttı	Aşk beni çoşturdu
Sakinç manga yumıttı	Dert geldi bende toplandı
Könglüm angar emıttı	Gönlüm o güzele meylettı
Yüzüm mening sargarur	Yüzüm (o yüzden) sararıyor.
Könglüm angar kaynayu	Gönlüm ona kaynıyor
İçtin angar oynayu	(Çünkü, evin) içinde onunla oynayıyorum
Keldi manga boynayu	Bana mağrur bir şekilde gelmişti
Oynap meni argarur	Oynaşıp sevişerek beni yordu
Bardı közüm yarukı	Gözümün ışığı (sevgilim) gitti
Aldı özüm konukı	Canımı da alıp götürdü
Kanda erinç kanıkı	Acaba (şimdi) nerede ki?
Emdi udın odgarur	Beni uykumdan uyandırır
Kördi meni emleyü	(Sevgilim) beni gördü ve tedavi etti
Baktı manga imleyü	Bana baktı ve (beni) selamladı
Kaldım köngül tumlıyu	Gönlü soğumuş ve donmuş olarak kaldım
Kadgu meni torgurur	Kaygı ve keder beni zayıflatıyor

(Tekin 1989: 82)

Doğa:

Yay yarupan ergüzi
Aktı akın munduzu
Tugdı yaruk yulduzi
Tıngla sözüüm külgüsüz

Agdı bulıt kükreyü
Yağmur tolı sekriyü
Kalık anı ügriyü
Kańça barır belgüsüz

Türlüğ çeçek yarıldı
Barçın yadım kerildi
Uçmak yeri körüldi
Tumlug yana kelgesüz

Kurt kuş kamug tirildi
Erkek tişi tirildi
Ögür alıp tarıldı
Yıńka yana kirgüsüz

Bahar(güneşi) ışıdı, eriyen kar, buz suları,
Coşkun seller halinde aktı
Parlak (sabah) yıldızı doğdu
(Şaşılası) sözlerimi gülmeksizin dinle!

Bulut gürleyerek yükseldi
Yağmur, dolu yağıyor
Hava bulutlu (denizdeki kayık gibi) sallanıyor
(Bu yüzden) nereye gideceği belli olmuyor

Rengârenk çiçekler açıldı
(yerlere sanki) ipek örtüler serildi
Cennet görünmüş gibi oldu
Soğuklar artık gelmeyecek

(Bahar geldi) kurt, kuş hepsi dirildi
Erkekler ve dişiler bir araya geldiler
Ve eşlerini alıp dağıldılar
(Hiçbiri) artık ine girmeyecek

(Tekin 1989: 108)

Savaş:

Tünle bile köçelim
Yamar suwın keçelim
Terngük suwın içelim
Yuwga yağı uwulsun

(Biz) tang ata yortalım
Budraç kanın irtelim
Basmıl begin örtelim
Emdi yigit yewilsin

Kırıp atıg kemşelim
Kalkan süngün çomşalım
Kaynap yana yumşalım
Katğı yağı yawalsun

Teğre awıp eğrelim
Attın tüşüp yüğrelim
Arslanlayu kükrelim
Kuçi anın kewilsün

Geceleyin göçelim
Yamar suyunu geçelim
Kaynak sularından içelim
Zayıf düşman ufalansın/azalsın

Tan atarken yola çıkalım
Budraç'ın kanını isteyelim
Basmıllar'ın beyini (de) yakalım
Şimdi yigitler toplansın, bir araya gelsin

Narâ atarak atlarımızı sürelim
Kalkan ve mızraklarımızla düşmana dalalım
Kaynarcasına öfkelenerek dövüşelim, sonra da
(barış isterlerse) yumuşayalım
(Öyle ki) sert düşman yatışsın ve yola gelsin

Nâra atarak atlarımızı sürelim
Attan inip saldıralım
Arslan gibi kükreyelim
Düşmanın morali bozulsun

Endik kişi tetilsün
İl törü itilsün
Toklı böri yetilsün
Kadgu yeme sawılsun

Şaşkın ve ahmak kişiler akıllansın
Ülke ve devlet gelişsin, dirliğe, düzene kavuşsun
Kurtla kuzu art arda yürüsün, barış olsun
Kaygı ve keder (de böylece) savulup gitsin
(Tekin,1986: 100)

Sagu:

Toplumca sevilen bir kişinin ölümünden duyulan üzüntüyü, acıyı anlatmak için söylenen şiirlerdir. Yuğ/Yoğ denilen dinî matem törenlerinde söylenen sagularda ölen kişinin iyilikleri, yiğitlikleri, başarıları anlatılırdı. İslâmiyet sonrası bu tür şiirlere Divân şiirinde mersiye, halk şiirinde ise ağıt adı verilmiştir.

ALP ER TUNGA SAGUSU

Alp Er Tunga öldü mü
Issız ajun kaldı mı
Ödleğ öçin aldı mı
Emdi yürek yırtılır

Alp Er Tunga öldü mü?
Ölümlü dünya kaldı mı?
Zaman öcünü aldı mı?
Şimdi yürek yırtılır!

Ödleğ yarag küzettü
Ogrı tuzak uzattı
Begler begin azıttı
Kaçsa kalı kurtulur

Feleğ (onun canını almak için) fırsat gözettü
(Ve) gizli bir tuzak kurdu
Beyler beyini yanılttı (ve tuzağa düşürdü)
Kaçsa (bile bu tuzaktan) nasıl kurtulur (du)

Ödleğ küni tawratır
Yalnguk küçin kewretür
Erdin ajun sewritür
Kaçsa takı ertilür
Ögreyüki mundag ok
Munda adın tıldag ok
Atsa ajun ugrap ok
Taglar başı kertilür

Feleğün günleri çabuk geçer (ve)
Feleğ böylece) insanın gücünü gitgide azaltır (ve)
Dünyayı insanlardan boşaltır
Kaçsalar bile yine de Feleğ'e geçilirler
(Feleğ'in) âdeti böyledir işte!
Bundan başka(sı) da bahanedir zaten
(Feleğ bir kere) niyet edip (de) ok atarsa
Dağların başı (bile) kertilir

Begler atın argurup
Kadgu anı turgurup
Mengzi yüzi sargarup
Körküm angar türtülür

Beyler atlarını sürüyor
Üzüntü onları durduruyor
Benizleri, yüzleri sararıp
Onlara safran sürülüyor.

Ulışıp eren börleyü
Yırtın yaka ırlayü
Sıkırıp üni yurlayü
Sığtap közi örtülür

Erenler tıpkı kurt gibi uluşuyor
Yaka yırtarcasına bağırıyorlar
Seslerinin bütün gücüyle haykırarak
Gözleri örtülünceye dek ağlıyorlar

Könglüm için örtedi
Yitmiş yaşığ kartardı
Kiçmiş öd'ig irtedi
Tün kün kiçip irtelür

Gönlümün içini yaktı
Yetmiş yaş ihtiyarlattı
Gönül geçmiş günleri aradı
O günler gün geçtikçe aranır

(Tekin 1989: 8)

BİLİNMEYEN BİR KAHRAMANA AĞIT

Erdi aşın taturgan
Yawlak yağığ kaçurgan
Oğrak süsin kaytargan
Bastı ölüm ahtarı

(O, konuklarına) yemeğini tattıran
kötü düşmanı kaçirtan
(ve) Oğrak ordusunu geri püskürten (yiğit) idi
Ölüm (onu yere) yıkarak bastırdı.

Yağı ötin öçürgen
Toydın anı köçürgen
İşler üzüp keçürgen
Teğdi okı öldürü

(O) düşman ateşini söndüren
(düşmanları) karargâhlarından göç ettiren
(ve çetin) işlerin üstesinden gelen (bir yiğit) idi
(Feleğin) oku (ona) isabet etti (ve) öldürdü.

Turgan uluğ ışlaka
Tirgi urup aşlakasoğuk
Tumluğ kadir kışlaka
Kodtı eriğ umduru

(O) büyük işler yapan
(ve) şiddetli kışlarda (bile)
ziyafet veren (konuklarını doyuran yiğit) idi
(Ölümü ile) insanları (cömertliğini) umar bıraktı
(Tekin 1986: 108)

İlk devirlerden günümüze kadar “şair ve şiir” tip ve türlerinde değişmeler, gelişmeler olduğu muhakkaktır. İşbölümünün gelişmesi, çeşitli sanat ve zenaatlerin ferdileşmesi sonucunda şair kimliğinde de değişmeler olduğu bir gerçektir. Şamanın ilkin şiir söylemesinin yanında büyücülük, din adamlığı, hekimlik gibi görevleri olmasına karşılık, daha sonraları yalnızca din adamlığı görevini yerine getiren bir kimliği olmuştur.

Değişik zaman ve coğrafyalarda kabul edilen dinlerin, dahil olunulan uygarlık sahasının özelliklerine göre şair de değişik adlarla anılır olmuş; yani değişik zümre ve değişik kültür çevrelerinin yansıtıcısı olarak şairler farklı özelliklerle şiir dünyamızda yerlerini almışlardır. Bu durum, halk edebiyatımızda çeşitli “şair tipleri”nin ortaya çıkmasını doğurmuştur.

TÜRK HALK ŞİİRİNDE ŞAİR TİPLERİ

Şaman

Ozan

Baksı/Bahşı

Âşık

Kamus-ı Türkî'de (Ş. Sami, 1317/1989: 764) şair, “şiir söyleyen, tabiatında şiir söylemek hâssa ve kuvveti bulunan ve mevzun söz uydurmağa mahir olan şahıs” olarak tarif edilmektedir. Türkçe Sözlük'te (TDK 1983) ise, şaire “geniş bir hayâlî olan, duyarlı, duygulu kimse” karşılığı verilmektedir. Türk şiirinin tarihi seyri içinde, bu şiiri meydana getiren, terennüm eden çeşitli şair tipleri vardır. Türk milletinin içinde bulunduğu her uygarlık sahasında adları değişen şair tipleri, bir ölçüde içinde bulunulan zamana göre veya genel kabul gören dine göre adlandırılmıştır. His, hayâl, fikir ve buluşlarıyla dinleyenlerde ve okuyanlarda duygulanmalar, heyecanlar uyandıran bu istisnaî kişileri tarihî süreç içerisinde inceleyecek olursak ilk başta şamanlar gelmektedir:

ŞAMAN

Tunguz lehçesinde “şa=bilmek, şaman=bilen, bilgin anlamlarına gel[ir]. Dolayısıyla şaman, bilimiyle ve inancın gücüyle şaman ustalığının dil, müzik, hareket ve nesne dünyasını bir araya getir[ir] ve oluşturulan bu kompozisyonda her ayrıntı ayrı anlama sahiptir.” (Hoppal 2012: 21). Şamanın ilahî bilgiye sahip oluşu yanında ilahî varlıklardan edindiği yeteneklerle özellikle ruhî hastalıkları tedavi etmede hekimlik, gelecekte haber vericilik, sihir yapma, âyinlerde şiir/ilahî söyleme, müzisyenlik ve dans etme gibi özellikleri de vardır.

Orta Asya bozkır medeniyetinde şaman, her şeyden önce dinî âyinlerin yöneticisi durumundaydı. Bu yönetici rolünün yanında âyinin önemli bir bölümünün de icracısıydı. Şamanın en temel özelliği, ruhlarla temasa geçebilme halidir; ki bu haline “kamlı” adı verilir. Dolayısıyla şamanın ruhlarla iletişime geçtiği sıradaki hali kamlık olarak adlandırılır. Fuzuli Bayat'ın verdiği bilgilere göre (2009: 52) şaman, yalnız kamlık ettiği sürece şamandır. Diğer zamanlarda o da içinde bulunduğu toplumun diğer üyeleri gibi normal insandır. Şamanın “kamlık zamanı, ki buna Orta Asya'da kuçmak veya göçürme, ruhunu başka bir boyuta göçürme denilmektedir. Kamlık, işlevi açısından önce evreni ve evrendeki maddî âlemlerle ruhlar dünyası arasındaki ilişkiyi anlama ve algılama” (Bayat 2009: 37, 215) faaliyetidir.

Şaman “herşeyden önce, kendi hususi usulleri vasıtasıyla kazandığı ‘extase’ hâli içinde ruhunun, göklere yükselmek veya yer altına inmek ve oralarda gezip dolaşmak üzere bedeninden ayrıldığını hisseden bir ‘transe’ (aşkın) ustasıdır” (Kafesoğlu 1993: 193). Altay Türklerine göre şaman, genetik olarak gelen ve şaman adayının çocukluk çağında çeşitli nöbetlerle kendini belli eden bir hastalık durumudur. Radlof'a göre (1976: 233) -özetleyerek ve sadeleştirerek söylersek- şaman adayı, ilkin kendinde yoğun bir yorgunluk

hisseder, vücudu kasılıp titrer; deli gibi dönmeye başlar, ağzından köpükler saçarak yere yıkılır. “Günün birinde de davulunu alıp çalmaya başlar. Genç şaman, âyinlere ait bilgileri, şamanlığa ait bilgileri güçlü bir şamandan öğrenir. Bu, bir çıraklık devresidir. Çeşitli âyinleri nasıl yapacağını, nasıl yöneteceğini, okunacak şiirleri/duaları, görünmez güçlerle ilişkiye geçmeyi, ruhlar âlemine yolculuğu vb. öğrenir. Yani, şaman adayı belli bir eğitimden geçmek zorundadır. Âyinlerdeki şiirlerinin kaynağı, doğrudan doğruya bu ruhlar âlemine yaptığı yolculuktur. Şaman, sadece bir araç konumundadır. Yani, o şiirini kendisi yaratmaz; ruhların veya Tanrı'nın ona verdiği ilhamla ilâhî sözleri aktaran bir araçtır. Şiir söyleme yeteneği, şaire Tanrı veya ruhlar tarafından armağan edilmiş, aklın alamayacağı bir armağandır. Şairlik yeteneği armağan edilmiş kişi, eğer Tanrı'nın veya ruhların bu armağanını kabul etmek istemezse, seçilmiş bir kişi olarak yapılan bu çağrıya uymazsa ve ihmâlkâr davranırsa, Tanrı'nın veya ruhların isteklerini kabul edinceye kadar felaketlerle karşılaşır ve hasta olur.

Âyin esnasında ruhlarla temasa geçen şamanın ağzından çıkan sözler, ruhların çeşitli olaylar, durumlar hakkındaki sözleridir. Zor tabiat şartlarında zorlanan, çaresiz insanlar, şaman aracılığıyla ruhlardan birtakım isteklerde bulunurlar. Şaman, halkıyla ruhlar arasında bir elçi görevi görür:

“Kabay kudun yayattan. Aydar malga piyan ber!
Agar yurtka kejiğin berzin ! Iyıkçıldıu yaan tuu Kara Kaya!
Iyıkçıldı yan Altayga tabışsın, yerge biriksin! bir yargızın çeçerbe?
Bir piyanın bererbe ? Bûdak sayın sülenip,
Yen Altayga tabışsın, Iyıkçıldı keng Altaydıng yargıçı yeri”

*(Beşik canını [yavruları] yaradan [Tanrı]), güttüğümüz sürülere bereket ver!
Yurda, ahaliye refah versin. Ey mukaddes büyükdağ, Kara Kaya !
Mukaddes büyük Altay'a ulaşsın ! Yargı (hüküm) yerine biriksin, bir hükmünü
[lehimize] halledecek mi ? Bereket ve refah verir mi ? Her buudak [engel] de
konuşup büyük Altay'a ulaşsın ! Mübarek büyük Altay'ın
hüküm yeri [kararlar verilecek yeri] !*

“Azrayttan bala kudun yayagan, arbadayttan maldıng kudun yayagan
Aru Altay yerim-suula! Bura yaldu keng Altay!
Mung kulaktuu yerim-su, Aru Altay Captı Kaan,
Munu surap yadım!”

*Beslenecek çocuk canını yaratmış, çoğalacak olan sürülerin canını
yaratmış mukaddes Altay yer-suyum! Mukaddes Altay, Çaptı Hakan,
bunları diliyorum.)*

(İnan 1972: 127-130)

Şaman ilahî varlıklardan kendisine verilen birtakım güçlerle diğer insanlardan ayrılan özellikler edinir. Bu özelliklerin başında, yukarıda belirttiğimiz gibi ruhların, iyelerin veya Tanrı'nın sözlerini kamlığı (âyin) esnasında insanlara iletmesi gelir. Bu özellikleriyle şiir söyleyebilen sanatçı, şair olan şamanlar “dualarını da kulak seslerinden oluşan ve asonans şiir dediğimiz bir şiir neviyle yaparlar. Ancak şamanın şairliği yalnız esrime zamanı gerçekleştiğinden onları normal şairlerden farklı tutmak gerekir. Nitekim ayıldıktan sonra şaman, söylediklerinin (ister dua olsun ister se de gökte veya yeraltında gördüklerini anlattığı söylemeler olsun) hiç birini hatırlamaz.” (Bayat 2009: 119).

Halk katında tanınan ve artık şamanlıkları onaylanan şair/şaman kişiler, toplumda büyük bir mevki sahibidir ve büyük saygı görürler. Kendilerine bu durumu sağlayan ve alanında tek olma konumlarını sürdürmelerini sağlayan dini ve otoriteyi yüceltirler. Bütün Türk kavimlerinde din adamı ve şairler saygı görmüş ve görmektedirler. Toplum tarafından olsun, yöneticiler tarafından olsun şairlere verilen değer ve sağlanan toplumsal statü sonucunda hepsi olmasa bile, büyük çokluğu desteklenmiş ve profesyoneller gibi ödüllendirilmişlerdir. Şaman da kamlığı süresince yaptığı âyin, ruhlarla kurduğu temas, toplum adına Tanrı'dan, ruhlardan, iyelerden dilekleri veya ölen herhangi birinin ruhunun, ruhlar âlemine yolculuğu esnasında yol göstericiliği dolayısıyla toplum tarafından ödüllendirilmiştir. Burada ödüllendirme denince, âşık fasılları, cem âyinlerinden sonra âyinde saz çalan, şiir okuyan zâkirlere verilen ödüller veya herhangi bir idareciye yazdığı medhiyeden dolayı divân şairinin aldığı caize hatırlanmalıdır. Şairlerin statülerinde olduğu kadar ekonomik durumlarında da farklılaşmalara yol açan bu durum, onların sanatlarını icrâ ediş durumlarıyla bağlantılıdır. “Böylesine şairlerin sıklıkla itimada lâyıf bir pozisyonda tutulması, şaşırtıcı bir durum değildir; çünkü onların kültüründe yaşayan insanlarca şairlerin rolünün hep üstün tutulması, sık sık da üstün bir onaya gönderme yapar. Bu durum, özellikle dinî otorite ile ilişkileri olan şairler için geçerlidir” (Finnegan 1973: 189). Dolayısıyla şairin şiirinin bazı güçlere dayanmış olması, şiirin ilahî bir kaynaktan alındığına inanılması, bilinen bir durumdur. Dinî otorite, idare, hânedan veya mahallî ileri gelenler gibi güçlerce himâye edilme, şairlerimiz için oldukça yaygındır. Sözelimi âşıkların veya divân şairlerinin belli kişilerce himaye edilmeleri bir gerçektir.

Şaman, yüzyıllar sonrasında meydana gelen “âşık” tipinin prototipidir. Âşığın, âşık durumuna gelebilmesi için gereken şartlar, şamanın kamlık yapmasında gereken şartlarıyla benzerlik göstermektedir.

BAKSI/BAHŞI

M. F. Köprülü'nün (1989: 145-156) verdiği bilgilere göre baksı/bahşı terimine ilkin Uygur metinlerinde rastlanılmakta ve terim, “rûhânî, râhip” ve

özellikle de “Budist râhip” anlamında kullanılmaktadır. İslâm ülkelerine hâkim olan Moğollar zamanında (13. yy.) Hind, Keşmir, Hitay ve Uygur ülkelerinde birçok bahşının bulunduğu ve İran’a gelip her tarafta puthâneler kurdukları, hükûmetin himayesini görmüş oldukları bilinmektedir. Gazan Han’ın (1271-1304) İslâmîyet’i kabulden sonra Budist mabetlerini yıktırması üzerine bir kısım bahşılar Müslüman olarak İlhanlılar sahasında kalmış, bir kısmı ise Müslümanlığı kabul etmeyerek yurtlarına dönmüşlerdir. İslam sahalarda kurulan Moğol devletleri, İslamiyeti resmi din olarak kabul ettikten ve bu sahalarda Budizm izleri silindikten sonra bahşı kelimesinin “rûhânî, râhip” anlamları kaybolmuş, kelime “Uygur harflerini ve edebî Türk ve Moğol dillerini bilen kâtip” anlamında XIV. yüzyıldan başlayarak bütün Müslüman Moğol devletlerinde kullanılır olmuştur.

Bahşı terimi, Nogaylar arasında Türkmenlerde olduğu gibi, “çalgıcı, türkücü” anlamında kullanılmakla birlikte Türkçe yazan katiplerin de ünvanı olmuştur. Hazer ötesi Türkmenleri arasında ise, bağı, “iki telli tanburaları ile koşuklar okuyan halk şairi”ni adlandırmada kullanılmıştır. Kırgız-Kazaklar arasında baksı kelimesi, şaman kelimesinin kapsadığı anlamları ifade eder şekilde kullanılmıştır. İslâm medeniyetinin yerleşmesi üzerine baksılara atfedilen rûhânîlik ve kutsîlik mefhumları kalkmış ve baksı sadece kendisinden korkulacak bir sihirbaz, fena ruhlar ile münasebette bulunan bir büyücü, üfürükçü mahiyetinde kalmıştır. Bu haliyle baksı şamandan farklı değildir. F. Köprülü’nün çeşitli araştırmacılarından naklettiğine (Köprülü 1989: 154) göre, sözü edilen baksının başlıca aleti kopuz denilen bir nevi baso-viyolonselidir ki yay ile çalınır; bunun üstünde bükülmüş at kılından iki kiriş gerilmiş ve sapına birçok küçük demir ziller bağlanmıştır. Baksının bir de asâsı vardır ki ucuna dört köşe bir tahta parçası yerleştirilmiş ve etrafına birçok küçük demir parçaları asılmıştır. Baksı terennüm ettiği efsun (duâ) ile beraber kopuzunu çalar, sonra asâsını yakalayarak cezbeli bir raksa başlar ki bu sırada fırıldak gibi dönen asâdan müthiş bir gürültü çıkar. Bu işi genellikle iki baksı birlikte yaparlar; biri kopuz çalar, ötedeki asâ ile rakeder. Bununla birlikte bu gibi aletleri kullanmayan baksılar da vardır. Bu çılgın raks sırasında baksı ağzından köpükler saçar, korkunç hareketler yapar, kendinden geçer ve kimi zaman bayılır. İzleyenleri etkilemek için baksılar, tıpkı Rifâ’î dervişleri gibi kızgın demirleri yalamak, bedenlerine hançer saplamak, iğne yutmak gibi marifetler gösterirler. Bütün bu korkunç mücadele, hastalığa neden olan fena ruhları korkutup kaçırmak içindir.

Çeşitli Türk boyları arasında farklı anlamlarda kullanılan “baksı, bahşı” terimine Azerbaycan ve Anadolu Türkleri arasında raslanılmamıştır. Özellikle İslâm kültürünün güçlü şekilde etkisini gösterdiği coğrafyalardaki Türkler arasında bahşı/baksı kelimesi yerleşmemiş, halk dilinde de edebî dilde de görülmemiştir. Oğuzların halk şair ve çalgıcılarına verdikleri ozan adının yerini, özellikle XVI. yüzyıldan başlayarak islâmî bir terim olan “âşık” terimi almıştır.

OZAN

Toplumsal statülerdeki farklılaşmalar, işbölümünün gelişmesi gibi etkenlerle şamanın, özellikle din adamlığı görevini icrâ eder duruma gelmesi ve şairlik mesleğini terk etmesiyle saz şairlerinin prototipi/atası olan “ozan tipi” ortaya çıkmıştır. Şiiri müzikle birlikte icrâ eden/sunan ozan, elinde kopuzu ile gezici bir tiptir ve dinî bir görevi, fonksiyonu yoktur. Fuad Köprülü, (1989: 133; 1984: 243) ozanın, eski hükümdarların tarihini, savaş hikayelerini, meşhur kahramanların menkabelerini kopuz eşliğinde terennüm eden bir sanatçı olduğunu, tâ Attilâ'nın ordusundan başlayarak eski Türk ordularında hükümdârın yanı başında mutlaka ozanların da bulunduğunu, onların kopuzlarla çaldıkları kahramanlık şiirlerinin bütün bir kavmin zevkini okşadığını; Attilâ'nın ordugahında bu destanî şiirlerin, dinleyenler üzerinde pek derin bir tesir yaptığının Latin kaynakları¹ vâsıtasıyla öğrenildiğini, ozanların yalnız yeni vak'alara, kahramanlık menkabelerine ait şiirler, ölümler vasfında mersiyeler tanzimiyle kalmadıklarını, Oğuz Destanı'na ait eski manzumeleri de terennüm ettiklerini belirtmektedir.

Dede Korkut, ozanlardan söz ederken “*Kolca kopuz götürüp ilden ile bigden bige ozan gezer. Er cömerdin er nâkesin ozan bilir. İleyüñüzde çalup aydan ozan olsun*” (Ergin 1989: 75) der. Köprülü, Dede Korkut Kitabı'nın “ozanın nitelikleri ve Oğuz aşiretleri arasındaki konumu hakkında birçok bilgiyi muhtevî olduğunu belirterek “ozanlar, Oğuz cemiyeti arasında hususî bir zümre teşkil ederler; ellerinde kopuzları ilden ile, obadan obaya gezerler; düğünlerde, ziyafetlerde bulunurlar; kopuzları ile eski Oğuz destanları, Dede Korkut Hikâyeleri söylerler; yeni hadiseler hakkında yeni yeni şiirler tanzim ederler; zenginler de onlara bâzan sırtlarındaki kıymetli elbiseyi çıkarıp verirler; koyunlar, koçlar ihsan ederler; bununla beraber, Dede Korkut Kitabı'nda ozanların daha eski zamanlardaki ehemmiyetlerine ait bâzı işaretler vardır: Bir yerde geçen alp-ozanlar tâbiri, alplar yâni kahramanlar arasında da ozanlar yetiştiğini göstermektedir.” (1989: 139) demektedir.

XV. yüzyıla kadar varlığını sürdüren ozan tipi, Azerî ve Anadolu sahasında yerini “âşık”a bırakmıştır. F. Köprülü'nün (1989: 135) verdiği bilgilere göre, XV. yüzyıl yazılı kaynaklarında ozan hakkında küçümseyici ifadeler yer almaktadır: Lâmi'î Nefsü'l Emirnâme adlı eserinde ozanı geveze, herze söyleyen anlamında kullanırken şair Zâtî, Lâtâif adlı eserinde ozanları diğer mûsikîşinâslar arasında anarak kopuz çaldıklarını söylüyor ve bununla birlikte

¹ “Bizans Tarihi” adlı 8 ciltlik eserin yazarı olan Priscus, Atilla dönemi hakkında önemli bilgiler verir. Attilâ'nın verdiği bir “ziyafet sahnesini şöyle tasvir ed[er]: ‘Akşamadoğru meş'aleler yanınca, ziyâfetin verildiği ipekten yapılmış muhteşem çadıra ikişairin girdiği görüldü; bunlar Attilâ'nın önünde, Hun lisâniyle kendi tanzim ettikleri şiirleri okudular; bu şiirler, Attilâ'nın kahramanlıklarına, zaferlerine aitti. Orada bulunanlar bu şiirlerin tesiri ile vecd ü heyecana girdiler; gözler parlıyor, çehreler korkunç bir hâl alıyordu. Birçokları ağlıyordu; gençler arzu ve ihtiras, ihtiyarlar da elem ve teessür yaşları döküyorlardı.’ ” (Köprülü 1989:157).

onları başka kopuzculardan ayırıyor. Edirneli Nazmî ozan kelimesini geveze, ağzına geleni söyleyen anlamında kullanıyor. Tarihçi Âlî, vezin bilmeyen cahil bir ozanın Germiyanoglu tarafından takdir edilmesini küçümseyerek anlatıyor. Yine tarihçi Peçûyî, birinden *fi-nefsi'l-emr ozan makûlesi (topluluğu) lağ (şakası) ve lâtifesi çok mudhikâne(güldürücü) hareket eder; sikleti(ağırlığı) yok adam* diye bahsederken ozan hakkındaki düşüncesini belirtiyor. Köprülü'den aktardığımız bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere XV. yüzyıldan başlayarak ozan küçümşenen, aşağı görülen bir anlamda kullanılır olmuştur.

XVI. yüzyıldan sonra ozanlar artık görünmez olur; onların yerini başka bir sanatçı, onlara benzeyen bir sanatçı alır: Âşık. “Göçebelikten yerleşik hayata geçerek yeni bir toplum düzeninin kurulması, şehir ve kasabaların büyük ölçüde teşekkülü, toplum içi çatışmalarının çoğalması destan anlatıcısı ozanın yerine âşık tipinin geçmesini hazırlayan en köklü olaylardır. Epik şiirden günlük hayata yönelik koşmaya geçiş, bu suretle olmuştur” (Başgöz 1955: 8).Türklerin yaşadıkları geniş coğrafyada değişik Türk kavimleri arasında varlığını sürdüren ozan, İslâmiyetin kabulüyle birlikte bir kimlik değişimi yaşamaya başlamıştır. Anadolu'ya yerleşen ve burada büyük bir devlet kurarak yerleşik bir medeniyet meydana getirmeye başlayan Türklerin, yaşayışlarındaki değişiklikler sonucunda yerini âşıklar almaya başlar. “Bir uygarlık ortamında yaşayan Osmanlı insanı yeni kültürüyle birlikte sanat alanında da yeni zevklere yönelmiştir. Yeni kültür ve beğeniye cevap veremeyen ozan, kırsal çevrelere çekilmiştir” (Kalkan 1991: 26). Değişen sosyal ve ekonomik şartların sonucu âşık tipi, ozan tipinin yerini alır. “Çevik dilli yüksek sesli halk an'anelerini ve halk hikmetlerini taşıyan ozan, daha eski zamanlarda Oğuzlar arasında âdeta yarı kutsî bir içtimaî unsurdu. Edebî tekamülün umûmî gidişi, şüphesiz Oğuzlar arasında da aynı akışı tâkip etti ve içtimaî tekâmül derecesinin yükselmesi ile ozanlar, eski kutsîliklerini kaybetmekle beraber, husûsî bir zümre şeklinde Oğuz aşiretleri arasında yaşadılar ve XV. asırdan sonra âşık adını aldılar.” (Köprülü 1989: 140) Âşık, yerleşik bir medeniyetin şartları içinde XV. yüzyılda ozanın yerini alır.

ÂŞIK

İslâmiyet, Türk toplulukları arasında kendisine taraftar kazanırken, bu işin gönüllü propagandacıları olan şairlerden, onların söz ustalığından da faydalanmıştır. Bu dinin esaslarını anlatmak, ama özlü ve güzel şekilde anlatmakla kendilerini görevli sayan dervişler, şüphesiz Türk dünyasına en güzel hizmeti yapıyorlardı. Kimi tarikatlarda dinî âyinlerin temeli şiir ve müziğe dayanıyordu. İslâmiyetin, dolayısıyla tarikatların gelişmesi, taraftar bulması, yaygınlaşmasıyla XIII. yüzyıldan başlayarak dinî-tasavvufî halk şiiri meydana gelmeye başlamıştır. İlk başlarda dinî-tasavvufî şiirde kuvvetli dinî eğilimlerin görülmesi normaldir. Şiir ve müzik, ilk zamanlarda bir öğretim-eğitime aracı olarak görüldüğünden ve kullanıldığından didaktik/öğretici bir niteliktedir. Ancak XVI. yüzyıldan başlayarak çeşitli dinî temelli hareketlerin tarikatların

yaygınlık kazanması (Alevîlik, Bektaşîlik, Mevlevîlik, vd.) ve dinî kurullarla yüklü mistik şiir, her dinî hareketin ya da tarikatın kendi özelliklerine göre söylenir olur. Belli bir tarikate bağlı olsa da temelde İslâmiyete dayanan bu şiir, Ahmed-i Yesevî, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, vd. gibi büyük söz ustalarını yetiştirmiştir.

Âşık, genellikle saz eşliğinde din dışı konularda irticâlen/doğaçlama şiirler söyleyen, halk hikayesi anlatan kişi olarak bilinir ve halk arasında halk şairi, halk ozanı olarak da adlandırılır. “Ozan-Baksı” geleneğinin İslâmiyetten sonra tasavvufî düşünce ve yaşayış tarzıyla birleşmesinden doğan belirli bir tip, âşık-şair tipi olarak benimsenmiştir. Maddî veya manevî bir sıkıntı sonunda çocuklukla kutsal sayılan bir yerde uyku ile uyanıklık arasında görülen rüyâda pîr elinden içilen bâde veya yenilen bir gıda maddesiyle sâde kişilikten sanatçı kişiliğe ve kâmil insan mertebesine ulaşılmaktadır. Bu rüyâ, âşık adayına sanat gücü (irticâlen şiir söyleyebilme, saz çalabilme), dünyevî ve ilahî aşk, ilim (İslâmi bilgiler) kazandırmaktadır. “Âşıklar, gördükleri bu rüyâ ile olgun bir kişiliğe kavuşurlar. Rüyâ sonucunda hem Tanrı aşkı hem sevgilinin aşkı ile yanarlar; bunun yanında derin bir din bilgisine sahip olurlar. Uyandııkları anda çok kere bir başka âşık tarafından sorguya çekilirler. Bu sorulara saz eşliğinde kusursuz nazımla ve doğru cevaplar vererek başlarından geçenleri de anlatarak “âşık” olduklarını ispatlarlar ve çevrelerinden saygı görmeğe başlarlar” (Günay 1993: 20). Böyle âşıklara “bâdeli âşık” denir. Bu bâdeyle birlikte âşık, dünyevî aşktan ilahî aşka yükseltilmiştir. Umay Günay’ın tespitlerine (1993: 98) göre rüyâ süreci şu şekildedir:

I. Hazırlık Devresi

- a)- Çocukluk ve gençlik çağının şartları
- b)- Karşılaşılan maddî veya manevî bir sıkıntı
- c)- Bir sıkıntı veya bir dilekle uykuya dalış. Uyunan yerler kutsal sayılan mevkiler olabildiği gibi ızdı ve uzak, kahramanın korku ve yalnızlık duyduğu bir yer de olabilir.

II. Rüyâ

Bu rüyâ, çok kere uyku ile uyanıklık arasında, görenlerde gerçek duygusu bırakan canlı bir rüyâdır. Bu rüyâda;

- a)- Kutsal kişilerle kutsal sayılan bir yerde karşılaşma
- b)- Pîr elinden bâde içme
- c)- Sevgilinin kendisi ile veya resmi ile karşılaşma
- d)- Kahramana pîrler, bilmesi gereken bilgileri öğretirler
- e)- Kahramana bir mahlûs verilerek deyiş söylemesi istenir

Rüyâlarda bu basamakların sırası her zaman aynı değildir, bazen biri diğerrinin önüne geçebilir; ayrıca bâdeyi pîr yerine sevgili sunabilir.

III. Uyanış

a)- Kahraman kendi kendine uyanır, ilk fırsatta eline geçen bir saz ile başından geçenleri anlatır.

b)- Kahraman bir süre (3,6,7,20,40 gün) baygın yatar ve ağzından, burnundan kanlı köpükler gelir. Ehl-i dil bir kişinin, sazının tellerine dokunmasıyla uyanır.

c)- Kendi kendine uyanır; ama bakışları, hâli, tavrı bir acıdır. Dünya ile ilgisi kalmamış gibidir. Herkes deli olduğunu kabul ederken hâlden anlayan bir kişi, sazının tellerine dokunarak âşık adayının çözülmesini sağlar.

IV. İlk Deyiş

Rüyada âşıklığa ulaşan kişilerin uyandıkları zaman söyledikleri ilk deyişleri, gördükleri rüyanın tasviridir. Bu ilk deyişlerde âşık, başından geçenleri anlattığı gibi, ilk “tapşırma”sını da bu ilk deyişin sonunda yapar.

Âşık edebiyatındaki bu rüya görme olayında âşık adayına sunulan bâde, er dolusu ve pir dolusu olmak üzere iki türdür:

Kendisine er dolusu sunulan âşık aday, irticalen şiir söyleme yanında kahramanlık ve yiğitlik de kazanır. Sözelimi Koroğlu, er dolusu içmiş âşiklardandır. Babasının tavsiyesine uyarak Şat şehrine giden Koroğlu, uyumadan geçirdiği üç gün sonunda nehirden gelen üç köpüğü bir kaba koyarak bir kısmını kendi içer, bir kısmını da kıratına içirir (Boratav 1988: 201). Böylece yiğitlik, şairlik ve ölümsüzlük kazanmıştır.

Pir dolusu içen âşık adayları ise, irticalen şiir söyleme becerisi kazanırlar. Âşık Garip, Kerem, Ercişli Emrah pir dolusu içmiş âşiklardandır. Kerem’in bâde içmesi şöyle anlatılır:

“Padişahın oğlu, Sofu adlı hocası ile 15 yaşına, -kâmil oluncaya- kadar okur. Bir gün çocukların uçurduğu güvercinleri görüp hocasından güvercin ister. Sofu, ona güvercin alır. Gülşen’in uçurduğu kuşlar, bir gün Yahud’un evi önündeki çınara konar. Oğlanın kuşları indirmek için attığı taş, yedi kat camı delip kızın gergefine dokunur. Meryem taşı atanın kim olduğunu öğrenmek maksadı ile pencereden bakarken Gülşen’le karşılaşır. Kızı gören Gülşen’in aklı başından gidip baygın düşer; gözünü açtığı zaman kırkların sofrasında dolu içtiğini ve elma veren dervişin kırklara, bu benim oğlumdur, birer dolu verin, dediğini görür. Derviş, artık Meryem senindir, der. Gülşen’in ağzı köpürüp bayılır. O sırada yoldan geçen acuze bir karı, Meryem’in memesini emzirmek yolu ile Gülşen’i ayıltır; kendisini aramağa gelen Sofu’dan derdini söylemek için saz ister” (Elçin 2000: 13).

Âşiklar hakkında anlatılan hikayelerden veya âşikların kendi ifadelerinden edinilen bilgilere göre, âşık adaylarına bâde içme olayında bâde olarak su (Koroğlu), şarap (Meyyiti), şerbet (Müdamî), vb. sunulmuştur. Diğer yandan âşık adayları ekmek (Âşık Dede Kasım), yazılı bir kağıt (Kaygusuz Abdal),

elma (Âşık Ümmanî), üzüm (Âşık Pervanî), incir (Âşık Veysel Deniz), mısır (Âşık Derdiçok) yiyerek de bâdeli âşık olmuşlardır. Bunların yanında bir pirin, âşık adayının ağzına tükürmesiyle, âşık adayına rüyasında taş, saz, vb. verilmesiyle veya bir din ulusunun görülmesiyle de bâdeli âşık olan âşıklar vardır.

Rüyâ halinde, bâde içme anında, bâdeyi sunan ulu kişi veya kişiler (Üçler, yani Hızır, İlyas ve Kutup Nebî, beşler, yani Hz. Muhammed'in aile fertleri/ehl-i beyt, yediler, kırklar, Hz. Ali, Hacı Bektaşî Veli, vd. olabilir) âşık adayına puta/put/sanem gösterir. Bu, rüyâda gösterilen ve âşık adayının âşık olduğu hayâlî sevgilidir. Âşığın köy köy, il il gezmesinin, arka plândaki “nedeni” putadır. Âşık, gezgin oluşunun nedenini, bu hayâlî sevgiliyi aramak olarak belirtir. Âşığın mahlası genellikle bu düş anında ulu kişi tarafından verilir. Mahlâs, âşıkların şiirlerinde kullandığı takma adıdır ve ulu bir kişinin âşık adayına rüyasında mahlas vermesi dışında, aşıklık geleneğinde mahlâs alma, çeşitli yollarla olabilir:

a) Çırağının sazdaki, sözdeki yeteneğine, davranış özelliklerine göre usta âşık, çırağına uygun gördüğü bir mahlâs verebilir. Sözelimi, “XVIII. yüzyıl sonlarında Erzurum’da doğan İbrahim’e karısı yüzünden itibârını kaybettiği için şeyhi Sadık Baba, “Noksani” adını vermiştir” (İvgin-Yardımcı 1996: 12).

b) Âşık, kendi adını, soyadını veya sadece soyadını mahlâs olarak kullanabilir. Mesela, Hüseyin Çırakman, soyadını mahlâs olarak kullanırken Kalender Eren de adını mahlâs olarak kullanmıştır.

c) Kimi âşıklar, mizaçlarını, kişiliklerini yansıtan mahlâslar kullanmışlardır. Sözelimi, Sadi Değer “Hasretî”, Lütü Pişkin “Derdiçok”, Mustafa Çağırın da “Feryâdî” mahlâsını kullanmıştır.

d) Bazı âşıklar da adlarına veya soyadlarına terkip î’si getirerek mahlâslarını meydana getirmişlerdir. Sözelimi, İhsan Sırlıoğlu “İhsanî, Hasan Selman da “Selmanî” mahlâsını kullanmıştır.

Âşık edebiyatında aynı mahlâsı kullanan birçok âşık vardır; ki bu durum, sonradan aynı mahlâsı kullanan âşığın, kendinden önceki âşığa olan hayranlığı, ona benzemek duygusu ya da onu usta kabul etme gibi nedenlerden ileri gelmektedir.

Bâde içme sırasında gördükleri dolayısıyla şoka giren ve dili tutulan âşık adayına “tutuk”, gördüklerini açıklayabilen, yani dili çözülmüşlere de “murdarlanmış” denir. Rüyâ anında bâdeyi içmeyen/çeşitli nedenlerle içmeyen ya da rüyâsı yarım kalanlara “yarım âşık” denir.

XV. yüzyıldan itibaren şehirlerde, kasabalarda, köylerde, göçebe veya yarı göçebe topluluklarda, Yeniçeri Ocağı’nda yetişen bu şair tipinin en önemli özelliği, şiirini saz eşliğinde irticâlen meydana getirir olmasıdır. Âşık adını almaları, tekke-tasavvuf edebiyatının etkisiyle olmuştur. “Âşık tarzı edebiyat geleneği, 12. asırda Horasan’da başlayarak Türk dünyasına yayılan ve İslâm

öncesi milli edebiyat geleneğinin pek çok açıdan devamı olan tekke ve tasavvuf edebiyatı geleneğinden ayrılmıştır.” (Çobanoğlu 2000: 128) Oğuzlarda şairlere verilen “ozan” adının, değişen zaman ve kültürel değerlerle aşağılayıcı bir anlamda kullanılır olmasıyla, mutasavvuf şairler XIII. yüzyıldan itibaren kendilerini diğer şairlerden ayırmak ve şiirlerinin kaynağının ilahî olduğunu belirtmek için “âşık” adını kullanmaya başlamışlar; dünyevî değerleri dile getiren şairlerle kendilerini ayırmak, farklı olduklarını ortaya koymak düşüncesiyle kendilerini âşık olarak adlandırmışlardır. Bu durumun etkisiyle şehirlerde, köy ve aşiretlerde yetişen şairlerin kullandıkları ozan ismi, zamanla kendilerinin de şiirlerinin kaynağının ilahî olduğunu ileri süren saz şairlerince terk edilerek âşık adı kullanılmaya başlamıştır. “Ozan-Baksı geleneği üzerine inşa olan tekke edebiyatının genişliği ve fonsiyonerliği karşısında, ozan-baksı geleneğini devam ettirenlerin gittikçe eserlerinde tematik olarak İslâmîleşmeleri ve yeni medeniyet dairesi içinde fonsiyonerliklerini kaybetmeleri” (Çobanoğlu 2000:129) sürecinde zaten geleneğe var olan, ilahî güçlerce şairlik kabiliyetinin verilir oluşu, yeni bir kisveye büründürülerek (âşık adının kullanılması ile) yeniden ortaya çıkmıştır. Çünkü, şaman/baksı/ozan nasıl ki belli bir sıkıntı sonucu Tanrı ya da kutsal ruhlardan şamanlığı, şiir söyleyebilme yeteneğini alıyorsa, âşık da bir rüyâ sonunda şiir söyleyebilme yeteneğini elde ediyordu.

“İslâmiyetin kabulünden XVI. yüzyıla kadar olan devre, geniş halk kitleleri açısından bir geçiş devresi olmuştur. Bu devrede, eski kültürün devamcısı olan ‘ozan’ gerek Azerbaycan’da gerekse Anadolu’da aynı çizgiyi takip ederek yavaş yavaş yerini ‘âşık’a bırakmıştır. Bu geçiş döneminde bu halk şairleri için ‘Ozan’, ‘Dede’, ‘Ağsakal’, ‘Varsağ’, ‘Yanşağ’, ‘Varsağı-gû’ gibi çeşitli adlar kullanılmış, ayrıca XIII. yüzyıldan itibaren dinî ve tasavvufî şiirler yazan aydın şairler arasında tamamen farklı bir anlamda ‘âşık’ kelimesi de kullanılmaya başlanmıştır. Dinî ve tasavvufî şiirler söyleyen bu şairlerin ve gündün güne bu sahada kökleşen İslâmî kültürün tesirinde kalan halk şairleri, ‘âşık’ terimini kendilerine de yakıştırmışlardır.” (Oğuz 1995: 424)

Âşıkların çoğu ümmîdir; okuma-yazmaları yoktur. Çevrelerinden, ustalarından aldıkları bilgiler, onların kültürel varlıklarını meydana getirir. Ozanların milliliğine karşılık, âşıklar özellikle İslâmî kültürün temsilcileridir; fakat “Orta Asya Türk şiir geleneğini, Anadolu’ya getirip günümüze kadar sürdüren sanatçılardır” (Akalin 1965: 126).

Âşıklık, bir usta-çırak ilişkisi içerisinde öğretilen/öğrenilen iştir. Âşık olmak isteyen, âşıklığa heveslenen kişi, usta bir âşığa çırak olur, ustasının yanında âşıklığın âdabını öğrenir, ustasıyla dolaşır; âşık meclislerinde bulunur. Bu çıraklığa “kapılma” adı verilir. Çırak, yeteneği ölçüsünde ustasından ve âşık meclislerinde tanıdığı diğer usta âşıklardan âşıklık geleneğini öğrenir. “Âşıklar, geleneğin usta şairlerinden kulak ve zihin yoluyla eğitim olarak söze ve melodiye dayalı birtakım hazır kalıpları (metrik, ritmik, melodik kalıplar) benimsemektedirler ve zamanla kendileri de ustalaşınca bu kalıplara yenilerini ilave etmektedirler. Böylece anlatmak istedikleri bir konuyu bu kalıplar içinde

çok fazla düşünmeden verebilmektedirler. Bu durum onların çok az işittikleri (mesela bir defa) bir şiiri veya hikâyeyi de daha sonra kolayca çoğu kez olduğu gibi, aktarabilmelerini de sağlamaktadır” (Yavuzer 1998: 308). Çırağının yetiştiğine inanan usta, çırağına icazet ve mahlas vererek onun artık kendi başına âşıklık etmesini sağlar. Bu konuda İhsan Ozanoğlu (1940: 21), “âşık olma istidâdına haiz olan bir gencin münasip bir üstâda ser vermesi ve mahlâs aldıktan sonra, ona destûr alıncaya kadar hizmet etmesi lâzımdır. Sazı öğrenmek ve yüzlerce usta malî ezberlemek ve âşık tarzlarını tamamen vâkîf olmakla iş bitmiş değildir. İlham ufuklarını genişletmek, irtical kudret ve kabiliyetini artırmak için diyar diyar gezmek de bir ihtiyaçtır” demektedir. Âşıklık serüveni içinde çırağın “şiirlerinde ustasının tekniği, kültürü ve söz dağarcığı açıkça kendini hissettirir. Ustasının ölümünden sonra meclislerde, sohbetlerde onun şiirleriyle söze başlar, çeşitli vesilelerle ustasının ismini zikreder, onun izinden gittiğini hissettirir. Bütün bunlar ustasının adını yaşatmak içindir. Çırağın, ustasında hakim olan tavır, üslup, icraat, kültür ve dile bağlılığı, kendisinin yetiştirdiği çırağına da sirayet eder. Zamanla, bu gelenek zinciri içinde bir âşık kolu ortaya çıkar. İşte, XIX. yüzyıldan itibaren edebiyatımızda önemli kollar olarak zikredebileceğimiz Erzurumlu Emrah, Ruhsatî, Dertli, Sümmanî, Derviş Muhammed, Huzurî ve Şenlik kolları da bu şekilde vücut bulmuştur” (Kaya 2000: 144).

XVI-XX.YÜZYILLARDA ÂŞIK ŞİİRİ

XVI. Yüzyıl

Osmanlı İmparatorluğu’nda “XV. yüzyılda hem siyasî hem de kültürel bakımdan gelişen toplumsal yapı, XVI. yüzyılda birkaçı bütün Türk tarihi içinde çok güçlü devlet adamları olarak tanınan muktedir padişahların yönetiminde büyüme ve gelişmesini sürdürerek dünyanın en büyük devletlerinden biri haline gelmiştir. Bu yüzyılda Osmanlı tahtında II. Bayezid (1481-1512), Yavuz Sultan Selim (1512-1520), Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566), Sultan II. Selim (1566-1574), Sultan III. Murad (1574-1595) ve Sultan III. Mehmed (1595-1603) bulunmuştur. Bu yüzyıl, özellikle Kanunî devri, Osmanlı Devleti’nin her bakımdan altın çağıdır. Bu yüzyılda askerî, mimarî ve kültürel alanda büyük gelişmeler yaşanmış, halkın kültür ve refah seviyesi yükselmiştir” (İsen, vd. 2002: 84).

Siyasî ve kültürel açıdan XVI. yüzyılda dünyanın en büyük devletlerinden biri haline gelen Osmanlı Devleti’nde birkaç büyük şehir merkezinde toplanan Divân şairlerine karşılık, âşıklar Anadolu ve Rumeli dışında Mısır, Suriye ve Garp Ocakları olarak adlandırılan Cezayir, Fas ve Trablusgarb gibi imparatorluğun uzak bölgelerine kadar yayılmışlardı. Anadolu ve Rumeli dışında bulunan âşıklar, genel olarak ordu mensubu yeniçeri veya sipahi idiler. Başka bir deyişle âşıklık geleneği, XVI. yüzyılda iki ayrı coğrafyada gelişmesini sürdürmüştür. Bu yüzyılda âşıkların bir kısmı, özellikle Anadolu ve Rumeli’de

sanatlarını icrâ eden âşıklar köylerde, kasabalarda ve şehirlerde saz ve sözleriyle halkın beğenisine uygun din dışı konulardaki eserleriyle geniş kitlelere ulaşırlarken diğer bir kısım âşık ise, ki bunlar özellikle asker sınıfından olan âşıklar, imparatorluğun kara ve denizlerdeki savaşlarını, fetihlerini konu edinerek bir çeşit tarihe kaynaklık eden ürünler vermişlerdir; ki bu ürünler, tarihî olayların destanî bir dille anlatılmasıdır. Âşıklar, yaşadıkları devirde, içinde buldukları savaşları, zafer ve yenilgileri konu edinmişlerdir; ancak bu devirden kalan ürünler oldukça azdır.

Bu yüzyılın ilk yarısı âşık edebiyatı verimlerinde sade bir halk dili görülür. Şiirler, çoklukla sekizli hece ölçüsüyle söylenmiştir. Ancak, XVI. yüzyılın özellikle ikinci yarısından itibaren âşık şiiri üzerinde Divân şiirinin etkisi görülmeye başlar. Arapça, Farsça kelime ve terkipler, Divân şiirinin söz oyunları, mecazlar âşıklar tarafından da denenmeye başlar.

Bu yüzyılda Anadolu ve Rumeli sahasında yetişen âşıklar olarak Kul Mehmet, Öksüz Dede, Rumelili Karacaoğlan, Kul Piri, Köroğlu, Hayâlî, Ozan, Bahşî, Hatayî, Hüseyinî, Usûlî, Kanberoğlu, Dalışman, Baba Süleyman, Çırpanlı, vd.; Garp Ocakları'nda yetişen âşıklar olarak da Armutlu, Geda Muslu, Kul Çulha, Oğuz Ali, vd.'ni sayabiliriz. “Bu âşıkların bir kısmı, cönklerden ve sözlü geleneklerden derlenen bir iki şiiri ile tanınmaktadır. Bunlar içerisinde -varlığı ile ilgili tartışmalar bir yana- dinî-tasavvufî şiirleri bulunan Rumelili Karacaoğlan, Hayalî ve Kul Mehmet hariç tutulursa, diğerlerinin şiirleri kahramanlık destanları, bedbin olmayan beşerî aşk ve tabiat konularını içine almaktadır.” (Oğuz 1995: 426)

XVII. Yüzyıl

XVII. yüzyıl, Osmanlı Devleti için duraklama devrinin başladığı bir yüzyıldır. XVI. yüzyılın özellikle sonlarına doğru başlayan duraklama, XVII. yüzyılda II. Osman'ın öldürülmesi (1622), Celâlî ayaklanmaları, bozgunla sonuçlanan Viyana Kuşatması ve ardından yapılan Karlofça Anlaşması'yla (1699) gerilemeye doğru bir seyre dönüştü. Bu olumsuz gelişmelere rağmen XVII. yüzyılda Türk edebiyatı yükseliş ve gelişimini sürdürmüştür. Bu yüzyıl âşık edebiyatının da en parlak dönemidir; bir gelenek olarak kendine has kuralları belirmiş, nicelik açısından ürünlerinin artması yanında nitelik açısından da yüksek bir olgunluğa ulaşmıştır. Yani, “bu yüzyılda halk şairlerinin geleneği ve ustaları, sayısız örneklerle belirlenmiştir” (Kabaklı 1997: 825). Usta âşıklar, geleneğin kurallarını belirleyerek diğer âşıkların da bu kurallar çerçevesinde sanatlarını icrâ etmelerini sağlamışlardır. Bu yüzyılda aşıklık geleneğinde büyük izler bırakan âşıklar yetişmiştir. Konar-göçer Türkmen toplulukları içinde yetişen Karac'oğlan, bu yüzyılın en büyük şairidir. Şehir kültürü içerisinde, halk şiiri geleneğiyle Divân şiiri geleneği arasında adeta bir köprü görevi gören Âşık Ömer, Gevheri; pek çok sefere katılan ve katıldığı seferleri şiirlerinde canlı tablolar halinde yansıtan Kayıkçı Kul Mustafa da devrin en güçlü âşıklarındandır.

Bu dönemde büyük şehirlerde Divân şiiriyle tanışan âşıkların şiirlerinde Divân şiirinin etkisi kendini gösterir. Kimi âşıklar, şiirlerinde aruz ölçüsünü ve Divân şiirinin nazım şekillerini kullanmaya başlarlar. Hatta kimi âşıkların büyük şehir merkezlerinde kısmi de olsa devrin yöneticilerince himaye görmeleri, klasik kültürden etkilenmeleri sonucunda âşıklık geleneğinin dışına çıkarak Divân şiirini taklit eden eserler vermeleriyle “Kalem Şuarası” adı verilen yeni bir âşık tipi ortaya çıkmıştır; ki bu tip âşıklar, okuma-yazma bilen, yani eli kalem tutan âşıklardı; ancak bunlar genellikle âşıklık geleneğinde olmazsa olmaz olan bağlamayı çalmayı bilmezlerdi. Divân şairlerine öykünerek, şiirlerini divânlarda topluyorlardı. İlk “şairnâme” bu yüzyılda Âşık Ömer tarafından yazılmıştır. Bu âşıklar, halk şiiri ile Divân şiiri arasında bir çeşit köprü görevi görüyorlardı. Heceyle yazdıkları şiirlerde de Divân şiirine özgü mecazları, benzetmeleri kullanıyorlardı.

Bu dönemin bir başka özelliği de yeniçeriler, sipahiler veya leventler arasında yetişen âşıkların sayısındaki artıştır. Bu âşıklar adlarının önünde genel olarak “âşık, kul, öksüz, gazi” gibi sıfatları kullanmışlardır. “Ocak âşıkları” olarak adlandırılan bu âşıklar, katıldıkları savaşları, bu savaşlarda yaşadıkları zaferleri veya yenilgileri destanlaştırmışlardır.

XVII. yüzyılın önemli âşıkları: Karac’oğlan, Âşık Ömer, Gevherî, Ercişli Emrah, Kayıkçı Kul Mustafa, Âşık, Âşık Halil, Benli Ali, Temaşvarlı Gazi Âşık Hasan, Kuloğlu, Öksüz Âşık, Sun’î, Şahinoğlu, Üsküdarî, Yazıcı, Katibî, Dedemoğlu, Âhû Dede, Bursalı Halil, Kuloğlu, Âşık Nev’î, Âşık Yusuf, Berberoğlu, Haliloğlu, Kamilî, Kâtip Osman, Kul Süleyman, Mahmutoğlu, Kırımî, Kul Muslu, Taşbaz Ali, vd.

XVIII. Yüzyıl

Bu yüzyıl, Batı’nın “Sanayi Devrimi”ni gerçekleştirme yönünde epey ilerlediği ve “Aydınlanma Çağı”nı yaşadığı bir devirdir. Bunun karşısında Osmanlı Devleti de Batı’daki gelişmelere kayıtsız kalmamış, ancak gelişmelerin içinde de yeterince yer alamamıştır. Bir yandan geleneksel yapısını korumaya çalışırken, diğer yandan başta askerî alanda olmak üzere bilim, kültür ve yaşayış tarzında Batı’yı örnek almaya çalışmıştır. Bu çabalar, değişen çağa ve Batı’daki gelişmelere ayak uydurma, yeniden yapılanma çalışmalarıdır. Kısa bir dönem süren Lale Devri’ndeki (1718-1730) gelişmeler, değişiklikler tüm bu çalışmaların yönünü ve ulaştığı noktayı gösteren gelişmelerdir. Bu devirde ilk kez Avrupa ülkeleriyle yakın ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla ilk defa bazı Avrupa başkentlerine elçiler gönderilmiş; elçiler bir yandan buldukları ülke yönetimleriyle diplomatik ve ticarî anlaşmalar imzalarken diğer yandan Avrupa diplomasisi, askerî örgütlenme ve teknolojik gelişmeler hakkında bilgi edinme çalışmaları yürütmüşlerdir. Ancak, yapılan çalışmalar, devlet yapısında yapılan düzenlemeler, reformlar ile Batı’nın ulaştığı seviyeye ulaşmak, Batı’yla ekonomik, ticarî ve askerî alanda yarışmak mümkün olmamıştır. Çünkü toprak kayıpları ile sonuçlanan savaşlar ve bu savaşların hemen sonrasında ağır

şartlarla imzalanmak zorunda kalınan anlaşmalar, iç isyanlar, karışıklıklar, konar-göçerlerin iskana zorlanması, Osmanlı'nın Anadolu dışındaki kaybettiği topraklardan gelen göçler, vd., Osmanlı Devleti'nin ekonomik ve siyasî yönden büyük sorunlarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur.

Siyasî ve ekonomik alanda büyük sorunların yaşandığı bu yüzyılda Divân edebiyatı, “önceki asırlarda oluşan zevk anlayışları doğrultusunda bir gelişme göstermekle birlikte, çok daha renkli, zengin, eklektik bir görünüm arz eder. Anlamdan ziyâde sese önem veren, açık, tabii, zarif bir söyleyişe dayanan klâsik üslûp; klâsik üslûp içinde kalmakla birlikte ses yerine anlamı (fikri) ön plana çıkaran tebliği (hikemî, didaktik) üslûp; anlamın ön plana çıktığı, girift ve yeni mazmunlarla yüklü muğlak, tasannulu söyleyişe dayanan bedîî üslûp (Sebk-i Hindî) ve konuşma diline ait deyişlerle yüklü, külfetsiz, açık bir söyleyişe yaslanan mahallî/folklorik üslûp, bu dönemin belirgin çizgileri olur” (İsen, vd. 2002: 138).

Bu yüzyıl, âşık şiirinin de sadece köy ve kasabalarda değil, büyük şehir merkezlerinde, sözgelimi edebiyat ve sanatın her zaman başkenti olmuş İstanbul'da her tabakadan insan tarafından sevildiği bir dönemdir. Bu yüzyılda, halk arasındaki ünlerini yaygınlığı ölçüsünde kimi âşıkların tezkirecilerce şüara tezkirelerine alındıkları görülür. Divân şairleri de bu yüzyılda mahallîleşmeye doğru yönelmişler, âşık şiiri tarzlarını denemişlerdir. Divân şiirinin büyük şairi Nedim, âşık şiirine ilgisiz kalamamış, hatta bir de türkü yazmıştır. Bu yüzyılda âşıklar, daha çok büyük şehir merkezlerinde toplanmış, âşık teşkilatları oluşturmaya başlamışlar, doğal olarak da şehir kültüründen, Divân şiirinden yoğun şekilde etkilenmişlerdir. Başta İstanbul olmak üzere büyük şehirlerde âşıkların devrin yöneticileri tarafından himâye görmeleri, saray ve konaklara kabul edilmeleri, onları bir ölçüde Divân şairleriyle yakınlaştırmıştır; ancak bu yüzyılda XVII. yüzyılda yetişmiş Âşık Ömer, Gevherî, Kuloğlu, vb. ölçüsünde büyük bir âşık yetişmemiştir. Diğer yandan yine XVII. yüzyılda yetişmiş köy ve aşiret şairi olarak adlandırdığımız Karac'oğlan ölçüsünde bir âşığa da bu yüzyılda rastlanmaz. XVI. ve XVII. yüzyıllarda görülen ve “asker/gazi” şair olarak adlandırılan âşıklar da bu yüzyılda eski görkemli fetihlerin artık yaşanmayışı, Divan şiiri ile âşık şiiri arasındaki yakınlaşma ve etkileşmeler nedeniyle görülmezler.

XVIII. yüzyılın önemli âşıkları: Levnî, Dertli, Kemter Baba, Abdî, Tanburî Mustafa Çavuş, Âşık Ali, Agâh, Agâhî, Âşık Vartan, Âşık Sâdık, Civan Ağa, Âşık Sâid, Hocaoglu, Âşık Kâmil, Âşık Nuri, Derunî, Samimî, Reisoğlu, Nigârî, Küşadî, Âşık Süleyman, Bağdadî, Âşık Ravzî, Hükmî, Kabasakal Mehmet, Kara Hamza, Şermî, Talibî, vd.

XIX. Yüzyıl

Bu yüzyılda Osmanlı Devleti'nin ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasî yapısında önemli değişiklikler olmuştur. İmparatorluğun bünyesindeki çeşitli milletler, Batılı devletlerin türlü oyun ve kışkırtmalarıyla ayaklanmış,

bağımsızlıklarını ilân etmişlerdir. Bu yüzyıl, Osmanlı Devleti'nin içte ve dışta büyük sorunlarla uğraştığı bir yüzyıl olmuştur. II. Mahmud'la birlikte adalet, eğitim ve yönetim alanlarında Batı örnek alınmış, değişiklikler bu yönde yapılmıştır. Batı'yı örnek alma, kurumsal anlamda yenileşme çalışmaları, Mustafa Reşid Paşa'nın gayretleriyle 3 Kasım 1839'da ilân edilen Tanzimat Fermanı ile devletin resmî programı olarak belirlenmiş; bu tarihten itibaren yöneten-yönetilen ilişkilerinde yeni bir anlayışın ürünü politikalar uygulanmaya konulmuştur. Batı'yı örnek alma çerçevesinde yapılan yenilikler, matbaanın gelişi ve “yazılı (basın) kültür ortamının başlaması, sözlü kültür ortamının ürünü olan âşıklık kurumunu da etkilemiştir” (Çobanoğlu 2000: 141). Âşıkların sözlü kültür ortamında ürettikleri pek çok eserin matbaalarda yazılı metin haline getirilerek daha geniş halk kitlesine ulaşması sağlanmıştır.

Bu yüzyılda büyük şehir merkezlerindeki âşıkların şiirlerinde Divân şiirinin etkisi daha fazla görülür. Diğer yandan tasavvufî kavramlar da bu âşıkların şiirlerine yoğun şekilde girmiştir. Divân şairlerinin bu yüzyılda âşık şiirine ilgileri artarsa da bu ilgi, geçici bir ilgi olmuştur. Devrin yöneticileri, II. Mahmud, Sultan Abdülmecit ve Sultan Abdülaziz gibi padişahlar, kimi zaman sayıları yirmiyi otuzu bulan âşıkları saraylarında maaşlı olarak bulundurmuşlar; kimi zaman yönetimleri lehinde propaganda yapmaları yönünde âşıkları görevlendirmişlerdir. Bu âşıklar, devrin siyasetini, devletçe yapılan yenilikleri, halkın anlayacağı bir şiir diliyle anlatma görevini üstlenmişlerdir. Bazen de yapılan değişikliklere, yeniliklere karşı tepkilerini dile getiren kimi âşıklar aşk ve tabiat temalarından uzak, adalet, vatan, millet, yolsuzluk, rüşvet gibi temaları işlemişlerdir. Buldukları çevrenin bir özelliği olarak az çok devrin siyasetine, yurt ve dünya meselelerine âşına olduklarından XIX. yüzyılın özellikle ikinci yarısında ülke sorunlarını konu edinen Tanzimat şairleriyle benzerlik göstermişlerdir.

Bu yüzyılda, başta İstanbul'da Tavukpazarı'nda olmak üzere âşıkların büyük şehirlerde loncaları, kahvehâneleri vardır. Buralarda toplanan âşıklar, saz ve söz fasılları icrâ ederlerken aynı zamanda buralar, genç âşıklar için de bir okul işlevi görmüştür. Âşıkların aralarından seçtikleri bir âşık, devrin hükümeti tarafından “âşıkbaşı”, “âşıklar kahyası” veya “loncabası” sanıyla âşıklara yönetici olarak tayin edilmiştir. Bu yüzyılda âşık şiirinin büyük ustaları yetişmiştir. Divân şiirinden etkilenmelerine rağmen asıl ünlerini âşık tarzı şiirleriyle elde eden Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihni, Dertli, Develili Seyrânî gibi ustaların yanında Karac'oğlan geleneğinin bu yüzyıldaki devam ettiricileri olarak değerlendirebileceğimiz Dadaloğlu, Bey Oğlu, Deli Boran gibi göçebe aşiret âşıkları da bu yüzyılda yetişmiştir. Bunlar, şehir kültüründen uzak olduklarından Divân şiirinden etkilenmemişlerdir.

Bu yüzyılda asker âşıklar görülmezler. Şehir merkezlerinde toplanan âşıkları büyük çoğunluğu okur-yazar âşıktır ve kimi âşıkların şiirleri divân şeklinde yayınlanmıştır.

Bu yüzyılda ün kazanan âşıklar olarak Dadaloğlu, Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihni, Develili Seyrânî, Tokatlı Nuri, Ruhsati, Minhaci, Âşık Şenlik,

Konyalı Şem’î, Âşık Gedaî, Sivaslı Veli, Zileli Ceyhunî, Âşık Serdarî, Deli Boran, Âşık Meslekî, Âşık Hüseyin, Zileli Kamilî, Âşık Gufranî, Âşık Sümmanî, Silleli Sürûrî, Âşık Zülâlî, İspartalı Seyranî, Bey Oğlu, Gündeşlioğlu, Tıflî, Devamî, Meydanî, Sivaslı Sıtkı, Fedaî, Sivaslı Kusurî, vd.’ni sayabiliriz.

XX. Yüzyıl

XIX. yüzyıl sonlarına kadar canlı bir gelenek olarak tekke ve medrese kültürüyle de yakın ilişkiler içersinde varlığını sürdüren âşıklık geleneği, XX. yüzyılda canlılığını yitirmeye başlamıştır. II. Mahmud’un kurduğu Asakir-i Mansure-i Muhammediye’nin güçlendiği 1826’da, işlevini yitiren Yeniçeri Ocağı’nın kapatılması, tekkelerin zaman içinde işlevlerini yerine getiremez hâle düşmeleri ve kapatılmaları, aydın çevrelerin Batı kültür ve edebiyatını örnek almaları, vb. birçok nedenle âşıklık geleneğini besleyen kaynaklar kurumuş; gelenek eski önemini yitirmiştir.

1908’lerden itibaren dilde Türkçülük ve sâdeleşme akımının gelişmesi, milli edebiyatın kaynağının halk edebiyatı olabileceğine ilişkin görüşlerin ağırlık kazanmasıyla halk edebiyatı ürünlerine aydınlarca kısmî bir ilgi gösterilmişse de âşıklık geleneği, XX. yüzyılda “folklor” olarak değerlendirilmiştir. Batı kültürünü öykünme şeklinde de olsa, Tanzimat’la başlayan Cumhuriyet’le devam eden bir süreçte Türk toplumu, yeni bir yaşama şekline geçme yönünde gelişimler, değişimler yaşamıştır. Bu süreçte âşıkların önemini kaybetmeleri kaçınılmaz bir gerçekliktir. Toplumsal-kültürel hayattaki değişimler, geleneğin devamını sağlayan ortamın da değişmesine neden olmuştur. “Batı medeniyeti yolunda cihazlanma zarureti, İstiklâl Harbi’nin kazanılmasının heyecan ve gururu içinde Cumhuriyet Hükûmeti’nin kurulması ile büyük bir dinamizm kazandı. Milletçe toptan kalkınma, inkılâp hareketlerine bağlı olarak büyük merkezlerden muhite doğru her alanda tesirini gösterdi. Milli eğitim yaygınlaştı, yollar yapıldı, fabrikalar kuruldu, sanâyileşme başladı. Zamanımıza doğru gazete, radyo, telefon ve televizyon köylere girdi. Bütün bu kalkınma hamlelerine paralel olarak içte ve dışta görülen göçlerin köy-şehir bütünleşmesine yol açan hareketi eski ananelerin çözülmesine sebep oldu. Esâsen halk şiirini besleyen tekkeler, Yeniçeri Ocağı ve kahvehâneler gibi tarihî ve sosyal müesseseler de tarihe karışmış olarak ortadan kalkınca yeni hayat tarzının tesiriyle halk şairlerimiz ortak yazı dilini benimsediler.” (Elçin 1992: 80).

1930-40’lı yıllarda Ahmet Kutsi Tecer’in halk edebiyatına, halk şiirine ve dolayısıyla da âşıklara dikkatleri çekme yönünde düzenlediği “Âşıklar Bayramı” (1931), Sivas’ta Halk Şairlerini Koruma Derneği’nin kurulması, Halkevleri’nin (Kuruluş:1932) Cumhuriyet yönetiminin politikalarını halka anlatmaları yönünde âşıkları koruma, kollama gayretleri (Âşık Ali İzzet, Âşık Veysel, Cevlânî, Emîrî, Müdamî, Talibî, vd. devrin hükümetinden yardım görmüşlerdir.) ve radyoda, dergilerde halk şiirine ve şairlerine yer verme gibi faaliyetler olduysa da değişen ekonomik ve toplumsal şartlar, etkisi çok yoğun ve sürekli

olan kitle iletişim araçları, geleneksel âşık tipinin değişmesine sebep olmuştur. Yaşanılan zaman ve zeminde toplumsal ve kültürel gündem içerisinde yer almak, varlıklarını sürdürebilmek için âşıklar, “statik olmak yerine değişimi izlemek yolunu seçmişlerdir. Bu seçim, bilinçli bir var olma mücadelesinden çok, kültürün doğal akışı içinde yaşanması gereken bir sürecin sonucudur. Kısacası âşık edebiyatı, kaybolan folklor değerlerinin müzeli bir parçası olmak yerine, değişen kültür değerlerinin farklı bir cephesi olmayı başarmıştır.” (Oğuz 2000: 112). Günümüzde âşık şiiri, sözel kültür ortamında üretilmekten uzaklaşarak yazılı/basılı kültür ortamında üretilir olmaya başlamıştır. Şiirlerini, bağlama eşliğinde topluluk önünde irticalen üreten âşığın yerini, şiirlerini yazan, dergi, kitap, plak veya kaset, cd şeklinde tüketime hazırlayan, bu bağlamda kitle iletişim araçlarını da imkan tanındığı veya fırsatını bulduğu ölçüde kullanan bir âşık tipi almıştır; ki zamanın ve zeminin şartlarına uyararak geleneğin dışındaki gelişmelerden de etkilenecek varlığını sürdürmektedir.

İCRÂ TÖRESİ YÖNÜNDEN ÂŞIK DEYİŞLERİ

Halk şiirinde geleneğe uygun şiir+müzik üretme, üretilen eserin korunması/belgelenmesi ve icrâ edilmesi bağlamında âşık deyişleri iki ana bölümde değerlendirilebilir:

1- Serbest deyişler: “Bir ölçüde yazılı edebiyat mahsulleri gibi sanatçının kendi kendine hazırlığını yaptıktan sonra bitmiş hâli ile dinleyici huzurunda” (Günay 1993: 25) sunduğu deyişlerdir. Bu deyişler, işlenen konu, ezgi ve şekil yönünden değerlendirildiğinde türkü, koşma, varsağı, semaî, mani, destan, vb. gibi adlar almaktadır.

2- Sistemli deyişler: Âşıklık geleneği çerçevesinde belli bir sunuş/icrâ töresi uyarınca ortaya konan ürünlerdir. Sistemli deyişlerin aslı, karşılıklı söyleşmelere dayanır. Anonim veya âşık tarzı şiir örneklerinde rastlanan sistemli deyişler, iş ortamında, düğünlerde, Hıdrellez kutlamalarında, vb. mani söyleme şeklinde yer alırken, âşıklar arasında ise atışma, tekellüm, karşılaşma, muamma çözme, vb. adlarıyla icrâ edilmektedir.

Atışma, âşıkların bir dinleyici topluluğu huzurunda mizah çerçevesi içinde iğneleyici şekilde söyleşmeleridir. Karşılaşma, âşıkların saz ve söz ustalığıyla birbirlerine üstün gelme, karşısındaki âşığı susturma amacıyla sorulu-cevaplı şekilde söyleşmeleridir. Sorulu-cevaplı söyleşmelerin dışında kimi zaman âşıklar, “dar ayak”la karşısındakini zorlamak, cevap vermesini önlemek yoluna da giderler. “İki ve daha çok varlık-madde üzerinde; insan, bitki, hayvan, dağ, taş gibi müşahhas veya melek, şeytan, akıl, güzellik gibi mücerret konu ve motifler” (Elçin 1992: 304) âşık karşılaşmalarında işlenebilirler. İrticalen şiir söyleme yönünden güçlü olan âşık, bu tür söyleşmelerde galip gelir.”Geleneğe göre imtihanın usulü şöyledir: Söze yaşlı ve usta kabul edilen veya misafir olan âşık, yarıştırmacılarından birinin veya topluluğun verdiği ayak (kafiye) üzerinde veya kendisinin seçtiği herhangi bir konuda söylemeye başlar; sonra aynı ayakla öteki âşıklar gelir; o da yeni bir ayakla şiirine başlar. Karşılaşma aynı usûl ile

devam eder. Halk şairlerinin sürat-i intikal ve çağrışımından faydalanıp âdeta bir cezbe içinde rakiplerinin sözleri altında kalmamak yolunda giriştikleri aslı hüviyetiyle didaktik bir karakter gösteren bu zihnî spor yarışı hususiyle Doğu Anadolu ile Azerbaycan'da bugün bile geleneğini devam ettirmektedir” (Elçin 1992: 305).

Umay Günay'ın belirlemelerine (1983: 37; 1993: 47-77) göre, sistemli deyişlerin, Doğu Anadolu'da yaşayan şekli ve icrâ edilişindeki düzen şöyledir:

a- Hoşlama, merhabalaşma/Giriş

Âşıkların dinleyicileri selamlamak ve onlara hoş geldiniz demek için genellikle “hoşgeldiniz”, “safa geldiniz”, “merhaba” gibi rediflere bağlı ayaklarla karşılıklı söyledikleri koşma dörtlüklerinin veya ayrı ayrı söyledikleri divânîlerin yer aldığı bölümdür. Bu bölümde söylenen deyişlerde dinleyiciler arasında âşıkların ilgisini çeken kişilerden bahsedildiği gibi toplantının sebebi ve o anda toplantının yapıldığı yerin özellikleri de deyişlerde söz konusu edilebilir.

Onuncu Âşıklar Bayramı'nın (Konya) açılışında Âşık Şeref Taşhova, Âşık Murad Çobanoğlu, Âşık Çırağî, Âşık Alyansoğlu ve Âşık İlhamî'nin söyledikleri hoşlama:

Taşhova: Âşıklar meclisine mihmânlar hoş geldiniz
Böyle hayır dua yoktur erkânlar hoş geldiniz
Amiraller gomutanlar hepiniz gecemize
Ankara'dan cifder cifder bakanlar hoş geldiniz

Çobanoğlu: Âşıkların yarasına dermânlar hoş geldiniz
Erkânlar sonra sizler lokmanlar hoş geldiniz
Âşıkın gözyaşı deryâ ucudur deli gibi
Bizlere önder olan gaptanlar hoş geldiniz

Çırağî: Hepinizde ilim deryâ ümmânlar hoş geldiniz
Bugün âşıklar bayramına mihmânlar hoş geldiniz
Ben gönlümde dostum için Hak'tan almışım köşkü
Bu hâne için misafir sultânlar hoş geldiniz

Alyansoğlu: Âşıkların harmânına erenler hoş geldiniz
Acı tatlı gözünüzle görenler hoş geldiniz
Biz yaralı siz de Lokman ilâcımız sizdedir
Getirip sargı beziyle saranlar hoş geldiniz

İlhamî: Biz gibi aşk oduna yananlar hoş geldiniz
Âşk meydânında pervâne dönenler hoş geldiniz
İnsanoğlu tabiattır kâh açılır kâh solar
Yerde gökte türlü mânâ sunanlar hoş geldiniz

Taşlıova: Şeref der ki on yıl oldu Konya'daki iz bizim
Dilimiz hakkı söyleşir elimizde saz bizim
Dede Korkud'dan Yunus'a divân bizim söz bizim
Biz bir bülbülüz bu bağçeye bağbânlar hoş geldiniz

Çobanoğlu: Çobanoğlu sazı olanlar bizde niyâz olur
Her guşda bir hikmet vardır Mevlâ'ya pervâz olur
Bazı bakanlara baktım saçları beyaz olur
Gönülleri deryâ gibi aslanlar hoş geldiniz.

Çırağî: Bahçesindeki gül bizde gülşen bizde gül bizde
Edeb bizde erkân bizde hayâ bizde yol bizde
Bir ilim deryâsıyız konuşacak dil bizde
Vakti saati içre zamanlar hoş geldiniz

İlhamî: Cahilde akıl olmazsa sonu nerede galır
İnsanlık soyu kibârdır dâim ilime dalır
Goyunu sağlam güden hakkını sağlam alır
Süleymanlar sedirinde bakanlar hoş geldiniz

b- Hatırlatma, canlandırma

Bu bölümde âşıklar, kendilerinden önce yaşamış ve sevilen âşıkların deyişlerini, yani usta malı deyişleri sıra ile söylerler.

c- Tekellüm (Söyleme, lakırdı etme)

Bu bölüm, âşık fasıllarının en geniş ve en çok hüner isteyen bölümüdür. Koşma dörtlüklerinin paylaşılarak sıra ile karşılıklı olarak çeşitli konularda ve çeşitli ayak düzenlerine uyularak daha çok yarışma psikolojisi içinde yapılan karşılaşmalar bu bölümde yer alır. Bu bölüm kendi içinde sekiz gruba ayrılmaktadır: Her fasılda bu sekiz grubun her birinin yer alması şart değildir.

1- Açılış

Geleneğe göre en yaşlı veya ev sahibi durumunda olan âşık, düz ayak veya geniş ayak denilen kafiyeyi sağlayacak kelimelerin bol olduğu bir ayakla deyişmeyi açar. Bu bölümde konu ve kıta sayısı sınırlaması yoktur. Âşıklar, karşılaşma nedenlerini dile getirdikleri gibi istedikleri herhangi bir konuda açılan ayağa uyarak sohbet tarzında söyleşirler.

Âşık Abbas: Gel sennen imtihan olak gam donun giyin âşık
İndi sînene çekecem dağ ile düğüm âşık
Terlan gibi gözlerdim ben her gün evgâh yerini
Şikâr deyin elime de düşüpsen böğün âşık

- Âşık Şenlik:* Arzuladık geldik biz böğün sizi deyin âşık
Sizde hiç hürmet yok mu kalbi kara hâin âşık
Evvel çok havaî gitme sonra pişmân olursun
Ne zaman ki alt edersen o zaman öğün âşık
- Âşık Abbas:* Sevdâ yeli vurdu cana aşk eseri görünü
Cenginen gelip meydâna görsen âşık zorunu
Çok açtım sen teki âşıkların sırrını
Yavaş geldin bu meydâna kaçarsan yeğîn âşık
- Âşık Şenlik:* Aslı şirret mazarattan kaçıp kurtulmak haktır
Zatında hile görünür fitneyi felin çoktur
Düşüpsen aslan cengine hiç mi haberin yoktur
İndi tutaram başına bir olmaz oyun âşık
- Âşık Abbas:* Âşık Abbas abdal olmuş aşk elinden delidir
Oniki İmâm, “çar yarlar” ol Hüdâ’ mın kuludur
Açsam gizli matahlarım lâl-i gevher doludur
Necesen gösterem beyân be beyân âşık
- Âşık Şenlik:* Beyân beyân bilirem ne fitneyi feldesem
İstesem zirdest ederem zaptı mümkün eldesem
Düşüpsen Şenlik bahrına âb u ummân seldesem
Necesen gark edem dibe hilekâr âşık

İslâmî inançlar dahilinde İslâmî olaylarla ilgili menkıbelere dayanarak sohbet de tekellümün bu bölümünde yer almaktadır:

- Zülâlî:* Türaptan bir avuç hak aldı kaddes
Bu zemin zerreye bir kere düştü
Beytullah yerine beyt-i mukaddes
Kuruldu Kâbe’ye bir kere düştü
- Sümmânî:* Emr-i Hakk’ın birliğine çok şükür
Hikmet-i sırrını etmeli fikir
Semekin batnında eyledi zikir
Yunus da deryâya bir kere düştü
- Şenlik:* Hitam et celâlî sehabet zaman
Sırr-ı hikmetine erişmez gümân
Nuh’un tufanında mevc oldu ummân
Dünya zelzeleye bir kere düştü
- Zülâlî:* İblis ki Eyyub’e oldu musallat
Hakk’ı zikreyledi derdine nisbet
Sabrile felâhı buldu akıbet
O derd-i belâya bir kere düştü

Sümmânî: Elestü gününde ruhları isbat
Dünyada bulunmaz hiç ona nisbet
Arştan huruç Hacer-ül Esvad
Mekânı Kâbe'ye bir kere düştü

Şenlik: Dünyaya ki geldi Hatem-i Nebi
Açıldı mümine mağfîret babı
Rüknü baştanbaşa burcu mihrâbı
Beytullah secdeye bir kere düştü

Zülâlî: Beytullah Habibi kıldı muhabbet
Hamd ü şükür olsun buldu akîbet
Hakk'ın emri ile okunur lânet
İblis karyaya bir kere düştü

Sümmânî: Ashab-ı Kehf'ler ki kaçtı yagiden
Ecel şerbetini içti sagiden
Gene cana geldi dârü'l-bâkîden
Bu dârü'l-fânîye bir kere düştü

Şenlik: Bu fanî dünyaya cümlemiz mihmân
Kurt kuş arş ü kürsi ins ü cinnü can
Mühür hususunda Sultan Süleyman
Fikri endişeye bir kere düştü

Zülâlî: Yakub ki başladı âh ü figâne
Hak da buyurmuştu ana nişâne
İdris düzeniyle girdi cinâne
Cennetü'l-Mevlâ'ya bir kere düştü

Sümmânî: Musa Firavun'la tutunca bahsi
Kâfirin müstecâb oldu duası
Nemrud halikine olunca asî
Ok attı havaya bir kere düştü

Şenlik: Musa'nın asâsı mucizât nûru
Yarılınca deryâ gösterdi yolu
Fanî dünya bünyâd olandan beri
Ona şev ü ziyâ bir kere düştü

Zülâlî: Benî İsrail kavmi ta baştan başa
Musa'ya iftira ettiler haşâ
Harun'un meftası zeminden arşa
Arz edip semâya bir kere düştü

- Sümmânî:* Sümmânî'nin budur söz muhtasarı
Aşk ucundan içtim âb-ı Kevser'i
Cebrail kanadın gölge eseri
Arş yüzünden aya bir kere düştü
- Şenlik:* Şenlik der Muhammed işaret kıldı
Ay ikdâm eyleyip pervâze geldi
Gökten yere indi payendâz oldu
Kamer hâk-i pâye bir kere düştü
- Zülâlî:* Zülâlî der çünkü emretti Bari
Hiç idrâke sığmaz sırrı işari
Muhammed'in kademinin gübâri
O arş-ı âlâya bir kere düştü

2- Öğütleme

Tekellümün öğütleme adı verilen ikinci bölümünde, iki âşık birbirlerine düz ayaklı koşma dörtlükleri ile nasihat eder ve tecrübelerini birbirlerine anlatırlar. Bu bölümde de kıta tahdidi yoktur.

- Ummânî:* Uyan gönül uyan sen bu gafletten
Halk olan eşyâdan fitrat uyumaz
Eşyâyı yaratan başka yaratmış
Ta Âdem'den gelen efrat uyumaz
- Çobanoğlu:* Âşıklık kudretten kula yetişir
Dert alır sînesi rahat uyumaz
Çalışanlar Mevlâ'sına kavuşur
Her an her dakika saat uyumaz
- Ummânî:* Bu âlemi halk edeni biliriz
Güç yetmeyen kudreti biliriz
Balçığa naklolan canı biliriz
Hazırdır nazırdır bizzat uyumaz
- Çobanoğlu:* Mümîn kul odur ki nasihat ala
Yaptığı iyilik temelli kala
Düşkündür diye deyme bir kula
Başan belâ gelip âfet uyumaz
- Ummânî:* Ummânî sözünü söylemez naçar
Bu fanîye gelen eylemez göçer
Beşer olan bir gün canından geçer
Vardır geçilecek sırat uyumaz

Çobanoğlu: Çobanoğlu ders almıştır kudretten
Anlarım elifi cüzi ayetten
Ne dilersen dile gelir himmetten
Âlemin sahibi kudret uyumaz

3- Bağlama/muamma

Âşık karşılaşmalarında çok önemli sayılan bağlama/muamma bölümünde, iki âşık birbirlerini dinî, tasavvufî ve İslâmî menkıbeler konusunda imtihan ederler. Bu bölümde çok kere zor ayaklara başvurulur. Âşık tarzı şiir geleneğinde karşılıklı deyişlerde arkadan gelen âşık, söze başlayan âşığın verdiği ayağa uymak zorundadır. Âşıklar birbirlerini hem bilgi hem de sanat yönünden zorlarlar. Açılan ayağa uygun kafiye bulamayan âşıklar başarısız sayılır. Duruma göre ayak bir kelime olduğu gibi bir dize de olabilir. Hüner gerektiren ayak çeşitlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. Dar ayak
2. Kapalı ayak
3. İkili ayak
4. Üçlü ayak

Dar ayak, uyağı az olan kelimelerle kurulan ayak biçimidir, bu tür deyişlerde kafiye olabilecek en az altı kelime gereklidir. Kapalı ayakta ise, ilk kafiye kelimesinde bulunan ünlünün arkadan gelen ayak dizelerinde de sürdürülmesi gerekmektedir. İkili ayak, daha çok dikkat ve hüner gerektirmektedir. Bu tür ayakta, ilk ayak dizesinde yer alan iki ayrı kelimeye anlam bütünlüğüne de uyularak aşağıdaki dizelerde uyak sağlanır. Üçlü ayakta ise, kıta içinde ayağı sağlayan dize veya dizelerde bir anlam bütünlüğü içinde sıralanan üç ayrı kelimeye yeri geldikçe uygun uyak belirlenerek deyiş sürdürülür.

Bağlama veya muamma adıyla anılan bu tür deyişlerde âşıklardan bir diğerine soru sorar, ikinci âşık birinci âşığın açtığı ayağa bağlı olarak sorulan sorunun doğru cevabını taşıyan bir dörtlük söylemek zorundadır. Bu bölümde de dörtlük sayısı kısıtlı olmadığı gibi ikinci âşık, birinci âşığın sorusuna karşılık verdiği dörtlük içinde karşısındakine soru da yöneltebilir. Birinci âşığın soruları bitip hepsi doğru olarak cevaplanmışsa, o zaman ikinci âşık, yeni bir ayak açarak kendisini sorguya çekmiş olan âşığı sınar.

Soru-cevap şeklinde diyaloga dayanan bu bölüm, çok kere muamma adıyla da anıldığı için, âşık tarzı şiir geleneğinde yer alan askı-muamma ile karıştırılmaktadır. Askı şeklindeki muammalar, daha çok anonim bilmece karakterindedir. Soruların cevapları canlı veya cansız cisimlerdir. Bağlama grubuna giren muammalar ise, iki âşığın birbirinin bilgisini ve sanattaki hünerini yoklama esasına dayanmaktadır.

Âşık Feymânî: Bir kasırğa koptu yırtıldı yelken
Bir gemi var deryânın ucu yok
Kaptanı limana varayım derken
Ülkesinde şah var amma tacı yok

Âşık Selmânî: Kasırğa eceldir yelken de kefen
Gemi vücut deryâsının ucu var
Akıl kaptan fikir ilim bir iken
Sabır şahtır onun çok muhtacı var

Âşık Feymânî: Bir şehir var tellâlları sağırdır
Bir kervân var yükü gayet ağırdır
Bir çoban var koça kuzu doğurtur
Bir yara var sızlar ama acı yok

Âşık Selmânî: Cehennem şehrinde tellâl sağırdır
Ölüm kervânının yükü ağırdır
Çoban Allah Âdem'e kız doğurtur
O yarada ne sızı var ne acı var

Âşık Feymânî: Bir dağ vardır yel esince devrilir
Bir gül vardır gün vurunca kavrulur
Bir harman var sürülmeden savrulur
Yığın yığın samanı var çeci yok

Âşık Selmânî: O dağ tahttır yel esince devrilen
O gül Yunus gün vurunca kavrulan
O ömür harmanı her gün savrulan
Yığımı kabristan ceset çeci var

Âşık Feymânî: Bir yol vardır hakikâtin kapısı
O kapının üç anahtar tapısı
Beş binânın on yedidir yapısı
On iki kardeş var tek bir bacı yok

Âşık Selmânî: Doğru yoldur hakikâtin kapısı
Muhammed'le Ali onun tapısı
Beşler on yedi kemerbest yapısı
On iki imama bir de bacı var

Âşık Feymânî: Feymânî sır sorar aşkı bilenden
Bir ağaç kırk olmuş binbir bedenden
Bir Kâbe yok olmuş gelip gidenden
Tavâf edenler çok ama hacı yok

Âşık Selmânî: Selmânî sır alır beyân edenden
Birler kırk olmuş binbir bedenden
O Kâbe gönüldür gelip gidenden
Tavâf olunursa mutlak hacı var

4- Sicilleme

Çok kere bağlama bölümüne iddialı giren âşıklardan biri başarısız olduğu takdirde, mat eden âşık, karşısındakini hicvetmek için onun soy ve kişiliğini eleştirir, acı sözler söyler. Âşık fasılları dışında da âşıkların kızdıkları kimselere bu tür deyişler söylemeleri olağan sayılır. Sicillemede deyişler karşılıklı değildir.

Çıldırlı Âşık Şenlik'in kendisinden usta olduğu iddiasıyla ortaya çıkan aşığın başarısızlığı üzerine söylediği sicilleme:

Eğer ki dilin lâl ise
Ne için alıpsan sazı
Derûnunda derc eleyip
Sonra söyleyeydin sözü

Kendini bilmez bed asıl
Canıma salıfsan közü
Ustasına lag edenin
Hemişe karadır yüzü

Ham tay gibi çifte atıp
Dumana katarsın tozu
Mecliste zenne sayarlar
Sen gibi nânecip kızı

Olupsan cilveli kadın
Başına dolarsan bezi
Baharda tüyün dökülür
Ondan hoş otamazsın yazı

Hozanda sıçan ezersen
Toprakta izlersen izi
Gezişin guzoy tülküsi
Cesaretin aran kazı

Ne kırıksan ne de zağar
Ne çaposan ne de tazı
Kasaphanede çok olur
Senin gibi it uyuzu

Yüzün çevir bu yana
Kalbi kirli salahana
Seni katar ol tayfaya
Nafakamı yal ederem

5- Yalanlama/Mübalâğa

Âşık fasıllarında yalan söylemeye dayanan en çok ve en inanılmaz yalanları bulup söyleme sanatı, aynı zamanda kelime hazinesindeki zenginliği ortaya koyma bakımından da ilgi çekici bir bölümdür. Anonim halk edebiyatı ürünleri arasında çok kere yalana dayalı tekerleme türü ile âşık deyişleri arasında bir bağ olduğu düşünülebilir. Tekellümün bu kısmı da karşılıklı paylaşılan koşma dörtlüklerinden oluşur. Bugün yapılan âşık fasılları içinde çok sık yer alan bir deyişme çeşidi değildir.

6- Taşlama

Taşlama veya takılma adı verilen bölümde âşıklar, bir topluluğun, bir yerin veya birbirlerinin kusurlarını, ayıplarını, kötü ve çirkin taraflarını veya kendilerine garip gelen olayları dile getirirler. Taşlamalar bağımsız şiirler olabildiği gibi koşma dörtlüklerinin paylaşılması esasına dayalı karşılıklı deyişler şeklinde de söylenebilir. Âşık fasıllarında çok kere âşıklar birbirlerine takılarak mizahî bir hava yaratırlar. Bu tür taşlamaların sonu çoğunlukla tathiya bağlanarak bitirilir.

Âşık Şenlik ve oğlu Âşık Kâsım arasındaki taşlama:

Âşık Kâsım: Âşıklar içinde olupsan bir şah
Öz özüne söyletmeden dinnersen
El elden üstündür ta arşa kadar
Sanma ki yalımız ehl-i hünersin

Âşık Şenlik: Tehlike duvara verme yanını
Uçarsa koparır Nuh tufanını
Ecel-i muallak alıp canını
Ey mi olar bu mecliste gebersen

Âşık Kâsım: Bütün âşıklardan istersen bacı
Karganın şahine yeter mi gücü
Sana bir söz derim zeherden acı
Sazı atıp dipden dibe senersen

Âşık Şenlik: Diplere sinmezem kemendaram men
Âşıklık ilmini ne bilersen sen
Öyle bir ok vuram hedengi müjgân
Tekerlenir tepe takla dönersen

- Âşık Kâsım:* Önüne düşüptür bir tükenmez düz
Başlı başlı ölçme dalı gelir tez
Ölçülmemiş endâz biçilmemiş bez
Laf atiben hersli hersli cıvarsan
- Âşık Şenlik:* Men sana ne diyem hilekâr cazı
Salahana çapo bahar uyuzu
Ustasını bilmezsen şahmaraz tazı
Bacağın kaldırıp çöpe siğersen0
- Âşık Kâsım:* Mevlâ'm bir katreden yarattı seni
Bu mecliste beğenmezsen sen meni
Üfürükle kurupsan yeldeğirmeni
Havalesin çok yüksekten salarsan
- Âşık Şenlik:* Zincir zaptedemez kolda yatanı
Beyni kaba hayvân neden utanı
Gel benimle koşma inat kötânı
Hagostan çıkar harvez koyarsan
- Âşık Kâsım:* Koşun çeker askerini basaram
Çeper olar dört yanını keserem
Tipi olup şiddet ile eserem
Soğuk alar el ayağın donarsan
- Âşık Şenlik:* Aslı kehlen olan olmaz haşarı
Beygirin âleme dokunur şerri
Çok da soğuk olsa çıkmam dışarı
Öz özüne vırlar vırlar kesersen
- Âşık Kâsım:* Men bir cihangirem hem sahipkıran
Kırar dal gaddini ederem virân
Öyle bir ejderem zahmim şahmaran
Heşmeylesem heybetimden erisen
- Âşık Şenlik:* Esnemiş nar gibi hasım güderem
Cenge salıp dal gaddini budaram
Seni sağlığına pişman ederem
Ayağınla öz ölümü ararsan
- Âşık Kâsım:* Aşnalık olmasa ahbablık olmaz
Oturun ağalar şad olup gülmez
Baba da oğlun kusuruna bakmaz
Niye töhmet edip beni kırarsan

Âşık Şenlik: Ne diyem sen gibi bî-vefâ dosta
Yıktın bu gönlümü ettin şikeste
Şimdiyeten neden demedin usta
Semeri düşürüp cili yersen

7-Tüketmece veya daraltma

Bu bölümde, zor ayakların yanında leb değmez/dudak değmez adı verilen b, f, m, p, v gibi dudak ünsüzlerinin yer almadığı ayaklarla deyişme yapılır. İki dudağının arasına iğne koyan âşık, dudak ünsüzlerinden herhangi birini söylediğinde iğne dudağına batar ve kanatır.

Nice yıldır dil gireli zârına canân senin
Canâ tek can alıdır dârına canân senin
Âşıkın daldan atarak yârdaki aşnâsın
Hayâlet nice dayanak nârına canân senin

Sıdkıla sen sığınırsan eğer ki Hak rahına
Git şeytân şerrinden sığın şahlar şahına
Seni halk eden hallâkın secde kıl dergâhına
Her ne dilek dilersen Tanrı'na canân senin

Şaşkın âşıkın hayâlin ha diyer candan eder
Çekilir sinirde takkati iliği kandan eder
Hak Tealâ dârında seni de handân eder
Zerrece canın acısa yârına canân senin
(Âşık Zülâfî)

Doğu Anadolu ve Azerî sahasında yedekli leb değmezlere *cıgalı leb değmez tecnis* adı verilir:

Eser hiddetine dalan âşığın
Hayalî geşt eyler neçe dağları
Ezzi neçe dağları
Aşgın neçe dağları
Aşah neçe dağları
Gel sennen seyhat edeh
Leyla sergenderi şeydâ-yı cihân
Yeddi yıl yayladı neçe dağları

Hicrân ataşınnan nâra çekilen
Ezelden talihi gâra çekilen
Ezzi gâra çekilen
Haddi gâra çekilen
Ah gılar dâda yeter
Hasret zâra çekilen

Hicrân zindânında dâra çekilen
Saklar sînesinde neçe dağları

Şenlik der meclise sağı gelende
Gadehi desdinde ağı gelende
Ezzi ağı gelende
Ejder ağı gelende
Hicrân şahı gan ağlar
Cana yağı gelende
Şiddeti şitânın çağı gelende
Derer talan eder neçe dağları

Birbirlerinden üstün olduklarını bu bölüme kadar ispatlayamayan âşıklar, bu zor ayaklardan biri veya birkaçı ile deyişerek hünerlerini göstermek için bu tarzı seçerler:

Âşık Selmânî: Şimdi bizim elde çiçekler açmış
Sümbüller bir türlü güller bir türlü
Bu meydânda lâl ü gevher saçılmış
Mizânlar bir türlü güller bir türlü

Âşık Şeref: Her ne yana baksam sular çağlanır
Yaylalar bir türlü göller bir türlü
Dağlarında sürü sürü dolanır
Koyunlar bir türlü mallar bir türlü

Âşık Selmânî Tatlı söz insanın ciyerin ezer
Zannetme bu dilden bir kimse bezer
Rengarenk giyinmiş salınır gezer
Yeşiller bir türlü allar bir türlü

Âşık Şeref: Bilirsen böyledir dünyanın çağı
Hayat bir ağaçtır ömür yaprağı
Dillerde meşhûrdur Acem kursağı
Atlaslar bir türlü şallar bir türlü

Âşık Selmânî: Selmânî'yem meylim tatlı ülfete
Mevlâ'm düşürmesin derd ü mihnete
Gelsen bize uğramazsın zahmete
Yürürler bir türlü yollar bir türlü

Âşık Şeref: Şeref vurgun yârin kalem kaşına
Ben de vardım canânımın peşine
Eğri koymuş dingesini başına
Zülüfler bir türlü teller bir türlü

8- Uğurlama veya methiye

Tekellümün bu son kısmında âşıklar, birbirlerini rahatlatmak, beraberliği kabul etmek için güzelleme adı verilen birer koşma söyledikten sonra, gene bir koşmanın dörtlüklerini paylaşarak birbirlerini methederler veya ayrı ayrı müstakil birer deyişle işi tatlıya bağlarlar:

Sümmânî: Âşıklar içinde mücevher satan
Ehl-i dil Şenliğ'im sen misen gardaş
Mağribden maşrıka beyân be beyân
Âlemde ürüşan sen misen gardaş

Sanki müzeyyendir gevherin şanı
Lâl-i zer yığınağı mücevher kânî
Bir görenler bir de arzular seni
Can içinde şirin can mısın gardaş

Sümmânî hüddâmdır cevher satana
Ben de geldim gardaş sizin vatana
Lütfün hana benzer hükmün sultana
Bu Çıldır elinde han mısın gardaş

Şenlik: Merhaba usta Sümmânî gevher saçan merhaba
Kelâm-ı Kadim içinde harfî seçen merhaba
Hasret kaldık bu dünyada mahitâb ziyâsına
Dünyanın müzeyyen keyfin koyup geçen merhaba

Kerâmetin zâhir olsa ehl-i diller başısan
Şenliğ'in gözünün nuru huluskâr gardaşısan
Cennet-i Bîhişt bağında müminler yoldaşısan
Hazreti kırklar yedinden bâde içen merhaba

Âşıklık Geleneğinde Askı/Muamma Asma

Önceden hazırlanan bilmece, âşıkların toplandığı kahvehânedeki muamma tahtası adı verilen tahtaya yapıştırılır. Tahtanın çevresine balmumu ile bir çerçeve yapılır. Tahta çeşitli kağıtlarla süslenir. Muamma tahtasının altına kumbara şeklinde bir kutu yerleştirilir. Balmumu ve kumbara, para yapıştırmak veya para toplamak içindir. Askıyı hazırlayan âşık, muammanın cevabını, güvenilir bir kişiye teslim eder ve bir gün belirlenir. O gün muammayı çözecek âşık veya âşıklar kahvehânedeki toplanır. Muammayı çözen âşık, toplanan ödülü alır. Eğer birden çok âşık muammayı çözmüşse, o zaman ödül, muammayı en güzel deyişi söyleyerek çözen âşiğe verilir. Muamma çözülemese, ödül, muammayı asan âşiğin olabildiği gibi, kahvehânedeki bulunan âşıklar arasında paylaşılır. Âşıkların ödülü arkadaşlarıyla paylaşmaları, fakir âşıkların da sanatlarını devam ettirmelerine yardımcı olur. “Askının âşık fasılları içindeki

fonksiyonu farklılık göstermektedir. Yeni geldiği bir yerde kendini tanıtmak ve iyi bir âşık olduğunu ortaya koymak için muamma hazırlayarak asan âşıklar bu yörenin âşıklarını karşılamaya davet etmiş sayılır. Bazı hallerde ise iki âşık karşılaşma sonunda berabere kalmışsa, toplantıda bulunan hakem heyeti içinden birisi bir muamma hazırlayarak asar, böylece muammayı çözen galip sayılır. Bu çeşit askılı muammalar çok kere ebced hesabı ile çözülmektedir (Günay 1993:61).

Ermeni asıllı Âşık İzânî ile Çıldırılı Âşık Şenlik, tarihimizde 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı sonunda Ruslara bırakılmak zorunda kalınan Ardahan'da bir karşılaşmalarında atışırlar. Âşık İzânî, kahvehâneye astığı muammayı Âşık Şenlik'ten çözmesini ister. Âşık Şenlik üç gün süren karşılaşma sonunda muammayı çözer.

...

İzânî: Yığıldı ahbablar buraya geldi
Âşıklar saz çalıp şâd olup güldü
Fırıncı usta da bir manat galdı
Ara ki bulasan bî-çâre Şenlik

Şenlik: Seri sarhoş olan canından doyar
Gönül cuşa gelse yek nefes deyer
Fırıncı önüne bir lavaş goyar
Lıp savuşursan Âşih İzânî

İzânî: Muamma meydânda ara ki ara
Sen kimi âşığı çekerem dâra
İslâm nedir kerâmeti ne ola
Ara ki bulasan bî-çâre Şenlik

Şenlik: Cevap deyim cevabını gan bari
Sen naçârsın âşihların tenbeli
Ermeni sarhoşu Gürcü hanbalı
İnşaallah bulmuşum Âşih İzânî

İzânî: Mızralı goşunum alınmaz galam
Sen kimi âşığa vermezem selâm
Yihacam binânı edecem talan
Ara ki bulasan bî-çâre Şenlik

Şenlik: Muamman bulunsa galan alınır
Askerlerin bölük bölük bölünür
Evveli kaf sonu ya'da bulunur
İnşaallah bulmuşam Âşih İzânî

- İzânî:* Çıldır kazasında sen ehl-i ürfân
Âşıklar üstâdı bilersen erkân
Ey aziz kardeşim ben sana mihmân
Yaradan yâr olsun Baba Şenlik'i
- Şenlik:* Suval sordun cevap verdim her vâda
Öyle hayâl teftiş getirme yâda
İmtihan deyileni edecem edâ
Arayıp bulmuşam âşih İzânî
- İzânî:* Yedi gündür burda eyledim karar
Elbet hasım olan dengini arar
Kesemden ziyâde eyledim zarar
Senden elli manat kesim isterim
- Şenlik:* Sen söyledin tenzil eyledim nice
Ağladı kadılar müftüler hoca
Müsâde etmedin bize bir gece
Gendime münasip hasım isterim
- İzânî:* Çıldır sancağında âlâdan âlâ
İzânî'ye hasım gelipsen böyle
Eğer bilersen ismini söyle
Yaradan yâr olsun Baba Şenlik'i
- Şenlik:* Budur size gul Şenlik'in murâdı
Nurânî pirlirim rüyâmda dedi
"Kavhana ocağı" ohunur adı
Arayıp bulmuşam Âşih İzânî

ÂŞIKLARIN SINIFLANDIRILMASI

Fuat Köprülü, âşıkları yetiştikleri çevre açısından köy ve aşiret çevrelerinde yetişen âşıklar olarak ikiye ayırır. P. N. Boratav ise, âşıkları 1. Din ve tasavvuf şairleri, 2. Köylü şairler, 3. Kasaba ve şehir şairleri, 4. Yeniçeri şairler, 5. Göçebe şairler olarak sınıflamıştır.

1. Tasavvuf Şairleri, Tasavvuf Şiiri ve Zümre Edebiyatları

Din ve tasavvuf şairleri, Orta Asya'da Ahmed Yesevi tarafından başlatıldığına inanılan ve ardından O'nun müridi Hakim Süleyman Ata (Süleyman Bakırganî) tarafından sürdürülen bir edebi gelenek içerisinde din ve tasavvufu konu alarak şiirlerini yaratan şairlerdir. Sözü edilen gelenek tasavvufu ilgili konuları işlediğinden "tasavvuf edebiyatı/şiiri", tekkelerde geliştiği için de "tekke şiiri" adını almıştır. Bu şiirin ilk önemli şairi Ahmed Yesevi'dir. XI. yüzyılın sonlarında Yesi'de doğan ve Yesevi tarikatını kuran

Ahmed Yesevi, yeni kabul edilen bir dini, islamiyeti halka anlatan, dinî konuları anlaşılır kılan bir dille “hikmet”ler yazan bir şairdir. Yesevilğin, dolayısıyla da islamiyetin halk tarafından hızlı bir şekilde kabul edilmesinin ardındaki gerçek, İslamî ilkelerin halk tarafından kolayca anlaşılabilir bir dille ve halkın alışık olduğu ölçü ve nazım biçimleriyle dile getirilmiş olmasıdır.

VIII. yüzyıldan başlayarak İslamiyeti benimseyen Türkler, X. yüzyılda (920’de) Satuk Buğra Han’ın Müslümanlığı bir devlet dini olarak kabul etmesiyle ilk İslamî-Türk devletini (Karahanlılar) kurmuşlardır. Türklerin İslamiyeti benimsemeleri, İslamiyetin gelişmesini ve yaygınlaşmasını sağlamıştır. Maverâünnehir ve çevresinin İslam egemenliği altında olması, bu bölgedeki birçok merkezde tekkelerin kurulmasını sağladı. Bu tekke mensubu dervişlerin göçebe Türkler arasında İslamiyeti, onların anlayacağı bir dil ve tasavvufi bir hoşgörülükle anlatmaları, İslamiyete birçok taraftar kazandırdı. Eski inanç izlerini dervişlerde de gören Türk toplulukları, yeni dinin temsilcisi dervişlere de bir kutsallık yükleyerek, onlara “Ata/Baba” unvânlarını verdiler. Bu ata ve babaların İslamiyeti anlatırken okudukları dinî, tasavvufî ve ahlâkî şiirler, tasavvuf şiirinin doğmasına ve gelişmesine zemin hazırladı.

Ahmed Yesevi ve Hakîm Süleyman Ata’nın izinden yürüyen Orta Asyalı mutasavvıflar, XIII. yüzyıl başlarında özellikle Horasan’dan Moğol saldırıları dolayısıyla kaçarak Anadolu’ya geldiler. Yesevilik, Kalenderîlik, Haydârîlik, Babaîlik gibi çeşitli tarikâtlere mensup ünlü sufler Konya, Kayseri, Sivas, Tokat, vd. büyük kentlere yerleşerek şehir toplumu arasında tasavvuf inançlarını yaymaya çalışırken, özellikle göçebe topluluklar ve köy çevrelerinde taraftar bulan Yesevilik ve Babaîlik gibi tarikat mensubu dervişler de köylü ve göçebe topluluklar arasında kendi tarikat inançlarını yaymaya çalışıyorlardı. “Horasan Erenleri” olarak adlandırılan bu mutasavvıfların en ünlüsü Hacı Bektaş Veli’dir. Moğol akınları, Selçukluların Anadolu’da sürekli olarak Bizanslılarla, Ermenilerle ve -I. Alaeddin Keykubat’tan sonra siyasi birliğin bozulması, veraset kavgalarının başlamasıyla birlikte- diğer Türk beylikleriyle mücadele içinde olmaları, Anadolu halkını hayatından bezdirmiş, yarınından ümitsiz bir halde bırakmıştı. Bu psikolojik içinde halk, kurtuluşu başka âlemde arar duruma gelmişti. İşte tam da bu sıralarda Horasan Erenleri’nin Anadolu’ya gelmeleri, tekkelerin kurulması için elverişli bir ortam oluşturuyordu. Çünkü, “tasavvuf da halkın istediğinden başka bir şey değildi. O da halka ‘alaik kaydından çözüünüz, âlâyişi bırakınız, mâsivâdan geçiniz/dünya ile olan ilişkilerinizden vazgeçiniz, dünyanın gösterişine, tantanasına aldanmayınız’ diyordu. Vücûd-ı Mutlakta fâni ve müstehlik olacaklar, yani asıllarına rücû edeceklerdi. O halde buna hazırlanmak lâzımdı. Bunun için de bir mürşide intisap edip bir zaviyede çile doldurmak icab ediyordu. Bu fikir ve telâkkinin böyle bir halka ne derece mülâyim gelebileceği tahmin edilebilir (Levend 1984). Tekkeleri bir sığınma yeri, bir kurtuluş kapısı olarak gören halk ile tekkelerin arasında kurulan sıkı bağ, Anadolu’da tasavvuf inancının gelişmesini, kurumlaşmasını sağlarken, diğer yandan da Anadolu’da yeni tarikatlerin doğmasına imkan sağlamıştır.

Anadolu'da kurulan bu tarikatlerin en önemlilerinden birisi şehir toplumuna seslenen Mevlevîlik, diğeri ise köylü ve göçebe çevrelere seslenen Bektaşîlik'tir.

Ahmed Yesevi ile başlayan Türk tasavvuf/tekke şiirinin Anadolu'daki en önemli temsilcisi kuşkusuz Yunus Emre'dir. Yunus Emre, şiirlerinde ilahî aşkı insanî aşkıta, dostlukta görerek Allah'a ulaşmanın, varlıkta birlik olmanın yollarını, ilahî adaleti ve insan sevgisini tasavvuf inancı çerçevesinde işleyen bir mutasavvıftır

Şiirlerinde genellikle hece ölçüsünü, zaman zaman da aruzu kullanmıştır. Halktan biri olarak çağının konuşma diliyle coşkulu şiirler söylemiştir. Arapça, Farsça kelimeler kullanmasına rağmen, tasavvuf düşüncesini halkın anlayacağı yalınlıkta dile getirmiştir. XIII yüzyılın Türkçe şiirler söyleyen en büyük tekke şairi olan Yunus Emre, kendinden sonra gelen birçok tekke şairinin üzerinde derin etkiler yaratmış, tasavvuf edebiyatının Anadolu'da gelişmesine büyük katkılar sağlamıştır.

XIV. yüzyılda, Yunus Emre'den etkilenen, O'nun tarzında şiirler söyleyen mutasavvıf şairlerin yaygınlık kazandıkları görülmüştür. Bu şairlerin en önemlileri olarak Aşık Paşa, Gülşehri, Eflâkî Dede ve Elvan Çelebi'yi sayabiliriz. Tekke şiiri geleneğinin sürdürülmesinde ve yerleşmesinde adı geçen şairlerin hizmetleri büyüktür.

XV. yüzyılda dinî-tasavvufî edebiyat bütün canlılığı ile gelişmesine devam etmiş, şehir merkezlerinden çevreye doğru yayılmıştır. Bu yüzyılın en önemli mutasavvıfı Kaygusuz Abdal'dır. Kaba softalığı, kimi toplumsal çarpıklıkları alaya alan şiirler söylemiştir, ki tasavvuf edebiyatında şathiyye türünün gelişmesinde büyük etkisi olmuştur. Diğer ünlü bir mutasavvıf, eldeki şiir örneklerine bakarak Yunus Emre üslubunda şiirler söyleyen Hacı Bayram-ı Veli'dir Bu yüzyılın diğer önemli şairleri olarak Eşrefoğlu Rumî, Yazıcıoğlu Mehmed, İbrahim Tennuri, vd. adlarını sayabiliriz.

XV. yüzyıldan başlayarak tasavvuf şiiri alanında ürün veren şairler, tasavvuf konuları dışında da şiirler söylemeye başlamışlardır. Tabiat güzelliklerini, insanî aşkı, köylü hayatını terennüm eden şiirler söylemişlerdir. Bu durum, halkın kendi sözcülerince âşık edebiyatının yaratılması olarak değerlendirilir. Tasavvuf konulu şiir, bu yüzyıldan başlayarak özellikle divân şiiri içerisinde varlığını sürdürmeye başlamıştır. Özellikle dinî şiirlerinin yanında din dışı konularda söylediği şiirlerle kendisini kabul ettiren bir şair olarak XVI. yüzyılın en önemli şairi Pir Sultan Abdal'dır. Bu yüzyılın tasavvuf şairleri arasında İbrahim Gülşeni'yi, Vahib Ümmî'yi, Ümmî Sinan'ı, vd. sayabiliriz. XVII. yüzyılda tekke şiiri, sayıları iyice artan tekkelerde şiir-müzik-raks birlikteliğinde gelişimini sürdürmüştür. Ancak, bu yüzyılın bir başka özelliği de mutasavvıflara karşı kaba softa olarak değerlendirilebilecek kimi bağınaz din adamlarının hoşgörüsüzlüğünün iyice belirginleşmesidir. Yunus Emre'nin şiirlerini okuyanların dinsiz sayılacağına dair vaazlarda bulunan bu tür din adamları, kimi saray ağalarıyla da güç birliği yaparak tarikat mensuplarına

karşı tehditlerde bulunmuşlardır. Bunun sonucu olarak “Mevlevî ve Halvetî tarikatlerinde âyinler yapılamaz hale gelmiş, bazı tekkeler basılmış, bazı dervişler, ‘tecdîd-i imana’ yani imanlarını yenilemeye zorlanmışlar, bazı tarikat ileri gelenleri ölümle tehdit edilmişlerdir” (Yurdaydın 2002: 277). Bu dönemin en önemli şairlerini Niyazî Mısrî, Bahâyî-i Küfrî, Aziz Mahmud Hüdâî, Zelilî, vd. olarak sayabiliriz.

XVIII. yüzyılda tekke şiirinde genel bir düşüş, gerileme görülür; eski güçlü eserlerin benzerlerine pek rastlanılmaz. Ancak, özellikle büyük şehirlerdeki tarikat çevrelerinde, temelinde Allah ve insan sevgisini işleyen bir gelenek olarak Yunus Emre geleneğinin devam ettiğini söyleyebiliriz. Bu yüzyılın en önemli mutasavvıf şairi şüphesiz Erzurumlu İbrahim Hakkı’dır. Mahvî, Mehmed Nasihî, Mehdî, Kasım Dede, vd. dönemin diğer önemli şairleridir.

XIX. yüzyılda tekke şiirinde önemli bir gelişme görülmemiştir. Yüzyılın ilk çeyreğinde ilan edilen Cumhuriyet ile tekke ve zaviyeler kapatılmış; dolayısıyla fizikî ortamı yok edilen tekke şiiri dönemi sona ermiştir. Zaman zaman tekke şiiri tarzında şiirlere rastlansa da eskinin havasını, şevkini, coşkusunu bulmak mümkün değildir. Bu dönem şairleri olarak Kuddusi, Tûrâbî, Aynî Baba, Mihrâbî, Vasfî-i Melâmî, Dertli ve Seyrânî’yi anabiliriz

Alevî-Bektaşî zümre edebiyatı (Gölpınarlı 1969), Yunus Emre’yi kaynak alarak, O’nun etkisiyle doğmuş bir edebî gelenektir. Bu edebî gelenekte aşırı derecede Hz. Ali’ye bağlanış, hatta kimi topluluklarca Ali’yi Tanrı tanıma, Ehl-i Beyt sevgisi, Duvazdeh İmâm’ı (halk söyleyişiyle Duvazmam) yüceltme ve kutsama, İmâm Hüseyin ve Kerbela şehitlerine mersiyeler, Hacı Bektaş Veli ve Alevî-Bektaşî ulularını övme ve onların menkıbelerini dile getirme gibi konular işlenmiştir.

Bu edebî geleneğin bir özelliği de kendine has bir edebî terminolojisinin olmasıdır. Bazı söz ve kavramlar, doğrudan doğruya bu geleneği oluşturan sistemin remizleridir. Alevî-Bektaşî edebiyatında varlık birliği (Vahdet-i Vücûd) ikinci plandadır. Buna karşın Hz. Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi ön plandadır. Bu aşırı sevgi sonucu Ehl-i Beyt’e karşı olanlara karşı şiddetli bir düşmanlık, onları kınama ve lanetleme görülür. Yine bu sevgi sonucu XVI-XVII. yüzyıllarda İran’daki Safavî hanedanına ve Erdebil dergâhına candan bir bağlılık söz konusudur. Bunun bir yansıması olarak da Osmanlıya karşı özden bir düşmanlık vardır.

Alevî-Bektaşî şiirinde giyime-kuşama hatta bunların anlamlarına ait bilgilere de rastlanır. Yine bu gelenek şiirlerinde kutsal inançlarla ince bir alay, Tanrı’yla senli benli samimi bir konuşmaya da rastlanır. Yaşayış aşkı, bu aşkın verdiği kötülüğe karşı direnme gücü, hatta güzel yemeye, içmeye, yaşamaya karşı özlem; insan, hayvan ve çiçek sevgisi, kusurları örtme çabası, bütün dinleri bir görme de Alevî-Bektaşî şiirinin özelliklerinden

Bu edebî gelenek, XV. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış, ilk temsilcisi de Anadolu’da Kaygusuz Abdal olmuştur. Hatâyî mahlaslı Şah İsmâîl-i Safavî,

Pir Sultan Abdal, Kul Himmet, Guvenc Abdal, Hasan Dede, Kul Mehmed, Hüseyinî, Celalî, Seyrânî, Harâbî, Dertli, Turabî ve son temsilcisi olarak da Âşık Veysel'i bu gelenek içerisindeki şairler olarak sayabiliriz.

Melâmî-Hamzavî halk edebiyatı, Alevî-Bektaşî edebiyatından bütünüyle ayrı, vahdet-i vücûd inancını temel alan bir edebî gelenektir. Hacı Bayram'dan sonra Bayrâmîlik ikiye ayrılmış, Emir Sikkînî ve O'nun izleyicileri Bayrâmî Melâmîleri diye anılmaya başlamış, yollarına da Melâmiyye-i Bayrâmîyye denmiştir. XVI. yüzyılın ikinci yarısında hükümete karşı isyan düzenlemekle suçlanan ve idâm edilen Hamza Bâlî'den sonra Hamzaviyye, İdrîs-i Muhtefî'den sonra İdrîsiyye adını alan ve bu ad unutulmuş adına Hamzavîyye, mensuplarına da Hamzavî denen Melâmet kolu, edebiyatımızda tasavvufî bir zümre edebiyatı meydana getirmiştir. Bâtinî eğilimleri az, Ehl-i Beyt sevgisi ve Şîa inançları kuvvetli bir edebî gelenektir. Takîyye, yani inancını gizlemek, bu edebiyatın özelliklerindedir.

Zühdî halk edebiyatı, Alevî-Bektaşî edebiyatının karakterlerinden ve Melâmî-Hamzavî edebiyatındaki irfan, vahdet inancı, aşk ve cezbeden uzak bir edebî gelenektir. Bu edebiyat, namazdan, oruçtan, peygamberlerin ve Hz. Muhammed' (s.a.v.) in hayatından, hacdan, hac yollarından, cennet cehennemden, yaşayışa bağlılığı yönünden değil de dünyanın geçici oluşu, lezzetlerinin asılsız bulunduğu, bazı sahabenin, erenlerin menkabelerinden söz eden ve zâhitliği her şeyden önemli gören bir edebiyattır.

Her üç zümre edebiyatında da teknik ve estetik bakımdan kusurlu ve de az sayıda arûza yazılmış şiirler olmasına karşılık, asıl olarak kullanılan ölçü hece ölçüsüdür.

2. Köylü Âşıklar

Kentlere, büyük kültür çevrelerine uzak köylerde yetişen âşık olduklarından köylü kültür ve edebiyat geleneğine bağlıdır. Âşıkların çoğu köy kökenlidir; ancak köylerinde kalanlarının sayısı oldukça azdır. Genellikle hayatlarının büyük bölümünü köylerinin dışında, gurbet ellerde geçirirler. Şehir hayatından bütünüyle uzak olmamalarına karşın, Divân şiirinin etkisinden uzak kalmışlardır. İşin ekonomik yönü düşünüldüğünde âşık, geçimini sağlamak üzere gurbete çıkmak zorundadır. Düşünde gördüğü güzeli bulmak gibi bir bahaneyle gurbete çıkan âşığın temel düşüncesi daha iyi yaşamak, ününü yaymak, değişik yerler görmek ve değişik kişilerle bir arada olmaktır. Gurbette bir süre ayrılık, sılaya özlem şiirleri söyleyen âşık, daha sonraları köyünü unutmaya başlayarak, gezip gördüğü yerlerin kültür ve hayatının etkisinde şiirler söylemeye başlar. Gurbet hayatı, kimi âşıkların köylülük özelliklerini yok eder. Ancak, köyünden ayrılmayan ya da er geç köyüne dönen âşıklar da vardır. Köyden kente göçen ya da köyde yaşayan halka köy gerçeklerini, köy yaşantısını, köyün doğal güzelliklerini veya köy toplumunun tabii olaylarını temiz Türkçeleriyle anlatan bu âşıkların, şehirli âşıklara bakarak dilleri sade,

deyişleri katıksız ve sanatları dış etkilerden uzaktır. Köy kahveleri, köy odaları, ağa ve beylerin evleri, düğün vb. toplantılar bu âşıkların sanatlarını icra ettikleri yerlerdir. Köylü âşıklar olarak Pir Sultan Abdal, Tokatlı Nuri, Şarkışlalı Serdarî, Kağızmanlı Hıfzı, Meslekî, Posoflu Müdamî, Çıldırî Âşık Şenlik, Sümmanî, Âşık Veysel, vb. sayılabilir.

3. Kasaba ve Şehir Âşıkları

Birçoğu köylerden gelen bu âşıklar, kasaba ve şehirlerde halk geleneğine uygun olarak yaşarlardı. Bu âşıklar, kasaba ve şehirlerde bulunan eğitim, öğretim kurumlarında, tekkelerde okuma-yazma öğrenme imkanına sahip olurlar ve dolayısıyla da Divân şiirinden de az ya da çok haberdar olurlardı. Kahvehanelerde halka seslenmenin yanında konaklara hatta saraya dahi çağrılırlardı. Bu vesileyle de yüksek zümre kültürüyle yakından tanışma fırsatı elde ederlerdi. Bu tanışmayla kimi âşıklar, Divân şiirinden etkilenerek Divân şairlerine öykünürlerdi. Bu nedenlerden dolayı kasaba ve şehir âşıklarında Divân şiirine yaklaşma daha yoğundur. Şiirlerinde Arapça, Farsça kelimeler, tamlamalar kullanmaya özen göstermişler, hecenin yanında aruzu kullanmayı denemişlerdir. Divân şairlerine özenmeleri nedeniyle şiirleri halk şiiri gerçekliğinden ve canlılığından gittikçe uzaklaşmış; soyut ve kalıplaşmış bir yapıya bürünmüştür. Kimileri acemi bir Divân şairi görünümündedir. İçinden geldikleri halk geleneğine yabancılaşmış, özendikleri Divân şairliğine ulaşamamışlardır. Şiirleri aruz kusurlarıyla, tamlama yanlışlarıyla, Arapça, Farsça kelimelerle doludur. Divân şiirinin halk şiirini etkilemesi XVI. yüzyıldan başlayarak gittikçe artar. XVII, XVIII ve XIX. yüzyıllarda bu etki özentiye, taklide dönüşür.

Bu şairlerin de esnaf teşkilatları gibi teşkilatları, mesleklerinde çıraklık, kalfalık, ustalık gibi safhaları vardır. Genellikle kasaba ve şehir kültürü atmosferinde Divân şiirine özgü kavramları ve bilgileri de kazanan bu şairler, giderek içerikten çok şekile önem vererek halk şiiri canlılığından çok, söz hünerleriyle uğraşmışlardır. Ancak bütün kasaba ve şehir âşıklarının aynı anlayışla Divan şiirini taklit ettiklerini söylemek yanlış olur. Çünkü şehirde yaşamasına rağmen halk şiiri geleneğinden ayrılmayan, halk şiirini içinde bulunduğu kültür değerleriyle zenginleştirerek sürdüren şairler de vardır. Gevherî, Âşık Ömer, Erzurumlu Emrah, Bayburtlu Zihnî, Seyranî, Âşık Dertli, vd. kasaba ve şehir şairlerine örnek şairlerdir.

4. Yeniçeri Âşıklar

Osmanlı askerî sisteminde Yeniçeriler bir askerî sınıftır. Yeniçeri şairler, bu askerî sınıf içerisinde yetişmiş şairlerdir. Hayatlarını orduda devam ettiren kimi asker şairler, halk şiiri geleneği içinde ürün vermişlerdir. İçinde buldukları sosyal şartlara ait konuları dile getirmeleri bakımından ayrı bir önemleri vardır. Şiirlerinde genellikle savaş, kahramanlık, yiğitlik, zafer ve yenilgi gibi konuları yoğun ve gerçekçi şekilde yansıtırılar. Ayrıntıya

girmedikleri gibi, olay ve durumları da uzun uzadıya hikaye etmezler. Şiirleri herhangi bir gerçek olay veya durumdan kaynaklandığı için tarih ve sosyolojiye değerli bilgiler sağlar. Çünkü, Yeniçeri şairler, şiirlerinde tarihî olaylara, devrin yöneticilerine, ordu komutanlarına, beylere, paşalara, kısacası gerçek kişi ve olaya yer verirler. Ancak her zaman yeniçeri şairlerin şiirleri gerçeği yansıtmayabilir. Komutanlarına ve içinde buldukları ordunun geleneklerine sıkı sıkıya bağlılık, birçok olay ve durumu bütün gerçekliğiyle yansıtmaya elverişli değildir.

Yeniçeri şairlerin, genellikle koşma, türkü ve destan şekillerini kullandıklarını görmek mümkündür. Dilleri genellikle sade Türkçedir. Bu şairlerin pek çoğu Bektaşiliğe bağlı şairlerdir; ancak şiirlerinde Bektaşilik pek yansıtılmaz. Yalnızca gelenek içerisinde kimi Bektaşî ulularının adları anılmakla yetinilmiştir.

Yeniçeri şairler olarak Âşık, Bağdatlı Nuri, Benli Ali, Çırpanlı, Bahşî, Geda Muslî, Hayalî, Kâtip Ali, Keşfi, Öksüz Dede, Sefil Ali, vd. sayılabilir.

5. Göçebe Âşıklar

Mevsime veya tabiat şartlarına göre bir yerde devamlı kalamayan, göçebe olarak yaşayan Türkmenler veya Yörükler arasında yaşayan şairlerdir. Şehirle ilişkileri az olduğundan bu şairlerin şiirlerinde göçebe yaşayışın izleri bütün canlılığıyla görülebilir. Karac'oğlan ve Dadaloğlu göçebe şairlerin en ünlüleridir. Göçebeler bir yerde yerleşmedikleri için devlet bunlardan düzenli olarak vergi alamıyordu. Bu durumu ortadan kaldırmak için devlet, Fırka-yı Islâhiye adıyla bir birlik kurmuş, göçebeleri yerleşik hayata zorlamıştı. Göçebelerin bu duruma tepki göstermeleri sonucu şiddetli vuruşmalar olmuş, ayaklanmalar bastırılmıştı. Bu olayların yankıları göçebe âşıkların şiirlerinde (özellikle Dadaloğlu'nun şiirlerinde) epik bir karakterde gözükmektedir.

Göçebelerin yaşantıları, tabiatla ilişkileri, devletle olan mücadeleleri göçebe şairlerin konularının başında gelir. Dilleri, anlatımları, mecazları, benzetmeleri günlük hayatlarının özelliklerine bağlıdır. Dadaloğlu, Karac'oğlan, Gündeşlioğlu, Deli Boran göçebe şairlerin en ünlüleridir.

Profesyonel şair olarak değerlendirilmeyen şair tipi

Genel anlayışa veya sınıflamaya göre şair olarak değerlendirilmeyen ve sınıflamalara dahil edilmeyen, değişik vesilelerle anonim gelenek içerisinde şiir söyleyen ve söylediği şiirin, söylenme anından itibaren söyleyeninden bağımsız hale geldiği, halk arasında çeşitli yetenekleri ile ön plana çıkan kimi kişiler (özellikle de kadınlar) vardır; ki bunlar, diğer şair tipleri düşünüldüğünde profesyonel anlamda şair değildirler. Bu tip kişiler, profesyonel şairlere nazaran işi şiir olmayan, ancak kimi zaman toplu çalışma esnasında, kimi zaman herhangi birinin vefâtında veya toplumu derinden etkileyen bir olay sonucunda sanatçı kabiliyetlerini sergileme fırsatı bulan kişilerdir. Böyle şairler/kişiler,

çeşitli törenler vesilesiyle ortalıkta gözüdürler. Bu durumlar, toplumsal hayatın dönüşümü sık sık yapıldığından çok önemli yer tutar. Cenaze törenlerinde ezgi ve şiir birliktedir ve bu genel bir alışkanlıktır. Ölüm olayına katılmak, acıyı paylaşmak her zaman yakın akrabaların katıldığı bir durum değildir. Özellikle “ağıt yakma/söyleyebilme” yeteneği ile öne çıkmış kişiler için bu, kesinlikle alışılmış bir durumdur. Özel yetenekleriyle ve bilinen ağıtlardan diğer insanlara nazaran geniş repertuara sahip oluşlarıyla öne çıkarlar. Bu durum yalnızca “ölüm” durumunda değil, evlilik törenlerinde de geçerlidir. Bu törenlerde ön plana çıkan ağıtçı/şair kişi, tören sonunda ölen kişinin yakınlarının veya düğün evi sahibinin cömertliğine dayalı olarak kimi hediyeler veya para da alabilirler.

Amatör olarak böylesi kişiler/şairler, eğitim almamış kişilerdir. Eğitimleri, daha çok gelenek içinde benzeri olaylar/durumlar ertesinde yapılan törenlerdeki gözlemleri, dinlemeleri ve bu gözlem ve dinleme sonucunda benzer şiirleri dinlemekle ve bunları kendisinin de söylemesiyle bu gelenek içinde kalarak kendi tabii yolunu bulur. “Bu şairler, oldukça yüksek derecede uzmanlaşmış, profesyonel şairler değildirdir ve işin ekonomik ve sosyal paylaşımını da hesaba katarak fark edilmeyebilirler. Bu şairler, kendilerini çevreleyen insanlar (çiftçiler, fabrika işçileri, balıkçılar, inşaat işçileri, mahkumlar, ev hanımları) gibi yaşamaya eğilimlidirler ve fark edilebilecek ne bir statüleri ne de yüksek düzeyde bir ödül almaları söz konusudur; ama bu şairler, şiir sanatının gelişmesinde ve şiirlerin halka duyurulmasında, yayılmasında önemli bir rolü yerine getirirler” (Finnegan 1973: 173).

Bu tür bir şairlik geleneği, kişilerin kendi kişisel üretim ürünü şiirlerinin olması veya içinde yaşadıkları toplumun şairliğe özgü bir pratiğinin yaşanmasına katkıda bulunmaya hazır olmaları anlamına gelmektedir. Türk toplumunda anneler çocuklarına ninniler söylerler. Belli bir işi topluca yapma esnasında veya kimi törenlerde karşılıklı gruplar mani söylerler. Değişik kişilerden, dolayısıyla değişik kaynaklardan, değişik biçim ve konularda söylenegelen bu tür şiirler, kimi zaman popüler türküler, şarkılar biçimine dönüşerek karşımıza çıkar. “Bu tür şarkılara benzeyen örnekler bayağı görülebilir; ama bu durumun, toplumun şairliğe ait mirasının gerçekleştiricileri olan olağanüstü bir yetenekle sanatçılar tarafından olduğu kadar acemiler tarafından da yaygın bir biçimde kullanıldığı mutlaka hatırlanmalıdır. Böylesi acemi/pratisyenler, yalnızca müzisyen olabilir ve sadece diğerlerinin kompozisyonlarını yorumlarlar; ama bir nokta unutulmamalıdır, ki bu durum, her ne tür toplumda olursa olsun böyledir” (Finnegan 1973: 200).

Kişi olarak halk şairi

Şair, aklın ötesindeki alanı sezebilen ve bu sezişini dile getirebilen kişidir. Alışılmış sözleri, duyguları, durumları bambaşka bir dille anlatabilen, seslendirebilen kişidir. Yani, bir medyum göreviyle hareket edebilen şahıstır. Medyum olarak şair, kültür için, sosyal bilinçaltı için ve şairin kendi bilinçaltıyla kendi bilinci arasında bir vasıttır.

Sanatçı/şair, uç bir birey olarak tasvir edilir. Bu uç birey kimliğine, toplumun kabul edilmiş geleneklerinden bağımsızlığı, hissî dürüstlüğü, samimiyetinin kendi kuralları rehberlik etmektedir. Gerek okur-yazar bir toplumda, gerekse okur-yazar olmayan toplumda şair, bulunduğu yer ve zamanda kendini hür tutabilen ve bunu yaratıcı kabiliyeti ile hem yeniden yorumlayabilen hem de içinde bulunduğu çevreden yukarı bir seviyede tutarak yapabilen kişidir. “En büyük şair, küçük şeylerle uğraşmayan veya fasa fiso ile ilgilenmeyi çok geri plânda tutabilen bir şahıstır. Şair, gaipten haber veren kişidir ve feridir. W. Whitman’ın dediği gibi şair, kendi dünyası içinde kemâle ermiş kişidir” (Finnegan 1973: 210). Şairin dili, stili, şiirini kompoze etme tarzı, şairliği kabul ediş tarzı, muhakkak ki, toplumsallık düzleminde ve genelleşmiş olarak ferdi şairler tarafından geliştirildiği şekildedir.

“

Şair, aslında ve her zaman ilâhi ilham ve ruhlarla ilişkiler kurarak, gizlenmiş olguları açığa vuran bir peygamberdir. Şair, ulu ve kendinden geçmiş bir şekilde konuşur. Şiir sanatı aracılığıyla ruhlar dünyasındaki arkadaşlıklarıyla ilişki kurar (Finnegan 1973: 207). Bu yönüyle şair bir kâhin, bir medyumdur. İlâhi ilhamın varlığı ve şairin şiirini meydana getirme anındaki etkisi, modern şairlerce bile kabul edilmektedir. Zaten, halk şiirinin eski toplumlardan günümüze kadar seyrinde dinî bir rolü, herkesçe kabul gören bir gerçektir. Şairin esas rolü, eski toplumlarda dinî idi. Toplum tarafından kabul gören dinin prensiplerinin anlatılması, yayılması, bir anlamda din adamı da olan şairin göreviydi. Din, yaşanan geleneklerle birleştirilerek şairler tarafından topluluklar arasında taşınıyordu. Her zaman için bu dinî ve gelenekle ilgili bilgiler, müzikle birlikte birleştirilmiş, güçlendirilmiş şekilde aktarılıyordu. Müzik, şairin (gaipten haber veren şahıs olarak) ruhlarla girdiği her iletişimde vardır.

Şamanın dinî âyindeki durumunu düşündüğümüzde, şair gaipten haber veren, tabiat üstü kuvvetlerle iletişim kurmak için ilahi ilhamdan güç alan bir durumda bulunur. Medyum/kahin olarak şairin şiirini dile getirme, sunma esnasındaki durumu, toplumca ulaşılmaz, yüce bir durum olarak anlaşılır ve şaman şair, normal anlardaki varlığından uzaklaşmış, çok farklı bir kimliğe bürünmüştür. Toplum tarafından, şairin şiir söyleme esnasındaki durumunun ulaşılmaz olarak algılanması/anlaşılması, aynı zamanda şaire yüksek bir statü sağlamıştır. Bu statü, ona korunma, kollanma da sağlar. Korunma ve kollanmanın şairin şiirinde de etkisini göstermesi muhtemeldir. Bu sebeple şiir, hem belli bir toplumun hem de belli bir bireyin yaratması olarak görülebilir. Şiirini değişik kaynaklardan ilham alarak meydana getirdiğini iddia eden şair, farkında olarak veya olmayarak gelenekten de yararlanır. Gelenek ona hazır kalıplar sağlar. Şair, şiirini bu kalıpları kullanarak meydana getirir. Geleneği sağlam şekilde aldığı, sağlam bir şiirin de sahibi/yaratıcısı olması muhtemeldir; ama, geleneği iyice özümsemeyen şair veya şair aday, gelenekleri meydana getirir. Yani, şiirde birtakım şekilleri görmek, gelenekte kullanılan söz,

kafiye, ölçü, vb. şeyleri görmek, şiir meydana getirmeye kâfi gelmez. O zaman görülen bazı şiirlerin taklitleri ortaya çıkar, ki bu taklitlere de şiir demek mümkün değildir; ancak bu şiire şairin orijinalitesini taşımayan bir şey demek mümkündür. Ta çocuklukta başlayan (farkında olmadan) eğitimde şair, bir medyum gibi, geleneği yine farkında olmayarak almıştır. Diğer bir deyişle geleneğin medyumu olmuştur şair. “Sözlü şiir sanatının anonim ve toplumsal olarak üretildiği ileri sürülür. Bu düşünce, özellikle okur-yazar olmayan toplumlardaki sözlü şiir sanatına başvurularak açıklanabilen bir düşüncedir; ki bu kavram, özellikle şiir sanatının sözlü iletişim konusu olarak kabul edilmesinden doğan bir yaklaşımla bakıldığı zaman daha geniş bir süreye yayılır (Finnegan 1973: 202).

Sözlü şiirin meydana getirilmesinde, özellikle sunuluş esnasında, dinleyenlerin şair ve şiiri üzerindeki etkisi de üzerinde durulması gereken önemli bir durumdur. Şairin şiiri içinde, anonim, yani gelenekten gelen ve dinleyenlerin etkisiyle meydana gelen unsurlar vardır. Sözlü şiirdeki değişebilirlik süreci ve gelenekteki birtakım unsurların etkisi, şairin kelimeleri seçmesinde, onları bir kompozisyon içinde sunmasında kendini gösterir. Ama, bu durum şiirin meydana getirilişinin yalnızca anonim ve toplumsal olarak gerçekleşmediğini de ortaya koyar. Çünkü toplumda kimi, özel kabiliyeti yüksek şairlerin irticalen şiir söylemedeki becerileri göz önüne alındığında söylenenlerin net bir gerçek olarak değerlendirilmesini zorlaştırır.

Sonuç olarak, şair bir birey olarak, kendi şiirini üreten ve dinleyicisine sunan kişi olarak değerlendirilirse de şair, aslında içinde yaşadığı toplumun sözcüsü durumundadır. İfade ettiği her duyguda toplumun geniş şekilde ifade ettiği, fakat sistemli bir söyleyişe kavuşturamadığı duygularını dile getirir.

Şairleri belli tipler şeklinde sınıflamanın öyle kesin, belirgin sınırları yoktur ve olamaz. Halk şairlerini içinde yaşadıkları kültür özelliklerine, yaşadıkları zamana, şiirlerini meydana getirme ve sunuşlarındaki farklılıklara göre, belli tipler olarak değerlendirebiliriz. Ancak, farklılıklarından veya benzerliklerinden yararlanarak şairleri sınıflamanın pek sağlıklı olamayacağı da açıktır. Çünkü pratikte şairler arasında pek çok paralelliklerin üst üste gelebilmesi mümkündür.

TÜRK HALK ŞİİRİNİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

1. Nazım Birimi

Türk halk şiirinin nazım birimi dördlüktür. Dörtten az veya çok dizeli ürünlere de rastlansa da bunlar dördlükten dize çıkarmak veya dördlüğe dize eklemek yoluyla meydana getirilmişlerdir. Mani muhitinde yazılmış kimi şiirlerde ve Divân-ı lugat-İt Türk'teki kimi şiirlerde nazım birimi olarak üçlük ve ikilik/beyit görülse de Türk halk şiirinin temel nazım birimi dördlüktür.

2. Ölçü

Halk şiirinde genel olarak hece ölçüsü kullanılır. Halk şairlerinin “parmak hesabı” olarak adlandırdıkları hece ölçüsü, dizelerdeki hece sayısının eşit olmasıdır. Bu eşitlik, dizenin kalıbını gösterir. Her şiirin belli bir kalıbı vardır. Tekdüzeligi gidermek, şiirde belli bir ses uyumu oluşturmak amacıyla kalıplar/dizeler belli parçalara ayrılır; ki dizelerin bu ayrılma yerlerine “durak” adı verilir.

$$6 + 5 = 11$$

Aladır gözlerin / siyahtır kaşın
Aradım cihanı / bulunmaz eşin
Yaylanın karından / beyazdır döşün
Uzanıp üstüne / ölesim geldi
(Karac’oğlan)

Dizeler duraklara ayrılırken sözcükler bölünmez. Âşıklar en çok yedili, sekizli ve on birli kalıpları kullana gelmişlerdir; ancak halk şiirimizde 5, 6, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16 heceli kalıplar da kullanılmıştır. Her kalıpta durak yapılmayabilir. Sözelimi beşli, altılı yedili ve sekizli kalıplarda genellikle durak yapılmaz. Genellikle çift heceli kalıplar, ortada bir durakla iki eşit parçaya bölünür. Tek heceli kalıplar ise, kimi zaman bir durakla, kimi zaman da birkaç durakla parçalara ayrılabilir.

$$4 + 4 = 8$$

Aşkın odu / ciğerimi
Yaka geldi / yaka gider
Garip başım / bu sevdâyı
Çeke geldi / çeke gider
(Eşrefoğlu)

$$4 + 4 + 3 = 11$$

Kurtulamam/ üç nesnenin /elinden
Biri firkat/ biri gurbet / biri aşk
Üçü bilmez/ birbirinin / dilinden
Biri firkat/ biri gurbet / biri aşk
(Gevheri)

3. Uyak

Halk şiirinde uyak, “ayak” adını alır ve âşıklar, “kulak için uyak” ilkesine uyarlar; yani birbiriyle uyaklı/ayaklı olacak seslerin birbirine yakın, benzer olmasına özen gösterirler. İrticalen/doğaçlama şiir söyleyen, âşıklık sanatını usta-çırak ilişkisi çerçevesinde öğrenen âşıkların uyağı bu şekilde değerlendirmeleri gayet normal olsa gerektir. Bu nedenden olacak ki halk şiirinde genellikle yarım uyak kullanılır. Ancak bu, halk şairlerinin uyağa dikkat etmediği anlamına gelmemelidir. Çünkü âşık deyişlerinde, atışmalarında âşıklar, karşısındaki âşığı bağlamak, zor durumda bırakmak için çok çeşitli uyak oyunlarına başvururlar.

Halk şiirinde dize sonlarında uyak olabildiği gibi, dize başında veya ortasında da (iç uyak) uyak olabilir. Özellikle musammat koşma ve ayaklı koşmada iç uyak bulunur.

Uyak çeşitleri

a)- Yarım uyak: Kelimeler arasındaki tek ünsüz harf benzeşmesidir. Çıkış yerleri birbirine yakın kimi sessiz harflerin benzeşmesi de yarım uyak olarak kabul edilir.

Bülbülün aşkıdır dalda öttüğü	İlkbaharda dalgalanıp coşmuşum
Çobanın südedir koyun güttüğü	Analar ağlatıp kanlar saçmışım
Toprağın Habil'i kabul ettiği	Ataman dağından yollar açmışım
Şüphesiz yüzünün yumuşaklığından	Yolu serhadlere uğrar Tuna'nın
(Seyranî)	(Deli Boran)

b)- Tam uyak: Dize sonlarındaki bir ünlü, bir ünsüz harf benzeşmesidir.

Güller açsam bağlar gibi
Gazel döksem çağlar gibi
Altın olsam dağlar gibi
Kıymetimi bilen olmaz
(Talibî)

c)- Zengin uyak: Dize sonlarındaki ikiden fazla ses benzerliğidir.

Âdem vardır cismi semiz
Abdest alır olmaz temiz
Hakk'a dahl eylemek nemiz
Bilcümle vebal bizdedir
(Hasan Dede)

d)- Tunç uyak: Uyağı meydana getiren seslerin diğer kelime veya kelimelerde aynen var olmasıdır. Aslında tunç uyak, zengin uyağın bir çeşididir.

Karc'oğlan der ki buna ne fayda
Hiç rağbet kalmadı yoksula bayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
On bir ayın birisinde gidelim
(Karac'oğlan)

e)- Cinaslı uyak: Söylenişleri aynı, anlamları farklı olan sözlerden meydana gelen uyaklardır.

Ben âşıkım el göğüste yüz yerde
Gel efendim del sînemi yüz yerde
Yaralarım göz göz oldu yüz yerde
Demem yârim ne yaradır o yâra
(Gevherî)

4. Halk Şiirinde Konu

Halk şiirinde konu sınırlaması yoktur. Âşık/şair, şiirleştirilmeye değer bulduğu her konuda şiirini meydana getirebilir. Halk şiirinin konularıyla bu konuların ele alınış ve işlenişindeki anlatım tutumu veya edasının karıştırılmaması gerekir.

Üretilen ürünlerin üreticileri tarafından ürünlerinin yüklenmesini istedikleri fonksiyon veya fonksiyonlar vardır. Bir başka ifadeyle anlatanın, kullandığı geleneksel anlatım ile iletişim kurduğu dinleyiciye vermek istediği mesaj veya dinleyicide oluşturmak yahut uyandırmak istediği duygu ve düşünceler söz konusudur. “Yaratıcının/icrâcının dinleyicide uyandırmak istediği duygu ve düşünceleri gerçekleştirme amacına yönelik olarak konuya karşı takındığı (övme, yerme, yas tutturma, nasihat, şikayet, bilgilendirme, eğlendirme vb.) geleneksel tavırlar ve bunlara bağlı olarak konuyu işleyiş tarzının her biri, halk şiirinde eda/anlatım tutumu olarak değerlendirilir. Bir başka söyleyişle eda, âşığın şiirinin mesajının icrâ bağlamında dinleyicide uyandırmasını beklediği duygusal reaksiyona yönelik olarak konuyu ele alışında ezgiyle bütünleşen ve geleneksel olarak kalıplaşmış anlatım tutumu olarak tanımlanabilir. Bu süreç, sadece anlatandan dinleyiciye doğru tek yönlü bir akıştan ziyade özellikle yaratılış ve icrâ bağlamında iki yönlü bir etkileşim şeklinde ortaya çıkmaktadır. Seçilen konunun hangi duygu ve düşüncelere yönelik olacağı ve icrâ edileceği topluluk içindeki rolü ve işlevlerinin ne olacağı da yaratan sanatkâr tarafından bir hedef veya amaç olarak belirlenerek o amaca yönelik bir anlatım tutumu yahut edâ ile belirlenmektedir” (Çobanoğlu 2000: 13). Halk şiirinde yaygın olarak ele alınan konulardan bazıları şunlardır:

a- Doğa ve insan güzellikleri/ güzellemler

İnsan, hayvan, doğa, vb. güzelliklerini dile getirmek, övmek amacıyla söylenmiş şiirlerdir. Âşıklık geleneğinde her âşığın kendisine düşünde bir pir tarafından gösterilen sevgilisi vardır. Bu sevgili, şairin idealindeki güzeldir. Şair, aşkını dile getirirken bu ideal güzeli de gerçeğin ötesinde niteliklerle över. Zaten şair/âşık, güzelliğe vurgun bir kişidir; duygularına, düşüncelerine sınır olmaz. Sevgiliyi överken, dağı, ağacı, akarsuyu, atı, vb. de över. Güzelliği nesnel kılacak benzetmelere başvurur. Kısacası güzellemler, âşığın çeşitli varlıklara duyduğu sevginin anlatımı olan şiirlerdir.

Kadir Mevlâ'm seni övmüş yaratmış
Serdar etmiş güzellerin üstüne
Siyah zülfün tel tel olmuş uzatmış
Salıvermiş ak gerdanın üstüne

(Karac'oğlan)

Bereket var toprağında taşında
Kırık kırık eser yelin Binboğa
Seyfilerin döner yanbaşında
Faraz avcı ister yerin Binboğa

(Dadaloğlu)

b- İnsan veya başka varlıkları eleştiri/ taşlamalar

Kişiyeye, topluma, feleğe, tabiata, vb. âşık tarafından yöneltilen yergi, alay, eleştiri içeren şiirlerdir. Taşlamalarda âşık, yanlış, bozuk, çarpık gördüğü

durumları, hareketleri, yaşadığı devir ve toplumdaki aksaklıkları, zaman zaman mizah unsurları da oluşturarak yerer, kötüler. Bu yermenin yanında yol gösterme, öğüt verme de vardır.

Taşlamaların toplumdaki aksayan yönleri gün ışığına çıkarma, bu aksaklıklara toplumun dikkatini çekme gibi bir fonksiyonu da vardır. Âşık, bireysel bir durumdan da yola çıksa, sonuçta toplumdaki bir yaraya işaret etmekte ve âşık, bu açıdan topluma yol gösterici de olmaktadır.

İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır

(Yunus Emre)

Küçük lokma ile dolmaz avurdu
Ne yaman insanı kastı kavurdu
Cihanın külünü göğe savurdu
Geçti sadarate hayvan olanlar

(Serdarî)

c- Kahramanlıklar, savaşlar/koçaklamalar

Konusu savaş, kahramanlık, yiğitliği övme, yüceltme olan şiirlerdir. Bu şiirlerde destanî bir tavır söz konusudur. Anlatılanlar olağanüstülüklerle süslenmiştir.

Yürün aslanlarım savaş edelim
Buna kavga derler bey ne paşa ne
Haykırıp haykırıp kelle keselim
Seyreyleyin el'ayağı şaşana

(Koroğlu)

Belimizde kılıcımız kirmâni
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizindir

(Dadaloğlu)

d- Ölen kişi veya kişiler/ağıtlar

Ölen bir insanın ölümünden duyulan acıyı, üzüntüyü dile getiren şiirlerdir. Bunun yanında toplumu derinden etkilemiş olaylar, felaketler üstüne de ağıtlar vardır. Türk halk şiirinde, ölümü toplumda derin izler bırakan kişiler için söylenmiş ve söyleyeni belli, yani bilinen bir âşık tarafından söylenmiş ağıtlar olabildiği gibi, bir ilk söyleyeni olan, ancak daha sonra anonimleşen ağıtlar da vardır.

Sultan Murad eydür: Şimdi zamane
Bana da kalmadı beyler elveda
Büküldü kametim döndü kemane
Gezip seyrettiğim iller elveda

(Kuloğlu)

Suya gider al yazması başında
İsmi kadın kendi onbeş yaşında
Dünyayı terketti pek genç yaşında
Dayanmalı Hakk'ın emri böyledir

(Anonim)

e- Nasihat/Öğüt

Halk şiirinde şairlerin din, ahlâk, toplumsal yaşam konularında insanlara yol gösterici, öğretici, uyarıcı tarzda söyledikleri şiirlerdir. Çeşitli tarikatlere mensup şairlerin didaktik şiirleri, mensup oldukları tarikatın bir nevi propagandası şeklinde olabildiği gibi, genel toplum yaşamındaki ahlâkî değerleri göstermesi, toplumu uyarması bakımından da dikkate değer şiirlerdir.

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelince
Anı yâd illere açıcı olma

(Karac'oğlan)

Cahille konuşma sözünü bilmez
Kötüyle konuşma meydanı olmaz
Konuş yiğit ile kahpelik gelmez
İlden ile gider ünü yiğidin

(Serdarî)

5. Halk Şiirinde Türler ve Şekiller

Tür denince şiirin konusu ve ezgisi akla gelmektedir. Tür, şiirin konusu veya konuyu ele alışı ile (edâsıyla) ve bestesiyle ilgilidir (İlaydın 1951). Türler biçimleriyle değil, ezgileri ve okunuşlarıyla birbirlerinden ayrılırlar; onların ayrımları ezgilerindedir (Dizdaroğlu 1969). Şekli ne olursa olsun, konu açısından benzerlerinden ayrılanlar tür adı altında toplanmıştır (Dilçin 1995: 98).

Şiirde şekil ise, şiirin ölçüsü, nazım birimi, kafiye şeması gibi dış yapı özelliklerinin bütünü olarak değerlendirilir. Halk şiirinde şekil, "nazım birimi +ölçü+kafiye veya uyak şeması = şekil" (Çobanoğlu 2000:14) biçiminde formüle edilebilir.

I. Halk Şiirinin Heceli Nazım Şekilleri ve Türleri

A-Nazım Şekilleri

- a- Mani
- b- Koşma
- c- Destan

B- Nazım Türleri

1- Ezgi ağırlıklı türler

- a- Türkü
- b- Varsağı
- c- Semaî
- d- Koşma

2- Konu ağırlıklı türler

- a- Koçaklama
- b- Taşlama
- c- Güzelleme
- d- Destan
- e- İlahî
- f- Devriye
- g- Nutuk
- h- Şathiye

3- Ezgi ve konu ağırlığı aynı yoğunlukta olan türler

- a- Ninni
- b- Ağıt
- c- Mani

II- Halk Şiirinin Aruzlu Şekilleri

- a-Divân
- b-Semaî
- c-Kalenderî
- d-Selis
- e-Satranç
- f-Vezn-i Âhar

MÂNÎ

Mâni sözcüğünün kökeni konusunda M. F. Köprülü ve P. N. Boratav, mâninin Arapça “mâna”dan bozulma olduğunu ileri sürmüşlerdir (Köprülü 1981; Boratav 1995). Niyazi Eset, mâninin Türkçe man (adam, soy, sop) sözüne nispet î’sinin eklenmesiyle tıpkı Türk-î /Türk-ü Türkman-î, varsağ-î gibi yapılandığını söyler (Eset, 1944). L. Sami Akalın, mâninin Türkmanîden bozulmuş veya manglamak/bağırarak mastarından türetilmiş olabileceğini söyler (Akalın 1972).

Mâniye çeşitli Türk boylarında değişik adlar verilmektedir. Irak Türkmenleri ve Azerîler bayatı, Başkurtlar şigir törü, Kırgızlar turt sap, Özbekler ve Uygurlar törtlik, Kazaklar ölen törü, Tatarlar şigir törü, Türkmenler rubağı/rubayı demektedirler.

Mâniler, genellikle yedi heceli dört dizeden oluşmuş şiirlerdir. Uyak düzeni **aaba** şeklindedir; yani ilk iki dize ile son dize birbirleriyle uyaklı, üçüncü dize ise serbesttir. Ancak dörtten fazla dizeli mâniler olabildiği gibi, birinci ve üçüncü dizeleri serbest, ikinci ve dördüncü dizeleri uyaklı mâniler de vardır.

Mânide anlatılmak istenen duygu ve düşünce son iki dizede söylenir. İlk iki dize, uyağı doldurmak veya asıl düşünceye bir giriş yapmak için söylenir ve çoğu kez anlam bakımından son iki dizeye bağlı değildir.

Mânilerin temel konusu aşktır; ancak çeşitli konularda söylenmiş mâniler de vardır. Halk arasında mani söylemeye “mani yakmak, mani düzmek, mani atmak” gibi terimler kullanılır. Mani söyleyenlere de “mani yakıcı, mani düzücü, vb” adlar verilir. Özellikle kızların, kadınların düğünlerde, toplantılarda veya birlikte çalışma sırasında mani söylemeleri, manilerle atılarak yarışmaları, bir gelenek halinde günümüzde de yaşamaktadır.

Mâniler de diğer halk şiiri türleri gibi özel bir ezgi ile söylenir. Mânilerin yaratıcıları genelde kadınlardır. Saz şairlerinin dışında erkeklerin mâni söylediklerine pek rastlanılmaz; ancak karşılıklı mânilerde erkekler topluluğu, toplu olarak karşı tarafın söylediklerine karşılık verir.

Maniler, yapı ve konu açısından çeşitlere ayrılır:

I-Yapılarına göre mâniler

A-Hece sayısına göre mâniler

a-Dört heceli mâniler:

Gelince yaz	Gözü mavi
Olmaz ayaz	Saçı sarı
Ne olursun	Ya akreptir
Bir mektup yaz	Ya arı

b- Beş heceli mâniler:

Mendilim ipek	Ocakta hezan
Ortası benek	Üstünde kazan
Benim sevdiğim	Ağlama kızım
Sanki taş bebek	Nişanlın ozan

c-Yedi heceli mâniler:

İnleyim dinle gönül	Keten gömlek beden dar
Dinleyim inle gönül	Beni koyup giden yâr
İmil imil yanalım	Sen bana kıymaz idin
Senin derdinle gönül	Sana bir öğreten var

d-Sekiz heceli mâniler:

Suya gider su doldurur	Evimizin önü marul
Al valası yel kaldırır	Sular akar harıl harıl
Kendisi pek güzel değil	N'olur anam gel bir daha
Cilvesi adam öldürür	Kızım diye bana sarıl

e-Onbir heceli mâniler

Bu mânilere Kars'ta "akışta", Eğin yöresinde "alagözlüm" veya "kömürgözlüm" adı verilir.

Yüksek minarede kandil olaydım	Derya kenarına inem oturam
O yârin boynunda mendil olaydım	Ellerimi soğuk suya batıram
Yârim odasına girdiği zaman	Nazlı yârim küsmüş gelmez yanıma
Şişenin içinde sümbül olaydım	Yalvaram yakaram eve getirem

B-Dizelerinin kümelenişine göre mâniler**a-Düz ya da tam mâni**

Yedişer heceli dört dizeden oluşan mânilere *düz mani* adı verilir.

Ay doğar aşmak ister	Akan sular olaydım
Bal dudak yaşmak ister	Kız testine dolaydım
Şu benim deli gönlüm	Gümüşten kollarına
Yâre kavuşmak ister	Bir bilezik olaydım
Ekin ektilim gül bitti	Mektup verdim karadan
Dalında bülbül öttü	Dağlar kalksın aradan
Ötme garip bülbülüm	Hasretin beni yaktı
Yârim elimden gitti	Kavuştursun Yaradan

b-Kesik ya da cinaslı mâni

İlk dizesinin hece sayısı yediden az olan mânilerdir. Dizeleri cinaslı uyakla kurulduğundan böyle mânilere *cinaslı mâni* de denir. Bu tür mânilerde birinci

dize, cinaslı uyağı oluşturan sözcük veya sözcük grubudur. İster anlamlı olsun isterse anlamsız olsun düşünceye bir giriş niteliğinde olduğundan mâninin yapısında ve anlamında bir aksaklığa yol açmaz. Kesik manilerde anlam birimi beyit olduğu için her beyitin anlamca diğer beyitlerle ilgisi yoktur. Kesik manilerde ilk dize yedi heceli olursa, böyle manilere *ayaklı mani* ya da *doldurmalı kesik mani* adı verilir.

Kesik maniler besteyle okunurken mani metnine konu ve yöreye has bir ünlem sözü eklenir: Adam aman, âşık der, baba der, geç gönül, var geç gönül, azizim, bala, balacan, vb.

Adam aman
Yâr elinden
Tutaydım yâr elinden
Yâr benim canım gözüm
Korkum ağyâr elinden

Aya değer
Hüsün yüz aya değer
Ay var bir güne değmez
Gün var yüz aya değer

Serine ser
Gök bulut serin eser
Bulamadım bir sadık yâr
Koyaydım serine ser

Ak sâdeler
Giyinir ak sâdeler
Gözlerimin yaşları
Mermere aksa deler

Sürüne
Koyun kuzu sürü ne
Çünkü çoban değilsin
Arkandaki sürü ne
Ben bir körpe kuzuyum
Al kat beni sürüne
Beni böyle yandıran
Sürüm sürüm sürüne

Budala
Bülbül konar bu dala
Olmuşum yâr delisi
Bana derler budala

c- Artık (Yedekli) Mâni

Düz mâniye aynı uyakta dizeler eklenmesiyle oluşturulan mânilerdir. Dize sayılarının dörtten fazla olması nedeniyle kesik mânilerle karıştırılmamaları gerekir. Artık mânilerde cinaslı uyak kullanılmaz ve ilk dizeleri anlamlıdır.

Asar ise yâr asar
Ağlarım çağlar gibi
Derdim var dağlar gibi
Ciğerden yaralıyım
Gülerim sağlar gibi
Her gelen bir gül ister
Sahipsiz bağlar gibi

Derdim var beller gibi
Söylemem eller gibi
Kalbimin hüznü var
Yıkılmış eller gibi
Gözlerimden yaş akar
Bulanmış seller gibi

İlkbahara yaz derler
Şirin söze naz derler
Kime derdim söylesem
Bu dert sana az derler
Kendin ettin kendine
Yana yana gez derler

d- Deyiş (Karşılıklı mânî)

İki kişinin veya iki grubun karşılıklı söyledikleri sorulu cevaplı manilerdir. Böyle manilerde kimi zaman kimi ağzından söylendiği de belirtilir. Her deyiş, soru-cevap şeklinde düzenlenmez; bunlar belirli bir konu üzerine söylenir. Bu tip manilerde bir sözcük veya söz grubu her dörtlükte yinelenir.

Ay doğar gediğinden
Tanırım giydiğinden
Cânım ol yâre kurban
Dönme dediğinden

Ay doğar ayazlanır
Gün doğar beyazlanır
Şu Bolu'nun kızları
Hem gelir hem nazlanır

Ay doğar batar şimdi
Işığı tutar şimdi
Yârimin kölesiyim
Dilerse satar şimdi

Ay doğar minâreden
Ölürüm bu yâreden
Yeri göğü yaradan
Benim yârimi gönder

Ay doğar sini gibi
Sallanır servi gibi
Yârin kokusu gelir
İlkbahar gülü gibi

Ay doğar aşmak ister
Al yanak yaşamak ister
Şu benim deli gönlüm
Yâre kavuşmak ister

Kars yöresinde iki grup arasında söylenen manilere *akışta* adı verilir.

Oğlanlar: Karşıya kaban derler
Ökçeye taban derler
Kız hatırın kalmasın
Nişanlın çoban derler

Kızlar: Karşı kabansız olmaz
Ökçe tabansız olmaz
Niye hatırım kalsın
Sürü çobansız olmaz

Oğlanlar: Çoban koyun kimindir
Say görün niçe bindir
Benim meylim sendedir
De görüm meylin kimdir

Kızlar: Çoban koyuna gider
Bakar boyuna gider
Çobanın hak toklusu
Nişan toyuna gider

Kimi saz ve tekke şairlerince de söylenmiş maniler vardır; ki bu manilerde şair, ilk dizede mahlasını tapşırır.

Seydî'm eder taşlı dağlar	Kasımî'yem yâreli
Çiçekli, kuşlu dağlar	Bağrımı yar yâreli
Sen de mi yârden ayrıldın	Derdime em oldu yâr
Gözlerin yaşlı dağlar	Dergahına vareli

II. Konularına Göre Mâniler

Mâniler, söylenme amaçları, şartları ve söylenme yerlerine göre birçok konuda söylenebilirler. Mânileri konu bakımından belli bir tasnife tabi tutmak mümkün değildir. Ancak, genel hatlarıyla söylenme yerlerine göre mânileri; niyet mânileri, sevda mânileri, iş mânileri, bekçi-davulcu mânileri, mektup mânileri, vd. şeklinde tasnif edebiliriz.

a- Niyet, fal (yorum) mânileri

Hıdrellez'de, bahar eğlencelerinde ya da kış geceleri yapılan sohbet toplantılarında söylenen manilerdir. Toplantıdaki kişilerden her biri adına niyet tutularak söylenen maniler iyiye veya kötüye yorumlanır. Bu tür toplantılar genellikle genç kızlar arasında yapıldığından yorumların, niyetlerin evlenme ve gönül işleriyle ilişkisi vardır.

Ayrıca niyet manileri söyleme geleneği, pazar yerlerinde, sokaklarda bu işi meslek edinmiş niyetçi veya kaderci olarak adlandırılan kişilerce de yürütülür. Bir kafes içinde güvercin veya tavşan bulunur. Bir müşteri, niyet çekirtmek istediğinde niyetçi, hayvanı niyet tahtasının önüne kor. Hayvan, önünde dizilmiş olan mani yazılı kağıtlardan birisini çeker. Niyetçi, bu maniyi müşteriye okuyarak müşterinin bir çeşit günlük falını söylemiş olur.

b- Sevda mânileri

Bu tür manilerde temel tema aşktır. İnsanın karşı cinsine olan ilgisini, hasretini, sitemini, şikayetini, vb. konu edinen bu maniler, günlük hayatta en yaygın söylenişe sahip manilerdir.

Açtı yayla çimeni	Ak üzümün salkımı
Yürekten sevdim seni	Kız sen aldın aklımı
Ben seni unutursam	Alacaksan al beni
Allah unutsun beni	Kaçırmadan aklımı
Almaya al olaydım	Kaşların kalem işi
Serviye dal olaydım	Gözlerin zümrüt taşı
Elâ gözlü yarimin	Din ayrı kâfir etmez
Atına nal olaydım	Senin ettiğin işi
Sunam sese mi geldin	Dere akıyor dere
Kadem basa mı geldin	İki başı bir yere
Sağlığında gelmedin	Başımı bağladılar
Öldüm yasa mı geldin	İstemediğim yere

c- İş mânileri

Köylerde, kasabalarda kışlık erzak hazırlıkları sırasında imece usulü çalışılırken; Karadeniz bölgesinde çay veya fındık toplanırken, başka başka yerlerde ekin biçerken kadınlar, aralarında manilerle söyledikleri gibi, yoldan gelip geçenlere de laf atma biçiminde mani söylerler. Yoldan geçen kişiler, bu manilere karşılık verme zorundadırlar. Karşılık veremeyenleri, kadınlar alaya alırlar.

“Şair Celal Yetimoğlu, Cimil yaylası yolunda karşılaştığı ve ot biçmekte olan bir genç kızla şu şekilde söyleşmiştir:

<i>Celal:</i>	Arkası demir dağı Cimil üç para köydür
<i>Kız:</i>	Giyemedim çuhani Herhalde kolu dardır
<i>Celal:</i>	Sen biçersin inek yer Sana ne kârı vardır?
<i>Kız:</i>	Herhalde ki sana da Yürek efkârı vardır
<i>Celal:</i>	Gel götüreyim seni İki de evde vardır

Kız: Sen misin kocaları
Yoksa ortağın vardır?”
(Gözaydın 1989: 16-17)

Beriki: Kuşlardan hangi kuştur
Yavrusuna süt veren?

Karşiki: Selasettin kuşudur
Kiremitlere giren

Beriki: Kuşlardan hangi kuştur
Boynunda var yel bağı?

Karşiki: Ona atmaca derler
Aşar dumanlı dağı
(Gözaydın 1989: 16)

d-Bekçi ve davulcu mânileri

Özellikle eski İstanbul’da ve Anadolu’nun pek çok köşesinde Ramazan’ın girmesiyle mahalle veya köy bekçileri Ramazan davulculuğu görevini de üstlenirler; sahur gecelerinde halkı sahura kaldırmak amacıyla davul çalıp dolaşırken hemen her kapıda veya her köşe başında durarak mani söylerlerdi. Davulcuların “yanlarında fener tutan ve mâni söyleyen biri bulunurdu. Davulcu, bir kapı önüne geldiği zaman davulunu gümbürdetir, mânici, de ilk şu mâniyi söylerdi:

“Besmeleyle çıktım yola
Selam verdim sağa sola
A benim şevketli efendim
Ramazan-ı şerifin mübarek ola” arkasından:

“İze geldim ize geldim (yahut geze geldim)
İnci mercan dize geldim
A benim şevketli beyim
Arzuladım size geldim” der, bunu müteakip de ‘sıra mânileri’ söylemeye geçerdi. Bunlar:

“Yeni câmi direk ister
Söylemeye yürek ister
Benim karnım toktur ama
Arkadaşım börek ister

Davulumun ipi kaytan
Sırtımda kalmadı mintan
Ver efendim bahşişimi
Alayım sırtıma mintan

Ne uyursun ne uyursun
Bu uykudan ne bulursun
Al abdesti kıl namazı
Cennet-i âlâyı bulursun

İşte geldim kapınıza
Selâm verdim topunuza
Selâmımı almazsanız
Daha gelmem kapınıza

Ramazanın iptidası
Kuruldu cennet binası
Bu ayda oruç tutanın
Kabul olur her duası”

Şayet bahşişin verilmesi gecikirse o zaman:

“Şekerim var ezilecek
Tülbentlerden süzülecek
Daha çok söyledim ama
Çok yerim var gezilecek

Sürme camlar açılıyor
Çil paralar saçılıyor
Efendimin gönlü oldu
Kesenin ağzı açılıyor

Evden bahşiş alınca:

Bahşişim aldım bergüzâr
Almışım eylemem inkâr
Veren eller dert görmesin
Hak bereket versin settâr” gibi bir mâni ile teşekkür ifade olunurdu
(Ülkütaşır 1973: 32).

e-Mektup mânileri

Temel olarak uzaktaki bir yakına duyulan özlemi dile getiren ve mektup sonlarına yazılan manilerdir.

Mektup yazdım acele
Al eline hecele
Mektup vekilim olsun
Al koynuna gecele

Mektubun dili vardır
Dilinin teli vardır
Tez gidip tez gelesen
Dünyada ölüm vardır

Mektup yazarsan yârim
Koy kibrit kutusuna
Bizim ordan geçerken
At avlu ortasına

Mendilim dalda kaldı
Gözlerim yolda kaldı
Yıkılasın İstanbul
Yârim nerede kaldı

Mendilim para para
Korkarım yel apara
Sen orada ben burada
Selamım kim apara

Mendilimin uçları
Çıkamam yokuşları
Yâre selam götürün
Yedi dağın kuşları

KOŞMA

Türk saz şiirinin (âşık edebiyatının) en yaygın nazım şeklidir. Koşma, “koş-” mastarından türetilmiştir. “Koşmak (birlikte iş görmesi için bir şeyi başka birinin yanına katmak, eşleştirmek ‘koşa-çift’, güfteye beste ekleyerek ikisini aynı değerde birleştirmek, en eski Türkçe’de nazmetmek, şiir düzmek, ilâve yapmak- eklemek...) kökünden türeyen koşma, hemen hemen halk edebiyatında şiir sözünün eş anlamlısı olacak şekilde genişlemiştir” (Mutluay 1979: 141).

Koşma, çoklukla 3-5 dörtlük olmakla birlikte, dörtlük sayısı daha fazla olan koşmalar da vardır. Koşmanın uyak örgüsü,

I. xaxa, bbba, ccca, ...

II. abab, cccb, dddb, ...

III. aaab, cccb, dddb, ... şekillerinde olabilir. Görüldüğü gibi genel olarak koşmanın ilk dörtlüğünde birinci ve üçüncü dizeler serbest veya birbiriyle kafiyelidir. Söze dayalı şiir geleneğimiz gereği genel olarak koşmalarda da yarım kafiyenin kullanımı daha yoğundur. Bu, (tek ses benzerliği) şiir söyleyicisine kafiye bulmakta kolaylık sağlar. Şair, koşmanın son dörtlüğünde adını taşırır.

Koşma, hecenin genellikle 6+5, 4+4+3 (veya bu kalıpların karışık olarak kullanılması şeklinde) ve 4+3, 4+4 kalıplarıyla söylenir. Koşmanın şekil özellikleri yanında en önemli özelliği ezgisidir. Zaten, halk arasında ezgiyle söylenen her tür şiire koşma denilmektedir. Ezgilerinin farklı özelliklerine göre koşmalar Acem koşması, Kerem, Kesik Kerem, Gevheri, Ankara koşması, Elpük koşması (Yelpük), Bayındır koşması, Sivrihisar koşması, Sümânî, Cem koşması, Bülbül koşması, Topal koşma, (Dizdaroğlu 1968: 235) şeklinde tasnif edilir.

Koşmalarda genel olarak din dışı bütün konular işlenebilir: Aşk, gurbet, ayrılık, güzellik, savaş, vuruşma, kahramanlık, yurt sevgisi, tabiat güzellikleri, vd. Koşmalar, işledikleri konulara göre tasnif edildiklerinde, insan ve tabiat güzelliklerini, bu güzelliklere duyulan özlemi, sevgiyi dile getirenler *güzelleme*, çeşitli toplumsal aksaklıkları, ahlakî çarpıklıkları, vb. durumları yerme, eleştirme amacıyla söylenenler *taşlama*, kahramanlık, yiğitlik, savaş, vuruşma, meydan okuma gibi duyguları dile getirenler *koçaklama* ve ölen birinin ardından, onun ölümünden duyulan üzüntüyü, acıyı dile getirenler de *ağıt* adını alırlar.

I- Yapılarına göre koşmalar

a- Düz koşma

On bir heceli (6+5, 4+4+3) ve kafiye düzeni xaxa, bbba, ccca veya abab, cccb, dddb şeklinde olan koşmalar, *düz koşma* adını alır. Âşık edebiyatında en çok kullanılan koşma şeklidir.

Bir sabah uğradım göl kenarına
Sunam beni gördü yüzmeye durdu
Çalındı çırpındı çıktı kenara
Elâ gözlerini süzmeye durdu

İstedim kendimi bu göle atam
Elimi uzatıp yavruyu tutam
Bir hayâl eyledim sarılıp yatam
Vefâsız gönlümü üzmeye durdu

Emrah şahin almış bugün yalçını
Yel estikçe döker bele saçını
Arz-ı hâl eyledim visal bacını
İnci dişlerini dizmeye durdu

b- Yedekli koşma

Doğu Anadolu ve Azerî alanına giren bölgelerde söylenen koşmalardır. Yedekli koşmanın, yapı açısından birbirinden farklı iki çeşidi vardır:

1. Koşma-mani karışımı olan yedekli koşmalar
2. Yedekli beşli koşma

Koşma-mani karışımı olan yedekli koşmalarda, koşma dörtlüğünün ilk iki dizesinden sonra, “aynı uyakta bir bayatı (mâni) kıtası ya da uyak şeması mâniye uymayan, yedi heceli kıtalar girer” (Dizdaroğlu 1968: 236).

Hâb-ı nazda yatar iken uyandım
Bir bâde verdiler nûş edip kandım
Âb-ı hayattır sandım
Ben bir ateşe yandım
Aşkın atına bindim
Yeri göğü dolandım
Bu yerde de avlandım
Seni buldum bir çobanda efendim
Kudret kanadımı çalsam el kınar

Uyanmıştım hâb-ı hazdan havf ile
Kırklar dolu verdi tabla raf ile

Dolu tabla raf ilen
Divan durdum saf ilen
Öğüt almam laf ilen
Erenler taraf ilen
Yedi deryâları kûh-ı Kaf ilen
Gavvazam kaynağa dalsam el kınar

Siftah yalvarırım Gani Sübhan'a
Sonradan dönerim bir aç arslana
Dönerem aç arslana
Saldırım cihana
Kâh o yana bu yana
Diyeceksin daha ne
Nice ki bir serçe geçer şahana
Kırsam kanadını yolsam el kınar

Zülâlî çağırır ben bir nökerim
Heyya gibi dilden zehir tökerim
Zehir meher tökerim
Aşk kılıcın çekerim
Tunçtan beden sökerim
Ey benim bal şekerim
Hiç deme Mevlâ kerim
Haçan ki meydanda pençe çekerim
Her âşık sazını alsam el kınar

Yedekli beşli koşma, beş dize üzerine yedek sayılan dört dizenin eklenmesiyle meydana gelir ve hecenin sekizli kalıbıyla söylenir. Asıl sayılan baştaki beş dizenin ilk üç dizesi kendi arasında kafiyelidir. Diğer iki dize ise, ayrı kafiyededir. Yedek kısımdaki dört dize kendi aralarında kafiyeli olabildiği gibi, ikinci ve dördüncü dizeler ayrı yapıda birer kavuştak/nakarat olabilir.

Mekr ü hîle vermedi bâr
Oldu Zivin-Düzü mezâr
Düşman hâli feryâd ü zâr
Tuttu yolu düz Revân'a
Moskof kaçır yana yana
Ordu gelir dağlar aşâ
Osmanlılar şânın koşa
Artırdın ey Muhtar Paşa
Binler yaşa, binler yaşa

El uzatan nazlı yurda
Hep mahvolur bu uğurda
Moskof geber sen de burda

Bir dahi göz dik de görem
Moskova'ya kadar sürem
Dedi şanlı ordu yaşa
Osmanlılar şânın koşa
Artırdı Kurt Hakkı Paşa
Binler yaşa, binler yaşa

Kars, şehitler yatağıdır
Gazilerin ocağıdır
Laçın, doğan durağıdır
Yaşatır mı kargaları
Kırdı hemen gür küffârı
Yurdu aldı baştan başa
Osmanlılar şânın koşa
Artırdın ey Muhtar Paşa
Binler yaşa, binler yaşa

Halı-Yazı er meydanı
Zivin'de gör kahramanı
Osmanlılar aldı şanı
Moskof bozgun, üzgün kaçar
Loris Melkof oldu nâcâr
Gene cihan kaldı şaşa
Osmanlılar şânın koşa
Artırdı Kurt Hakkı Paşa
Binler yaşa, binler yaşa

Hakkı dedi doğru sözü
Düşmanın kör olsun gözü
Geri döndü Rus'un yüzü
Aleksan'a gitti haber
Eder mi bir dahi sefer
Kâfir kaçar dağa, taşta
Osmanlılar şânın koşa
Artırdı çift vezir paşa
Muhtar Paşa, Hakkı Paşa
Binler yaşa, binler yaşa
(Ardahanlı Sarı Hakkı Efendi)

c- Dedim-Dedi şeklindeki koşmalar

Bu tür koşmalara gerek halk şiirinde gerekse Divân şiirinde mürâcaâ adı verilmektedir. Dedim-Dedi şeklindeki koşmaların dizeleri, genel olarak iki şekilde kümelenmektedir:

- a)- Bir dize soru bir dize cevap şeklinde olanlar,
b)- Soru ve cevabı aynı dizede olanlar.

Dedim dilber niçin eylersin cefâ
Dedi güzellerde eski âdettir
Dedim gayrilere edersin vefâ
Dedi mutlak âşıklara nispettir

Dedim benim ile eylesen ülfet
Dedi sim ü zersin olmaz mahabbet
Dedim malım canım senin ey âfet
Dedi inanmazsan kuru sohbettir

Dedim Kemalî'yi ağlatma yârım
Dedi âşıkları ağlatmak kârım
Dedim kalmadı hiç sabr ü kararım
Dedi sabrın sonu hep selamettir

II
Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Taramış zülfünü gerdana atmış
Beyaz ellerine al kına yakmış
Dedim öpüşelim dedi ki yok yok

Dedim selvi nedir dedi boyumdur
Dedim bu güzellik dedi soyumdur
Dedim bu cilveler dedi huyumdur
Dedim kucaklaşalım dedi yok yok

Dedim ölüm yok mu dedi aynımda
Dedim öz vebalım dedi boynumda
Dedim turunçların dedi koyumda
Dedim koklaşalım dedi ki yok yok

Dedim yanakların dedi gülümdür
Dedim kaküllerin dedi sümbülümdür
Dedim **Garip Hasan** dedi kulumdur
Dedim sarmaşalım dedi ki yok yok

d-Tecnis

Bütün kafiyeleri cinaslı olan koşmalara *tecnis* adı verilir.

Yaktı beni aşk oduna o yanmaz
Ya ne dersin merhametsiz o yare
Seher oldu feryâdımdan oyanmaz

Umarım ki öte bülbül oyara
Ben âşıkım el göğüste yüz yerde
Gel efendim del sînemi yüz yerde
Yaralarım göz göz oldu yüz yerde
Demem yârim ne yaradır o yara

Urdu beni zâlim kanlı yaramaz
Gayet çoktur değil benim yaram az
Bana yârdan gayri cerrah yaramaz
Umarım ki yine bağırim o yara

Gevherî der benim yârim sanemdir
İki gözüm çağlar kurusa nemdir
Gel güzelim dudaklardan sen emdir
Müptelâyım lebler ile o yâra

e-Musammat koşma

Musammat koşma, *iç kafiyeli koşma* demektir. Yani, bir koşmanın dizeleri sonundaki kafiye dışında her dizenin içinde de sondakilere uyan ikinci bir kafiye bulunur. Musammat koşmalarda her dizenin birinci ve ikinci kısımları birbiriyile kafiyelidir.

Sevdim bir dilberi/ gönül serveri
Dudağı sükkeri/ em emcesine
Gezmişim her yeri/ böyle bir peri
Görmedim ekseri/ âdemcesine

Sevdâya düş eder/ aşkı cûş eder
Her sözü gûş eder/ feramuş eder
Cilve cümbüş eder/ hatırı hoş eder
Bâdeler nûş eder/ hemdemcesine

Yesârî bu kâre/ düştü ne çâre
Eyledi âvâre/ o kaşı kâre
Âlem âşikâre/ derdine çâre
Sarıncı o yâre/ merhemcesine

f- Ayaklı koşma

Koşmanın ilk dördünlüğünün, ilk iki dizesinden ve son iki dizesinden sonra ve diğer dördünlüklerden sonra beş heceli ziyade (artık) dize eklenmesiyle meydana gelen koşmalardır. Kafiye şeması ab(z)ab(z)/ cccb(z)/ dddb(z)/... şeklindedir.

Ey benim cânânım can içre canım
Şuh nevcivânım olma bî-vefâ

Rahmeyle bana
Ben sana kurbanım gel kes gerdanım
Dök yerlere kanım tek ol âşına
Olma bî-vefâ

Nâr-ı aşkın serde düştüm yek derde
Şeklin perilerde yoktur kişverde
Ellerin hançerde zerrîn kemerde
Her gördüğün yerde gel bakma kıya
Can sana fedâ

Sevdim sen dilberi hûblar serveri
Gördüm şeklin peri oldum müşteri
Çeksen de hançeri kessen bu seri
Gayri şimden geri sen şah ben geda
Kul oldum sana

g- Zincirleme

Her dörtlüğünün son dizesindeki kafiyeli kelimenin kendinden sonra gelen dörtlüğün ilk dizesinin başında tekrarlanmasıyla meydana gelen koşma ve destanlara *zincirleme* adı verilir. “Dize başına alınan sözcük ya da sözcük öbeği, kimi zaman uyak sözcük ya da sözcük öbeğinden başkası da olabilir” (Dizdaroğlu 1968: 242).

O ki yaratıldık turab-ı Tûr’dan
Perverdigâr Hak Subhânı biliriz
Turabın aslını yarattın nurdan
Nurdan evvel bir mekânı biliriz

Mekânda var iken nice bin şehir
Anı ziyet kıldı ne murg-u meher
Günde yetmiş kere eyledi teher
Ekl ettiği rızık u nânı biliriz

Rızık u nâne visal eyledi Hudam
Yoktan var edildi o zaman Âdem
Cihandan cihana basan da kadem
Ana nisbet dü cihanı biliriz

Dü cihanda yer, gök çarh u felekler
Hesaba muntazır suda semekler
Arş-ı Alâ, Müntehâ’da melekler
Ne zikirde kelâm kânı biliriz

Kelâm kânı zikir ederler gayet
Yalan değil günü bugün ber hayat
Altı bin altı yüz altmış alt(1) âyât
Emr-i Haktan biz Furkân'ı biliriz

Furkân'da nice bin âyet yerince
Nice sinek, nice murg u karunca
Mağrip, meşrik, kûh-i Kaf'a varınca
Hükmeyleyen Süleyman'ı biliriz

Zülâlî şevketten ummaz hiç bac'ı
İzhar eder günahkâra ilâcı
Başına örterler mürüvvet tacı
Fahr-i Âlem şah sultanı biliriz

h- Zincirleme ayaklı koşma

Ziyadelerin (artık dizelerin) zincirleme şeklindeki koşmalara eklenmesiyle meydana gelen koşmalardır.

Gani Mevlâm düştüm aşkın od'una
Aşk od'una düştüm ciğerim kebâb
Söyündürmez âb
Âb akıyor benim iki gözümden
Gözümde akan yaş hep olur şarab
Kerem et Yârab

Kerem et Yârabbi hâlim yamandır
Yaman oldu hâlim sana iyandır
İyan oldu beyân âhir zamandır
Âhir zaman oldu oku dört kitâb
Bulasın sevâb

Sevâb ister isen seherde uyan
Uyan seher vakti alasın meydan
Meydana girmişim bu sînem uryan
Uryan olur sînem ey âlicenâb
Eyledim hicâb

Hicabdan başladım güzel feryâda
Feryat eyliyorum dilim duada
Duadan ayrılmam dâr-ı dünyada
Dünyada yok imiş **Zahmiyâ** sahab
Olmuşum türâb

i- Koşma-şarkı

Kuruluş bakımından şarkıya benzeyen koşma-şarkılarda, ilk dördlüğün ikinci ve dördüncü dizeleriyle diğer dörtlüklerin son dizeleri kavuştak/nakarat olarak kullanılır. Türkülerde dörtlüklerin son dizeleri kavuştak olarak kullanıldığından koşma-şarkıya *türkü* de denilir.

Salınarak yürü ceylan kuzusu
Kaçma maral kaçma avcı değilim
Seni sevmek imiş başım yazısı
Kaçma maral kaçma avcı değilim

Mecnûn gibi yaslanacak dağım yok
Bülbül gibi şakıyacak bâğım yok
Tuzağım yok kurulacak ağım yok
Kaçma maral kaçma avcı değilim

Yâdlara sevdiğim sînen açarsın
Ağyârın elinden bâde içersin
Ahû gözlüm benden neden kaçarsın
Kaçma maral kaçma avcı değilim

Kâtibî kulunum yazı yazarım
Altın kalem ile tarih kazarım
Kâkülün teline inci dizerim
Kaçma maral kaçma avcı değilim

DESTÂN

Köken olarak Farsça olan destan kelimesinin aslı dâstândır. “İran tesiriyle Divân edebiyatına, oradan da halk şiirine, halk diline geçtiği” (Elçin 1988: 34) varsayılmaktadır. “konu sınırlaması olmaksızın âşık tarafından destan yapılmaya değer bulunan bir vak’ayı, bir cismi veya kavramı hikaye ederek ve sözlü kültür ortamında âşığın ele aldığı konuyu anlatım tutumuna bağlı olarak geleneksel âşık havaları eşliğinde icrâ ettiği nazım türüne destan denilmektedir” (Çobanoğlu 2000:3).

Türk halk şiirinde destan, genel olarak koşma, pek az da olsa mani ve divanî nazım şeklinde ve 5-8 kıtadan 100 kıtayı aşan hacimlerde olur. Genel olarak hecenin 11’li ve 8’li kalıbıyla söylenirler. Destanın kafiyelenişi koşma gibidir; ancak kimi destanlar (Bekçi destanları) mani şeklinde kafiyelenirler. Kolay hatırlanması, ezberlemeyi kolaylaştırması düşünüldüğünden genel olarak destanlar “zincirleme” olarak söylenirler.

8'li destan

Bostan ekim yolu ile
Felek vurdu dolu ile
Cilve eyler kulu ile
Harap etti bostanımı

Hıyar gibi civanları
Vurdu yıktı doğanları
Kargı gibi soğanları
Harâp etti bostanımı

Emek verdim sabahlardan
Ümidim yok kabaklardan
Yiyemedim tabaklardan
Harâp etti bostanımı

Düş gördüm gece yarısı
Tuttu yüreğim ağrısı
Yattı kalkmaz mısır dar(ı)sı
Harâp etti bostanımı

Sağlık olsun diyor dostlar
Serdarî çeker mi yaslar
Perperişan patatesler
Harâp etti bostanımı

11'li zincirleme destan

Güzellerin yığnağına uğradım
Birer birer beri gelin güzeller
Her biri geldikçe can tazelenir
Söndürürsünüz yangınları güzeller

Söndürürsünüz kurtarılırsınız cefâdan
Deli gönül kâm almadı sefâdan
Siyah muylar ser çekmiştir fezâdan
Bağlatılırsınız ruzigarı güzeller

Ruzigar değince sırma telize
İnanılmaz sizin ferzenk dilize
Elli kadem bağlamışız belize
Kuşanmışsınız hub kemeri güzeller

Kuşanmışsınız hub kemeri bellere
Meyil vermiş olur olmaz kullara
Şerefiz yücedir düştüz dillere
Artırılırsınız âh ü zârı güzeller

Âh ü zâr olmayın olursuz âsi
Tatlı olur güzellerin busesi
Koynuzda açılmış güller bahçesi
Yetürmüşsüz çifte narı güzeller

Çifte nar değmesin biribirine
Yetemedim güzellerin sırrına
Kan edersiz bir busanın yerine
Haram etmen helâl kârı güzeller

Haram etmeyin ki helâl edesiz
Daim siz de bu şan ile gidesiz
Cennet bahçesinde huri kalasız
Âşıkların muteberi güzeller

Muteberlik size memur kalanda
İki hasret birbirini bulanda
Ya bir düğün ya bir seyrân olanda
Kuşanırsız dalcı narı güzeller

Kuşanırsız dalcı narı hareden
Ak memeler buse ister yaradan
Güzelliği size vermiş yaradan
Tel vurmıştır taze karı güzeller

Taze karsız, güzelliğiz de caba
Al giyinip bağlamışsız hem diba
Ne bir şehir koyduz ne bir kasaba
Virân ettiz her diyârı güzeller

Her diyârda adız çıktı as(ü)mâna
Sizi gören kail Hurşit kemâna
Meyil vermiş delikanlı cihana
Gözetleyin emektarı güzeller

Emektarı gözetleyin cennetten
Elbet bir gün bu can çıkar cesetten
Celâlî metheder sizi gayetten
Âşıkların umutları güzeller

Destanlar, bugüne kadar çeşitli özelliklerine göre birçok araştırmacı tarafından tasnif edilmiştir. Bu konuda yapılmış en son ve en geniş kapsamlı destan tasnifi Özkul Çobanoğlu'na aittir. Ö. Çobanoğlu'nun tasnifine göre (2000: 56) destanlar:

1. Sosyal Hayatla İlgili Destanlar:

Aile, evlilik, komşuluk, komşular arası ilişkiler, cinsiyet, cinsî hayat, vb. konularda söylenen destanlardır.

Kötü Avrat Destanı

Hey ağalar avradın kötüsü
Dizini diker oturur
İşinin kolayını bilmez
Yüzünü yıkar oturur

Yata yata karnı şişer
Eşiğin dibine işer
Ayrılanın kurtlar düşer
Peynirin döker oturur

Çocuklar oynar aşığı
İtlere yudurur bulaşığı
Kangaya kaptırmış kaşığı
Havaya bakar oturur

Çiftçiler getirir demiri
Başa bağlanır emiri
Danaya yedirmiş hamuru
Tekneye bakar oturur

Kocaları çiftten gelir
O bir şahbaz avrat olur
Akşamleyin çorba bulur
Ataşı dürter oturur

Hüseyn'in der ki atılmaz
Pazara sürsen satılmaz
Koynuna girsen yatılmaz
Bir manda çöker oturur

(Esen 1991: 262)

2. Kültürel Hayatla İlgili Destanlar:

Takvime bağlı olarak Nevruz'u, Hıdrellez'i, dinî ve resmî bayramları, mevsimleri konu edinen destanlardır.

DESTAN-I BAHARİYYE

Bin izz ü nâz ile eyyâm-ı bahâr
Kûh-ı nezâketten gösterdi seri
Kahraman zemheri efê rûzigâr
Çekti taburunu kıldı seferi

Zanbak dedikleri vezir-i güldür
Vezir-i gül olan yâr-i bülbüldür
Yâr-i bülbül olan hep ehl-i dildir
Ehl-i dil olandır Hakk'ın mazharı

Beyaz çiğdem baş gösterdi cihana
Hamsin kılıç çekip girdi meydana
Gazi sarı çiğdem batmış al kana
Fethetti hamsini aldı şeheri

Sâhir berde'l-acuz gördü bu hâli
Başına topladı yedi kralı
Sihr için çiğdeme açarken falı
Havâce benefşe geldi ileri

Başladı çekmeye Kakhâr ismini
Yazdı bir vefk içre ism ü resmini
Kaldırdı ortadan anın cismini
Berde'l-acuz üzre buldu zaferi

Çiğdemle benefşe bir nice eyyâm
Soğuk korkusundan sürmedi ahkâm
Teşrîfine hasret çekerken encâm
Nevruz Sultanın geldi haberi

Asrında ıspanak geldi zuhûra
Hak kısmet eylesin ehl-i gürûra
Müflisleri soğan bahr-i sürûra
Gark etti lütf ile çok derbederi

Ardınca yetişti pırasa zeybek
Baş açık eğninde sade bir gömlek
Donu yeşil sakal beyaz hem seyrek
Şeyh söğüt kuşatmış ana kemeri

Karagözlü uzun ayaklı laklak
Nâgâh gelip çattı kapıya tak tak
Harem sarayına girdi dal taşak
Topladı başına hep serçeleri

Halvet-hânesinden ibibik hâlâ
Görünce nevruzu oldu budala
Belinde peştamal başında vâlâ
Nâz u nezâetle çıktı dışarı

Teşrîf etti nevrüz mânend-i sultan
Sarsıldı büsbütün eşyâ-yı cihan
Hamsinin başına koptu bir tufan
Mahv oldu kalmadı hiçbir neferi

Sarı şebboy ile beyaz gülizâr
Sarmaş dolaş olmuş bu iki dildâr
Kûşe-i uzlette feslikân nigâr
Mest eder mestâne ehli dilleri

Zîbâ tavus gibi solmaz çiçeği
Rengârenk örünmüş nakış ipeği
Kadife denilen gözler bebeği
Devr eder erdikçe seher yelleri

Kuşattı dünyayı türlü çiçekler
Hayrette kaldılar cümle melekler
Hasretin çektiğim sivrisinekler
Takmış takıştırmış geldi hançeri

Başladı şiddetli esmeye poyraz
Yoktan peydâ oldu cüz'î bir avaz
Çıka geldi heman kırlangıç canbaz
Haşır neşir dedi geçti ileri

Gelir gökyüzünden na'râ-yı taylak
Nedir deyip baktım gördüm hep çaylak
Yağlı kurşun gibi imanı çıplak
Pervâz edip gelip gayet haşarı

Geldi ol biçâre seyyah akbaba
Koymamış gezmedik şehir kasaba
Başında kargalar gelmez hesaba
Kimi gak gak git der kimi gel beri

Başladı geçmeye turna taburu
İbretle kim baksa aklın şaşuru
Karakuş denilen imanı kuru
Geçti önlerine çekti hançeri

Divâne turnalar tuttu bir feryâd
Bozdu saflarını o kâfir cellâd
Meyus oldu âhir misâl-i Şeddâd
Geri geldi ol dem kuşlar kaşmeri

İnci gibi akdı âb-ı revânlar
Seyrâna çıktılar tâze civânlar
Elvân elvân açtı cümle fidanlar
Saçtı yeryüzüne misk ü anberi

Baş kaldırdı marul bak o esnâda
Yeşil câme giymiş geldi piyâde
Sirke yoğurt zeytin sarımsak
Çıktı istikbâle bu dört kemteri

Dilber zülfü gibi çıktı çimenler
Gıbtaya düştü hep gonca-dehenler
Gûyâ çalındı sûr ba's oldu tenler
İhyâ etti nevrüz cümle seçeri

Sünbül kâküllerin döktü gerdana
Açtı nikâbını girdi meydana
Selâm verip susam durdu bir yana
Erguvân da geldi girdi içeri

Kınalar yakınmış müzeyyen nergis
Kurbanlık koç gibi Hak kılmış tesis
Münkir-i irşâda mânend-i Cercis
Memur olup gelmiş Hak peygamberi

Yeşil çadır üzre lâle-i ahmer
Şehit kanı gibi olmuş münevver
Kerbela sırrına olanlar mazhar
Nice yâd etmesin nûr-ı Haydar'ı

Yaktı çiğergâhın âh-ı Kerbelâ
Kaybetti on iki şâhı Kerbelâ
Hûn-ı Haydar gâhi gâhi Kerbelâ
Yetim âşıkların oldu ezberi

Gördü ol nesneyi müflis-nümâsı
Aldı âgûşuna gece safâsı
Kara yüzlü pire başlar belâsı
Tahta kehlesiyle çekti askeri

Baş eğmiş rükûda ezhâr-ı yıldız
İbâdetle meşgûl gece ve gündüz
Kendi âleminde dervişân nevrüz
Varıp dağ başına atmış minderi

Baş açık karanfil suyu semâyâ
Açıp nikâbını durmuş duâyâ
Hüsn-i Yusuf gibi bin mehlîkâyâ
Hükm eder ezhârın bu seraskeri

Gark oldu bir gece ziyâyâ dünyâ
Saf-beste bülbüller oldular nümâ
Yıldız böcekleri önünce zîrâ
Sahn-ı gülistâna çekti feneri

Yeşil zümrüt gibi zeyn oldu zemîn
Karakış şerrinden Hak kılsın emîn
Her kuş lisânınca icrâ-yı âyîn
Etmeye başladı vakt-i seheri

Yeşerdi bülbülün ziyâretgâhı
Cânân illerinin açıldı râhı
Uyandı uykudan hâr-ı siyâhı
Çekti bülbüllere güller teberi

Düştüler feryâd ü zâre bülbüller
Hazır etti cismin dâre bülbüller
Garip garip bakıp hâre bülbüller
Alil mahzun gezer zîr ü zeberi

Uyandı bülbülün zârına güller
Arz-ı cemâl etti yârına güller
Yandı bülbüllerin nârına güller
Kâfir dikenlerden yangın çiğeri

Güller güftâr eder bülbüller ağlar
Bülbüller zâr eder hep güller ağlar
Güller feryâd eder sünbüller ağlar
Tuttu gülistânı mâtem şereri

Mâşukundan cüdâ düşen âşıklar
Nice âh etmesin bağı yanıklar
Ağyâr dedikleri zu'm-ı fâsıklar
Helâk etti nice şâb u kiberi

Hakikat yârına çekenler hasret
Gülzâr-ı fenâyâ eylemez râğbet
Eğer bir âşıkda var ise gayret
Varsın pervânedan alsın hüneri

Âkile mizân-ı hikmet bu dünyâ
Münkire esbâb-ı ibret bu dünyâ
İnsana bir büyük nimet bu dünyâ
Bu yerden açılır maksûdun deri

Yeşil hil'atlere gark olup zanbak
Gösterir Mansur'a sırr-ı enel-Hak
Bunlarda bu sırrı görmeyen ahmak
Noksandır imanı kılsın hazeri

Hamd olsun bahara erdik Kadriyâ
At sürüp meydana girdik Kadriyâ
Şeş çehâra beş yüz verdik Kadriyâ
Tarih tuttuk gördüğümüz zararı
(*600 şeş, 209 çehar, 500 beşyüz vermek =1309)
(Onay 1996: 153)

3. İktisadî (Ekonomik) Hayatla İlgili Destanlar:

Esnaflık, çeşitli meslek grupları, vergiler, pahalılık, veresiye, alacaklı-borçlu ilişkileri, kazanç, vb. konuların işlendiği destanlardır.

Alacaklı ile Borçlu Destanı

Alacaklı der ki vermişim akça
İsterim elbette hakkımdır bence
Kavlim yoktur bir gün vade bir gece
Sana beklediğim bunca zamandır

Alacaklı der ki fendini göster
Aldatmak var iken çekmezsün keder
Mahşer günü haklı hakkını ister
Anda hilaf olmaz dolu mizândır

Borçlu der ki hele sabreyle biraz
Param yok dersem asla inanmaz
Elbet Mevlâ kerimdir veririm az az
Şimdi bu yakında hâlim yamandır

Borçlu der ki muradıma ereyim
Borçsuz adam göster ben de vereyim
Allah versin ben de sana vereyim
Vermez ise ne alır kul bir candır

...

Alacaklı der ki çekmezsün azap
Faizim isterim etmezsün hicap
Alıp vermeyince döner mi dolap
Kırma itibarım bu âsî tândır

Alacaklı der ki usandım senden
Para çıkmaz canın çıkmazsa tenden
Bana verenler de istiyor benden
Ben kimden alayım dünya yalandır

Borçlu der ki pek çok etmişim zarar
İnanmazsan işte âlem âşikâr
Kişi nerden düşerse ordan kalkar
Ettin bari biraz daha dayan dur

Borçlu der ki bu sözlerim sanadır
Geldin mi sözüme nasıl cefadır
Hırsızdan da katilden de fenadır
Sanma sokak kollar köşe dolandır

Alacaklı der ki nedir bu tavır
Verdiğim akçalar faizsiz durur
Vurduğun el vermedi mi bir dahi vur
Bari topunu al kendin kullan dur

Borçlu der ki ikimiz de edelim dua
Cümlesini borcundan kurtara Mevlâ
Kuşların kismetin vermeye hâlâ
Kendi de borçludur ulu Sübhândır

Borçlu der ki kimi inandırayım
Sen gibi şaşkın yok dolandırayım
Bul bir zengin bana ben kandırayım
Andan alıp sana vermek âsândır

Kul borcu zordur kurtara Mevlâ
Aman yaman bilmez işler daima
Yaradana da borcun **Âşık Kadriyâ**
Bu kadar ibadet dahi bir candır

(Esen 1991: 233)

KITLIK DESTANI

Dokuz yüz kırk dokuz gedi bir kurak Mütahhit kanalla gönül eğlesin
Bitmedi ekinler aldı bir merak Ova köyü susuz hemen ağlasın
Yeni sene harman ıraktır ırak Hükümet buna bir karar bağlasın
Bulursun harmanı dur yavaş yavaş Sularsın ekini dur yavaş yavaş

Verdiler ekini döğer-biçere Ben bilirim mütahhidin huyunu
Kaldırdı harmanı girdi içere Bu adamın karnında çok oyunu
Sattı buğdayını hemen geçere Vermediler gönenlerin suyunu
Ararsın o günü sen yavaş yavaş Bu sene sularsın dur yavaş yavaş

Yaktılar sapını ettiler zarar Buğday pazarının pek tadı kaçtı
Şimdi mallarına hem saman arar Adana buğdayı geldi ulaştı
Bu sene ekinler ne işe yarar aşasın valimiz önüne geçti
Bulursun samanı dur yavaş yavaş Düzeler bu işler dur yavaş yavaş

Ağlıyor rençberin hiç yüzü gülmez Ofis ulaştı milletin canına
Çok bitse buğdayın kıymetin bilmez Vali beyin böyle düşer şanına
Öyle bir seneler bir daha gelmez Geleli ben hiç varmadım yanına
Ararsın o günü dur yavaş yavaş İsterse varırız dur yavaş yavaş

Rençberler uğradı gayri nazara Susuz koyman bu seni siz bostanı
Hayvanı döktüler bütün pazara İhyâ edin gayri bu Türkistanı
Ekini bitmeyen girsin mezara **Âşık Mehmet** yazar gayri destânı
Girersin mezara dur yavaş yavaş Dinletir âleme dur yavaş yavaş

(Yakıcı 2001: 99)

4. Eğitim Hayatıyla İlgili Destanlar:

Bu tür destanlarda, eğitim-öğretimin önemi ve gerekliliği, okul hayatı, öğretmen-öğrenci ilişkileri, vb. işlenir.

Öğretmenin Öğüdü

Emeğimsin, umudumsun, şanımsın Meşaleni imanına takasın
Damarımda ılık ılık kanımsın Işığını daha parlak yakasın
Evladımsın, ciğerimsin, canımsın İnsanlığa insan gibi bakasın
Beni dinle öğüdüme bak kızım Aman karaasın bu şafak kızım

Çalış, didin, kültürünle dolu ol “Kader” deyip karanlığa yatarsak
Düşkünlerin kanadı ol, kolu ol Bağnazlığın batağına batarsak
Eğitimin ilme giden yolu ol Fazileti maddiyata satarsak
Duacınım tüm yolların ak kızım Bu fezâyâ nasıl ulaşak kızım

Bilesin ki boşa gitmez emekler
Eğitimsiz toplum yerde emekler
Yavrularım ışık bekler, nur bekler
Karanlığa meşaleler yak kızım

Milletimin oğlu, kızı, kadını
Senden alır mutluluğun tadını
Öğretmensin, senin yüce adını
Kutsal saydı şu Cenâb-ı Hak kızım

Bu mesleğin amentüsü fazilet
Yılgın olma, uf demeden hizmet et
Aydınlıktan aydın olsun bu millet
Ancak budur mutlu yaşamak kızım

Kıskançlıktan, bencil histen uzak dur
Vicdânında adaletten mabet kur
İnsanlığın gideceği yol budur
Bizim meslek pas tutmasın pâk kızım

Bu yuvada güler yüz var tatlı dil
Gurur kibir benim diyen ben değil
Emeğinin hikmetini iyi bil
Görevinle kutsallaşır hak kızım

Daha derin süreceksin tarla bor
Sabır, çile ömür ister elbet zor
Bu mesleğin hasadını benden sor
Bin bereket olur her başak kızım

Fizik, kimya, geometri, cebiri
Aya insan taşıyorlar her biri
Karanlığın kahredicilik zehiri
Bitsin artık şimşek şimşek çak kızım

Ben andımı hep sizlerle özlerim
Sizi böyle görmek ister gözlerim
Kulağına küpe olsun sözlerim
İnci gibi ıslıl ıslıl tak kızım

(Hasan Turan)

5. Siyasî Hayatla İlgili Destanlar:

Siyasî partiler, liderler, seçim zamanları, vb. konuların işlendiği destanlardır.

Mebus Destanı

Mebuslar köylüye ikram ederler
Edin babam edin devran sizindir
Layühsal dağına çama giderler
Kesin babam kesin orman sizindir

Köylülere banka açılıns dendi
Ulaştı mebuslar üstüne konu
Köroğlu devrini savuştuk şimdi
Vurun babam vurun kervan sizindir

Kime ne söylesem ağzı havalı
Soluğu yetişen çaldı kavalı
Hazır oldu buğday açın çuvalı
Ölçün babam ölçün harman sizindir

Şu asil millete sızlıyor içim
Bu nasıl idare ne kötü geçim
Apartman bitti gelmez mi seçim
Yapın babam yapın her yan sizindir

Kayboldu arada vicdan hizası
Böyle mi bulunur Allah rızası
Ağzını açana hapis cezası
Yazın babam yazın ferman sizindir

Adaleti ezdik zulümü açtık
Doluya uğradık yağmurdan kaçtık
Ali'yi ararken Yezid'e düştük
Varın babam varın Mervan sizindir

Altın stokumuz çekti suyunu
Hürriyet kırılan Mernos koyunu
Bin köylüye bedel bir dans oyunu
Oynan babam oynan meydan sizindir

Bir ezana bağladınız dilimiz
Feryat eder mezardaki ölümüz
Kımıldasa copa değer kolumuz
Vurun babam vurun seyran sizindir

Dost diye derildik başlarınıza
Akıl yazmaz oldu işlerinize
Yunan papazını döşlerinize
Sarın babam sarın yaran sizindir

Her türlü adalet sizde bulunur
Vicdanı olanın bağı delinir
Dört senelik maaş peşin alınır
Alın babam alın zaman sizindir

İstanbul'da Florya'nın plajı
Kız oğlan denize atar kılıcı
Çıplaklara bakıp yutun ilacı
Yatın babam yatın yorgan sizindir

Ahmet Çıtak daim doğru söz derim
Pervam yok kimseden kazanıp yerim
Sormaz mı mahşerde Mevla-yı Kerim
Gidin babam gidin mizan sizindir

6. Dinî ve Ahlâkî Hayatla İlgili Destanlar:

Bu destanlarda dinî ve ahlâkî bakımdan örnek alınan din uluları; peygamberler, evliyalar, dinin esasları, ahiret inancı, tarikatler, toplumsal ahlâk anlayışı, vb. konular işlenir.

Tut atalar sözün kalbi selim ol
Gönülden gönüle yol var demişler
Gider yavuzluğu tab'ı halîm
Sarp sirke kabına zarar demişler

Dilden ister isen gıll ü gış gide
Metâ-ı râzını açma hâside
Kıyma müşteriye az al faide
Alan da satan da umar demişler

Bilirsin alçağa akmadadır su
Kâmilin câhile nasihatı bu
İkrârını gözet olma abesgû
Bildir 'imân ile ikrâr demişler

Yâr ile ettiğin kavle ver karâr
Kâr etmezsen bâri eyleme zarar
Aza kanaat et olma tamahkâr
Ucuz satan tizcek satar demişler

Âkıbet endiş ol gönül dibelik
Yetişmez mi sana nümûnelik
Kaçan lori kuşu bulsa bir kemik
Evvel ölçer sonra yutar demişler

Ham tamâi gel terkeyle erken
Elimden çıkmasın der isen örken
Deve ahû gibi boynuz ararken
İki kulaktan da çıkar demişler

Her kâra uzatma elin eteğin
Yelkovana döner âhır emeğin
Nitekim şaşkınlı gölde ördeğin
Başın kor kıçından dalar demişler

Hileyi irtikâp etme kıl hazer
Denilsin nâmına bir er oğlu er
Sen elin kapısın kakarsan eğer
El de senin kapın kakar demişler

Aldanma cihânın sakın varına
Bir nefesi verme cihân varına
Bugünkü işini koyma yarına
Yar yıkıldığı gün tozar demişler

Irziyle varamaz eşkiyâ eve
Uslu gez kim seni kâmiller eve
Hardan büyük at var attan da deve
Deveden de büyük fil var demişler

Kestim bu arsada ben de bir koyun
Meydân-ı hünerde gel sen de soyun
Feleğin zoruna dayanmaz oyun
Katı zor oyunu bozar demişler

Güneş balçık ile sıvanmaz ey dil
Bîzebân da olsa bellidir kâmil
Kendinden gayriyi beğenmez câhil
Kendi çalar kendi oynar demişler

Çoktur bu âlemde boşa yelenler
Kande bilenler ile bilmeyenler
Eskiden âdettir dağdan gelenler
Bağda olanları kovar demişler

Tâlib-i mârifet çekerse emek
Yüğrük at artırır yemin giderek
Şâire ses ile saz ü söz gerek
Yalınız taş olmaz duvar demişler

Dediler bu pendi sordumsa kime
Tuz ekmek bilmezse müşkilin deme
Kül kömür ye nâmerd lokmasın yeme
Gün olur başına kakar demişler

Kûy-ı dilârâya eylersem akın
Hele gâfil olma etrâfa bakın
Karda yürü izin belirtme sakın
Ârif olur il tiz duyar demişler

Abestir her vara yoğa koşanlar
Gâhi doğru gâhi eğri eşenler
Ağlamak ne demek kendi düşenler
İki gözden bile çıkar demişler

Doyar mı cân ü dil bûs ü kenâre
Hicrân-ı aşk ile dil pâre pâre
Nem giderse gitsin visâl-ı yâre
Bir arzû hezerân dînar demişler

Arzeyle bu pendi kendi özüne
Dost addetme her güleni yüzüne
İncinme dostunun doğru sözüne
Doğru söz insana batar demişler

Yüzüm yerde tenim hâk ile yeksân
Serim gavgalarda hâlîm perişân
Gözlerim cemâl-i canâna hayrân
Gönül masûmdur umar demişler

Darb-ı mesellerle eylersem amel
Kırkların birine olursun bedel
Usulü mânâyı bilmeyen echel
Solağına davul çalar demişler

Gerek şakî olsun gerekse saîd
Kereminden Kerim eylemez baîd
Böyledir Mevlâ'dan kesme sen ümid
Gün doğmadan neler doğar demişler

Bir mürşid-i kâmil bulmayanlara
Bin nasihatten ders almayanlara
Sözünün sübutu olmayanlara
Dipsiz kile bir boş anbar demişler

Kanâat kıl lokma-i rûz u şebe
Eller konar topladığın zehebe
Bilirsin ki atalar(ı)mız bir tepe
Yıkılır bir dere dolar demişler

Eşkin at yanına bağlansın güre
Huy alır huyundan ol göre göre
Hizmet eyler isen eyle bir ere
Su aktığı yere akar demişler

Yırtıcı kuşların ömürleri az
Bir tek ipte iki cânbâz oynamaz
Şâhrâhta kuyuyu kâmetince kaz
Ezkazâ ayağın kayar demişler

Çarşu-yı dehirde nice toz kopar
Ol vakti gözeten çok takye kapar
Helâlzâde gelir pazarlık yapar
Haramzâde pazar bozar demişler

Levnî nasâyihî pîrlerin böyle
Durûb-ı emsâli nazmîle söyle
Meydân-ı hünerde ağırlık eyle
Ağır basar yeğni kalkar demişler

Âdet-i hak budur ezel ü ebed
Kul kula sebebtir ey dil-i nâşâd
Bâye gedâ hizmet etmekten murad
Bal tutan parmağın yalar demişler

7. Askerî Hayatla İlgili Destanlar:

Askere gitme, seferberlik, er sevkıyatı, zaferler, yenilgiler, kahramanlıklar, vb. konular ele alınır.

DESTAN

Savaş bitti hani yurduna giden
Gelmedi yiğitler tutsakta kaldı
Yâd illere düştü kurtar Yaradan
Kimi yaylak kimi kışlakta kaldı

Döğüş bu yıllarda işimiz değil
İl savaş etse de sen geri çekil
Kim öğüt verecek kesilirdi dil
Uslu doğrular hep uzakta kaldı

Alaman bizimle ortak dediler
İngiliz, Fransız oynak dediler
Kör Moskof çoksa da korkak dediler
Eski çamlar şimdi bardakta kaldı

Köyün gürbüzlerin bir bir aldılar
Büyük küçük bütün saldı saldı
Bilgiçler şaşılar bakakaldılar
Öz söz erleri de ayakta kaldı

Akın akın bastı yâdlar ayağı
Obada yer kalmadı bize bayağı
Nasıl erimesin yürekler yağı
Askerler gelmedi bataкта kaldı

Dağıldı dernekler köyler bulunmaz
Kuyuda koltukta bir er bulunmaz
Çift çubuk bozuldu işler bulunmaz
Var ise çorlular yataкта kaldı

Yaz gelmesin bu yıl bizim ülkeye
Kimler yan gelecek koyu gölgeye
Yaslan yaşlı yaşlı eski peykeye
Bir çocuk mu vardır kundakta kaldı

Bakımsız kaldı tarlalar bağlar
İssız ıssız ırmak boş yere çağlar
Analar yas tutar bacılar ağlar
Yavuklu yavrular ırakta kaldı

Yaktı yandırdı dün gece bizi
Komşumuz Kezban Durmuş'un kızı
Ansızdan inmiş içine sızı
Konu komşu bütün merakta kaldı

Gitti geldi sordu anladı Memiş
Gizir'in eline bir biti gelmiş
Çam dalı kardaşı sevimli İbiş
Aç susuz ölmüş çıplakta kaldı

Ağlardı kızcağız derdi vah yazık
Gönderdik orduya koymadık azık
Un bulgur kaftan yorgan taşıdık
Oğlan uşak bakın toprakta kaldı

Varmadı mı yoksa diktiğim gömlek
Kime giydirildi pamuklu yelek
Bilmem bize şimdi kim ne verecek
Ne üstte ne başta bacakta kaldı

Çekilen emekler hep gitti yele
Kardaşım gelseydin tınmazdım bile
Çalardık düğünün komşu kızıyla
Sevgilin yaşlıdır bucakta kaldı

Her ne ise kalan olanlar oldu
Tanrının yazgısı yerini buldu
Gönül çiçekleri açmadan soldu
Koşmalar söylendi kulakta kaldı
(Esen1991: 119)

8. Sosyo-kültürel Çevreyle İlgili Destanlar:

Bu destanlarda, çeşitli toplumsal olaylar; göç, işsizlik, fakirlik, hırsızlık, intihar, askerî ihtilal, fuhuş, kumar, kan davası, cinayet, irtikap ve rüşvet, terör, eşkiyalık, bürokrasi, sosyo-kültürel değişimler, teknolojik değişim ve gelişmeler, vb. işlenir.

Sarı Traktör Destanı

Birçok para verip alırlar seni	Tarlada kırılсан bulunmaz çare
Çat der bir arıza yaparsın motor	Sürdün dağı taşı kalmadı mera
Kimisi hurdadır kimisi yeni	Köyde atölye yok koşarsın şehre
Doğru gidemezsin saparsın motor	Bazı da geriye tepersin motor

Bazı hızlı gider yetişmez atlar
Sürdüğün tarlada bitmiyor otlar
Bir de bakarsın lastiğın patlar
Şuradan buradan koparsın motor

Ekin arpa yükler şehire varır
Aldığı parayı tamamen verir
Zavallı sahibin yağları erir
Parayı tamire serpersin motor

Herkes sana düştü öküze bakmaz
Gazyağı tükense benzini yakmaz
Şimdi anladım ki senden iş çıkmaz
Zenginleri fakir yaparsın motor

Âşık Hüseyin der binip gidelim
İşte iyi kötü idare edelim
Zarar sahibine bizler nidelim
Bir de karasörlük yakarsın motor
(Hüseyin Çırakman)

Bayıra yüzün yok işlersin düze
Çalışsan katarsın gece gündüze
Bazı da dönersin koca öküze
Lelebiden lebi kaparsın motor

9. Doğal Çevreyle İlgili Destanlar:

Deprem, yağmur, tipi, dolu, sel, kuraklık, kıtlık, salgın hastalık, yangın gibi âfetlerin yanında, çeşitli yerler, doğal güzellikler (dağ, deniz, orman, nehir, ağaç, çiçek, vb.) ile ilgili söylenen destanlardır.

Fırat Irmağı

Garbî esti beyaz karlar erimiş
Koca Fırat coşkun hızla yörümüş
Etrafını türlü çiçek bürümüş
Mor menekşe kokar Fırat ırmağı

Seni gördüm yine arttı kederim
Yol vermezsen böyle feryat ederim
Ben yârimi görmek için giderim
Aşkî beni yakar Fırat ırmağı

İmkân yoktur memleketi görmeğe
Kıyamadım canı sana vermeğe
Dizim tutmaz soyunup da girmeğe
Gözüm sana bakar Fırat ırmağı

Etrafın görünmez yemyeşil çayır
Sılaya giderim sen beni gayır
Ne oturur ne de yatar ne uyur
Hiç durmadan akar Fırat ırmağı

Der Habib Karaaslan yol ver geçeyim
Zehir olsan dahi bir tas içeyim
Bu yıl sevdiğimle ben de göçeyim
Yâr yaylaya çıkar Fırat ırmağı

10. İnsanla ilgili Destanlar:

İnsanın değişik yaşlardaki hâlleri, insanların huyları, gençlik-ihhtiyarlık, ölüm, yas, vb. konulardaki destanlardır.

Yaş Destanı

Hakk'ın kandilinde gizli sır idim	Onbeş yaşadım yirmiye yol oldu
Anamın beline indirdin beni	Otuzunda çevre yanım göl oldu
Ak mürekkebe idim kızıl kan ettin	Kırk yaşadım hayrım şerrim bell'oldu
Türlü irenglere yandırdın beni	Hayrımı şerrimi bildirdin beni

Anamın karnında ben neler gördüm	Ellisinde yaşıım yarısın geçti
Yedi derya geçtim ummana daldım	Altmışında yolum yokuşa düştü
Dokuz aylık yoldan sefere geldim	Yetmişinde biraz tedbilim şaştı
Bir kapısız hana indirdin beni	Mertebe mertebe indirdin beni

Ben de bildim şu dünyaya geldiğim	Sekseninde beratçığım yazıldı
Tuzlandım da çaputlara belendim	Doksanında kan damarım üzüldü
Bir zaman da beşiklerde eğlendim	Yüz yaşında âzâlarım çözüldü
Anamın sütüne kandırdın beni	Bir sabi masûma döndürdün beni

Beş yaşında akıl geldi başıma	Karac'oğlan der ki yaktın yandırdın
On yaşında gider oldum işime	Ecel şerbetini verdin kandırdın
Varıp da değince on beş yaşıma	Emreyledin Azrâil'i gönderdin
Bir kuru sevdaya yeldirdin beni	Hiç de doğmamışa döndürdün beni

TÜRKÜ

Köken olarak, Türk sözcüğüne nispet î'si eklenerek Türkî şeklinde türetilen Türkü, Türk'e özgü, Türk'e ilişkin anlamlarına gelmektedir. Türkü sözü, ilk olarak, Horasan'da aruzla yazılmış ve ezgili olarak söylenmiş ürünler için kullanılmıştır. Anadolu'daki ilk örneği ise, eldeki bilgilere göre XVI. yüzyıl şairlerinden Öksüz Dede'nin türkü şekline uygun olarak yazdığı "Türkü" adlı şiiridir.

Türkü

Gül budanmış dal dal olmuş
Menekşesi yol yol olmuş
Siyah zülfün tel tel olmuş

Biz bu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

Gül menekşeye karışmış
Küskün olanlar barışmış
Tâze fidanlar yetişmiş

Biz bu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

Öksüz Âşık der bu sözü
Hakk'a çevirmiştir yüzü
Öldü zan ittiler bizi

Biz bu yerlerden gideli
Gurbet illere düşeli

İlk söyleyeni, söylendiği andan başlayarak unutulma ve bu unutulma ile birlikte içeriğinde ve şeklinde bozulmalara, eklemelere, zenginleşmelere uğrayarak ezgili olarak söylenen şiirlerin geneline Anadolu'da *türkü* adı verilmektedir. Belli bir şekli yoktur. Koşma, mani, semai, destan, vb. bir şekilde olabildiği gibi değişik kümelenmeler şeklinde de bulunabilir. Hem anonim hem de ferdî bir ürün olan türkünün en önemli özelliği ezgisidir. Türkü, halk hayatını, doğumdan ölüme kadar içine alan bir konu genişliğine sahiptir. Halkın içinde yaşadığı doğal, toplumsal çevre, sevgi, aşk, ayrılık, ölüm, kahramanlık, değişik insanî durumlar, felaketler, yıkımlar, kısacası halkın ilgisini çeken her şey, türkülerin konularını oluşturur.

Türküler, yapı olarak türkünün asıl sözlerinden meydana gelen “bent” ile her bendin sonunda tekrarlanan bağlantı veya kavuştak olarak adlandırılan nakarat bölümlerinden oluşur. Bentler ve kavuştaklar kendi aralarında kafiyelenirler. Türküler, ezgilerine, bent ve kavuştaklarının yapısına ve konularına göre sınıflanabildikleri gibi, kimi araştırmacılarca söylendikleri bölgelere (Urfa havaları, Eğin havaları, vb.) göre de sınıflandırılmıştır.

I. EZGİLERİNE GÖRE TÜRKÜLER

a- Ölçülü/Usullü türküler: Bunlar oyun havaları olarak değerlendirilen türkülerdir ve Urfa'da “kırık hava”, Konya'da “oturak havası”, Ege'de “zeybek”, Trakya ve Marmara'da “karşılama”, Kars'ta “Sümmanî ağzı”, Harput'ta “şıkıltım”, Karadeniz'de “horon”, Isparta ve Eğirdir'de “datdiri” gibi adlar verilir.

b- Usulsüz türküler: Bunlar çeşitli yörelerimizde ağıt, bozlak, Çukurova, hoyrat, maya, Türkmanî, divan, kayabaşı gibi adlarla bilinen uzun havlardır.

II. YAPILARINA GÖRE TÜRKÜLER

A- Bentleri tek dize, kavuştakları mani, dörtlük veya yedi dize olan türküler

Kırmızı kurdele kör olasin Emine

İndim derelerine
Bilmem nerelerime
Kaytan bıyıklarımı
Sürem nerelerine

Yavrum sana ipek mendil alayım

Kavuştak

Yavrum sana ipek köynek alayım

Kavuştak

...

B- Bentleri iki dize olan türküler

1. Yalnızca iki dizeden oluşan türküler

Bu türkülerin uyak örgüleri aa, bb, cc, ... veya aa, ba, ca, ... şeklindedir.

Manisa'dan çıktım bayram etmeye
Üç gün bayram edip konup göçmeye

Kırkağaç ile Kayadibi arası
Guygun imiş Mustafa'nın yarası

Sıra sıra deve dövek hanları
Aktı gitti Mustafa'nın kanları

Arnavutlar atar atar vuramaz
Sinan zeybek eş bağında duramaz

Sinanoğlu kule yapar daş ilen
Gözüm dolu kanlı duman yaş ilen

Aman efem tomruk zincir gelir
Bu gençlikte ölüm bana zor gelir

2-Kavuştakları bir ile sekiz dize veya daha fazla dize olan türküler

a-Kavuştakları bir dize olan türküler

Yayla suyun yan gider
Yüreğimden kan gider
Yaylalar ey ey, ırgalar ey ey, serin yaylalar

Bana tabip neylesin
Ecel gelmiş can gider
(Kavuştak)

Yayla suyun bak acı
Çift gezer iki bacı
(Kavuştak)

Büyüğü şöyle böyle
Küçüğü can ilacı
(Kavuştak)

b-Kavuştakları iki dize olan türküler

Beyaz giyme üşürsün
Güzellikte menşursun
Şirin nar dane dane
Gel güzel döne döne

Neynim güzel olduğun
Yad elinen konuşursun
(Kavuştak)

Evler göç göçe oldu
İki derdim üç oldu
(Kavuştak)

Ben sevdim eller aldı
Emeklerim heç oldu
(Kavuştak)

Giderim dur diyen yok
Kebap aldım yiyen yok
(Kavuştak)

Ayrılık gömleğini
Benden başka giyen yok
(Kavuştak)

c- Kavuştakları üç dize olan türküler

Açıl ey ömrümün varı bâd-ı sabah olmadan
Has bahçenin gonca gülü sararıp da solmadan
Eşim eşim gel gel
Uğrun uğrun gel gel
Can yoldaşım vay

Güzeller güzeller nerde gezerler
Nerde düğün orda bayram (seyran) ederler
(Kavuştak)

Yürü dilber yürü saçın sürünsün
Aç beyaz gerdanı sinen görünsün
(Kavuştak)

d-Kavuştakları dört dize olan türküler

Yavaş oyna sevdiğim kunduran taş a değer
Siyah perçem uçların kemandır kaşa değer

Vay vay vay vay n'olmuşam
Sararmışam solmuşam
Pembe yanak üstünde
Ben misali olmuşam

Güzelim selam ettim bir haber göndermedin
Şahit olsun yıldızlar murada eremedim
(Kavuştak)

Yaylamızın yolları buzlu sulardan geçer
Kız Allah'ın seversen öldürdün beni yeter
(Kavuştak)

e-Kavuştakları beş dize olan türküler

Haniya da benim elli dirhem pırasam
Üç mum yaksam Konyalımı arasam

Konyalım yürü
Yürü yavrum yürü
Saçlarını sürü
Şimdi de burdan geçti
Hovardanın biri

Haniya da benim elli dirhem kestanem
Konyalıdan başkasını istemem
(Kavuştak)
Haniya da benim elli dirhem yoğurdum
Konyalıdan ben bir oğlan doğurdum
(Kavuştak)

f-Kavuştakları altı dize olan türküler

Çek deveci develeri yokuşa aman
Ak memeler birbirine tokuşa aman

Develi
Sordum aslın nereli
Haydi elma yanaklı
Haydi kiraz dudaklı
Çok sallama göbeği
Düşürsün bebeği

Çek deveci develeri engine aman
Şimdi rağbet güzel ile zengine aman
(Kavuştak)

Deve yüksek atamadım urganı aman
Üşüdükçe çek başına yorganı aman
(Kavuştak)

Çek deveci develeri sulansın aman
Su içtiği çeşmeleri bulansın aman
(Kavuştak)

Deven yüksek atamadım kilimi aman
Susadıkça ver ağzıma dilini aman
(Kavuştak)

g- Kavuştakları yedi dize olan türküler

Bastım da kırıldı iğdenin dali vay dali
Kötüye düşenin böyl' olur hâli diller

Diller oynaksın diller
Diller kaymaksın diller
Diller açılsın güller
Güller açılsın kollar
Eller narınay ninay nay
Narınay narınay ninay nay

Arabacı arabanı koş getir koş getir
Ben ölüyom mezarıma taş getir
(Kavuştak)

Arabacı arabanı yillendir yillendir
Şeker al da şu bebeyi dillendir diller
(Kavuştak)

Sabahınan esen seher yeli mi yeli mi
Benim gönlüm divane mi deli mi diller
(Kavuştak)

h-Kavuştakları sekiz ve daha fazla dize olan türküler

Benim atım şu meydanda eşinir
Ayağına değen taşlar aşınır

Haydi de haydi
Saffet Efendi
Suçlarımızı
Affet efendi
Keşke buralara
Gelmez olaydım
Beni buralardan
Al git efendi

Atı olan el atına biner mi
Yiğit olan ikrarından döner mi
(Kavuştak)

Bir giderim beş ardıma bakarım
Gözlerimden kanlı yaşlar dökerim
(Kavuştak)

3. Kavuştakları dize sonlarında veya dize aralarında olan türküler

Türkünün bentleri, beyitlerden meydana gelir ve her beyit kendi arasında uyaklıdır: aa, bb, cc, ... Her dizeden sonra aynen tekrarlanan üç veya daha fazla dizeli kavuştak getirilir.

Yabandan gel usul da boylu yârim yabandan. Aslanım hey hey
Aman yörü yörü
Çapraz yörü yörü
Kostak yörü yörü
Yörü yörü yörü

Aldım haberini de garip çobandan. Aslanım hey hey
(Kavuştak)

Yaban ellerinden de özendim geldim. Aslanım hey hey
(Kavuştak)

Gördüm cemâlini efendim geldim. Aslanım hey hey
(Kavuştak)

Yaban ellerinde de yatmış uyumuş. Aslanım hey hey
(Kavuştak)

Elâ gözlerini de uyku bürümüş. Aslanım hey hey
(Kavuştak)

C- Bentleri üç dize olan türküler

1- Yalnızca üç dizeden oluşan türküler

SARI ZEYBEK

Sarı Zeybek inip gelir inişten
Her yanları görünmüyor gümüştən
Haberim yok dün geceki cümbüşten

Sarı Zeybek inip gelir dereden
Her yanları görünmüyor bereden
Hekim n'apsın iyi olmaz yaradan

Sarı Zeybek şu dağlara yaslanır
Yağmur yağar silahları ıslanır
Benim yârim küçücükten uslanır

2- Kavuştakları bir ile altı veya daha fazla dize olan türküler

a- Kavuştakları bir dize olan türküler

Bülbül ne yatarsın Çukurova'da
Kendim gurbet ilde gönlüm sılada
Eşin gelir bulmaz seni burada

Ötme garip bülbül gönlüm şen değil

Coşuyor da deli gönül coşuyor
Ciğerciğim kebab oldu pişiyor
Sevdiceğim yüce dağlar aşıyor
(Kavuştak)

Bülbülün yatağı bahçeler bağlar
Garibin yatağı kahveler hanlar
Gurbet ilde ölsem bana kim ağlar
(Kavuştak)

Bülbül ne yatarsın bahar eriştii
Kırmızı gül goncasına karıştı
Sılada sevdiğim aklıma düştü
(Kavuştak)

Gülün nazla ömrü gelip geçiyor
Bülbül kafesinden kaçmış uçuyor
Kervan yükün almış konup göçüyor
(Kavuştak)

b- Kavuştakları iki dize olan türküler

İki turnam gelir akli karalı
Birin şahin vurmuş biri yaralı
O yavruya sorun aslı nereli

Katar katar olmuş gelir turnalar
Eğrim eğrim ne hoş gelir turnalar

İNme turnam inme sen bu pınara
Avcı tuzak kurmuş var yolun ara
Cümlemizin işin Mevlâm onara
(Kavuştak)

İNme turnam inme yolda kış olur
Bastığın yerler donar da taş olur
Böyle kalmaz elbet sonu hoş olur
(Kavuştak)

İNme turnam inme haber sorayım
Kanadın altına nâme sunayım
Nazlı cânânımdan haber sorayım
(Kavuştak)

c-Kavuştakları üç dize olan türküler

Oduncular kısa keser odunu
Aynalı canfes sıkılmış ince belini
Küçücükten bilemedim kadrini

Ufak ufak atsana, yavaş yavaş kalksana
Şalın malın düşer de belinden
Hiddetlenme lüver müver fırlar elinden

Vardım gittim uzun uzun bahçeler
Yâr oturmuş elbisesin bohçalar
Benim sana zayı gitmez akçalar
(Kavuştak)

Uzun olur bu yerlerin selvisi
Ben de bilmem benim yârim hangisi
Selvi boylu, tatlı dilli kendisi
(Kavuştak)

d- Kavuştakları dört dize olan türküler

Pınar başından bulanır
İner ovayı dolanır
Senden çok mallar talanır

Dağlar duman oldu
Çayır çemen oldu
Ben yâri görmedim
Hâlim yaman oldu

Hiç ovaya inmedin mi
Aşk od'una yanmadın mı
Gam gussâdan donmadın mı
(Kavuştak)

Yaz görmemiş kışa benzer
Dert görmemiş başa benzer
İçmiş de sarhoşa benzer
(Kavuştak)

Köroğlu serinden geçti
Aşkın dolusundan içti
Ayvaz gelip bundan geçti
(Kavuştak)

e- Kavuştakları beş dize olan türküler

Bahçelere geldi bahar
Yeşil halı serdi bahar
Gel dedim gelmedi yâr

Meni yâda salsana yâr
Şu gönlümü alsana yâr
A ceylan sevdiğim
Mehriban sevdiğim
Sırrımı bilmedin, bilmedin yâr

Bahçelerde güllü çiçek
Güllü çemen güllü çiçek
Gül dedim gülmedi yâr
(Kavuştak)

Şirin şirin sözle meni
Özüm dedim özle meni
Gözledim gelmedi yâr
(Kavuştak)

f- Kavuştakları altı dize olan türküler

Yağmur yağar yer yağ olur
Rakı içen sarhoş olur
Güzel sevmek pek hoş olur

Ayaş üzüm asması
Urumeli yosması
Sarsam olmaz mı
Ellilik liraları
O beyaz gerdana
Taksam olmaz mı

Yağmur yağar biber gibi
Yerler çeker sünger gibi
Benim yârim hünkâr gibi
(Kavuştak)

g- Kavuştakları altıdan fazla dize olan türküler

Horozumu kaçırıldılar
Damdan dama uçurdular
Suyuna da pilav pişirdiler
Bili gâh bili gâh bili bili gâh gâh
Güzel horozum, ah kar beyazım
Bir sabah kalktım
Avluya baktım
Aradım taradım
Bağırdım çağırdım
Bili gâh bili gâh bili bili gâh gâh
Güzel horozum, ah kar beyazım

Kanadı var kilim gibi
İbiği var elim gibi
Acısı var ölüm gibi
(Kavuştak)

Benim horoz tekir idi
Dağdan odun getirir idi
Ah onu çalan Bekir idi
(Kavuştak)

3- Kavuştakları dize aralarında olan türküler

Gıcır gıcır gelir yarın kağmsı

Aman ömrüm palazım aman
Öldürdün beni
Soldurdun beni
Yosmanın kızı
Etme bu nazı
Gel bize bazı
Salın da boyunu göreyim aman
Ben aşkımdan öleyim aman

Bende bilmem benim yarım hangisi

Kavuştak

Fidan boylu ince belli kendisi

Kavuştak

4- İki kavuştaklı olan türküler

Beyler bahçesinden atlayamadım
Cephanem döküldü toplayamadım
Zalim düşmanları haklayamadım
Var git oğlan var git ben sana varmam
Anandan babandan intizar almam

Tabancası belinde
Şeşhanesi belinde
Güzel İzmir yolunda
Ben bir güzele vuruldum

Beyler bahçesinde kandiller yanar
Kandilin şavkına bülbüller konar
Herkes sevdiğine böyle mi yanar
(Kavuştak)

D- Bentleri dört dize olan türküler

Bu tür türküler, genel olarak mani veya koşma bentlerine kavuştak/bağlantı eklenmesiyle meydana getirilmiş türkülerdir. Bu türkülerin yapısına göre kafiye şemaları da değişiklik gösterir.

1. Bentleri yalnızca dört dizeden oluşan ve dördüncü dizeleri kavuştak olan türküler veya dize başlarına veya dize sonlarına aman, yar yar, oy anam, diloy yar, vb. eklenen sözlerden meydana gelen kavuştakları olan türküler:

TÜRKÜ

Şu cihanda bir murada ermedim
Hiç ömrümde böyle sevgi görmedim
Sevdiğimin gonca gülün dermedim
Aman felek hasretime kavuşturun

Uçurdum şahini konmaz koluma
Cümle âlem bakar benim hâlime
Kaçırdım fırsatı gelmez elime
Aman felek hasretime kavuşturun

İki bülbül hiçbir dala konar mı
Bülbülün konduğu dallar yanar mı
Kişi sevdiğine böyle kıyar mı
Aman felek hasretime kavuşturun

Mecnûn oldum dağ başında gezerim
Senin için seyyah oldum tezerim
Aman yavrum yollarını gözlerim
Aman felek hasretime kavuşturun

TÜRKÜ

Gurbete gidişimdir oy na na na
Gonca gül derişimdir oy na na na
Eğil eğil öpem yâr oy na na na
Belki son görüşümdür oy na na na

Dut ağacı boyumca oy na na na
Dut yemedim doyunca oy na na na
Çöl kalasın İstanbul oy na na na
Yâr görmedim doyunca oy na na na

Mavi şalvar göbekte oy na na na
Kahve döver dibekte oy na na na
Yarım gitmiş gurbete oy na na na
Sevdası var yürekte oy na na na

Bülbül yuvada inler oy na na na
Öter kalbini dinler oy na na na
Benim gönlümde sensin oy na na na
Senin gönlünde kimler oy na na na

2. Kavuştakları bir ile sekiz veya daha çok dizeden oluşan türküler

a- Kavuştakları bir dize olan türküler

Böyle ikrar ilen böyle yolunan
Mihnetli yâr bana lâzım değilsen
Deli gönül sevmiş vazgeçmek olmaz
Cefâlı yâr bana lâzım değilsen

Gönül kalk gidelim sılaya doğru

Bülbülün sevdası hep güllerinen
Senin şirin dilin yâd ellerinen
Çık salın sevdiğim engellerinen
Görünme gözüme lâzım değilsen
(Kavuştak)

Bülbül âh eyleyip kanlar ağladı
Gözüm yaşı sel sel oldu çağladı
Ölüm geldi çevre yanım bağladı
Kılma cenazemi lâzım değilsen
(Kavuştak)

b- Kavuştakları iki dize olan türküler

Söğüt'ün erenleri
Çevirin gidenleri
Ne güzel baş bağıyor
Söğüt'ün güzelleri

Aldırdın beni gül iken
Soldurdun beni gül iken

Söğüt'ün çarşısına
Gün doğar karşısına
Ah insan hile yapar mı
Kapı bir komşusuna
(Kavuştak)

Elmayı yüke koydum
Ağzımı büke koydum
Ah aldı yâri elimden
Boynumu büke koydum
(Kavuştak)

c- Kavuştakları üç dize olan türküler

Kalenin bayır düzü
Mevlâm ayırdı bizi
Babamın aklı olsa
Evlendirirdi bizi

Kıyıdan kenardan
Kapıdan bacadan düş de gel
Nişanlına küs de gel

Kereviz özü ile
Kim görmüş gözü ile
Adam yâre küser mi
Ellerin sözü ile
(Kavuştak)

Kaleden iniyordum
Çağırırsan dönüyordum
Aşkından kibrit oldum
Üflesen yanıyordum
(Kavuştak)

d- Kavuştakları dört dize olan türküler

Kırlangıçlar yüksek yapar yuvayı
İner düz ovaya sürer sefâyı

Var git oğlan var git sana yâr olmam
Anandan babandan intizâr almam
Arabaya taş koydum
Ben bu yola baş koydum
Bir kötünün yüzünden
Adımı serhoş koydum

Kırlangıçlar yüksek uçar havada
Yavruları yem bekliyor yuvada
Var git oğlan var git sana yâr olmam
Anandan babandan intizâr almam
(Kavuştak)

Kavuştakları beş dize olan türküler

Dere boyu giderim
Koyun kuzu güderim
İkimizi görmüşler Naciye'm
Nasıl inkâr edelim

İlimonum portakalım
Sizde kalalım
Senin için ısmarladım gelir bakalım
Eşkilice mayhoşça dolmayı canım
Kızlar giymiş kollarına burmayı

Ot benden keser benden Naciye'm
Gitmiyor eser benden
Keserse Mevlâm kessin Naciye'm
Seni benden kim keser
(Kavuştak)

e- Kavuştakları altı dize olan türküler

Erzurum dağları kar ile boran
Aldı yüreğimi dert ile veren
Sizde bulunmaz mı bir kurşun kalem
Yazam arzuhalimi yâre gönderem

Uy beni beni beni
Belâlım beni
Satarım bu canı da
Alırım seni
Çıkayım dağlara da
Kurt yesin beni

Dört yanımı gurbet sardı tel ilen
Yaslı yaslı bayram yaptım el ilen
Göz göz oldu yaralarım dil ilen
Yaramı sarmaya da derman bulamam
(Kavuştak)

f- Kavuştakları yedi dize olan türküler

Ağlarım yaşım gider
Dursam yoldaşım gider
Geçmerem nazlı yârim
Bilsem de başım gider

Ağlama ceyran balası
Sızlama ceyran balası
Gider gözün karası
Soyunum bak canıma
Hepsi de sevda yarası
Özü şıh özü mulla
Nedi bunun çârası

Ağlar ağladı meni
Çapraz bağladı meni
Değme zincir kâr etmez
Zülfü bağladı meni
(Kavuştak)

Ağlarım ağlar kimin
Derdim var dağlar kimin
Yüz yerden yaralıyam
Gezerem sağlar kimin
(Kavuştak)

g- Kavuştakları sekiz dize olan türküler

Evden çıktı yürüdü
Saçı yerde sürüdü
Sağolası Hayriye
Cahil ömrüm çürüdü

Hayriye Hayriye
Hıldır hıldır Hayriye
Gelin ömrün çürüye
Erim erim eriye
Bizim evden geriye
Üç adım gel beriye
Kalın kaşlı Hayriye
Hoş bakışlı Hayriye

Bu dere taş arası
Kirpiğin kaş arası
Nerde kaldın gelmedin
Hey başımın belâsı
(Kavuştak)

3. Bentleri dörtlük olan iki kavuştaklı türküler

Oğlan gider işine
Yandım altun dişine
Bileydim nişanlısın
Hiç düşmezdim peşine

Al oğlan bu da sana
İçtiğin sular sana
Oğlan darılma bana
Beyaz gerdanım sana

Aman ilahi gelin
Sebebim sensin gelin
Ben bir gonca gül idim
Soldurdun beni gelin

Karşıda ot bitmez mi
Süpürseler gitmez mi
Bir yiğidin kazancı
On beş kız yetmez mi
(Kavuştak)

İndim kuyu dibine
Baktım suyun rengine
Anneler kız besliyor
Vermiyor sevdiğine
(Kavuştak)

E- Bentleri altı dize, kavuştakları dört dizeden oluşan türküler

Sabah oldu sabah oldu
Cigaram yanmaz oldu
Cigaramın dumanından
Gözlerim görmez oldu
Aramıza düşman girdi
Yâr bize gelmez oldu

Ko salınsın nazlı yârim
Yâr gel akşam üstüne
Gelen geçen söz ediyor
Ben fakirin üstüne

Sabahın seher vaktinde
Üç güzel suya gider
İkisi suyun doldurur
Birisi de naz eder
Yeter ey sevdiğim yeter
Şimdi horozlar öter

(Kavuştak)

F- Karşılıklı söylenen türküler, atma türküler

Karşılıklı söylenen türküler, iki kişinin veya iki grubun birbirlerine soru-cevap şeklinde söyledikleri türkülerdir. Bu türkülere özellikle halk hikayelerinde sıklıkla yer verilir. Hikayelerde, hikaye kahramanları kız ile erkeğin karşılaşmalarında birbirleriyle manzum şekilde konuşmaları, birbirlerine sevgilerini ifade etmeleri, birbirlerini sınamaları şeklinde şekillenen türkülerdir.

Karşılıklı türkülerin bir çeşidi de “atma türküler”dir. Tıpkı mani söyleme, mani atma, manileşme şeklinde adlandırılan karşılıklı mani söyleme geleneğinde olduğu gibi atma türküler de çeşitli vesilelerle (düğün, bayram, şenlikler, yayla eğlenceleri, birlikte çalışma, vb.) bir araya gelen insanlar, türkülerle söyleşir, yarışır, eğlenirler.

KEREM İLE ASLI HİKAYESİ'NDEN

Aslı, Kerem'in mezarı olduğunu sandığı mezar başında ağlarken oradan geçmekte olan Kerem bunu görür ve kıza seslenir ve Aslı ile söyleşirler:

Kerem: Yıkık gönlün üçe başın belâlı
Siyah zilfin mah yüzünde dolalı
Kaç yıl oldu senin yârin öleli
Mavi donlum ne dolanın mezarı?

Aslı: Yıkık gönlüm üçe başım belâlı
Siyah saçım gerdanımda dolalı
Yedi yıl tamamdır yârim öleli
Ölenecek dolanırım mezarı

Kerem: Karalar bağlandın yasadadır başın
Kudretten çekilmiş hilaldir kaşım
Anan mıydı baban mıydı kardaşım
Allı dilber ne dolanın mezarı

Aslı: Karalar bağladım yasadadır başım
Kudretten çekilmiş karadır kaşım
Ne anam ne de benim kardaşım
Yâr aşkına dolanırım mezarı

Kerem: İlkbaharda bir yağdı eridi
Çimen bitti süt yanını bürüdü
Yedi yıldır kemikleri çürüdü
Mavi donlum ne dolanın mezarı

Aslı: Nasıl dilin dutdu dedin sözünü
İçerine attın aşkın közünü
Açam mezarımı görem yüzünü
Bir dost için dolanırım mezarı

Kerem: Kerem dede der ki müddetim yetti
Mezerin toprağı burnumda tütüdü
Kerem de Aslı'nın peşine gitti
Ölmeyince gönül senden ayrılmaz

AYRAN TÜRKÜSÜ

Aziz ile Cemile nişanlıdır. Aziz, Kore Harbi'ne gider; savaşta yaralanır ve esir düşer. Yakınlarına öldüğü bildirilir. Bir gün Aziz, çıkagelir köyüne ve Cemile'yi yayık başında bulur. Selam verir ve Cemile'den ayran ister:

Aziz:
Uzak yollardan da kıvrandım geldim
Tatlı dillerine eğlendim kaldım
Gelin bu ayranı taze mi yaydın
Hüdâ'nın aşkına doldur ayranı

Bunca yıldır gurbet elde dururum
Çeker silahımı seni vururum
Ya ayranı alır ya da ölürüm
Gel kız kerem eyle doldur ayranı

O nedir ki yer altında paslanmaz
O nedir ki suya düşer ıslanmaz
O nedir ki etin kessen seslenmez
Ya bunun cevabın ya da ayranı

Tepsiye koydum da binliği tozu
Ortadan kaldırdık hele Aziz'i
Bir kaşık ayranı ver hala kızı
Hüdâ'nın aşkına doldur ayranı

Cemile:

Uzak yollarımın vefası mısın
Ak alnımın sen cefası mısın
Yaydığım ayranın kahyası mısın
Anamdan habersiz vermem ayranı

Ayranı atlarıma yüklerim
Götürür de dağ başına dökerim
Gurbet elde yârim vardır beklerim
Ondan başkasına vermem ayranı

O altındır yer altında paslanmaz
O güneştir su altında ıslanmaz
O ölüdür etin kessen seslenmez
Bilirim bunları vermem ayranı

Tepsiye koydum binliği tozu
Ortadan kaldırdık hele Aziz'i
Sana fedâ ettim iki ala gözü
Getir kabımı da doldur ayranı

III. Konularına göre türküler

Başlangıçta ilk söyleyen kişinin, daha sonra da toplumun konu edilmeye değer bulduğu her şey türkülerin konusu olmuştur. Bu bakımdan türküler, halkın yaşantısına ait her türlü olguyu yansıtır. Çeşitli araştırmacılar tarafından türküler konularına, içeriklerine göre tasnif edilmiştir. P. N. Boratav'ın tasnifine göre türküler:

III- KONULARINA GÖRE TÜRKÜLER

1. LİRİK TÜRKÜLER

a- Ninniler:

Annelerin veya çocuk yakınlarının çocuğu kucakta, beşikte, salıncakta, vb. yerlerde uyuturken veya severken kendilerine özgü bir ezgiyle söyledikleri türkülerdir. Bu türkülerde anne, çocuğuna ilişkin dileklerini, isteklerini, günlük sorunlarını, sevinçlerini de dile getirebilirler.

Başında ve sonunda birtakım kalıp sözler, seslenmeler bulunan ninniler, çocuklukla dört dizeli bir yapıdadır. Ninni söyleyen anne veya çocuğun yakını kadın, gelenekten aldığı hazır kalıpları kullanır; bunu yaparken kendine ait söz ve ezgiyi de ninnisine katabilir.

KUNDAĞINA SARDIM TAŞI

Kundağına sardım taşı
Gözümden akıttım yaşı
Evliyaların yoldaşı
Uyu yavrum uyu
Büyü yavrum büyü

Ninni dersem ne hâl olur
Açılır gül bahar olur
Camilerde ezan olur
Uyu yavrum uyu
Büyü yavrum büyü

Ninnilerin enin olsun
Uykular gözüne dolsun
Kişiler sözüne uysun
Uyu yavrum uyu
Büyü yavrum büyü

b- Aşk türküleri:

Sevgiliye duyulan istek, özlem, sitem, kıskançlık, vb. duyguların dile getirildiği türkülerdir.

DEMİRCİLER DEMİR DÖVER

Demirciler demir döver tunç olur
Sevip sevip ayrılması güç olur
Sen gidersen benim hâlîm nice olur

Niyana da niyana
Onyedi benim niyana
Sen ne yandeysen
Bende mi varem o yana

Koyver oğlan koyver benim kolumu
Ben öğrendim evinizin aman yolunu
Görmesinler ikimizin hâlîni
(Kavuştak)

c- Gurbet türküleri, askerlik türküleri, hapishane türküleri:

Sılasından ayrılmış kişilerin veya geride kalan yakınlarının söylediği türkülerdir. İş bulma, askere gitme, hapishaneye düşme, vb. sebeplerle yaşadığı yerden ayrılan kişi ve kişinin geride kalan yakınları, ayrılığın acısını dile getirirlerken felekten, gurbetten şikayet ederler, içinde buldukları yalnızlık, umutsuzluk ve karamsarlıklarını veya gelecekte yaşanmasını düşledikleri güzel günlere olan inançlarını da belirtirler.

ASKER YOLU BEKLERİM

Asker yolu beklerim
Günü güne eklerim
Sen git yârim talime de
Ben burayı beklerim

Mendilimde gül oya
Gülmedim doya doya
Asker yolu beklerim de
Günleri saya saya

Pilav pişirdim yavan da
Üstüne kıydım soğan
Yatağına uzanmış da
Uyan askerim uyan
(Kavuştak)

Sucu sucu suyunan
Soğan acısıyınan
Küsüdüm de barıştım
Yârin bacısıyınan
(Kavuştak)

d- Ağıtlar

Özel anlamda ölüm üzerine söylenmiş, genel anlamda ise hemen her acıyı, üzüntüyü, matemi dile getiren türkülerdir. Oğulun askere yollanması, kızın gelin gitmesi, aile bireylerinden birinin onulmaz bir hastalığa yakalanması, ülkenin savaş hâlinde olmasından dolayı savaşın insanlar üzerindeki etkileri, tabii âfetler, kazalar, ölümler, vd. ağıtların konusunu meydana getirirler.

SEFER'İN AĞITI

Ankara'da yedim taze meyvayı
Boşa çiğnemişim yalan dünyayı
Keskin'den sildirmeyin künyeyi
Söyleyin anama anam ağlasın
Anamdan başkası yalan ağlasın

Ankara'yla şu Keskin'in arası
Arasına kara duman durası
Çok doktorlar gezdim yokmuş çâresi
(Kavuştak)

Trene bindim de tren salladı
Zâlim doktor ciğeri elledi
İyi olursun dedi geri yolladı
(Kavuştak)

Binmiş taksiye Sefer geliyor
Annesinin de ciğeri deliyor
Gelin Hatice'ni de eller alıyor
(Kavuştak)

Mezarımı derin eşin dar olsun
Etrafı lale sümbül bağ olsun
Ben ölüyüm ahbablarım sağ olsun
(Kavuştak)

e- Çeşitli başkaca duyguluk konular üzerine türküler

KOCA ADAM

Onbeş yaşında koca adama verdiler
Verdiler de sonra pişman oldular

Koca adamın bakla aşu yiyişi
Geldiğim gece fırladı gitti on dişi

Koca adamın yatağında yatışı
Seksen yıllık dombaya benziyor bakışı

Koca adamın sakalları is kokar
Genç adamın bıyığında mis kokar

Koca adamın sakalını yoldurdum
Yoldurdum da kıl torbaya doldurdum

Koca adamın üç oğlu var ben gibi
Koca adam salıvermiş sel gibi

Annem beni güldürmedi gülmesin
Benden başka evlat yüzü görmesin

2- TAŞLAMA, YERĞİ VE GÜLDÜRÜ TÜRKÜLERİ

Herhangi bir kişiyi, kurumu, yaşanan devri, veya herhangi bir durumu yerme, alaya alma, eleştirme hisleriyle söylenmiş türkülerdir. Bu türkülerin bazılarında sert bir üslup kullanılırken bazılarında da mizah unsurlarından yararlanılır; kişiler, durumlar abartılı şekilde gülünçleştirilerek anlatılır.

Bir vakte erdi ki bizim günümüz
Yiğit belli değil mert belli değil
Herkes yarasına derman arıyor
Deva belli değil dert belli değil

Adalet kalmadı hep zulüm doldu
Geçti şu baharın gülleri soldu
Dünyanın gidişi acayip oldu
Koyun belli değil kurt belli değil

Farkeyledik âhır vaktin yettiğin
Merhamet çekilip göğe gittiğin
Gücü yeten soyar gücü yettiğin
Papak belli değil kürt belli değil

Başım ayık değil kederden yastan
Ah ettikçe duman çıkıyor festen
Haraba yüz tuttu bezm-i gülistan
Yayla belli değil yurt belli değil

Çark bozulmuş dünya ıslah olmuyor
Ehl-i fukaranın yüzü gülmüyor
Ruhsatı de dediğini bilmiyor
Yazı belli değil hat belli değil

3-ANLATI TÜRKÜLERİ

Belli bir kişi, yer veya tarihî bir olay üzerine söylenmiş türkülerdir.

a-Efsane konulu türküler

Ak taş diye belediğim
Tülbendime doladığım
Tanrı'dan dilek dilediğim
Mevlâm şu taşa bir can ver

Bebeksiz oldum divâne
Hep ağlarım yane yane
Konya'da ulu Mevlâne
Mevlâm şu taşa bir can ver

Tarlalarda olur yaba
Savururlar gaba gaba
Merzifon'da Pirî Baba
Mevlâm şu taşa bir can ver

Yüksekte şahin yuvası
Alçakta Avşar obası
Gelsin yavrumun babası
Emzireyim nenni nenni

Yoldan geçen yolcu gardaş
Ben kimlere olam sırdaş
Kırşehir'de Hacı Bektaş
Mevlâm şu taşa bir can ver

Bebek uyandı bakıyor
Sevinci içim yakıyor
Gözlerimden yaş akıyor
Emzireyim nenni nenni

b-Bölgelere ya da bireylere özgü konuları olan türküler

İSLÂMOĞLU

İslâmoğlu derler benim adıma
Yiyen bilir ince bıçağımın tadını
Yaman olur Şaphanenin adamı

N'olaydın da keşke teslim olaydın
Konak avlusuna kendin varaydın

Şaphâne dağını duman бүrүdü
Üçyüz atlı beşyüz yaya yürүdü
Can Mustafa'm şu dünyada bir idi
(Kavuştak)

İslâmoğlu inip gelir enişden
Her yanları görünmüyor gümüştен
Mevlâm kurtarsın seni bu işten
(Kavuştak)

İslâmoğlu Orhanlara yaslanır
Yağar yağmur al çepkeni ıslanır
Deli gönül bir gün olur uslanır
(Kavuştak)

İslâmoğlu derler benim adıma
Düşmandan öç almak idi muradım
Tavlada bağlandı kaldı kır atım
(Kavuştak)

c-Tarihlik konuları olan türküler

ESTERGON KAL'ASI

Estergon kal'ası su başı durak
Kemirir gönlümü bir sinsi firak
Gönül yâr peşinde yâr ondan ırak

Akma Tuna akma ben bir dertliyim
Yâr peşinde koşar kara bahtlıyım

Estergon kal'ası su başı kaya
Kemirir gönlümü aşk denen belâ
Çektiğimi hoş gör gel etme cefâ
(Kavuştak)

Estergon kal'ası su başı kale
Göklere ser çekmiş burçları hele
Biz böyle kaleyi vermezdik ele
(Kavuştak)

Estergon kal'ası su başı hisar
Kâfir bayrağını burcuna asar
Baykuşlar çığırışır bülbüller susar
(Kavuştak)

Estergon kal'ası papazla doldu
Ay tutuldu güneş buluta girdi
Neneler karadan yaslar bağladı
(Kavuştak)

IV- KULLANILDIKLARI YERE VEYA SÖYLENİŞLERİNİ ŞARTLANDIRAN VESİLELERE GÖRE TÜRKÜLER

1- İş türküleri

Toplu olarak evde, tarlada, bağda, bahçede, harmanda, vb. yerlerde söylenen türkülerdir. İş türkülerinde, yapılan işin gerektirdiği hareketlerle söylenen sözlerin ve ezginin uyumu söz konusudur.

ADANA KÖPRÜ BAŞI

Adana köprü başı
Otur saraya karşı
Gel sarılıp yatalım
Dosta düşmana karşı
    Vur çapayı çapayı
    Vur kazmayı kazmayı

Pamuk içinde çiğit
Belinde altın divit
Hem sararmış hem solmuş
Bir kız için bir yiğit
(Kavuştak)

Adana'nın pamuğu
Altın dolu sandığı
İnanmayın hep yalan
El kızının yandığı
(Kavuştak)

Pamuğu dize çeker
Sürmeyi göze çeker
Yâri güzel olanlar
Kendini naza çeker
(Kavuştak)

2- Tören türküleri

Toplu olarak yapılan törenler sırasında, yapılan törene ait söylenen türkülerdir. Bayramlarda (saya bayramı), düğünlerde (kına, duvak, gelin alma, gelin çıkarma, gelin karşılama, güveyi uğurlama), dinî-mezhebî âyinlerde (cem) söylenirler.

ÇATTILAR OCAK TAŞINI

(Erkek kına havası)

Çattılar ocak taşını
Kurdular düğün aşını
Çağrın emmi gardaşını
    Yiğidim kınan kutlolsun
    Vay kutlolsun
    Yarenim dilin datlolsun
Biner atın iyisine
Gider yolun doğrusuna
Çağırın emmi dayısına
(Kavuştak)

Elim sundum astara
Elimi kesti destere
Mevlâm şirinlik göstere
(Kavuştak)

3- Oyun ve dans türküleri

Oynanan oyunun veya yapılan dansın gerektirdiği hareketlere uyumlu olarak söylenen türkülerdir. Ülkemizde halay, zeybek, horon, bar, vb. adlarla

oynanan oyunlarla ve bu oyunların oynandığı çevreye göre şekillenmiş hareketlerine uygun olarak söylenirler. İcrâları sözlü veya sözsüz olabilir.

SİLİFKE’NİN YOĞURDU

Silifke’nin yoğurdu
Ah seni kimler doğurdu
Seni doğuran ana
Balınan mı yoğurdu
    Beşşiği çamdan
    Ah yuvarlandı damdan
    Anası da pilav pişirir
    Oğlu da durmaz aşırır

Kale kaleye bakar
Ah kaleden sular akar
Delikanlı dururken
İhtiyara kim bakar
(Kavuştak)

A benim aslan yârim
Dağlara yaslan yârim
Dağlar cefâ götürmez
Sîneme yaslan yârim
(Kavuştak)

MİSKET

Güvercin uçuverdi
Kanadın açiverdi
Elin oğlu değil mi
Sevdi de kaçiverdi
    A benim hacı yârim
    Başımın tacı yârim
    Eller bana acımaz
    Sen bana acı yârim

Güvercinim uyur mu
Çağırsam uyanır mı
Misket orda ben burda
Buna can dayanır mı
(Kavuştak)

Bağa girdim üzüme
Ah çibık battı gözüme
Çibık seni keserim
Yâr göründü gözüme
(Kavuştak)

VARSAGI

Maraş’tan İçel’e kadar uzanan bölgede yaşayan “Varsaklara mahsus bir beste ile terennüm edilen bir nevi halk türküsüdür” (Köprülü 1984: 246). “Farsak/Varsak” sözüne nispet “ı”si eklenerek Varsaklara özgü, onlara ait türkü anlamında biçimlenen Varsakî/varsagî, söyleyiş kolaylığı nedeniyle varsagî şekline dönüşmüştür.

Varsagî, biçim bakımından semaîye benzer. Uyak düzeni (xaxa, bbba, ccca, ...) semaîyle aynıdır. Ezgi bakımından semaîden farklıdır. Çoklukla hecenin sekizli kalıbıyla söylenen varsagîların on birli şekline de rastlanır. Dörtlük sayısı 3, 4, 5 ve daha fazla olabilir.

Varsagîlarda yiğitçe, mertçe bir söyleyiş vardır. “Varsagîların biraz kaba, erkek bir lisânla ve dağî bir edâ ile yazılması şarttır” (Köprülü 1984: 246). Varsagîlara bu edâyı katmak için “behey, bre, hey, hey gidi” gibi ünlemler kullanılır. Ezgisi bilinmeyen şiirlerin varsagî olup olmadığı, bir ölçüde bu ünlemlerle anlaşılabilir; fakat ezgisi bilinmeden bu ünlemlere bakarak bir şiire varsagî demek mümkün değildir. Çünkü her zaman varsagîlarda ünleme rastlanılmaz. Hatta bir üzüntü, acı belirtir havada da olabilir.

I

Behey elâ gözlü dilber
Vaktin geçer demedim mi
Haramî olmuş gözlerin
Beller keser demedim mi

Bak şu kaşa bak şu göze
Ciğer kebab oldu köze
Yakasız gömlekler bize
Felek biçer demedim mi

Deyâlarda yüzer gemi
Şeker dudağının yemi
Süreğör devrânı demi
Devrân geçer demedim mi

Karac'oğlan der merd ile
Sözüm yoktur nâmerd ile
Kahpe felek bu derd ile
Bizi eğler demedim mi

II

Yörü bire yörü Antep illeri
Senin yakışığın yazınan gelir
Başı top top olmuş eğri peçeli
Gelinler karışmış kızınan gelir

Haydi oğlu haydi yoluna yörü
Alaz alaz olmuş dağların karı
Gayet güzel olsa yiğidin yârı
O da sevdiğine nazınan gelir

Yiğide yiğitlik veren hep varlık
Yiğidi köt'eden kör olsun yokluk
Sen seni sarpa vur kınalı kekkik
Bey oğlu üstüne bazınan gelir

Yörü bire yiğit yolundan kalma
Her yüze gülteni dost olur sanma
Ecelden korkup da sen geri durma
Yiğidin alınına yazılan gelir

(Karac'oğlan)

SEMAÎ

Semaî, belli bir kurala bağlı olmadan, işitilerek öğrenilen anlamındadır. Hece ve aruzla yazılan iki çeşit semaî vardır. Heceyle yazılan semaî, şekil açısından koşmaya benzer. Koşmadan farklılığı dizelerindeki hece sayısındadır. Hecenin (4+4) sekizli kalıbıyla söylenen semaîler duraklı veya duraksız olabilirler. Dörtlük sayısı 3-5 arasındadır. Kafiye şeması xaxa/abcb, dddb, eeeb, ... şeklindeyir.

Semaîlerde genel olarak tabiat güzellikleri, sevgi, aşk, ayrılık, vb. konular işlenir. Özel bir ezgiyle söylenirler. Koşmaya göre daha hafif, daha uçarı bir havası vardır.

SEMAÎ

Güzel ne güzel olmuşsun
Görülmeyi görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
rlmeyi rlmeyi

Bahçende gülün gllenmiş
şeydâ bülbülün dillenmiş
Koynunda memen kirlenmiş
Emilmeyi emilmeyi

Mendilim yudum arıttım
Gln dalında kuruttım
Adım ne idi unuttım
Sorulmayı sorulmayı

Seğirttim ardından yettim
Eğildim yüzünden öptüm
Adım bilirdim unuttım
ağırmayı ağırmayı
(Karac'oglan)

SEMAÎ

Bugün ben bir bağa girdim
Ne bağ duydu ne bağbancı
Gln şeftalisin derdim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın kapısını atımdı
Sanasın cennete düştüm
Doldurdum bâdesin içtim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın duvarından aştım
Kırmızı cennete koştum
Öptüm sardım helâlleştim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Seherin tan yeri attı
Bülbül elvan elvan öttü
Gevherî yükünü tuttu
Ne bağ duydu ne bağbancı

İLÂHÎ

Allah'ın varlığını, birliğini, azamet ve kudretini öven, O'ndan istek ve dilekleri dile getiren şiirlerdir. Özel bir ezgiyle okunurlar. Genel olarak hecenin 7, 8 ve 11'li kalıplarıyla söylenen ilahîler, 3-5 ve daha fazla dörtlükten meydana gelir. Aruzla da söylenen ilahîler vardır.

İlahîler, söylendiği çevreye/tarikate göre değişik adlar alır: İlahîye, Bektaşîler nefes, Mevlevîler *âyin*, Gülşenîler *tapuğ*, halvetîler *durak* ve diğer kimi tarikat mensupları da *cumhur* adını verirler.

I
Bülbüle gülzâr gerek
Tûtüye şeker gerek
Sarrafa gevher gerek
Lâilâhe illalâh

Cân olanı cân bilür
İnsânı insân bilür
Her sırrı Sultân bilür
Lâilâhe illalâh

Cümle âlem zât imiş
Deryâ-yı hikmet imiş
Hakk ıla vuslat imiş
Lâilâhe illalâh

Sâfi ol altun gibi
Tecellî kıl gün gibi
Leylâ di Mecnûn gibi
Lâilâhe illalâh

Tesbih ü zikr eylegil
Allah'a şükr eylegil
Bu sözi fikr eylegil
Lâilâhe illalâh
(Kaygusuz Abdal)

II

Men Hudâ'nın tevhid-i bağında devlet ehliyim
Hamdu li'llah çok şükür zâtında vahdet ehliyim

Bâreke'llah hoş tecelli eyledi ol padişâh
Mustafâ'nın vechinün şevkinde işret ehliyim

Hoş safâdur san'atun Allahü a'lem kim bugün
Hak te'âlâ aşkının bağında halvet ehliyem

Kısmet-i evvel nasîbin almayadan gizlüdür
Âteş-i aşk ile pişmiş yahşi ni'met ehliyem

Mürşid-i kâmil çerâğından münevverdür cihan
Pir azinüm himmetinde nûr-i'zzet ehliyem

Tevhîdün deryâsına bahri olan gelsün berü
Ol Rahîm'ün rahmeti nehrinde mürüvvet ehliyem

Sundı Lokmân kalb-i emrâzun devâsı yağını
Dertlü cânlara salâdur 'ilm-i hikmet ehliyem

'İd-i vasla irmek için çille-gâhum erba'în
'İd-i ekber hacc-ı "ekber" oldu nusret ehliyem

Âşık oldur ma'sukun şevkında ser-gerdân olan
Aşk ile buldum vefâlar özge sohbet ehliyem

Gün gibi didâr-ı şevkından müşerref oldu cân
Kalmadı zulmet siyâhı Hakk'a vuslat ehliyem

Şöhret ü nâm sâhibidür anlamam **Ümmi Sinân**
Dem be dem dost işiginde nâsdan uzlet ehliyem

DEVRIYE

Devriyeler, evrenin, insanın, canlı ve cansız bütün varlıkların yaratılışının kaynağını, nereden gelip nereye doğru gittiğini açıklayan şiirlerdir. Mutasavvıflar "tekvin, sudûr ve tecellî meselelerini tasavvufta daireye benzeterek izah ettikleri için" (Güzel 1989: 322) yaratılışın başlangıcı ve sonu arasındaki yolculuğa *devir*, bu yolculuğu anlatan şiirlere de *devriye* adı verilmiştir.

Tasavvuf inancına göre, yaratılmış her varlık ezelde ruh halinde Allah katında mevcuttur. Zamanı gelen ruh, önce cemâda (cansız), sonra bitkiye, hayvana, insana ve en sonunda da insan-ı kâmile geçer. İnsân-ı kâminden de

Allah'a ulaşır ve O'nunla bir olur. Ruh'un bu yolculuğunun iniş kısmına *kavs-i nüzûl*, yeniden Allah'a dönüşüne *kavs-i urûc* adı verilir.

Kavs-i nüzûlün aşamaları şöyledir: “İlk önce levh-i mahfuzdan ayrılan nûr-ı ilâhî sırasıyla akl-ı külliden dokuz akla, onlardan dokuz nefis, onlardan dokuz feleke, onlardan tabâyi-i erbaa (kuru, yaş, soğuk, sıcak), onlardan anâsır-ı erbaaya geçer. İnsan, bu anâsır-ı erbaanın tezahürleri şeklinde karşımıza çıkan madenler, nebâtlar ve hayvanlar âleminin milyonlarca parçası hâline gelir. Bir erkekle bir kadın, madenler, nebâtlar ve hayvanlar âleminde aldığı çeşitli gıdâlar yoluyla bu parçaları toplarlar ve tek bir hücre hâlinde erkeklik ve dişilik taşıyan iki ayrı hücre olarak rahmin içinde bir hücre şekline dönüşür. O tek hücre, ana rahmindeki dokuz ay ile, doğumdan sonraki ilk dokuz ay sırasında çok yüksek bir gelişme ve büyüme hızı içinde insan bedenî durumunu alır. Böylece insan, kesrettten vahdete doğru giderken bir daire etrafında hareket etmektedir. Bu dairenin bir noktasında ilk ve son haller kucaklaşmaktadır.

Kavs-i nüzûl vasıtasıyla âlem-i gaybtan âlem-i şuhûda inen varlık, önce madenlere sonra nebâta sonra hayvana en sonra da insan suretinde tecellî eder. İnsandan insan-ı kâmile geçer, nûr-ı ilahî geri dönüp insân-ı kâmiliden Hak Teâlâ'ya ulaşır. Bu öyle ilâhî bir nûrdur ki önce o makamlardan başlayıp sayılan makamları geçtikten sonra yine kendi makamına dönerek devr'esini tamamlar. ‘Biz O’ndan geldik, elbette O’na döneceğiz’ <Bakara,156> sırrı tecellî etmiş olur. Bu geri dönüş safhasına Kavs-i Urûc, Seyr-i Urûc, ve Meâd denilir ki devir bunun sonundaki insan-ı kâmil basamağıyla tamamlanır” (Güzel 1989:322). Kavs-i nüzûl ve kavs-i huruc olarak iki çeşit devriye vardır. Edebiyatımızda genel olarak Alevî-Bektaşî şairler devriye söylemişlerdir. Devir kuramının son derece karmaşık olması ve İslâm dini esaslarının, batınî yorumlarla çatışır olması, bu türde Sünnî tarikâtlere mensup şairlerin konunun hassasiyetini dikkate alarak devriye söylemekten uzak durmalarına neden olmuştur. “Sadece Kur’an ve Sünnet çerçevesinde insanın ana rahmine düşüş anından ölüm ve kabir hayatını hayalî ve sofiyâne bir şekilde anlatan devriyeler yazmakla yetinmişlerdir” (Güzel 1989: 323).

I

Ey kardeşler ey yâranlar sorun bana kanda idim
Divânlar dinler isen diyivirem ezeli vatanda idim

Evvel dilimdeki budur Tanrı bir rasûl Hak'dürür
Anı böyle bilmez iken bir acep gümânda idim

Kaalü belâ dinilmeden tertip düzen eylenmeden
Hak'tan ayru değil idim ol ulu divânda idim

Eyyub ile derde esir inledim ben çektim cezâ
Belkis ile hem taht üzre mühr-i Süleyman'da idim

Yunus ile balık beni çekti demeye yuttu beni
Zekerriya ile kaçtım Nuh ile tufanda idim

İsmail'e çaldım bıçak bıçak bana kâr etmedi
Hak beni azâd eyledi koç ile kurbânda idim

Yusuf ile bir kuyuda yattım bile çektim cezâ
Yakub ile çok ağladım bulunca efgânda idim

İsa ile Musâ ile sürdüm çıktım Tûr dağına
İbrahim ile Mekke'ye bünyâd bırakanda idim

Mi'râç gicesi Ahmed'in döndürdüm arşda na'linin
Üveys ile öründüm taç Mansur'la urganda idim

Ali ile saldı kılıç Ömer ile adl eyledim
On sekiz yıl Kaf dağında Hamza'yla meydânda idim

Yunus senin âşık canın ezeli âşıklar ile
Ol Allah'ın dergâhında cevân ü seyrânda idim

II

Ak süt iken kızıl kana karışıp   Geldi bir hışm ile ol Arap melek
Emr-i Hak'la çoşup cevânâ geldim   Dedi bana ol dem "dînüke rabbek?"
Mâi câri ile akıp yarışıp   "Aman yâ Muhammed nebî" diyerek
Katre-i nâçizden ummâna geldim   Geçtim o suâli âsâna geldim

Dokuz ay on gün batn-ı mâderde   Nice bin yıl yattım türâb içre bil
Kudretten gözüme çekildi perde   Böyle emreylemiş o Rabb-ı Celil
Vaktim tamam olup âhiri yerde   Çalınıp bir nice Sûr-i İsrâfil
Çıkıp ten donundan cihâna geldim   Uyanıp kabrimde ben câna geldim

Hakikat meyinden nûş edip kanıp   Gördüm ol dem hep mürdeler dirilmiş
Can gözlerim o gafletten uyanıp   Cümle âlem Arasât'a derilmiş
Kudretten her türlü renge boyanıp   Baktım ki terazi mîzân kurulmuş
Bu âlem-i nakş u elvâna geldim   Baş açık yarışıp mîzâna geldim

Bir zerreyim âfîtâbımdan dûrum   İki melek yakama el saldılar
Aşk ile mesrûrum kalbi pür- nûrum   Çekip beni mîzân üzre aldılar
Tâ ezelden zevk-ı seyre mecbûrum   Bu kul "mağfûr" deyip nidâ kıldılar
Seyr ü sülûk edip seyrâna geldim   Şükr edip ben şâd u handâna geldim

El tutup tarikât râhına girdim   Dediler ol vakit bana "kum taâl"
Çok evliyâlara hizmetler verdim   Gösterdiler bir hoş mekân u mahâl
Sıdk u hulûs ile ben Hakk'a erdim   Nakşı güzel yakut la'l yeşil al
Bu cihâna keşf-i burhâna geldim   Şükür ben cennet-i Rıdvâna geldim

Erden el lmişam ben de bir erim
Râh-ı hakikâtte ehl-i hünerim
Hak'tan geldim yine Hakk'a giderim
Hemen bu mekâna mihmâna geldim

Seyr ettim o güzel güzlârı bir an
Dediler yetişir bu kadar seyrân
Getirdiler beni ol dem oradan
Yine bir acâib mekâna geldim

Tıfl-ı ebced-hânım rûz-ı elestten
Hidâyet erişip feyz-i kudretten
Hikmetler okuyup ilm-i hikmetten
Ol mekteb-i sırr-ı irfâna geldim

O mekândan biraz geldim beriye
Rast geldim ben anda ulu çeriye
Dediler bana gel gir içeriye
Akıllar mât eden der-bâna geldim

Aşk ile kendime biçtim kefenim
Dolayıp boynuma taktım resenim
Vardır asliyetim Mansur'dan benim
Asılmaya dâr-ı divâna geldim

Akl u fıkr ü nefis girdim içeri
Gördüm anda vardır div ü peri
Korkup aklım aldı oldum serseri
Hayf bir belâlî zindâna geldim

Anladım aslımı bildim kendimi
Erenlerden aldım nush u pendimi
Pîrlerden kuşandım kemer bendimi
Merd-i şeh-bâz olup medâna geldim

Âdem yoktur kimden alam haberi
Anda varan çıkmaz derler ekseri
Usul döndüm ol mahâlden ben geri
Çıkıp ol eflâk-i devrâna geldim

Dîn-i Muhammed'i icrâ kılmaya
İmâm Hüseyin intikamın almaya
Ol Yezid kavmine kılış çalmaya
Bir olup Mehdi'yle bir yana geldim

Eflâkte nücûma varıp karıştım
Nücûndan anâsır bahrine düştüm
Hemân ol dem cemâdâta ulaştım
Ol hikmet sırrını seyrâna geldim

Münkirlerle ceng eyledim bunca dem
Çektim ellerinden çok renc ü elem
Öldürürse beni münkirler ne gam
Ben Hüseyin aşkına kurbâna geldim

Görün beni nerden gelip gitmişim
Cemâdâtan nebâtâta yetmişim
Yeryüzünde yeşil yeşil bitmişim
Sefil düşüp batn-ı hayvâna geldim

Nice kahramanlık edip meydânda
Koymayıp intikam aldım düşmânda
Söylenip şöretim şânım cihânda
Sürüp çok demler bu devrâna geldim

Sıfat-ı hayvâna düştü menzirim
Ağzım mühürlendi söylemez dilim
Dedim yâ rab benim nic' olur hâlim
Zâr u figân edip efgâna geldim

Gelip ihtiyârlık düştü serime
Oturup kalkamaz oldum yerime
Lerze inip bütün her yerlerime
Bir muhâlif vakt u zamâna geldim

Sıfat-ı hayânda gezdim bir eyyâm
Geçip menzillerim olunca tamam
Bildim aslım âdem aleyhi's-selâm
Ahsen-i sûrette cihâna geldim

Gelip ol Azrâil aldı canımı
Bir peçede döktü yüz bin kanımı
Kesti nefesimi hep dermânımı
Eyvah ben ol mevt-i hazâna geldim

Çok seyr ü devr edip geldim ben ey can
Bildim cihân yine evvelki cihân
Bundan ötesini etmezem beyân
Bu sırrı saklayıp pinhâna geldim

Üryân püryân edip beni soydular
Nazik tenim teneşirde uyudular
Alıp gidip kabristâna koydular
Hayf ben sessiz virâna geldim

Dört kitapta yoktur bu ilm inan
İlm-i devriyedir bu sırr-ı kân
Bulup bir mürşid-i kâmil ü irfân
Okuyup bu dersi ayâna geldim

Gûşuma bir sadâ geldi akabî
Gördüm ki bir melek söyler Arabî
Titretir yerleri hışm u gazabî
Havf ile gafletten uyana geldim

Afveyle günâhım Gaffârü'z-zünûb
Setreyle uyûbum Settârü'l-uyûb
Bu **Hüsni** cürmünü bilip utanıp
Yâ rabbi rahmet ü gufrâna geldim

NUTUK

Mürşidin, tarikât ulusunun, tarikâte girecek olan isteklilere, müridlere tarikâtin adâb ve erkânını, derecelerini öğretmek amacıyla söylediği şiirlere *nutuk* denir.

I
İy özin insân bilen
Var edeb öğren edeb
İy edeb erkân bilen
Var edeb öğren edeb

Bu edeb 'atayidür
Âşıkâ yüz suyıdur
Evliyâlar hûyıdur
Var edeb öğren edeb

Ebeddür asl-ı tâat
Küllî sîfât cümle zât
Varlıgun edebe sat
Var edeb öğren edeb

Gel Hakk'a ikrâr isen
Âşıklara yâr isen
Yüz suyun ister isen
Var edeb öğren edeb

Gel Hakk'a olma asî
Tâ gide gönlün pası
Dört kitâbun ma'nîsi
Var edeb öğren edeb

Edeb gerekdür ere
Tâ yolu doğru vara
Edebsüz olma yire
Var edeb öğren edeb

Gaflet içünden uyan
Edebsüz olma iy cân
Ebeddür asl-ı imân
Var edeb öğren edeb

Edebi bekler tâlib
Ebeddür Hak'dan nasîb
Edebsüz olma habîb
Var edeb öğren edeb

Edeb gerekdür kula
Tâ işi temiz ola
Edebsüz girme yola
Var edeb öğren edeb

Edeblü ol cân isen
Hakk'ı bil insân isen
Muştâk-ı Sultân isen
Var edeb öğren edeb

Ebeddür Hakk'a yakîn
Bilür isen Hak hakkın
Edebsüz olma sakın
Var edeb öğren edeb

Ebeddür Hakk'a delîl
Edebden olma gâfil
Olmayasın bî-hâsıl
Var edeb öğren edeb

Kaygusuz Abdâl uyan
Işkı bil ışka boyan
Şöyle dimişdür diyen
Var edeb öğren edeb

ŞATHİYE

Allah ile senli benli, tekellüfsüzce, şakalı bir edâyla konuşur gibi söylenen şiirlerdir. Kur'an-ı Kerim'de veya hadislerde sözü edilen belli makamların, tasavvufî kavramların rumuzlarla dile getirildiği şathiyelerde gerçeküstü bir anlatım hakimdir. “Şathiyeler ile bazı remizler izah edilmektedir. Bunu ancak erbâbı anlamaktadır” (Güzel 1989: 324). Yaygın inanç, tasavvufta “fenâ makamını yaşamayan, sekre (ilâhî sarhoşluk) girmeyen bir gönül ehlinin” (Güzel1989: 326) şathiyelerde dile getirilen sözleri söyleyemeyeceği yönündedir.

Edebiyatımızda şathiyelere özellikle Bektaşî şairlerinde rastlanır; ki onların söylediği şathiyelerde alay ve iğneleme yer alır. Bu da şeriât ehlince küfür sayılmıştır.

I

Yeri göğü ins ü cinni yarattın
Sen ey mimar başı eyvancı mısın
Ayı günü çarhı burcu var ettin
Ey mekân sahibi rahşancı mısın

Denizleri yarattın sen kapaksuz
Suları yürüttün elsiz ayaksuz
Yerleri temelsüz göğü direksüz
Durdurursun acep iskancı mısın

Kullanırsun kanadsuzca rüzgârı
Kürekle mi yaptın sen bu dağları
Ne yapıp da öldürürsün sağları
Can virip alırsın sen cancı mısın

Sekiz cennet yapıdın sen âdem için
Aldın büyük bağışla anın suçun
Âdem'i Cennet'ten çıkardın niçün
Buğday nene lazım harmancı mısın

Bir iken bin itdün kendi adını
Görmedüm sen gibi iş üstâdını
Yeşerdirsün kurutursun odını
Sen bahçivan mısın ormancı mısın

İnip Beytullah'tan kendün dinlersün
Cibril'e perde altında söylersün
Bu âteş-i Cehennemi neylersin
Hamamın mı var ya külhancı mısın

Hafâya çekilüb seyrâna durdun
Aklı yitmezlerün aklunı vurdun
Kıldan ince köprü yapdun da kurdun
Akar suyun mu var bostancı mısın

Bu kışlara bedel bu yazı yapdun
Evvel bahara karşı güzel yapdun
Mîzânı iki göz terâzi yapdun
Bakkal mısın yoksa dükkancı mısın

Kazanlarda katranların kaynarmış
Yir altında balıkların oynarmış
On bu dünya kadar ejderhan varmış
Şerbet mi satarsun yılancu mısın

Esirci misün koydun tamuya arab
Hoca mısın okur yazarsun kitab
Aslın kâtib midür görürsün hisab
İntisabun mı var yoksa hancı mısın

Yüz bin tamut olsa korkmam birinden
Rahman ismi nâzip değil mi senden
Gaffâr-ı zebûnum demedün mi sen
Avf et günahımı yalancı mısın

Beni affeylesen düşen mi şandan
Şahlar bile geçer böyle isyândan
Ne dökülür ne eksülür haznenden
Affetsen günahımı yalancı mısın

Şanıma düşer mi noksan görürsün
Her gönülde oturursun yürürsün
Bunca cânı alup yine virürsün
Götürüp getiren kervenci mısın

Bilirsün ben kulum sen Sultânımsun
Kalbde zikrüm dilde tercemânımsın
Sen benüm cânımda cân mihmânımsun
Gönlümün yarısı yabancı mısın

Belî delîl eyler kendün söylersün
İçerden **Azmî**'yi pazar eylersün
Yücelerden yüce seyrân edersün
İşin seyrân kendin seyrâncı mısın

II

Yâ Rab senin mekânın yok
Yatağın yok yorganın yok
Hem dinin hem imânın yok
Her bir şeyden münezzehsin

Sesin çıkmaz âvâzın yok
Abdestin yok namâzın yok
Hiçbir yere niyâzın yok
Kul huvallahü Ahad'sin

Kapın büyük açan yoktur
Seni kapıp kaçan yoktur
Anan yoktur baban yoktur
Yâ Râb Allahü's-Samed'sin

Elmasın yok boncuğun yok
Abân keben gocuğun yok
Karın kızın çocuğun yok
Lemyelid ve lemyelüd'sin

Her bir şeye kudretin var
Akla sığmaz hikmetin var
Yetmiş iki milletin var
Sen Hallâk-ı Kün Fekân'sın

Sağın da var solun da var
Eğri doğru yolun da var
Bir Harâbî kulun da var
Sen Hallâk-ı Kün Fekân'sın

III

Çıkdum erik dalına anda yidüm üzümü
Bostan ıssı kakıyub dir ne yirsin kozumu

Kerpiç koydum kazana poyrazıla kaynatdum
Nedür diyü sorana bandım virdüm özini

İplik virdüm çulhaya sarup yumak itmemiş
Becid becid ısmarlar gelsün alsun bizini

Bir serçenin kanadın kırk kağnıya yükledüm
Çifti dahi çekemedi şöyle kaldı kazanı

Bir sinek bile kartalı salladı urdı yire
Yalan değül gerçektür ben de gördüm tozımı

Bir küt ile güreşdüm elsüz ayağum aldı
Güreşip basamadum köyündürdi özümü

Kaf tağından bir taşı şöyle attılar bana
Öğlelik yola düşdi bozayazdı yüzümü

Balık kavağa çıkmış zif turşusun yimeğe
Leylek koduk toğurmuş baka şunun sözünü

Gözsüze fısıdadum sağır sözüm işitmiş
Dilsüz çağırıp söyler dilümdeki sözümü

Bir öküz boğazladum kakıldum sere kodum
Öküz ıssı geldi eydür bağazladun kazumu

Bundan da kurtulmadum n'idesini bilmedüm
Bir çerçi geldi eydür kanı aldun gözgümü

Tosbağaya sataşdum gözsüz sepek yoldaşı
Sordum sefer kancaru Kaysarı'ya azimi

Yunûs bir söz söyledün hiçbir söze benzemez
Münâfıklar elinden örter ma'nî yüzünü

IV

Âdem'i balçıktan yoğurdun yaptın
Yapıp da neylersin bundan sana ne
Halk etdin insanı saldın cihâna
Salıp da neylersin bundan sana ne

Bakkâl mısın terâziyi neylersin
İşin gücün yok da gönül eylersin
Kulun günâhını tartıp neylersin
Geçiver suçundan bundan sana ne

Katran kazanını döküver gitsin
Mümin olan kullar didâra yetsin
Emr eyle yılana tamuyu yutsun
Söndür şu âteşi bundan sana ne

Sefil düştüm bu âlemde nâ-çârım
Kıldan köprü yaratmışsın geçerim
Şol köprüden geçemezsem uçarım
Geçir kullarını bundan sana ne

Behlül Dâna'm eydür cennet yaratdın
Cehenneme nice kulları atdın
Nicesin âteş-i aşk ile yakdın
Yakıp da neylersin bundan sana ne

II. HALK ŞİİRİNİN ARUZLU ŞEKİLLERİ

“XVII'nci asır, Osmanlı İmparatorluğu'nda Halk şairlerinin Divân edebiyatı dil, zevk ve sanat anlayışına özendikleri bir devirdir” (Elçin 1987: 9). Öğrenim görmüş veya görmemiş birçok saz şairi, bu devirde gerek Divân şiiri mazmun, terkip ve sözcüklerini kullanarak gerekse aruzlu şiir biçimlerini deneyerek Divân şiirine yaklaşmışlardır. Sonraki yüzyılda da Halk şairi ve Divân şairi arasındaki etkileşim hızlanmış; kent kültürü ürünü olan Divân şiiri, halk şairine çekici gelmiş, dolayısıyla da halk şiirini etkilemiştir. F. Köprülü bu durumu, “XVII-XVIII. asırlarda İmparatorluğun Asya ve Avrupa'daki büyük şehir ve kasabalarında oldukça kalabalık münevver bir sınıf vardı; ki İslâm ilimlerini ve edebiyatlarını layıkıyla kavramıştı; maddî refah ve servetle birlikte bu yüksek kültür havası, uzun asırlar boyunca, daha aşağı seviyedeki diğer içtimaî sınıflara da geçerek umumî zevk ve kültür seviyesini yükseltmişti: Buralarda muntazam bir tahsil görmedikleri, hattâ bazan hiç okuma yazma bilmedikleri hâlde bu kültür çevresi içinde inkişaf eden fitrî isti'dadları sayesinde arûz ile klasik nazım kâidelerine uygun oldukça güzel şiirler yazan ümmî şâirlere de tesadüf olunuyordu” (Köprülü 1999: 175) sözleriyle açıklamaktadır.

Aynı oranda olmasa da Halk şiirinden de kimi Divân şairleri etkileniyor, az da olsa hece ölçüsüyle şiirler yazıyorlardı. Öyle ki XVIII. yüzyılda Divân şiirinde görülen “mahallileşme” cereyanının gelişmesinde, Halk şiiri etkisi görülüyordu. Divân şairleri de Âşık şiiri biçimlerini denemeye başlıyorlardı. XVIII. yüzyıl Halk şairlerinin ve halk şiirinin İstanbul'un her tabaka insanı arasında sevildiği bir yüzyıldır. Devrin büyük şairi Nedim dahi bir türkû yazarak Halk şiirine olan sevgisini göstermiştir.

Halk şairlerinin arûzu kullanmaları, Divân şiiri biçimlerini denemeleri, heceyle söyledikleri şiirlerde bile yabancı kelimelerin, terkiplerin çoğalmasına neden olmuştur. Aruzu yeterince özümseyemediklerinden Halk şairlerinin şiirlerinde fazlaca aruz kusurlarına, terkip yanlışlıklarına rastlanır. Kimi araştırmacılar (Onay 1996:181; Boratav 1988: 48; Köprülü 1989: 221) Halk şiirinin aruzlu biçimlerinin aslında hecenin belli kalıplarından başka bir şey olmadığı konusunda birleşmektedirler. “Halk şiirlerindeki aruzlu biçimler sayıca azdır. Kalıplar da her biçimin bir tek kalıbı olmak üzere altıyı geçmez” (Dilçin

1995: 354). Aruzla söylenmiş şiirler, sadece kalıplarına bakılarak değil, ezgilerine de bakılarak adlandırılır.

DİVÂN

Âşıklarca, aruzun “*fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilâtün*” kalıbıyla gazel, murabba, muhammes, müseddes biçiminde yazılan (Dilçin 1995: 354) ve divân veya divânî adı verilen şiirlerdir. Tahir-ül Mevlevî’ye göre (1973: 36) divân, XVII. yüzyılda okuma-yazma bilen âşıkların Divân şiirine özenmeleri, onun etkisinde kalmaları sonucunda saz eşliğinde aruzun “*fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilâtün*” vezninde tertip ederek okumuş oldukları bir türdür ve halk şairleri bunları özel bir ezgi ile okumuşlardır. Divânların hafdı, orta, Konya, Yenikapı gibi muhtelif kısımları vardır. aralarındaki fark, yazılışlarında değil, rast, uşşak, karcıgar gibi makamlarda bestelenmiş olmalarındadır.

a-Gazel biçiminde yazılmış divân

Gazel biçiminde yazılmış divânların uyak örgüsü aa, ba, ca, ... şeklindedir.

I

Yâri da’vet eyleyüp ben hâli kıldım halvetim
Âteş-i aşkımla yandırdım hemîşe gayretim

Tâlib-i hûri vü rıdvân olduğumun vechi var
Vâsıl-ı zâtu’llah olmaktır hemîşe gayretim

Farzı zâil eyledim vâcib nedir bilmem anı
Bende suç yok ey hoca sünnetçi kesmiş sünnetim

Kabrimi bünyâd eden baksın vasiyyetnâmeme
Üstüne seng-i melâmetle yapılısın künbetim

Gayre şerh et ey hoca savm u salâtın ecrini
Çok şükür yoktur benim savm u salâta niyyetim

Râz-ı aşkım dilde pinhân etmeyip fâş eyledim
Ol sebepten halk içinde Dertli oldu şöretim

II

Varımı ben var eyledim yoluğa minnet nedir
Çok meşakkat çok telaş var bunlara ibret nedir

Ben divâne meşrebim hiç bakmazam sağa sola
Baksam ben âlem ağzına câhile ülfet nedir

Bir kemâl-i âdem olsa dinlesem ben sözümü
Ne namaz var ne niyâz var bunlara illet nedir

Kemlik etme kimseye iyiliğe daim sarıl
Âfiyet var sana ölüm dünyada gaflet nedir

Tâ ezelden rızkını vermiş Hüdâ bir gün senin
Bilmelisin sen de bunu kul nedir millet nedir

Âşığın aşkını vermiş hem Hüdâ'sı kendine
Bir yâr ile ülfet etmiş bunlara zillet nedir

Gece gündüz düşünürüm aklımı şaşıracam
Başımı taşlara vurup bendeki cinnet nedir

Gece gündüz yalvarırım beni uyaran olmuyor
Bulamadım ben o yâri onuna vuslat nedir

Kul Mehmet sen ihtiyâr etsen diyâr-ı gurbeti
Çalışıp herkes evinde sana bu gurbet nedir
(Yakıcı 2001: 75)

b- Murabba biçiminde yazılmış divân

Dörtlük şeklindeki divânların kafiye örgüsü aaba, ccca, ddda, ... şeklindedir. İlk dörtlüğün kafiye dizilişi aaaa/ abab/ aaab şekillerinde de olabilir.

Müstemi oldum hezârân vâizin takririne
Gayreti yok mâsivâdan kalbinin tathirine
Cennet ile güldürür gâhî câhimle ağlatır
Nefsinin kürsiden inmezden düşer tedbîrine

Ders-i aşkın neş'esinden hiç haberdâr olmamış
Zevki sönmüş âşinâyı bezm-i gülzâr olmamış
Bir zaman aşkın duzağında giriftâr olmamış
Lafz-ı aşkın ma'nisin kâdir değil tefsîrine

Tûtîye ta'lim edenler o suhen-perverliği
Kâmile ta'lim eden tarîkdecâhil erliği
Dîne hiç mahrem değilken ad eder rehberliği
Rehberimdir aşka rağmen vâizin tekfîrine

Görmedim zâhir ulûmunda muhabbetten eser
Bilseler anlar da bir nebze verirlerdi haber
Hayretim arttı tarîkât pîrine etdim sefer
Beste oldum tîz muhabbet dâmının zencirine

Bir metindir ki muhabbet lafzı mânâsı asîr
İlm-i hâli bilmeyen cânê değil fehmi yesîr
Derd-i aşk eshâb-ı zevki etdi dâmında esîr
Aldı bu Seyrânî'yi de kabza-i teshîrine

c- Muhammes biçimindeki divân

Bir güneş tal'at perî peyker melek sîmâ güzel
Hak seni kılmış güzeller içre bî-hemtâ güzel
Kaşların çekmiş berât-ı hüsnüne tuğrâ güzel
Gözlerinle ellerinin mânendi yok ra'nâ güzel
Sana akrân olamaz olsa bütün dünyâ güzel

Ben senin meftûnun oldum sâdıkâne şübhesiz
Sinemi peygân ile kıldım nişâne şübhesiz
Cünbiş-i etvârına yoktur bahâne şübhesiz
Hûbluğun bir tarz ile gelmez beyâne şübhesiz
Bârekâllah der cemâlin seyr eden hakka güzel

Gerçi vermiştir ziyâ âfâka mihr-i tal'atin
Âşıkâ cevriñ nasîb olur rakîbe izzetin
Bir niçe bî-çâreyi yandırdı nâr-i firkâtin
Dürr-i yektâsın fenâ mülkünde yoktur kıymetin
Neyleyim kadrin bilinmez yerdesin hayfâ güzel

Olmasa leylâ'sı Mecnûn olmaz idi bî-karâr
Çalışur Şirin için Ferhâd'ı gör leyl ü nehâr
Baykuşa virâne düşmüş andelîbe gül'izâr
Herkes âşık geçinür hâlince bir ma'suku var
Ben seni sevdim seni ey şûh-ı müstesnâ güzel

Derdimendindir gönül ey dil rübâ vechi kamer
Hizmet-i aşkında bir pirden kuşanmıştır kemer
Dönmez ol sevdâ-yi zülfünden mürûr ettikçe her
Ne kadar cevri eylese dönmez çeker **Âşık Ömer**
Getürür etsen ne rütbe nâz ü istignâ güzel

d- Müseddes biçiminde divân

Ey cemâl-i ferhûnde ol tab'-ı selîm
Bî- bedeldir hûblar içre hüsnüne yok lâm ü cim
Vuslatın dâr-ül-emândır firkâtin nâr-ı cahim
Eşk-i çeşmin hâk-i pâyinden cüdâ düştü yetim
Çeşm-i âfetten emin etsin seni Rabb-i Rahim
Gider oldum sağ esen kal elvedâ Abdülkerim

Hâtırımıdan gitmeye nakş-ı hayâlin e perî
Boynuma düşer ise kâküllerin sevdâleri
Kande görsem bir cemâli hüsn ü mihr-i enveri
Dilime evrâd ola âyât-ı hüsnün ezberi
Çeşm-i âfetten emin etsin seni Rabb-i Rahim
Gider oldum sağ esen kal elvedâ Abdülkerim

Çekmedin cevr ü sitemden nâz ü istignâdan el
Hep amelden hâsıl ettim kendime bunca emel
İsterim vaslın nasib etse yine Azze ve Cel
Ömrün uzun eylesün Hak ey gözüm nûru güzel
Çeşm-i âfetten emin etsin seni Rabb-i Rahim
Gider oldum sağ esen kal elvedâ Abdülkerim

Düşmüş iken dil henüz mihr ü muhabbet çağına
Âteş-i firakâtlerinb dağ urdu sînem dâğına
Hâr dahi yol bulmasun seyr-i cemâlin ağına
Belki bu beyti sabâ şerh ide gül yaprağına
Çeşm-i âfetten emin etsin seni Rabb-i Rahim
Gider oldum sağ esen kal elvedâ Abdülkerim

Der ki bu **Âşık Ömer** ey Yûsuf-i gül pîrehen
Sakın ol ehl-i hasedle eyleme seyr-i çemen
Menzilin çâh ola şâyed başına sultan iken
Elhazer gûş eyle pendim korkarım ey sim ten
Çeşm-i âfetten emin etsin seni Rabb-i Rahim
Gider oldum sağ esen kal elvedâ Abdülkerim

e- Ayaklı (Yedekli) divân

Gazel biçimindeki divânın dizeleri ardından “fâilâtün fâilün” kalıbında ziyâde dizelerin getirilmesiyle oluşan divânlardır. Kafiye örgüsü a (a) a (a), b (b) a (a), c (c) a (a), ... şeklindedir.

Mübtelâ-yı aşk olaldan buldu lezzet cânımız
Var bizim cânânımız
Pâk olur her bezmde güller gibi meydânımız
Her dem ü devrânımız

Gelse nâ-dân neş'e bulmaz bezmimiz vârestedir
Aşk ile şâyestedir
Cân içinde gizlidir her an bizim mihmanımız
Böyledir irfânımız

Tâ ezelden merdânelerdir ser verirler şâhına
Şems-i Tebriz râhına
Ser verir sır vermeziz çoktur olan kurbânımız
Cân verir hûbânımız

Var semâmızda safâ cânâ gıdâ aşka cilâ
İsmi her anda vefâ

Anlaşılmaz zâhidâ hem seyrimiz seyrânımız
İncedir erkânımız

Magz-ı Kur'an'dır muhakkak der tarîk-i Mevlevî
Ey Pesendî Mesnevî
Hüccet-i katı' olubdur ser-te-ser peymânımız
Var bizim îmânımız

SEMAÎ

Aruzla yazılan semaî, “*mefîlün mefâilün mefâilün mefâilün*” kalıbındadır. Gazel, murabba, muhammes ve müseddes şeklinde olur. Kafiye şeması gazel şeklindeki semaîlerde aa ba ca ... şeklinde, murabba şeklindeki semaîlerde aaba ccca ddda... veya aaaa bbba ccca..., muhammes semaîlerde aaaaa bbbba cccca..., müseddes biçimindeki semaîlerde ise aaaaaa bbbbaa ccccaa...şeklindedir.

a- Gazel şeklinde semaî

Ne canlardan geri kalmış müsâfirhânedir dünyâ
Harâb ender harâb olmuş yatur vîrânedir dünyâ

Harâb dü rûyine duâlar yüzü suyuna
Nazar kıl hây ü hûyine kuru efsanedir dünyâ

Şîrâr-ı mekrine yanma yüzüne güler inanma
Sen anı âşinâ sanma sakın biganedir dünyâ

Ne semtte kullanırsan at felek eyler sen âhır mat
Mücerred zehr ile kat kat dolu peymânedir dünyâ

Ömer el çek safâsından vefâ umma vefâsından
Hazer eyle cefâsından fenâdır yâ nedir dünyâ

b- Musammat semaî:

Her beyiti, iç kafiyelerle eşit iki dize parçasına bölünebilen semaîdir.

Aceb bir hûb-ı enversin/ ziyâ verdin bu dünyâya
Açılmış bir gül-i tersin/ sezâsın medh-i a'lâyâ

Cemâlin ıyd-i ekberdir/ kerem elbet mukarrerdir
Cenâbın özge dilberdir/ düşürdün beni gavgaya

Bu aşkım dilde yol buldu dü çeşmim kan ile doldu
Senin medhin hemen oldu benim ömrüme sermâye

Ruhunda gonce-i güller eder feryâd bülbüller
Sana meftûn olan diller düşer mi ka'r-ı deryâya

Güşâde verd-i ahmerler harâm oldu beyaz tenler
Bize de **Vasfiyâ** derler gönül vermez her ednâya

c- Murabba şeklinde semaî

Behey sofî bizi ta'n etme her dem yerli yersizce
Bizi kendin gibi câhil mi zannettin hünersizce
Sözüm dinle seni bed-nâm ederler hayr u şersizce
Dilin çek ehl-i uşşaktan din ü imânı fersizce

Bir âteştir bizi yandırdı olduk cümlemiz ihrak
Sen ol âteşle yanmazsın elin çek bâri ey alçak
Demişsin mey içip mahbûb seven kâfir olur mutlak
İşittim öyle bir boklar yemişsin ki karasızca

Biz ol Kaalû Belâ'dan Müslümânız evvel ü âhir
Elest peymânesin nûş eyleyen âşıklarız zâhir
Ne haddi dil uzatsın ehl-i âşka sen gibi kâfir
Nice bî-dînleri imâna çektik biz habersizce

Şeriat hem tarikat ehlinin dânası olduk biz
Hakikat ma'rifet deryâsının gavvâsı olduk biz
Tarîk-i müstakîm **Dervîş**'i yektâsı olduk biz
Ki sen bir şeddeli merkepsin ey sofî semersizce

d- Muhammes şeklinde semaî

Habîbâ ben reh-i ta'allukdan güzâr itdüm
Hakikatden bînâyı kasr-ı 'aşkı üstüvâr itdüm
Gönül mir'âtın zengârını gıldan bî-gubâr itdüm
Temennâ-yı visâl-i yârdan terk-i nigâr itdüm
O sivâ-yı cünûniyetle 'aklum târumâr itdüm

Semâ-yı hâlet-i ilâ nâ'ile-i nâkûslardan ben
'Ubûr itdüm anun gün meclis-i me'nûslardan ben
Irag oldum bu yoldan rehber-i kâbuslardan ben
Çeküp dest-i ta'alluk sûfi-i sâlûslardan ben
Harâbât içre bir meyhâne gencin ihtiyar itdüm

Güzâr itdüm cihânı görmedüm bir pâk-tıynet ben
Ki dilüm bin cân ile teslîm idem yolında hidmet ben
Bu hayretten getürdüm kuvve-i yârı ‘ibret ben
Saluban dîşe-i şâhin-i âşinâ-yı himmet ben
Kanâ’at ‘âleminde bir büyük Anka şikâr itdüm

Dem urdukda demâ dem ‘âlem-i ervâhdan n’eyler
N’idem kulkul rümûzın fehm edince devr olur meyler
Bu demde ‘âşikân-ı perde-sâz-ı ‘aşkdan söyler
Konup daldan dala gülşende bülbül gülü arz eyler
Görince ben de bu zârı derûnum âşikâr itdüm

Şehâ uşşakâ bu ‘aşk-ı hakîkât bir hidâyetdür
Bu râhun ‘akıbet menzil-gâhı mutlak kerâmetdür
Nazar kıl dîde-i ‘imân ile gör kime ne lezzetdür
Temâşâ’-yı cemâl-i dil-rübâlar başka hâletdür
Hele âyine-i ‘âlemde bir seyr-i nigâr itdüm

Bugün ferzend-i ‘aklı kullanup söz lafzını mat it
Yârun görmek dilersen gördüğün eşyâyı mirât it
Kelâmın râşidâne söyleyüp mürşîde isnât it
Kusûrum var ise şi’rümde **Emrâh** mahv-ı isbât it
Delîlâne bu nakd-i nazmı revnâk yâdigâr itdüm

e- Müsaddes şeklinde semaî

Görünmez pertevinden sûret-i mihrin ne hâlettir
Münevver hüsnü kandil içre bir nûr-ı hidâyettir
Okurlar nakşını ezber mufassal bir hikâyettir
İşidenler ne hoş derler müeddâdan ibârettir
Sekiz cennet cemâlinden iyan kadd ü kıyâmettir
Adın anmak selâmettir yüzün görmek saâdettir

Gözündür mescid-i Aksâ mukavves kaşların mihrâb
Pes oldur Kabe-Kavseyn ü pes oldur kible-i ashâb
Açılır matla’-ı rüyinden anınfâtiḥ-ül ebvâb
Okur âlim olanlar âyeti vechinde Seb’ul-bâb
Sekiz cennet cemâlinden iyan kadd ü kıyâmettir
Adın anmak selâmettir yüzün görmek saâdettir

Olubtur Kâf ü nûn ile niçe mu’cizlerin ızhâr
Kılur nakd-i cihânda yâd-ı Bûbegr ü Ömer her bâr
Dahi Osmân duyuptur ana katip câmi’-i esrâr
Cenâb-ı çâriyâridir olubtur Hayder-i Kerrâr
Sekiz cennet cemâlinden iyan kadd ü kıyâmettir
Adın anmak selâmettir yüzün görmek saâdettir

Muattar eyledi âfâkı itr-ı müşk-i hoşbûsu
Gönül sayyâdını sevdâya saldı çeşm-i âhûsu
Uyandı tîr-i kirpikler gözümde gitti uyhusu
Mübârek sâf bir mir'at oluptur sanki pehlûsu
Sekiz cennet cemâlinden iyan kadd ü kıyâmettir
Adın anmak selâmettir yüzün görmek saâdettir

Ömer nûr-ı şühûduna müşâhiddir kamu zerrât
Bu ne sun'-i ilâhidir irişmez akl ana heyhât
Vücûdu lizesinden mevce geldi cümle mevcudât
Mezâhirdir sîfât-ı mutlakından akl-ı külliyât
Sekiz cennet cemâlinden iyan kadd ü kıyâmettir
Adın anmak selâmettir yüzün görmek saâdettir

Ayaklı semaî (Yedekli semaî):

“*mefâîlün mefâîlün mefâîlün mefâîlün*” kalıbındaki dizeden sonra “*mefâîlün mefâîlün*” kalıbında artık bir dizenin eklenmesiyle meydana getirilmiş semaîdir.

Bi- hamdillah bugün ol nâzeninim hûb dehânından
Bana bir merhâbâ verdi
Dil-i endûhuma ol merhâbâ şirin zebânından
Nihâyetsiz safâ verdi

Kazâ şemşîr-i müjgânın havâle kıldı çeşminden
Vücûdum kal'asın yıkdı
Terahhum kıldı dermân etti la'l-i dür-efşânından
Şarâbından şifâ verdi

Visâli ikrâr edip ol nev-civânım bu perişâna
Meğer kim gelmiş îmâna
Der-âğûş et diyü emr eyledi ince miyânından
Sarılmaya rızâ verdi

Şeb-i yeldâ gibi şeb-i visâl irgürdü ol meh rû
Kamer-i fânûs ihfâda
Hemen ref' etti ebrinb çehre-i mâh-tâbânından
Münevver tek ziyâ verdi

Kadeh peymânesin sâkî ki ben nûş ettim **Emvâhî**
Ezelden mest ü medhûşum
Bana aşkın şarâbın bir güzel bezmin nihânından
Kadeh pür-leb cabâ verdi

Her dizesi dörde bölünmüş, bölümlerin her biri “*mefâîlün*” şeklinde olan ve her bölümü diğer dizelerde birbirini izleyecek şekilde yazılmış murabba şeklindeki semaîlere de *ayaklı semai* adı verilir.

Efendim gel/ bana bildir/ bu istiğnâ/ ne âdettir
Bana bildir/ bu istiğnâ/ ne âdettir/ adâlettir
Bu istiğnâ/ ne âdettir/ adâlettir/ halâvettir
Ne âdettir/ adâlettir/ halâvettir/ nezâkettir

Nice ta'rif edem medhin bu âlemde senin dilber
Edem medhin bu âlemde senin dilber rûyin enver
Bu âlemde senin dilber rûyin enver lebin sükker
Senin dilber rûyin enver lebin sükker saâdettir

Yanağında açılmıştır o gonca-ter gül-i ra'nâ
Açılmıştır o gonca-ter gül-i ra'nâ gözü şehlâ
O gonca-ter gül-i ra'nâ gözü şehlâ ne hûb sevdâ
Gül-i ra'nâ gözü şehlâ ne hûb sevdâ ne tåkattir

Cüdâ kılmaz seni **Hengâm** bedenden can cüdâ olsa
Seni Hengâm bedenden can cüdâ olsa fedâ olsa
Bedenden can cüdâ olsa fedâ olsa gedâ olsa
Cüdâ olsa fedâ olsa gedâ olsa şefâattir
(Hengâmî)

KALENDERÎ

“Kalenderî” teriminin, ahîlik, babaîlik gibi mezhep isminden ya da Kalender Abdal veya Kalenderî adlı şairin şiirlerinin tarzından kaynaklandığı ileri sürülmüşse de (Onay 1996: 195) bu konuda bir görüş birliğine varılamamıştır.

Kalenderîler, aruzun mef'û lü mefâ î lü mefâ î lü fe'û lün kalıbıyla yazılırlar. “Âşıklar, hususî bir âhenkle okurlar. Tesmiye, bu âhenk ve vezinden münbaistir” (Onay 1996: 194). Gazel, murabba, muhammes, müseddes şekilleri vardır. Ezgilerine göre düz kalenderî, Acem kalenderîsi ve Emrah kalenderîsi olarak çeşitlenirler. Kafiye örgüsü, divân ve semaînin aynısıdır. Şekil olarak kalenderî ve ayaklı/yedekli kalenderî olmak üzere iki türdür.

Gazel biçimindeki kalenderî

Âşıkları meftûn eden ol canlar öğünsün
Zülf dokunan ol sîm-gerdânlar öğünsün

Dünya dolusu mal değer peykârın bakışı
Ol hüsnüne mâil olan civânlar öğünsün

Her gün bir rengde döner ânın kâmet-i vezni
Âşıkını müştâk eden ihvânlar öğünsün

Bir biz değiliz hûbların hayrânı bilirsin
Anların vasfın eyleyen irfânlar öğünsün

Seyrânî der biz eylemedik yâr ile ülfet
Nâzenîn olan sultâna mihmânlar öğünsün

Murabba biçiminde kalenderî

Gönlüm seni ey şûh-i sitem-ger sever oldu
Hicrin bana âh kim neler etti neler oldu
Sensiz geceler hem-demim âh-ı seher oldu
Her sâat-ı hicrin bana bin yıl kadar oldu

Feryâd u figânım bu gece arşa dayandı
Derd ü gam ile dîdelerim kana boyandı
Firkat günü âh böyle uzandıkça uzandı
Her sâat-ı hicrin bana bin yıl kadar oldu

Rahm eyle bu firkat odunu söndür efendim
Bir katre zülâl-ı lebini gönder efendim
Mehcûr olalı bir iki üç gündür efendim
Her sâat-ı hicrin bana bin yıl kadar oldu

Âhımla cihan gamz eder bu ne aceb âh
Hicrân oduna can u ciğer yandı bu şeb âh
Neyse bu **Gedâyî** kulunu terke sebeb âh
Her sâat-ı hicrin bana bin yıl kadar oldu

Ayaklı/Yedekli kalenderî

Divân şiirindeki müstezâd, halk şairlerince ayaklı/yedekli kalenderî olarak adlandırılır. Uzun dizeler *mef'û lü/mefâîlü/mefâîlü/feûlün* kalıbında, ziyade dizeler ise, *mef'ûlü/feûlün* veya *mef'ûlü/mefâil* kalıbındadır.

Ey bâd-ı sabâ bâğına ol lâle-'izârın
Uğrarsa güzârın
Gördüm diyesin gamda yatar bülbül-i zârın
Dil hasta nizârın

Gezdirmededir lâle gibi sînede dağı
Andıkça ocağı
Çektirmededir cânımı aşkı gamı yârın
Hicrânı katârın

Göz görmeyeli gül-şenini dâd ile kaldı
Feryâd ile kaldı
Nergis gibi bîmârın olup girye ve zârın
Bî-sabr ü karârın

Rahmeylesin ahvâl-i perîşânıma söyle
Sultânıma söyle
Ber-dâr-ı perâkendsiyem zülf-i nigârın
Mansûr-ı diyârın

Ağlatma beni ağlatma ey **Zihni**-i nâlân
Çâk etme girîbân
Dün kâsid-ı dil gitti ser-i kûyuna yârın
Belki gele yarın

SELİS

Selis, aruz ölçüsünün *feilâtün/fâilâtün feilâtün feilâtün feilün* kalıbıyla yazılan gazellerdir; ancak murabba, muhammes ve müseddes şeklinde selislere rastlanmak mümkündür. Kafiye örgüsü, divân, semaî ve kalenderide olduğu şekildedir. Özel bir ezgiyle söylenir.

Gazel biçiminde selis

Gide mi haşre kadar hüzn ile firkat acabâ
Yoksa hâsıl ola mı yâr ile vuslat acabâ

O mürüvvetsiz o zâlim o sitemkârenin âh
Ere mi dâmenine dest-i mürüvvet acabâ

Beni gördükde yüzün döndürür ol âfet-i can
Ne içindir bana bu rütbe eziyyet acabâ

Baksa bir kerre benim hâl-i diğerkûnuma ol
Çeşm-i insâfla etmez mi mürüvvet acabâ

Kime şekvâ edeyim kimlere feryâd edeyim
Uzanırsa n'ideyim leyl-i hasret acabâ

Murg-ı dildâr-ı heves bir gün olup meyl ede mi
Kona mı **Nûri** kulun başına devlet acabâ

Murabba biçiminde selis

Yine aldı gam u efkâr-ı dili dâğ-ı tenin
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin
Ne revâ cevri ola goncaya seyr-i semenin
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Bunca cevri ettiğini kimseler ey gül edemez
Ben gibi nâle vü nâlişleri bülbül edemez
Âh u efgânıma kâfir de tahammül edemez
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Bunca kim derde kodun âşık-ı bî-çâreleri
Tîğ-ı cevrin ile açtın sineme yâreleri
Dâğ dâğ oldu a kâfir ciğerim pâreleri
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Çünkü göğsünde yok insâfın a zâlim nideyim
Varayım başım alıp özge diyâra gideyim
Sen gir ağyâr ile gül oyna da ben zâr ideyim
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

Derd-i aşkın komadı **Nûri** mecâlim yetişir
Bu kadar çekmeye de kalmadı hâlim yetişir
Yetişir çekticeğim gayri a zâlim yetişir
Acımaz mı yüreğin merhametin yok mu senin

SATRANÇ

Satrançlar, aruz ölçüsünün *müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün müfte'ilün* kalıbında musammat gazel şeklinde yazılan şiirlerdir. Her dize, iç uyaklı yerinden iki eşit parçaya bölünürse dörtlük elde edilir. Dörtlüğün uyak örgüsü *abab cccb dddb* ... şeklindedir. "Tıpkı destân şeklindedir. Vezin ve teganni ile destandan ayrıt edilir. Numunesi azdır" (Onay 1996: 157)

Vasf edelim yârimizi başlayalım sohbetine
Harc edelim varımızı aşk yolunun vuslatına

Dil sana kimse uyamaz sırrım ağyâr duyamaz
Teşne olanlar doyamaz la'l-i lebin lezzetine

Şehr-i dili saklayalım her kırığı ekleyelim
Tekyemizi bekleyelim pîrimizin himmetine

Sende vefâ görmeyelim zevk ü safâ sürmeyelim
Hiç birimiz girmeyelim sûfilerin halvetine

Nefse uyup gezme gönül sen de verâyı ara bul
Ağzın açar gonce-i gül andelibin fırkatine

Uyma gönül nefsinde sen benlik edip sen deme ben
Mürşidine hürmet eden nâil olur himmetine

Sırr-ı muammâyı bilen nokta-yı kübrâyı bilen
Nahnü kasemnâyı bilen râzı olur kısmetine

Hüsnu güzel lâyıkını kendi bilir sâdıkını
Mâşukunun âşıkını dâvet eder rü'yetine

Gözle tefekkürle kader âşık isen çekme keder
Zerrece akıl mı erer kudrete Hak hikmetine

Hüsnü güzel enver imiş ruhtan hem ahmer imiş
Leblerinin benzer imiş lezzeti bal şerbetine

Söyle **Kemâlî** elemin bezm-i Elestir bu demin
Sabr edelim künc-i gamın derdine hem mihnetine

VEZN-İ ÂHAR

Vezn-i âharlar, aruz ölçüsünün *müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün müstef'ilâtün* kalıbında, murabba şeklinde yazılan şiirlerdir. Vezni-i âharın her dizesi bir *müstef'ilâtün* parçasına uyan dört eşit parçaya bölünür. Bu parçalardan ilk üçü birbiriyle kafiyelidir. Birinci dizenin parçaları, sırasıyla ikinci, üçüncü ve dördüncü dizelerin ilk parçalarını meydana getirir. Dört dizenin birinci parçaları, yukarıdan aşağıya doğru okunduğunda birinci dize ile aynı olur.

Ey vaslı cennet kıl cânâ minnet vay serv-i kâmet cân içre cansın
Kıl cânâ minnet vay serv-i kâmet cân içre cansın nevres fidansın
Vay serv-i kâmet cân içre cansın nevres fidansın şûh-i cihansın
Cân içre cansın nevres fidansın şûh-i cihansın gözden nihansın

Üftâden oldum gül gibi soldum sor bana n'oldum cevrinle cânan
Gül gibi soldum sor bana n'oldum cevrinle cânan oldum perîşan
Sor bana n'oldum cevrinle cânan oldum perîşan ey fitne-devrân
Cevrinle cânan oldum perîşan ey fitne-devrân âhir zamansın

Bir hûb-edâsınpek dil-rübâsın lîk pür-cefâsınısırın bilinmez
Pek dil-rübâsın lîk pür-cefâsın sırrın bilinmez nakşın alınmaz
Lîk pür-cefâsın sırrın bilinmez nakşın alınmaz mislin bulunmaz
Sırrın bilinmez nakşın alınmaz mislin bulunmaz bir nev-civansın

Âşüfte hâlim ref'et melâlim gel bâri zâlim lûtf et ne dersem
Ref'et melâlim gel bâri zâlim lûtf et ne dersem bana hemdem
Gel bâri zâlim lûtf et ne dersem ol bana hemdem gönlümde herdem
Lûtf et ne dersem ol bana hemdemgönlümde herdem günden ayânsın

Ettimse âhı feth etti mâhı aşk-ı ilâhî var sende gâyet
Feth etti mâhı aşk-ı ilâhî var sende gâyet Hak'tan hidâyet
Aşk-ı ilâhî var sende gâyet Hak'tan hidâyet Nûri nihâyet
Var sende gâyet Hak'tan hidâyet **Nûri** nihâyet sâhib-divânsın

Vezn-i âharın zincirleme şeklinde yazılanlarında dizelerin ölçüsü ya iki *müstef'ilâtün* ya da dört *müstef'ilâtün*'den meydana gelir. İki *müstef'ilâtün*'den meydana gelenler dört dizelik bentler halinde bulunur. Bendin ilk dizesinin

ikinci parçası ikinci dizenin başında, ikinci dizenin ikinci parçası üçüncü dizenin başında, üçüncü dizenin ikinci parçası dördüncü dizenin başında tekrarlanır.

Ey çeşm-i âhû/ tûti sühan-gû
Tûti sühan-gû/zülfü semen-bû
Zülfü semen-bû/müşg-i şümârâ
Müşg-i şümârâ/ vay od-ı sârâ

Zülfü semen-bû/ müşg-i şümârâ
Müşg-i şümârâ/ vay od-ı sârâ
Vay od-ı sârâ/ dehirde hem-tâ
Dehirde hem-tâ/ yoktur hiç asla

O kaş o göz ne/ o dil o söz ne
O dil o söz ne/ o ruh o yüz ne
O ruh o yüz ne/ gılman mı aslın
Gılman mı aslın/ hûri mi neslin

O ruh o yüz ne/ gılman mı aslın
Gılman mı aslın/ hûri mi neslin
Hûri mi neslin/var mı ki mislin
Var mı ki mislin/ hûblukta aslâ

Sîmîn-bendesin/ çeşm-i fitensin
Çeşm-i fitensin/ gonca-dehensin
Gonca-dehensin/ kaddin kıyâmet
Kaddin kıyâmet/ kân-ı melâhat

Gonca-dehensin/kaddin kıyâmet
Kaddin kıyâmet/kân-ı melâhat
Kân-ı melâhat/ sâhib-nezâket
Sâhib-nezâket/ kadrin muallâ

Bir nev-hilâlsin/ aynî zülâlsin
Aynî zülâlsin/ Yûsuf-cemâlsin
Yûsuf cemâlsin/ her elde mâhir
Her elde mâhir/ el-hak bu zâhir

Yûsuf-cemâlsin / her elde mâhir
Her elde mâhir/ el-hak bu zâhir
El-hak bu zâhir/ettin mi âhir
Ettin mi âhir/ aklımı yağma

Gel koynuma gir/ bir öpücük vir
Bir öpücük vir/maksûda ergir
Maksûda ergir/ edip vefâyı
Edip vefâyı/ terk et cefâyı

Maksûda ergir/ edip vefâyı
Edip vefâyı/ terk et cefâyı
Terk et cefâyı/ **Mefhar** gedâyı
Mefhar gedâyı/ ağlatma cânâ

Dört *müstef'ilâtün*'den meydana gelen zincirleme vezn-i âharların nazım birimi beyittir. Her beytin dördüncü parçası, ikinci dizenin birinci parçası olarak tekrar edilir.

Dil bism-i şâhi bil bism-i şâhi kıl bism-i şâhi dâim tilâvet
Dâim tilâvet ger kılrsa âdet etse kırâat dil bism-i şâhi

Gündüzde sâim gecede kâim zikriyle dâim budur şerâfet
Budur şerâfet eyler riâyet hüsn-i himâyet bil ism-i şâhi

Dilde hayâlin nakş et meâlin mâh ile sâlin terk etme ey cân
Terk etme ey cân bir nefis ü bir an düşmana kalkan kıl bism-i şâhi

Kâmil kelâmı söyler selâmı eyler bu nâmı dâim tilâvet
Dâim tilâvet kıl bism-i şâhi bil bism-i şâhi dil bism-i şâhi

Dörtlük ve beyit şeklindeki vezn-i âharların yanında, yine dört *müstef'ilâtün*'den oluşan ve bentleri üç dize olan vezn-i âharlar da vardır. Kafiye örgüsü aaa, bba, cca, dda, ... şeklindedir. Her üçlüğün birinci dizesindeki ilk parça ikinci dizenin başında, birinci dizenin ikinci parçası üçüncü dizenin üçüncü parçası olarak, birinci dizenin üçüncü parçası ikinci dizenin ikinci parçası olarak, birinci dizenin son parçası, üçüncü dizenin ikinci parçası olarak, İkinci dizenin son parçası üçüncü dizenin başında tekrarlanır. İkinci dizenin üçüncü parçası, başka yerde tekrarlanmaz.

Parçaların dizilişi şematik olarak gösterilirse şöyledir:

1 2 3 4

-----
1 3 5 6

-----
6 4 2 7

Ey cân-ı âlem/ bir ince belsin/ her sırra mahrem /sen bî-bedelsin
Ey cân-ı âlem/ her sırra mahrem/ vay gonca gül-fem/ gâyet güzelsin
Gâyet güzelsin/ sen bî-bedelsin/ bir ince belsin/ tûl-i emelsin

Ey çeşm-i fettân anladım bildim yok sende îmân beyhûde yeldim
Ey çeşm-i fettân yok sende îmân katlime fermân ben revâ kıldım
Ben revâ kıldimbeyhûde yeldim anladım bildim âhir ecelsin

Çok derde düştüm var söyle yâre aşkınla piştim yandım ne çâre
Çok derde düştüm aşkınla piştim yandım tutuştum bir şive-kâre
Bir şive-kâre yandım ne çâre var söyle yâre durmasın gelsin

Bir vasla ermek hûbların şâhı yüz yüze sürmek diller penâhı
Bir vasla ermek yüz yüze sürmek yok mudur görmek sen hüsn-i mâhı
Sen hüsn-i mâhı diller penâhı hûbların şâhı burc-i hilâlsin

Durdunsa bensiz âferin **Nûri** gülsün dikensiz etme gurûî
Durdunsa bensiz gülsün dikensiz istemem sensiz cennât u hûri
Cennât u hûri etme gurûî âferin Nûri sâhib-gazelsin

**ŞAİRLER,
KAYNAKÇA,
ŞİİRLER**

XIII. YÜZYIL

YUNUS EMRE (1240/41-1320/21)

Hayatı hakkında kesin bilgiler yoktur. Nerede doğduğu, nerelerde bulunduğu, öğrenim görüp görmediği, ne işler yaptığı, ailesi, vb. konularda kesin bilgilere ulaşılamamıştır. Hayatı hakkında böylesi az bilgiye sahip olduğumuz Yunus Emre, Moğol baskısının da etkisiyle Anadolu Selçuklu Devleti'nin dağılmaya yüz tuttuğu ve Anadolu'da büyük, küçük Türk beyliklerinin kurulmaya başladığı bir dönemde, yani XIII. yüzyıl ortalarında doğmuş, Osmanlı Beyliği'nin diğer beyliklere hakimiyetini kabul ettirmeye başladığı XIV. yüzyılın ilk çeyreği sonunda da bu dünyadan göçmüş bir tasavvuf eridir. Yunus'un yaşadığı devir, Anadolu insanının Moğol saldırıları ve yağmalarıyla canından bezdiği, ülkede siyasî otorite zayıflığı sebebiyle iç çekişme ve kavgalarla yarınından emin olamadığı, kıtlık ve yokluklarla perişan olduğu bir devirdir.

Yaygın inanışa göre Ahmed Yesevî'nin müridlerinden Hacı Bektaş Veli veya Sinan Ata'nın halifesi Taptuk Emre'nin tekkesinde yetişmiş, daha sonra Konya, Şam, Azerbaycan yörelerinde dolaşmış, Mevlâna'yla tanışmıştır. Anadolu'nun birçok yerinde mezarına rastlansa da kesin olarak nerede vefât ettiği ve nerede defnedildiği bilinmemektedir.

Vahdet-i vücût felsefesine ulaşan bir tasavvuf yorumunu benimseyen Yunus Emre'nin olağanüstü gözlem gücü ve hoşgörü anlayışı, bazı düşünürlerin onu başka felsefî akımlarla ilişkilendirmelerine yol açmıştır. Yunus Emre, tasavvufta “şeriat, tarikat, marifet, hakikat” olarak dört aşama öngörür. Şeriat, İslâm dininin kuralları; tarikat, tarikat kuralları; marifet, keşif ve ilham yoluyla ulaşılan bilgi; hakikat ise, en yüksek bilgi olan gerçeğin, Allah'ın sırrıdır. Yunus Emre'ye göre biri zahirî, diğeri batınî olmak üzere iki dünya vardır. Sadece batınî ilimler en yüksek bilgi derecesine, Allah'ın sırrına yönelir. Allah'a ulaşmak, gerçeğin sırrını bulabilmek için bütün din dışı ilimlerden vazgeçmek gerekir.

Risaletü'n-Nushiyye adlı eserinde Yunus Emre, aklın ve imanın çeşitlerini anlatır. Eserdeki temel yaklaşıma göre, insanda toprak, su, ateş ve yel can ile birleşmiştir. Toprak ve su, cennetin; ateş ve yel ise, cehennemın öğeleridir. Allah'a inanç, Allah'a güven ve kavuşma özlemi, sabırlı olma, insanlara iyilikte bulunma, cömertlik, kanaat etme, dürüstlük ve utanma iyi olarak değerlendirilen şeylerdir. Gösteriş, kibir, kıskançlık, cimrilik, kin, dedikodu, öfke, ikiyüzlülük kötülüklerin başında gelir. Sonsuz bir insan sevgisine sahiptir. O'na göre tasavvuf, Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanmaktır.

Yunus Emre, tasavvuf edebiyatımızın en büyük şairidir. Şiirlerinde derin bir insan sevgisi, samimi bir Allah aşkı görülür. Halkın konuştuğu dili, coşkun ve özentsiz bir söyleyişle, genellikle hece, kimi zaman da aruz ölçüsünde

kullanır. Türk şiir dilini olduğu kadar, Türk kültürünü de yaratan ve halka yayan bir şairdir. Halk şiirine özgü dörtlüklerle yazdığı şiirlerin yanında gazel biçimiyle, beyitlerle de yazmıştır. Aruz kullandığında da halk şiiri geleneğine uyarak genellikle yarım kafiye ve rediflere yer vermiştir.

Yunus Emre, çağının konuşma dilini kullanmış olmakla birlikte, kullandığı kelimelerin bütünü Türkçe değildir. Farsça dil kurallarına uyduğu, bu kurallarla ad ve sıfat tamlamaları kurduğu ve Türkçe kelimeleri yabancı bağlaçlarla bağladığı da görülür. Kimi kelimelerin hem Türkçesini, hem Farsçasını hemde Arapçasını birlikte kullanmıştır. Tüm bunlara rağmen Türkçe, Yunus Emre'nin şiirlerinde olağanüstü bir anlatım gücüne, benzeri az görülen bir uyum güzelliğine ulaşmıştır.

Yunus Emre'nin sağlığında düzenlendiği sanılan divânı bulunamamıştır. Günümüzdeki divânlar, çeşitli yazmalardan şiirlerin derlenip biraraya getirilmesiyle düzenlenmiştir.

KAYNAKÇA

Divân,1885; Yunus Emre Divânı (Burhan Toprak,1933-34), Yunus Emre Divânı (Tevfik Özzorluoğlu,1937), Yunus Emre Divânı (Abdülbaki Gölpınarlı,1943-48), Yunus Emre Divânı (İsmail N. Ergenel,1942), Yunus Emre, Bütün Şiirleri (Cahit Öztelli,1971), Yunus Emre Divânı (Faruk Kadri Timurtaş, 1972), Yunus Emre Divânı (Dergah Yay.), Yunus Emre Divânı (N. Ziya Bakırcıoğlu, 1981), Yunus Emre Divânı (Mustafa Tatçı,1991),

N. Can-S. Gökçe, Yunus Emre, 1936; Ali Erten, Yunus Emre,1946; Abdülbaki Gölpınarlı, Yunus Emre,1952; Nevzat Yesirgil, Yunus Emre, 1958; Nezihe Araz, Dertli Dolap, 1961; Sezai Karakoç, Yunus Emre,1965; Sabahattin Eyuboğlu, Yunus Emre'ye Selâm, 1966; Ali Çiçekli, Yunus Emre, 1971; Memet Fuat, Yunus Emre, 1976; Cahit Öztelli, Belgelerle Yunus Emre, 1977; Yusuf Ziya İnan, Doğa ve Din Yorumcusu Yunus Emre, 1981; Abdurrahman Güzel, TD, Türk Şiiri Özel Sayısı-III, Ocak-Haziran 1989, Türk Dünyası El Kitabı, c. III, 1992, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000, 2004; İlhan Başgöz, Yunus Emre, 1990; Hüseyin Özbay-Mustafa Tatçı, Yunus Emre İle İlgili Makalelerden Seçmeler 1990; Mustafa Tatçı, Yunus Emre Divânı, 1990; Risâletü'n-Nushiyye, 1991; Diyanet Dergisi, Yunus Emre-Özel Sayı, s. 1, Ocak-Şubat-Mart 1990; TD, Yunus Emre Özel Sayısı, s. 480, Aralık 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Umay Günay-Osman Horata, Yunus Emre-Risâletü'n Nushiyye, 1994. Mustafa Tatçı, Yunus Emre-Seçmeler, 2012; Yunus Emre-Divân-ı İlahiyat, 2012; İştin Ey Yârenler-Yunus Emre Yorumları, 2012.

I

Sensiz yola girerisem çârem yok adım atmağa
Gövdemde kuvvetim sensin başım götürüp gitmeğe

Gönlüm cânım aklım bilim senin ile karâr eder
Pervâz vururlar dembedem uçuban dostu gitmeğe

Kendiliğinden geçeni doğan edindir maşûku
Ördek ü kekliğe salar sürü ediben tutmağa

Âşık mı diyem ben ona Tanrı'nın uçmağın seve
Uçmak dahi tuzak imiş mümin cânların tutmağa

Ganî Cebbâr aşk erine bin Hamza'ca kuvvet verir
Dağları yerinden ırar yol eyler dosta gitmeğe

Yüz bin Ferhâd külünk almış kazar dağlar bünyâdını
Kayalar kesip yol eyler âb-ı hayât akıtmağa

Âb-ı hayâtın çeşmesi âşıkların visâlidir
Kadehi dolu yürüdür susamışları yakmağa

Âşık kişi miskin gerek yol içinde teslim gerek
Kim n'iderise boyun bura çâre yok gönül yıkmağa

Yedi veyil tamu'sunu kül eyler âşıklar âhı
Kasdeder sekiz uçmağı nûr eder nûra katmağa

Bildik gelenler geçdiler gördük konanlar göçdüler
Aşk şarâbın içen cânlar uymaz göçmeğe konmağa

Tutulmadı Yunus cânı geçdi tamu'dan uçmak'dan
Yola düşüp dosta gider yine aslın ulaşmağa

II

Gönlüm düştü bir sevdaya gel gör beni aşk neyledi
Başımı verdim kavgaya gel gör beni aşk neyledi

Ben yürürüm yana yana aşk boyadı beni kana
Ne âkilem ne divâne gel gör beni aşk neyledi

Ben yürürüm ilden ile dost sorarım dilden dile
Gurbette hâlim kim bile gel gör beni aşk neyledi

Benzim sarı gözlerim yaş bağrım pâre yüreğim taş
Hâlim bilen dertli kardaş gel gör beni aşk neyledi

Gurbet ilinde yürürüm dostu düşümde görürüm
Uyanıp Mecnûn olurum gel gör beni aşk neyledi

Gâh tozarım yerler gibi gâh eserim yeller gibi
Gâh çağlarım seller gibi gel gör beni aşk neyledi

Akar sulayın çağlarım dertli ciğerim dağlarım
Şeyhim anuban ağlarım gel gör beni aşk neyledi

Ya elim al kaldır beni ya vaslına erdir beni
Çok ağlattın güldür beni gel gör beni aşk neyledi

Ben Yunus-ı bî-çâreyim başdan ayağa yareyim
Dost ilinde avareyim gel gör beni aşk neyledi

III

Sana ibret gerek ise gel göresin bu sinleri
Ger taş isen eriyessin bakıp göricek bunları

Şunlar ki çoktur mallar gör nice oldu hâlları
Sonucu bir gömlek giymiş onun da yoktur yenleri

Kanı mülke benim diyen köşk ü sarây beğenmeyen
Şimdi bir evde yatarlar taşlar olmuş üstünleri

Bunlar eve girmeyeler zühdü tâat kılmayalar
Bu beyliği bulmayalar zirâ geçti devrânları

Kanı ol şirin sözlüler hani ol güneş yüzlüler
Şöyle gâib olmuş bular hiç belirmez nişânları

Bunlar bir vakt beyler idi kapıcılar korlar idi
Gel şimdi gör bilmeyesin bey kangıdır ya kulları

Ne kapı vardır giresi ne yemek vardır yiyesi
Ne ışık vardır göresi dün olmuştur gündüzleri

Birgün senin dahi Yunus benim dediklerin kala
Seni dahi böyle kıla nitekim kıldı bunları

IV

Geldi geçti ömrüm benim şol yel esip geçmiş gibi
Hele bana şöyle (gele) şol göz açıp yummuş gibi

İşbu söze Hak tanıktır bu cân gövdeye konuktur
Bir gün (ola) çıka gide kafesten kuş uçmuş gibi

Miskîn Âdem oğlanını benzetmişler ekinciğe
Kimi biter kimi yiter yere tohum saçmış gibi

Bu dünyâda bir nesneye yanar içim göyner özüm
Yiğit iken ölenlere gök ekini biçmiş gibi

Bir hastaya vardın ise bir içim (su) verdin ise
Yarın onda karşı gele Hak şarâbın içmiş gibi

Bir miskîni gördün ise bir eskice verdin ise
Yarın onda sana gele hak şarâbın içmiş gibi

Yunus Emre bu dünyada iki kişi kalır derler
Meğer Hızır İlyâs ola âb-ı hayât içmiş gibi

V

Yüz bin cefâ kılsan bana senden yüzüm döndürmezem
Cânım dahi alır isen senden yüzüm döndürmezem

Seni severem cân ile kul olmuşum fermân ile
And içerim Kur'ân ile senden yüzüm döndürmezem

Kiliseye dersen girem nâkûs dahi dersen çalam
Âşıklara yoktur kalem senden yüzüm döndürmezem

İsâ mısın Mûsâ mısın ya Yûsuf-ı Ken'ân mısın
Vallah ki cânlar cânısın senden yüzüm döndürmezem

Yunus gerçek âşık isem Hak yoluna sâdık isem
Hıdmetlere lâyık isem senden yüzüm döndürmezem

VI

İşitin ey yârenler aşk bir güneşe benzer
Aşk olmayan gönül meseli taşa benzer

Taş gönülde ne biter dilinde ağı tüter
Nice yumuşak söylese sözü savaşa benzer

Aşk var gönül yanar yumşanır muma döner
Taş gönüller kararmış sarp-katı kışa benzer

Ol sultân kapısında ol hazret tapusunda
Âşıkların yıldızı her dem çavuşa benzer

Aynı hırs ol olmuştur nefesine ol kalmıştır
Kendine düşman olmuş yavuz yoldaşa benzer

Aşk kudret körüğü kaynadır âşıkları
Nice kaptan geçirir ondan gümüşe benzer

Âşık gönlü dölenmez maşûkun bulmayınca
Kararı yok dünyada pervâzı kuşa benzer

Münkir sözünü bilmez sözü ileri varmaz
Neye teşbih edersin anlanmaz düşe benzer

Geç Yunus endişeden ne gerek bu pişeden
Ere aşk gerek önden andan dervîşe benzer

VII

Tehî görmen kimseyi hiç kimsene boş değil
Eksiklik ile nazar erenlere hoş değil

Gönlünü derviş eyle dost ile biliş eyle
Aşk ile eri şol manâda derviş içi boş değil

Derviş bilir dervîşi Hak yoluna durmuşu
Dervişler hümâ kuşu çaylak u baykuş değil

Dervişlik aslı cândan geçti iki cihândan
Haber verir sultandan bellidir yad kuş değil

Ey Yunus Hakk'ı bilen söylemez hergiz yalan
İkilik ile gelen doğru yol bulmuş değil

XIV. YÜZYIL

ABDAL MUSA (? - ?)

XIV. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmiyor. Hayatı hakkında yazılmış menakıbnâmesi vardır. Menakıbnâmeye göre Abdal Musa, Horasanlı bir boydan gelmektedir. Azerbaycan'daki Hoy kasabasında doğduğundan Hoylu olarak da bilinir. Babası Gazi Hasn Ata'dır. Rivayete göre Hacı Bektaş Veli'nin akrabasıdır. Âşık Paşazâde'nin verdiği bilgilere göre de Abdal Musa, bir süre hacı Bektaş tekkesinde oturmuştur.

Âşık Paşazâde'nin ve Hoca Sadettin Efendi'nin tarihlerinde Abdal Musa'nın Bursa'nın alınmasında Orhan Gazi ile birlikte savaşa katıldığı belirtilir. Abdal Musa, denizli'de türbesi bulunan Bektaşî büyüklerinden Yatağan Baba'nın müridi, Bektaşî edebiyatının kurucusu olarak bilinen Kaygusuz Abdal'ın müşdididir. Menakıbnâmede Abdal Musa'nın Elmalı yöresinde yaşadığı belirtilir. Abdal Musa, yaşadığı devirde Anadolu'da büyük etki yapmıştır. Şiirlerinden pek azı ele geçmiştir. Nasihatnâme adlı eseri vardır.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri,1955; Abdülbaki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşî Nefesleri,1963; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri,1973; İsmet Zeki Eyüboğlu, Alevi-Bektaşî Edebiyatı,1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Gözlerin kör olsun ey kanlı Yezit
Bu meydânda ne var Ali'den gayrı
On İki İmâm'ın kapısın açan
İmâmlar değildir Ali'den gayrı

Güvercin donuyla Urum'a uçan
İmâmlar evinin Kapısın açan
Cümle evliyâlar üstünden geçen
Var mıdır hiçbir er Ali'den gayrı

Sofî abdal erkânını yürüten
Ayn-ı cemde sevdiklerin sürüten
Nişter Selman kırk vücudu bir eden
Var mıdır hiçbir el Ali'den gayrı

Muhammed Mirac'ın yoluna girdi
Bu sır gayet sır içinde sır idi
Şir donunu hatem mührünü verdi
Bu sırrı kim eder Ali'den gayrı

Cümle evliyâlar imâmlar burda
İkrâr alan kimse düşer mi derde
Yek nefesle durma meydân-ı erde
Kimdir baba rehber Ali'den gayrı

Her kimin çırağın yaksa Hak yakar
Rızâyâ baş koyup teslimin takar
Aslımız On İki İmâm'a çıkar
Babamız her kim var Ali'den gayrı

Selman bir deste gül Şah'a uzattı
Kendi tabutuna kendisi yattı
Cemm-i Mushaf'tan nikâbın attı
Kur'an yok gördüler Ali'den gayrı

Erenler erkânı gerçek bellidir
Abdal Musa fakir onun kuludur
İmâmlar sırrıyla gönlü doludur
Var mıdır hiçbir er Ali'den gayrı

II

Muhammed Ali'nin kıldığı davâ
Yok meydânı değil var meydânıdır
Muhammed Kırklar'a niyâz eyledi
Âr meydânı değil er meydânıdır

Kırklar özün bir araya koydular
Onlar cenazesin susuz yudular
Deveyi gördün mü gördüm dediler
Ört elin eteğin sır meydânıdır

Gezdiğin yerlerde ara bulasın
Sahbâ olup dâim Kevser dolasın
Sakla sırrını kim settâr olasın
Çek çevir kendini kâr meydânıdır

Ne diyeyim şu erkânı kurana
Yuf çekerler bu meydânda yalana
Üçyüz altmış merdiveni bilene
Kör meydânı değil gür meydânıdır

Abdal Musa aydur gerçek er isen
Ali'yi sevene muhib yâr isen
Hakk'ın didârını görem der isen
Urganı boynunda dâr meydânıdır

III

Horasan'dan Rum'a zuhûr eyleyen
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi
Binip cansız duvarları yürüten
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi

Doksan altı bin Horasan pirleri
Elli yedi bin Rum erenleri
Cümlesinin serfirâzı serveri
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi

Balım Sultan arkadaşı yoldaşı
Kızıl Deli Sultan'dürür hem eşi
Abdal Musa Sultan dersene ne kişi
Pirim Hacı Bektaş Veli değil mi

ÂŞIK PAŞA (1272-1333)

Asıl adı Ali olan Âşık Paşa'nın adındaki "paşa" kelimesi, ailenin ilk çocuğu, ilk, büyük, ağabey anlamlarına gelen "Beşe"den bozulmadır. Hayatı hakkında çok az bilgi vardır. 1272'de Kırşehir'de doğdu. Şeyh Baba İlyas'ın torunu olup, çocukluğunda babası tarafından yetiştirilmiş; bilim ve edebiyat alanında yüksek bilgiler edinmiştir. Hece ve aruz ölçülerini kullanarak, divân ve halk şiirine örnek olabilecek şiirler yazmıştır. Mevlâna'nın etkisiyle yazdığı Garibnâme (1329) adlı mesnevisi, Maarifnâme ve Divân-ı Âşık Paşa adıyla da tanınır. Türklere tasavvufu tanıttırma ve sevdirmeye amacıyla kaleme aldığı bu eseri, Mevlid'in yazarı Süleyman Çelebi'yi etkilemiştir. Çok iyi derecede Farsça ve İbranice bilmesine rağmen, Türkçe'ye sadık kalmış, millî dile bağlı bir edebiyat oluşturma gayreti içinde olmuştur. 1333'te Kırşehir'de vefât etmiştir.

Tasavvuf felsefesine samimiyetle inanan Âşık Paşa, çağının siyasî hareketlerine karışmış, düşüncelerinin halk içerisinde yaygınlaşmasını sağlamak amacıyla şiirlerini yazmıştır. Bundan olacak ki şiirlerinde halkın konuştuğu yalın Türkçe'yi kullanmıştır. Selçuklu sarayında Farsça'nın hakim olduğu bir dönemde Türkçe'yi savunmuştur:

Türk iline kimseler bakmaz idi
Türklere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi bu dilleri
İnce yolu o ulu menzilleri

KAYNAKÇA

Abdülbaki Gölpınarlı, Garibnâme, 1936, Türkiyat Mecmuası,1935, c.I, Âşık Paşa'nın Şiirleri; Agah Sırrı Levend, Hikâye ve Kimyâ Risâlesi,1954,

Fakr-nâme ve Vasl-ı Hâl, 1953; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant. 1943; Cevat Hakkı Tarım, Âşık Paşa,1959; Ali Alpaslan, Âşık Paşa'da Tasavvuf, 1963; Tahir Alangu, Yüz Ünlü Türk Eseri,1975; Mehmet Kaplan, Âşık Paşa ve Birlik Fikri,1976; Agah Oktay Güner, TE, Eylül 1986; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993

I

Kim alursa bu kitâbı yâdına
İre cümle mânînün bünyâdına

Gerçi kim söylendi bunda Türk dili
İlle mâlûm oldu mânî menzili

Çün bilesin cümle yol menzillerin
Yirmegil sen Türk ü Tâcık dillerin

Kamu dilde varıdı zabt-ı usûl
Bunlara düşmişidi cümle ukuul

Türk diline kimsene bakmazıdı
Türklere hergiz gönül akmazıdı

Türk dahı bilmezidi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri

Bu Gâribnâme anın geldi dile
Kim bu dil ehli dahı mânî bile

Türk dilinde yâni Mânî bulalar
Türk ü Tâcık bile yoldaş olalar

Yol içinde birbirini yirmeye
Dile bakup mânisin hor görmeye

Türk dilinde anlayalar ol Hakk'ı
Tâ ki mahrûm kalmaya Türkler dakı

II

Her kim bana ağyâr ise
Hak Tanrı yâr olsun ona
Her kancaru varır ise
Bağ u bahâr olsun ona

Bana ağı sunan kişi
Şehd ü şeker olsun işi

Kolay gele müşkil işi
Eli erer olsun ona

Acı dirliğim isteyen
Tatlı dirilsin dünyada
Kim ölümüm isterse
Bin yıl ömür olsun ona

Her kim diler ben hâr olam
Düşman elinde zâr olam
Dostlar şad ü düşmanı
Dost ma'şûk yâr olsun ona

Ardımca taşlar atanı
Hak tahta ağdırsın onu
Önüme kuyu kazanı
Güller nisâr olsun ona

Her kim diler ise benim
O dostumdan ayrıldığım
Gözlerinden hicâb gitsin
Dizâr iyân olsun ona

Bu Muhlis oğlu Paşa'nın
Güldüğün istemeyenin

Ağladığın isteyenin
Gözüm pınar olsun ona

III
Benden mi bana bu elem
Aşktan mı yoksa derd ü gam
Bunca belâ cevr ü sitem
Bilsem nedendir bilmezem

Cânan olursa ger nihân
Kalmaya canda zerre can
Buluban bu sözü iyan
Bilsem nedendir bilmezem

Aşkın yürekte yâresi
Pes olmuşum avâresi
Ya Rab bu derdün çaresi
Bilsem nedendir bilmezem

Daima dilefkâr olduğum
Şuride vü zâr olduğum
Talibi didâr olduğum
Bilsem nedendir bilmezem

Âşık'ta bu hayret nedir
Maşuktaki şevket nedir
Derviş buna hikmet nedir
Bilsem nedendir bilmezem

IV

Söyler isem bu derdi ben
Sırrım cihâna fâş olur
Sâkin olup otursam
Sağmaz yüreğim baş olur

Seyrim dâim senden sana
Seyrânlarım senden yana
Sultandürür aşkın bana
Süvâr ü hem yoldaş olur

Sen tınma Âşık o erür
Sayruyu sağı o görür
Serkeşleri yoldan sürür
Sâkinlere ferrâş olur

V

Nazenin bu ömrümüz bir göz yumup açmış gibi
Geldi geçti duymadık bir kuş konup uçmuş gibi

Nice geçti bilmedik bu rüzgâr önden sona
Öyle tut şimdi bize bir yel esip geçmiş gibi

Niceler geldi bu mülke gitti vü göçtü geri
Şöyle kim bir kârîban bir dem konup göçmüş gibi

İşbu dünyâyâ gelenler bir dem eğlenmediler
Hânûmânın döktü gitti yağıdan kaçmış gibi

Sinlere var kim bilesin bu halâyık neydügin
Sanasın kim bir ekindir Azrail biçmiş gibi

Bahtiyâr şu kişi kim dünyâda adı kala
Ölmedidürür âb-ı hayât içmiş gibi

Bu ömür sermâyesin olmaz yere harceyledin
Şöyle kim bir key deli nakdin suya saçmış gibi

Ey Âşık sen ömrünü Hak aşkına sarfeylegil
Tâ eresin Hazret'e bir göz yumup açmış gibi

VI
Dilim bülbül oldu öter
Âhım câna kılar eser
Türlü türlü yemiş biter
Ma'mur oldu bostanımız

Geçenler n'etti n'eyledi
Her birisi bir ad koydu
Leylâ ile Mecnûn gibi
Söyleniser destânımız

Aşk ile başım hoşdürür
Kande varsam yoldaşdürür
Yıl on iki ay sarhoşdürür
Aşk meyın içti cânımız

Mutî olduk aşk hâline
Bakmadık dünya malına
Girdik erenler yoluna
Tamam oldu imânımız

Ne kaşadır ne gözedir
Meylimiz güzel yüzedir
Dâima solmaz tazedir
Bu bizim gülistânımız

Kim buldu dermân ecele
Görsek geri kim gele
Dahi gideriz o yola
Menzildedir kervânımız

Âşık Paşa'masallar nice nice
Devlet onun o göz aç
Bizden dahi gelip geç
Bu yabancı devrânımız

XV. YÜZYIL

KAYGUSUZ ABDAL (Alâeddin Gaybî) (1341-1444)

Hayatı hakkında kesin bilgi yoktur. Alaiye/Alanya beyi Hüsameddin Mahmud'un oğlu, Alaeddin bin Yusuf'un torunu olduğu kabul edilir. Sarayda yetiştiği, iyi bir eğitim aldığı ve gençliğinde avcılık yaptığı rivayet edilen Kaygusuz Abdal hakkındaki bilgileri Abdal Musa Velayetnâması'nden öğreniyoruz. Menkabeye göre, Gaybî, bir gün yaraladığı bir geyiği kovalarken yolu Abdal Musa'nın tekkesine düşer. Dervişlerden geyiği sorar. Abdal Musa, koltuğunun altına saplanmış oku göstererek, "Oğul attığın ok bu mudur?" diye sorar. Şaşırان ve üzölen Gaybî, Abdal Musa'dan af diler ve Abdal Musa'nın tekkesine kul olur. Tekkede kırk yıl hizmet eder. Bir süre sonra şeyhinden izin isteyerek Mısır'a gider. Mısır sultanının izniyle Nil kıyısındaki Kasrû'l Ayn denen yerde bir dergâh kurar. Bir süre sonra hacca gider, Kerbela ve Necef'i ziyaret eder. Daha sonra Anadolu'ya dönerek Abdal Musa'nın yanına varır. Kimi şiiirlerinde geçen yer adlarından anlaşılacağı üzere 1424-30 yılları arasında Rumeli'ye geçmiş, Edirne, Yanbolu, Filibe ve Manastır'da bulunmuştur. Daha sonra yeniden Mısır'a dönmüş ve orada vefât etmiştir. Bazı kaynaklarda Elmalî'da ölmüş olabileceği ileri sürölmüştür.

Kaygusuz Abdal'ın işlediği ana tema Allah, insan ve doğaya duyulan sevgidir. Kur'an ve hadislerden de esinlendiği şiiirlerini duygu, hayâl, düşünce ve anlam zenginlikleriyle süslemiştir. Şiiirinin kaynağını tasavvuf düşüncesi oluşturur. Bu düşünceyi şiiirlerinde katı kurallara bağılı bir yöntemle değil, güldürüp düşündüren, eğlendirirken iğneleyen nükteli bir dille ele alıp işlemiştir. Şiiirlerinde hece ölçüsü ve sade bir dil kullanmıştır. Hece ölçüsüyle söylediği şiiirlerinin birçoğu şathiye türündedir. Aruz ölçüsüyle yazdığı şiiirlerinin yer aldığı yayımlanmamış bir divânı vardır. Şiiirlerinde Yunus Emre'nin etkisi açıkça görülür. Kaygusuz Abdal, nesir alanında da eserler vermiş, bu yazılarında hayâlî varlıklar üzerine düşündüklerini secili bir anlatım, kısa ve devrik cümlelerle dile getirmiştir.

Kaygusuz Abdal, birkaç şiiirinde Serâyî, Miskin Serâyî, Kul Kaygusuz veya Miskin Kaygusuz mahlaslarını kullanmıştır.

KAYNAKÇA

Muhtar Yayladağı, Kaygusuz Abdal, Hayatı ve Nefesleri, 1939; Vehbi Lütü Salcı,TFA, Ağustos-Aralık 1949; Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal-Alâeddin Gaybî, 1981, Kaygusuz Abdal'ın Mensur Eserleri,1983, TD, Ocak-Haziran, 1989, Türk Dünyası El Kitabı, c. III, 1992, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000, 2004; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiiri, c. I, 1993.

I

Yüzün nûr-ı îmân Elhamdüli'llah
Kâşun mihrâb-ı cân Elhamdüli'llah

Dolaşdı boynuma Pendü vâh
Zülfün gubâr-feşân Elhamdüli'llah

Cemâlün şem'inün tecellisinden
Nûroldu her mekân Elhamdüli'llah

Senün ıŖkun benüm gönlüm içinde
İyân oldu ıyân Elhamdüli'llah

Bu genc-i saâdetün varlıgundan
Pür oldu her virân Elhamdüli'llah

Suretün nakşına hayrân olubdur
Zemîn ü asmân Elhamdüli'llah

İki cihânda bu Kaygusuz Abdal
Senü bilür hemân Elhamdüli'llah

II

Aceb ben ne müselmânem Hakk'a bir Ŗükürüm yokdur
Bu Hakk yolun görebilmen gör hiç nûrum yokdur

Fesâd endişeden geçmen helâlden haramı seçmen
Dâim bu dünyeye tâleb kılurem huzûrum yokdur

Garazdur halka haberüm budur gönlümdeki vârim
Günah yazıldı defterüm dahi hiç defterüm yokdur

Ayıbın gözlerüm halkun taki halka haber virem
Sözüm yalan özüm kalbim bu işde taksirüm yokdur

Zâhir gökçek müslümânem içimde putı saklarem
Zâhidem takva bilmezem zâkirem zikürüm yokdur

Bu gafletden uyanmazam hiç âhireti sınımazam
Bu az mâli beğenmezem direm çok filorüm yokdur

Eğer bir lutf bana Hakk'dan irişse şâd olur gönlüm
Eğer bir mihnet irişse döyemem sabirum yokdur

Şeyâtin yolına mâlum daim harç eylerem amma
Kapuma sâil irişse direm ki hâzırum yokdur

Câhilem özümü bilmen bî-tarikem yola gelmem
Ululardan öğütalman tekebbürem yerüm yokdur

Hemişe Hakk'a inkârem müfsidem şöyleki varem
Bu şer işde haberdârem velî hiç haberüm yokdur

Kaygusuz Abdal'em hoca sözüm dinle hâlüm anla
Âlem ocağa tutuşsa yanıcak hâsırüm yokdur

III

Beylerimiz Avlan Gölü'n üstüne
Ağlar gelir şâhım Abdal Musa'ya

Urum abdalları postun eğnine
Bağlar gelir şâhım Abdal Musa'ya

Urum abdalları gelür dost deyü
Eğnimizde aba hırka post deyü
Hastaları gelir dermân isteyü
Sağlar gelir şâhım Abdal Musa'ya

Hint'ten bezirganlar gelir yayınır
Pişer lokmaları açlar doyunur
Âşıkları gelir burda soyunur
Erler gelir şâhım Abdal Musa'ya

Her mâtem ayında kanlar saçarlar
Uyandırıp Hak çerağın yakarlar
Demine hû deyip gülbang çekerler
Nûrlar gelir şâhım Abdal Musa'ya

Meydânında dâra durmuş gerçekler
Çalınır koç kurbanlara bıçaklar
Döğünür kudüm açılır sancaklar
Tuğlar gelir şâhım Abdal Musa'ya

İkrârıdır koç yiğidin yuları
Muannidi çeksen gelmez ileri
Akpınar'ın Yeşilgöl'ün suları
Çağlar gelir şâhım Abdal Musa'ya

Ali'm almış Zülfikâr'ın destine
Sallar durmaz Yezitlerin kastına
Tümen tümen genç Ali'nin üstüne
Erler gelir şâhım Abdal Musa'ya

Benim bir isteğim vardır Kerim'den
Münkir bilmez evliyânın sırrından
Kaygusuz'um ayrı düştüm pîrimden
Ağlar gelir şâhım Abdal Musa'ya

IV

Yücelerden yüce gördüm
Erbâbsın sen koca Tanrı
Âlem okur kelâm ile
Sen okursun hece Tanrı

Âsî kullar yaratmışsın
Varsın şöyle dursun deyü
Onları koymuş orada
Sen çıkmışsın uca Tanrı

Kıldan köprü yaratmışsın
Gelsin kullar geçsin deyü
Hele biz şöyle duralım
Yiğit isen geç a Tanrı

Kaygusuz Abdal Yaradan
Gel içegör şu cur'adan
Kaldır perdeyi aradan
Gezelim bilece Tanrı

V

Kaplu kaplu bağalar
Kanatlanmış uçmağa
Kertenkele derilmiş
Diler Kırım geçmeğe

Kelebek ok yay almış
Ava şikâra çıkmış
Donuzları korkutur
Ayıları kaçmağa

Ergene'nin köprüsü
Susuzluktan bunalmış
Edirne minâresi
Eğilmiş su içmeğe

Kazaza balta koydum
Çervişin deremezim
Çuval çayırdı gezer
Seğirdiben kaçmağa

Allah'ımın dağında
Üç bin balık kışlamış
Susuzluktan bunalmış
Kağnı ister göçmeğe

Leylek koduk doğurmuş
Ovada zurna çalar
Balık kavağa çıkmış
Söğüt dalın biçmeğe

Kelebek buğday ekmiş
Manisa ovasına
Sivrisinek derilmiş
Irgat olup biçmeğe

Bir sinek bir devenin
Çekmiş budun koparmış
Salıniban seğirtir
Bir yâr ister koçmağa

Bir aksacık karınca
Kırk batman tuz yüklemiş
Gâh yorgalar gâh seker
Şehre gider satmağa

Donuz düğün eylemiş
Ayıya kızın vermiş
Maymun sındı getirmiş
Kaftan gömlek biçmeğe

Deve hamama girmiş
Dana dellâklık eder
Su sığırı natır olmuş
Nöbet ister çıkmağa

Kaygusuz'un sözleri
Hindistan'ın kozları
Bunca yalan söyledin
Girer misin uçmağa

HACI BAYRAM VELİ (1352-1429)

Asıl adı Numan olan Hacı Bayram Veli, 1352'de Ankara'nın Çubuk suyu yakınındaki Solfasol köyünde doğdu. Çiftçilikle geçimini sağlayan Koyunlu Ahmet adlı bir köylünün oğludur. Bir süre babasıyla birlikte çalıştı. Ankara'da Karamedrese'de okudu. Daha sonra bilgisini artırmak için bir süre Bursa'da bulundu. Erdebil şeyhlerinden Alaeddin Ali'nin muakkibi Şeyh Hamideddin Aksarayî (Somuncu Baba) tarafından davet edildiği Kayseri'ye giderek bir süre onun yanında kaldı. Tarikat geleneğine göre Hamideddin'den "ışık" olarak değerlendirilen bilgileri aldı ve onunla birlikte hacca gitti. Şam'ı, Hicaz'ı ve başka yerleri gördü. Ankara'ya döndükten sonra, şeyhinin vefâtı üzerine Bayramîlik tarikatini kurdu. Kısa sürede halkın büyük sevgisini kazandı. Çevresinde toplananların sayısının artması ve hakkında şeriate uymayan inançları olduğu gibi çeşitli söylentilerin çıkması üzerine, durumdan kuşkulanan II. Murat tarafından Edirne'ye getirtildi. Kendisiyle konuşan padişahın sevgi ve dostluğunu kazanan Hacı Bayram Veli, önce Ankara'da Karamedrese'ye, ardından da Bursa Medresesi'ne müderris olarak tayin edildi. Bir ara müderrislikten ayrılarak Balıkesir'de müridleriyle birlikte çiftçilik de yaptı. Hayatını tekkesinde çevresinde toplananları eğitmekle, yetiştirmekle geçirdi. Yazıcızâde Muhammed'e halifelik verdi. 1429'da Ankara'da vefât etti.

Elde edilebildiği kadarıyla Hacı Bayram Veli'nin ikisi aruzla, üçü heceyle beş şiiri vardır. Bu şiirlere bakarak O'nun Yunus Emre düşüncesine bağlı bir mutasavvıf olduğu ve açık, yalın bir Türkçe'yle şiirler yazdığı söylenebilir.

Tasavvuf şiirinin Melâmî-Hamzavî kolunda ilk ürünlerini yazan Hacı Bayram Veli, kendisini takib eden Emir Sıkkînî, Vizeli Alaeddin, Ahmed Sârbân, Lâmekânî Hüseyin, Haşimî Osman, Oğlanlar Şeyhi İbrahim, Kütahyalı Gaybî, İdris-i Muhtefî, ve Muhyî gibi şairleri etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Abdülbaki Gölpınarlı, Melâmîlik ve Melâmiler, 1931, Alevi-Bektaşî Nefesleri, 1963, TD, Aralık 1968, Türk Tasavvuf Şiiri Ant.,1972; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant.; Cahit Öztelli, Halk Şiiri, XIV-XVII. Yüzyıllar; Zeria Karadeniz, Hacı Bayram Veli,1964; Refik Ahmet Sevensil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant.,1968, TD, Aralık 1968; Abdurrahman Güzel, TD, Ocak-Haziran 1989, Türk Dünyası El Kitabı, c. III, 1992, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

N'oldu bu gönlüm n'oldu bu gönlüm
Derd ü gam ile doldu bu gönlüm
Yandı bu gönlüm yandı bu gönlüm
Yanmada derman buldu bu gönlüm

Yan ey gönül yan yan ey gönül yan
Yanmadan oldu derdine dermân
Pervâne gibi pervâne gibi
Şem'ine ışkun yandı bu gönlüm

Gerçi ki yandı gerçeğe yandı
Rengine ışkun cümle boyandı
Kendüde buldu kendüde buldu
Matlabını hoş buldı bu gönlüm

Seyr-i billâhdur seyr-i billâhdur
Lî maallâhdur fenâ fillâhdur
Âyînesinde âyînesinde
Gird-i sivâyı buldı bu gönlüm

Sevâd-ı a'zam sevâd-ı a'zam
Belki olupdur arş-ı muazzam
Matlab-ı cânân matlab-ı cânân
Olsa aceb mi şimdi bu gönlüm

El fakru fahrî el fakru fahrî
Dimedi mi ol âlemler fahrî
Fahrını fakrın fahrını fakrın
Mahv u fenâda buldı bu gönlüm

Bayramî imdi Bayramî imdi
Bayram idersin yâr ile şimdi
Hamd ü senâlar hamd ü senâlar
Yâr ile bayram kıldı bu gönlüm

II
Çalabım bir şâr yaratmış iki cihân âresinde
Bakıcak didâr görünür ol şârın kenâresinde
Ol şârdan oklar atılır gelür cigere batılır
Ârifler sözi satılır ol şârın bâzâresinde

Nâgehan bir şâra vardumol şârı yapılır gördüm
Ben dahi bilir yapıldım taş u toprak âresinde
Ol şâr dediğim gönüldür ne delidür ne usludur
Âşıklar kanı sebildür ol şârın kenâresinde

Şâgirtleri taş yonarlar yonup üstâda sunarlar
Çalabım ismin anarlar ol taşın her pâresinde
Bu sözi ârifler anlar câhiller bilmeyüp tanlar
Hacı Bayram kendü banlar ol şârın menâresinde

III

Hiç kimse çekebilmez güçdür feleğin yayı
Derdine gönül virme bir gün götürür vayı
Bu fânî vefâsızdur kavline inanma hiç
Gâh bâyı ider yohsul gâh yohsul ider bâyı

Oynayu gelür aldar çünkü eli çâpükdür
Bir buncılayın fitne kande bulur arayı
Bayram kamu âlimler bu ma'nînin altında
Kaf'tan Kaf'a hükmider bilmez bu muammâyı

Çün yüzini döndürdi bir lâhza karar itmez
Nice seri pây ider döner ser ider pâyı
Vâhiddür ol vahdette kesrette kanı tefrîk
Hızır irmedi bu sırra bildirmedi Mûsâ'yı

Miskin Hacı Bayram sen dünyâya gönül virme
Bir ulu imâretdür alma başa sevdâyı

IV

Bilmek istersen seni
Can içre ara canı
Geç canından bul onu
Sen seni bil sen seni

Kim bildi ef'âlini
O bildi sıfatını
Onda buldu zâtını
Sen seni bil sen seni

Görünen sıfatındır
Onu gören zâtındır
Gayrı ne hacetindir
Sen seni bil sen seni

Kim ki hayrete daldı
Nura müstağrak oldu
Tevhid-i zâtı buldu
Sen seni bil sen seni

Bayram özünü bildi
Bileni onda buldu
Bulan o kendi oldu
Sen seni bil sen seni

EŞREFOĞLU RÛMÎ (1353?- 1469/70)

Asıl adı Abdullah olan Eşrefoğlu, kesin olmamakla birlikte 1353'te İznik'te doğdu. Mısır'dan Hama'ya göç etmiş bir ailenin çocuğudur. Eşrefoğlu, öğrenimini Bursa'da Çelebi Sultan Mehmed Medresesi'nde yaptı. Öğrenimini tamamlayınca Yıldırım Bâyezit'in damadı Emir Sultan'ın hizmetine girdi. Tasavvufteki gayreti, Emir Sultan'ın dikkatini çekti ve Emir Sultan tarafından Ankara'ya, Hacı Bayram Veli'ye gönderildi. Hacı Bayram'a intisap eden Eşrefoğlu, Hacı Bayram'ın tekkesine imâm oldu ve şeyhinin kızıyla evlendi. Bir süre sonra Hacı Bayram Veli tarafından Hama'ya, Şeyh Hüseyin'e gönderildi. Şeyh Hüseyin'den halifelik alan Eşrefoğlu, Bursa'ya dönerek bir tekke kurdu. Bu arada şeyhi Hacı Bayram Veli vefât etmişti. Bursa'da Halvetiliği ve Kadiriliği birleştirerek kendi adıyla anılan Eşrefiye tarikatini kurdu. Tarikatini yaygınlaştırmak için İznik'e gitti. Bir süre sonra da Hakk'ın rahmetine kavuştu.

Eşrefoğlu, aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır; ancak heceyle yazdıkları daha canlı ve başarılıdır. Din ve tasavvufi inancını samimi bir edâyla dile getiren şiirlerinde Yunus Emre'nin açık etkisi görülmektedir.

Eşrefoğlu'nun Divânı ve Müzekki'n Nüfus (1269, 1322, 1971) adlı eserleri yayımlanmış; ancak Tarikatnâme, Fütüvvetnâme, Delâil-ün Nebeviyye, Hayretnâme, Elestnâme, Nasihatnâme, Esrâr-üt Tâlibin, Münacaatnâme ve Tacnâme yayımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 1918,1976; Eşrefoğlu Abdullah Rûmî Divânı, İst.1286,1301; Asaf Halet Çelebi, Eşrefoğlu Divânı,1944; Çağaloğlu Yayinevi, Eşrefoğlu Divânı,1967; Tercüman 1001 Temel Eser, Eşrefoğlu Divânı,1972; Abdülbaki Gölpınarlı, TD, Aralık-1968, Türk Tasavvuf Şiiri Ant.,1972; Abdurrahman Güzel,TD, Ocak- Haziran, 1989, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993

I

N'olaydı bir derviş olsam hoş yürüsem dervişâne
Terkeyleşem kibr ü kîni yüz sürüsem irişâne

Kosam nefsin çirkin huyın hiç vermesem nefse boyın
Işk içinde erkân âyin budur dosta gidişâne

Kanda baksam dostı görsem dâim dost haberin virsem
Dost dost disem dosta irsem gelip dostı soruşâne

Şeyh elinden giysem kisvet nef elinden kılsam feryâd
Işk elinden virsem şerbet yanubeni tutuşâne

Döksem gözlerüm yaşını artursam bağrım başını
Bıraksam dünya işini azm itsem ol bî-nişâne

Eşrefoğlu Rûmî söyler ile şâra haber eyler
Kim ki dostı görmek diler varsın dostla bilişâne

II

İy aceb bilsem nedür yâ Rab bu derdün çâresi
Gün gün artar hiç unulmaz yüregümün yâresi

Her kim inler bu belâdan varsun ol âşık değil
Görsin ana neyleyiser nefsinün mekkâresi

Yüregümün yâresine hiç tabîb kılmaz ilac
İy aceb var mı dahi benüm gibi bî-çâresi

Dünya-yı mekkâreye her kim dolaşdı tâ ebed
Gitmedi gitmeyiser anun yüzünün karesi

Çâresi bî-çârelikdür yine bu derdün hemân
Çün belâ burcundadır âşıklarun seyyâresi

Her kimin gönlünde zerre denlü dünya hubbı var
Anı mahrûm itdi bilsin nefsinin emmâresi

Gözi yaşlı bağı başlı yüreği delik delik
Olmuşam âlem içinde ışkunun âvâresi

Dost yolında âşıkı ger kılsalar yüz bin pâre
Dönmeye dos dost diyü çağıra her bir pâresi

Eşrefoğlu Rûmî bu derde giriftâr olalı
Düşdi bir deryâya kim yokdur anun kenâresi

III

Ben dost hevâsına düşdüm
Özge hevâ neme gerek
Başımda dost sevdâsı var
Dahi sevdâ neme gerek

Ben uykuyu fikr itmezem
Düş görüp ta'bîr itmezem
Ben gelmezem ben gitmezem
Fenâ bekâ neme gerek

Ey zâhid-i dünyâ-perest
Var zühdini arz eyleme
Ben âşık-ı şûrideyem
Zerk ü riyâ neme gerek

Ben mest-i ezel gelmişem
Ben tâ-ebed mest giderem
Hiç ayrılmaz esrikliğüm
Zühd ü takvâ neme gerek

Ben dost yolında nakdumi
Hep oynayup ütdürmişem
Çün gitdi küllî varlığım
Havf u recâ neme gerek

Ben dost ile peymânımı
Elest'den ön berkitmişem
Ben dostı ıyân görmüşem
Hayâl ruyâ neme gerek

Ben lâubali giderem
İki cihânı n'iderem
Sekiz uçmağa meylüm yok
Pes mâsivâ neme gerek

Gerçi sûretde insanam
Ben sûret-i ins ü cânam
Ben fârig-i dü-cihânam
İşbu gavga neme gerek

Ben Eşrefoğlu Rûmî'yem
Ben kadîmem ben bâkîyem
Ben ol murg-ı lâhûtiyem
Arz u semâ neme gerek

IV

Bir dem dilim tuta idim
Aşk komaz beni söyletir
Aceblemen söylediğim
Aşkın adeti böyledir

Bu aşk beni deli kıldı
Aklımı başımdan aldı
Mecnûn gibi dün ü günü
Zâri kıluban inletir

Aşktır beni benden alan
Sevdiklerimden ayıran
Kimdir aşka karşı duran
Şahları baştan aladır

Aşk her kime saldı sâye
Başını verdi kavgaya
Mansûr'layın esrik değil
“Enel Hak” dâvi eyletir

Acebdir bu aşkın işi
Gönülde sürer teşvîşi
Gözlerden akıtır yaşı
Yürekte odu biletir

Her kimin aşkı var ise
İçinde od yanar ise
Zehl bahtlı onun cânı
Sohbeti şu dost iledir

Aşktır gönülde nûr olan
Aşktır Mûsa'ya Tûr olan
Aşktır ki İsâ deminde
Ölüleri diri kıladur

Gel âşık ol şâd olasın
Gussadan âzâd olasın
Dürr-i yetimi bulasın
Bu aşk bahrine daladur

Eşrefoğlu Rûmî söyler
İle şara haber eyler
Kim ki âşık olmak diler
Gelsin Beri o saladur

HASAN DEDE (? - ?)

XV. yüzyılda yaşadığı sanılmaktadır. Hayatına ait kesin bilgilere sahip değildir. Rivayete göre Hasan Dede, Horasan'dan Karaman'a göçen, orada bir süre kaldıktan sonra müridleri yanında olarak Beğdili aşiretiyle birlikte Ankara'nın Tekesalan yöresi yakınına gelip yerleşen ve orada da tekke kuran bir mutasavvıftır. Burası bugünkü Hasan Dede (eski adı Çukurcak) köyüdür. Alevilerin inancına göre bugün Keskin'de türbesi olan ve “Karpuzu Büyük Hasan Dede” olarak anılan kişi, Hasan Dede'dir.

Edebiyatımızda Kul Hasan, Sefil Hasan, Âşık Hasan ve Tamaşvarlı Hasan adlarıyla anılan şairler ile Hasan Dede karıştırılmaktadır. Özellikle Tamaşvarlı Hasan ile Hasan Dede'nin sanki aynı kişiymişçesine değerlendirildiği görülmektedir. Tamaşvarlı Hasan, bir yeniçeri şairdir. Sultan II. Mustafa'nın (1695) huzuruna çağırıldığı, saz çaldırıp armağanlar verdiği, birçok savaş

hakkında şiirleri olan bir şairdir. Hasan Dede ise, özellikle nefesleriyle tanınan ve araştırmacıların Eşrefoğlu ile çağdaş kabul ettikleri bir Bektaşî şairdir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzher Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri,1955; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri,1965; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I,1993.

I

Aşk elinden nic'edeyim n'eyleyim
Medet helâk oldum nârın içinde
Neme sevineyim neme güleyim
Gonca güller kaldı hârın içinde

Meyil etmez oldu bana talihim
Zâhir oldu gizli haber bâtınım
Arşa direk oldu tütünüm
Vücudum kül oldu nârın içinde

Dertlerim yalkındı bağrım deşildi
Yâr ile sürdüğüm demler düş oldu
Ellere yaz bahar bana kış oldu
Gönül mekân tuttu karın içinde

Hasan Dede'm dedi bir mekân eylem
Çağlayıp deryâya karışabilem
Yârdan ayrılalı büküldü belim
Kaldı gayret ile nârın içinde

II

Böyle âdet olmuş bu yol ezelden
Hâr düşer tomurcuk güle efendim
Haberin var ise ilm-i ezelden
Mevlâ'dan maksûdun dile efendim

Ey gönül aldanma bu cihân fâni
Önünü fikreyle sonunu tanı
Kişinin ettiği kalır mı yanı
Herkes ettiğini bulur efendim

Bel bağlama zamânenin dostuna
At umûrun mukadderin üstüne
Nereye uzatsa gelir destine
Hak nazar ederse kula efendim

Gel imdi eylesem sana bir takrir
Yok olmaz ne ise o olur takdir
İster isen eyle bin türlü tedbir
Nasib yoksa ele girmez efendim

Âlimler ilmüne âşıklar vâris
Gâh Arabî söyler gâhi de Faris
Hasan Dede'm der ki imânım dürüs(t)
Vermezler rızkımı ele efendim

III
Eşrefoğlu al haberi
Bahçe biziz gül bizdedir
Biz de Mevlâ'nın kuluyuz
Yetmiş ik dil bizdedir

Erlik midir eri yormak
Irak yoldan haber sormak
Cennetteki o dört ırmak
Coşkun akan sel bizdedir

Âdem vardır cismi semiz
Alır abdest olmaz temiz
Halkı dahleylemek nemiz
Bilcümle vebâl bizdedir

Arı vardır uçup gezer
Teni tenden seçip gezer
Zâhid bizden kaçıp gezer
Arı biziz bal izdedir

Kimi sofı kimi hacı
Cümlemiz Hakk'a duacı
Resûl-i Ekrem'in tâcı
Aba hırka şal bizdedir

Biz erenler gerçeğiyiz
Has bahçenin çiçeğiyiz
Hacı Bektaş köçeğiyiz
Edeb erkân yol bizdedir

Kul Hasan Dede'm kuldur
Mânayı söyleyen dildir
Elif Hakk'a doğru yoldur
Cim ararsan dal bizdedir

XVI. YÜZYIL

MUHYİDDİN ABDAL (? - ?)

Hayatı hakkında kesin bilgiler yoktur; ancak şiiirlerinden öğrenildiği kadarıyla XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyıl başlarında yaşadığı tahmin edilmektedir. Hurufî ve Kalenderî şeyhi Otman Baba'ya (öl.1478) ve daha sonra da Akyazılı İbrahim'e intisab etmiştir.

Şiiirlerinde inanç olarak benimsediği Hurufiliği yalın bir söyleyiş ve samimiyetle dile getirmiştir. Yunus Emre ve Nesimî'den etkilendiği, kimi görüşlerinin Bektaşiliğe yaklaştığı söylenebilir. Özellikle Nesimî'nin tuyuğlarını örnek alan maniler yazmıştır. Şiiirlerinde Hacı Bektaş Veli ve Sultan Bal adlarını saygıyla anmıştır.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri,1955; Cahit Öztelli, Halk Şiiri, XIV.-XVIII.Yüzyıllar,1955; Abdülbaki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşî Nefesleri,1963; İsmet Zeki Eyüboğlu, Alevi-Bektaşî Edebiyatı,1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Abdurrahman Güzel, Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

MANİLER

Muhyiddin'im dervişim
Hak yoluna girmişim
On sekiz bin âlemi
Bir zerrede görmüşüm

Muhyiddin'im haşhaşım
Ehl-i vahdetim hoşum
Tarikat fahrım oldu
Onun için tıraşım

Muhyiddin'im hâs-ül hâs
Her bie sözüm bir nefes
Cânım hümâ kuşudur
Tenim hümâyâ kafes

Yolcu geldi uzaktan
Süt süzöldü süzekten
Dil gamdan âzâd oldu
Cân kuruldu tuzaktan

II

Aşk olsun meydâna gelip
Doğru yolunca gidene
Aferin Hakk'ı hak bilip
Hâl giyip gönül güdene
Kâf nûn emrinde kün fekân
Hükmüne fermân cümle cân
Teslim-i dâridir cihân
Hem yedirip hem yedene

Ârif isen özün yokla
Tevekkül kapısın bekle
Gene buldun ise pek sakla
Duyurmak olmaz nâdâna

Besleme gazab atını
Çekersin zulümâtını
Tepele nefsin itini
Zarar gelmesin bedene

Gönlünü yüksekte indir
Âr etme alçağa kondur
Acı doyur susuz kandır
İbâde borcun ödene

Nazar ırmayıp doğru hak
Doğru gidene zevâl yok
Rahmet eder yarlığâr hak
Hak için kulluk edene

Göresin yârin yüzünü
Öpesin iki gözünü
Hak yarlığâr Hak sözünü
Hûb dinleyip işitene

Muhyiddin Abdal aşk olsun
Sırrını eller duymasın
Yemişin nâdân yemesin
Şayet yeyiben dadana

III

Erenlerin eşiğinde
Yaslanıbanı yattım ben
Erenlere deli dedim
Sıdk ile ikrâr ettim ben

Şâh'ım da rehberim oldu
Hemen kıblem nûrum oldu
Gani Otman pirim oldu
Onun eteğin tuttum ben

Eğnime giydim abâyı
Terkettim kamu kabâyı
Severim Sultan Baba'yı
Cân ile gönül kattım ben

Güller açılır çağında
Bülbüller öter bağında
Mûsâ ile Tûr dağında
Koyunu bile göttüm ben

Hocamdan ben sebak aldım
Okudum sebakın bildim
Üstâd'erdim üstâd oldum
Gör ne üstâda erdim ben

Maksûdum didâr eyledim
Gönülden nazâr eyledim
Nakd ile pazar eyledim
Alana gevher sattım ben

Kadimî leyl ü nehârım
Hayât u bâd-ı seherim
Hem sedefim hem güherim
Özge mâtende buldum ben

Ben Muhammed'in gülüyüm
Ehl-i kemâlin kuluyum
Dost bağının bülbülüym
Cennet bağında öttüm ben

Kim bilir âşık hâlinden
Söyleşelim hâl dilinden
Muhyiddin'im aşk elinden
Uş yine deli oldum ben

IV
İnsan insan derler idi
İnsan nedir şimdi bildim
Cân cân deyü söylerlerdi
Ben can nedir şimdi bildim

Kend'özünde buldu bulan
Bulmadı taşrada kalan
Müminin kalbinde olan
Îmân nedir şimdi bildim

Takvâ ehlinin sattığı
Müminlerin ok attığı
Münkirlerin şek ettiği
Gümân nedir şimdi bildim

Bir kılı kırk yardıkları
Birin köprü kurdukları
Erenler gösterdikleri
Erkân nedir şimdi bildim

Sıfat ile zât olmuşsam
Kadr ile berât olmuşsam
Hak ile vuslat olmuşsam
Mihmân nedir şimdi bildim

Muhyiddin aydur hak kaadir
Görünür her yerde hâzır
İyân nedir pinhân nedir
Nişân nedir şimdi bildim

ABDURRAHMAN TİRSİ (?- 1519)

İznik yakınlarındaki Tirse köyünde doğduğundan Tirseli Abdurrahim diye de anılır. Beyazıt Fakih'in oğlu, Eşrefoğlu Rûmî'nin müridi ve damadıdır. Şeyhi Eşrefoğlu'nun vefâtı üzerine onun yerine geçmiş, Kadirliğin önde gelen müşidlerinden olmuştur. 1519'da İznik'te vefât etmiştir.

Büyük ölçüde Eşrefoğlu'nun etkisinde kalmış bir şairdir. Bunun yanında şiirlerinde Yunus Emre'nin de etkisi görülür. Özellikle ilahilerindeki temiz ve samimi söyleyişi ile dikkat çeker.

KAYNAKÇA

Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Müjgan Cumbur, Başakların Sesi, 1968; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Abdurrahman Güzel, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Yücelerden döndüreyin alçaklara gönül seni
Alçaklardan alçaklara indireyim gönül seni

Başumın terkin urayım canımı yolda koyayın
Ne kim olursam olayım komayayın gönül seni

Ayırayın halkdan seni şöyle hâk ideyin teni
Ayaklar altına yani bırakayın gönül seni

Yürüyeyin yâne yâne ışk odun urayın cânê
Bakmayayın mâsivâya göçüreyin gönül seni

Nice kaçarsın yabana ışk gemin urayın sana
Sürüp ol ma'şukdan yana hem çalayın gönül seni

Koyayın namusı ârı taleb ideyin ol yârı
Dün gün çekdüreyin zârı ağladayın gönül seni

Başum gurbete urayın benlik defterin düreyin
Alnum yazısın göreyin uydurayın gönül seni

Dost gamın alayın başa yürüyeyin kalka düşe
Vasfı dile gelmez işe uğradayın gönül seni

Sığınayın ol Mevlâ'ya yüz urayın ol âlâya
Abdurrahim-i Tirsî'ye uydurayın gönül seni

II

A şeyhüm senün yolına kurban olayın gideyin
Her ne kim emr eyler isen fermân olayın gideyin

Allah nûrından bir nûrsın kaldır nikâbı kul görsün
Dost bağçesinde bir gülsün bülbül olayın gideyin

Bir katreyem geldüm sana sen ummânsın daldum sana
Karışayın senden ana ummân olayın gideyin

Bildiğini bildir bana gördüğünü göster bana
Sevdiğini sevdür bana kulluk ideyin gideyin

Benüm şeyhim mürvet kânı Eşrefzâde hâsü'l-hâsı
Bu Abdurrahîm-i Tirsî benden olayın gideyin

III

İy dost senün derdün ile
Yürüyeyin yâne yâne
Dökeyin gözümde yaşı
Akıdayım dâne dâne

Toldur gönlüm fikrün ile
Hem dilümi zikrün ile
Dost dost deyu ışkun ile
Çarh urayın döne döne

Bana seni gerek seni
Sensüz n'eylerem ben beni
İşk şarâbı cânım cânı
İçür bana kâne kâne

Eyle cismüm candan uryân
Olayın yüzüne hayrân
Götür hicâbı aradan
Gösteredur cânı cânê

Bu Abdurrahîm-i Tirsî
Sen sultanun eksiklisi
Seni umar kerem ıssı
Ulaşa sen hâne hâne

GEDA MUŞLÎ (? - ?)

Hakkındaki bilgiler oldukça sınırlıdır. Evliya Çelebi (Seyahatnâme) ve Sun'î (Şairnâme) şairimizin adını çoğür şairleri arasında anarlar. Araştırmacıların üzerinde birleştikleri, onun Garp Ocakları'na bağlı, yani Osmanlı donanmasında görevli asker bir şair olduğudur. Şiirlerinde, Garp Ocakları'na mensup diğer şairler gibi içinde buldukları şartları, savaşı, zaferi, vb. anlatan Geda Muslî'nin dili oldukça yalındır.

KAYNAKÇA

Mehmed Fuad Köprülü, XVI. Asır Saz Şairleri, 1940/1962; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak- Haziran 1989.

DESTAN

İspanyol Cezayir'e haber göndermiş
Komazım oğlumu alırım demiş
Eğer vermezlerse kıyamete dek
Bende bu dert ile ölürüm demiş

Kailim beş yıla etseler vâde
Cümle emlâkimi veririm yâde
Peşkeş verirlerse Sultan Ahmet'e
Müslüman ederler bilürüm demiş

Geda Muslî eydür görün harcını
And içti İncil'e tuttu yüzünü
Neylerim ben şimden gerü
Varup bir kil'sede kalırım demiş

DESTAN

Gör imdi ne demiş Cezayirli de,
Vermeziz oğlunu bilmiş ol senin
Biz anı gönderdik Sultan Ahmet'e
Kara haberlerin almış ol senin

Yürütmeziz Akdeniz'de gemini
Hakk'ı koyup puta tuttun yönünü
Çevir İslâm'a şol kâfir dinini
Gel yezid Müslüman olmuş ol senin

Yine büktük İspanya'nın belini
On dört beyzâdeyle aldık malını
Hoş eğlenir idin Mısır yolunu
Hele ettiklerin bulmuş ol senin

Geda Muslî eydür gördük cûşunu
Gece gündüz ağla salma yaşını
Kilisenin taşlarına sür başını
Yürü var bir zaman çalmış ol senin

SEMAÎ

Bahar eyyâmı erdi de
Şâd oluban güldü dağlar
Şirin'e gönül verdi de
Ferhat seni deldi dağlar

Üstünüzde yüce Gani
Daima zikreyle anı
Ziyaret etmeğe seni
Koç yiğitler geldi dağlar

Hiç yoktur aklım başımda
Dilber hayali düşümde
Sevgili yarım peşimde
Bana mekan oldu dağlar

Fark etmem çok ile azı
Bozulmaz yazılan yazı
Arayıp sende Ayvaz'ı
Şol Köroğlu buldu dağlar

Kul Muslî der yarim küstü
Bâd-ı sabâ gibi esti
Güz eyyâmı kadem bastı
Gör nice ıssız kaldı dağlar

BAHŞÎ (? - ?)

Yavuz Sultan Selim'in (1512-1520) Mısır Seferi (1517) üzerine söylediği elimizdeki tek şiirinden hareketle Bahşî asker bir âşıktır. Mahlâsı olan Bahşî kelimesi, Kazaklar ve Uygurlar arasında katip, şair anlamında kullanılan bir kelime olup "baksı" kelimesinin bozulmuş şeklini de düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

Mehmed Fuad Köprülü, XVI. Asır Saz Şairleri, 1940/1962; Pertev Naili. Boratav - Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Vasfî Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant.,1963; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak- Haziran 1989.

I
Sultan Selim cülûsunda
Sâlâ dedi de yürüdü
Gidelim Mısır'a doğru
Yola dedi de yürüdü

Şamlu çıkup kaçır köyden
Sofu beru bakmaz Hoy'dan
Merd var ise işte meydan
Gele dedi de yürüdü

Nesne yeğimiş aslında
Halife dikmiş yerinde
N'arar Yûsuf'un şehrinde
Köle dedi de yürüdü

Almak gerek Kûh-ı Kafî
Kırım var mı ala dahi
Horasan'da ise Şâh'ı
Bula dedi de yürüdü

Bahşî eydür Mehdî budur
Yücemize ırgür Kadir
Kılağuzsa İlyas Hızır
Yola dedi de yürüdü

ARMUTLU (? - ?)

Hayatı hakkında kesin bilgilerden yoksun olduğumuz Armutlu'nun XVI. yüzyılın ortalarında doğduğu, XVII. yüzyılın başlarında da vefât ettiği tahmin edilmektedir. "XVII. yüzyılın başlarında, I. Ahmed'in (1603-1617) devrin ünlü denizcisi Murad Reis'i (?- 1609) Cezayir Beylerbeyi'nin emrinden alıp Mora Sancak Beyliği'ne getirdiği sırada, Armutlu da yanında bulunuyordu. O, elimizdeki çok az sayıdaki şiirlerinden birinde, bu olayı şöyle anlatmaktadır:

Padişah uğruna niyyet eyledi
Çıkub Cezâyir'den gittiği vaktin" (Sakaoğlu 1989:115).

Eldeki şiirlerine bakarak Armutlu'nun da diğer Garp Ocakları'na mensup âşıklar gibi gazaları konu edindiğini söyleyebiliriz. Şiirlerinde sade ve temiz bir dil kullanan Armutlu'nun "bestelenip musiki mecmualarına kadar girebilen bir türküsünün varlığına dikkat edilirse, zamanında sevilen ve ilgi duyulan bir şair olduğunu söyleyebiliriz" (Sakaoğlu 1989:189).

KAYNAKÇA

Mehmed Fuad Köprülü, XVI. Asır Saz Şairleri, 1940/1962; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989.

I
Murad Reis geldi gülbang çekti
Din-İslâm sancağın diktüğü vaktin
Padişah uğruna niyyet eyledi
Çıkub Cezâyir'den gitdüğü vaktin

Gâziler cenk için gördü yarağı
Dayanmaz muhannedin buna yüreği
Hep kâfirler koyuverdi küreği
Yezidler gelüp kışdan çatduğı vaktin

Murad Reis eydür zâhir bâtında
Yâ Rab hâcetim kabul eyle katında
Gök duman içinde kaldık tütünde
Kâfir baş topun atduğı vaktin

Yiğit yengil hep küreğe yapışdı
Kışdan top otuna odlar erişti
Muhammed'in şefaati yetişti
Gemi yandı deyüp gördüğü vaktin

Armutlu eydür: Be sultanım hakla
Hemen yezidlerin fendi top ile
Alarga ettirdik tüfek ok ile
Beş pâre kadırğa çatduğı vaktin

ÇIRPANLI (? - ?)

Murad Reis (?- 1609) ile ilgili söylediği bir şiirinden hareketle XVI. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Çırpanlı, yeniçeri âşıklardandır. Eldeki tek şiiri, diğer asker âşıklarda olduğu gibi gaza ile ilgilidir.

KAYNAKÇA

Mehmed Fuad Köprülü, XVI. Asır Saz Şairleri, 1940/1962; Saim Sakaoglu, TD, Ocak-Haziran 1989, s. 445-450.

Gâzi Murad Reis'ten haber soranlar
Vardır bahadır yarar delisi
Her kande hû desen gelür yetişür
.....

Bilen Gâzi Murad Reis'i der bak
Resulullah sancağını çeker ak
Denizde karada yardımcısı Hak
Gerçek Magrib erlerinin velîsi

Başbaşa çatarız gelür dem olur
Savaşanda derya yüzü kan olur
Gâziler yüzünü görürü şen olur
Geldi derler Cezâyir'in ulusu

Çırpanl'eydür hele Sultan'ım göre
Bahadırılık oldur yerinde dura
Her kaçan iskele vursak bir yere
Ol gün ..... Akdeniz'in yalısı

OĞUZ ALI (? - ?)

Elimizdeki tek şiiri, Turgut Reis'in ölümü (1565) üzerine söylediği ağtı bulunan Oğuz Ali hakkında hiçbir bilgi yoktur. Şiirden hareketle Oğuz Ali'nin bir denizci olduğu söylenebilir. Bazı dizeleri eksik olan şiir, Turgut Reis'in Sultan Süleyman nezdindeki sevgisini dile getirmesi açısından dikkat çekicidir. Âşık İsmetî, Âşıkname'sinde Oğuz Ali'den bahsetmiştir.

KAYNAKÇA

Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989.

Turgud Paşa eydür beyler
.... şimdi ölüm demiş
Nic'edelim emir Hakk'ın
Ergeç birdir yolum demiş

Gelsün kulların-mın hası
Giysün siyah itsün yası
Cerbe ile Trablus'u
Virân olan şanıım demiş

Mevlâm sılaya gurbete
Düşürdü bizi firkate
Malta ile .....
İremedi elim demiş

Oğuz Ali durmaz çağlar
Âlem yasın tutmuş ağlar
Han Süleymân eydür beyler
Büküldü ya belim demiş

ÜFTÂDE (1477-1581)

Asıl adı Mehmed Muhyiddin'dir. 1477'de kimi kaynaklarda da 1489'da Bursa'da doğmuştur. Hacı Bayram Veli'nin halifelerinden Hızır Dede'nin mürididir. Emir Sultan camiinde hatip olarak görev yapmış, zaman içerisinde tarikat şeyhi olmuştur. III. Murat'ın sevgi ve saygısını kazanmış bir mutasavvıftır. 1581 yılında vefât eden Üftâde'nin mezarı Hisariçi'nde Yerkapı Camiindedir.

Üftâde şiirlerinde çoklukla aruz ölçüsünü kullanmıştır. Samimi ve yalın bir dille yazdığı ilahîleriyle dikkat çekmiştir.

KAYNAKÇA

Bursalı Tahir, Üftâde Divânı, 1911; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri,1965; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Ey âşıkân ey sâdıkân
Gel gidelim dosttan yana
Dostun cemâlin görmeğe
Bir gün ola bizi ana

Cümle resûl ü enbiyâ
Hem âşık u sâhip livâ
Dertlilere ere devâ
Bir gün ola bizi ana

Destûr ola o illere
Sevgi düşe gönüllere
Dostun cemâlin görmeğe
Bir gün ola bizi ana

Kur'an'da vaat eyledi
Âşıkları hep toyladı
Cemâline yol eyledi
Bir gün ola bizi ana

Âşıklara vuslat olan
Müminlere gurbet olan
Sâdıklara izzet olan
Bir gün ola bizi ana

Dost yolunun erenleri
Zikr ile dolu dilleri
Hak'tandürür haberleri
Bir gün ola bizi ana

Üftâde düşmüş firkate
Erdire Allah vuslata
Müminler ile izzete
Bir gün ola bizi ana

II

Yürürken kendi hâlimde
Onulmaz derde düş oldum
Kamu yârenlere sordum
Bilir var mı benim derdim

Gönül arş'a erişmiş iken
Ululara yetişmiş iken
Cevap vermediler gördüm
Onulmaz derde düş oldum

Çok ettim âh ile zârı
Yok ettim cümle hep varı
Meleklerle katışmışken
Onulmaz derde düş oldum

Cem'i yârenlerim kaçtı
Kamu bildiklerim şaştı
Umar idim görem yârı
Onulmaz derde düş oldum

Tedarik etmeğe aklım
Erişmez oldu hiç fikrim
Visâlin firkate düştü
Onulmaz derde düş oldum

Garip Üftâde bu derdi
Gönülde saklasın yeğdi
Sana senden hitâb erdi
Onulmaz derde düş oldum

III
Seherde bülbülü gördüm iniler
Kamu dertlilerin derdin yeniler
İşitenler esirgeyip dediler
Zehi şûride vü bîçâre bülbül

Meğer dimağına ermiş hevâsı
Erişmiş cânına gülün safâsı
Ki sanmış odur devâsı
Zehi şûride vü bîçâre bülbül

Firakı odu erişmişti cânâ
Gazeller okur iken yana yana
Kokusundan erişti gülistâna
Zehi şûride vü bîçâre bülbül

Yitirmiş aklını bûyından onun
Mecâli kalmamış cisminde cânın
Ki vurmuş terkini cümle cihânın
Zehi şûride vü bîçâre bülbül

Araştırdı gezip bahçe bucağın
Bulamadı gülün kızılın ağın
Yitirmiş vuslatın bitmez ne çağın
Zehi şûride vü bîçâre bülbül

Bu derdiyle gülün geçti zamanı
Fırac oduna bu kez yandı cânı
Anıldı mestliği değdi figaaşı
Zehi şûride vü bîçâre bülbül

İşit Üftâde'nin bülbül sözünü
Ki izler ehl-i irfânın izini
Dilersin kim görsün dost yüzünü
Zehi şûride vü bîçâre bülbül

HATAYÎ (ŞAH İSMAİL) (1486-1524)

Alevî-Bektaşî edebiyatının en büyük şairlerinden biri olarak kabul edilen Hatayî, İran-Safavî Devleti'nin kurucusu Şah İsmail'dir. Dedesi Akkoyunlu Uzun Hasan'dır. Uzun Hasan'ın ölümünden sonra karışıklıklardan faydalanarak dillerini konuştuğu, inançlarını paylaştığı kızılbaş Türkmen olarak değerlendirilen Alevîleri kendi siyasî amaçlarına bağlamış, söylediği nefesleri de bu yönde önemli bir etken olmuştur. II. Bayezit'in gevşek yönetimini fırsat bilerek Anadolu'da yer yer ayaklanmalar çıkartmış, kendisi de akınlar yaparak Sivas yakınlarına kadar sınırlarını genişletmiştir.

1514 yılında Yavuz Sultan Selim ile Çaldıran'da yaptığı savaşta yenilerek geri çekildi. Fakat yayılmacı hareketinden vazgeçmedi. Anadolu'daki alevîler üzerinde propagandasını sürdürdü. Osmanlılara karşı Avrupa devletleriyle birleşme yolları aradı. Şeyhlik ve hükümdarlığı birleştiren Şah İsmail, İran'daki Şii Türkmen topluluklarını kendine bağlayıp, Irak, Azerbaycan, Şirvan ülkelerini ele geçirek Osmanlı Devleti için büyük bir tehlike yaratmıştır. 1524'te Eredebil'de öldü.

Kısa sayılabilecek saltanatı döneminde hükümdarlığının ana gücü Türkler olan Şah İsmail, Türkçeyi resmi dil olarak kabul etmiş, şiirlerinde de Şah Hatayî, Hasta Hatayî, Miskin Hatayî gibi mahlaslar kullanmıştır. Halk şiiri geleneğimizde Kaygusuz Abdal'dan sonra gelen şairler arasında, Alevî-Bektaşî edebiyatının en güçlü şairidir. Aruzla farsça şiirler yazsa da asıl ününü heceyle Azerî Türkçesiyle yazdığı şiirlerle elde etti. Coşkun bir inançla yazdığı öğretici lirik nefesleri günümüzde bile Alevîler arasında etkisini sürdürmektedir.

KAYNAKÇA

Bekir Çobanzâde, Hataî, Dili ve Edebî Yaratıcılığı, 1920; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant.,1943; Sadettin Nüzhet Ergun, Hatayî Divanı, 1946/1956, Bektaşî Edebiyatı Ant. 1944, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri,1955; Hamit Araslı, Şah İsmail Hataî, 1946; A. Gölpinarlı, Kaygusuz Abdal-Hatayî-Kul Himmet, 1953, Türk Tasavvuf Şiiri Ant.,1972; Ezizağa Mehemedov, Şah İsmail Hataî-Eserleri, I-1966, II-1973; Mirze Abbaslı, Şah

İsmail Hataî, Sazım, 1973; Nejat Birdoğan, Şah İsmail Hataî, 1991/2001; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Abdurrahman Güzel, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

Mürebbinin, musahibin aşkına
Gönlüme, gözüme düşen Ali'dir
Yüreğim yaralı, yaralar başlı
Ezelden seven, sevişen Ali'dir

Ali'dir dünyaya edâyı veren
Ali'dir sofîye sevdâyı veren
Ali'dir Yezid'e kavgayı veren
Hakk'a vâsıl merdan Ali'dir

Mihr-i Yâr'ı devlerin savaşında
Kendine bend etti on beş yaşında
Üç yüz yıldan sonra yedi yaşında
İfrit'in bendini çözen Ali'dir

Yedinci felekte arslan görünen
Hâtemin ağzına veren, sır eden
Gelip kırklar ile cemde bulunan
Cümlesine serdar olan Ali'dir

Ali'dir cesetin kendisi yuyan
Yuyup kefeniyle tabuta koyan
Ali'dir devesin kendisi yeden
Hak ile hak olan arslan Ali'dir

Ya Allah, dedi de Düldül'e bindi
İşaret edince gün geri döndü
Yetmiş bin kafir de hep dine geldi
Öğlenin vaktında eren Ali'dir

Yıldırım gibidir Zülfikar yüzü
İmam Hüseyin'dir Ali'nin sözü
Zülfikar çekicek, Necef denizi
Hikmetle kaynayıp coşan Ali'dir

Şah Hatayî'm eydür dert ile ahı
Diline virt etti ol gani Şah'ı
Lâmekan ilinin hem padişahı
Müminlere Yezdan olan Ali'dir

II

Mümin müslim gelin seyrân idelim
Muhammed, Ali'nin göçü geliyor
Keselim ciğeri büryân edelim
Muhammed, Ali'nin göçü geliyor

Ben de belli diyem anın ucunu
Nur ile doldurmuşlardır içini
Cennete doğru çekerler göçünü
Muhammed, Ali'nin göçü geliyor

Nura gark olmuş Fatma Ana'nın saçı
Al yeşil bezenmiş cennetin içi
Sevdiğini almış çekiyor göçü
Muhammed, Ali'nin göçü geliyor

Yanı sıra yüz bin evliya bile
Mümin müslim ona deveha ine
Kubbesinin üstü güvercin kona
Muhammed, Ali'nin göçü geliyor

Ali Muhammed'dir Muhammed Ali
Devah eder ana cümlesinin varı
Âlemler serveri Sultan Hatayî
Muhammed, Ali'nin göçü geliyor

III

Kırklar meydânına vardım
Gel beri hey can dediler
Yüz sürdüm ayaklarına
Gir işte meydân dediler

Kırklar bir yerde durdular
Otur deyü yer verdiler
Önüme sofrâ serdiler
El lokmaya sun dediler

Kırkların kalbi durudur
Gelenin kalbin arıdır
Gelişin kandan beridir
Gel söyle ihvân dediler

Gir semaya bile oyna
Silinsin açılsın ayna
Kırk yıl kazanda dur kayna
Daha çiğsin yan dediler

Gördüğünü gözün ile
Söyleme sen sözün ile
Ondan sonra bizim ile
Ol sen de mihmân dediler

Düşme dünya mihnetine
Tâlib ol Hak hazretine
Âb-ı Kevser şerbetine
Parmacığın ban dediler

Şah Hatayî' m nedir hâlin
Dua edip kaldır elin
Kesegör gıybetten dilin
Her kula yeksân dediler

IV
Bu yolun yolcusu olayım dersin
Elde iki karpuz tutmalı değil
Derviş olup şalvar giyeyim dersin
Gâhi giyip gâhi atmalı değil

Lâden bahçesinde gonca gül olmaz
Kâmil ile yoldaş olan yorulmaz
İki mahluk vardır Hakk'a kul olmaz
Mağrurluk kibirlik etmeli değil

Mağrurlar orada olurlar yalan
Kibr imiş yorulup yollarda kalan
Eğer yolcu isen köprüyü dolan
Göz göre çamura batmalı değil

Koyun kuzusuna nasıl meledi
Öküzün kulağın kimler enedi
Garip bülbül gül dalında tünedi
Her çalı başında ötmeli değil

Şah Hatayî İmam Cafer muhbiri
Hakk'ın yârânıdır Veysel Karânî
Hakk'ın hazinesinden gelen güheri
Müşteri olmayana satmalı değil

V
İçmişim bir dolu olmuşum ayık
Düşmüşüm dağlara olmuşum geyik
Sana derim sana sürmeli geyik
Kaçma benden kaçma avcı değilim

Avcı deęilem ki dūšem izine
Kaça kaça kanlar indi dizine
Sürmeler mi çektin kömür gözüne
Kaçma benden kaçma avcı değilem

Sana derim sana geyik erenler
Bize sevdâ sana dalga verenler
Dilerim Mevlâ'dan onmaz vuranlar
Kaçma benden kaçma avcı değilem

Eyder Şah Hatayî'm uçan kaçandan
Zerrece korkmayız bu tatlı candan
Gidip davac'olma atana benden
Kaçma benden kaçma avcı değilem

USULİ (? -1534/38)

Usûlî, bugün Yunanistan sınırları içerisinde kalan ve adı Yiannitsa olan Vardar Yenicesi'nde doğmuştur. Hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Tezkirelere göre medrese eğitimi görmüş, Mısır'a giderek Gülşenî tarikatı şeyhi İbrahim Gülşenî ile tanışmış, onun müridi olmuştur. Zaman içinde Gülşenî Bektaşilik ve Melamîliğin kimi kurallarını birleştirerek bir tarikat kurmuş bir mutasavvıftır. Hayatının büyük bölümünü Mısır'da geçirmiş, şeyhinin vefâtı üzerine Vardar Yenicesi'ne dönmüş, Balkanları dolaşmış, 1534/38'de Yenice'de vefât etmiştir.

Gerçekte bir Divân şairi olmasına rağmen, heceyle yazdığı şiirlerinde yalnız bir halk Türkçesi ile tasavvufî şiirler yazmıştır. Şiirlerinde Seyyid Nesimî ve Yunus Emre etkisi görülen Usûlî, hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerinde bir derviş duyarlılığı ile sevgiye, hoşgörüye, alçakgönüllülüğe değer verir.

KAYNAKÇA

Abdûlbaki Gölpınarlı, Nesimî, Usûlî, Ruhî, 1953; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri Ant.,1978; Asım Bezirci,Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Gönül geç olmaz hevâdan
Gel gurbete gidelim gel
Uçur kuşu bu yuvadan
Gel gurbete gidelim gel

Kıyalım baş ile câna
Yaşımız boyanıp kana
Dert oduna yana yana
Gel gurbete gidelim gel

Ahd ile peymân güdersin
Tas tas ağuyu yutarsın
Bir vefâsız n'idersin
Gel gurbete gidelim gel

Yüreğime dokundu ok
Derdim öküş mihnetim çok
Bizi burda esirger yok
Gel gurbete gidelim gel

Gam dopdolu canda tende
Huzur kalmadı vatanda
Gönlümüz eğlenmez burda
Gel gurbete gidelim gel

Doyunca gördüm firkatı
Hâlim yatlı derdi katı
Çekemezim bu mihneti
Gel gurbete gidelim gel

Gel varalım doğru yolu
Bir pîre diyelim belî
Burda n'eylersin Usûlî
Gel gurbete gidelim gel

II
Beni kıya kıya bakan
Kor muyum seni kor muyum
Bakışı çiğirim yakan
Kor muyum seni kor muyum

Behey güzellerin cânı
Âşıkın dini imânı
Yoluna vermeden cânı
Kor muyum seni kor muyum

Sular gibi akmayınca
Âhım odu çıkmayınca
Mahalleni yakmayınca
Kor muyum seni kor muyum

Terk edem cânı cihânı
Yıktır virân ettin teni
Böyle garip kodun beni
Kor muyum seni kor muyum

Ölüm yelleri esmezse
Ömür ekinin kesmezse
Ecel leşkerin basmazsa
Kor muyum seni kor muyum

Nice yıl yel gibi yelem
Aşk yoluna toprak olam
Gül gibi açılıp solam
Kor muyum seni kor muyum

Usûlî ayrılmaz senden
Hiç cân ayrılır mı tenden
Yâni kaçmak ile benden
Kor muyum seni kor muyum

III
Gözüm yaşı taşı yine
Himmet eylen himmet eylen
Düştüm belâ denizine
Himmet eylen himmet eylen

Çıkmıştır bağrımda başlar
Sel oldu gözümde yaşlar
Engine daldım yoldaşlar
Himmet eylen himmet eylen

Coştu deli gönül coştu
Deryâlara döndü taşı
Gam denizi baştan aştı
Himmet eylen himmet eylen

Bir vefâsız gönlüm aldı
Dönüben yerlere çaldı
Gönül mihnet ile kaldı
Himmet eylen himmet eylen

Doğru yoluna varanlar
Hak didârını görenler
Hey medet gerçek erenler
Himmet eylen himmet eylen

Ayrıldım yârdan Usûlî
Medet deli oldum deli
Hey gerçek Muhammet Ali
Himmet eylen himmet eylen

IV

Yârenler ecel gelmeden
Gözümüz toprak dolmadan
Felek bizden oç almadan
Hele bir demdir sürelim

Döğünüp hasret taş ile
Bağrımız dolu baş ile
Ah ile kanlı yaş ile
Hele bir demdir sürelim

Kara toprak döşenmeden
Ten kafesi uşanmadan
Nefis kuşu boşanmadan
Hele bir demdir sürelim

Dünyâ kimseye mi kalır
Başa hod yazılan gelir
Ötesini Allah bilir
Hele bir demdir sürelim

Bir acayip devrân ancak
Cümle âlem hayrân ancak
Bu da birhoş seyrân ancak
Hele bir demdir sürelim

Usûlî terketti varın
Komadı âh ile zârın
Kim bile nic'ola yarın
Hele bir demdir sürelim

ÜMMÎ SİNAN (? -1551/68)

Asıl adı İbrahim olan Ümmî Sinan'ın hayatı hakkında yeterli bilgiler yoktur. Bir söylentiye göre Bursa'da bir söylentiye göre de Karaman'da doğmuştur. Şiirlerinden iyi bir öğrenim gördüğü, tasavvufu ve İslâm felsefesini iyi bildiği anlaşılmaktadır. Adındaki ümmî sözünün ise gördüğü bir rüya üzerine kendisine verildiği rivayet edilmektedir.

Ümmî Sinan, Halvetî tarikatine mensup bir mutasavvıftır ve Halvetî tarikatinin Sinaniye kolunu kurmuştur. İstanbul'da dergahının olduğu ve şeyhlik yaptığı bilinmektedir. 1551'de İstanbul'da vefât eden Ümmî Sinan'ın mezarı Eyüp-Olukbayır semtindedir.

Ümmî Sinan'ın şiir serüveninde Yunus Emre'nin derin izleri görülmektedir. Yunus Emre'nin şiirlerine yazdığı nazirelerinde aynı tasavvufî

anlayış görülür. Ümmî Sinan'ın şiirleri aynı adı taşıyan ve 1656'da Elmalı'da ölen bir başka şairin şiirleriyle karıştırılmıştır.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuad Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 1976; Cahit Öztelli, TFA, Aralık-1963; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968, Abdurrahman Güzel,TD, Ocak-Haziran1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Gel berü seyr-ü kerâmet isteyen hâl üstine
Bize Allah'dan ne izzet açılır kâl üstine

Biz şerîatle hakîkat bahrının gavvâsıyuz
Gitmedük hakdur yolumuz gayrı akvâl üstine

Gelmişüz “Kalûbelâ”dan zâtını zikr itmeğe
Meylümüz yokdur bizim hiç gayrı a'mâl üstine

Kim ki bâtın âleminde giydi ışkun hil'atin
İstemez gayrı libâs âlemde bir şal üstine

İy Hudâ lütf eyle sen Ümmî Sinan'un yolını
Bağla ışkun zenciriyle gitmesün dâl üstine

II

Erenlerin sohbeti
Ele giresi değül
İkrâr ile gelenler
Mahrûm kalası değül

Bir pınarın başına
Bir testiye koysalar
Kırk yıl anda durası
Kendü dolası değül

İkrâr gerek bir ere
Göz açup dîdâr göre
Sarrâf gerek gevhere
Nâdân bilesi değül

Ümmî Sinan yol ayân
Olupdur bellü beyân
Dervişlik yolu hemân
Tâc ü hırkası değül

III

Mevlâ'm aşkın meydanına
Yanmağa geldik yanmağa
İçip aşkın şarabına
Kanmağa geldik kanmağa

Bindirdin aşkın atına
Kandırdın aşk şerbetine
Vurup likanın zâtına
Kanmağa geldik kanmağa

Okudum aşkın kitâbın
Fethettim enelhek bâbın
Senden irciî hitâbın
Övmeğe geldik övmeğe

Aşktır sağ eden sayrısı
Aşktır bir eden ayrısı
İsm-i zâtınla gayrısı
Yenmeğe geldik yenmeğe

Bekledim aşkın bâbını
Gör münkirlerin ta'nını
Evvelden işin sonunu
Sanmağa geldik sanmağa

Ümmî Sinan aşka yârdır
Onın'çün gayrıdan dûrdur
Dü cihân bize ağıyârdır
Dönmeğe geldik dönmeğe

IV

Seyrimde bir şehre vardım
Gördüm sarayı güldür gül
Sultânının tacı tahtı
Bağı duvarı güldür gül

Gül alırlar gül satarlar
Gülden terazi tutarlar
Gülü gül gibi tartarlar
Çarşı pazarı güldür gül

Toprağı güldür taşı gül
Kurusu gül yaşı gül
Has bahçenin içinde
Serv ü çenarı güldür gül

Gülden değirmeni döner
Onun ile gül öğünür
Akar suyu döner çarkı
Bendi pınarı güldür gül

Al gül ile kırmızı gül
Çift yetişmiş bir bahçede
Bakışlılar hâra karşı
Hârî ezhârî güldürgül

Gülden kurulmuş bir çadır
İçinde nimeti hâşır
Kapıcısı İlyas Hızır
Nâmı şarâbı güldür gül

Ümmî Sinan gel vasfeyle
Gül ile bülbül dardini
Yine bu garip bülbülün
Âh ü figânı güldür gül

KÖROĞLU (? - ?)

XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı kabul edilen Köroğlu, hem bir destan kahramanı hem de bir şair olarak çok geniş bir coğrafyada benimsenmiştir. Köroğlu destanının kahramanı Ali veya Ruşen Ali, henüz çocukken hizmetinde bulunduğu Bolu beyine zun süre aramalardan sonra bulduğu iki tayı beğendiremediği için gözlerine mil çekilen Seyis Yusuf'un oğludur. Ali büyür, delikanlı olur. Babasının gözlerinin kör edilmesine neden olan taylara da babasının tavsiyeleri uyarınca bakar. Bunlardan bir tanesi, ileride Köroğlu'nun Kıratı olacaktır. At, eşi bulunmaz bir küheylan olunca Kör Yusuf, intikamını almak, beyi cezalandırmak amacıyla oğlunu ata bindirerek dağlara yollar. O günden sonra, körün oğlu, artık Köroğlu olur. Köroğlu, Çamlıbel'e yerleşir. Kahramanlığıyla dünyaya ün salar. Bu şöhreti sayesinde etrafına birbirinden yiğit insanlar toplanır. Öyle çoğalırlar ki Çamlıbel halkını "366 kolbeyi ve 700 atlıyla onların çoluk çocuğu, ayrıca seyisler, uşaklar oluşturur. Tavlıları, köşkleri, sık sık uğrayan ve uzun süre kalan âşıkları, gelip geçici konuklarıyla sosyal adaletin egemen olduğu bir yerdir Çamlıbel. Soygunlardan sağlanan gelirler, varıllardan alınan haraçlar paylaşılır, yemek bir kazanda pişer" (Özkırımlı 1990:771). Köroğlu, Çamlıbel'de öyle güçlenir ki Çin'e, Hindistan'a sefer eyleyecek bir kuvvet haline gelir. Zayıfları, fakirleri koruyan, adalet dağıtan bir hâkim olarak hükmünü sürdürür; ta ki delikli demir icat edilinceye, mertlik bozuluncaya kadar... Köroğlu, delikli demiri ilk görüp, bunun insanı nasıl öldürdüğünü gördüğü gün,

“Tüfenk icat oldu mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır” diyerek ortadan sır olur. Anlatanlar,
Köroğlu'nun Kırklara karıştığını rivayet ederler.

Köroğlu'nun hayatı hakkında çeşitli görüşler vardır. Yaygın inanişâ göre destan kahramanı Köroğlu ile şair Köroğlu aynı kişidir. Tarihî belgelere göre Bolu-Gerede arasında 1581'den itibaren 200 kişilik bir grupla eşkiyalık yapan Köroğlu Ruşen, aynı zamanda şair Köroğlu'dur. Bir başka görüşe göre ise, 1577-1590 yılları arasında yapılan Osmanlı-İran Savaşları'na katılmış bir yeniçeri şairdir. Özdemiroğlu Osman Paşa'nın Tebriz'i fethedişi (1577/H.992) ve Tebriz'de vefât edişi (H. 993/1585) üzerine söylediği şiirlerden Köroğlu adlı bir saz şairinin XVI. yüzyılda yaşadığı kesinleşmektedir:

Osman Paşa eydür devletlü hünkâr
İnşallah sultanım Şirvan bizümdür
Sen himmet eyle inâyet Allah'tan
Mürvet Ali'nindir meydân bizümdür

Osman Paşa Tebriz'de ölürl ölünce
Malın teslim eylen Sultan Murad'a
Biribirin yoldu arşın yüzünde
Zârım teslim eylen Sultan Murad'a

Köroğlu, ayrıca, Sırp Savaşı'nda da Padişaha çok yararlı olmasıyla da ünlenmiştir.

M.F. Köprülü'nün ve Z.V.Togan'ın üzerinde birleştikleri görüşe göre de Köroğlu hakkında anlatılan hikayeler, İslâmiyetin Türklerce kabul edilmesinden önce Hazar Denizi ötesi Oğuzları arasında Oğuz-İran mücadelesinden doğmuş, İslâmiyeti müteakip Horasan'dan Özbeklerle Türkmenlerin sıkı münasebette bulunduğu zamanlarda Özbeklere ve onlardan da Kazaklara geçmiştir. Diğer taraftan da Anadolu'da, Azerbaycan'da intişar etmiş, şeklini değiştirmiş, yeni bir destan mahiyetini almıştır.

Şair olarak Köroğlu'nun şiirlerindeki ana tema kavgadır, savaştır. Epik deyişler açısından bakıldığında Köroğlu, halk şiirimizde “koçaklama” türünün en güzel örneklerini sunar. Şiirlerinde coşkun bir seslenişle kavgâ, yiğitlik, doğâ sevgisi ve dostluktan söz eder. Köroğlu, çevresindeki her varlığa (arkadaşlarına, eşine, atına, sazına, yaşadığı yere, dağâ, vd.) duyduğu sevgiyi bir destanî deyiş halinde güzellemelerinde dile getirir. Güzellemelerinde, sanki yol kesip baç alan yiğit Köroğlu gitmiş, yerine Karac'oğlan gelmiş gibidir, yani Köroğlu'nun şiirlerinde lirik ve epik duygular iç içedir.

KAYNAKÇA

Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı, 1931; Cahit Öztelli, Köroğlu ve Dadaloğlu, 1954, Üç Kahraman Şair: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu, 1971; İlhan Başgöz, Köroğlu, 1957; Yaşar Köksal, Köroğlu, 1959; Ferruh Arsunar, Köroğlu,

1963; İsmet Zeki Burdurlu, Köroğlu Destanı, 1965; Haşim Nezihî Okay, Köroğlu ve Dadaloğlu, 1970; Mehmet Kaplan-Mehmet Akalın-Muhan Bali, Köroğlu Destanı, 1973; Murat Sertoğlu, Meşhur Halk Kahramanı Köroğlu, 1974; Hüseyin Bayaz, Köroğlu-Antep Rivayeti, 1981, Köroğlu Masalı-Istanbul Rivayeti, 1981; Ümit Kaftancıoğlu, Köroğlu Kolları, 1974; Hüseyin Seçmen, Köroğlu, 1983; Mustafa Akdağ, Türk Halkının Dirlik Düzelik Kavgası, Celalî İsyânları, 1995; M. Öcal Oğuz, Milli Folklor, s. 36, 1997; Metin Ekici, Milli Folklor, s. 51, 2001; Mustafa Sever, Bilig, s. 24, 2003.

I

Benden selam olsun Bolu Beyi'ne
Çıkıp şu dağlara yaslanmalıdır
Ok gıcirtısından kalkan sesinden
Dağlar sedâ verip seslenmelidir

Düşman geldi tabur tabur dizildi
Alnımıza kara yazı yazıldı
Tüfek icat oldu mertlik bozuldu
Eğri kılıç kında paslanmalıdır

Köroğlu düşer mi yine şanımdan
Ayırır çoğunu er meydanından
Kırat köpüğünden düşman kanından
Çevrem dolup şalvar ıslanmalıdır

II

Mert dayanır nâmert kaçır
Meydan gümbür gümbürlenir
Şahlar şahı divân açar
Divân gümbür gümbürlenir

Yiğit kendini övende
Oklar menzili dövende
Kılıç kalkana değende
Kalkan gümbür gümbürlenir

Ok atılır kal'asından
Hak saklasın belâsından
Köroğlu'nun nârasından
Dağlar gümbür gümbürlenir

III

Yiğitler silkinip ata binende
Derelerde bozkurtlara ün olur
Yiğit olan döne döne dögüşür
Kötüler kavgadan kaçır dön olur

Yiğit cidasını almış atıyor
Ak elleri kızıl kana batıyor
Bir kötü kavgadan dönmüş kaçıyor
Kaçma kötü kaçma şimdi hun olur

Bir yiğit cidasın almış eline
Başını koymuş da yiğit yoluna
Kalkan paralana zırhlar deline
Kanlı gömlek koç yiğide don olur

Koroğlu çağırır figan ağıtlar
İman ehli birbirini öğütler
Boydan boya demir donlu yiğitler
Çalar cidasını kahraman olur

IV
İki koçak bir meydana koşanda
Ağzı gemli küheylanlar coşanda
Gün batarken kan gövdeyi aşanda
Titreşir yerle gök er savaşıdan

Cenk gününde dögüş olur can kokar
Şehitlerden ılgıt ılgıt kan akar
Muhanet de gelmiş duldadan bakar
Utanmaz mı hançerinin taşından

Yükseklerde uçar alçağa inmez
Yiğit olan yiğit yayını vermez
Arkasın çevirip yüzünü dönmez
Yaralanır sıfatından düşünen

Koroğlu'yum kılıç vurdum kalkana
Muhanette eksik olmaz mahana
Koç yiğidi doğuramaz her ana
Boğulur gayrete geçer serinden

V
Yol verin dumanlı dağlar
Aşmaya Ayvaz geliyor
Çağlasın soğuk pınarlar
İçmeye Ayvaz geliyor

Bu dağlarda biten güller
Kokusu lâl eder diller
Dalında cüda bülbüller
Ötüşün Ayvaz geliyor

Bizim yaylanın yiğidi
Belinde gümüş dividi
Yaylanın servi söğüdü
Gölg'edin Ayvaz geliyor

Bizim yaylalar oluklu
Akan suları balıklı
Ak valalı mor belikli
Kız gerek Ayvaz geliyor

V

Kimisi pınar başında
Kimisi yolun dışında
Al geyen onbeş yaşında
İlle mavili mavili

Kimisi dağlarda gezer
Kimisi incisin dizer
Al geyen bağrımı ezer
İlle mavili mavili

Kimisi odun devşirir
Kimi kahvesin pişirir
Al geyen aklım şaşırır
İlle mavili mavili

Köroğlu'm der ki n'olacak
Takdir yerini bulacak
Mavilim kaldı alacak
İlle mavili mavili

VI

Gözünü sevdiğim Kırat
Sana uzun yol olaydı
Şöyle elek selesi sık
Boynu selvi dal olaydı

Fânisin hey dünya fâni
Esirin eyledin beni
Yüzdürmeye Kırat seni
Tuna gibi sel olaydı

Neslin Düldül aslın Kırat
Üstünde alınır murat
Dal boynunda çifte kanat
Başındaki tel olaydı

Düldül'e benzettim donun
Düşmana uğrattım yolun
Sözün olmağa senin
Kanber gibi kul olaydı

Söyle hey Köroğlu söyle
Kırat'ın methini eyle
Düşmanın kıracak yerde
Boz bulanık sel olaydı

VII

Siyah kaküllerin dökmüş
Kızıl güllere güllere
Ala gözlerini dikmiş
İnce yollara yollara
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlıbel'lere bellere

Doldur elinden içeyim
Mest olup serden geçeyim
Seninle bile göçeyim
Çamlıbel'lere bellere
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlıbel'lere bellere

Okursun aşkın kitabın
Komadan âşıkın tâbın
Akıttın çeşmimin âbın
Döndü sellere sellere
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlıbel'lere bellere

Âşıklara vardır meyli
Riyazet çekmiştir hayli
Ben Mecnûn olam sen Leyli
Çıkak dağlara dağlara
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlıbel'lere bellere

Köroğlu der budur derdim
Sarardı çehre-i zerdim
Şu benim nihânî derdim
Düştü dillere dillere
Gel Ayvaz'ım dolaşalım
Çamlıbel'lere bellere

KAYGUSUZ VİZELİ ALÂEDDİN (? -1563)

Asıl adı Alâeddin olan Vizeli Kaygusuz, şiirlerinde Vizeli Ali, Ali Alâeddin ve Kaygusuz mahlaslarını kullanmıştır. Sarı Abdullah'ın Semrât-ül Fuad ve Atâi'nin Şakayıkname Zeyli'ndeki bilgilere göre Ahmed-i Sârbân'ın halifesidir.

Kaygusuz Vizeli Alâeddin, Melâmî-Hamzavî edebiyatının kurucularındandır. Melâmîliğin yayılmasında etkili olmuştur. Adından dolayı şiirleri Kaygusuz Abdal'ın şiirleriyle karıştırılmıştır; ancak şiir özellikleri bakımından Kaygusuz Abdal'dan daha çok Yunus Emre'ye yakındır. Şiirlerinde düşünce yoğunluğu dikkati çeker. Anlatımı oldukça açık ve samimidir. Hem aruz hem de heceyle şiirleri vardır, ancak heceyle olan şiirleri aruzla olanlara oranla daha başarılıdır.

KAYNAKÇA

Abdülbaki Gölpınarlı, Divân, Kaygusuz Vizeli Alâeddin, Hayatı ve Şiirleri,1933, Türk Tasavvuf Şiiri Ant., 1972; Sadettin Nüzhet Ergun, Halk Edebiyatı Ant. 1938; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant.,1968; Abdurrahman Güzel, TD, Ocak-Haziran-1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Bize öğüt mi virürsin kanı aklun be divâne
Akıldan geçmişüz bizler yürürüz mest ü mestâne

Bu gün âşık olan âkıl sözün koymaz kulağına
Hakikatden haber duyan hiç aldanur mı yalâne

Bu akl u fikr ile olmaz bulam dirsen sen ol mâhı
Çok istersin bulamazsın düşersin yaz ü yabâne

Bizi korkutma va'zınla begüm meydân-ı ışkdu bu
Bırak bu varlığı elden girem dirsen bu meydâne

Yüri hey zâhid-i gafil senün ışkdan haberün yok
Şükür Hakk'a bihamdillâh irüşdük yüca Sübhân'e

II

Sana bir gizli sözümler var
Gel gönüle gir gönüle
Sen senliği elden bırak
Gel gönüle gir gönüle

İlmüne bakıp güvenme
Zühdünü görüp aldanma
Bundan cana başa kalma
Gel gönüle gir gönüle

Bulam dersen feth-i bâbın
Kaldur sen senlik hicâbın
Bilem dersen ışk kitâbın
Gel gönüle gir gönüle

Zühüd zâhid tuzağıdır
İlim amel nefis bağıdır
Gönül evi Hak evidür
Gel gönüle gir gönüle

Kaygusuz bu böyle olur
Hakk'a doğru yol kim varur
Bulanlar gönülde bulur
Gel gönüle gir gönüle

III
Anı kim kısım-ı ezelde yazdılar bâş üstine
Kimse nokta koyamaz olnakş-ı nakkâş üstine

Zînet-i dârü'l-fenânun fendine aldanmadı
Ol ki bunda komadı bir taş bir taş üstine

Zînet-i dünyâyâ aldanma bil olmaz p3ayid3ar
Ârif isen virme gönül fânî kumaş üstine

Derd-i hasret odlarından bağrumuz yanmışdürür
Anın için dökerem bu yaşlarum baş üstine

IV
Baştan ayağa yarayım
Kangı derde ağlayayım
Dertli olmuş biçâreyim
Kangı derde ağlayayım

Ne haberimden alır var
Ne hâle hâldeş olur var
Bir yana dostun hayreti
Kangı derde ağlayayım

Bir yana firkat gayreti
Bir yana hasret firkati
Bir yana dostun hayreti
Kangı derde ağlayayım

Ne belli gerçek kuluyum
Ne onun derd-i diliyim
Ne belli ölü diriyim
Kangı derde ağlayayım

Kaygusuz der del'oldum
Ne belli hakk'a kul oldum
Ne belli yandım kül oldum
Kangı derde ağlayayım

V
Şükür Hakk'ın keremine
Ben bende buldum imânı
Hak bir kapı açtı bana
Ben bende buldum imânı

Hakk'ın kapısın açayım
Âleme nûrun saçayım
Küfrüm yok neden kaçayım
Ben bende buldum imânı

Hak nazar eyledi bana
Dopdolu olam cihâna
Mazhar düştüm o sultâna
Ben bende buldum imânı

Hakk'ın lûtfu rahmetiyle
Habibinin şefkatiyle
Evliyânın himmetiyle
Ben bende buldum imânı

Yaradılmışa oldum yâr
Kalmadı arada ağyâr
Kaygusuz'um ne kaygum var
Ben bende buldum imânı

HAYALÎ (? - ?)

Hayalî'nin nerede doğduğu, asıl adının ne olduğu ve nerede öldüğü bilinmiyor. 1470'te ölen Ahmet Hayalî ve 1557'de ölen Mehmet Hayalî adlı Divân şairleriyle ilgisi yoktur. Ayrıca şair Gülşenî'nin 1569'da ölen oğlu Emir Ahmet Hayalî ile de mahlas benzerliğinden başka bir ilgisi yoktur. III. Murat devrinde (1574-1595) 1578'de yapılan Çıldır savaşını anlatan bir şiirinden onun on altıncı yüzyılın ikinci yarısında yaşamış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu

şiiirinden onun yeniçeri olarak savaşa katılmış olabileceği olasılığı da çıkarılmaktadır. M. F. Köprülü, onun 1577 İran Seferinde Osmanlılara yardıma gelen Kırım Hanı Adil Giray'ın yanında savaşa katılmış olabileceğini söylemektedir.

Hayalî'nin elde bulunan şiirleri, ancak birkaç tane olduğundan, onun şairliği hakkında yeterli bir değerlendirme yapmayı güçleştirmektedir.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuat Köprülü, XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri, 1962; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Cahit Öztelli, Halk Şiiri, XIV-XVI. yüzyıllar, 1955; İlhan Başgöz, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Refik Ahmet Sevensil, Yüzyıllar Boyu Halk Şairleri, 1965; Müjgan Cumbur, Başakların Sesi, 1968; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran, 1989.

I

Leylâm gelür deyu yollar gözlerim
Gelmedi gözümde kaldı hayâli
Gizli sırrım byan etmem gizlerim
Serimi sevdâya saldı hayâli

Yârim bîçâre olduğumu bilmiş
Çifte benler beyaz gerdana inmiş
Bu gece seyrettim beyazlar giymiş
Salındı karşıma geldi hayâli

Yârimin sevdâsı vardır başımda
Uyansam karşımda yatsam düşümde
Ne cânibe bile gitsem peşimde
Benim ile yoldaş oldu hayâli

Der Hayâlî hıram ederek yürür
Gce gündüz gitmez karşımda durur
Ben seninim deyu teselli verür
Garip gönlüm ele aldı hayâli

II

Turnam gider isen bizim illere
Vezir Ardahan'dan göçtü diyesin
Karşı geldi Kızılbaş'ın hanları
Çıldır'da dövüş oldu diyesin

Al kana boyandı Çıldır dağları
Gaziler takındı altın tuğları
Gözü kanlı Diyârbekir beyleri
Din yoluna şehit düştü diyesin

Çamur dize çıktıkan ile yaştan
Atlar dalmaz oldu serilen leştin
Kuleler yığıldı kesilen baştan
Ak gövdeler kana battı diyesin

İki alay bir araya gelince
Ara yere çarkacılar girince
Beş bin beş yüz atlı dolunca
Tokmak han dövüşten kaçtı diyesin

Haberimiz versin dosta ereneler
Varıp dostun didârını görenler
Şahin şahin paşaları soranlar
Din uğruna şehit düştü diyesin

KAZAK ABDAL (? - ?)

Asıl adı Ahmet olan Kazak Abdal'ın hayatı hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. Elde bulunan birkaç şiirinden anlaşıldığına göre Bektaşilik'in kurucularından Pir Balım Sultan'dan saygı ve sevgiyle söz etmektedir. Şiirlerine bakılarak onun Balım Sultan'la (Balım Sultan'ın 1516'da öldüğü bilinmektedir) aynı devirde yaşadığı ve ona bağlı olduğu ileri sürülmüştür. Bir rivayete göre de Romanya Türklerindedir.

Şiirlerinde genellikle toplumdaki olumsuz, kötü tipleri taşlamada büyük ustalık gösterir. Bazı yönlerden Azmî ve Kaygusuz Abdal'ın şiirlerine benzeyen hiciv ve mizah öğeleriyle bezeli şiirleri vardır. Temiz bir Türkçe kullandığı şiirlerinde kendine has bir söyleyişe ulaşmıştır.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Edebiyatı Ant., 1944, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, 1955; Abdülbaki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşî Nefesleri, 1963; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, 1973; İsmet Zeki Eyüboğlu, Alevi-Bektaşî Edebiyatı, 1991.

I
Benim pîrim Hacı Bektaş Veli'dir
Pîrim pîri Şahı Merdân Ali'dir
Seyyit Ali Sultan'ın kendisidir
Mürsel Baba oğlu Sultan Balım'dır

Erenlerin lokmasından yer isen
Gerçek imamların aslı der isen
Dinle pendi sana derim er isen
Mürsel Baba oğlu Sultan Balım'dır

Aslan gibi apıl apıl yürüyen
Kendi özün hak sırrına bürüyen
Kepeneğin yanı sıra sürüyen
Mürsel Baba oğlu Sultan Balım'dır

Seyyit Ali Sultanım'dan uyanan
Baştan başa yeşillere boyanan
Varıp pîrim eşiğine dayanan
Mürsel Baba oğlu Sultan Balım'dır

Mekân tutmuş Hanbağı'nda* bucağın
Bulutlara ağıp tutan sancağın
Uyandırdığı pîrimizin ocağın
Mürsel Baba oğlu Sultan Balım'dır

Kazak Abdal der, rivayet eyledim
Üç yüz altmış er ziyaret eyledim
Bu da söz başı hikâyet eyledim
Mürsel Baba oğlu Sultan Balım'dır

*Hanbağı:Hacı Bektaş tekkesinin bağı

II

Ormanda büyüyen adam azgını
Çarşıda pazarda insan beğenmez
Medrese kaçkını softa bozgunu
Selâm vermek için dervişan beğenmez

Âlemi ta'n eder yanına varsan
Seni yanıltır bir mesele sorsan
Bir cim çıkmaz eğer karnın yarsan
Câmiye gelir de erkân beğenmez

Elin kapısında kul kardaş olan
Burnu sümüklü hem gözü yaş olan
Bayramdan bayrama bir tıraş olan
Berbere gelir de dükkân beğenmez

Dağlarda bayırda gezen bir yörük
Kimi timar sipah kimi ser-bölük
Bir elife dili dönmeyen hödük
Şehristâna gelir ezân beğenmez

Bir çubuğu vardır gayet küçücek
Zu'm-ı fâsidince keyif sürecek
Kırık çanağı yok ayran içecek
Kahvede fağfurî fincân beğenmez

Yaz olunca yayla yayla göçenler
Topuz korkusundan şardan kaçanlar
Meşe yaprağını kıyıp içenler
Rumeli bohçası duhân beğenmez

Aslında neslinde giymemiş hâre
İş gelmez elinden gitmez bir kâre
Sandığı gömleksiz duran mekkâre
Bedestene gelir kaftan beğenmez

Kazak Abdal söyler bu türlü sözü
Yoğurt ayran ile hallolmuş özü
Köyden şehre gelen bir köylü kızı
İnci yakut ister mercân beğenmez

III

Eşegi saldım çayıra
Otlaya karnın doyura
Gördüğü düşü hayıra
Yoranın da avradını

Münkir münâfıkın soyu
Yıktı harab etti köyü
Mezarına bir tas suyu
Dökenin de avradını

Müfsidin bir de gammazın
Malı vardır da yemezsin
İkisin meyyit namazın
Kılanın da avradını

Derince kazın kuyusun
İnim inim inilesin
Kefen dikmeye iğnesin
Verenin de avradını

Dağdan tahta getirenin
Mezarına götürenin
Talkınını bitirenin
İmâmın da avradını

Kazak Abdal söz söyledi
Cümle halkı dahleyledi
Sorarlarsa kim söyledi
Soranın da avradını

PIR SULTAN ABDAL (? – 1590)

Asıl adı Haydar olan Pir Sultan Abdal'ın hayatı hakkındaki bilgiler kesin değildir. Ancak kesin olan, onun bir Kızılbaş ayaklanmasında ayaklanmayı bastırmakla görevli Hızır Paşa tarafından yakalanarak astırılmış oluşudur.

Halk arasında yaygın olarak anlatılan hikayeye göre, Pir Sultan Abdal'ın soyu, Azerbaycan'daki Hoy kasabasından Anadolu'ya göçmüş Türkmen boylarındandır. Pir Sultan Sivas'ın Yıldızeli ilçesinin Çırçır bucağına bağlı Banaz köyünde dünyaya geldi. Sivas'ta tekke eğitimi gördü. Alevi gelenekleri ve tarikat hayatı içinde yetişip olgunlaştı. Anadolu alevileri üzerinde büyük bir nüfuzu bulunan Şah İsmail'in Hatayî mahlasıyla söylediği nefeslerden etkilendi. Sünnîliğe yönelik, Osmanlı devlet gücüne bir karşı koyma olarak Hz. Ali'yi yücelten, Şah İsmail'in oğlu Şah Tahmasb'ın (1524-1576) Anadolu alevilerini kurtaracak bir Mehdî olma savıyla Anadolu'ya yaptığı seferi, kurtuluşa giden yolda bir başlangıç olarak gören şiirler söyledi. Safavî Devleti hesabına büyük çabalar gösterdi. Anadolu'ya geleceği beklenen Şah'ın desteklenmesi yönünde saziyle sözüyle çalıştı ve bu yüzden ki hükümetçe birçok kere tutuklandı. Çabalarından vazgeçmeyince, İstanbul'dan gelen bir emirle Sivas valisi Hızır Paşa tarafından astırıldı.

Alevî-Bektaşî şairlerine ait pek çok mecmuada, cönkte bulunan Pir Sultan mahlaslı şiirler, tekkelerde vazgeçilmez nefesler olarak okunagelmıştır. Duru ve sade bir halk diliyle söylenen bu nefeslerde doğa güzelliği, doğa ve insan sevgisi, Anadolu köylüsünün yaşayışı gerçekçi bir dille anlatılmıştır. Şiirlerinin ana yapısını aşk, tasavvuf ve kavga oluşturur. Pir Sultan'ın şiirlerindeki aşkta, Hz. Ali, en güzel, en gerçek ve haklı varlık derecesine yükseltilmiştir. Kavga ve başkaldırı, bir köy şairi olan Pir Sultan Abdal'da en korkusuz temsilcisini bulur. Tasavvufî düşüncelerini Aleviliğe has konular ve törelerle birleştirerek lirik bir anlatımla dile getirmiştir. Şiirlerini halk şiir geleneğine uygun olarak halk diliyle ve halk şiiri ölçüsü heceyle söylemiş, Divan edebiyatından etkilenmemiştir. Pir Sultan, kendi müridi olan Kul Himmet ve Kul Hüseyin üzerinde etkili olmuştur.

Pir Sultan Abdal'ın yaşamı halk arasında efsaneleşmiş, şiirleri günümüze kadar canlılığını korumuştur.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Pir Sultan Abdal, 1929; A.Gölpınarlı-Pertev Naili Boratav, Pir Sultan Abdal, 1943; Ali Balım, Pir Sultan Abdal,1957; Cevdet Kudret, Pir Sultan Abdal,1965; Cahit Öztelli, Pir Sultan Abdal, Bütün Şiirleri, 1971; Sabahattin Eyüboğlu-İlhan Başgöz-Azra Erhat, Pir Sultan Abdal,1977; Memet Fuat, Pir Sultan Abdal,1980; Orhan Ural, Pir Sultan Abdal, 1982; Ahmet Köklügiller, Pir Sultan Abdal, 1984; İbrahim Aslanoğlu, Pir Sultan Abdallar, 1984; Asım Bezirci, Pir Sultan, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Bütün Şiirleri, 1986; Mehmet Bayrak, Pir Sultan Abdal,1989; Muzaffer Uyguner, Pir Sultan Abdal, 1989; İsmet Zeki Eyüboğlu, Pir Sultan Abdal, 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Abdurrahman Güzel, Dinî- Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

Sabahın seherinde niyaza geldim
Dağlar yâ Muhammed Ali çağırır
Bülbülün figânı bağırimi deldi
Güller yâ Muhammed Ali çağırır

Vird verildi gökte uçan kuşlara
Bakmaz mısın gözden akan yaşlara
Sular yüzün sürer taştan taşlara
Çağlar yâ Muhammed Ali çağırır

Gördüm çarh-ı felek semâ'sın döner
Talib olan mürşit meyinden kanar
Yüreğime bir od düşmüş de yanar
Yanar yâ Muhammed Ali çağırır

Nice âşık bu meydana derildi
Erenler erkânı yolu sürüldü
Muhammed Ali'nin kadri bilindi
Diller yâ Muhammed Ali çağırır

Dertli olan gelir derdin üsteler
Ana kail olmaz kâmil ustalar
Hastalar da gelmiş derman isterler
Sağlar yâ Muhammed Ali çağırır

Muhammed Ali'nin çoktur âşığı
Âşık olanların yanar ışığı
Hasan ile Hüseyin'in beşiği
Sallar yâ Muhammed Ali çağırır

Pir Sultan efendim erenler nesli
Erenler neslidir Ali'nin aslı
Çar âlem ile turna avaz sesli
Gümler yâ Muhammed Ali çağırır

II

Bir gül ile gülistanı seyrettim
Seher yelleriyle esen Ali'dir
Muhammed kılavuz mahşer yerinde
İslâmın sancağın çeken Ali'dir

Dayanı gör kardaş gönül gücüne
Azığın yok mudur ahret göçüne
On İk'İmâm gibi cennet içine
Âb-ı Kevser ile akan Ali'dir

Bindiler deveye şarka gittiler
Horasan şehrinde güreş tuttular
Müminlerin feryadına yettiler
Bastılar Mervan'ı basan Ali'dir

Münkirin gıdası Hakk'tan kesildi
Nesimî yüzüldü mansur asıldı
Dünya yedi kere doldu ıssıldı
Dolduran Muhammed eken Ali'dir

Hakk'ın emri ile Cebrail indi
İndi de Ali'nin koluna kondu
Zülfikar kuşanıp Düldül'e bindi
Yezid'in neslini kıran Ali'dir

Kim dokudu bin çiçekli halıyı
Kim diriltti bin yıl yatan ölüyü
Kırklar meclisine gelen doluyu
Dolduran Muhammed içen Ali'dir

Pir Sultan Abdal'ım ağladı güldü
Kâbe-i Şerif'ten bir nidâ geldi
Hakk'ın emri ile dört kitap indi
Okuyan Muhammed yazan Ali'dir

III
Ben gayrı nesne bilmezem
Allah bir Muhammed Ali
Özümü gayra salmazam
Allah bir Muhammed Ali

Bir mum yanar bir şişede
Bülbül eğlenmez meşede
Yedi iklim dört köşede
Allah bir Muhammed Ali

İki kuş gördüm yuvada
Döner muallak havada
Dağda deryada ovada
Allah bir Muhammed Ali

Yaktığım bir çırağdır
Bindireceğim bir Burak'tır
Yerden göğe bir direktir
Allah bir Muhammed Ali

Pir Sultan'ım bu bir sırdır
Sırrım saklayan erdir
Ayda sırdır günde sırdır
Allah bir Muhammed Ali

IV

Bir çocuk da anasından doğunca
Bedenini pişirmeğe tuz ister
Uryan buryan ortalıkta kalınca
Setrini örtünmeğe bez ister

Kan ile sudan gelir onun gıdası
Nasibini veren Bâri Hudâsı
Beşiklere beler onu anası
Akşam sabah emzirmeğe süt ister

Bir yaşında ürüm ürüm ürünür
İki yaşında sürüm sürüm sürünür
Üç yaşında adım adım adınır
Dört yaşında söylemeğe söz ister

Beş yaşında dili civan şirindir
Altısında uşağınan dögüşür
Yedisinde dişlerini değışir
Sekizinde her gördüğün düz ister

Dokuzunda olmuş bir tosun maya
Onunda benziyor kaşları yaya
On birinde başı girer sevdaya
On beşinde ala gözlü kız ister

Yirmisinde akıl baştan savrulur
Otuzunda vursa dağı devrilir
Kırk yaşında akıl başa çevrilir
Ellisinde avın almış baz ister

Altmışında iner bir merdivenden
Yetmişinde binse düşer dıvardan
Sekseninde su getirmez pınardan
Doksanında döşeğini düz ister

Pir Sultan Abdal'ım bu söz hepimize
Tonus* girinceye belki de yaza
Yüz yaşında ölümünü gözete
Zemheriyi çıkarmaya yaz ister

*Tonus: Temmuz

V

Hızır Paşa bizi berdâr etmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim
Siyaset günleri gelip yetmeden
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Gönül çıkmak ister Şah'ın köşküne
Can boyanmak ister Ali müşküne
Pirim Ali On İk'İmâm aşkına
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Her nereye gitsem yolum dumandır
Bizi böyle kılan ahd u amandır
Zincir boynum sıktı hâlim yamandır
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Yaz selleri gibi akar çağlarım
Hançer aldım ciğerciğim dağlarım
Garip kaldım şu arada ağlarım
Açılın kapılar Şah'a gidelim

İlgıt ılgıt eser seher yelleri
Yâra selâm eylen Urum erleri
Bize peyik geldi Şah bülbülleri
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Bir taze sevgidir yeni beğendim
Anam atam yoktur vere öğüdüm
Kıyman beyler kıyman ben genç yiğidim
Açılın kapılar Şah'a gidelim

Pir Sultan'ım eydür mürvetli Şah'ım
Yaram baş verdi sızlar ciğergâhım
Arşa direk olmuştur âhım
Açılın kapılar Şah'a gidelim

VI

Yürü bire Hızır Paşa
Senin de çarkın kırılır
Güvendiğin padişahın
Onlar da bir gün devrilir

Nemrut gibi Anka n'oldu
Bir sinek havâle oldu
Davamız mahşere kaldı
Yarın bu senden sorulur

Şah'ı sevmek suç mu bana
Kem bildirdin beni Han'a
Cân için yalvarmam sana
Şehinşah bana darılır

Hafid-i peygamber'im has
Gel Yezit Hüsey'n'im kes
Mansûr'um beni dâra as
Ben ölünce il durulur

Ben Mûsâ'yım sen Firavun
İkrârsız Şeytân-ı lain
Üçüncü ölmem bu hâin
Pir Sultan ölür dirilir

SEYYİD NİZAMOĞLU (? - 1601/1602)

Asıl adı Seyyid Seyfullah olan Seyyid Nizamoğlu, Şeyh Seyyid Nizâmeddin'in (ki o da Nizâmî adıyla tanınan şairdir) oğludur. İstanbul'da doğduğu bilinmesine rağmen hangi yılda doğduğu bilinmemektedir. İyi bir eğitim görmüş, tarikat ve şeriat bilgilerini geliştirmiş ve 1551 yılında İstanbul'da ölen şair Ümmî Sinan'ın halifesi olmuştur. Şiirlerinde Caferî olduğunu açıklayan Nizâmoğlu, Hurufiliği de benimsediği görülür.

Şiirlerinde dinî ve tasavvufî görüşlerini dile getirmede aruzu kullanan şair, lirik konularda yazdığı şiirlerinde, özellikle de ilahîlerinde Yunus Emre'den büyük oranda etkilenmeyle hece ölçüsünü kullanmıştır. Öğretici şiirlerinde nefse, dünya malına düşkünlüğü, ikiyüzlülüğü, dini kendi çıkarlarına alet edenleri hicveder

Seyyid Nizamoğlu 1601 veya 1602'de İstanbul'da vefât etmiş, Kocamustafapaşa -Silivrikapı yolu üzerindeki tekkesinin avlusuna defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Halk Edebiyatı Ant.,1938; Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Abdülbaki Gölpınarlı, TD, Aralık 1968, Türk Tasavvuf Şiiri Ant.,1972; Adil Ali Atalay-Mehmet Yaman, Seyyid Nizâmoğlu, Hayatı, Eserleri, Divânı, 1976; Abdurrahman Güzel, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c. I, 1993.

I
Dostlar bilün şimden girü nâm u nişân olmaz bana
Ben dost ile dost olmışam bellü mekân olmaz bana

Ne cânüm kaldı ne tenüm ne oyum direm ne benüm
Ben beni bilmezem kimüm ad ile san olmaz bana

Hakk'un tecellisi yetdü cismüm toprağın tozudı
Hep benliğüm benden gitdi yadlu yaman olmaz bana

Nazar eylen bana n'odum ölüm yok dirlik buldum
Soru hisâb hep ben oldum sırat mîzân olmaz bana

Acâyip devrâna irdüm lâ'sı yok illâ'dur virdüm
Ben Mevlâmdîdârın gördüm özge seyrân olmaz bana

Çünkü ben yâr ile yârum mansûr oldum dikin dârım
Nesîmî'yem yüzün derim assı ziyân olmaz bana

Görün Seyyid seyfullah'ı kendünde bulmuş Allah'ı
Ben dostı gördüm billâhi şekk ü gümân olmaz bana

II

Yâ rabbi ışkun vir bana
Hû diyeyim yana yana
Âşık olayın ben sana
Hû diyeyim yana yana

Gönlümde ağıâr kalmasun
Senden gayru yâr kalmasun
N'olduğum kimse bilmesün
Hû diyeyim yana yana

Koma hiç benlüğüm bende
Varluğum yok eyle sende
Seni görüp her mekânda
Hû diyeyim yana yana

Mevlâm koma beni bana
Al gönlümi senden yana
Müştâk olayın ben sana
Hû diyeyim yana yana

Senden gayrısın al benden
Ayırma ben kulın senden
Sevdür bana seni candan
Hû diyeyim yana yana

Seyyid Nizâmoğlu kuldur
Gerek yaşat gerek öldür
İşkunla gönlümü doldur
Hû diyeyim yana yana

III
Âlemlerün sultânı
Înâyet eyle bize
İşkun zevkin şevkin var
Hidâyet eyle bize

Yolundan azmışlarız
Serseri gezmişleriz
Tarîki bozmuşlarız
Înâyet eyle bize

Azdı gitti yolumuz
Tevhîd itmez dilimiz
Sana ma'lûm hâlümüz
Bir hâlet eyle bize

Akar gözümün yaşı
Onmaz bağrumun başı
İki cihân güneşi
Şefâat eyle bize

Seyyid Seyfi kulunu
Zâr idici bülbülünü
Yârın vaslın gülünü
Sehâvet eyle bize

IV
Cümle dünyâ sizin olsun
Bir dost bir post yeter bana
Atlas dibâ sizin olsun
Bir dost bir post yeter bana

Beyler tahtından inerler
Ayaksız ata binerler
Toprağa gömüp dönerler
Bir dost bir post yeter bana

Sanır mısın kalsan gerek
Bilir misin n'olsan gerek
Bin yıl yaşar ölsen gerek
Bir dost bir post yeter bana

Karûn malın verirlerse
Beni sultan kırlarsa
Âlem kulum olurlarsa
Bir dost bir post yeter bana

Sonu yok devletten bolur
Ecel gelir seni bulur
Seyyid Seyfi işin bilir
Bir dost bir post yeter bana

V
Bir dertliyim derdim vardır
Ya ben nice dönmeeyim
Her dem işim âh ü zârdır
Ya ben nice dönmeeyim

Aşk odu yürekte yanar
Beni gören Mecnûn sanar
Gökyüzünde ay gün döner
Ya ben nice dönmeeyim

Gel şekki gönlünden gider
Müminlere inkâr n'ider
Melekler arş'ı devreder
Ya ben nice dönmeeyim

Biziz ümmet-i nâciler
Din yolunda duacılar
Kâbe'de döner hacılar
Ya ben nice dönmeeyim

Bu sırra münkirler ermez
Dost yüzünü körler görmez
Çarh-ı felek döner durmaz
Ya ben nice dönmeeyim

Yeller eser deniz coşar
Irmaklar dağlardan aşar
Döne döne sular taşar
Ya ben nice dönmeeyim

Seyyid Nizâmoğlu tektir
Münâfıkın işi şektir
Evvel âhir dönmek haktır
Ya ben nice dönmeeyim

ÖKSÜZ DEDE (? - ?)

Öksüz Dede'nin hakkındaki bilgileri, onun kimi şiirlerinden elde etmekteyiz. III. Murat devrinde 1577 yılında başlayan ve 1590'a kadar süren İran Seferleri sırasında Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan bir barış anlaşmasının bozulmamasının güvencesi olarak Ferhat Paşa, İran şehzâdesi Haydar Mirza'yı rehine olarak İstanbul'a getirir. Şehzâde daha çocuktur. Öksüz Dede, bu durumla ilgili olarak yazdığı bir şiirde şehzâdenin babası ağzından bu durumu anlatır.

Gerek bu şiirinden gerekse başka şiirlerinden Öksüz Dede'nin 16. yüzyılın ikinci yarısında yaşadığını, Rumeli'yi, Tuna boylarını dolaştığını, dolayısıyla da onun yeniçeri şairlerden olduğunu söyleyebiliriz.

Yeniçeri şairlerin bir özelliği olarak Öksüz Dede'nin de devrinin olaylarını şiirlerinde yansıttığını görüyoruz. Ayrıca aşk, gurbet, tabiat konularını işlediği şiirleri de vardır.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuat Köprülü, XVI. Asır Sonuna Kadar Türk Saz Şairleri, 1930, Türk Saz Şairleri, c. I, 1940, 1964; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Türk Halk Şiiri Ant., 1943; Hasan Eren, Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar, 1952; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, 1972, Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973/89.

DESTAN

Be bu söyleyen dil kudret dilidir
Cümle yaradılmış hakk'ın kuludur
Beylere armağan Şah'ın gülüdür
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

İmirza'mı anan Şah'ı sevendir
Meydanda oynanan toptur çöğendir
Üsküfû alnıda yavru doğandır
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Alnına yazılan kara yazıdır
İmirza'm babanın iki gözüdür
Sarayda beslenmiş körpe kuzudur
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Değme baba kıyar m'ola oğluna
Saldı garipliğe bakar yoluna
Bizden selam olsun Osmanoğlu'na
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Ferhat paşa elimize geldi hay
Yenemedim yavrucağım aldı hay
Hasretimiz kıyamete kaldı hay
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Kanı benim çerilerim nökerim
Yedi yıldır ben bu derdi çekerim
Zebun oldum dört yanıma bakarım
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

Akar gözlerimden kan ile yaşım
Dünü günü hasret çekmedir işim
Hem ehlim ayalım oğlum yoldaşım
Şunları da hoşça tutun ağalar

Öksüz Dede durma söyle sözünü
Hakk'a doğru tutup gider yüzünü
Bizim için öpün iki gözünü
İmirza'mı hoşça tutun ağalar

II

Misal-i cennettir evvel baharı
Açılır kırmızı gülü Tuna'nın
Öter bülbülleri leyl ü nehârı
Eser bâd-ı sabâ yeli Tuna'nın

Hiç kimseler bilmez kandadır başı
Tazelenip akar yeğindir çuşu
Eksik değil yalısının savaşı
Leş ile doludur gölü Tuna'nın

Alaman dağından beri geçmiştir
Engurus ilinden yollar açmıştır
Analar ağlatmış kanlar içmiştir
Söylemeye yoktur dili Tuna'nın

Turaba garkolmuş yeredir yüzü
Arzulayıp akar Karadeniz'i
Cemreler düşünce dökülür buzu
Ovalara çıkar seli Tuna'nın

Öksüz Âşık bunu böyle dedi mi
İndi ovalara bastı kademi
Selamlamış Usturgon'la Budin'i
Belgrad'a uğrar yolu Tuna'nın

III

TÜRKÜ

Gül budanmış dal dal olmuş

Menekşesi yol yol olmuş

Siyah zülfün tel tel olmuş

Biz şu yerlerden gideli

Gurbet ellere düşeli

Gül menekşeye karışmış

Küskün olanlar barışmış

Taze fidanlar yetişmiş

Biz şu yerlerden gideli

Gurbet ellere düşeli

Öksüz Âşık der bu sözü

Hakk'a çevrilmiştir yüzü

Öldü zannettiler bizi

Biz şu yerlerden gideli

Gurbet ellere düşeli

IV

TECNİS

Bu garip gönlümün nesin sorarsın

Her dem yâr elinden yaralı sine

Yâr merhem etmezse unulmaz yaram

Ölür de giderim yaralı sine

Sinem şerha şerha yaraladığın

Yâr kendi bilmez mi yaraladığın

Sarmayınca kendi yaraladığın

Kim karışır anın yaralısına

Sinem sâd-pâredir yâre var söyle

Tabibe yalvarıp yâre var söyle

Seversen Mevlâ'yı yâre var söyle

Görsün ne olmuştur yaralı sine

Bu kadar âşıklar gelir yareli

Anlar da hep yâr elinden yareli

Değmeyince unulmaz yâr eli,

Tatlı merhem sürsün yarelisine

Öksüz'ü kayd ü bend olmuş bendine

Bend olmuşum ben de senin bendine

N'ola sual etse bir de kendine

Yaran nerde dese yâr Ali'sine

V

Ela gözlerine kurban olduğum
Ecelim gelmeden öldürme beni
Gizlice uğrunca severim seni
Sırrımı kimseye bildirme beni

Seni bana veren ol yüce Gani
Alırlar elimden korkarım seni
Kaddimi büküp de öldürsen beni
Üstüme düşmanım güldürme beni

Ölüm dedikleri gelmez aynıma
Sıva ak kolların dola boynuma
Soyunup eğnimi girsem koynuna
Sabah oldu deyi kaldırma beni

Öksüz Âşık bunu böyle söyledi
İndi aşkın deryâsını boyladı
Senin aşkın beni Mecnun eyledi
Dağlara düşürüp gezdirme beni

KUL HİMMET (? - ?)

Tokat'ın Almus ilçesine bağlı Varzıl (Görümlü) köyünde doğmuş ve ölünce de aynı köyde defnedilmiştir. Şiirlerinde saygı ve sevgiyle andığı İran Şahı Tahmasb (1524-1576) ve Abbas (1587-1628) devirlerinde yaşadığı sanılmaktadır.

Kul Himmet, Alevî şairlerinin en büyüklerindedir. Pir Sultan Abdal'ın mürididir. Pir Sultan'ın yolunda yürümüş, onunla siyasî eylemlere girişmiş ve Pir Sultan'ın asılmasından sonra da onun yerini almıştır. Kul Himmet, tarihî bilgilere göre birkaç kere İran'a giderek Şah Tahmasb'la ilişki kurmuştur. Safavî Devleti'nin Anadolu'yu ele geçirme politikaları uyarınca Kul Himmet, yardımcıları Kul Hüseyin, Kul İbrahim ve Kul Mazlum ile birlikte yeraltı çalışmalarında bulunmuştur.

Kul Himmet, adı Hatayî ve Pir Sultan'la anılan, anısı Aleviler arasında hâlâ canlı kalan büyük bir şairdir. Ayin-i cemlerde şiirleri okunmaktadır. Şiirlerinde Pir Sultan'ın derin etkisi görülür. Kendinden sonra gelen Alevi şairler üzerinde büyük etkisi vardır. Bunlardan 1779-1844 yılları arasında yaşayan ve asıl adı İbrahim olan Sivaslı bir şair, Kul Himmet Üstadım mahlasıyla şiirlerini söylemiştir. Kul Himmet, didaktik, tarikat ilkeleriyle donatılmış şiirlerinde yalnız bir söyleyiş ile dikkat çekmektedir. Dini tarikat, tarih bilgilerine bakılarak iyi bir eğitim aldığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, 1944,1955; Abdülbaki Gölpınarlı, Kaygusuz Abdal-Hatayî-Kul Himmet, 1953, Türk Tasavvuf Şiiri Ant.,1972; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, 1973, Pir Sultan Dostları, 1984; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Kasım 1976; Ziya Gürel, Hak Âşıklarından Deyişler,1980; Atilla Özkırımlı, Alevilik-Bektaşîlik ve Edebiyatı, 1985; İsmet Zeki Eyüboğlu, Alevi-Bektaşî Edebiyatı; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I, 1993; Abdurrahman Güzel, TD, Ocak-Haziran 1989, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

Gel benim derdime bir derman eyle
Âlemler derdine derman olan Şah
Hükmümün üstüne bir ferman eyle
Âlemler derdine derman olan Şah

Bir ismi Seyyid'tir bir ismi Ali
Hak sana Murtaza dedi yâ veli
Şu dünyanın evvelisin âhiri
Şu kevn ü mekânda sultan olan Şah

Seyrângâhım oldu arşın yücesi
Düldül'ün ıssısı kanber hocası
Server enbiyânın Miraç gecesi
Yedinci kat gökte arslan olan Şah

Musa'nın asâsın ejderha eden
İsâ'ya ölüyü hem de dirilten
Muhammed aşkına zülfikâr çalan
Küfür yerlerini iman eden Şah

Kul Himmet'im eydür meydanda sırdım
Her nereye baksam Ali'yi gördüm
Her seher vaktında dilimde virdim
Müminler dilinde ezber olan Şah

II

Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim
Kısmet verip âlemleri yaradan
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

Bir ismi Ali'dir bir ismi Allah
İnkârım yoktur hem vallah hem billah
Muhammed Ali yoluna Allah eyvallah
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

Ol kudret bendini kırdım gark ettim
Sarı öküz tüyün saydım fark ettim
Arş-ı muallayı gezdim seyrettim
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

Ali gibi er gelmedi cihâna
Ona da buldular türlü bahâne
Yedi kez vardım ben ulu divâne
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

Cennet bahçesinin nedendir taşı
İncidir toprağı hikmettir işi
Yüz yirmi bin peygamberler başı
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

Kul Himmet'im eydür kırklara beli
Dilim medhin söyler aslımız deli
Evveli Muhammed âhiri Ali
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

III

Pervaneyi aşk oduna yandıran
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle
Dalga dalga vurup deryâları çoşturan
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle

Mansur'u öldürüp dârda astıran
Çekip Zülfikâr'ı taşı kestiren
Mirac'ta Muhammed'e nişan gösteren
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle

Fâni imiş şu dünyânın ötesi
Söylerim sözümü var mı hatası
Hasan ile Hüseyin'in atası
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle

Zindânda Zeynel'in payını veren
Muhammed Bâkır'ın kalbine giren
Mahrum kalmaz dergâhına yüz süren
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle

İmam Cafer, Kâzım Musa, İriza
Mümine irahmet Yezid'e ceza
Sahib-i zülfikâr huk-ı İriza
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle

Takî, Nakî hem dertlerin devâsı
Hasanm ül Askerî, Mehdî likası
Muhammed mustafa sırr-ı Hüdâ'sı
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle

Kul himmet'im ziyân etmez kârında
Her kulun bir sevdâsı var serinde
Dünyâda ahrette mahşer yerinde
Aman Şah-ı merdan sen imdât eyle

IV

Her bir söze sakın dilin uzatma
Doğru söyleyene dilde nemiz var
Aybın görüp elin gıybetin etme
Kendimiz görelim ilde nemiz var

Nâdâna söz atıp dile getirme
Câhile uyup da kendin yitirme
Her ağaç dibinde varıp oturma
Meyvesi olmayan dalda nemiz var

İhtilâf çoğaldı okur kitaptan
Her bağa girilmez oldu gazelden
Ayırma gönlünü sen de sohbetten
Halk içinde kıyl u kalde nemiz var

Herkese kaç çatıp fenâ söyleme
Helâlden gayrıya minnet eyleme
Her güle gül diye hizmet eyleme
Dikende açılan gülde nemiz var

Olur olmaz yerde çok sır verilmez
Cümle bir sıfattır kâmil bilinmez
Her akan sulardan abdest alınmaz
Yuvarlanıp akan selde nemiz var

Sakın bir kimsenin metân satma
Bülbül gibi bezm-i gülşende ötme
Her gördüğün bala parmağın batma
Lezzeti çıkmayan nalda nemiz var

Kul Himmet'im der ki bu sır Ali'nin
Pîrim hünkâr hacı Bektaş Veli'nin
Kurbânıyım erkânının yolunun
Kırmızılar giydik alda nemiz var

KUL MEHMET (? -1605)

XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Kul Mehmet, Üveys Paşa'nın oğludur. İyi bir öğrenim görmüş, devlet hizmetine girmiştir. Bir süre Aydın sancağında muhassılık (vergi memurluğu) yapmış; Celalî isyanları sırasında vezirlik rütbesine yükseltilmiştir. Bir şiirinden aslen Sivaslı olduğu anlaşılan Kul Mehmet, uzun süre Aydın'da zenginlik ve refah içinde yaşamış, 1605 yılında vefât etmiştir.

Kul Mehmet, Divân geleneğine özenerek şiirler yazmış; ancak asıl şairlik hünerini heceyle yazdığı şiirlerle göstermiştir. Aşk ve tabiat temalarını işlediği koşmaları dikkat çekicidir.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri, c.I, 1940, 1964; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1963; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri,1965; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi,1966; Rauf Mutluay, Türk Halk Şiiri Ant.,1972; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Aralık 1972; Saim Sakaoglu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Be yârenler yine evvel bahardır
Bülbül intizârlık kılar durmayıp
Kuşlar ahenk edip çığırışır öter
Kalbinkasavetin siler durmayıp

Kaadir Mevlâ'm kudretini bildirir
Daim ağlar kullarını güldürür
Menekşeler külâhını kaldırır
Yeşil çemenlerde yeler durmayıp

Her ağaçlar sücû olmuş içilmiş
Yeryüzüne âb-ı hayât saçılmış
Gök sümbül kırmızı lâle açılmış
Güller ağzın açmış güler durmayıp

Misâl-i ravzadır Cennet-i Rıdvân
Firdevs bahçesine benzemiş cihân
Kırmızı hulleler giymiş erguvan
Servi dalı başım sallar durmayıp

Bizim illerimiz Aydın illeri
Çifte çifte bülbüllüdür dalları
Kul Mehemed eydür seher yelleri
Yârın siyâh zülfün böler durmayıp

II

Her dem yüzüme gül gibi
Gülen dilberin kuluyum
Ben ağladıkça yaşımı
Silen dilberin kuluyum

Naz ile salan başını
Oynatıp gözü kaşını
Rahmedip ben yoldaşını
Anan dilberin kuluyum

Mağrur tutmayıp kendini
Alçak tutuban gönlünü
Arayıp derdimendini
Bulan dilberin kuluyum

Soyunup giren koynuma
Rahimsiz gelmez aynıma
Siyah zülfünü boynuma
Salan dilberin kuluyum

Kul Mehmet eydür ferman
Hastasına eder derman
Benimle her gece mihman
Olan dilberin kuluyum

III

Siyâh ebrûların duruban çatma
Gamzen oklarını sineme atma
Sana gönül verdim beni ağlatma
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Bir od düşmüş dağlar gibi yanarım
Ma'zûl olmuş beyler gibi dönerim
Ay efendim senin yolun önlerim
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Yemeden içmeden küllî beriyim
Senden ayrılalı cansız diriyim
Sinem üstünde bir kuru deriyim
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

Öğüttür verdiğim tut benim sözüm
Severim demeye tutmadı yüzüm
Ay efendim benim ay iki gözüm
Benim gözüm nûru gönlüm sürûru

IV

Yavrum kuzum seni aldıldım elden
Kuzum kuzum der de meler bir koyun
Usandım da bezdim bu tatlı candan
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Yine çiçeklendi dağların başı
Koyun ben n'ideyim Mevlâ'nın işi
Dâim durmaz akar gözümün yaşı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Koyun senin derdin çoktur n'ideyim
Yanına bir başka kuzu katayım
Varıp seni koyaklarda güdeyim
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Kuzum senin budur alnında yazı
Hiç elin kuzusu olur mu kuzu
Yüreğimde vardır bu ince sızı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Seni güden çoban gayrı gütmesin
Yayığı yerlerde otlar bitmesin
Kuzumu yiyenler onup yetmesin
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Bugün koyun tuz taşına gelmedi
Elin kuzusu da kuzu olmadı
Arayıp da kuzusunu bulmadı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

N'olaydı sen koyun olmaya idin
Elin kuzularını görmeye idin
Ölüp de şu yere gelmeye idin
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

Mehmet'im bunu böyle söyledi
Söyledi de yaşın yaşın ağladı
Koyun sana yolum nerden uğradı
Kuzum kuzum der de meler bir koyun

KUL HÜSEYİN (? - ?)

XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Kul Himmet'i mürşid bellemiş, ona bağlanmış ve onun gibi Şah Tahmasb'ı bir kurtarıcı olarak görmüş; ancak beklentileri gerçekleşmeyince, acı yakınmalarla dolu nefesler söylemiştir. Uzun bir ömür sürdüğü, Tokat veya Sivas yöresinden olduğu sanılmaktadır. Ne zaman doğduğu, nasıl öldüğü hakkında bilgi yoktur.

Cahit Öztelli'nin derlediği kadarıyla, Kul Hüseyin'in elli kadar nefesi vardır. Nefeslerinde din, tarikat konularının yanında aşk ve doğa konularını da işlemiştir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Edebiyatı Ant. 1944, 1955; Cahit Öztelli, TFA, Kasım1950, Bektaşî Gülleri, 1973, Pir Sultan'ın Dostları, 1984; Abdülbaki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşî Nefesleri,1963, Türk Tasavvuf Şiiri Ant. 1972; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; İsmet Zeki Eyüboğlu, Alevi-Bektaşî Edebiyatı, 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Sana derim sana divâne âşık
Sen kıble ararsın kıble sendedir
Mevlâ cemâlini yaratmış nurdan
Din imân ararsan imân sendedir

Vücudunu dört nesneden halk etti
Ervâhından ervâhına nur kattı
Melekler Âdem'e hem secde etti
Sen sende ararsın mihrâb sendedir

Beri gel deyince niçin gelmezsin
Okuduğun ilmin aslın bilmezsin
Muhabbet gömleğin bir hoş geymeysin
İmâm Câfer ilmi erkân sendedir

Diline ders verdi beline kemer
Muhammed Ali'dir ol şems ü kamer
Şah hasan Hüseyin şol İmâm Zeynel
Bâkır'a kân olan irfân sendedir

Aç gözünü de bak Musa-yi Kâzım
İmâm-ı Rizâ'dan döndürme özün
Mürşit eşiğine sür de gel yüzün
Takî, Nakî hem askerî sendedir

Muhibleri haber aldı Mehdî'den
İblis'tir bâtul ilmüne hükmeden
Ne gezersin Şam-Şerif'i, Mekke'den
Sen kâbe ararsan Kâbe sendedir

Kul Hüsey'im gezmez oldu ırağı
Süreğimiz Şeyh Safi'nin süreği
Muhammed Ali'dir ilmin direği
Vücutuna hoş bak mihmân sendedir

II

Mekke Medine'dir senin durağın
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin
Yezit'ler elinde telef oldu canın
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

Mansur "Enelhak" der Bağdat şehrinde
O şehit düştü Kerbela çölünde
Süngüsü elinde tirkeş belinde
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

Çaldılar süngüsü elinden düştü
Yezit'ler yürüdü başına üştü
Yâ Muhammed, dedi gözünü açtı
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

Battal cenk eyledi vardı su aldı
Bir fırka hasm olup kırbasın deldi
Döğüşe döğüşe hem şehit oldu
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

Şişede tiryakı kana döndürdü
Dünyâdan ahrete susuz gönderdi
Evlatların develere bindirdi
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

Senin müritlerin dere bekledi
Yetmiş iki mürsel sözün hakladı
Kırk gün meyyitini aslan bekledi
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

Abdalların semâi döner Hak ilen
Müminlerin yol sürüyor fark ilen
Dervişlerin seyyah eder terk ilen
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

Kul Hüseyin bunu andı pîrinden
Gün görünmez tütününden zârından
Sevicin çok Acem ile urum'dan
Gel dinim imânım Hasan Hüseyin

III

Salınıban dost iline giderken
Ne acayıp yolu vardır yaylanın
Servi boylum gonca gülün dererken
Açolur sümbülü gülü yaylanın

Yayla sen gibi yayla var m'olur
Seni arayanlar nerede bulur
Pâre pâre olmuş karların erir
Akar bozbulanık seli yaylanın

Nergisin menekşen karışık biter
Dalında dal reyhanın tüter
Senin kokuların âleme yeter
Gülü burcak burcak kokar yaylanın

Her sabah her sabah hava nemlenir
Yaz gelince âşıkların canlanır
Sen yaylasın eller sende dillenir
Eser ılgın ılgın yeli yaylanın

Hüseyin'im pervâz vurup uçunca
Gözlerinden hasret kan yaş dökünce
Koyunlar meleşir evler göçünce
Issız kalır hâli n'olur yaylanın

IV

Hani benim ile lokma yiyenler
Hâlîmden bilir bir eşim kalmadı
Şu dertli sineme merhem olacak
Dermân olur bir yoldaşım kalmadı

Kaddim hilâl oldu pîrlik erişti
Fehimim kıtaldı tebdilim şaştı
Yaş da vardı yetmiş ile görüştü
Dayanıp durmağa hâlîm kalmadı

Nice yerde ihvânlarım var idi
Esti seher yeli değdi eridi
Yüce me kar yağdı aşkım farıdı
Tükendi cümbüşüm cüşüm kalmadı

Dükkan açtım metaım var şarım da
İşler bezirgânlar Şam'da Urum'da
Bir günlük sevdâsı varmış serimde
Gayrı hûblar ile işim kalmadı

Evvel ağlamışım sonra gülemem
Eşkinim kıtaldı menzil alamam
Her lokmanın lezzetini bulamam
Damağım döküldü dişim kalmadı

Hüseyin'im eydür kendi özüme
Irakları yakın ettin gözüme
Evvel şikâr olan derdim bazıma
Şimdi şikâr olan kuşum kalmadı

V
Ey şahin bakışlım bülbül âvâzlım
Bir eli kadehlim bir eli sazlım
İşte ben gidiyom kal âhu gözlüm
Ne sen beni unut ne de ben seni

Yolda harâmî çok engel arada
Unutma sevdiğim demde sırada
Kalıp gider amma gönül burada
Ne sen beni unut ne de ben seni

Tâ ezeli ezel seven sevende
Şu iki cihânda kevn ü mekânda
Nizâm başlarında ulu divânda
Ne sen beni unut ne de ben seni

Çekilsin gülbenkler sürülsün devrân
Görülsün kayıtlar açılsın meydân
Yönümüzü açsın ulu Yaradan
Ne sen beni unut ne de ben seni

Hüseyin'im eydür gül benzim soluk
Serimizde yazılmıştır ayrılık
Vallahi sevdiğim gönüller birlik
Ne sen beni unut ne de ben seni

ÂŞIK GARİB (? - ?)

Âşık Garib'in hayatı hakkındaki bilgiler, kahramanı olduğu hikâyeye dayanmaktadır. Bu hikâyenin çeşitli anlatımlarına göre Âşık Garib'in asıl adı Resul'dür. Tüccar bir babanın oğlu olan Resul, babası vefât edince birtakım işlerle uğraşır; babasından kalan mirası kısa sürede tüketince bir âşığın çırağı olur. Saz çalmasını, âşıklığın adâbını öğrenirken bir gün düşünde kendisine aşk bâdesi sunulur, o da içer ve âşıklık serüveni başlar. Düşünde gördüğü sevgiliyi bulmak amacıyla yollara düşer. Yanına anası ve bacısını da alarak Tiflis'e gider, orada Şah Senem'le karşılaşır. Şah Senem, Resul'ün düşünde gördüğü kızdır. Dünür düşülürse de Şah Senem'in babası yüksek bir başlık almadan kızı vermez. Âşık, bu parayı kazanmak üzere yine yollara düşer. Tiflis'i, Erzurum'u gezer. Bu arada Şah Senem'i başka biriyle, Şah Velet ile nişanlarlar. Anasından gelen bir nâme üzerine Tiflis'e dönen Resul, düğün yerinde saz çalarak kendini tanıtır. Şah Velet, Şah Senem'le evlenmekten vazgeçer ve Âşık Garib'in bacısını alır. Âşık da Şah Senem'le evlenir.

Kimi araştırmacılara göre Âşık Garib bir hikâye kahramanıdır, Âşığın gezdiği yerlerin ve karşılaştığı kişilerin, tarihî gerçeklerle aynılık veya yakınlık göstermesine bakan kimi araştırmacılar ise, âşığın gerçekten yaşamış bir kişi olduğunu ileri sürmektedirler.

KAYNAKÇA

Muharrem Zeki Korgunal, Âşık Garip, 1931; Selami Münir Yurdatap, Âşık Garip, 1936, 1966; Daniş Remzi Korok, Âşık Garip, 1937, 1971; P.N.Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, 1946, Bilgin Adalı, Âşık Garip, 1972; Fikret Türkmen, Âşık Garip Hikayesi Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma, 1974; Saim Sakaoglu, TFA Eylül, 1975; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Dinleyin ağalar tarif edeyim
Açılır baharda gülü Tebriz'in
Düğünde bayramda atlas giyerler
Bozulmaz yeşili alı Tebriz'in

Tebriz'in etrafı dağdır meşedir
İçinde oturan beydir paşadır
Sekiz bin mahalle yüz bin köşedir
Çarşısı pazarı yolu Tebriz'in

Pehlivanlar kispet giyer yağlanır
Cümle bezirgânlar anda eğlenir
Üç yüz altmış yükü birden bağlanır
Elden ele gezer malı Tebriz'in

Erenler dolusun içip gelmişsin
Aşkın deryâsını geçip gelmişsin
Ben Garib'im vatan methin etmişim
Benim imdi Rüstem Zalı Tebriz'in

II

Arzulayıp çıktım gurbet iline
Ağlarım sızlarım kimsem yok benim
Yazık oldu düştüm elin diline
Ağlarım sızlarım kimsem yok benim

Genç yaşımda terkeyledim vatanım
Gayet ile zayıf oldu bu tenim
Şimdi bu beldedir benim meskenim
Ağlarım sızlarım kimsem yok benim

Âşık Garip yanık yanık söylesin
İnip aşkın deryâsını boylasın
Hak seni devletinde dâim eylesin
Ağlarım sızlarım kimsem yok benim

III

Gurbet ilde baş yastığa gelende
Gayet yaman olur işi garibin
Gelen olmaz giden olmaz yanına
Akar gözlerinin yaşı garibin

Lânet olsun gurbet ilin adına
Hiç doyulmaz muhabbetin tadına
Hısım akrabası düşer yâdına
Bir yol ağrınınca başı garibin

Garip nere varsa karadır yüzü
Nemlidir yakası yaşlıdır gözü
Aşikâr edemez gizlidir sözü
Bir yere gelince başı garibin

Gurbet elde garip kimdir bilmezler
Ağlayınca çeşmi yaşı silmezler
Garip hâlin nedir deyi sormazlar
Bulunmaz yârânı eşi garibin

Âşık Garip gözlerinden yaş döker
Anam yoktur yaka yırtıp yaş döker
Nişanım yok mezarıma taş diker
Bir çalıdır mezar taşı garibin

IV

İşte geldim gidiyorum
Şen kalasın Halep şehri
Çok nân ü nimetin yedim
Helâl eyle Halep şehri

Sana derler Arabistan
Güzellerin çeşmi mestan
Yeni haber geldi dosttan
Durmak olmaz Halep şehri

Çok garipler sana gelir
Gelir de eğlenir kalır
Her kişi muradın alır
Şen kalasın halep şehri

Âşık Garip düştü yola
Hızır yardımcısı ola
Gözüme göründü sıla
Şen olasın Halep şehri

V

Bir söz ile ben tuzağa tutuldum
Bu garip illerde yaktı nâr beni
Hasretin nârına yandım kül oldum
Ahu gözlüm ne hâldeyim gör beni

Ne sabra takat var ne dilde mecâl
Gönül Mecnuın olmuş Leylâ'sın arar
Vazgeçersem seni yâd iller sarar
Görünce abdal eyledi yâr beni

Âşık Garip gönüllerin uğrusu
Geçmez imiş bu sevdanın ağrısı
Sana ben söyleyim sözün doğrusu
Al sevgilim gel sinene sar beni

XVII. YÜZYIL

MUHYİ (? – 1611)

Asıl adı Bezcizâde Mehmet Muhyiddin olan Muhyî, XVI. yüzyılın ikinci yarısıyla XVII. yüzyılın ilk yarısında yaşamıştır. Konyalı olan Muhyî, Konya'dan İstanbul'a gelmiş, İdris-i Muhtefî'ye (ölm. 1615) intisap etmiş, onun rehberlerinden biri olmuştur. Şeyhinin ölümü üzerine Konya'ya dönmüş, Padişah I. Ahmet'in (1603-1617) saltanatı döneminde tekrar İstanbul'a gelerek Fatih'te Çarşamba semtinde bir Halveti tekkesine şeyh olmuştur. 1611 yılında vefât eden Muhyî, Üsküdar'da Şekurî tekkesinin avlusuna defnedilmiştir.

Heceyle ve aruzla yazılmış şiirleri olan Muhyî'nin Divân'ı bulunamamıştır. Şiirlerinin özellikle Melâmîliğin Hamzavî koluna mensup kişiler arasında yaygın olarak okunduğu bilinmektedir.

KAYNAKÇA

Abdülbaki Gölpınarlı, Melâmîlik ve Melâmîler, 1931, Türk Tasavvuf Şiiri Ant., 1972; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Zahit bizi ta'neyleme
Hak ismin okur dilimiz
Sakin efsane söyleme
Hazret'e varır yolumuz

Sayılmayız parmak ile
Tükenmeyiz kırmak ile
Taşramızdan sormak ile
Kimse bilmez ahvâlimiz

Erenler yolun güderiz
Çekilip Hakk'a gideriz
Gazâ-yı ekber ederiz
İmâm Ali'dir ulumuz

Erenlerin çoktur yolu
Cümlesine dedik beli
Gören bizi sanır deli
Usludan yeğdir delimiz

Tevhîd eden deli olmaz
Allah diyen mahrum kalmaz
Her seher açılır solmaz
Bahara erer gülümüz

Muhyî sana ola himmet
Âşık isen cana minnet
Cümle âlemler rahmet
Saçar şu yoksul elimiz

II
İlahî Azrail canım alacak
Canını tez veren kulundan eyle
Fenâ mülkten bekâ mülke göçürsen
İmân ile göçen kulundan eyle

Sıratı tez geçen kullar kurtula
Münâfıklar yüz üstüne sürtüle
Her kişinin hayrı şerri tartıla
Hayrı ağır gelen kulundan eyle

İletüben kabr evine koyalar
Orda Münkir Nekir ile geleler
Tanrım peygamberin kimdir diyeler
Âsan cevap veren kulundan eyle

Rabbim nazar eder ise kuluna
Tamu değmez onun hiçbir kına
Salına salına cennet iline
Ön saf ile giden kulundan eyle

Eyâ Muhyî nedir senin maksudun
Her diler isen kadir ma'budun
İlahî dilerim yetir maksudum
Cemâlini gören kulundan eyle

GAYBÎ SUN'ULLAH (1615- 1662)

1615 yılında Kütahya'da doğmuştur. Kalburcu şeyhi Ahmet Beşir'in torunu, Müftü Ahmet Efendi'nin oğludur. Kütahya'da babasından almaya başladığı tasavvuf ve tarikat eğitimini İstanbul'da tamamlamıştır. İstanbul'da Melâmîliğin önde gelenlerinden Oğlanlar Dergahı şeyhi İbrahim Efendi'ye intisap etmiş, bir süre sonra da onun halifesi olmuştur. Efendi'nin 1655 yılında vefâtına kadar onun yanında kalmış, şeyhinin sohbetlerinden önemli gördüklerini “Sohbetnâme” adıyla derlemiştir. 1662'de Kütahya'ya dönmüş ve aynı yıl vefât etmiştir.

Şiirlerini Divân'ında toplayan Gaybî Sun'ullah, tasavvuf ve tarikat hakkındaki düşüncelerini Biat-nâme, Keşf-ül Gıtâ, Ruh-ül Hakikat, Tarik-ül Hak

Fi't Teveccüh-ül Mutlak, Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ, Akaid-nâme, Mebârim-ül Ahlâk Fi Tarikat-ül Uşşâk adlı kitaplarında anlatmıştır. Hece ve aruzla yazdığı ilahîlerinde Yunus Emre'nin etkisinde içten, sade bir söyleyişle din ve tasavvuf düşüncelerini sergilemiştir.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar,1976; Abdülbaki Gölpınarlı, Melamîlik ve Melamîler, 1931, Yunus Emre ve Tasavvuf, 1961,Tasavvuf Şiiri Ant.,1972; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant.,1968; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant.,1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Abdurrahman Güzel, TD, Ocak-Haziran, 1989, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

Tâc ma'rifet tâcıdır
Sanma gayrı tâc ola
Taklid ile tok olan
Hakikatte aç ola

Bir ağaçtır bu âlem
Meyvesi olmuş âdem
Maksûd olan meyvedir
Sanma ki ağaç ola

Düşe düşüp aldanma
Kendin hayrete salma
Hak'tan gayrı ne vardır
Ta'bîre muhtâc ola

Bu âdem meyvesinin
Çekirdeği sözüdür
Sözsüz bu âdem âlem
Bir anda târâc ola

Sana âlem görünen
Hakikatte Allah'tır
Allah birdir vallahi
Sanma ki birkaç ola

Bu sözlerin meâli
Kişi kendin bilmektir
Kendi kendin bilene
Hakikat mi'râc ola

Hak denilen özündür
Özündeki sözüdür
Gaybî özün bilene
Rubûbiyyet tâc ola

II

Aştan lezzet alanlar bakmaz dünya varına
Hakk'ı bunda bulanlar kulak salmaz yarına

Aşk ehli kabre girmez Münker Nekir'i görmez
Aşkî olmayan ermez Allah'ın didârına

Aşksız kişi ne bulur bulduğun yavı kılır
Bâkî dirlikte kalır eren bugün yarına

Aşk canların cânıdır dertlerin dermânıdır
Âlemin sultanıdır çıkar aşkın dârına

Aşksız kişi hayvandır insan değil şeytandır
Gerçek şu kim insandır eren can esrârına

Tenin eyle mutahhar kalbin eyle münevver
Yanacağın mukarrer yanmazsan aşk nârına

Gaybî yok et özünü anlayasın sözünü
Sen sana tut yüzünü bakma cihân kârına

III

Zâhid bil bu âlemi nedir insan içinde
Âlem âdem yoğiken doğdu bu ân içinde

Evliyânın kudreti yerden göğe direktir
Alıp veren bir demdir kevn ü mekân içinde

Bildin ise demi ol sultân-ı âlemi
Hak bilegör âdemi kalma gümân içinde

Gam değildir âşika dost yolunda ser vermek
Can u baş bir oyundur dostu meydan içinde

Mülküdür onun cihan âşikâr olmuş nihân
Hânesidir bir sultan sırdır ıyân içinde

Gaybî senin kudretin dopdoludur cihân
Kim bildi bu sırrı hem sakladı can içinde

IV
Âşık özün bilmeğe
Kendine gel kendine
Hakk'ı ayan görmeğe
Kendine gel kendine

Hakk'a giden doğru yol
Sana gider senden ol
Sa'yet seni sende bul
Kendine gel kendine

Her ne varsa âlemde
Örneği var âdemde
Bul sen seni bu demde
Kendine gel kendine

Sensin dâr-ı ahret
Sende bulundu cennet
Senden göründü Hazret
Kendine gel kendine

Ko bu zühdü tâati
Terkedegör âdeti
Geç kamu hayâlatı

Kendine gel kendine
Mushaf-ı Hak'tır yüzün
Ayet-i Kur'an sözün
Gaybî bilegör özün
Kendine gel kendine

ÂŞIK (? - ?)

Hakkındaki bilgileri kimi şiiirlerinden elde edebildiğimiz Âşık'ın yaşadığı devri gösteren şiiirlerinden biri, Sultan Murad'ın (1623-1640) 1631 yılında boğdurulan musahibi Musa Çelebi üzerine söylenmiş olanıdır. Sultan Murad bu şiiire bir nazire yazmıştır. Diğer bir şiiir ise, I. İbrahim (1640-1648) zamanında 1645'te yapılan Girit Seferi'ni anlatan şiiiridir. Bu şiiirlerden Âşık'ın 1645 yılında hayatta olduğunu çıkarmaktayız.

Yeniçeri âşıklardan olduğu sanılan Âşık, savaş, kahramanlık, aşk, gurbet, ölüm, vb. konularda şiiirler söylemiştir. Sade, içten bir dille söylediği şiiirlerinde klasik şiiirin etkisi az da olsa görülür.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Âşık,1933, Halk Edebiyatı Ant.,1938; P.N.Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Cahit Öztelli, Halk Şiiri, XIV. – XVII. yüzyıllar, 1955; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965, Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Müjgan Cumbur, Başakların Sesi,1968; Tahir Kutsi Makal, Türk Halk Şiiri Ant., 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant.,1985; Saim Sakaoğlu,Türk Dili, Ocak-Haziran, 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Ağalar beyler zulüm değil mi bize
Demirden yayımız çekilmez oldu
Kanlar da saçarlar yaralı dağlar
Gözlerimiz kandan açılmaz oldu

Küffar ile cenk ederek hasmâne
Kılıçları pek çekelim düşmana
Yazık değil mi şu din-i İslâma
Karıştı küffara seçilmez oldu

Küffar ile cenk edelim can ile
Kılıçlar çekilsin intikam ile
Dereler de dolsun kızıl kan ile
Sular da bulandı içilmez oldu

Şol bir neler eder dün de bugün de
Mevlâm fırsat versin bize sonunda
Yıkılası Kandıye'nin önünde
Şehit mezarından geçilmez oldu

II

Güzel senden ayrılalı
Hayli zaman oldu gel gel
Bak gözümden akan yaşım
Âb-ı revân oldu gel gel

Böyle m'olur küsüp gitmek
Seni seveni terketmek
Haram oldu yemek içmek
İşim figân oldu gel gel

Kurulu yaydır basılmaz
Gönül yârinden kesilmez
İçmeyince derd eksilmez
Boş kadehler doldu gel gel

Kul Âşık ider varmağa
Hâlimden haber almağa
Yetiş namazım kılmağa
Seni seven öldü gel gel

III

Kara gözlüm senden murat alınmaz
Cana cevrin çoktur fendin bilinmez
Yandım elinden
Tutsam belinden
Emsem lebinden
Efendim naz eder nazlıdır

İştiyakın derûnumu yakıyor
Ah ile efganım Arş'a çıkıyor
İki elimde taş
Didelerim yaş
Sinemde ateş
Derûnumda yanan közlüdür

Figânım işiden der ki yazıktır
Gariplik çekmişim bağrım eziktir
Yâr ele girmez
Yanıma gelmez
Hâlimden bilmez
Gam değil ezelden sözlüdür

Der ki Âşık kimse bilmez hâlimden
Kime dâr edeyim senin elinden
Havadan inmez
Koluna konmaz
Ateşim sönmez
Yandıran bu âhu gözlüdür

IV

Ulu ulu kervan geçmiş
Yollar gibi inilerim
Karlı karlı dağlar aşan
Seller gibi inilerim

Yücesinden er haykırılmaz
Sığın geyiği böğürmez
Kuş uçmaz kulun yügürmez
Dağlar gibi inilerim

Canım karılığa düşmüş
Kaynadı ciğerim taşmış
Hocasından ayrı düşmüş
Kullar gibi inilerim

Hayâlin benden dolundu
Ah ile bağrım delindi
İçinden beyi alındı
İller gibi inilerim

Yapıdan düşmüş bozulmuş
Top tüfek vurmuş ezilmiş
Kil'selerde haç yazılmış
Taşlar gibi inilerim

Miskin Âşık bilmez n'ider
Evliya gayretin güder
Subha değin tesbih eder
Diller gibi inilerim

BURSALI HALİL (? - 1636)

Kayıkçı Kul Mustafa ile çağdaş olduğu ve onunla atışmalar yaptığı bilinen Bursalı Halil hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlı; ancak Âşık Ömer, Şairnâme'sinde ondan övgüyle söz etmektedir:

Bursalı Halil'de sadedir lisân
Güzel methetmekte yok ona akran

XVII. yüzyıl halk şairlerinde bir moda haline gelen Divân şiirini taklit etme hevesine kapılmamış; sade bir dil ve samimi bir anlatımla şiirlerini söylemiştir. Adaşı Âşık Halil ile şiirleri karıştırılmıştır. Haliloğlu adlı şairin babası olduğu sanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, c. III, 1962; Müjgan Cumbur, Başakların Sesi, 1963; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant.,1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Haktan inâyet olunca
Kulun etmez melil derler

İsmin diline alınca
Şeytan olur zelil derler

Mevlâmın bir ismi Hâdi
Zikredene olur dâdi
Kendi birdir bin bir adı
Bir ismine celil derler

Tutun Hazret'in sünnetin
Öksüz bırakmaz ümmetin
Eder o Hakk'a minnetin
Bizim için delil derler

Bulunurken elde varlık
Çalış göster bir yararlık
Varacak yer pek karanlık
Ömrümüze kalil derler

Cennet olsa mekânımız
Arzular onu canımız
Sual edersen şanıımız
İsmimize Halil derler

II

Kara gözlüm benden Tanrı selâmın
Keser gider misin kıyamete dek
Bir kurulu yaydır kaşları keman
Yasar gider misin kıyamete dek

Öldürmeğe kail oldum ben özüm
A benim sevdiğim hey iki gözüm
Ayağın altına döşesem yüzüm
Basar gider misin kıyamete dek

Nereden uğradım senin iline
Gider iken ağam doğru yoluma
Bendeyledin siyah zülfün teline
Asar gider misin kıyamete dek

Gelin yalvaralım şimdi Celil'e
Merhamet eyleye kalbi melile
A sevdiğim kulun hasta Halil'e
Küser gider misin kıyamete dek

III

Ağlayı ağlayı geldim kapına
Güzellik tahtına sultan olan yâr
Bir hastayım düştüm senin tapuna
Her âşık derdine Lokman olan yâr

Olur olmaz bağın gülün dermezem
Sensiz cennet olursa da girmezem
Ben senden gayrıya gönül vermezem
Sensin gönlümdeki mihman olan yâr

Nice methedeyim nâzik bedensin
Aslın huri midir bilmem nedensin
Hâsılı sevdiğim cihânda sensin
Mısır-ı melâhette Ken'ân olan yâr

Evc-i âsumâna çıkardım sadâ
Yoluna canımı edeyim fedâ
Bir şey nasip etmiş herkese Hudâ
Sensin ben âşıkâ ihşan olan yâr

Der Halil kanımı şarap edersin
Yakıp ciğerimi kebab edersin
Böyle bir gün beni harap edersin
Be fitne âhır zaman olan yâr

ÂŞIK KEREM (? - ?)

Hayatı hakkında anlatılan hikayeden (Kerem ile Aslı) anlaşıldığı üzere XVI. yüzyıl sonu ile XVII. yüzyıl başlarında yaşadığı, Anadolu'yu dolaştığı sanılmaktadır. Hikayede szedildiğine göre Kerem, İsfahan Şahı'nın oğludur. Babasının hazinedarı Ermeni keşişinin kızı Aslı'ya âşık olur. Keşiş, kızı vermez ve gizlice ülkeden kaçar. Kerem, yanında arkadaşı Sofu olarak Aslı'nın peşine düşer. Halep'te sevdiğinin izini bulan Kerem, sazıyla sözüyle Halep Paşa'sının sevgisini kazanır. Halep Paşa'sı, Kerem'in durumuna çare bulmak üzere harekete gezer ve Keşişi zorla da olsa kızını Kerem'e vermeye ikna eder. Düğünleri yapılır; ancak Keşiş, kızına büyülü bir elbise giydirir. Kerem, Aslı'nın düğmelerini çözemez, çünkü düğmeleri çözdükçe düğmeler ardından yeniden iliklenir. Düğmeleri çözemeyen Kerem, sonunda içten bir ah çeker ve bu ahla birlikte yanar, kl olur. Kerem'in küllerini saçlarıyla süpürmeye çalışan Aslı da saçlarından tutuşur ve yanar.

Kerem'in şiirleri, anlatılagelen hikayelerle günümüze kadar ulaşmıştır. Hikaye edilen olay ve durumlara paralel olarak şiirlerde derin bir aşk, ayrılık, kavuşamamadan duyulan kaygı ve üzüntü işlenmiştir. Dili, son derece yalın ve içtendir.

KAYNAKÇA

Muharrem Zeki Korgunal, Kerem ile Aslı, 1931; Pertev Naili Boratav, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, 1946, Folklor ve Edebiyat, 1982; Şükrü

Elçin, Kerem ile Aslı Hikayesi, 1949/2000; Eflatun Cem Güney, Kerem ile Aslı,1959; Mustafa Koç, Âşık Kerem,1960; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c. I, 1993.

I

Yükseğinde yavru şahin beslenir
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın
Alçağında kumru bülbül beslenir
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın

Yükseğinde pâre pâre karın var
Alçağında mor sümbüllü bağın var
Yârdan mı ayrıldın âh ü zârın var
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın

Gelen geçen seyran eder meşesin
Beline kondurmuş beyin paşasın
Haramîler bekler dört bir köşesin
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın

Her taşlardan boyalıca taşın var
Şahin yuva yapmış öter kuşun var
Kerem gibi ne belâlı başın var
Yıldız dağı niçin kalkmaz dumanın

II

Gurbet elde yaman oldu hâlimiz
Sılaya varmaya nice çağlar var
Ah ederim elim erişmez yâre
Aramızda yıkılası dağlar var

Ne yaman eğlenip kaldık burada
Dilerim mevlâ'dan erem murada
Bana derler neyin kaldı sılada
Bilmezler ki bir ciğerim dağlar var

Bir yiğit düşünce kaldıran olmaz
İyilik dururken kem demek olmaz
Bu kadar gurbette eğlenmek olmaz
Ne diyeyim ayağımı bağlar var

Bozulmaz mı alnımdaki yazılar
Göz göz oldu yaralarım sızılar
Kerem'im der dinleyin hey gaziler
Derdin koyup benim için ağlar var

III

Bir han köşesinde kalmışım hasta
Gözlerim kapıda kulağım seste
Kendim gurbet elde gönlüm heveste
    Gelme ecel gelme üç gün ara ver
    Al benim sevdamı götür yâre ver

Erzurum dağları duman dildedir
Başım yastıktadır gözüm yoldadır
Aslı hayın yârdır adam aldatır
    Gelme ecel gelme üç gün ara ver
    Al benim sevdamı götür yâre ver

Erzurum dağları kardır geçilmez
Gizli sırdır her adama açılmaz
Ayrılık şerbeti zehir içilmez
    Gelme ecel gelme üçgün ara ver
    Al benim sevdamı götür yâre ver

Felek sen mi kaldın bana gülecek
Akıttın gözyaşım kimler silecek
Kerem'e dediler ki Aslı'n gelecek
    Gelme ecel gelme üçgün ara ver
    Al benim sevdamı götür yâre ver

IV

Medet medet âlemleri yaratan
Başa bir hâl geldi çekip giderim
Yeni düştüm gurbet elin yoluna
Gözlerimden yaşlar döküp giderim

Felek beğenmedi benim tutumum
Arşa direk direk oldu tütünüm
Gündoğmaz alnıma öksüz yetimim
Uğradığım köyü yakıp giderim

Bülbülümü uçurmuşum yuvadan
Kavım kardaş unutmayın duadan
Biz de gider olduk şu düz ovadan
Şimdi daldan dala konup giderim

Bakmaz mısın şu dağların karına
Kim dayanır benim âh ü zârıma
Felek tabancasın vurdu serime
Doğrudamam belim büküp giderim

Dertli Kerem eder gördüm düşümden
Âlem sele gitti çeşmim selinden
Kızılırmak gibi dağlar başından
Şimdi enginlere akıp giderim

TESLİM ABDAL (? - ?)

XVII yüzyıl Alevî şairlerinden olduğu bilinen Teslim Abdal'ın Çorum'un Teslim köyünde doğduğu ve aynı köyde öldüğü sanılmaktadır. Çünkü, Teslim köyünde adıyla anılan bir Bektaşî tekkesinde mezarı bulunmaktadır.

Kendi şiirlerinden ve başka şairlerin şiirlerinden çıkarılan sonuçlara göre İran şahı II. Safî (1667-1694) devrinde yaşamış ve İran Safavî Devleti yararına piri Alioğlu ve arkadaşları Züldan Muhammed ve Dedemoğlu gibi siyasi olaylara karışmış bir şairdir. Şiirlerinde diğer Alevî şairlerde olduğu gibi Alevî büyüklerine saygı ve bağlılık, düşünülen kurtuluş günleri, zamanın kötülüğü gibi konuları işleyen Teslim Abdal, yalın bir Türkçe ile duygularını dile getirmiştir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri,1955; Abdülbaki Gölpınarlı, Alevi-Bektaşî Nefesleri, 1963; Refik Ahmet Sevensil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Cahit Öztelli, TFA, Nisan-1963, Bektaşî Gülleri, 1973; İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru, Ağustos-1975, TFA, Aralık-1979; Aralık-1982, Söz Mülkünün Sultanları, 1985; Atilla Özkırımlı, Alevilik-Bektaşîlik ve Edebiyatı, 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Gayetten Ali'yi seveyim dersin
İtikadın bütün değil neyleyim
Şah'ın yollarını gözleyim dersin
Bir itikada bağlanmıyon neyleyim

Tercemen alınıp lokma yenmiyor
Günahlar silinip derman olmuyor
Anın için nefes yerin bulmuyor
Söz çok amma söylenmiyor neyleyim

Hak edip lokmayı yiyemiyorlar
Günahlıya günahlı diyemiyorlar
Yuyucular meyit yuyamıyorlar
Söylense de dinlenmiyor neyleyim

Şap ile şekeri seçemiyorlar
Halk deyip de halktan geçemiyorlar
Gayret edip müşkil seçemiyorlar
Şimdi haber anlanmıyor neyleyim

Teslim Abdal eydür özün yoklamaz
Kulum der de beresini beklemez
Ben tâlibim der de nefis haklamaz
İşin Hakk'tan sağlanmıyor neyleyim

II

Gafil durma şaşkın bir gün ölürsün
Dünya sana bâkî değil ne fayda
Ettiğin işlere pişman olursun
Pişmanlığın ele girmez ne fayda

Bir gün seni iletirler evinden
Hakk'ın kelâmını kesme dilinden
Kurtulamazsın Azrail'in elinden
Türlü türlü yolun olsa ne fayda

Söylersin de sen sözünden şaşmazsın
Helâlını haramından seçmezsin
Kepeğin tükenir su da içmezsin
Hep deryalar senin olsa ne fayda

Teslim Abdal eydür çöksem otursam
Cümle varlığımı ele getirsem
Şu yalan dünyayı zapta getirsem
Hep dünyalar senin olsa ne fayda

III

Düvaz-İmâm söylenince
Kulak verip dinlemeli
İki gönül bir olunca
Kılavuzu neylemeli

İki gönül bir oturur
Anlar yol erkân götürür
Kalmış kulların yetirir
Ana niyaz eylemeli

Geldi niyaz indi Hak'tan
Kulların işleri pinhan
Korkmaz mısın ol Allah'tan
Olmuşunu söylemeli

Olmuşunu söyler isen
Aşk deryasının boylar isen
Bir eylicik eyler isen
Kötülüğü neylemeli

Evlilik eyiden çıkar
Kötülük kötüden çıkar
Teslim Abdal delil yakar
Ana niyaz eylemeli

IV
Yüz yıllık yoldan aşip gelen sofu
Dört kapının hangisine girdin sen
Düz ovada kimseye uğur vermezken
Yokuşu görünce niye durdun sen

Mollayım dersin okur yazmayınca
Deryadan çıkan suyu yüzmeyince
İki canı bir sohbeta düzmeyince
Batmak gerek o deryaya girdin sen

Mollayım dersin yazdığın okunmaz
Gerçek olanın kara yüzü olmaz
Mümin olanın da çiğ sözü olmaz
Hocan kimdir kimden dersin aldın sen

Hiç mi sormadın evliyalar yolunu
Birine arzetmedin mi hâlini
Sorabildin musahibin malını
Eyi idi niçün kelbe virdin sen

Musahipsiz yedi adım varılmaz
İrfan olmayınca ağı yudulmaz
Yularsız deve katara gelmez
Hakkın bir ikrarın kime verdin sen

Teslim Abdal nasıl olsa geçinir
Sağlam çürük sohbeta seçilir
Kapı bir sağdan bir soldan açılır
Kapıların hangisine girdin sen

KUL NESİMİ (? - ?)

XVII. yüzyılda yaşamış Hurufî bir şairdir. Asıl adı Ali olan şairin soyu, XIV. yüzyılın ünlü şairlerinden ve Yunus Emre'nin izleyicilerinden Sait Emre'ye dayanmaktadır. İran Safavî şahlarının Anadolu üzerindeki egemenliğini sağlamak yolunda sürdürülen siyasal çabalara katılmış, bu yüzden kovuşturmalara uğramıştır. Nerede ve nasıl öldüğüne ait herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Yakın zamanlara kadar 1404 yılında Halep'te derisi yüzülerek öldürülen Bağdatlı Seyyit Nesimî sanılmıştır; ancak C. Öztelli'nin yaptığı araştırmalar sonucu Kul Nesimî'nin ayrı bir şair olduğu ortaya çıkmıştır.

Kul Nesimî, iyi bir eğitim görmüş, zengin bir kültüre sahip, Hurufî bir şairdir. Tasavvuf ve tarikat kurallarını çok iyi bilen ve âyetleri şiirlerinde ustalıkla işlemektedir. Şiirlerinde ölçü olarak heceyi de aruzu da kullanmıştır. Din ve tasavvuf konuları yanında aşk konulu şiirleri de vardır.

KAYNAKÇA

Cahit Öztelli, TD, Haziran 1957, Kul Nesimî, 1969, Bektaşî Gülleri, 1973; Muzaffer Uyguner, TFA, Nisan-1969; Bedri Noyan, TFA, Haziran 1969; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Abdurrahman Güzel, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

Ben yitirdim ben ararım yâr benimdir kime ne
Gâh giderim öz bağıma gül dererim kime ne

Gâh giderim medreseye ders okurum Hak için
Gâh giderim meyhâneye dem çekerim kime ne

Sofular haram demişler bu aşkın şarabına
Ben doldurur ben içerim günah benim kime ne

Ben melâmet gömleğini deldim taktım eğnime
Âr u namus şişesini taşa çaldım kime ne

Sofular secde ederler mescidin mihrabına
Yâr eşîği secdegâhım yüz sürerim kime ne

Gâh çıkarım gökyüzüne hükmederim Kaf'tan Kaf'a
Gâh inerim yeryüzüne yâr severim kime ne

Kelp rakip böyle diyormuş: "Güzel sevmek pek günah"
Ben severim sevdiğimi günah benim kime ne

Nesimî'ye sordular ki yârin ile hoş musun
Hoş olayım olmayayım o yâr benim kime ne

II

Yaptığımız Kâbe'dir
Yıkığımız kilise
Şu bizim seyrânımız
Bir seyrâna benzemez

Süleyman'lar içinde
Ali bir Süleyman'dır
Süleyman'lar bildiler
Süleyman'a benzemez

Abdestimiz katlanmak
Namazımız sabretmek
Biz bir oruç tutarız
Ramazana benzemez

Kitabımızda kıl var
Dağlar kadar görünür
Biz bir âyet okuruz
Bir Kur'an'a benzemez

Kul Nesimî sen seni
Mâna bilir söylersin
Biz bir deniz geçeriz
Bir ummana benzemez

III

Canım erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
İkrarım ezelden kadim
Canım meydanda meydanda

Yanarım yoktur dumanım
Gönlümde yoktur gümanım
Al malım başıyla canım
Varım meydanda meydanda

Kellem koltuğuma aldım
Kan ettim kapına geldim
Ettiğime pişman oldum
Dâr'ım meydanda meydanda

Münkir rakipten kaçın
Müminim hulle don biçin
Ben bülbülüm bir gül için
Zârım meydanda meydanda

Gerçek olan olur gâni
Gâni olan olur velî
Nesimî'yem yüzün beni
Derim meydanda meydanda

IV
Şem'e düşen pervâneler
Gelsin bir hoşça yanalım
Aşka düşen divâneler
Gelsin bir hoşça yanalım

Yanmaktır bizim kârımız
Harcedelim hep varımız
Pervâneler yâranımız
Gelsin bir hoşça yanalım

Varın söylen şol bülbüle
Neden âşık olmuş güle
Ermek istersen ol Kül'e
Gelsin bir hoşça yanalım

Bülbül yuvan yıkıldı mı
Yavrun yere döküldü mü
Ölüm sana dokundu mu
Gelsin bir hoşça yanalım

Nesimî döğünsün taşlar
Akıtalım gözden yaşlar
Hak tariktir hey kardaşlar
Gelsin bir hoşça yanalım

ERCİŞLİ EMRAH (? - ?)

Ercişli (ya da Vanlı) Emrah, hakkındaki bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. XVII. yüzyılın ilk yarısında Erciş'de yaşadığı sanılmaktadır. Yaygın inanış, özellikle Doğu ve Güney Anadolu'da anlatılan Emrah ile Selvihan adlı hikayenin kahramanının Ercişli Emrah olduğudur. Hikayeye göre, Emrah'ın babası Miroğlu Mahmut Bey'in hizmetinde bir kişidir. Beyin kızı Selvihan ile Emrah birbirlerini severler. Osmanlı-İran savaşlarında İran şahı Şah Abbas'ın veziri Budak Han'ın Van'ı kuşatması sırasında (Tarihî bilgilere göre, Van'ın kuşatılması 1605'te başlamış ve Kuyucu Murat Paşa'nın sadrazam olduğu 1610'a kadar sürmüştür.) Selvihan tutsak edilir ve İsfahan'a, Şah'a götürülür. Şah, Selvihan'ı beğenir ve onunla evlenmeyi düşünür. Emrah, Selvihan'ın

ardından İsfahan'a varır. Şah, iki gencin aşkları karşısında Selvihan'la evlenmekten vazgeçer ve kızı Emrah'a teslim eder. Fakat, kızın kardeşleri iki aşığın birleşmesine razı olmazlar. Emrah, önüne çıkarılan türlü engellerden sonra sevdiğine kavuşur.

Ercişli Emrah, temiz Türkçesi, duru ve mahalli söyleyişi ile dikkati çeker. Uzun süre adaşı Erzurumlu Emrah ile karıştırılmıştır. Aruzu kullanmaması, şiirlerinde din ve tasavvuf konularına yer vermemesi, dilinde yabancı kelimelerin olmaması veya çok az olması yönlerinden Erzurumlu Emrah'tan ayrılır. Şiirlerinde çoklukla aşk ve tabiat temalarını işler. İçinde yaşadığı toplumun dilini kullanması ve benzetmelerinde tabiat güzelliklerinden yararlanması, onun en belirgin özelliklerindedir.

KAYNAKÇA

Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Erzurum Şairleri, 1927; Ali Rıza Yalgın, HBH, Nisan 1938; Mehmet Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, c.V, 1964; Vehbi Cem Aşkun, Emrah, Seçme Şiirler ve Selvi Han Hikayesi, 1942; Ali Saracoğlu, Vatan Gazetesi, 7-21 Eylül 1947, Türk Dili, Nisan 1955, Ağustos 1958; Faiz Demiroğlu, TFA, Aralık 1952; Nejat Birdoğan, TD, Aralık 1961, TFA, Aralık 1961, Ekim 1962, Kasım 1974; Fuat Edip Baksı, Emrah ile Selvi, 1970; Muhan Bali, Ercişli Emrah ve Selvi Han Hikayesi, 1973; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Kasım 1974, Mart 1975, Türk Folkloru, s. 11, 1980; Ali Saracoğlu, Türk Halk Şiirinde Ercişli Emrah Gerçeği ve Emrah ile Selvihan Hikayesi, 1976, Ercişli Emrah, 1999; Cahit Öztelli, Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı, 1976; Hayrettin İvgin, Türk Folklor Araştırmaları, 1985/2; Saim Sakaoğlu, Ercişli Emrah, 1987; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Hasan Aktaş, Folklor ve Ed. Dergisi, s. 31, 2002

I
Bir nazenin bana gel gel eyledi
Varmasam incinir varsam incinir
Beyaz gerdanından ince belinden
Sarmasam incinir sarsam incinir

Kaşına çekilmiş kudret kalemi
Görmemiş dünyada derd ü ele mi
Her sabah her sabah verir selamı
Almasam incinir alsam incinir

Yine görünüyor yârin illeri
Başımızda esen sevda yelleri
Yârin bahçesinde gonca gülleri
Dermesem incinir dersem incinir

Nereden nereye sevmişim yârı
Ateşi koymuyor yakıyor beni

Âşık Emrah sever böyle bir canı
Sevmesem incinir sevsem incinir

II

Bugün ben bir güzel gördüm
Bakar cennet sarayından
Kamaştı gözümün nuru
Onun hüsn-i cemâlinden

Salındı bahçeye girdi
Çiçekler selâma durdu
Mor menekşe boynun burdu
Gül kızardı hicâbından

Bahçanın kapısını açtım
Sanasın cennete düştüm
Yâr ile تنها konuştuğum
Bir gül aldım yanağından

Bahçanın kapısı güldür
Dalında öten bülbüldür
Sefil Emrah kötü kuldur
Bağışla geç günahından

III

Katar katar olmuş giden turnalar
Sizler de bilersiz hallerimizi
Sılada sevdiğim öz anam atam
Daha gözlemesin yollarımızı

Pişirir kebabı meze ederler
Artırır az derdim taze ederler
Gündüz akşamacak cezâ ederler
Akşam da bağlarlar kollarımızı

Ben de Emrah idim kendi ilime
Şahin kuşu kondururdum koluma
İpek şedde kuşanırdım belime
Şimdi kendir sıkır kollarımız

IV

Dedim dilber didelerin ıslanmış
Dedi çok ağladım sel yarasıdır
Dedim dilber yanakların dişlenmiş
Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır

Dedim dilber lebin şeker bal olmuş
Dedi bana bugün başka hâl olmuş
Dedim dilber ak gerdanın gül olmuş
Dedi çiçek soktum gül yarasıdır

Dedim dilber Emrah aklını aldın
Dedi şu cihanda beni mi buldun
Dedim dilber niçin sarardın soldun
Dedi çektiğim dil yarasıdır

V

Bir yiğit gurbete varsa
Gör başına neler gelir
Sılası hatıra düşse
Yaş gözüne dolar gelir

Bağrıma basayım taşlar
Didemden akıttım yaşlar
Yuvasın terkeden kuşlar
Yuvam der de döner gelir

Emrah eder Selvi boyun
Huri melek midir soyun
Sürüden ayrılan koyun
Kuzum der de meler gelir

VI

Irak yerde yâd ülkede sevdiğim
Gözlerim kan ağlar dilim dâd eyler
Arz ediben sen seni gelmişem
Bana senden gayri kim imdâd eyler

Ben görmedim bu dünyada hoş günü
Felek minnet etmem sana beş günü
Selvi ne beklersin elin köşkünü
Felek bir gün yıkar ya berbâd eyler

Baş koymadım nazlı yârin dizine
Haster melul seyretmedim yüzüne
Gel uyma Selvi can düşman sözüne
Seni benden beni senden yâd eyler

Gine yeşillendi dağlar lâlesi
Ben Emrah'ım arttı başım belâsı
Senin için yıktım gönül kalesi
Beni melul koymuş şahı şâd eyler

VII

Vardım yârın yaylasına
Gezdiği yer çimen olmuş
Ben gideli devrân dönmüş
Zaman başka zaman olmuş

Yücede yaptım kaleyi
Yüzünden çektim belâyı
Terkettim ana babayı
Dert benimdir sana n'olmuş

Coştu deli gönül coştı
Sevda gelip baştan aştı
Dediler Selvi Han göçtü
Emrah hâlin yaman olmuş

VIII

Gönül gurbet ile çıkma
Ya gelinir ya gelinmez
Her dilbere meyil verme
Ya sevilir ya sevilmez

Yürüktür bizim atımız
Yârdan atlattı zâtımız
Gurbet ilde kıymetimiz
Ya bilinir ya bilinmez

Bahçemizde nar ağacı
Kimi tatlı kimi acı
Gönüldeki dert ilacı
Ya bulunur ya bulunmaz

Deryâlarda olur bahri
Doldur da ver içem zehri
Sunam gurbet ilin kahrı
Ya çekilir ya çekilmez

Emrah der ki düştüm dile
Bülbül figan eder güle
Güzel sevmek bir sarp kale
Ya alınır ya alınmaz

IX

Baktım Selvi bağı susmuş uyumuş
Otağı yıkılmış bülbülü ağlar
Hoyrat bir sel esmiş silip süpürmüş
Nergis boynun bükmüş güller kan ağlar

Ayrıldım Selvi'den hastayım hasta
Başım yastıktadır kulağım seste
Almışlar kuşumu inler kafeste
Ruhunu itirmiş bu güzel bağlar

Hem ağlarım hem inlerim yürürüm
Ruhumu ardınca çeker sürürüm
Gece düşte gündüz şurda görürüm
Selvi der de ağlar peçeli dağlar

Emrah yâr acısı daima canda
Gönül melul mahzun dideler kanda
Şah geldi götürdü sevdası bende
Gönülde âh değil sevdası çağlar

X
Yine bahar oldu coştı yüreğim
Akar boz bulanık selli dereler
Sıla derdi vatan derdi yâr derdi
İflah etmez bu dert beni paralar

İtibar olmazmış yüze gülene
Canım kurban olsun kadir bilene
Kefen yetişmezmiş garip ölene
Belki yârin çevresine saralar

Hayâl oldu âşık Emrah halleri
Deyin yâre gözlemesin yolları
Herkesin sevdiği giyer alları
Ko benim sevdiğim giysin karalar

DEDEMOĞLU

(? - ?)

XVII. yüzyıl Alevî şairlerinden olan Dedemoğlu, Âşık Alioğlu'nun dervişlerindedir. Çorum'un Sungurlu ilçesine bağlı Aralı köyünde doğduğu ve Beydili aşiretine bağlı olduğu bilinen dedemoğlu, Şeyh Bedreddin yolunu tutmuş, siyasî olaylara karışmış, İran Safavî devleti yararına Osmanlı Devleti'ne karşı birtakım eylemlerde bulunmuştur. Nerede ve nasıl öldüğü hakkında bilgi yoktur; ancak 1690'da Rakka'ya zorunlu olarak yerleştirilen Beydili aşireti içinde kaldığı tahmin edilmektedir.

Türkçeyi yetkinlikle kullanan, inançlarında samimi bir şairdir.

KAYNAKÇA

Cahit Öztelli, TFA, Ağustos-Eylül,1955, Bektaşî Gülleri, 1973; Uyan Padişahım,1976; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; İ. Başgöz, İzahlı Türk Halk Ed. Ant., 1968; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant.,1968; Ziya Gürel, Halk Âşıklarından Âşıkî ve Dedemoğlu, 1980; Atilla Özkırımlı, Alevîlik-Bektaşîlik Edebiyatı,1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Akça kuğum sen mi geldin göllere
Ârife kendini bildirmeyi gör
Avcının dilinde göllerin nâmı
Sak ol tellerini yoldurmayı gör

Sînemin başını yaralı gördüm
Bir dost yaraladı bir de sen vurdun
Eşinden mi ayrıldın nedir derdin
Derdini dertliye bildirmeye gör

Derdin var ise de bilene bildir
Güle hâr düşerse bir müşkil hâldir
Kızılırmak dosta bir doğru yoldur
Karış ummanlara gel durmayı gör

İptida Muhammed Dede'yi boyla
În Koyun Baba'yı ziyaret eyle
Bildir ahvalini sırrını söyle
Gerçeğin nefsini öldürmeyi gör

Dedemoğlu böyle imiş yazılar
Sînde yarası olan sızılar
Âşık olan mâşukunu arzular
Terk edip âdeti kaldırmayı gör

II

Anadan atadan şöyle doğanlar
Halk edip insanı neyledin dünya
Kırk arşın kameti ince miyanı
Ali gibi aslanı neyledin dünya

Fatma Ana'mız da Ali'nin yârı
Beline bağlamış hûb Zülfikâr'ı
Ebâ Müslim gibi er olan eri
Fazl-ı gülistanı neyledin dünya

Kurdu kuşu nutku ile durduran
Zeliha'yı genceldip Yusuf'a veren
Tahtı da rüzgârla beraber duran
Sultan Süleyman'ı neyledin dünya

Çıkıp şu âleme kendin bildiren
Lût kavmidir birbirin öldüren
Omuz verip Kaf dağını kaldıran
Hamza Pehlivan'ı neyledin dünya

Dedemoğlu kaynar aşkın tavası
Ateşi yok sır hikmettir havası
Yaralar ilacı dertler devası
Şu Hekim Lokman'ı neyledin dünya

III

Hasretin ciğerim büryân eyledi
Gözlerim yolların gel efendim gel
Kalktı gönül kuşu cevân eyledi
Gözlerim yolların gel efendim gel

Evvel sen âhır sen geçmezim senden
Bunca muhabbetin çıkar mı candan
Kalktı göç eyledi kevn ü mekândan
Gözlerim yolların gel efendim gel

Rum sofuları da bildiğin şaştı
Rahipler çok oldu pek hadden aştı
Şimdi gayret Şah-Merdan'a düştü
Gözlerim yolların gel efendim gel

Horasan'dan kalktı Hind'i yararak
Kafirleri top top etti kırarak
Cümlesine usul nizam vererek
Gözlerim yolların gel efendim gel

Dedemoğlu Allah Allah diyelim
Gel nefsanıyeti elden koyalım
Emir buyruk Hakk'ın biz n'eyleyelim
Gözlerim yolların gel efendim gel

IV

Erenlerin evliyanın yoluna
Derviş oldum kudret sırrına
Hüseyn'den aldılar senin yerine
Güzelsin Serez Şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Cisminden alınan yerin nuru var
Gelen dervişlerde kudret sırrı var
Oniki İmam gerçek erin aslı var
Güzelsin Serez Şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Şahlar içinde Serez'in şahısın
İsmin Şah Bedrettin ilim varısın
Müminler kâbesi dostun nurusun
Güzelsin Serez Şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Şahlarımız var İmamlar ağası
Mürşidin ehli mollanın illazı
Şefaathımızdır velâyet şahı
Güzelsin Serez Şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Çığırışa çığırışa aştık balkan'ı
Altıncıda gördük Serez halkını
Yedincide yüzler sürdük sultanı
Güzelsin Serez Şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

İndim seyredelim dostun durağı
Sekiz melek tutar Arş'ın direği
Pirimin hesapta yanar çerağı
Güzelsin Serez Şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

Dedemoğlu uyanır çerağ yakar
Kara Nine eşiğine yüz sürer
Derviş Cevat Baba'm murada erer
Güzelsin Serez Şahı güzelsin
Güzelsin pirimin nuru güzelsin

KAYIKÇI KUL MUSTAFA

(? - ?)

XVII. yüzyılın en güçlü âşıklarından olan Kayıkçı Kul Mustafa'nın yaşamı konusunda yeterli bilgilerden yoksunuz. Ancak şiirlerinden edindiğimiz bilgilere göre, onun 1610'da ölen Murat Reis'le Cezayir'de bulunmuş, birtakım deniz ve kara savaşlarına katılmıştır. Cezayir'de bulunduğu sırada yaptığı iş nedeniyle

“Kayıkçı” takma adını aldığı sanılıyor. Cezayir’den Bağdat’a dek yerleri dolaşmış, katıldığı savaşlarla ilgili şiirler yazmıştır. IV. Murat’ın Bağdat seferi sırasında savaşta büyük kahramanlıklar gösteren ve şehit düşen Genç Osman hakkında yazdığı destan oldukça ünlenmiştir.

Çağının önemli olaylarıyla ilgilenmiş bir âşıktır. Sözelimi 1622’de II. Osman’ın öldürülmesini, 1623’te İran Şahı I. Abbas’ın Bağdat’ı almasını, 1630’da IV. Murat’ın Bağdat’ı kuşatmasını konu alan şiirleri ünlüdür. Abaza Hasan Paşa’nın başkaldırmasıyla ilgili şiirine bakarak ölümünün 1659’dan sonra olabileceği öne sürülmüştür.

Dilinin yalınlığı, söyleyişinin doğal ve içten oluşu ile dikkati çeken Kayıkçı Kul Mustafa, özellikle yeniçeri ocaklarında büyük etkisi olan bir şairdir. Ayrıca pek çok şair tarafından beğenilmiş, hatta Gevheri’yi etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Fuad Köprülü, XVII. Asır Saz Şairlerinden Kayıkçı Kul Mustafa ve Genç Osman Hikayesi, 1930, Türk Saz Şairleri, 1940-1960, c.I; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Hasan Eren, Türk Saz Şairleri Hakkında Araştırmalar, 1952; M. Halit Bayrı, TFA, Eylül 1964; Müjgan Cumbur, Başakların Sesi, 1968; Şükrü Elçin, Türk Halk Edebiyatı Araştırmaları, 1977; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Temmuz 1979; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989, TD, Ekim 1991; Abdullah Ercan, Çorumlu Şairler, 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I, 1993.

I

İptida Bağdat’a sefer olanda
Atladı hendeği geçti Genç Osman
Vuruldu sancaktar kaptı sancağı
İletti bedene dikti Genç Osman

Eğerleyin kır atımın ikisin
Fethedeyim düşmanların hepisin
Sabah namazında Bağdat kapısın
Allah Allah deyip açtı Genç Osman

Sultan Murat eydür gelsin göreyim
Nice kahramandır ben de bileyim
Vezirlik isterse üç tuğ vereyim
Kılıcından al kan saçtı Genç Osman

Kul Mustafa karakolda gezerken
Gülle kurşun yağmur gibi yağarken
Yıkılası Bağdat seni döğerken
Şehitlere serdar oldu Genç Osman

II

Sabâ selam eyle gül yüzlü yâre
O mübarek hatırcığı hoş mudur
Ben bendesi ayrı olalı gözden
Kadrin bilmezlerle hali hoş mudur

Canan bizim kıymetimiz bilmedi
Bu çeşmimden akan yaşı silmedi
Çok zamandır bir selamı gelmedi
Bilmem o zalimin bağı taş mıdır

Mustafa'm da yollarını gözetir
Rakip açmış zülüflerin düzetir
Olur olmaz sitemlerin bizedir
Adularla bâde içmek iş midir

III

Kara gözlü dilber lebin lezzeti
Sükker midir şerbet midir bal mıdır
Dökülmüştür ak gerdanın üstüne
Kakül müdür sırma mıdır tel midir

Kudretinden eĝnine hulle biçilmiş
Gerdanına siyah benler saçılmış
Hüsünün bağında çiçek açılmış
Lale midir sümbül müdür gül müdür

Gönlümdür aşk ile arayup süzen
Ağyar olur yarin ardınca gezen
Söyledikçe kara bağırmız ezen
Ağız mıdır dil midir dudak mıdır

Alçakları koyup yüksekte uçmak
Rakib-i naşiye sırrını açmak
Yadlara meyledip fakirden kaçmak
Âdet midir kanun mudur yol mudur

Mustafa der acep gördüğüm düşü
Dilbere meyletmek aşkın işi
Yolunda harcolan gözümün yaşı
Derya mıdır ırmak mıdır göl müdür

IV

Gönül bir belâdır sana düşerse
Beni ferdâlara salma sevdiğim
Mâh yüzünü görüp aklım şaşarsa
Bana deli deyi gülme sevdiğim

Gözümün önünde eyleme safâ
Vücudum zayıftır çekemem cefâ
Gel eyle sevdiğim vâdine vefâ
Rakipleri memnun kılma sevdiğim

Mâilim bakmaya yârin yüzüne
Yüzüm sürdüm ayağının tozuna
Medet uyma aduların sözüne
Benim bedduâmı alma sevdiğim

Severler güzeli ezel âr değil
Derunumda olan sanma nâr değil
Aşıkım başımda aklım yâr değil
Onun'çün kusura kalma sevdiğim

Der Mustafa eşin gelmez cihana
Seni seyreylesin düşen gümâna
Kadd ü kametine yoktur bahâne
Güzellikle mağrur olma sevdiğim

V
Kıyamet haşre dek beklerim seni
Görmeden gönlümün kervanı tez gel
Ahu tek çöllerde ağlatma beni
Bu garip gönlümün mihmanı tez gel

Uçtu gönül kuşu hava eyledi
Bülbül mekânında yuva eyledi
Ayrılık dellâlı nida eyledi
Bu garip gönlümün mihmanı tez gel

Bülbülün mekanı çalı bucağı
Dilberin mekanı âşık kucağı
Ölürsem körelir babam ocağı
Bu garip gönlümün mihmanı tez gel

Mustafa'm çağırır kalmadı takat
Beni Mecnun etti gözleri afet
Melek nesli misin ey servi kamet
Bu garip gönlümün mihmanı tez gel

VI
Kalktı yelken eyledi Murad Reis
Baş başa düşmana varırın demiş
Vaktinize hazır olun gaziler
Ya ser verir ya ser alırsın demiş

Biz şaşkırtık ol düşmanın yolunu
Kimse bilmez gazilerin halini
Hazır edin kumandanın birini
Alırın yedekte sürürün demiş

Türk pirleri eydür kurtarın bizi
Biz de dedik Allah kurtarsın sizi
Ölenimiz şehit öldüren gazi
Gün bu günkü gündür ururun demiş

Kul Mustafa'm daim söyler özünden
Gaziler de cenk eylemiş yolundan
Koyverin Türkü bilek demirinden
Boyuna küffarı ururun demiş

KULOĞLU (? - ?)

Kuloğlu'nun hayatına ilişkin bilgiler, şairin şiirlerine, bazı tarihî kaynaklara ve şairnâmelere dayanmaktadır. Edinilen son bilgilere göre, Kuloğlu'nun asıl adı Mustafa'dır.

IV. Murat'ın vefâtı üzerine söylediği mersiyeden ve IV. Mehmet'i öven şiirinden, II. Osman (1618-1622), IV. Murat (1623-1640), Deli İbrahim (1640-1648) ve IV. Mehmet (1648-1687) dönemlerinde yaşadığı, dönemin bazı siyasî olaylarına da karıştığı anlaşılmaktadır. Naima Tarihi'nde II. Osman'ı öldüren Davut Paşa'yı cellat elinden kurtardığına dair bilgiler verilmiştir. Cahit Öztelli'ye göre (1974), Deli İbrahim, IV. Murat'a yakınlığı bilinen şairi, Cezayir'e sürgün etmiştir. On yıla yakın Cezayir'de sürgün kalan Kuloğlu, bu on yıllık sürede pek çok deniz savaşına katılmış, IV. Mehmet'in padişah olmasıyla da İstanbul'a dönmüştür.

Âşık Ömer, Şairnâme'sinde Kuloğlu'dan "Kuloğlu'nun belli nâm ü nişânı" şeklinde söz etmekte, dolayısıyla da Kuloğlu'nun, çağdaşı ve ünlü bir âşık olduğunu teyit etmektedir. "Sun'î de Şairnâme'sinde O'nun şakıyan bir bülbül olduğunu söyler" (Sakaoğlu 1989: 153). Evliya Çelebi de Seyahatnâme'sinde Kuloğlu'nu çağının ünlü âşıkları arasında saymaktadır.

Çeşitli şairlerle (Kâtibî, Gedâyî, Kul Mustafa) dostluk eden Kuloğlu, Divân şiirinden de etkilenmiş, aruzla şiirler yazmış; hece ile yazdığı şiirlerinde de yabancı kelimeler kullanmıştır. Kuloğlu, şiirlerinde aşk ve kahramanlık temalarının yanında tarihî olayları da dile getiren bir âşık olarak dikkati çeker. Çağdaşı şairlerden Âşık Ömer ve Gevheri üzerinde etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, XVII. Yüzyıl Saz Şairlerinden Kuloğlu, 1933; Cahit Öztelli, Kuloğlu, TFA, Aralık 1951, Şubat 1951, TD, Ekim 1956, Üç

Kahraman Şair: Köroğlu – Dadaloğlu – Kuloğlu, 1974; Mehmet Fuad Köprülü, Kuloğlu, Hayat Mecmuası, s.132, 1929, Türk Saz Şairleri, c.I, 1940, 1964; M. Halit Bayrı, Kuloğlu, TFA, Ekim 1954; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966. Saim Sakaoğlu, TD,Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

MERSİYE

Sultan Murad eydür: Şimdi zamâne
Bize de kalmadı beyler elvedâ
Büküldü kâmetim döndü kemâne
Gezüp seyrettiğim dağlar elvedâ

Ardımca gelen sevgili telekler¹
Tersine devretti çarh-ı felekler
Yeniçeri sipâhiler solaklar
Önümce yürüyen kullar elvedâ

Hep kullarım alayıma dizilsin²
Kullarımın esâmisi yazılsın
Tabutum düzölsün kabrim kazılsın
Varıp seyrettiğim çöller elvedâ

Ecelim yetişti yıldızım düştü
Dostlarım ağladı düşmanım güldü
Yapılan kadırgam deryâda kaldı
Şu Malta'ya giden yollar elvedâ

Kuloğlu dostların yüzü ağ olsun
Düşman olanların bağı dağ olsun
Kardeşim Sultan İbrahim sağ olsun³
Oturduğu taht u saray elvedâ⁴

Bazı kaynaklarda (Yener 1989:54) 1. “Ardımca yürüdü zülfü melekler”, 2. “Gazaya gitmeye beyler dizilsin”, 3. “Sultan İbrahim şimdi sağ olsun”, 4. “Harben fethettiğin eller elvedâ” şeklinde geçmektedir.

II

Uzaktan merhaba olmaz
Gel ey mestâne bakışlım
Kolların boynuma dola
Dile mestâne bakışlım

Seni sevenler unutmaz
Hayâlin karşımdan gitmez
Padişahlar zulüm etmez
Kula mestâne bakışlım

Der Kuloğlu göv'ne göv'ne
Mislin gelmemiş cihana
Her sözüne bir bahane
Bula mestâne bakışlım

III

Karşımda salınan dilber
Bakma beni ağlatırsın
Beni koyup yâd ellere
Gitme beni ağlatırsın

Şekerden şerbet ezerler
İnce tülbentten süzerler
İncili mercan dizerler
Dizme beni ağlatırsın

Boyun uzundur dal gibi
Emsem leblerin bal gibi
Bahçelerde bülbül gibi
Ötme beni ağlatırsın

Hoş çekeyim nazlarını
Gel öpeyim gözlerini
Kelp rakibin sözlerini
Tutma beni ağlatırsın

Bu Kuloğlu sana kuldur
Ta ezelden böyle yoldur
Ya azat eyle ya öldür
Satma beni ağlatırsın

IV

Bu cihan içinde bir bir seçilmiş
Sedef midir inci dane midir bu
Yanakları al al olmuş açılmış
Mücellâ bir gül-i handân mıdır bu

Hümâ kuşu gibi pervaz edersin
Adûya kendini hemrâz edersin
Bir bûse vermeğe bin naz edersin
Sevdiğim ölüme dermân mıdır

Hûnîdir gözlerin kaşların hilâl
Bu hasta gönlüme leblerin zülâl
Binde bir görmedim ben böyle cemâl
Acaba Yusuf-ı Ken'an mıdır bu

Kuloğlu derdinden çok yanup biter
Ben insaf umarken senden ey dilber
Beyaz gerdan üzre ben katar katar
Habeş'e çekilen kerv+ân mıdır bu

V

Şevkimi artırır aşkımın demi
Sevdiğim benimle olduğu zaman
Defolur da gider gönlümün gamı
Gelip de yanıma güldüğu zaman

Söyledikçe lezzet vardır sözünde
Ruz u şeb hayali iki gözümde
Hüdânın emriyle yârin yüzünde
Ak güller açılır güldüğu zaman

Aşkımın dumanı serimi bürür
Divâne gönlümü gâh ele alır
Sanırım vücudum cennete girer
Yâr beni koynuna aldığı zaman

Nâr-ı aşk ile vücudum yandı
Bir asilzâdedir huridir kendi
Sanırım ki gökten bir melek indi
Kolların boynuma saldığı zaman

Kuloğlu'yum boz bulanık akarım
Hasret oduna cism ü can yakarım
Ne rızkıma ne malıma bakarım
Yâr aşkı kalbime dolduğu zaman

VI

İşit âvazımı ben de varayım
Uçup gitme burda konadur bülbül
Senin hûb nefesin kalbim evinde
Vücudum şehrini donatır bülbül

Konarsan güle kon dikene konma
Eski düşmanların dost olur sanma
Açıp da göğsünü hâra dayanma
Rakiplerin kastı canadır bülbül

Sultan odur rahmeyeye kuluna
Tabip odur derde derman buluna
Benlik edip konma gülün dalına
Hârı var pençeni kanatır bülbül

Kuloğlu dembedem dolular içer
Kişi sevdiğine dibâlar biçer
Bu dũnya fânidir tez gelir geçer
Bu bahçenin sonu fenâdır bũlbũl

VII

Evvelki yârımdan vazgeldim ise
şimdiki sevdiğim ondan ziyâde
Bilmem huri midir gökten mi inmiş
Bir melek görmedim bundan ziyâde

Deldin ciğerimi ne salınırsın
Cevher pas mı tutar ne silinirsin
Baktıkça gzũme al grũnũrsũn
Gũzelliđin bugün dũnden ziyâde

Daim hizmetinde ben kulun gedâ
Cevr eyleyip yakma gel beni oda
Serimi koymuşum yoluna fedâ
Sana kurban benim candan ziyâde

Kuloğlu eydũr ki muhabbet haktır
Halis muhabbetin ziyânı yoktur
Sineme vurduğun ne yaman oktur
Daha n'ideceksin bundan ziyâde

KÂTİBİ (? - ?)

III. Murat'ın Bağdat seferini (1638) ven bir şiirinden ve Evliya elebi'nin Seyahatnâme'sinde verdiği bilgiden yararlanarak Kâtibi'nin XVII. yũzyılda yaşamış bir yeniçeri şairi olabileceği ileri sũrũlmektedir; ancak hakkında kesin bilgilere sahip değiliz. Evliya Çelebi, Seyahatnâme'sinde Kâtibi'nin celep katibi (Yeniçeri Ocağı'nda acemî oğlanlar kâtibi) olduğunu ve iyi saz çaldığını yazmaktadır.

Hece ile söylediği şiirleri, aruzla yazdığı az sayıdaki şiirlerine nazaran daha başarılıdır. Daha çok aşk, gurbet, ayrılık ve kahramanlık temalarını işlediği koşma ve semaflerinde samimi bir dil kullanmasıyla dikkati çeken şairden Âşık mer ve Sun'ı, şairnâmelerinde söz etmişlerdir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nũzhet Ergun, Kâtibi, 1933; Nâmdar Rahmi Karatay, Kâtibi, Uludağ, s.3, 1933, s. 14,1938; Fevziye Abdullah Tansel, Kâtibi, lkũ, Ocak 1937; Mehmet F. Kprũlũ, Fuad Tũrk Saz şairleri, c.I, 1940, 1962; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk şiiri Ant., 1943; Refik Ahnet Sevengil,

Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cahit Öztelli, TFA, Kâtibî, Mart 1965, Uyan Padişahım 1976; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Rauf Mutluay, Türk Halk Şiiri Ant., 1972; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c.I, 1993.

I

Gurbet ile düştü yolum
Ağlayıp gezer yürürüm
Efkâr ile deli gönlüm
Dağlayup gezer yürürüm

Oldum işimden avâre
Yakarım sînemi nâre
Gönlümü zülf-i dîlber
Bağlayıp gezer yürürüm

Dağlar başı oldu yurdum
Günden güne artar derdim
Ben kara gözlümü gördüm
Sızlanup gezer yürürüm

Anlatamam melâlimi
Göz görmesin meralimi
Hâlden bilene hâlîmi
Söyleyip gezer yürürüm

Kâtibî içelden câmi
Mest olup geçer eyyâmı
Şaşkın sel gibi müdamı
Çağlayup gezer yürürüm

II

Görüp cemâlini âşık olduğum
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni
Uğruna serimi fedâ kıldığım
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

Bu güzellik bâkî kalmaz sevdiğim
Âşıkı ağlatan gülmez sevdiğim
İyilerden kemlik gelmez sevdiğim
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

İltifat etmeye gelsem yanına
Müddeiler sitem eder canıma
Bedduâm alursun girme kanıma
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

Kâtibî detr yavru öğüt tutmaz mı
Âşıkın dediği yola gitmez mi
Kara bağrım hûn eyledin yetmez mi
Hakkı bir bilürsen ağlatma beni

III

Deli gönül melûl olup gam yeme
Ağlamanın elbet gülmesi vardır
Adûda intikam kalır mı böyle
Herkes ettiğini bulması vardır

Hak için ibadet eden sâdıklar
Mertebesin bulur bağı yanıklar
Bîvefâ dilberi seven âşıklar
Gâhi böyle melûl olması vardır

Bu aşk dedikleri bir yoldur ince
Bülbüle çevreder bir gül-i gonce
Bir güzelin kendi gönlü olunca
Tenhaca odaya gelmesi vardır

Bu bir eski sözdür söylenir ezel
Dilber akçe ister dinlemez gazel
Zengince bir âşık bulsa bir güzel
Züğürdü feryâda salması vardır

Kâtibî sabreyle ötesi yakın
Hercaî gözetmez tuz ekmek hakkın
Bîvefâ dilbere aldanma sakın
Hemen bir yüzüne gülmesi vardır

IV

Hey gaziler şimdi zamâne halkı
Her biri bir türlü iş eylediler
Âyete hadîse imân etmeyip
Beyhûde sözleri gûş eylediler

Sırr-ı Muhammed'den kalmadı eser
Âlem fitne ile doldu serteser
Yitmiş ile imân oldu beraber
Kılı ibrişime koş eylediler

Kör oldu şey oldu çıktı huzura
Çaylak vezir oldu geçti mühüre
Çok virâne verdi baykuş sefile
Serçeyi bir Anka kuş eylediler

Muhabbet tohumun ham yüze ekip
Aşkın bâdesini kehrize döküp
Katırı beygiri tavlaya çekip
Sarı küheylâna eş eylediler

Kimisi postnişin kimisi gezer
Kimi kendi aklınca fetvâ yazar
Kimi yol gösterir kimisi bozar
Evliyânın sırrın fâş eylediler

Kâtibî'm der ahd u amân vâdeler
Âlem bozuldu da döndü caddeler
Haramhor demeyip şeyhler dedeler
Eline geçeni nûş eylediler

V

Salınarak yürü ceylan kuzusu
Kaçma maral kaçma avcı değilim
Seni sevmek imiş başım yazısı
Kaçma maral kaçma avcı değilim

Mecnûn gibi yaslanacak dağım yok
Bülbül gibi şakıyacak bağıım yok
Tuzağıım yok kurulacak ağıım yok
Kaçma maral kaçma avcı değilim

Yâdlara sevdiğim sînen açarsın
Ağyârın elinden bâde içersin
Ahû gözlüm benden neden kaçarsın
Kaçma maral kaçma avcı değilim

Kâtibî kulunum yazı yazarım
Altın kalem ile tarih kazarım
Kâkülün teline inci dizerim
Kaçma maral kaçma avcı değilim

VI

Acep ahir zaman oldu gaziler
Büyük küçük birbirini beğenmez
Her mümin münafık cennet arzular
Tanrı nasip ettiğın beğenmez

Kediler köpekler ile savaşıır
Emcik deyi çarşı çarşı dolaşıır
Nekbetlisi ehl-i irza ulaşıır
Orospular kendi erin beğenmez

Tekif ister bülbül güle konmağa
Pervâneler düşüp şem'a yanmağa
Oğlancıklar iştahından binmeğe
Doru ister atın kırın beğenmez

Babası anası koyun güttüren
Dağ başında kavalını öttüren
Kazma ile başın tıraş ettiren
Ahirkâr ayak berberin beğenmez

Ot kökü ile balta sapının eğrisi
Yine gitmez yüreğinin ağrısı
Sofuluk satar başı eşek uğrusu
Âşıkların aşk eserin beğenmez

Talip olmaz derde devâ bilmeyen
Her bir sözden birer hisse almayan
Petrepetin Türkçesini bilmeyen
Âşıkların gizli sırrın beğenmez

Mârifette kâmil olan yiğitler
Mağrur olmaz kendi nefsin öğütler
El içinde bilip gören şagirtler
Üstadını dahi pirin beğenmez

Er olmaz kalbinde tutan gümânı
İsterse dolaşsın Hind ü Yemen'i
Der Kâtibî bizi beğenmeyi
Deli gönül beğen derim beğenmez

VII

İslâm askeriyiz gazâ kastine
Hazretin sancağın çekip gideriz
Her birimiz seyfi alıp eline
Adûnun hatırın yıkıp gideriz

Atımız küheylân aslıdır soyu
Şat ile Fırat'tan içerler suyu
Kimse doğru yoldan şaşmasın deyi
Alamet taşını dikip gideriz

Gazilerin tir ü kemân elinde
Tırkeşi sağında seyfi solunda
Ser vermek için gazâ yolunda
Günahlarımızı döküp gideriz

Biz Gazi Hünkâr'ın peşine düşüp
Konup göçüp nice vâdiler aşıp
Taşkın sular gibi kaynayıp coşup
Acem iklimine akıp gideriz

Kâtibi bu yolda geçti özünden
Gaziler kâmili seçer sözünden
Ma'niler söyleyip bâtın yüzünden
Serile eflâke çıkıp gideriz

ŞAHİNOĞLU (? - ?)

Sultan IV. Mehmet'in (1648-1687) tahta çıkışını öven bir şiirine bakılarak 17. yüzyılda yaşadığına hükmedilmektedir. Yine, "Kaptan-ı deryâ Yusuf Paşa, Musa Paşa ve Deli Hüseyin Paşa ile ilgili mısralarından yola çıkarak Girit Savaşı'na (27 Haziran 1645) da katılan" (Sakaoğlu 1989:157) ordu mensubu bir şair olduğu sanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Saim Sakaoğlu, TD,Ocak-Haziran 1989.

Garip garip öten bülbül
Sen âh it ben ağlayayım
Derdime derd katan bülbül
Sen âh it ben ağlayayım

Gonca güller deste deste
Gönderdiler anı dosta
Ben gurbette sen kafeste
Sen âh it ben ağlayayım

Yâr bize hemdem olmadı
Hâtırım ele almadı
Gayrı bir dermân kalmadı
Sen âh it ben ağlayayım

Ayrı gitti dildârımız
Rûz u şeb artar zârımız
Şimdilik budur kârımız
Sen âh it ben ağlayayım

Şahin der gonca güldeyiz
Şakır öteriz dildeyiz
İkimiz de bir hâldeyiz
Sen âh it ben ağlayayım

KARAC'OĞLAN (? - ?)

En son edinilen bilgilere göre, XVI. yüzyıldan günümüze kadar Karac'oğlan mahlasını kullanan "en az beş âşık yaşamıştır. Bunlardan biri usta âşık, büyük sanatçı. Yerleşik köylü kültürünün yaratıp yeşerttiği âşık şiirimizi, göçebenin toplum yapısına aktaran o olmuş. Bu yanı ile çığır açıcı, okul kurucu bir âşık Karac'oğlan. Öteki Karacoğlan'ların kimi çırak, kimi kalfa, kimi de yeni yetme; şiirleri sözlü gelenekte daha yayılmaya bile başlamamış. Ama büyük usta, kendinden sonra gelenlerin dilini, dünya görüşünü, kadın ve din anlayışını öylesine etkilemiş, onlara öyle biçim vermiş ki onlar da usta gibi konuşup söylemeye özenmiş, onun gibi yazmayı marifet saymışlar. Karac'oğlan ulu bir ırmak, ötekiler küçük çaylar gibi bu ırmağa katılmışlar. Böylece usta kim, çırak kim ayırmanın kolayı kalmamış" (Başgöz 1992:11).

Prof. Dr. İlhan Başgöz'ün elde ettiği bilgilere göre, Karac'oğlan mahlaslı ilk şair, XVI. yüzyılda yaşamış Yozgatlı Karac'oğlan'dır. Kanunî Sultan Süleyman'ın Budin Seferi'ne (1542), Yavuz Sultan Selim'in Çaldıran (1514) ve Ridaniye (1517) seferlerine katılmış, Bektaşî inancına bağlı bir yeniçeridir.

İkinci Karac'oğlan, XVII. yüzyılda yaşayan ve yukarıda belirtildiği üzere çığır açıcı, okul kurucu Karac'oğlan'dır.

Üçüncü Karac'oğlan, XIX. yüzyılda Silifke'de yaşayan ve halk arasında "Küçük Karac'oğlan" adıyla bilinen Karac'oğlan'dır.

Dördüncü Karac'oğlan, M. Şakir Ülkütaşır'ın verdiği bilgilere göre 19. yüzyılda yaşamış Yozgatlı Karac'oğlan'dır. M.Şakir Ülkütaşır, Yozgatlı Karacoğlan'ın iki şiirini yayımlamıştır (Ülkütaşır 1939:706).

Beşinci Karac'oğlan ise, Müjgan Cunbur'un bir yiğitlemesini yayımladığı, ancak hakkında başkaca hiçbir bilgi edinilemeyen Karac'oğlandır.

Yukarıda, İkinci Karac'oğlan olarak belirtilen Karac'oğlan, bugün bir gelenek olarak adlandırılan ve Karac'oğlan dendiğinde akla gelen ilk şair olan Karac'oğlan'dır. Hayatı hakkında kesin bilgiler yoktur. Antalya'dan Antep'e, Maraş'a, Diyarbakır'a, vb. kadar geniş bir coğrafyada konar-göçer Türkmen aşiretleri arasında gezgin bir âşık olduğu sanılıyor. Ne zaman doğduğuna, ne zaman vefât ettiğine dair bilgiler yoktur. Birçok yerde; Mut'un Çukur köyünde (Günümüzdeki adı Karac'oğlan köyü), Oltu'nun Penek köyünde, Maraş'ın Çizek (veya Çezel) yaylasında mezarı vardır.

Üzerinde ittifak edilen görüşe göre, Karac'oğlan mahlasını kullanan çeşitli şairler ve halk tarafından söylenen, sözlü gelenekte yayılan, değişen, yeniden üretilen, ancak usta şairin şiir özelliklerini taşıyan tüm şiirler, Karac'oğlan geleneğinin şiirleridir. Yani, Karac'oğlan bir gelenektir. Halk arasında, söyleyen ve dinleyenlerce değiştirilen, yeniden üretilen; ancak sürekliliği de olan bir şiir geleneğidir bu. "Bu süreklilik, şiirin Türkmen konar- göçerlerinin toplum düzenini yansıtmasında, doğaya bakışında, din ve kadın anlayışında, en sonra da

bu aşiretlerin dili ile kurulmasında görülüyor” (Başgöz 1992:13). Karac’oğlan şiir geleneğinin en önemli özelliği, bu şiirlerde aşk ve doğa temalarının işlenmiş olmasıdır. Bu iki temanın yanında gurbet, ayrılık, sıla özlemi, yaşlılık, ölüm, vb. temalarda işlenmiştir. Aşk, maddî aşktır. Sevgili, her an görülebilen, yaşayan Türkmen güzeldir. Bu güzel de adıyla çağrılır. Bu söyleyiş, âşık şiirimizde, Karac’oğlan’a ait bir özelliktir. Duyguların, düşüncelerin dile getirilişi, son derece somut ve gerçekçidir. Din ve tasavvuf düşüncesine, pek yer verilmez; ancak kimi zaman, çoklukla da zorda kaldığı zaman, Tanrı’ya seslenilir. Mahşer, sırat köprüsü, cennet, cehennem, vb. sözlere de rastlansa da bunların dinî bir yönü yoktur. Çünkü, çoğu dinî kavramın, Karac’oğlan şiirlerinde yaşanan çevreyle, dünya ile ilişkilendirildiği görülür. Sözelimi, Karac’oğlan sevgilisini överken “Salavat getirsin cemâlin gören”, “Göğsün cennet koynun uçmak dediler” veya “Cennete misâldir göğsünün ağı” demekte sakınca görmez. İçinde yaşadığı çevrenin değer yargıları, ahlâk anlayışı da Karac’oğlan’ın şiirlerinde işlenen temalardandır. Mertlik, sözünün eri olma, hoşgörülü olma, ölçülü davranma, bilgili insanlara değer verme, saygılı olma, erdem sahibi olma gibi toplum değerleri dile getirilir. Zamandan şikayet, yaşanan devirdeki kimi bozukluklar dile getirilirken öğüt de verilir. Karac’oğlan şiirlerinin dili, Türkmen aşiretlerinin kullandığı Türkçe’dir. Yabancı kelimelere pek yer verilmez; ancak halkın da anlamını bildiği ve sıklıkla kullandığı Arapça veya Farsça kelimelere rastlanır. Söyleyiş, son derece içten ve yalındır; Karac’oğlan nasıl görmüş, nasıl düşünmüşse, öyle söyler.

Karac’oğlan hem yaşadığı devirde hem de daha sonraki devirlerde birçok şair üzerinde etkisi görülen bir şairdir. Dadaloğlu, Gündeşlioğlu, Deli Boran, Beyoğlu gibi şairlerin üzerindeki etkisi, açıkça görülmektedir. Kendisinden çok sonraları yaşayan İrfanî, Ruhsatî, Bayburtlu Zihnî, Dertli ve Seyranî de Karac’oğlanın etkisi altında kalmışlardır. Çağdaş şiirimiz üzerinde, özellikle de Millî Edebiyat cereyanıyla birlikte, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal’ın yanında Karac’oğlan’ın da etkileri görülmeye başlanmıştır. Özellikle hececilerin beslendikleri temel kaynaklardan biri haline gelmiştir. Rıza Tefvik, Cahit Külebi, Melih Cevdet Anday, Ülkü Tamer, Adnan Yücel gibi pek çok şair, Karac’oğlan’dan etkilenmişlerdir.

KAYNAKÇA

Saadettin Nüzhet Ergun, Karacaoğlan, Hayatı, Sanatı, Şiirleri, 1933; İshak Refet Işman, Karacaoğlan, 1933; Zihni Ardıç, Karacaoğlan, 1936; Faruk Güloğlu, Karacaoğlu, 1942; Zahir Güvemli, Karacaoğlan, 1943; Adnan Saygun, Karacaoğlan, 1952; Nevzat Yesirgil, Karacaoğlan, 1958; Cahit Öztelli, Karacaoğlan, Bütün Şiirleri, 1970; Yalçın Evrim, Karacaoğlan, 1971; Şevket Rado, Karacaoğlan, 1972; Müjgan Cunbur, Karacaoğlan, Şiirler, 1973; Mustafa Necati Karaer, Karacaoğlan, 1973; İlhan Başgöz, Karac’oğlan, 1977; Memet Fuat, Karacaoğlan, 1980; Nejat Sefercioğlu, Karacaoğlan Bibliyografyası, 1981; Karacaoğlan, Dergah Yay., 1982; Hüseyin Seçmen, Karacaoğlan, 1983; Muzaffer Uyguner, Karacaoğlan, 1989; Adnan Yücel, Karacaoğlan, 1992; Asım

Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Hayrettin Rayman, Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Ahenk, 1996; Gülin Öğüt Eker, MF, s. 43, 1999; Refika Altıkulaç, MF, s. 55, 2002; Bilgen Aydın, MF, s.55, 2002; Umay Günay, MF, s. 69, 2006.

I

İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye
Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye

Elif'in uğru nakışlı
Yavru balaban bakışlı
Yayla çiçeği kokuşlu
Kokar Elif Elif diye

Elif kaşlarını çatar
Gamzesi sineme batar
Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye

Evlerinin önü çardak
Elif'in elinde bardak
Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye

Karac'oğlan eğmelerin
Gönül sevmez değmelerin
İliklenmiş düğmelerin
Çözer Elif Elif diye

II

Bana kara diyen dilber
Gözlerin kara değil mi
Yüzünü sevdiren gelin
Kaşların kara değil

Boyun uzun belin ince
Yanakların olmuş gonca
Salıverirsin kolunca
Beliğin kara değil mi

Utanırsın akar terin
Güzellikte yok benzerin
En sevgili makbul yerin
Saçların kara değil mi

Beni kara diye yermeyme
Mevlâm yaratmış hor görme
Ala göze siyah sürme
Çekilir kara değil mi

Hint'ten Yemen'den çekilir
Gelir Bağdat'a dökülür
Türlü taama ekilir
Biber de kara değil mi

Göllere konan kuğunun
Kanadı beyaz çoğunun
Çöldeki Arap beyinin
Çadırı kara değil mi

İller de konup göçerler
Lâle sümbülü biçerler
Ağalar beyler içerler
Kahve de kara değil mi

Evlerinde sular akar
Güzelleri göze bakar
Hublar yanağına sokar
Sümbül de kara değil mi

Karac'oğlan der maşallah
Bir gün görürsün inşallah
Kara donludur Beytullah
Örtüsü kara değil mi

III
Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelende
Anı yâd illere açıcı olma

Mecliste ârif ol kelâmı dinle
İl iki söylerse sen birin söyle
Elinden geldikçe iyilik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma

Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzâdelerden hiç kemlik gelmez
Sen iyilik et de o zayı olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma

İl ârifdir yoklar senin bendini
Dağtırlar tuzağını fendini
Alçaklarda otur gözet kendini
Katı yükseklerde uçucu olma

Muradım nasihat bunda söylemek
Size lâyük olan onu dinlemek
Sev seni seveni zay etme emek
Sevenin sözünden geçici olma

Karac' oğlan söyler sözün başarır
Aşkın deryâsını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma

IV
Nedendir de kömür gözlüm nedendir
Benim şu geceler uyumadığım
Çetin derler ayrılığın derdini
Ayrılık derdine doyamadığım

Dostun bahçesine yâd iller dolmuş
Gülünü toplarken fidanın kırmış
Şurda bir kötünün koynuna girmiş
Şu benim sevmeğe kıyamadığım

Kömür gözlüm seni sevdim sakındım
İndim has bahçeye güller sokundum
Bilmiyorum nereler'ne dokundum
Bir belli haberin alamadığım

Karac' oğlan der ki yandım da öldüm
Her bir deliliği kendimde buldum
Dolanıp da kavil yerine geldim
Kavil yerlerinde bulamadığım

V
Ala gözlerini sevdiğim dilber
Göster cemâlini görmeye geldim
Şeftalini derde derman dediler
Gerçek mi sevdiğim sormaya geldim

Gündüz hayallerim gece düşlerim
Uyandıkça ağlamaya başlarım
Sevdiğim üstünde uçan kuşlarım
Tutup kanatların kırmaya geldim

Senin âşıkların gülmez dediler
Ağlayıp yaşını silmez dediler
Seni bir kez saran ölmez dediler
Gerçek mi efendim sarmaya geldim

Senin işin yeyip içmek dediler
Yarân ile konup göçmek dediler
Göğsün cennet koynun uçmak dediler
Hak nasip ederse görmeye geldim

Mail oldum senin ince beline
Canım kurban olsun tatlı diline
Âşık olup senin hüsnün bağına
Kırmızı güllerin dermeye geldim

Karac'oğlan der ki sözün doğrusu
Gökte melek yerde hüma yavrusu
Söyleyim mi sana sözün doğrusu
Soyunup koynuna girmeye geldim

VI
Elâ gözlüm benim ile gidersen
Eğlen meral eğlen bile gidelim
Dağlar almış ilkımını karını
Yollar çamur kurusun da gidelim

Erisin dağların karı erisin
İniş seli düz ovayı bürüsün
Türkmen ili yaylasına yürüsün
Ak kuzular melesin de gidelim

Methederler Karaman'ın ilini
Köprüsü yok geçemedim selini
Kervan yaylasını Perçem Beli'ni
Lâle sümbül bürüsün de gidelim

Üç gün oldu bizim evler göçeli
Beş gün oldu Cihan Suyu'n geçeli
Önü al önlüklü yüzü peçeli
Hanım kızlar yürüsün de gidelim

Karac'oğlan der ki amma ne fayda
Merhamet kalmamış yoksula bayda
Bu ayda olmazsa gelecek ayda
On bir ayın birisinde gidelim

VII

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Uyuyup uykuya kanamaz oldum
Deli miyim Mecnûn muyum ben neyim
Sırrımı yâd ile veremez oldum

İnkâr m'oldu al yanaktan emdiğim
Gece gündüz sevdâsına yeldiğim
Usul boyun ince belin sevdiğim
Öğrenmiş ellerim duramaz oldum

Karac'oğlan der ki beyli paşalı
Aşkın dalgası da baştan aşalı
Burada bir kıza gönlüm düşeli
Sevdâsın serimden atamaz oldum

VIII

Şol salınıp giden dilber
Boyuna kurban olduğum
Eğlen burda tanışalım
Diline kurban olduğum

Sabahtan uğradım yâre
İşimden oldum avâre
Ayağın bastığın yere
Tozuna kurban olduğum

Soğuk sular akar dağda
Mor menevşe biter bağda
Sarılıp yatacak çağda
Nâzına kurban olduğum

Karc'oğlan eder dâim
Yâr ile nic'olur hâlim
Anası bir katı zâlim
Kızına kurban olduğum

IX

Çıktım yücesine seyrân eyledim
Dost ile gezdiğim yerler perişân
Bir başıma olsam gam çekmez idim
Bir ben değil bütün iller perişân

Başı pâre pâre dumanlı dağlar
Hastanın hâlinden ne bilir sağlar
Bozulmuş siyeci virâne bağlar
Bülbülün konuştuğu güller perişân

Ezel biz de binerdik Arap ata
Türlü nimet çekilirdi sumata
Terk ettim sılayı çıktım gurbete
Altı Arap atlı beyler Perişân

Fenâdır dünyanın ötesi fenâ
Biz de erişmedik bir iyi güne
Terk etmiş ilini bir benli suna
Ördeği gelmeyen göller perişân

Karac' oğlan der ki olaydı sözüm
Ayağın altına türâptır yüzüm
Kırıktır perdesi çalmıyor sazım
Sazlar düzen tutmaz teller perişân

X
Dün gece dün gece gördüm düşümde
Göçün çekmiş gider ili Zayneb'in
İnci mercan gibi ufak dışında
Tatlı tatlı söyler dili Zayneb'in

Zayneb pek küçüktür hâlden bilmiyor
Ûn eyledim hiç yanına gelmiyor
Göz görüp de gönül karar kılmıyor
Aştı üstümüzden yolu Zayneb'in

Yaz gelip de meyvaları yetmemiş
Şeydâ bülbül konup figan etmemiş
Bahçesinde mor menevşe bitmemiş
Açılmış goncası gülü Zayneb'in

Sabah olur seher yeli estirir
Siyah zülfü mah yüzünde gezdirir
Zâlim engel yâri bize küstürür
Dolansın boynuma kolu Zayneb'in

Bahar olup seher yeli esti mi
Zayneb bizim ele kadem bastı mı
Acep bizden umudunu kesti mi
Karac' oğlan olsun kulu Zayneb'in

XI
Nasıl methedeyim sultanım seni
Gürcistan ilini değer gözlerin
Bir bakışta eylen harap cihanı
Cezayir Tunus'u değer gözlerin

Darılma sevdiğim söylenen söze
Ne hoşça yakışmış benlerin yüze
Mısır Arap Arban'ı Yemen Anize
Belh'i Buhar'yı değer gözlerin

Eme idim ağzındaki dilini
Dere idim koynundaki gülünü
Bosna İstanbul'u Anadolu'yu
Bütün Rumeli'ni değer gözlerin

Ben seni severim ezel ezeli
Bana cefâ etme dünya güzeli
Bağdad'ı Basra'yı Acem Şiraz'ı
Bütün Hindistan'ı değer gözlerin

Emsem yanakların kurtulsam yastan
Adam kemlik görmez sevdiği dosttan
Arnavut Çerkes'le Kürt Arabistan
Bütün Türkistan'ı değer gözlerin

Görmedim dünyada sen gibi cânân
Yoktur hey sevdiğim ben gibi yanan
İngiliz Fransız Moskof Alaman
Çin ile Maçin'i değer gözlerin

Karac'oğlan der ki hoş etti methin
Al yanaktan buse olsa himmetin
Yüzbin şehir saysam değmez kıymetin
Hâsılı cihanı değer gözlerin

XII

Ala gözlerini sevdiğim dilber
Şu gelip geçtiğin yollar öğünsün
Kadir Mevlâm seni öğmüş yaratmış
Kısmeti olduğun kullar öğünsün

Hûri melek var mı senin soyunda
Kız nazarım kaldı usul boyunda
Kadir gecesinde bayram ayında
Üstüne gölg'olan dallar öğünsün

Hûri kızlar sürmelemiş gözünü
İlin aşiretin çeksin nazını
Kaldır perçemini görem yüzünü
Yüzüne dökülen teller öğünsün

Karac'oğlan der ki garibim garip
Garibin hâlinde ne bilsin tabip
Akşamdan soyunup koynuna girip
Boynuna dolanan kollar öğünsün

XIII

Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken
Cennet dense size yakışır dağlar

Ağacınız yapraklarla donanır
Taşlarınız bir birliğe inanır
Hep çiçekler bağrınızda gönenir
Pınarınız çağlar akışır dağlar

Rüzfgar eser dallarınız atışır
Kuşlarınız birbiriyle ötüşür
Ören yerler bu bayramda pek üşür
Sünbül niçin yaşlı bakışır dağlar

Karac'oğlan size bakar sevinir
Sevinirken kalbi yanar gövünür
Kımıldanır hep dertlerim devinir
Yas le sevincim yıkışır dağlar

XIV

İnsanoğlu yeryüzüne gelende
Kur'ağaçtan meyve bitmiş gib'olur
Kâmil olup onbeşine değende
Cevahirden yükün tutmuş gib'olur

Talan da deli gönül talana
Gide gele orta yeri dolana
Bir yiğit sevdiğini yakın olana
Günde düğün bayram etmiş gib'olur

Bir yiğit yaslanıp dizine yatsa
Yârinin yağlığın yüzüne örtse
Her dem sevdiğinin sesini işitse
Gökyüzünde turna uçmuş gib'olur

Yüce dağ başında yayılan ceylan
Avcılar geliyor dört yanın dolan
Her olur olmaza sırrını diyen
Boz bulanık çaya akmış gib'olur

Kolda götürürler şahanı bazı
Her daim severler gelini kızı
Yiğidin ikrârı güzelin sözü
Taze yağı bala katmış gib'olur

Karac'oğlan der ki bizi kayıran
İki canı birbirinden ayıran
Muhannet sofrasında karnın doyuran
İki elle zehir içmiş gib'olur

XV

Sabahleyin seher yeli değince
Lâle verip sümbül boyun eğince
Yaz gelip de beş ayları doğunca
Çekilir sağmalı yozu dağların

Yüce dağ başında çalınır kaval
Kadir Mevlâm sana vermesin zeval
Aşağı yelinden sorulur sual
Söker garbî ilen buzu dağların

Yüce dağ başında can otu biter
Bir zâlim geldi de ölümden beter
Seyfisi top olmuş kuzusu öter
Çekilmez elvânı nâzı dağların

Güney yüzünün de karları gitmez
Virâne bahçede bülbüller ötmez
Bir gece yatsam da misafir etmez
Kışın azgın olur yüzü dağların

Karac'oğlan der de sözüm yâdlara
Ben uğramamıştım böyle dertlere
Kurtlar konmuş mor sümbüllü yurtlara
Türlü libas giymiş yüzü dağların

XVI

Yüce dağların başında
Birim birim duman şimdi
Sevişmesi hoştur ama
Ayrılması yaman şimdi

Şimdi kömür gözlüm çıkar
Çıkar da yollara bakar
Aşıkın odlara yakar
Boyu serv-i revân şimdi

Neler ettin behey felek
Behey yeşil donlu melek
Hasretinden oldum helâk
Dardır başa cihan şimdi

Gülün çevresi har m'ola
İşim de âh u zâr m'ola
Acep bizi anar m'ola
O kaşları kemân şimdi

Ben yavruyu tanır idim
Yoluna can verir idim
Bir görmesem ölür idim
Gör n'ışledi zaman şimdi

Karac'oğlan yâra vardım
Açılan güllerin derdim
Gelmekliğe ikrâr verdim
Sözüm oldu yalan şimdi

XVII

Güzel ne güzel olmuşsun
Görülmeyi görülmeyi
Siyah zülfün halkalanmış
Örülmeyi örülmeyi

Bahçende gülün güllenmiş
Şeyda bülbülün dillenmiş
Koyunda memen kirlenmiş
Emilmeyi emilmeyi

Mendilim yudum arıttım
Gülün dalında kuruttum
Adım ne idi unuttum
Sorulmayı sorulmayı

Seğirttim ardından yettim
Eğildim yüzünden öptüm
Adım bilirdim unuttum
Çağırmayı çağırmayı

Benim yarım bana küsmüş
Zülfünü gerdana dökmüş
Muhabbeti benden kesmiş
Sevilmeyi sevilmeyi

Çağır Karac' oğlan çağır
Taş düştüğü yerde ağır
Yiğit sevdiğinden soğur
Sarılmayı sarılmayı

XVIII

Koyun meler kuzu meler
Sular hendeğine dolar
Ağlayanlar bir gün güler
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğit yiğidin yoldaşı
At yiğidin öz kardaşı
Sağlıktır cümlenin başı
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğit yiğide yâd olmaz
İyilerde ham süt olmaz
Bin kaygı bir borç ödemez
Gamlanma gönül gamlanma

Yiğit yiğide yâr olur
Kötülerde ham süt olur
Kara gün ömrü az olur
Gamlanma gönül gamlanma

Naçar Karac' oğlan naçar
Pençe vurup göğsün açar
Kara gündür gelir geçer
Gamlanma gönül gamlanma

XIX

Sabahtan uğradım kıza
Boyu selvi dala benzer
Yanında bir gelin vardı
Al yanağı bala benzer

Gelin hörülerden hörü
Kızsa meleklerden biri
Gel al çimenli koru
Kız domurcuk güle benzer

Kızdır görmemiştir gerdek
Gelin yeşil başlı ördek
Geziyor elinde bardak
Kız turnada tele benzer

Gelin güler için için
Kız geline bulur suçun
Gelin örselemiş saçın
Kızın saçı tele benzer

Gelinin lebleri beste
Kız eyledi beni hasta
Gelin şeker şerbet tasta
Kız petekte bala benzer

Gelin dedim aktır yüzün
Hiç menendi yoktur kızın
Karac'oğlan ikinizin
Kapınızda kula benzer

XX
Gam gasavet çekme divâne gönül
Her zaman da dünya başa dar olmaz
Yıkılıp düşene gülme sakın sen
Yiğit düşüp kalmayınca bell'olmaz

Avluda bağlıdır yiğidin atı
Her nere varırsan söylenir methi
Altına batırsan iy'olmaz kötü
Aslı ham demirden gevherden olmaz

Yiğit olan yiğit biner atlanır
Kötüler de her cefâya katlanır
Yiğit gölgesinde yiğit saklanır
Namertlerde gölge olmaz ar olmaz

Karac'oğlan melil mahzun oturur
Ağlamaktan kendi yaşın bitirir
Herkes ataşını burdan götürür
O dünyada ataş olmaz nâr olmaz

KÂTİP ALİ (? - ?)

Bir şiirinde Osmanlı yönetimine asî olan ve yakalanarak idâm edilen çeşitli kişiler (İlyas Paşa, Manoğlu, Mehdi, Kınalıoğlu, Haydaroğlu) ve bu kişilerin karıştığı olaylardan ve IV. Murat'ın (1623-1640) Bağdat seferinden söz etmesine bakılarak Kâtip Ali'nin XVII. yüzyıl âşıklarından olduğu hükmüne varılmaktadır.

Eldeki şiirlerine bakılarak Kâtip Ali'nin Yeniçeri Ocağı'nda asker olabileceği, "Kâtip" adından da orduda kâtiplik yaptığı sonucuna ulaşılabılır.

Elde bulunan şiirlerinde savaş, ayrılık, gurbet ve aşk temalarını işlemiştir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Halk Edebiyatı Ant., 1938; Cahit Öztelli, TD, Şubat 1956, TFA, Haziran 1964; Şükrü Elçin, TFA, Mayıs-Haziran 1972, Halk Edebiyatı Araştırmaları, 1977; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c.I, 1993.

I

Haydaroğlu aklın yok mu başında
Niçin Al'Osman'a asî olursun
Her ne zulüm eyledinse dünyâda
Ettiklerin bir bir bulursun

Hiç tapınma sakın kendi kendine
Sayd ederler seni türlü fend ile
İlyas Paşa gibi kayd-ı bend ile
Hünkâr divânına bir gün gelirsin

Çün asîyi cenkleri dizdiler
Manoğlu'nun askerini bozdular
Hem Mehdî'nin derisini yüzdüler
Kınalıoğlu berdâr oldu bilirsin

Niçin oturmazsın kendi hâlinde
Şimdi sensin cümle halkın dilinde
Bilmiş ol ki Kara Ali'nin elinde
Türlü türlü azab ile ölürsün

Kâtip Ali eydür var git işine
Dar ederler gen dünyayı başına
Kara kuzgun konar bir gün leşine
Sanma böyle dârâtla kalırsın

II

Uçurdum şahini konmaz koluma
Fırsatın düşürdüm girmez elime
Cümle âlem ağlar benim hâlime
Felek beni sevdiğimden ayırdı

Kanı benim ağalarım beğlerim
Virân oldu gök sümbüllü dağlarım
Ayrı düştüm yârdan ana ağlarım
Felek beni bir yavrudan ayırdı

Hümâ kuşu gibi yüksek uçarken
Uğırma can virüb serden geçerken
Bezm-i muhabbetle yiyip içerken
Felek beni bir yavrudan ayırdı

Engel aldı önüm ile ardımı
Bilmiş oldu yüreğimin derdini
Bana ermez oldu dostun yardımı
Felek beni sevdiğimden ayırdı

Gitti aklım senin siyah saçından
Murg-ı cân uçmuş beden içinden
Ali feryâd eder çarkın ucundan
Felek beni sevdiğimden ayırdı

III
Lutfeyle ey sabah yeli
Var haber ver yâra benden
Bağrım deli bülbül deli
Var haber ver yâra benden

Aşkın şarabından kandım
Mest oldum deliye döndüm
Hasret ateşiyle yandım
Var haber ver yâra benden

Bilmem bana ne hâl oldu
Kaddim büküldü dal oldu
Yandı yüreğim tal oldu
Var haber ver yâra benden

Kendimi bilmem divâneyim
Oda yanar pervâneyim
Aşk ile mestâneyim
Var haber ver yâra benden

Benim yavrum zülfün çözer
Bülbüller cihâmı bezer
Ali bu niyâzı yazar
Var haber ver yâra benden

ÂŞIK ÖMER (1619/21-1707)

Yaşamına ait pek az bilgi vardır. Edinilen bilgilere göre Konya'nın Hadım ilçesine bağlı Gözleve (bugün Korualan) köyünde doğmuştur. Bir başka görüşe göre ise Kırım Gözlevesi'nde (Eupatoria) doğup Osmanlı ülkesinin çeşitli

bölgelerinde yaşamıştır. Medresede öğrenim görmüş, Karamanlı Şerifi adlı bir hocadan ders almıştır. Şiire yeni başladığı ve Divân şairlerine özendiği yıllarda Adli mahlasını almış, bir ara da Derviş Nihanî mahlasını kullanmıştır. İmamlık, hafızlık, dervişlik etmiş, orduya girmiş, seferlere katılmış, padişah IV. Mahmut, II. Ahmet, II. Mustafa dönemlerindeki (1648-1703) bazı savaşlarla ilgili şiirler yazmıştır. Uzun süre Bursa ve İstanbul'da yaşamış, söylentiye göre sazını İstanbul'un Fener semtindeki bir Yahudi meyhanesine asmış, burada Gevherî ile atışmıştır. Bir şiirinde Sanki seyahatle sinemi ezdim/ Rumeli'n dolaştım Temaşvar'a dek sözleri O'nun Rumeli'yi Tuna boylarını gördüğünü göstermektedir. Askeri coşturmak için tambura çalarak savaş sahneleri canlandırmış, destanlar söylemiş; fakat içli, çileli, derbeder duygularını en güzel semailerinde dile getirmiştir. Yazılı kaynaklardaki Ömer mahlaslı şiirlerin tümünün XVII. yüzyılda yaşayan Âşık Ömer'e ait olmadığı, bu mahlasla on kadar şairin olduğu ve bu şairlerin şiirlerinin Âşık Ömer'in şiirleriyle karıştığı ileri sürülmüştür. Âşık Ömer, şiirlerinde Divân şiiri etkisi en belirgin olan şairlerdendir. Divânında yer alan şiirlerin büyük çoğunluğu aruzla yazılmıştır. Aruzla yazdığı şiirlerinde daha soyut ve yapaydır; Arapça ve Farsça tamlamalar kullanır. Aruz kusurlarına, kafiye hatalarına düşmüş, şiirlerinde nesre yaklaşan dizeler kullanmıştır. Ancak heceyle yazdığı şiirlerde dili günlük konuşma dilidir. Şiirler daha canlı ve gerçek yaşamdan izler taşır niteliktedir. Zaten kişiliğini ve asıl ününü halk şiiri geleneğine ait aşk şiirleriyle sağlamıştır. Âşıkların önem verdiği koşma ve destan türünde çok güzel örnekler vermiştir. Koşma, semai, varsağı, türkmani, kalenderi ile birlikte tevhid, naat, gazel, murabba, muhammes, müseddes, kaside tarzında şiirler de yazmıştır. Bu yönüyle Âşık Ömer, halk şiirinin XVII. yüzyıldaki en verimli ve en ünlü saz şairidir. Çağdaşı ve kendinden sonra gelen kimi şairleri (Hasan, Ruhî, Siyahî, Ahu, Şevket, vd.) etkilemiş, onların nazireler ve övgüler yazmalarına yol açmıştır. Kendinden sonra gelen âşıklarca üstad kabul edilen Âşık Ömer, Divân şiirinin dil ve anlatım özelliklerinin âşıklar arasında yaygınlık kazanmasında öncü olmuş; ki O'ndan sonra yetişen ve O'nun yolundan giden âşıklar Kalem Şuarası olarak nitelenmişlerdir.

Kendinden önce veya aynı dönemde yetişen Divân şairi ve âşıklarla ilgili değerlendirmelerini içeren Şairnâme başlıklı destanı ile İstanbul'un ünlü semtlerini tanıttığı İstanbul Destanı çok ünlüdür.

Üsküdarlı Hasib'in Risale-i Vefayat adlı eserinde Âşık Ömer'in ölüm tarihi olarak 1707 gösterilmektedir. Türbesinin İstanbul'da olduğu bilinmektedir.

Şiirlerinin derlendiği Divân'ının birçok nüshası vardır. Bunlar arasında en önemlisi Ayvansarayî Hafız Hüseyin tarafından düzenlenen 1782 tarihli nüshadır. Sadeddin Nüzhet Ergun'un çeşitli nüshalardan yararlanarak hazırladığı Âşık Ömer, Hayatı, Şiirleri adlı kitap, Âşık Ömer konusunda en yetkin çalışmadır. Şükrü Elçin'in de 1987'de yayımlanan Âşık Ömer, Hayatı ve Sanatı adlı kitabı, bu alandaki son önemli kitaptır.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Âşık Ömer Hayatı, Şiirleri 1936; Mehmet Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, 1940, 1962, c.II; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Eylül

1950, Mart 1951; Vasfî Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant. 1963, Refik Ahmet Sevensil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant. 1968; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant. 1973; Rauf Mutluay, Türk Halk Şiiri Ant. 1972; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant. 1975; Şükrü Elçin, Aşık Ömer, Hayatı, Sanatı, 1987; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, 1993

I

Dedim dilber yanakların kızarmış
Dedi çiçek taktım gül yarasıdır
Dedim dane dane olmuş benlerin
Dedi zülfüm değdi tel yarasıdır

Dedim dilber sana yazılı kanım
Dedi niçin dersin benim sultanım
Dedim kimler sarmış ince miyânın
Dedi kendim sardım kol yarasıdır

Dedim bu Ömer'in aklını aldın
Dedi sevdiğine pişman mı oldun
Dedim dilber niçin sararıp soldun
Dedi hep çektiğim dil yarasıdır

II

Devretmedi murâdımca zamâne
Beni cânânımdan ayırdın felek
Kazâ tîri gibi attın yabana
Kaşı kemânımdan ayırdın felek

Ne yerim var benim ne hod mekânım
Gittikçe artırdın âh ü figanım
Âleme şây oldu râz-ı nihânım
Nâm ü nişânımdan ayırdın felek

Gözüme görünmez lâleler güller
Mecnûnum mekânım sahrâlar çöller
Bana mekân oldu gurbetlik eller
Öz âşiyânımdan ayırdın felek

Korkarım gurbette derd ile ölem
Bir mahal bulamam açılım gülem
Hâristâna düşmüş garib bülbülem
Bâğ-ı cânânımdan ayırdın felek

Ey Ömer sînede artmada yâre
Cünûnum intizâr olalı yâre
Sâye-veş ayakta kaldım ne çare
Serv-i revânımdan ayırdın felek

III

Devlet hümâsını tutayım derken
Uçurdum kolumdan bâz elden gitti
Cehd idüp ardından yeteyim derken
Hazır turna ile kaz elden gitti

Hüdâ'nın virdiğine olmadım kail
Gönül ata dona dilbere mâil
Olmuş iken bir dem devlete nâil
Kıymetin bilmedim tez elden gitti

Yine cûş eyledi bu derdli yürek
Sînemi çâk etti bu devr-i felek
Mevlâ'nın verdiğine kanaât gerek
Gönül çok isterken az elden gitti

Mevlâ'm verse varabilsem yârime
Elim varmaz oldu kış ü kârime
Bir kara dumandır çöktü serime
Kış eyyâmı geldi yaz elden gitti

Ömer içini gör bakma dışına
Çektiğin gelmesin kullar başına
Kimse rahm eylemez çeşmim yaşına
Ağlayı ağlayı göz elden gitti

IV

Be gâziler aşka düşeldenberi
Câm-ı mihnet bana yâr oldu gitti
Gam deryâsı serden aşaldanberi
Tutuştı vücûdum nâr oldu gitti

Kârban işlemez illerde kaldım
Garib Mecnûn gibi çöllerde kaldım
Bir aceb şiddetli yollarda kaldım
Dört yanım işlemez kar oldu gitti

Hastadır vücûdum zinde değildir
Zahmim yüreğimde tende değildir
Akl ü fikrim dersen bende değildir
Yârim ağyâr ile yâr oldu gitti

Ey Ömer artırdım âh ü feryâdı
Ayyûka çıkardım nâle vü dâdı
Melâmet dumanı serim kapladı
Bu dünya başıma dar oldu gitti

V

Elâ gözlerine kurban olduğum
Yüzüne bakmaya doyamadım ben
İbret için gelmiş derler cihâna
Noktadır benlerin sayamadım ben

Aşkın ateşidir sinemi yakan
Lutfuna erer mi cevriyi çeken
Kolların boynuma dolanmış iken
Seni öpmelere kıyamadım ben

Terkeyledim ağalarım beylerim
Bozbulanık seller gibi çağlarım
Onun için ben âh edip ağlarım
Ayrılık oduna doyamadım ben

Kaldı deli gönül kaldı hep yasta
Mevlâ'm erdir beni murada kasda
Âşık Ömer eydür sevgili dosta
Allah'ısmarladık diyemedim ben

VI

MUAMMÂ

Ol ne âfettir vücûdu hâliyâ ihfâdedir
Menzili esfelde ammâ meskeni bâlâdedir

Âriyetten âr eder kesretde vahdet eylemiş
Gövdesi serpâ bürehne sîreti zîbâdedir

Söylemekten dinlemekten söyledüp dinlemeden
Ağlamaktan gülmeden âyîne gibi sâdedir

Ne gice ne gündüz olur ana ne ay ne güneş
Bu ne dağda bağda ne sahrâda ne deryâdedir

İsmi vardır cismi yoktur cismi vardır ismi yok
Yemez içmez uyumaz uyanmadan âzâdedir

Erdürür avret değil avretdürür hem er değil
Bir sıfat olmaz muayyen Allemelesmâ'dedir

Ey Ömer her kim bilirse bu muammâ sırrını
Başına teller sokunsun gussadan âzâdedir
(Cenin)

VII

Cemâlin dilberâ bâğ-ı İrem'dir de ne dersen de
Lebin derdin çeken derdine emdir de ne dersen de

Efendim kande gidersen beni de bilece al git
Sorarsa nendürür deyü gülümdür de ne dersen de

Görüp bu tekye-i gamda sorarlarsa bu derviş ne
Zararsızca bir abdal de dedemdir de ne dersen de

Benim keyfiyyet-i hâlim sana sordukta ahbâbım
Bana ettiklerin cevri-i keremdir de ne dersen de

Efendim Kâ'be-i kûyın tavâfında Ömer Şeydâ
Safâ vü Merv'e yâ Beyt-i harem'dir de ne dersen de

VIII

Bülbül oldum gül yanında hâre minnet etmezem
Şem'ine pervâneyim ben nâra minnet etmezem
Bî-vefânın sitemin çekmeğe yoktur tâkatim
Âşıka cevri eyleyen dildâra minnet etmezem

Lutfu ile bir inâyet kıla ol Bârî Hudâ
Hâl müşkil oldu gayet arz edemem ben gedâ
Çeşm-i mestin uğruna ben başımı kıldım fedâ
Mansûr'um meydâna geldim dâra minnet etmezem

Bir haber ver bana yârimden eyâ bâd-ı sabâ
Eyledi bu aşk vücûdum mülkünü cümle hebâ
Birdürür yanımda hil'at birdürür köhne abâ
Fârîğim geçtim cihândan vara minnet etmezem

Der ki Ömer yâ ilâhî bir aceb girdabdeyim
Arzihâli dinlerim yok her deher feryâddeyim
Düşmüşüm ben hâkipâye dâimâ minnetteyim
Öldür imdi kend'elimle câna minnet etmezem

TEMAŞVARLI ÂŞIK GAZİ HASAN (? - ?)

XVII. yüzyılın ünlü aşıklarından olduğu bilinmesine rağmen, hayatı hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. II. Viyana kuşatmasının (1683) yenilgisi, Budin (1686), Eğri ve Estergon kalelerinin ve Belgrad'ın (1688) kaybedilmesi dolayısıyla söylediği şiirler göz önüne alınınca, onun XVII.

yüzyılın ikinci yarında yaşamış ve Yeniçeri Ocağı şairlerinden olduğu gerçeği ortaya çıkmaktadır.

Eldeki tarihî bilgilere göre, II. Mustafa (1695-1703), Avusturya'nın Lugoş Kalesini alınca, Âşık Hasan'ı huzuruna kabul etmiş, şiirlerini bizzat kendisinden dinlemiştir. Karlofça Antlaşması'ndan (1699) sonra kırk akça aylıkla emekli edilmiştir. Temeşvar yöresinde Tuna yakınlarındaki bir köye yerleşen Âşık Hasan, 1699'dan sonra burada vefât etmiştir.

Bir Yeniçeri Ocağı şairi olması nedeniyle Bektaşiliğe bağlı olduğunu sandığımız Âşık Hasan, hecenin yanında aruzu da deneyen, daha çok yaşadığı devirdeki önemli olayları anlattığı koşma ve türküleriyle ünlenmiştir. Halk şiiri geleneği içinde sâde dili, kendine özgü benzetmeleri ve lirik söyleyişiyle çevresini etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Fuad Köprülü, Türk Yurdu, s.19, 1929, Türk Saz Şairleri c. I, 1940, 1962; Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, 1955; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları 1972; Rauf Mutluay, Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1972; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, 1973; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1985; Eflatun Cem Güney, Halk Şiiri Antolojisi, 1987; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran, 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Bugün ben bir güzel gördüm
Gül cemâli ala benzer
Çıkmış bahçede salınur
Boyu selvi dala benzer

Boyu uzun beli ince
Memeler benzer turunca
Yanak lâle ağız gonca
Kaşları hilâle benzer

Bahçenizde biten badem
Sanma ki ben sana yâdem
Eğil gerdânından tadam
Âb-ı şeker bala benzer

Bahçenizde biten üzüm
Sensin benim iki gözüm
Gerdânına yoktur sözüm
Bağdadî merale benzer

Bahçenizde bülbül öter
Âşık Hasan yanıp tüter
Siyah kâkül gerdân örter
Lebi kevser bala benzer

II

Ne çeker kulların serhad ilinde
Bilinmez Hünkârım görülmeyince
Bunca memleketin kâfir elinde
Kaldı inanmadın ayrılmayınca

Kimi şehid oldu kimi giriftâr
Kâfirin elinde inler zâr zâr
Estergon'la Budin Eğre'yle Uyvar
Ele girmez Şahım yorulmayınca

Gâziler başına takup çelengi
Kıradı Nemçe'yi Macar frengi
Neylesün kulların edemez cengi
Hâl gü hatırları sorulmayınca

Hasan der göklere çıkmıştır âhım
Hudâ'm bağışlasun çoktur günâhım
Temeşvar kal'asın bil Padişahım
Vermeyiz kâfire kırılmayınca

III

Bilmem sarhoş mudur uykudan kalkmış
Taramış zülfünü gerdana atmış
Beyaz ellerine al kına yakmış
Dedim öpüşelim dedi ki yok yok

Dedim selvi nedir dedi boyumdur
Dedim bu güzellik dedi soyumdur
Dedim bu cilveler dedi huyumdur
Dedim kucaklaşalım dedi ki yok yok

Dedim ölüm yok mu dedi aynımda
Dedim öz vebâlm dedi boynumda
Dedim turunçların dedi koynumda
Dedim koklaşalım dedi ki yok yok

Dedim yanakların dedi gülümdür
Dedim kâküllerin dedi sünbülümdür
Dedim Garip Hasan dedi kulumdur
Dedim sarmaşalım dedi ki yok yok

IV

Senin yazın kışa benzer
Bir sevdalı başa benzer
Çok içmiş serhoşa benzer
Duman eksilmeyen dağlar
    A dağlar âh ulu dağlar
    Eşinden ayrılan dağlar

Selviye benzer meşesi
Del' olup aşka düşesi
Top top olmuş menevşesi
Burcu burcu kokan dağlar
    A dağlar âh ulu dağlar
    Eşinden ayrılan dağlar

Mor menevşe boyun eğmiş
Yapracığı suya değmiş
Yazın yeşil kemha giymiş
Kışın sâde giyen dağlar
    A dağlar âh ulu dağlar
    Eşinden ayrılan dağlar

Ben bu dağdan geldim geçtim
Boz bulanık suyun içtim
Ben yârimden ayrı düştüm
Gördünüz mü bakan dağlar
    A dağlar âh ulu dağlar
    Eşinden ayrılan dağlar

Yükseklerde yurdun mu var
Şahinlerin kurdun mu var
Bencileyin derdin mi var
Gözyaşları akan dağlar
    A dağlar âh ulu dağlar
    Eşinden ayrılan dağlar

VİRÂNÎ (? - ?)

Virânî hakkında yeterli bilgilerden yoksunuz. XVII. yüzyılda yaşadığı tahmin edilen Virânî, Hurufilik inancına bağlı bir Bektaşî babasıdır. Alevî-Bektaşî geleneğinin Nesimî, Hatayî, Fuzulî, Kul Himmet, Yeminî ve Pir Sultan Abdal ile birlikte yedi büyük şairinden biri olarak kabul edilir. Virânî, Hurufilik akidelerine bağlanmış, Nesimî ile başlayan bu edebiyatın XVII. yüzyılda en güçlü temsilcisi olmuştur. Necef'teki Bektaşî Tekkesi şeyhliğinde bulunan Virânî'nin Şah Abbas (1587-1628) ile de görüştüğü rivayet edilir.

Hece ve aruzla şiirleri bulunan Viranî, şiirlerinde Hurufî inançlarını, ahlâkî ve tasavvufî görüşlerini dile getirmiştir. Dili, Arapça, Farsça kelime ve tamlamalarla, dinî kavramlarla yüklü ağır bir dildir.

KAYNAKÇA

A. Rıfıkı, Bektaşî Sırrı ?; Besim Atalay, Bektaşîlik ve Edebiyatı, 1921(1340); Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri, 1930, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, 1955; M. Halit Bayrı, 1959; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Abdurrahman Güzel, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

Cismimde olan canım
Damarda olan kanım
Gönlümde olan hânım
Ol şâh-ı veliyullah

Derdime olan derman
Zahmıma olan Lokman
Canımda olan cânan
Ol şâh-ı veliyullah

Dilimde olan destan
Virdimde olan Kur'an
Cânımda olan cânan
Ol şâh-ı veliyullah

Nutkumda olan burhan
Râhımda olan erkân
Destimde olan dâman
Ol şâh-ı veliyullah

Dehrimde olan ummân
Sıdkımda olan devrân
Şehrimde olan dükkân
Ol şâh-ı veliyullah

Gözümde olan seyrân
Cür'amda olan peymân
Çeşmimde olan hayvân
Ol şâh-ı veliyullah

Lütfuyla eden ihsân
İsmiyle gelen Virân
Resmiyle olan merdân
Ol şâh-ı veliyullah

II

Ayn ile a'lâ
Mîm ile Mevlâ
İsm ile esmâ
Sensin eyâ Şâh

Sen bana dîdâr
Sır ile esrâr
Gün gibi envâr
Sensin eyâ Şâh

Dal ile dâna
Göz göre bînâ
Hâzır ü her-câ
Sensin eyâ Şâh

Hâlik u Hallâk
Râzık u Razzak
Fâil-i Mutlak
Sensin eyâ Şâh

Gönlüme maksûd
Aşkıma ma'bud
Secdeme mescûd
Sensin eyâ Şâh

Âşık u ma'sûk
Sıdk ile sâdik
Canlara lâyıık
Sensin eyâ Şâh

Cânıma cânan
Derdime derman
İlmime Kur'an
Sensin eyâ Şâh

Şâh-ı şeri'at
Râh-ı tarîkat
Nûr-ı hakîkat
Sensin eyâ Şâh

Kâfi kitâbım
Nutk-ı hisâbım
İşte cevâbım
Sensin eyâ Şâh

Sırr-ı hidâyet
Şah-ı velâyet
Bana emânet
Sensin eyâ Şâh

Âb-ı hayâtım
Zat u sıfâtım
Nûh-ı necâtım
Sensin eyâ Şâh

Mansıb u câhım
Doğruca râhım
Peşt ü penâhım
Sensin eyâ Şâh

Kârına kârsud
Tâlii mes'ûd
Şâhid-i tevrâd
Sensin eyâ Şâh

Devr-i Elest'e
Gülleri deste
Verdiler iste
Sensin eyâ Şâh

Bendeye burhan
Râhıma erkân
Dinime imân
Sensin eyâ Şâh

Gel berü işte
Veremem nesne
Tuttuğum deste
Sensin eyâ Şâh

Âb u şerâbım
Mest ü harâbım
Asl-ı tûrâbım
Sensin eyâ Şâh

Gel beri Şah'im
Şems ile mâhım
Bî-şek İlâhım
Sensin eyâ Şâh

Kadr ü berâtım
Hacc u zekâtım
Savm u salâtım
Sensin eyâ Şâh

Eylegil ihsân
Yâ Şah-ı Merdân
Oldum çü Virân
Sensin eyâ Şâh

III

Bir ulu şehirde dellâllığım var
Ben dellâlım bâzarbaşım Ali'dir
Eksik alsam artuk satsam yine kâr
Ben dellâlım bâzarbaşım Ali'dir

Mezada vermişim külli varımı
Delâla çıkarddım şirin canımı
La'l ü mercân ile gevher kânımı
Ben dellâlım bâzarbaşım Ali'dir

Bir Rızâ malıdır alıp sattığım
Üçler Beşler Kırklar bazar ettiğim
Îmâm-ı Ca'fer'dir dükân tuttuğum
Ben dellâlım bâzarbaşım Ali'dir

Hind yemen metain alıp satamam
Bu Rızâ malıdır ölçüp biçemem
Dükkânımı her nâdâna açamam
Ben dellâlım bâzarbaşım Ali'dir

Ledün ilmi derler şehrin adına
Doyamadım lezzetine tadına
Metainı koydum aşkın bâdına
Ben dellâlım bâzarbaşım Ali'dir

Virânî'yim her dem Hakk'a yâzârım
Dellâl oldum şu âlemde gezerim
Kudretten dükânım kendim bâzârım
Ben dellâlım bâzarbaşım Ali'dir

IV

Ey gönül bend olma dünyâ bendine
Dil verip aldanma anın fendine

Yüzüne karşı güler bir iki gün
Pîrezendir bakma gel rişhandine

Gaafil olma dâimâ Hakk'tan seni
Çevirip döndürmek ister kendine

Bende-i âl-i abâ ol dünyenin
Lâ'net eyle şöhretine kezbine

Günde bin kerre sunarsa ağzına
Zehri vardır mâil olma kandine

Ehl-i dünyâ günde yüz kez hamd eder
Hak anın hergiz inanmaz hamdine

Ey Virânî sen dayanma hubların
Her nefes yüz bin içerse andine

MECNÛNÎ (? - ?)

Mecnûn veya Âşık Mecnûnî adıyla bilinen şairin Ermeni olduğu bilinmektedir. Fuad Köprülü'nün verdiği bilgilere göre, (1989: 262) Divân şairlerinden Nâbî'nin (1642-1712), arkadaşı Erzurumlu Hâkkî mahlasıyla bilinen Moses'e gönderdiği bir mektupta "Erbâb-ı çöğür"den Mecnûnî'nin yetenekli bir âşık olduğu belirtilmektedir. Yine, Seyyid Vehbi'nin (ölm. 1736) meşhur bir kasidesinde Hâkkî'den önce yaşamış Vartan ve Mecnûn adlı Ermeni saz şairlerinin halk arasında hâlâ unutulmadığı anlatılmaktadır. Bu bilgilere dayanarak Mecnûnî'nin 17. yüzyıl sonlarıyla 18. yüzyıl başlarında yaşadığı tahmin edilmektedir

Mecnûnî'nin hece ve aruzla yazdığı şiirlere bakılınca, onun klasik şiir kültürüne aşina olduğu, Divân şiirinin etkisinde kaldığı görülmektedir. M.F. Köprülü bu konuda, Mecnûnî'de "Kuloğlu ve Gevheri'yi hatırlatan kuvvetli bir lirizm vardır. Halk edebiyatına has mecazlar, cinsalar, darb-ı meseller kullanmakla beraber, klasik edebiyat tesiri de tabiatıyla göze çarpar. Aruzla yazdığı bazı parçalar da biraz Âşık Ömer'i hatırlatır" demektedir.

KAYNAKÇA

Fuad Köprülü, Edebiyat Fakültesi Mecmuası, s.1, 1922; Türk Saz Şairleri c. III, 1940, 1962, Edebiyat Araştırmaları, 1966, Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Vasfî Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; Rauf Mutluay, Türk Halk Şiiri Ant., 1972; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I, 1993.

I

Mecnûn gibi çıktım gittim çöllere
Gözün sevem Leylâ unutma beni
Felek saldı bizi gurbet illere
Gözün sevem Leylâ unutma beni

Mevlâ'm takdir etmiş bende bu kârı
Yaktı ciğerciğim bu hasret nârı
Gâhi gâhi ben kulunu an bâri
Gözün sevem Leylâ unutma beni

Ağlayı ağlayı Hakk'a yüz tuttum
Dostlar âmin dedi ben dua ettim
Hüdâya ısmarladım işte ben gittim
Gözün sevem Leylâ unutma beni

Der Mecnûnî ayrılığa yok çâre
İşlesin bende açtığım bu yara
Seni ısmarladım Gani Settâr'a
Gözün sevem Leylâ unutma beni

II

Dost için gam yeme divâne gönül
Dünyada sana hiç yâr mı bulunmaz
Er isen karşı dur merdane gönül
Mansur olanlara dâr mı bulunmaz

Kimse ermez âriflerin fi'line
Dağlar hail olmaz çeşmim seline
Can vermeyince bir canan yoluna
Âşıklar düşünce bâr mı bulunmaz

Mecnûnî'yim gonce gülün dermeden
Aşkın ile muradına ermeden
Geç gönül sevdadan dilber sevmeden
Ya n'oldu cihanda kâr mı bulunmaz

III

Karşıdan salınma dilber
Sana kurban olayım mı
İsmin okur gönül ezber
Sevdi canım öleyim mi

Bu aşkın mihnet ile
Geçti ömrü zahmet ile
Hey insafsız hasret ile
Söyle mahrum kalayım mı

Sevdiğim beni yâd ettin
Gayrısına gönül kattın
Kulunu yabana attın
Seni Hakk'a salayım mı

Mecnûnî düştü bu derde
Sevdası yanıyor serde
Tenhaca bulduğum yerde
Bir şeftali alayım mı

IV

Eşinden ayrılıp hasret kalanlar
Eller bayram etti ben âh edeyim
İnip inip ak gerdana yayılan
Teller bayram etsin ben âh edeyim

Dostun bahçesinde güller biterse
Şakıyıp dalında bülbül öterse
Salınıp sevdiğim bağa giderse
Yollar bayram etsin ben âh edeyim

Mecnûnî der yârin sevdalı serde
Bende nerede kaldım sevdiğim nerde
Evvel bahar yaz ayları gelende
Seller bayram etsin ben âh edeyim

GEVHERİ (? - ?)

Ne zaman ve nerede doğduğu bilinmiyor. Âşık şiirinin XVII. yüzyılın ikinci yarısıyla XVIII. yüzyılın başlarında yaşamış ünlü temsilcisi. Hayatına dair kesin bilgiler yok. İki ayrı şiirinde 1127 (1715/16) ve 1150 (1737) yıllarının geçmesi, onun bu tarihlerden sonra ölmüş olabileceğini düşündürmektedir. Kırım hanı I. Selim Giray'ın 1689'da İstanbul'a gidişi nedeniyle söylediği medhiyeye bakarak Gevherî'nin Kırımlı olabileceği ileri sürülmüştür. Başka bir görüşe göre ise Istanbulu veya devşirme olduğudur. Hoca Emin Efendi, Menâkıb-ı Kethüdâzâde Mehmet Arif Hazretleri adındaki kitabında Gevherî'nin İstanbul'da bir Yahudî meyhânesine devam ettiğini ve Âşık Ömer ile karşılıklı deyişler söylediğini yazmıştır. Köprülü Fazıl Ahmet Paşa'nın Uyvar Seferi (1663) ve Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın II. Viyana kuşatması (1683) üstüne söylediği şiirler, Gevherî'nin yaşadığı çağın belirlenmesinde yardımcı olmuştur. Bu şiirler, onun söz konusu savaflara katılmış olduğunu göstermese de olaylarla yakından ilgilendiğini ortaya koymaktadır. Kimi şiirlerine "Be", "Bre" hitaplarıyla başlaması, Bağdat ve Şam'dan bahsetmesi, şair ve hattat Mehmed Bahri Paşa'ya divan katipliği yaptığı sıralarda ülkenin birçok yerini gezdiğini göstermektedir.

Hem hece hem de aruzla şiirler söyleyen Gevherî, ünü ve etkisi çok büyük olmuş âşıklardan biridir. Divân katipliği yapmasından ve şiirlerinden yola çıkarak az çok bir medrese eğitimi aldığını ve Divân şiirine aşına olduğunu

söylemek mümkündür. Aruzla söylediği şiirler, heceyle söylediği şiirler kadar başarılı değildir. Heceyle söylediği şiirlerde bile çok sayıda yabancı kelime kullanmıştır. Âşık Ömer gibi asıl ününü heceyle söylediği şiirleriyle sağlamıştır. Özellikle aşk, ayrılık ve gurbet temalarını işleyen koşma ve türküleriyle ünlenmiştir. XVII. yüzyılın diğer şairleri gibi Gevherî’de de Divân şiirinin etkisiyle âşık şiirinin eski doğallığından, sadeliğinden uzaklaşma, Divân şiirine yaklaşma görülür. Ancak, Divân şiirinden geçen mazmunların, tamlamaların, soyut kavramların yanında, Gevherî’nin şiirlerinde halk şiiri geleneğine ve halk zevkine uygun söyleyişlere de rastlanır. Halkın ilgiyle karşıladığı şiirlerinde yeni bir biçim, ince bir duyarlık, üstün bir dil zevki görülür. Seferlerde sınır boylarında yaşadığı olay ve durumları, bir ordu şairi olarak içten ve yalın olarak anlatmıştır. M. Fuad Köprülü’ye göre devrinde birçok âşığı etkileyen Gevherî, XVII. yüzyılın ilk yarısında Kuloğlu’ndan etkilenmiştir.

Gevherî, müzik bilgisi bakımından dikkate değer bir âşıktır. Şiirlerini söylerken birçok makamı bilerek kullandığı bilinmektedir. Ayrıca, birçok şiirinin başkalarının bestelendiği ve hatta kendi adıyla anılan “Gevherî makamı”nın âşıkların dilinde ve telinde yakın zamana kadar sürdürüldüğü araştırmacılarca ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Mecmua-yı Eş’ar-ı Gevherî, 1928; Mehmet Fuad Köprülü, VIII Asır Saz Şairlerinden Gevherî, 1929; M. Halit Bayrı, Âşık Gevherî, 1954; M. Gökâlp, TFA dergisi, Aralık-1951; Cahit Öztelli, Halk Şiiri, 14-17. yüzyıllar, 1955; Naim Buluç, Türk Dili dergisi, Nisan 1954; Hasan Eren, TD, Ekim 1959, Kasım 1975; Hikmet Dizdaroğlu, Ülkü, Temmuz 1947, TFA, Mart 1959, TF, Şubat-Mart 1981; Cahit Öztelli, TFA, Şubat 1966; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Rauf Mutluay, Türk Halk Şiiri Ant., 1972; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant. 1973; Saim Sakaoğlu TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I, 1993.

I

Gönlümüz bağlandı zülfün teline
Alınmaz gözleri mestim alınmaz
Sencileyin cevredici kuluna
Bulunmaz gözleri mestim bulunmaz

Karışmasın kimse benim kârıma
Rahmetmesin gören âh ü zârıma
Hudâ takdir etmiş yazmış serime
Silinmez gözleri mestim silinmez

Düştüm ateşlere durmaz yanarım
İçtim aşkın dolusundan kanarım
Müşkül işi ululara sorarım
Bilinmez gözleri mestim bilinmez

Hasretinle her dem bağrım deliktir
Kül oldu vücûdum bağı yanıktır
Cümle yollar bağı haramîliktir
Gelinmez gözleri mestim gelinmez

Gevherî der yoktur derdime çâre
Unulmadı gitti sinemde yare
Gönül bir şahindir her bir şikâre
Salınmaz gözleri mestim salınmaz

II

Bâd-ı sabâ efendime gidersin
Ol güneş yüzlüye var selâm eyle
Sevap kazanırsın hizmet edersen
Aman karşısında dur selâm eyle

Ardımdaki karlı dağlar diyesin
Çeşmim yaşı her dem çağlar diyesin
Derundan ah edüp ağlar diyesin
Benim'çün hatrın sor selâm eyle

Selâmımı dondan dona değşürme
Varup bir nadân eline düşürme
Gül cemalin görüp kendin şaşırma
Aklın başına der selâm eyle

Gevherî bir nâme verdi bâd ile
Gönderdi sana elinden dâd ile
Lutfeylesin konuşmasın yâd ile
Kâmil olsun anı gör selâm eyle

III

Kurtulamam üç nesnenin elinden
Biri firkat biri gurbet biri aşk
Üçü bilmez birbirinin dilinden
Biri firkat biri gurbet biri aşk

Aştır beni sevda ile söyleten
Firkattir cevri ile sinem dağlatan
Gurbettir gözlerimden kan ağlatan
Biri firkat biri gurbet biri aşk

Bahri gibi ummanları yüzdüren
Mecnûn gibi sahraları gezdiren
Ferhat gibi dağlar başım kazdıran
Biri firkat biri gurbet biri aşk

Ben bilirim benim aklım şaşırın
Beni sevdiğimden cüdâ düşüren
Muhabbet deryâsın baştan aşırın
Biri firkat biri gurbet biri aşk

Gevherî der dersim aldım hocadan
Okuyup hatmettim kara heceden
Koç yiğidi pir eyleyip kocatan
Biri firkat biri gurbet biri aşk

IV

Bu gün ben bir bağa girdim
Ne bağ duydu ne bağbancı
Gülün şeftalisin derdim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağın duvarından aştım
Kırmızı gülüne koştum
Öptüm sardım helâlleştim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Bağun kapusunu açtım
Sanasın cennete düştüm
Doldurdum bâdesin içtim
Ne bağ duydu ne bağbancı

Seherin tan yeri attı
Bülbül elvan elvan öttü
Gevherî yükünü tuttu
Ne bağ duydu ne bağbancı

V

Başına bir hal gelürse
Dağlara gel bağlara gel
Seni saklar vermez ele
Dağlara gel bağlara gel

Bu canım aşka düşeli
Aşk odu ile pişeli
Yeşil dağlar benefşeli
Dağlara gel bağlara gel

Rakibe mikdarın bildir
Yanına civânlar uydur
Zamâne dostundan yeğdür
Dağlara gel bağlara gel

Gevherî düşmüş dillere
Diyar-ı gurbet illere
Billâhi vermem ellere
Dağlara gel bağlara gel

VI
DİVÂN

Ey gönül şimden gerû şâd ol ki cânândır gelen
Servi kamet ruhları gülbenk-i handândır gelen
Şîve-i reftar ile bin türlü nâz edüp gelür
Mülk-i hüsn içre be-gayet âli sultândır gelen

Câm-ı aşkı mest eder nûş eyleyen âşıklar
Nutm-ı pâki vâlih ü hayrân eder lâyıkları
Hâtem-i la'li müsahhar eylemiş âşıkları
Âleme hükmü geçer gûyâ Süleymandır gelen

Seyre çık ey cân ü dil ol Yusuf cemâlüm gelür
Nâzeninim sevdiğim şûh-ı cihântâbım gelür
Her göründükte cemâlin cismime cânım gelür
Zulmet-i fırkatte san şem-î şebistândır gelen

Her yana olmuş perîşan zülf-i anber-bûya bak
Aklımı yağma eder ol gözleri câzûya bak
Rûşen etti âlemi ol dilber-i mehrûya bak
Gûyya doğmuş felekten mâh-ı tâbândır gelen

VII

Vücûdum aşkınla dağ dağ iken
Beni aşkın ateşine dağlatma
Yazıktır canım taze çağına
Âhım ile gözüm yaşın çağlatma

Dün gice seyrimde gördüm pirimi
Âşık geze geze bulur birini
Gülşeninde güle verdim serimi
Kara gözlüm dikenine dalatma

Tir ü gamzen ebru kemesidir
Bu bakışlar çeşmin mestanesidir
Bir gamzen peykânı bir canesidir
Beyhude yere hançer çeküp zağlatma

Gevherî'ye aşkın melâmet yeter
Aşkında çektiğim zelâlet yeter
Haşre dek bu gam kasâvet yeter
Bir yana da sen de zalim ağlatma

VIII

Dedim dilber cemâlin eyle ayan
Dedi âşık mısın ya ne sorarsın
Dedim kâküllerin olmuş perişân
Dedi olmuş ise sen mi tararsın

Dedim cânâ yeter çektim hicrânım
Dedi hiç göğsünde yok mu imânın
Dedim eller sarar ince miyânın
Dedi elem çekme sen de sararsın

Dedim lebin sükker midir bal mıdır
Dedi bana edeceğin âl mıdır
Dedim benden gayrı soran var mıdır
Var mı yok mu sonra duyarsın

Dedim aşk ile yandı bu cân u ten
Dedi seni vaslımla ederim şen
Dedim Gevherî'ye hercayisin sen
Dedi bencileyin sen çok ararsın

XVIII. YÜZYIL

ÂŞIK İBRAHİM (? - ?)

Hayatı hakkında kesin bilgiler bulunmayan Âşık İbrahim'in bir şiirinden 1761 (H. 1175) yılında henüz sağ olduğu anlaşılmaktadır:

Bin yüz yetmiş beşe konunca sene
Kül aşkına ben yana yana
Elestüden ervah geldi bu cana
İbrahim'i Hak sevdâya salan yâr

Hakkındaki anlatılanlara bakılırsa Alevî bir şairdir ve Yozgat'ın Bahadın ilçesinde doğmuştur. Okuma-yazma bilmeyen İbrahim, gördüğü bir rüya ile âşıklık kazanmıştır. Rüyasında ak sakallı bir pîrin sunduğu bâdeyi içen İbrahim'in âşıklık serüveni başlamıştır. Çeşitli yerleri gezen İbrahim, Mısır'a kadar gitmiştir. Yurda dönüşünde Hacı Bektaş Veli türbesini ziyaret eden İbrahim, bir düğün evinde karşılaştığı Boğazlıyanlı Âşık Halil'le atışmıştır.

Âşık İbrahim'in şiirlerinin ana teması ayrılık ve gurbettir. Aşk, Allah ve dolayısıyla insana duyulan sevgi, ahlâkî değerler şiirlerinde işlediği diğer temalardır. Şiirlerinde son derece sâde bir Türkçe kullanan İbrahim'in şiirlerinde Divân şiirinden etkilenme yoktur.

KAYNAKÇA

Fuat Köprülü, Âşık İbrahim, Hayat Mecmuası, s.62, 1928; Cahit Öztelli, Âşık İbrahim, TD, Mart 1956, TFA, Kasım 1965; Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant. 1963; Arif Baş, İki Yüz Yıl Ötelerden Sesi Gelen Âşık İbrahim, 1973; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c.I, 1993.

I
Dağları gördüm de gönlüm şen oldu
Gönlüm eğlencesi dağlar merhaba
Çeşmim yaşı ormanlara sel oldu
Çeşmim eğlencesi çaylar merhaba

Dedem gelmiş Kara Öyük'te oturur
Gerçek erenler gülbengini yetirir
Horasan'dan Köseği'sin getirir
Hem dalına budağına merhaba

Yürüyen duvara dur dedi durdu
Nişan olsun diye sırtını verdi
Karataş'ı hamur etti yağurdu
İşareti belli Bektaş merhaba

Kırlangıç'ın neresinde temaşa
Orda biter mor sümbüllü menevşe
Bizden selâm söylen Sultan Bektaş'a
Orda yatan erenlere merhaba

İbrahim eydür dilim dolaşık
Pirini görmeye ar m'eder âşık
Dünü günü yüz sürdüğüm Gök Eşik
Ab-ı Zemzem Çilehane merhaba

II

Gam yiyip gam çekme divâne gönül
İnşallah kurtarır imanım vardır
Her olur olmaza sırrını söyleme
Baş dostun kalmadık güvenim vardır

Şânına mı düşer kula cevretmek
Kul kusursuz olmaz yabana atmak
Darılıp kulunu bir pula satmak
Basma mürüvvetin amanım vardır

Güzel turnam sulağından indi mi
Yoksa âğyar ikrarından döndü mü
Sarhoş muyum bilemiyom kendimi
İrılmaz serimde dumanım vardır

İbrahim günahkârım günahım çoktur
Haset deryasında umudum Haktır
Errahmanirrahim şer-iki yoktur
Amentü billahi imanım vardır

III

Dost bize ikrarlık verdi
Gelmez üç gündür üç gündür
Dilime ezberi girdi
Gelmez üç gündür üç gündür

Gelirim diye and içti
Bilmem ne diyâra düştü
Ay dolandı yıllar geçti
Gelmez üç gündür üç gündür

Büyük bir efkâra düştüm
Sinem türlü yâra düştüm
Bülbül gibi zâra düştüm
Gelmez üç gündür üç gündür

Bilmezsem mahbubum n' oldu
Sarardı gül benzim soldu
On sekiz yıl tamam oldu
Gelmez üç gündür üç gündür

İbrahim candır cananı
Kalp evinde errahmanım
Alemin şâh Sultanım
Gelmez üç gündür üç gündür

KUL HİMMET ÜSTADIM (? - ?)

Kul Himmet Üstadım, XVI. yüzyılın ünlü Alevî şairi Kul Himmet'e duyduğu aşırı sevgiden dolayı şiirlerinde Kul Himmet Üstadım mahlasını kullanan şairdir. Kul Himmet Üstadım, Kul Himmet'in izinde yürüyen, onun inançlarına sıkı sıkıya bağlı Alevî bir şairdir. Şiirlerinin birçoğu, Kul Himmet'in şiirleriyle karıştırılmıştır.

Kul Himmet Üstadım'ın, Sivas-Divriği-Kargebân nahiyesine bağlı Örenik köyünde doğduğu sanılmaktadır. Kimi şiirlerinde dostu Arguvanlı Âşıkî'den (1763-1821) bahsetmesi, onun XVIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.

Kul Himmet Üstadım, şiirlerinde inancını samimi ve hoşgörülü bir üslupla dile getirmiştir. Din ve tarikat konuları dışında tabiat, ahlâki ilkeler, aşk, şiirlerinde işlediği başlıca konulardır. Kul Himmet'teki inançlara katı şekilde bağlılık, Kul Himmet Üstadım'da daha yumuşaktır ve hoşgörü sınırları açısından daha geniştir. Şiir estetiği açısından da Kul Himmet'in şiirlerine oranla daha düzenli ve liriktir.

KAYNAKÇA

İbrahim Aslanoğlu, Ülke Gazetesi/Sivas 1950, Divriği Şairleri, 1961, Sivas Folkloru, Nisan 1973, Kul Himmet Üstadım, 1976; Cahit Öztelli, Sivas Folkloru, Ağustos 1973, Nisan 1974, Nisan 1976, Pir Sultan'ın Dostları, 1984; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Kasım 1976, Sivas Folkloru, Ağustos 1976; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Muhammed Ali'nin yolun gözlerim
Odur elâ gözlü sultanım benim
Bektaşî Veli'nin izin izlerim
Odur elâ gözlü sultanım benim

Cebraîl cennetle sordu ahvali
Bu bir kadim yoldur öteden beri
Biri Ali'nin Döldül'ü biri Kanber'i
Odur elâ gözlü sultanım benim

Hasan Hüseyin'e ağlar gezerim
Akar çeşmim yaşı çağlar gezerim
Zeynel Bâkır Câfer'dedir nazarım
Odur elâ gözlü sultanım benim

Kâzım Musa İrıza'dır katarım
Taki Naki Askeri'ye yeterim
Mehdi Resul'ün peşin tutarım
Odur elâ gözlü sultanım benim

Kul Himmet Üstadım aklım başımda
Gündüz hayalimde gece düşümde
Selman'ın çiğninde çocuk yaşında
Odur elâ gözlü sultanım benim

II
Başına gelmişe bir yol danışam
Böyle ayrılığı gören var m'ola
Bir dertli bulam da derdim bölüşem
Böyle ayrılığı gören var m'ola

Âşıklar kalemi böyle yazıldı
Ciğerciğim bölük bölük ezildi
Sinem şerha şerha oldu üzüldü
Böyle ayrılığı gören var m'ola

Âşıklar bağrımı yaralı kodu
İrakip her yerde hasmınım dedi
Ferhat'ı Şirin'den ayıran cadı
Böyle ayrılığı gören var m'ola

Hak Muhammet Ali bilir hâlimden
Bülbül vaz mı gelir gonca gülünden
Ayrılığa zor demişler ölümünden
Böyle ayrılığı gören var m'ola

Kul Himmet Üstadım hâller nic'oldu
Ah ettim irakıp belâsın buldu
Sevdiğim dağların ardında kaldı
Böyle ayrılığı gören var m'ola

IV
Altının kadrini sarrafı bilir
Açılmaz dükkânlar Pazar mı ola
Salını salını sevdiğim gelir
İrakipler hile sezer mi ola

Seyreyledim yanağının alını
Ememedim leblerinin balını
Ayağına giymiş sırça nalını
Sevdiğim salınıp gezer mi ola

Yüce yüce yerlerine çıkınca
Ak ellere al kınalar yakınca
Sevdiğimin dal boyuna bakınca
Aşıkın bağırı ezer mi ola

Yüce yüce yaylaları yaylasam
Her güzelin bir ismini söylesem
Yalvarıp yakarıp gönlüm eğleşem
Göğsünün bendini çözer mi ola

Kul Himmet Üstadım kendi halinde
Bir güzel sevmişim halkın dilinde
Kâtipler oturmuş kalem elinde
Sevdiğim ismini yazar mı ola

IV

Seyyah oldum şu âlamî gezerim
Bir dost bulamadım gün akşam oldu
Kendi efkârımca okur yazarım
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

İki elim gitmez oldu yüzümden
Ah ettikçe yaşlar gelir gözümden
Kusurumu gördüm kendi özümden
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Bozuk şu dünyanın temeli bozuk
Tükendi taneler kalmadı azık
Yazıktır şu geçen ömüre yazık
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

Kul Himmet Üstadım ummana dalem
Gidenler gelmedi bir haber alam
Abdal oldum şal giyindim bir zaman
Bir dost bulamadım gün akşam oldu

V

Elâ gözlü usul boylu sultanım
Sen benim yaramı sar da ondan git
Yaram yürektedir durmuyor kanım
Sen benim yaramı sar da ondan git

Gidemedik yollarımız kış oldu
Kelp rakipler arkamızdan düş oldu
Derdimiz bir idi şimdi beş oldu
Sen benim yarımı sar da ondan git

Döğün vurdun bu sinemi köz ile
Bağrımı deldirdin nükte söz ile
Bir merhemin yok mu ballı tuz ile
Sen benim yarımı sar da ondan git

Neden ola bu âşıklar gülmedi
Dosta gidem dedim nasip olmadı
Lokman Hekim geldi derman bulmadı
Sen benim yarımı sar da ondan git

Kelp rakipler kail olmaz bu deme
Sinem yaralıdır gelmişim eme
Sağalt bu yarımı yaralı koma
Sen benim yarımı sar da ondan git

Açıp bu sinemi bak yarası var
Yaram onulmuyor çok yarası var
Rakipler vurmuşlar ok yarası var
Sen benim yarımı sar da ondan git

Kul Himmet üstadım hayal kovarsın
Müştak olur görmesine iversin
Seni beni yaratanı seversin
Sen benim yarımı sar da ondan git

ÂŞIK HALİL (? - ?)

Hayatı hakkındaki bilgiler oldukça kısıtlıdır. Bir şiirinde bahsettiğine göre Bursalıdır:

Hatt-ı şerif geldi Sultan Selim'den
Hiç Bilmez mi Bursalı'nın hâlinden
Hemen dua size Âşık Halil'den
Vurun aslanlarım day'lık sizdedir

Şiirin diğer dörtlüklerinde, Bursa'da devrin yönetimine karşı kadınların bir gösteri yaptıklarından, padişahın bu gösterinin bastırılmasını emreden bir hatt-ı şerif çıkardığından söz edilmektedir. Bu bilgilerden de Âşık Halil'in III. Selim (1789-1807) zamanında yaşayan bir âşık olduğu çıkarılmaktadır. Âşık Halil'in bir başka şiirinden de bir Bektaşî tekkesi mensubu olduğu anlaşılmaktadır.

Klasik şiire aşına, din ve edebiyat kültürü zengin bir âşık olan Âşık Halil, Gevheri ve Âşık Ömer'in etkisinde kalmıştır. Heceyle ve aruzla şiirler yazmış olan Âşık Halil'in "heceyle yazdığı şiirleri de aruzla yazdığı şiirleri kadar sâdelikten uzaktır. Ömrünün son yıllarında dinî-tasavvufî konulara eğilmiş ve bu vadide şiirler ortaya koymuş" (Sakaoğlu 1989:170) olan Âşık Halil'in şiirleri henüz bir araya getirilememiştir.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri, c.I, 1962; Cahit Öztelli, Halk Şiiri, XVII Yüzyıl, 1955; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Fevziye Abdullah Tansel, TTK Belleten, c.36, 1972; Hikmet İlaydın, TD, Ocak 1976; Hasan Eren, Milli Kültür Dergisi, Haziran 1977; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c.I, 1993.

I

Mestâne bakışlı nazlı cananım
Benim sende hak nazarım kalsın mı
Harâmi gözlerdir her dem kan eden
Gamzen oku çiğerciğim delsin mi

Bu niyetin bize cefâdır heman
Yok mudur sultanım göğsünde iman
Eller şâd olup da güldüğü zaman
Hasret kanı ile gözüm dolsun mu

Döküldü yapraklar ağardı dallar
Gül benzim sarardı anıldı çağlar
Deli gönül gâhi güler gâh ağlar
Bir garibin ağlasın mı gülsün mü

Kul Halil'in eydür varmak isterim
Hâk-i pâye yüzüm sürmek isterim
Seni bu sineye sarmak isterim
Ya ne dersin elâ gözlüm olsun mu

II

Yine nefr-i âm oldu uzun saçlılar
Arkası fer (a)celi koynu taşlılar
Yüzleri yaşmaklı yaprak başlılar
Vurun arslanlarım erlik sizdedir

Nisâ tâifesi bayrağın açtı
Gümrük ağaları görünce kaçtı
Nice çukadarlar duvardan aştı
Vurun arslanlarım soyluk sizdedir

Kimi elde salak omuzda sopa
Yardımcınız olsun yaradan Hudâ
Sırmakeş Hanı'nda bir camlı oda
Kırın arslanlarım mertlik sizdedir

Okkayla terazi kalktı pazardan
Bezirgânlar gelmez oldu dışardan
Gayri din ü imân gitti kibardan
Vurun arslanlarım beylik sizdedir

Hatt-ı şerif geldi Sultan Selim'den
Hiç bilmez mi Bursalının hâlinden
Hemen duâ size Aşık Halil'den
Vurun arslanlarım day'lık sizdedir

III
Can bülbülüm cüdâ düştüm gülümden
Zârımdan bezmedik dağlar mı kaldı
Ahu gözlü yârim senin elinden
Şikâyet etmedik beyler mi kaldı

Nûş edip elinden zehir yutarsam
Günden güne kendim helâk edersem
Acep midir başım alıp gidersem
Biraz da ardımca ağlar mı kaldı

Dağları delmekti Ferhad'ın demi
Şirin'i gördükçe artardı gamı
Ben Mecnûn'um aldırımışım Leylâ'mı
Nice aşmadığım dağlar mı kaldı

Halil der bülbülüm ayrı gülümden
Gece gündüz virdim gitmez dilimden
Aldırdım gül yüzlü yâri elimden
Divane gönlümü eğler mi kaldı

IV
Gönül kuşu kanat açıp gezersin
Şu aşk ikliminden yâr illerini
Gülistân-ı lafzın bağım çözersin
Aceb var mı kokar şu güllerini

Bezm-i esrâr içre kurup bir endâm
A murg-ı dil hep içtiği nekre câm
Ne bu denlü sende olan ne kelâm
Ehl-i dil mi bilir bu dillerini

Bülbül misin tuti misin dil nesin
Fâhte misin tuti misin dil nesin
Ebced misin hutti misin dil nesin
Kim kodu nakto-i fülfullerini

De gülzâr-ı fende bir gülün mü var
Dimâğında buy-i sümbülün mü var
Halilî'yle yine gulgulün mü var
Gösterir mızrağı bu hâllerini

PİR MEHMET (? - ?)

Hakkında yeterli bilgiye sahip olamadığımız Pir Mehmet'in XVIII. yüzyılın son yarısıyla XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı tahmin edilmektedir. Şiirlerinden edinilebilen bilgilere göre, Pir Mehmet, Eskişehir yakınlarındaki Bektaşî tekkesi şeyhi Sücâeddin'e bağlı, Mehmet Dede nâmıyla bilinen ve daha sonra Seyyid Battal Gazi tekkesinin şeyhi olmuş bir şairdir. Şair Ali İlhamî'nin (vefâtı 1892) babasıdır.

Pir Mehmet'im kendi kendine gezer	Sabah seherinde gelir okuruz
Sultan Sücâ Dede'm eylemiş nazar	Bülbül olup gül dalında şakırız
Âşıklar methini okuyup yazar	Günahkâr kulunuz biz de fakiriz
Pîrimin cemâli nur Allah Allah	Seyyid Battal Gazi efendim medet

Pir Mehmet'in şiirlerinde dinî ve dünyevî konular, sade ve lirik bir söyleyişle dile getirilmiştir. İnançlarını samimî bir edâyla yansıtan şair aşk, ayrılık, hasret gibi temaları lirik bir söyleyişle işlemiştir.

KAYNAKÇA

M.Tevfik Oytan, Bektaşîliğin İçyüzü, 1956; Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî-Kızılbaş-Alevî Şairleri ve Nefesleri, 1956; Abdülbaki Gölpınarlı, Alevî-Bektaşî Nefesleri, 1963; Vasfi Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant., 1975; İsmet Zeki Eyüboğlu, Bütün Yönleriyle Bektaşîlik-Alevîlik, 1980; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Sabahtan uğradım bir mah güzele
Göz üstünden göze bakmak güzeldir
Güzelin buyruğu başım üstüne
Güzel ile yola gitmek güzeldir

Güzel ağlar güzel güler naz ile
Güzel söyler güzel dinler söz ile
Güzel bahar gelir güzel yaz ile
Güzel ile gül toplamak güzeldir

Güzel ile güzel gezmeli imiş
Güzel ile bâde süzmeli imiş
Güzel okup güzel yazmalı imiş
Güzelin lebinden tatmak güzeldir

Güzel gezer güzel ili obayı
Güzel giyer güzel şalı abayı
Güzel doğar güzel Muharrem ayı
Güzel tutup güzel görmek güzeldir

Pir Mehmet'im güzellerden söz ara
Güzelleri güzellerden süz ara
Yalnız koymayın beni mezara
Güzel gelip güzel gitmek güzeldir

II
Gün yüzlü gündeşim neden incindin
Araya söz katar eldir efendim
Ben kulunum hâk-ı pâyine geldim
Aradan noktayı kaldır efendim

Dost dostu bir pula satar mı böyle
Sairlere meyil katar mı böyle
Kusurlusun diye atar mı böyle
Kul kusurdan hâli değil efendim

Kulun işi dâim günah işlemek
Adettir fidanı kesip aşlamak
Bir mürvete yüz bin kan bağışlamak
Tâ ezelden kadim yoldur efendim

Hayal meyal gelir dostun vefası
Budur âşıkların mekân-ı hâsı
Mâşukun âşıkâ cevri ü cefâsı
Böyle cevretmekten öldür efendim

Gam ile geçirdim şurda beş günü
Senin şânın kaldırmaktır düşkünü
Ben bir divâneyim, ölüm şaşkını
Göster didârını, güldür efendim

Pir Mehmet'im ilm-i zâtın bilenler
Memnun olur dost cemâlin görenler
Kusur mu gözetir sultan olanlar
Bazı kusur işler kuldur efendim

III

Bülbül edip beni dile düşürdün
Derdimin dermanı sensin ey güzel
Yolcu edip beni yola düşürdün
Derdimin dermanı sensin ey güzel

Mahrum etme beni güle eriştir
Yolda koyma bir menzile ulaştır
Bir katreyim gel ummâna kavuştur
Derdimin dermanı sensin ey güzel

Pervaz eden oda yandıran sensin
Yine bu devrânı döndüren sensin
Susuz olanları kandıran sensin
Derdimin dermanı sensin ey güzel

Pir Mehmet'im aşktan haber duyalı
Dost elinden nasibini alalı
Ağlar deli gönül yürek yaralı
Derdimin dermanı sensin ey güzel

IV

Yolcu oldum yola düştüm
Yollarım seni çağırır
Bülbül oldum güle düştüm
Güllerim seni çağırır

Bulutlayın göğe ağdım
Yağmurlayın yere yağdım
Gözümden çok yaşlar döktüm
Sellerim seni çağırır

Çok zaman toprakta yattım
Türlü çiçek olup bittim
Arılayın çok bal ettim
Ballarım seni çağırır

Bu hana mihman gelmişim
Gâh ağlayıp gâh gülmüşüm
Bahre ummâna dalmışım
Göllerim seni çağırır

Pir Mehmet'im aşka düştü
Aşk dalgası hadden aştı
Virdimize Ya hak düştü
Dillerim seni çağırır

KEMTER BABA (? - 1818)

Şiirlerinde Âşık Kemter, Sefil Kemter, Dertli Kemter mahlûslarını kullanan Kemter Baba'nın asıl adı Hüseyin Ali'dir. Bazı kaynaklara göre Sivas/Kangal'a bağlı Minarekaya köyünde, bazı kaynaklara göre de Sivas/Şarkışla'ya bağlı Ağacakışla bucağının Kale köyünde doğmuştur. 1853'te vefât eden Âşık Veli'ye ustalık eden Kemter Baba, 18. yüzyılın son yarısında doğmuş, 1818 yılında Kale köyünde vefât etmiştir.

Şiirlerinden edinilen bilgilere göre, gençliği Kangal'ın Kabakçevliği köyünde geçen Kemter Baba, Anadolu'nun pek çok yerini gezmiş, Kırşehir'e gitmiş, Hacı Bektaş Veli tekkesine girerek oradan nasip almıştır. Çırağı İğdecikli Veli'nin bir şiirinde Kemter Baba'nın 1818'de (H. 1234) vefât ettiği ve Balım Sultan'a bağlı olduğu belirtilmektedir:

Sene bin iki yüz otuz dördtü
Yükletti göcünü kışını felek

...

Balım Sultan tekkesine mi gitti
Baykuşlar kondurdun taşıma felek

Kemter Baba, şiirlerinde Bektaşî inançlarını, aşk, ayrılık gibi temaları sade ve içten bir dille işlemiştir.

KAYNAKÇA

Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi; İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru, Haziran 1973, Ekim 1973/ TF, Kasım 1979, Eylül 1984, Söz Mülkünün Sultanları, 1985; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Antolojisi, 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Hayrettin İvgin, MF, s. 43, 1999.

I

Nazlı yâra selâm saldım almamış
Almazsa gam değil almayıversin
Nazlı yâr da bana selâm salmamış
Salmazsa gam değil salmayıversin

İstemem kaşları kara ise de
Hasretten çiğirim pâre ise de
Merhemi derdime çâre ise de
Çalmazsa gam değil çalmayıversin

Duydunuz mu şu yavrunun ahdini
Yıktı viran etti gönül tahtını
N'ettin yârim ikrârını ahdini
Gönül hayâline yelmeyiversin

Mansur gibi dârım idin bir zaman
Kisb içinde kârım idin bir zaman
Alem bilir yârim idin bir zaman
Şimden geri yârim olmayıversin

Doksana vardı da yüz geçti ise
Aradan ahd aman söz geçti ise
Sevdiği Kemter'den vaz geçti ise
Bergüzar verdiğim elmayı versin

II

Ben bir cânan sevdim Kenan ilinde
Yeri güzel kendi yerinden güzel
Bir Yusuf dideli balı dilinde
Nuru güzel kendi nurundan güzel

Hayran oldum yanağında lâli var
Başka haysiyeti başka hali var
Derununda Muhammet var Ali var
Yâri güzel kendi yârinden güzel

Ben o canı sevdim durmadım heman
Zerrece kalmadı gönlümde güman
Salınıp meydana durduğu zaman
Darı güzel kendi darından güzel

Nasip olsa kokulasak gülteri
Benim sevdiceğim has bahçe narı
Bir nutkuna muhtaç olan Kemter'i
Varı güzel kendi varından güzel

III

Bir kömür gözlünün kahrın çekerim
Güzel ömrüm telef ettim az kaldı
Başım alıp ne diyâra gideyim
Güvendiği üç beş günlük güz kaldı

N'olaydı da göre idim sağ seni
Kolaylıkla terketmezdim vatani
Çakır dikenine dağlattın beni
Ne üst kaldı ne baş kaldı yüz kaldı

İşte böyle iyi olmaz hâlim var
Alan da yok harçlık edem balım var
Binişim yok bir köhnecek şalım var
Safa gitti bir nükteli söz kaldı

Dertli Kemter neye kaldın bu vakit
Ahır şerdir neye geldin bu vakit
Cadde yollar batacak oldu bu vakit
Giden de yok bir körlecik iz kaldı

IV

Gözünü sevdiğim beni ağlatma
Âşık ağlatan âr değil midir
Şu sinem aşk oduna dağıtma
Sinemdeki yanan nâr değil midir

Elâ gözlüm kapınızdan eksilmem
Türap olup değme ağa basılmam
Varıp Mansur gibi dârdan asılmam
Zülfün teli bana dâr değil midir

Her nereye gitsem mehdin eylerim
Hayalinle cünun gönlüm eğlerim
Senden özge kisb ü kârı N'eylerim
Didâra baktığım kâr değil midir

Senin muhabbetin cesetten candan
Gam çekme sevdiğim vazgelmem senden
Elâ gözlüm niçin kaçarsın benden
Dertli Kemter sana yâr değil midir

V

Bir kişiye bir hoş sedâ bürünse
Ol kişiyi gayrı gurbet el eğler
Kır at çekse aşk boynuna dolansa
Sabır karar kılmaz cadde yol eğler

Viran ettin bunca biten bağları
Melül koydun sayrı ile sağları
Yükseğinde coşkun akan çayları
Alçağında sâkin olan göl eyler

On bir ay olmuştur cihanda yatar
Âşık maşukunun dâmanın tutar
Tan yüzüne kalkmış çığırışıp öter
Bülbülün gönlünü gonca gül eğler

Arıtıp da kalp evini sağlayan
Mahrum kalmaz sıdkın Hakk'a bağlayan
Kemter'e sen gitme deyi eğleyen
Gene hak nazarı olan kul eğler

XIX. YÜZYIL

DERTLİ (1772-1845)

Asıl adı İbrahim olan Dertli, 1772'de Bolu/Gerede'nin Yeniçağa (Reşadiye) bucağına bağlı Şahnalar köyünde doğmuş, 1845'te Ankara'da vefât etmiştir. Babası Ali çiftçidir. İbrahim'in çocukluğu çiftçilikle, çobanlıkla geçmiştir. Babasının vefâtından sonra toprakları ellerinden alınan İbrahim, köyünden ayrılarak Dörtdivân'ın Deveciler köyündeki akrabalarına sığınır. İş bulmak umuduyla İstanbul'a giderser de iş bulamaz ve İstanbul'dan ayrılarak Konya'ya gider. Konya'da kahveci çıraklığı yapar. Burada âşıklığını da sergileme imkanı bulur. Bu yıllarda "Lütfi" mahlasını kullanır. Daha sonra Mısır'a giderek orada on yıl kalır. Mısır dönüşü köyüne gider ve evlenir; fakat başına buyruk yaşamaya olan eğilimi dolayısıyla bir süre sonra köyünü, evini terk eder. Amasya, Çankırı, Ankara, Sivas, vb. şehirleri dolaşır. 1826'da İstanbul'a gider, âşıklar arasına katılır, onlarla yarışır. 1840'ta intihara teşebbüs eder; ancak kurtarılır. Bu olaydan sonra "Dertli" mahlasını kullanır. 1845 yılında Ankara'ya giderken hastalanır ve Ankara'da vefât eder.

Gelenekten yetişen Dertli, Divân şiirine de aşinâdır. Pek çok Divân şairinin etkisinde kalmıştır. Hem heceyi hem de aruzu kullanmıştır. Divân şiiri tarzındaki şiirlerinde dil ve vezin kusurlarına rastlanır. Halk şiiri ve Divân şiiri tarzındaki ürünlerinin her ikisinde de Arapça, Farsça kelime ve tamlamaları kullanmıştır. Şiirlerinde dinî konulara rahat bir üslupla yaklaşır; ki "Telli sazdır bunun adı" dizesiyle başlayan ünlü şiiri, din adamlarıyla arasının açılmasına sebep olmuştur. Şiirlerinde en çok gurbet, hasret, dert, sıkıntı, vb. temaları işleyen Dertli, Geredeli Figanî ve Mudurnulu Yağcı Emin gibi âşıkları yetiştirmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Talât, Âşık Dertli, Hayatı-Divânı, 1928; Sadettin Nüzhet Ergun, Halk Bilgisi Mecmuası, s.162, 1928; Mehmet Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri, c.II, 1940, 1965; Muharrem Zeki Korgunal, Âşık Dertli Divânı, 1940; Pertev Naili Boratav-Halil Vdat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, 1943; Saime Çelikel, Âşık Dertli Divânı, 1943; Cahit Öztelli, TD, Aralık, 1954, Dertli-Seyranî, Hayatı, Sanatı, Şiirleri, 1953, 1964; Haşim Nezihî Okay, Bolulu Âşık Dertli Divânı, 1954, 1960; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Nurullah Ataç, Günce-I, 1972; Mahmut İşıtman, TFA, Şubat 1972; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Şemsettin Kutlu, Şair Dertli, 1979; Bülent Güldal, Karşı Dergisi, Haziran 1992; M. Öcal Oğuz, Milli Folklor, s. 34, 1997.

I

Telli sazdır bunun adı
Ne âyet dinler ne kadı
Bunu çalan anlar kendi
Şeytan bunun neresinde

Venedik'ten gelir teli
Ardıç ağacından kolu
Be Allah'ın sersem kulu
Şeytan bunun neresinde

Abdest alsan aldın demez
Namaz kılsan kıldın demez
Kadı gibi haram yeremez
Şeytan bunun neresinde

İçinde mi dışında mı
Burgusunun başında mı
Göğsünün nakışında mı
Şeytan bunun neresinde

Dut ağacından teknesi
Kirişten bağlı perdesi
Behey insanın teresi
Şeytan bunun neresinde

Dertli gibi sarıksızdır
Ayağı da çarıksızdır
Boynuzu yok kuyruksuzdur
Şeytan bunun neresinde

II

Havalanma telli turnam
Uçup gitme yele karşı
Zülüflerin tel tel olmuş
Döküp gitme yele karşı

Davlumbaza vur turayı
Dünden avladık burayı
Getir oğlan boz kulayı
Binem gidem yâre karşı

Şahinim var bazlarım var
Ördeğim var kazlarım var
Yâre تنها sözlerim var
Diyemem agyâra karşı

Dertli der ki dünya fâni
Seni seven n'eyler malı
Yakışmazsa öldür beni
Yeşil giyin ala karşı

III

Şairlik davâsın sürme ey gönül
Huzur-ı devlete âkılâne var
Benlik kapısından girme ey gönül
Bus eyle dâmenin dervişâne var

Düş râhına gözyaşların silerek
Gâhi ağlayarak gâhi gülerek
Miktarın tanıyıp haddin bilerek
Serkeşlik eyleme kâmilâne var

Ehl-i aşk olanın yüzü yerdedir
Bu benlik davâsı aşka perdedir
Dedim ki Dertli'ye derman nerdedir
Dediler devletli Alişân'a var

IV

Bahar seli gibi dağlar başında
Gör nice durlandım nice bulandım
Bir dar-üş şifadan boşanmış gibi
Sürüyüp zinciri hayli dolandım

Ömrüm helâk ettim dehrin peşinde
Yüz bin çile vardır her bir işinde
Hicran ocağında aşk ateşinde
Ciğer kebab oldum gör nice yandım

Gâhi sâil gibi kaldım yollarda
Gâhi Mecnun gibi gezdim çöllerde
Bir kısmet peşinde gurbet illerde
Çok meşakkat çektim çok yuvarlandım

Bıktım o sofunun ibâdetinden
Usandım mürşidin icâzetinden
Geçtim o tekkenin kerâmetinden
Çile-i felekten bezdim usandım

Himmeti bu imiş bize pirlerin
Hizmetin eyledim nice mirlerin
Çok mütesellimin çok vezirlerin
Sayesinde bir Dertli'lik kazandım

V

Harâba kul olduk bezm-i âlemde
Abâd olsak da bir olmasak da bir
Düştük çâre nedir dâma âlemde
Azâd olsak da bir olmasak da bir

Aşk oduna yanmış ciğer-kebâbız
Hicrile giryânız dide pür-âbız
Yapılmış yıkılmış hâne-hârabız
Bünyâd olsak da bir olmasak da bir

Biz şîrin elinden aşk meyi içtik
Hak ile bâtlı fark edip seçtik
Varlık dağlarını deldik de geçtik
Ferhad olsak da bir olmasak da bir

Ey Dertli âlemde biz şâh-ı diliz
Haktan hakikatten âgâh-ı diliz
Târik-i esrâra ervâh-i diliz
İrşad olsak da bir olmasak da bir

VI

Girdâb-ı mihnette kapandın kaldın
Vermedin bir yandan ses kara bahtım
Anladım gafilsin uykuya daldın
Deli poyraz gibi es kara bahtım

Alemde bir candan korkulmaz iken
Pençenden kimseler kurtulmaz iken
Arslana kaplana yırtılmaz iken
Dedirdin tilkiye pes kara bahtım

Dertli ya çıkar mı bu işin ucu
Şimdi farkedene yol altını tuncu
Evvel beğenmezdim mesî pabucu
Verdirdin çarığa mesî kara bahtım

VII

Sâkıya câmında nedir bu esrâr
Kıldı bir katresi mestâne beni
Şarab-ı lâlînde ne keyfiyet var
Söyletir efsâne efsâne beni

Refet nikabını ey vech-i enver
Zulmette gönlümüz olsun münevver
Şarâb-ı lâlinin lezzeti dilber
Gezdirir meyhane meyhane beni

Âşıkın çok belâ gelir başına
Tahammül gerektir adû taşına
Şem-i ruhsârına aşk ateşine
Yanmakta seyretsin pervane beni

Bakmazlar Dertli'ye algındur
Hakikat bahrine dalgındur deyi
Bir saçı Leyla'ya Mecnun'dur deyi
Yazmışlar defter-ü divana beni

VIII

Yâr neden hazzeder neden hoşlanır
Bilmem güzel nenin müptelâsıdır
Gönül gâh söyünür gâh ateşlenir
Ne çâre çekmeli aşk belâsıdır

Sefine-i aşkım engine saldım
Girdâb-ı mihnette eğlenip kaldım
Yüz bin aman dedim bir buse aldım
Hâsılı ömrümün kan bahâsıdır

Canlar feda olsun ahu veş göze
Hiç doymak olur mu bu şirin söze
Bin tekellüm ettik bakmadı yüze
Bilmem o yâr kimin aşinâsıdır

Dertli vazgelir mi ol meh-cebinden
Yahşi haber aldım öz nesebinden
Verdiği buseler lâl-i lebinden
İftar-ı vaslının diş kirasıdır

DERVİŞ MEHMET (1775-1828)

Derviş Mehmet, aslen Kerküklü olan Seyyah Hüseyin namıyla bilinen kişinin oğludur. Seyyah Hüseyin, Kerkük'ten ayrılarak Kerbela, Mekke ve Kırşehir'i (Sulucakarahöyük) dolaşarak Malatya'nın Arguvan ilçesinin İsa köyüne yerleşmiştir.

1775 yılında İsa köyünde dünyaya gelen Derviş Mehmet, (ya da Mehemmet) hakkında anlatılan hikayelere göre, haksızlığa, adaletsizliğe, ahlâksızlığa tepkisiz kalamayan dürüst bir kişidir. Köydeki bazı kişilerin köy halkına karşı takındıkları tavır, yaptıkları hareketler sebebiyle onlarla çatışmış, baş gelemeyince de İsa köyünü terk ederek Divriği'nin Anzahor köyüne göçmüştür. Bir müddet o köyde ikâmet eden Mehmet, daha sonra Arguvan'ın Karahöyük

köyüne yerleşmiştir. Çevresinde sevilen, sayılan, usta bir âşık olan Derviş Mehmet, Âşıkî (1760-1821) ve Şah Sultan adlı şairlere de hocalık etmiş, onların yetişmelerinde etkili olmuştur. 1828 (H. 1244) yılında vefât eden Derviş Mehmet'in şiirleri henüz derlenip toplanmamıştır.

Mizacı gereği Derviş Mehmet, şiirlerinde daha çok din, ahlâk, dürüstlük gibi konuları işlemiş, yaşadığı toplumda adalet, sevgi, saygı gibi duyguların gelişmesine gayret etmiştir.

KAYNAKÇA

Mehmet Halit Bayrı, Milli Mecmua, s.107, 1928; Ziya Gürel, Ülkü Dergisi, s.17-19, 1948; Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, 1955; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c. I, 1993.

I

Nefes harceyleyip sarma araya
Bir özün bilmeze bildiremezsin
Alıcı olmadan gelip geçene
Gel al demek ile aldıramazsın

Din Muhammed dini taptığın tapı
Yıkılır mı Hakk'ın yaptığı yapı
Yüz yıl emek çeksen yapılmaz kapı
Kumdan duvar örüp kaldıramazsın

Yavru şahin salar mı Sal demekle
Gönül dost mu bulur bul demek ile
Ağlamış gül yüzlü demek ile
Hak'tan izn'olmazsa güldüremezsin

Derviş Mehemmet'im koyma hâini
Herkes beğenmiyor kendi huyunu
Dibi delik kaba aşkın suyunu
Taşıyıp yorulma dolduramazsın

II

Gam yeme divâne gönül
Herkes ettiğini bulur
Kimseye hiyle eyleme
Ettiğin yoluna gelir

İnsan Hakk'ı bulmayınca
Hak'tan kerem olmayınca
Ya ölmeden ölmeyince
Her kişi de kul mu olur

Âşık olan serden geçer
Arif olan akı seçer
Her kuş zümresiyle uçar
Kargadan bülbül mü olur

Aşk atına binmeyince
Aşk meyinden kanmayınca
Gül ağacı olmayınca
Her çalıda gül mü olur

Derviş Mehmet'im buzular
Aşk ile sinem sızılar
Gerçeği tanır gaziler
Şahtan gayri pîr mi olur

III
Gerçeğin aslın sorarsan
Biz muhabbetten geliriz
Kaptan kaba süzülürüz
Aşk ile hâsıl oluruz

Aşktır anamız atamız
Aşktır ceddimiz ötemiz
Aşktan geliyor gıdamız
Yanarız büryan oluruz

Derviş Mehemmet'im diye
Gerçek olan aşka uya
Cennette hülleyi giye
Ulu divandan geliriz

Hak bizi aşktan uyardı
Hak nûru ile boyardı
Rahmet suyu ile yudu
Ta'n ederler körler bizi

Evliyanın yolu düzdür
Geceler bize gündüzdür
Üstat bize kılavuzdur
Hakka doğru yollar bizi

Derviş Mehmet özün bilir
Bülbülün arzusu güldür
Yolumuz bir ulu yoldur
Şah peşinde eğler bizi

IV

Şu fâni dünyaya geldim geleli
Çok ağır bahalar biçildi bize
Yüküm lâl ü gevher kıymeti ağır
Bahâsın kesmeye dil geldi bize

Havva'nın koynunda gizli hâl oldum
Ak mürekkep idim kızıl kan oldum
Taâlâ emretti cihana geldim
Çok şükür din iman bol geldi bize

Yetmiş yıldır mihman idim bu handa
Ruhumuz aşnâ idi şu cihanda
Gafil olma elbet anladın sen de
Ömür tamam olmuş gel oldu bize

Derviş Mehemmet'im nurunu gördüm
Aman mürvet dedim dârına durdum
Seni bir bildim de billâhi yandım
Gayri bundan geri emroldu bize

ERZURUMLU EMRAH (1777-1860)

Hayatı hakkında yazılanlar kesin bilgilerden çok söylentilere dayanmaktadır. Erzurumlu Emrah'ın hayatına dair üzerinde birleşilen bilgilere göre Erzurum'un Tanbura köyünde 1770, 1815 veya 1820 yıllarında doğmuştur. Erzurum'da medresede öğrenim görmüş ve Nakşibendi tarikatının Halidiye kolu şeyhi Mevlâna Halit'e bağlanmıştır. Şiirlerinden edinilen bilgilere göre Sivas, Konya, Niğde, Tokat ve Kastamonu gibi illerde dolaştı. Kastamonu'da eşraftan Alişan Bey'in sevgi ve yardımını kazandı. Uzun süre onun yanında kalan Emrah, Alişan Beyin yardımlarıyla evlendi. Beyin ölümü üzerine Kastamonu'dan ayrıldı. Sinop ve Trabzon'a gitti. Karısının ölümü sonrasında Niksar'a geldi. Ölümüne dek Niksar'da kaldı. Çırağı Tokatlı Nuri'nin bir şiirinde verdiği bilgiye göre 1860'ta vefât etti.

Aldığı medrese eğitiminin etkisiyle tasavvuf ve Divân şiirine öykünen şiirler yazan Emrah, bu şiirlerde gereken olgunluğa ve orijinallığe ulaşamadı. Özellikle Fuzulî, Bâki ve Nedim'e özenen tarzda şiirler yazdı. Ağır dili ve aruzu yetkince kullanamayışı ile taklitten öteye gidememiştir. Aruz ölçüsüne yeterince hakim olamayışı nedeniyle şiirlerinde imale ve zihaf gibi ölçü bozuklukları, zorlamalar ve dil yanlışları, Onun aruzlu şiirlerinin küçümsemesine neden olmuştur. Ancak, Emrah'ın klasik şiirin samimi bir hayranı ve takipçisi olduğunu söyleyebiliriz. Asıl kişiliğini ve başarısını heceyle söylediği şiirlerle göstermiştir. M. F. Köprülü, Emrah'ın tasavvufa bağlı bir derviş olması

nedeniyle Arapça ve Acemce kelimelere âşinâ olması, klasik edebiyatı da belirli bir ölçüde bilmesi gibi etkilere rağmen, halk diliyle ve halk zevkine uygun şuh nağmelere de sık sık tesadüf edildiğini, şairin asıl özelliğini de bu parçalarda gösterdiğini belirtir.

Emrah'ın şiirinin ana teması aşktır. Gerek tasavvufi, gerekse din dışı şiirlerinde şiir, aşkın anlatımında bir araçtır. Bu nedenden olsa gerek, Emrah, şiirimizde kimilerinin derviş, kimilerinin âşık olarak andığı bir şairdir. Eflatun Cem Güney, bu konuda “Derviş Emrah da âşık Emrah da şiiri terennüm için bir vasıta bildi ve her ikisi de aşkını milli dil, milli vezin ve milli zevkle terennüm etti; derviş Emrah'ın terennümleri nefes oldu, ilahî oldu. Âşık Emrah'ın terennümleri de koşma oldu, destan oldu” demektedir. Şiirlerinde coşkun aşk duygusunun yanında ahlâklı olmayı, alçakgönüllülüğü, iyimserliği öğütleyen didaktik şiirlerini de anmamız gerekir.

KAYNAKÇA

Divân-ı Emrah, 1916; Mehmet Fuad Köprülü, XIX. Asır Saz Şairlerinden Erzurumlu Emrah, 1929; Murat Uraz, Âşık Emrah, Hayatı, Şiirleri, 1943; Hikmet Dizdaroğlu, Türk Halk Bilgisi Haberleri, Ocak 1947, Ülkü, Nisan 1948, TF, Mayıs-Haziran 1980; Eflatun Cem Güney-Çetin Güney, Erzurumlu Emrah, Hayatı ve Şiirleri, 1958; Vehbi Cem Aşkun, Büyük Halk ve Saz Şairi Emrah, 1942; Orhan Ural, Dost Elinden Gelen Turna: Erzurumlu Emrah, 1976; Metin Karadağ, Erzurumlu Emrah, 1996; Dilaver Düzgün, Milli Folklor, s. 47, 2000.

GAZEL

Öyle sûzânâm ki âteş-hâneler ağlar bana
Şem'aya hayrân olup pervâneler ağlar bana

Nâr-ı aşkum öyle te'sîr eylemiş kim 'âlemde
Ah idüp sahrâ-nişîn divâneler ağlar bana

Açılıp güller gibi râz-ı derûnum bilseler
Gulgul-ı Mînâ değül peymâneler ağlar bana

Öyle bir âlûde-i hicrânâm ki bezm-i 'aşkda
Mey yanar ney zâr eder mestâneler ağlar bana

Yâr elinden çekdiğüm Emrâhî takrir eylesem
Âşinâlardan füzûn bîgâneler ağlar bana

GAZEL

Ey sabâ derdüm bir dildâre söyle ağlasun
Vasf-ı hâlüm lebleri sükkâre söyle ağlasun

Zülfinün sevdâsına gönlüm virelden ben ânun
Çekdiğüm mihnetleri ol yâre söyle ağlasun

Sakla sırrum dime duymasın kûyundaki ağyârların
Bülbül-i giryendene gülzâra söyle ağlasun

Hasretinden rûz u şeb âteşlere pervâne-veş
Yandıgum o tal'âtı ruhsâra söyle ağlasun

Vasf-ı hâlüm söyleyem sen dinle ey bâd-ı sabâ
Ol güzeller serveri hünkâra söyle ağlasun

Nâme yazdum derdile Emrâh kan ağlar hâmeler
Öz dilinden ol şîrîn güftâre söyle ağlasun

III

Sabahtan uğradım ben bir fidana
Dedim mahmur musun dedi ki yoh yoh
Ak elleri boğum boğum kınalı
Dedim bayram mıdır söyledi yoh yoh

Dedim inci nedir dedi dişimdir
Dedim kalem nedir dedi kaşım
Dedim onbeş nedir dedi yaşım
Dedim daha var mı söyledi yoh yoh

Dedim ölüm vardır dedi aynımda
Dedim zulüm vardır dedi boynumda
Dedim ak memeler dedi koynumda
Dedim ver ağzıma söyledi yoh yoh

Dedim Erzurum nen dedi ilimdir
Dedim gider misin dedi yolumdur
Dedim Emrah nendir dedi kulumdur
Dedim satar mısın söyledi yoh yoh

IV

Taksîm-i eleştirir insana ey dil
Cehd ile redd olmaz câh-ı tecelli
Ne ise murâdı olunca tekmil
Bir dem karar etmez mâh-ı tecelli

Kâmûran ahter-i hüsrevân iken
Adalet tahtında adil bir hân iken
Duymadın mı Edhem bir sultân iken
Kul etdi kendine şâh-ı tecelli

Görmedin bir şahıs gözetmez kulun
Hemen sen âdem ol kullukta bulun
Emrah bir gün olur necâtı bulun
Gösterir bir yüzden râh-ı tecelli

V

Kerem kıl ey sâki yüz verme bana
Gönül o yüzlerden farıdı gitti
Sevdâ illetinden açma söz bana
O illet bana bir nâr idi gitti

Ezelden gül gibi olurdum handan
Şimdi bülbül gibi kalmışım giryân
Ya nice ağlayıp etmeyim efgan
Yârim sadakatli yâr idi gitti

Gözlerine yârin muvafık ismi
Hüsüne düşmüştür mutabık ismi
Ne zaman okunsa bir âşık ismi
Derler ki Emrah var idi gitti

VI

Bir seher uğradım göl kenarına
Sunam beni gördü yüzmeye durdu
Çalındı çırpındı çıktı kenara
Elâ gözlerini süzmeye durdu

İstedim kendimi bu göle atam
Elimi uzatıp yavruyu tutam
Bir hayâl eyledim sarılıp yatam
Vefâsız gönlümü üzmeye durdu

Emrah şahin almış bugün yalçını
Yel esdikçe döker bele saçını
Arz-ı hâl eyledim visal bacını
İnci dişlerini dizmeye durdu

VII

Tutam yâr elinden tutam
Çıkam dağlara dağlara
Olam bir yaralı bülbül
İnem bağlara bağlara

Birin bilir binin bilmez
Bu dünya kimseye kalmaz
Yâr ismini desem olmaz
Düşer dillere dillere

Emrah eydür bugünümdür
Arşa çıkan tütünümdür
Yâra gidecek günümdür
Düşem yollara yollara

VIII

Ey tabib el çek yaram üstünden
Sen benim derdime devâ bilmezsın
Sen nasıl tabibsin yoktur ilacın
Yaram yürekdedir sarabilmezsın

İçerim yanıyor kendim havayı
Çekmeyen ne bilir aşkı sevdâyı
Yıktın viran oldu kalbim sarayı
Çünkü bir taşını koyabilmezsın

Emrah eydür yalan oldu sözlerim
Muhabbetin can evimde gizlerim
Ne durursun ağlasana gözlerim
Gitti kaşı kara görebilmezsın

IX

Ezel kâtipleri tahrir edince
Benim ikbâlimi kara yazmışlar
Aşıkı mâ'şuka taksim edince
Beni bir vefâsız yâre yazmışlar

Âşık olup râh-ı aşkı gezenler
Defter-i uşşâka derdi yazanlar
Arsa-yı tekye üzere nâmım kazanlar
Hüb nâmımız cevher-bâre yazmışlar

Kuranlar bu bezm-i aşkın dolabın
Çekmişler dilberin cevrin itâbın
Yazanlar Ferhâd ü Mecnûn kitabın
Emrah'ı da bir kenara yazmışlar

ZİLELİ FEDAİ (? - ?)

Âşık Talibî'nin çıraklarından olan Fedaî'nin hakkındaki bilgilerimiz oldukça kısıtlıdır. Ustası âşık Talibî'nin (1735-1813) ölüm yılı göz önüne alındığında Fedaî'nin 1813'ten sonra sağ olduğu ve bu bilgiden hareketle de onun XVIII. yüzyılın son yarısı ile XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı bilgisine ulaşılabilir. Mahlasından da anlaşılacağı üzere Fedaî, Zile'de doğmuştur.

Halk şiirimizde Fedaî mahlaslı birkaç şair vardır ve doğal olarak da bunların şiirleri birbirine karıştırılmıştır. Özellikle Divriği'nin Höbek köyünde doğan ve 1866'da vefât eden Âşık Mahmut Fedaî ve Amasya'nın Ebemili köyünde doğan ve 1940'ta vefât eden İsmailoğlu Hüseyin Ağa'nın şiirleri birbirine karıştırılmıştır.

Anadolu'nu pek çok yöresini, İstanbul'u gezen Fedaî, Mısır'a kadar gitmiştir. Alevî- Bektaşî bir şair olan Fedaî, iyi bir öğrenim görmüş, Divân şiiri ve halk şiiri tarzında ürünler vermiştir. Şiirlerinde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara yer veren Fedaî, halk şiiri tarzındaki şiirlerinde daha liriktir.

KAYNAKÇA

Cahit Öztelli, Zileli Şairler, 1944, Halk Şiiri, XVII.yüzyıl, 1955; Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî Şairleri ve Nefesleri, 1955; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Mehmet Yardımcı, Yüzyıllar Boyu Zileli Halk Ozanları, 1983; Mehmet Yardımcı-Hayrettin İvgin, Zileli Fedaî, 1983; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I,1993.

I

Seyyah olup şu âlemi gezerken
Rahi kıldı bizi yolu Elif'in
Kaşlar değer on sekiz bin âlemi
Dökülmüş gerdana teli Elif'in

Adın sordum Elif dedi naz ile
Aşkına kıya baktı göz ile
Beni eğlendirdi türlü söz ile
Öter bülbül gibi dili Elif'in

Otak kurmuş yaylasının salında
Ahd-ı z'arım kaldı zülfü telinde
On iki boy aşiretin dilende
Söylenir gerdanda hâli Elif'in

Ne hoş söyler çoktur onun edâsı
Altın tasta âb-ı zülâl bâdesi
Bir ben değil cümle âlem gedâsı
Hizmetinde çoktur kulu Elif'in

Ne hubça yaratmış keremler kâni
Arttı Fedâi'nin âh u figanı
Açılmış koynunda bağı bostanı
Kokar menevşesi gülü Elif'in

II

Dün yine bir haber geldi sıldan
Eski derdim yaralarım yeniler
Yitirdim kendimi bilmezem n'oldum
Başım ağır kulaklarım çiniler

Bâri Hüda nasip etmiş sılamı
Diyar-ı gurbette buldum lelâmı
Gayet arzuluyor gönül selâmı
Ah ettikçe yüce dağlar iniler

Bir haber gelmedi nazlı yârımdan
Söylemem derdimi billâh arımdan
Ateşler yakmışlar benim narımdan
Vücudumda azalarım iniler

Garip anam acep beni arar mı
Gelenden geçenden haber sorar mı
Dünyada acep bir daha görür mü
Ah ettikçe vücudumuz iniler

Sağ olur da ben sılama varırsam
Kömür gözlüm mah cemâlin görürsem
Yedi yıllık ah u zârım alırsam
Artar ömür imanımız yeniler

İlim fırkatiyle düştüm Bursa'da
Arzular vatanım Fedai serde
Garip mezarları çoktur bu yerde
Ölürsem derdimden kabrim iniler

III
Ayrılık günleri geldi yetişti
Bu derde çâre bulamam gayrı
Be kardeşler bize ölüm yetişti
Ecelime derman bulamam gayrı

Anam atam gelip başıma üstü
Yemişim bitmeden gazelim düştü
Yüklendi barhânem kervanım göçtü
Bir dahi bu yurda konamam gayrı

Bu can geldi hulk evine dineldi
Azalarım an an oldu söküldü
Yiğitlik sarayı bugün yıkıldı
Yıkıldı sarayım yapamam gayrı

Azrail gelince kabzeder canım
Bir kuru tahtada yuyarlar benim
Eğnimden libasım soyarlar benim
Bir dahi libasım giyemem gayrı

Tâlipler içinde bir hub dil idim
Seherde açılmış bir gonca gül idim
Gül dalında öten bir bülbül idim
Bir daha bu güle konamam gayrı

İletirler beni kabre koyunca
Sual melekleri karşı gelince
Dil damak kuruyup burda kalınca
Kimselerden imdat bulamam gayrı

Fedaî eydür acep böyle ne hâldir
Mevlâm lûtfun eyle cümlemiz güldür
Benim gideceğim bir irak yoldur
Bir dahi bu yoldan gelemem gayrı

IV
Arzuhal eyledim şahlar şahına
Kıl derdime derman el'aman dedim
Özüm türab ettim ben dergâhına
Dahi birliğine yok güman dedim

Kameti melektir siması huri
Uğruna koymuşum bu can u seri
Bir ihsan eylersen tez eyle bâri
Serde takat yoktur hal yaman dedim

Beni Mecnun etti mahmur bakışın
Ciğer kebab aşk oduna yakışın
Ruhum gelip şu bedene akışın
Şefaât kânisin Mustafa dedim

Kaşlar nizam kurmuş kirpik terazi
Nur ile boyanmış yüzünün benzi
Lebin şekerinden ver bazı bazı
Kulundur Fedai ol zaman dedim

V
Nedir benim melûl mahzun gezdiğim
Ağlayıp yandığım yâr senin için
Ciğerciğim delik delik deldiğim
Ağlayıp yandığım yâr senin için

Yandırdın odlara düşürdün nâra
Sinem biryân olmuş ciğirim pâre
Lokman ele geçse bulsa bir çâre
Yanıp yakıldığım yâr senin için

Canım intizarda gözüm yollarda
Mecnun ettin beni koydun çöllerde
Diyar-ı gurbette garip illerde
Ağlayıp yandığım yâr senin için

Fedâi der böyle imiş kaderim
Dünya benim olsa şâd olmaz gönlüm
Ehl-i beyt aşkına eğridir boynum
Yanıp tutuştuğum yâr senin için

ÂŞIK KUSÛRÎ (1779- ?)

1779 (H. 1193) yılında Darende'nin Ayvalı bucağına bağlı Kızılcaşar köyünde doğan Âşık Kusûrî'nin asıl adı Ömer'dir. Küçük yaşlardan itibaren aldığı dinî eğitim sonucu imâm olmuş, hayatını imâmlik ederek kazanmıştır. On beş yaşında âşıklık etmeye başlayan Ömer, Anadolu'nun pek çok yöresinin (Maraş, Çorum, Keskin, Sivas, Antep, Urfa, vd.) yanında Musul, Yafa gibi şehirleri de gezip görmüş, bilgisini, görgüsünü artırmıştır. 1852'de Gümüşüğin'e gittiği, oraya yerleştiiği bilinen Kusûrî'nin ne zaman vefât ettiği bilinmemektedir.

Karac'oğlan, Âşık Ömer ve Gevheri'den etkilenen Kusûrî, şiiirlerinde aşk, ayrılık, gurbet, hasret temalarını işlemiştir. Hayatının son yıllarında dine yönelen, hatta bir tarikâte girdiği bilinen Kusûrî, din, ahlâk temalarında da ürünler vermiştir. Şiiirlerinde hece ve aruzu kullanan Kusûrî, asıl şiiir gücünü halk şiiiri geleneğinde göstermiştir. Dili oldukça sâde ve liriktir. Aruzla yazdiiğı şiiirlerde ise, aruz kusurlarına, yabancı kelime ve tamlamalara rastlamak mümkündür.

KAYNAKÇA

Vehbi Cem Aşkun, Sivas Folkloru, 1941; Türk Dili, Ekim 1955; M. Kaya Bilgegil, XVIII. Yüzyıl Saz Şairlerinden Kusûrî, 1942; Eflatun Cem Güney, Meslekî, 1953; Vasfî Mahir Kocatürk, Saz Şiiiri Ant, 1963; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıl Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiiri Ant. 1978; İbrahim Aslanoğlu, Söz Mülkünün Sultanları, 1985; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran, 1989, s. 445-450; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiiri, c.I, 1993.

I
Seyyah olup şu köyleri gezerken
Kanberli'de bir güzele uğradım
Dilberleri defterime yazarken
Kanberli'de bir güzele uğradım

Açılmış baharda gülü nergisi
Kulun işi değil Hakk'ın vergisi
Otuz iki saçlarının örgüsü
Kanberli'de bir güzele uğradım

Ayağında kundurası mesi var
Gökten inen turnalardan sesi var
Ellerinde kınaların hası var
Kanberli'de bir güzele uğradım

Sal'vermiş kuşağı dökmüş dizine
Sürmeler çekinmiş elâ gözüne
Kaçtı benden bakamadım yüzüne
Kanberli'de bir güzele uğradım

Kusûri'yim bu yıl burda kışlasam
Güzelleri medhetmeye başlasam
İzin alsam al yanaktan dişlesem
Kanberli'de bir güzele uğradım

II

Muhannetin karnı doysa pilava
Hayr ü bereketi tavada sanır
Ulu kuşlar hiç görünmez gözüne
Bir şahin olmuşum havada sanır

Celladım der bir figanı sandırsa
Adem değil halkı nâna kandırsa
Beş paralık bir mum alsa yandırsa
Bu cümle alemleri ziyada sanır

Demez ki hayvanım yese otlansa
Mert olursa her mihnete katlansa
Muhannet bir ata binse atlansa
Kendinden gayrisin piyade sanır

Hurrem olur ekticeği biterse
Tüccar olur takke alıp satarsa
Beş kuruşa kudureti yeterse
Kendini bir büyük payede sanır

İlâhi namerdi hadden aşırma
Kusûri'yi tarikinden şaşırma
Sonradan görmüşe yolun düşürme
Şöhretin cümleden ziyade sanır

III

Bir âhu gözlünün iftirakından
Aktı gözüm yaşı döndü sellere
Deli gönül vaz gelir mi yârinden
İner gider sahralara çöllere

Beni can evimden odlara yakıp
Hasret ırmakları gözümden akıp
Zülûf kemendini boynuma takıp
Beni mahpus eylemiştir tellere

İsmimiz ortada olmuş Celâli
Var mı benim gibi başı belâli
Şunda bir güzele meyil vereli
Düşürdü ismimiz dilden dillere

Kâr etti kalbine rakibin sözü
Tor suna çevirdi bizlerden özü
Dokundukça gözlerime ay yüzü
Düşüyorum ak gerdanda hallere

Aşıklar içinde Kûsurî serdar
Asasız dolaştım ben diyar diyar
Güllerde dikenî yaratan settar
Kalır m'ola bu âhımız illere

IV

Başımıza erdi belâ tufanı
Hazan erdi bu gülşende nem kaldı
Bürüdü goncayı harın yaprağı
Pinhan etti gülistanda nem kaldı

Benim yârım hem deli hem usludur
Ahulardan ak turnadan seslidir
Gündüzün gamlıyım gecem yasıdır
Gözüm yaşlı şadımında nem kaldı

Bir yavru sevmişim gayet küçücek
Mest olmuştur aşk badesin içecek
Mâil olur gül rengine her çiçek
Lâle sümbül ü reyhanda nem kaldı

Kusûrî'yim kimse bilmez halimden
Kararmışım neşe gelmez elimden
Ayrı düştüm vatanımdan ilimden
Yardan özge tatlı canda nem kaldı

V

Ayrılık göçünü çekip giderim
Gel ağla sevdiğim yol ayrı düştü
Bu yerlerin terkin vurdum n'iderim
Gel ağla sevdiğim yol ayrı düştü

Aradım bulmadım derde devâyı
Yüzün döner gâhe kesme duâyı
Gönül arz (u) ediyor Çukurova'yı
Gel ağla sevdiğim yol ayrı düştü

Dostum usul boyun benzer fidana
Firkat düşer aşk şerbetin tadana
Sağ olursak meskenimiz Adana
Gel ağla sevdiğim yol ayrı düştü

Şimden geri kâküllerin düzeltme
Her gördüğün yâra gerdan uzatma
Gelir deyi yollarımız gözetme
Gel ağla sevdiğim yol ayrı düştü

Kusûrî'yim çok ağlarım gülemem
Firkatinden gözüm yaşı silemem
Gidem de eğlenem belki gelemem
Gel ağla sevdiğim yol ayrı düştü

ÂŞIK ŞEM'Î (1783-1834/1839)

Asıl adı Ahmed olan Âşık Şem'î, 1783'te Konya'da doğmuş, kimi kaynaklara göre 1834, kimilerine göreyse 1839'da yine Konya'da vefât etmiştir. Helvacı Mehmet Ağa'nın oğlu olan şair, öğrenim görmemiş, küçük yaştan itibaren babasının yanında çalışmıştır. Gençlik döneminde Konya'da âşık kahvelerine giden ve oralarda çeşitli yörelerden gelen âşıkları dinleyen Şem'î, türbe kahvehanesini işleten Âşık Dertli ile dost olmuştur. Mevlevî dergâhı şeyhi Hemdem Sait Çelebi ile tanışmasının ardından Mevlevî tarikâtine girmiştir. Âşık Sürûrî'den okuma-yazma öğrenen şair, birkaç defa İstanbul'a gitmiş, İstanbul'da âşık kahvelerinde, konaklarda sanatını icrâ etmiş, yarışmalara katılmış, devrin âşıklarının ve dinleyenlerin takdirini kazanmıştır. İstanbul'daki ünü padişah III. Selim'e kadar ulaşan Şem'î'yi padişah, yanına çağırılmış, onu dinlemiş ve ödül olarak Konya baş havalalığı (su memurluğu) görevini vermiştir. Uzun süre bu görevi yürüten Şem'î, daha sonra çarşı ağalığı görevine getirilmiştir.

Klasik kültüre âşinâ olan Şem'î, aruz ve heceyle dinî temalı şiirler yazmıştır. Heceyle yazdığı şiirler sayıca azdır. İrticalen söylediği şiirleriyle ve özellikle de destanlarıyla ünlenmiştir. Âşık Ömer'in etkisinde kalan Şem'î, onun gibi şiirlerinde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalara yer vermiştir.

KAYNAKÇA

M. Zeki, Yeni Fikirler Dergisi, s. 5, 1927, HBH, s. 29, 1933; M. Halit Bayrı, TFA, s. 7, 1950; İbrahim Aczi Kendi, Âşık Şem'î Konuşuyor, 1951; Cahit Öztelli, TFA, Haziran 1953; Refik Ahmet Sevilgil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, 1972; Afif Evren, Çağrı Dergisi, 1-5 1971; Feyzi Halıcı, Çağrı Dergisi, Aralık 1976, Âşık Şem'î, Hayatı ve Şiirleri, 1982; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Bâzâr-ı aşk içre cevri güzeller
Mezada vermişler kapan kapana
Dü çeşmimde zuhur eyledi seller
Durmaz mevc urur kapan kapana

Cemâlin gösterdi bir iki dilber
Gönül hiç durmayıp gördüğün ister
Biri kaymak satar birisi şeker
Münasip bulmuşlar kapan kapana

Mekadir anlamaz bir canânım var
Sermaye aşkımdan çok ziyanım var
Muhabbet çarşısında bir kapanım var
Gam alır satarım kapan kapana

Hamdolsun pirimden aldım himmeti
Dilerim bâzuda bulam kuvveti
Uyandırdım Şem'î'm giydim kisbeti
Geldim rakıyblere kapan kapana

II

Şimdiki dilberler söze uyarlar
Bakmazlar gedâya ararlar bayı
Onlar dâim atlas libas giyerler
Beğenmezler bizim eski abayı

Cilâ-yı kalbtir aşk olmaz mı vâki
Bu cihan kimseye kalmadı bâki
Mevlâyı seversen mey sunan sâki
Nevbetim geldikçe kesme çabayı

Güzel ahlâkına dil oldu hayran
Mevlâm işimizi eylesin âşân
Hatıra geldikçe oğul Ali Can
Çıkarma gönülden Şem'î Babayı

III

Derununda muzır derdi olanlar
Gizli gizli bâb-ı Lokmân'a düşmüş
Derd-i gam araken safâ bulanlar
Uygun ahbâb ile yârâna düşmüş

Muhibb-i sâdıklar bigâne olmuş
Muhabbet sağının gülleri solmuş
Çay taşı yakutun bahâsın bulmuş
Şimdi cevâhirler ummâna düşmüş

Terk-i vatan etmiş çıkmış elinden
Kapamış guşunu halkın dilinden
Aciz tâciz kalmış densiz elinden
Yazık garip baykuş virâna düşmüş

Cem'olaldan beri ervâh-ı mahlûk
Dediler ki bize bir eğlence yok
Taksim olunanda âşık ma'sûk
Şem'i'nin şem'ine pervâne düşmüş

IV

Çevrilir başıma cihan dâr olur
Bana efendimden itâb olunca
Bülbül gibi işim âh u zâr olur
Gül yüzünden ref-i nikab olunca

Efendim beğendim tarz-ı edânı
Onun'çün çekerim cevr ü cefânı
Boşlamam dilimden medh ü senânı
Sin'e girip tenim türab olunca

Derunum şehrini odlara yakma
Nüsha-i kübrâdır gönül hor bakma
Mevlâ'nın yapısın kasededip yıkma
Ta'mir kabul etmez harab olunca

Derd-i aşkın ile şişte püryânım
Semâya ser çekti âh ü efgaanım
Safâ mı kesbettin benim sultânım
Şem'i'nin ciğeri kebâb olunca

V

Mahbûb-ı cânâna gönül verenler
Gurbet ele düşmüş dağlar dolanır
Yitirip aklını mecnun olanlar
Al yerine kara bağlar dolanır

Aşk elinden bu sevdâya uğradı
Pervânenin yanmaktadır muradı
Benim'çün etmesin bülbül feryadı
Goncanın başına çağlar dolandır

Dünyaya geldi bir nice evliyâ
Hiç biri şâdolup gülmedi mi ya
Şem'i gurbet elde yâr diye diye
Akıtıp gözyaşı ağlar dolandır

SİLLELİ SÜRÛRÎ (? - 1856)

Şiirlerinde Silleli Sürûrî, Âşık Sürûrî ve Konyalı Sürûrî mahlâslarını kullanan ve asıl adı Osman olan âşık, Konya'nın Sille bucağında doğmuş, 1856 yılında vefât etmiştir. Konyalı Şem'î'nin çıraklarındanır. Az da olsa medrese eğitimi aldığı tahmin edilen Sürûrî, sazda sözde ustalaşınca İstanbul'a gitmiş; âşık kahvehânelerinde, şenliklerde, konaklarda sanatını icrâ etmiş, ünü saraya kadar ulaşmıştır. Padişahın huzurunda sazı ve sözü beğenilen Sürûrî, söylentilere göre kendisini çekemeyen rakipleri tarafından zehirlenerek 1856 (H.1272) yılında öldürülmüştür.

Hece ve aruzla şiirler söyleyen ve yazan Sürûrî'nin heceyle söylediği şiirlerde daha başarılı olduğu görülür. Aruzla yazdığı şiirlerinde ise, Fuzûlî'nin etkisi görülür. Şiirlerinde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanan Sürûrî'nin dili ağdalıdır. El yazısıyla hazırladığı divânı yayımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Silleli Sürûrî, 1933; M. Halit Bayrı, TFA, Kasım 1949, Halk Şiiri, XIX:Yüzyıl, 1956; Abdülkadir Erdoğan, TFA, s. 21, 23, 1951, s. 30, 37 1952; Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Mustafa Aydın, TFA, Aralık; Saim Sakaoğlu, Türk Dili, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Sâkıya tez yetiş câna ulaştır
Bağrı kebâbıma gel dök elif bâ
Meclis-i irfânda bâde ulaştır
Kâseyi doldur ver verme elif zâ

Merhamet kıl bana gözleri âfet
Aşkıma dûşolan bulmaz selâmet
Yaktı bu sînemi aşk-ı harâret
Eridi kalmadı tende elif tâ

Tekye-i hüsnünde boynum bükürüm
Hayâlin fikredüp yaşlar dökerim
Cemâlin gördükçe ben Hû çekerim
Çıkmadı hiç derûnumdan elif hâ

Sürûrî âşkın bulunmaz fevkı
Dem bu dem sürelim safâyı zevkı
Âşkın kandilinin parlasın şevkı
Uyar fitilini rûyı elif yâ

II

Bir şirin şivekâr aklımı aldı
Melek midir huri midir yâr mıdır
Vücudum şehrine velvele saldı
Figan mıdır feryat mıdır zâr mıdır

Henüz girmiş dilber on üç yaşına
Çoğunu bendetmiş sırma saçına
Terlememiş memeler koynu içinde
Elma mıdır turunç mudur nar mıdır

Bağırım yaktı benim ol bağı çelik
Kesilmiş her yanı sımsıkı ilik
Bir güzelde olmaz böyle güzellik
Pembe midir sepen midir kar mıdır

Sürurî der hublar tüccarı oldum
Bazar-ı aşk içre birisin buldum
Hasıl-ı ömrümü verdim de aldım
Zarar mıdır ziyan mıdır kâr mıdır

III

Ağlarım gurbette sefil kaldığım
Benli Leylâ nazlı Leylâ duymasın
Garip bülbül gibi melûl olduğum
Benli Leylâ nazlı Leylâ duymasın

Gurbet ilde beni nâra yaktığın
Boynuma lâle-i aşkı taktığın
Çeşimde cû gibi seller aktığın
Benli Leylâ nazlı Leylâ duymasın

Sürûrî âşkın dinle hâlini
Gurbet sanıyorum aldı bâlini
Başına sardığın mihnet şalını
Benli Leylâ nazlı Leylâ duymasın

IV

Bülbül oldum her dem işim âh u zâr
Açılmadık gonca gülde figaanım
Zikr ü virdim edip bir ism-i nigâr
Ruz ü şeb okurum dilde canânım

Tig-i gamın bu sineme basarsa
İşte bıçak işte hançer keserse
İşte kemend işte kendi asarsa
Zülf-i dâra geldim belde urganım

Kul olanlar elbet işler kusuru
Şah olan affeder gözlerim nûru
Öldürürsen öldür kaain Sürûrî
Mühürlenmiş durur elde fermanım

V

Sevdiğim düşürme beni dillere
Sırrımı âleme ifşadan sakın
Varıp da meylini verme ellere
Sevdaı başımı kavgadan sakın

Bir âh etsem Arş-ı alâya çıkar
Korkarım ki çerh-i gerdûnu yıkar
Nâr-ı aşkım benim dünyayı yakar
A canım kendini cefadan sakın

Derd-i aşkın gibi bir müşkil beter
Var mıdır dünyada ey bağı mermer
Hatıra gelmez mi ol hevl-i mahşer
Huzur-ı divanda dâvadan sakın

Felekten başıma yağsa gam taşı
Tutarım daima açarım başı
Sürûrî durmuyor gözlerin yaşı
Akar dalgalanır dalgadan sakın

VI

Dinlen hey ağalar derdimi bugün
Sözü sükker lebi bala vuruldum
Hatırımdan gitmez lâle-i gülgun
Yanaklarda olan ala vuruldum

Eğnine giyinmiş firengi dibâ
Maarif mâdeni mahbûb-ı zibâ
Erguvan mı bilmem kameti tubâ
Boyu servi gibi dala vuruldum

Mecnun gibi daim gezerim sahra
Cihana gelmemiş böyle dilâra
Kemandır kaşları ruhları hamra
Zenahdanda siyah hâle vuruldum

Süruri der aşkın bahri boşandı
Beyaz gerdanına benler döşendi
Kırmızı lâhuri kuşak kuşandı
İnce belde Kişmir şala vuruldum

DADALOĞLU (1785?-1865?)

Dadaloğlu'nun doğumu ve ölümü hakkında kesin bilgiler yoktur; ancak şiirlerinde adı geçen olay ve kişilerden 1785-1868 yılları arasında yaşadığı tahmin edilmektedir. Asıl adı Veli olup, Toroslarda yaşayan Türkmenlerin Avşar boyundan geldiği bilinmektedir. Dadaloğlu, bu boyla birlikte daha çok Gavur Dağları ve Ahır dağları yörelerinde yaşamıştır. Çukurova'yı, Torosları, Orta Anadolu'yu dolaşmış, babası Âşık Musa ve Kul Yusuf'tan ders almıştır. Küçük Alioğlu ve Kozanoğlu'nun yanında imamlık ve katiplik yaptığı ileri sürülürse de elimizde bu bilgileri doğrulayacak belge yoktur. Göçebe Türkmen aşiretlerinin kendi aralarındaki mücadeleler ve zaman zaman da bu aşiretlerin Osmanlı yönetimine karşı başkaldırmaları Dadaloğlu'nun şiirini derinden etkilemiştir.

Osmanlı Devleti, devlete kimi zaman başkaldıran, kimi zaman da vergi ödemekten kaçınan bu göçebe aşiretleri yerleşik hayata geçirmek, bu başkaldırmalara bir çözüm getirmek için 1865 yılında Derviş Paşa komutasında Fırka-i İslahiye adında bir orduyu bölgeye gönderdi. Ayaklanmalar bastırılarak aşiretler Anadolu'nun çeşitli yerlerine yerleştirildiler. Bu arada Dadaloğlu'nun aşireti de Orta Anadolu'ya, Sivas dolaylarına yerleştirildi. Dadaloğlu, şiirlerinde bu mecburi göç ettirilmeden dolayı duyduğu acıları, Türkmenlerin ayaklanışını, direnişini işlemiştir.

Dadaloğlu, XIX. yüzyılın öbür âşıklarından çeşitli yönleriyle ayrılır. Dadaloğlu, şehir hayatından uzakta yaşadığı için, şiiri de içinde yaşanan konar-göçer toplumun özelliklerini yansıtır. Ayrıca, çağdaşı diğer âşıklarda görülen Divân şiirine yaklaşma, o tarzda şiir yazma eğilimi, Dadaloğlu'nda hiç görülmez. Şiirinde kullandığı dil, konar-göçer Türkmen aşiretlerinin dış etkilerden olabildiğince uzak arı Türkçesidir.

Her türlü güzelliğe tutkun olan Dadaloğlu, asıl ününü tarihî olaylar nedeniyle içinde bizzat yaşadığı kavga ortamında söylediği koçaklamalarla sağlamıştır. Karac'oğlan'ın tabiat ve aşk şiirlerindeki ustalığıyla Koroğlu'nun kavga, vuruşma, yiğitlik anlatımı Dadaloğlu'da sanki birleşmiş gibidir. Dadaloğlu, her iki şairin özelliklerini bünyesinde toplamış bir âşıktır. Bu bakımdan Dadaloğlu, bir aşk şairi olduğu kadar bir destan şairidir de. Şiirlerinde aşiret

hayatının bütün özelliklerini, göçebelikten yerleşik hayata geçişte çekilen sıkıntıları, karşı koymaları, kısacası yaşanan olayların aşiret toplumu üzerindeki etkilerini bütün yalınlığıyla bulmak mümkündür.

KAYNAKÇA

Taha Toros, Dadaloğlu, 1940; Cahit Öztelli, Köroğlu ve Dadaloğlu, 1953, Üç Kahraman Şair: Köroğlu-Dadaloğlu-Kuloğlu, 1974; Haşim Nezihî Okay, Dadaloğlu, Hayatı ve Deyişleri, 1959, Köroğlu ve Dadaloğlu, 1970; Muharrem Zeki Korgunal, Dadaloğlu, 1954, Tam ve Hakiki Dadaloğlu, Hayatı ve Şiirleri, 1965; Mehmet Paşabeyoğlu, Avşar İlimiz ve Dadaloğlu, 1968; Oya Adalı, Dadaloğlu, 1973; Tahir Kutsi, Dadaloğlu, 1974; Nebi Dadaloğlu, TFA, Ocak 1958; Bora Hınçer, TFA, Mayıs 1962; Orhan Göksel Aydemir, TFA, Eylül 1964, Mayıs-Haziran 1965, Ekim 1965, Ocak 1966; Erkan Kâmil, TFA, Ağustos 1977; Ahmet Z. Özdemir, Avşarlar ve Dadaloğlu, 1985; Ali Berat Alptekin, Dadaloğlu Bibliyografyası, 1988; Saim Sakaoglu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; İsmail Görkem, Yeni Bilgiler Işığında Dadaloğlu, 2002, 2005.

KOÇAKLAMA

Kalktı göç eyledi Avşar illeri
Ağır ağır giden iller bizimdir
Arap atlar yakın eder ırağı
Yüce dağdan aşan yollar bizimdir

Belimizde kılıcımız kirmani
Taşı deler mızrağımın temreni
Hakkımızda devlet etmiş fermanı
Ferman padişahın dağlar bizimdir

Dadaloğlu'm yarın kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür kalan sağlar bizimdir

II

Şu yalan dünyaya geldim geleli
Severim kır atı bir de güzeli
Değip on beşine kendim bileli
Severim kır atı bir de güzeli

Atın beli kısa boynu uzunu
Kuru suratını elma gözünü
Kızın iplik iplik süt beyazını
Severim kır atı bir de güzeli

Atın höyük sağrı kalkan döşlüsü
Kalem kulaklısı çekiç başlısı
Güzelin dal boylu samur saçlısı
Severim kır atı bir de güzeli

At koşu tutmasın çıktığı zaman
Yalı kaval gibi yıktığı zaman
At dört kız on beşe yettiğı zaman
Severim kır atı bir de güzeli

Dadaloğlu'm hile yoktur işimde
Yiğit olan yiğit görür düşünde
At dördünde güzel on beş yaşında
Severim kır atı bir de güzeli

III
Can evimden vurdu felek n'eyleyim
Ben ağlarım çelik teller iniler
Ben almadım toprak aldı koynuna
Yârim diyen bülbül diller iniler

Doya doya mah cemalin görmedim
Saçlarını çözüp çözüp örmedim
Bir gececik safasını sürmedim
Sarmadığım ince beller iniler

Kara olur Okçuların yoncası
Görülmemiş bu dünyada buncası
Açılmadan kopup düştü goncası
Bahar ağlar açan güller iniler

Gider oldum Avşar ili yoluna
Bakmam gayrı bu diyarın gülüne
Karaların taksın çapar koluna
Yağız atlı nice kullar iniler

Göremedim baharını yazını
Çalamadım curasını sazını
Özge yârin nice çekem nazını
Gözlerimden akan seller iniler

Varayım da mezarına varayım
Başucunda el kavşurup durayım
Bıktın mıydı benden deyip sorayım
Mezarına giden yollar iniler

Yürü bre Dadaloğlu'm yürü git
Dertli dertli Çukurova yolun tut
Bunda suçun varsa Hakk'a tevbe et
De ki gayrı bizil iller iniler

IV

Yükseklerde şahin gibi süzülür
Enginlerde turna gibi düzülür
Kaçan dostu ansam gönlüm üzülür
Şimdi döndüm düzen tutmaz tele ben

Adama bakışta bir hoşça bakar
O dostun hasreti sinemi yakar
Ak göğüs arası mis gibi kokar
Bülbül gibi kona idim dala ben

Dadaloğlu der ki zâtı zâtınan
Bir güzel sevdim ben pek firkatınan
Önü sinebentli bir al atınan
Düşeyidim o dost ile yola ben

V

Çıktım yücesine seyran eyledim
Cebel önu çayır çimen görünür
Bir firkat geldi de coştum ağladım
Al yeşil bahçeli Kaman görünür

Şaştım hey Allahım ben de pek şaştım
Devrettim Akdağ'ı Bozak'a düştüm
Yozgat'ın üstünde bir ateş seçtim
Yanar oylum oylum duman görünür

Biter Kırşehir'in gülleri biter
Çığırsır dalında bülbüller öter
Ufacık güzeller hep yeni biter
Güzelin kaşında keman görünür

Gönül arzuladı Niğde'yi Bor'u
Gün günden artmada yiğidin zârı
Çifte bedestenli koca Kayseri
Erciyes karşında yaman görünür.

VI

Oturmuş ak gelin taşın üstüne
Taramış zülfünü kaşın üstüne
Bir selamı geldi başım üstüne
Alırım kız seni komam ellere

Atımın kuyruğu cura saz gibi
Divana oturmuş ergen kız gibi
Alarmış yanağı bahar yaz gibi
Getirin kır atım göçem ellere

Dadaloğlu dertli oldu kaskına
Gelir geçer selam verir dost bana
Başka dağlar benzer mi ki hiç sana
Göçeyim mi kahpe Bulgar ellere

VII

Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Meğer dünya her tarafta bir imiş
Ben dünyayı Âl'Osman'ın sanırdım
Meğer dünya dört sultanlık yer imiş

İrili ufaklı insan piç oldu
Onlar doğdu geçinmesi güç oldu
Altı arap atlı şahbaz nic'oldu
Mamur sandım yalan dünya çürümüş

Okuttuğun tutmaz oldu âlimler
Kalktı da kitaptan arttı zulümler
Terlemeden mal kazanan zâlimler
Can verirken soluması zor imiş

Kulak verdim dört köşeyi dinledim
Meğer gıybetimi eden çoğ imiş
Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp dem sürmesi yeğ imiş

Dadaloğlu'm der ki sözüm vasiyet
Benim sözüm dinleyene nasihat
Besmelesiz kazanılmış piç evlat
O da dünyasına ziyankâr imiş

VIII

Bir yiğit de anasından doğunca
Kur'ağaçta bir dal bitmiş gib'olur
Yaşı varıp on beşine değince
Yükünü kumaştan tutmuş gib'olur

Âşıklar sazını eline alsın
Güzeller perdesin yüzüne vursa
Bir yiğit sevdiğin sesini duysa
Gölde gövel ördek ötmüş gib'olur

Eğlene bire de gönlüm eğlene
Ay gele de orta yeri dolana
Yiğidin sevdiği yanınd'olana
Günde düğün bayram etmiş gib'olur

Dadaloğlu'm der ki sözüm kayıran
Çekip yırtıp bir yakadan ayıran
Diyom muhannettten karın doyuran
Eliyle ağı yutmuş gib'olur

IX

Kozan'a iller Kozan'a
Akıl ermez bu düzene
Öldürmüşler Beyimizi
Yasak mezarın gezene

Kara çadır is mi tutar
Altın tabak pas mı tutar
Kozanoğlu ölmeğilen
Avşar kızı yas mı tutar

Şu Feke'nin hanımları
Talim bilmez âlemleri
Kör olasın Derviş Paşa
Hep dul koydun gelinleri

Kara çadır eğme ilen
Ucu yere değme ilen
Ne kaçarsın Kozanoğlu
Üçbeş atlı gelmeğilen

Kızılırmak akmam dedi
Kenarımı yıkmam dedi
Ünü büyük Kozanoğlu
Ben yerimden kalkmam dedi

Kızılırmak akar gider
Kenarını yıkar gider
Ünü büyük Kozanoğlu
Boyuncuğun büker gider

X

Gecebaş geldi nerde kışladı
Ufacık evlere neler işledi
Taze gelin büyük kızdan başladı
Ölüm de güzeli sevmişe benzer

Gecebaş geldi de el ayak şaştı
Han evler kapandı dükkanlar göçtü
Koç yiğit kalmadı toprağa düştü
Analar yürekten yanara benzer

Ulu minârede selâ verildi
Binbir ayak bir ayağa derildi
Kabirciye kazma kürek verildi
Arkadan da Mehdi gelire benzer

Dadal, Mevlânın sunduğu ağıdır
Pençe vurur canevimi dağıdır
Ecel değirmende onun öğütür
Teknenin başında yük vara benzer

XI
Aşağıdan Yusuf Paşa'm geliyor
Düşmanına karşı koyan merd olur
Şahin kocasa da vermez avını
Aslı kurt yavrusu yine kurt olur

Arap atlar yağma oldu arada
Fitiller işliyor azgın yarada
Bana derler ne gezersin burada
Ölenece yüreğimde derd olur

Küheylânım yedim yedim yederler
Olanca malımı talan iderler
Heves güves yaptırdığım odalar
Korkarım ki düşman konar yurt olur

Dadaloğlu der ki göründü dağlar
Aşiret kavgasın görenler ağlar
Ben öldüğüme kayırmam Beyler
Zalım düşman üstümüze merd olur

VELİ ABDAL (?- 1853)

Hakkındaki bilgileri şiirlerinden ve çeşitli rivayetlerden edindiğimiz Veli Abdal, Sivas/Şarkışla'nın Ağcakışla bucağının İğdecik köyünde doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybeden Veli, Alevî-Bektaşî şairlerinden Kemter Baba'dan saz çalmasını ve ustasının katıldığı toplantılarda da âşıklık sanatının inceliklerini öğrenmiştir. Ustası Kemter Baba'nın 1818'de (H. 1234) vefâtı üzerine Hacı Bektaş Velî'nin torunlarından Hamdullah Efendi'ye intisap eden

Veli'nin 1853'te öldüğü, Yıldızeli'nin Davlıalağan köyünde toprağa verildiği rivayet edilmektedir.

Şiirlerinde Alevî-Bektaşî inanç ve törelerini, tarikât adâbını işleyen Veli Abdal, aşk, ayrılık, gurbet, tabiat ve içinde yaşadığı köy toplumunu da yalın, anlaşılır, temiz bir Türkçe'yle dile getirmiştir. Şiirlerinde yer yer Karac'oğlan'dan, Pir Sultan Abdal'dan etkilenmelerin görüldüğü Veli Abdal, Âşık Veysel, Âşık Ali İzzet gibi âşıkları da etkilemiştir.

KAYNAKÇA

Vehbi Cem Aşkun, TD, Mayıs 1956, Sivas Halk Şairleri, 1966; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Ali İhsan Tuncalı, Emlak Alevi Şairleri, 1967; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, 1973; İbrahim Aslanoğlu, TFA, Eylül 1971, Sivas Folkloru, Mart 1973, Âşık Veli, Hayatı, Kişiliği, Değişleri, 1984; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Akdeniz yakası Aydın illeri
Kuşlar gider bizim Abdal Musa'ya
Cemâlin görünce yürüdü dağlar
Taşlar gider bizim Abdal Musa'ya

Katardan ayrılan turna sürüler
Her andıkça sünüklerim sızılar
İrili ufaklı emlik kuzular
Koçlar gider bizim Abdal Musa'ya

Baba Kaygusuz'dan almış cehdini
Gördün mü İbrahim Edhem vaktini
Padişahlar tacı ile tahtını
Yoklar gider bizim Abdal Musa'ya

Veli'm aydur dört dergahtan evveli
Seyd'al Abdal Musa Bektaş-ı Velî
Şah Hüseyin aşkına didemin seli
Çağlar gider bizim Abdal Musa'ya

II

Kınamayın aklım yitirdiğime
Mâşuk âşıkını del'eyler imiş
Mahitâb gözleri ateşi gözü
Yakar bu bendeyi kül eyler imiş

Hûblar göçü uğradı da yol etti
Kimse bilmez elif kaddim dal etti
Çeşm-i mesti didelerim sel etti
Beğenir bir güzel gör eyler imiş

Sular gibi akıp akıp durulan
Meğer aşk atına binmez yorulan
Yusuf gibi Zilha'sına sarılan
Satar kend'özünü kul eyler imiş

Veli'm aydur yâre kullar olurum
Yâr el katmaz ise dertten ölürüm
Çektiğim çileyi ondan bilirim
Neylese âdeme ol eyler imiş

III

Dost dost diye hayaline yeldiğim
Dost ise ayırmış özünü benden
Çatık kaşı benlerini sevdiğim
Dost ise çevirmiş yüzünü benden

Hani dost uğruna can baş verenler
Hasbeten söylesin gözle görenler
Şimdi bizden yüz çevirmiş yârenler
Evvel sekitmezdi gözünü benden

Gözüm yaşı döner m'oldu sellere
Bu ayrılık hâr düşürür güllere
Evvel aşnâ idim her bir hallere
Şimdi sakınıyor sözünü benden

Sâdık gerek dost yoluna soyuna
Gönül kail Hakk'tan gelen oyuna
Besbelli ki dokunamam yayına
Onun'çün kaldırmış nazını benden

Her sabah naz ile gelip geçerken
Doldurup da al bâdeler içerken
Veli'm eyder ak göğsünü açarken
Şimdi nikaplamış yüzünü benden

IV

Esen seher yeli var söyle hemen
Yârim bu hasretlik kala mı böyle
Bu dert bana kıyamete kalacak
Yârim bu hasretlik kala mı böyle

Âşık yorulmuştur maşuk bulunmaz
İrakip yolları kesmiş varılmaz
Güzelsin sevdiğim sensiz olunmaz
Yârim bu hasretlik kala mı böyle

Ben senin âşığın sen benim Leylâ'm
Senden göyrlara düşe mi meylim
Yüz bin cevreylesen vazgelmez gönlüm
Yârim bu hasretlik kala mı böyle

Veli'm eyder bu dert beni almaz mı
Bu dert bana kıyamete kalmaz mı
Bu cevri çekmeye âşık olmaz mı
Yârim bu hasretlik kala mı böyle

V
Yaz bahar ayında gideyim dedim
Gidemedim gül yüzlü yâr küstü mü
Hâk-i pâye yüzler süreyim dedim
Süremedim gül yüzlü yâr küstü mü

Ziyarettir Beytullah'ın yolları
Orda engin burda zordur yelleri
Al yanakta al kırmızı gülleri
Deremedim gül yüzlü yâr küstü mü

Âşık oldum Beytullah'ın nuruna
Amasya'da şehitlerin birine
Eli bağlı kolu bağlı darına
Duramadım gül yüzlü yâr küstü mü

Veli'm eyder fikatim var zâr ile
Dünü günü intizârım yâr ile
Danışacak müşkülüm var pir ile
Soramadım gül yüzlü yâr küstü mü

VI
Arzuhal sunayım gül yüzlü yâre
Hocam arzeylesin hâlîmi benim
Derdine düşeli oldum divâne
Ölürsem yâr yusun ölümü benim

Dağların çektiği karın elinden
Bülbülün çektiği harın elinden
Başım alıp gidem yârin elinden
Âhır terkettirir ilimi benim

Veli'm eyder dost günleri sayılır
Kaçan yâre gitsem engel duyulur
Yaralarım maden gibi oyulur
Gene bu yâr bilsin hâlîmi benim

VII

Çeke çeke bu dert beni öldürür
Gönül nazlısını bulana kadar
Adam vaz mı gelir nazlı yârinden
Yanıp ateşlere ölene kadar

Gözüm yaşın nâme saldım gel şimdi
Eğer tabip isen yaram bil şimdi
Demir çarık giydim o da delindi
Ararım yârimi bulana kadar

Gözüm yaşın nâme saldım götürür
Derdime bir hazık tabip getirir
Yârim küsmüş melül melül oturur
Ölme yâr karşımda gülene kadar

Veli'm eyder kande benim vatanım
Tükendi takatım gelmez mecâlim
Azrail gelmiş de istiyor canım
Alma yâr karşımda durana kadar

VIII

Elâ gözlerine kurban olduğum
Arzuladım seni pir deyi geldim
Gece gündüz hayaline yeldiğim
Yarama bir merhem sar deyu geldim

Pek perişan oldum seni seveli
İkrar verdim ta Elest'ten evveli
Kaşları mâhitap gözler mevâli
Şöyle bir efendim var deyu geldim

Senden ayrılalı dahi gülmedim
Ben gönlümü her deryaya salmadım
Şurda bir güzelden vefa bulmadım
Yine imdat sende câr deyu geldim

Eğme kaşlarımı kasavetim var
Güruh-ı Naci'den asıl zâtım var
Yusuf Kenan gibi muhabbetim var
Bir melek simali yâr deyu geldim

Veli eyder pirden tuttum elimi
İkrâr verdim pek bağladım belimi
Ya öldür ya azat eyle kulunu
Ya benim muradım ver deyu geldim

IX

Bir çift turna geldi dostun ilinden
Öter garip garip bizim illerde
Üğrünür çevrinir göle konmaya
Avcı vardır deyü korkar göllerde

Sakin ey sevdiğim Urun kışdır
Yağmur yağar cığaların üşütür
Konup göçmek evliyâlar işidir
Konup göç ki söylenesin dillerde

Yârdan mı ayrıldın nedir firkatın
Çık Yıldızdağı'na bir sema tutun
Orda Pir Sultan var ervâh-ı zâtın
O geçirir seni coşkun sellerde

Gamlanma sevdiğim senindir hane
Sılaya mı gitmek arzettin yine
Ali kılavuzun olsun bu sene
Kimse dönüp dolaşmasın yollarda

Gidersen sılaya var nice böyle
Kemlik gördün mü iyilik söyle
Derdim çoktur hâlim pire arzeye
Veli gibi olmuş var mı kullarda

X

Aşkın ateşine yanmayan âşık
Dostun sinesinde yara mı olur
Dosta gidem dedim yollar dolaşık
Korkarım bellerde harami olur

Engel ara yerde olmuş harami
Muhennetten niçin uman keremi
Lokman hekim sarabilmez yarımı
Dost eli değmezse çâre mi olur

Bu nasıl yâr ahvalimi bilmeye
Ağlamışım tâkatim yok gülmeye
Âşık mâşukunun halin sormaya
Böyle âdet böyle töre mi olur

Kahrını çekmeli bir sâdık yârin
Hergiz yüzün görme beyhude körün
Veli'm eyder öl yanında hubların
Böyle sultanların keremi olur

XI

Çıkıp dört köşeyi seyran eyleyen
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kendidir
Cümle dertlerime derman eyleyen
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kendidir

Güvercin donunda süzülüp inen
Darı çeç üstünde namazın kılan
Doksan bin erlerin postunu alan
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kendidir

Arslan olup yol üstünde oturan
Selman idi ona nergis getiren
Zemheride yanal elma bitiren
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kendidir

Tepeyi at edip taşı söyleten
İşaret edip günü döndüren
Sarı öküzün kurda yediren
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kendidir

Kadıncık Ana'ya gel dedi geldi
Helva soğumadan Kâbe'ye vardı
Seksen bin evliye postunu aldı
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kendidir

Veli'm bu sözümde var mıdır yalan
Münkirin gönlünü gümâna salan
Doksan konaklık yolu kuşlukta alan
Hünkâr Hacı Bektaş Veli kendidir

ÂŞIK SEFİL ALİ (1790- 1867)

Halk şiirimizde Âli, Sefil Ali, Âşık Ali gibi aynı adlarla bilinen birkaç âşık vardır; ki bazıları şunlardır: 1883 Şabanözü doğumlu Âşık Sefil Ali, Padişahın emriyle 1714'te Yafa'da boynu vurularak idam edilen Nasuh Paşa için âğit yakan Âşık Ali, 1804'te vefât eden Vezir Cezzar Ahmet Paşa için destan söyleyen Bursalı Âşık Ali, 1820'de doğup 1907'de vefât eden Genceli Âşık Ali, 1854'te doğup 1915'te vefât eden Silleli Âşık Ali ve 1899'da doğup ne zaman vefât ettiği bilinmeyen Kırklarelili Âşık Ali.

Âşık Ali, Derviş Ali adlarıyla bilinen Âşık Sefil Ali, yukarıda anılan âşıklardan ayrı bir âşıktır. 1790 yılında Çorum/Sungurlu'nun Yazır köyünde doğan Âşık Sefil Ali, küçük yaşlarından itibaren babasıyla çobanlık etmiştir. On

beş yaşlarında kırdı bir ağacın gölgesinde uyuyakalan Ali, düşünde pîr elinden dolu içerek âşık olmuş ve “Sefil” mahlâsını almıştır. Bu olaydan sonra âşıklık serüveni başlayan Ali, Çorum, Yozgat, Kırşehir, Ankara, vb. yöreleri gezmiş, görmüş, sanatını icrâ etmiştir.

Şiirlerinden anlaşıldığı üzere Alevî- Bektaşî yeniçeri bir şair olan Ali, Yeniçeri ocağının kaldırılmasından, Bektaşî tekkelerinin kapatılmasından ve Bektaşî dedelerinin yerlerinden sürülmesinden duyduğu üzüntüyü şiirlerinde dile getirirken birtakım tarihî olayları da destanlarında anlatmıştır.

KAYNAKÇA

Vasfî Mahir Kocaturk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, 1972; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, 1973, TFA, Aralık 1975, Temmuz 1976, Sivas Folkloru, Şubat 1976, Uyan Padişahım, 1976; Hayrettin İvgin, Sivas Folkloru, Temmuz 1977; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Hazır ol vaktına dayan İbrahim
İniyor çarhacılar meydan benimdir
Mısır'dan aşağı sürmek muradım
Bin-Hilâl'e kadar seyran benimdir

İbrahim Paşa der dursun varayım
Adûlar türemiş nice durayım
Eğer harp istersen topu kurayım
Havaya çekilen havan benimdir

Hafız Paşa der ki ordum üç yerde
Bir gece yatarım Yafa'da Sur'da
Bir darbe vururum komam Mısır'da
Bütün Arabistan Yemen benimdir

İbrahim Paşa der vatan ırakta
Yüz bin mermi atarım bin oturakta
Çok düşmanı işletirim kürekte
Hem sürgün ederim liman benimdir

Hafız Paşa der ki düştüm bu hale
Sağımdan solumdan kuvvetim gele
Nice zorbalara beklettim kale
Atarım mahpusa zindan benimdir

İbrahim Paşa der düzdüm orduyu
Arab'a çaldırdım cengi harbiyi
Parmak gibi kıya süngü süngüyü
Koparsan zelzele tufan benimdir

Hafız Paşa der ki koymuşum seri
Mısır elden giderse gelirim beri
Basarım ordunu gece bir yarı
Hem hücum ederim cevân benimdir

İbrahim Paşa der Humus'a geldim
Hama'nın kuvvetin ikiye böldüm
Mısır'dan vezirin üçünü aldım
Acem, Erzurum, Erzincan benimdir

Hafız Paşa der ki ya ben n'ideyim
Başım alıp ne diyara gideyim
Bâri verin bana zehir yutayım
Hâk-i pâye geldim eman benimdir

Âşık Ali der ki söylerim dilde
Bin iki yüz elli beşinci yılda
Çekerler havfını yedi kıral da
Nizip'in üstüne destan benimdir

II
İntizârım elâ gözlü yârime
Elâ gözlü sultanım dertte kaldım
Aşam dedim yüce dağlar başını
Aşamadım yolum yarıda kaldım

Bakmaz mısın benim kara yazıma
Yel estikçe kar doluyor gözüme
Bir daha uymayayım elin sözüne
İntizarlık vardı orada kaldım

Bu işleri görmüş idim düşümde
Bu bize zulümdür bu genç yaşımda
Bir amansız karlı dağın başında
Yitirdim yollarım burada kaldım

Aşüdü ayağım elim tutmuyor
Gam leşkeri gönlümüzden gitmiyor
Deryalar bekçisi gelip yetmiyor
Bun günlerde yeten nerede kaldım

Üşüdü ayağım tutmadı elim
Yüce dağ başında ters geldi yolum
Yetiş bun günlerde Bektaşi Veli'm
Sefil Ali'm dağda boranda kaldım

III

Burda sofulara minnet eylemem
Sofu olan bu meydana dar sayar
Gönlüm yüce ise engine bırak
Yaz tez gelir engini bahar sayar

Şeytana pirim der kimseye uymaz
Türlü işler tutar sonunu saymaz
Sofuyum der ama pir sözün uymaz
Erenler katında onu kör sayar

Bu bir kadim yoldur doğru gidene
Doğru gidip birbirini yedene
Şükür ederek bu yolu verene
Bu yola gitmeyi insan zor sayar

Bu yol kimden kaldı kim icat etti
Atamız dedemiz bu yola gitti
Talip piri pir talibi unuttu
Ekin bitmez tarla çürük boş sayar

Sefil Ali'm unuttular her şeyi
Cihan fitne oldu kalmadı iyi
Eğlen dur bakalım kalmasın deyi
Bühtan eder kerameti kâr sayar

BAYBURTLU ZİHNİ (1798/1799-1854/1859)

Şiirlerinde kendi hakkında verdiği bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla 1798 veya 1799 yıllarında doğmuştur. Erzurum ve Trabzon medreselerinde öğrenim görmüş, 1816 yılında İstanbul'a gelmiş, Mustafa Reşit Paşa ile kurduğu yakınlıkla Divân-ı Hümâyün'a girmiştir. 1826'da memleketi Bayburt'a dönmüştür. 1828'de Osmanlı-Rus savaşı sırasında Bayburt'un Ruslarca işgalini yaşamış, işgalin ruhunda bıraktığı acıları şiirlerinde yansıtmıştır. 1832'de Hacca gitmiş, oradan da Mısır'a geçmiştir. Dönüşünde İstanbul'a uğrasa da İstanbul'da pek uzun süre kalmadı. Çeşitli görevlerle Akka, Hopa, Karaağaç, Of, Erzincan ve Erzurum'da bulundu. Kimi araştırmacılara göre 1854 veya 1859'da Bayburt'a giderken yolda vefât etmiştir.

Bayburtlu Zihnî, gördüğü medrese eğitimi dolayısıyla bir Divân şairi olmak için çalışmıştır. Bu yönde epeyce şiiri vardır. Divânında Divân şiirinin bütün şekillerinde yazdığı şiirler vardır. Ancak, bir şair olarak, Divân şiiri geleneğine ait şiirlerinin yanında sayıca daha az olan ve heceyle yazdığı şiirleriyle (özellikle koşma ve taşlamalarıyla) tanınmıştır. Özellikle 1828 yılındaki Rus işgaliyle bir harabeye dönen Bayburt için yazdığı koşması çok ünlüdür. Medrese eğitiminin

bir sonucu olarak heceyle yazdığı şiirlerinde bile yabancı kelime ve tamlamalara rastlanır. Ancak, Bayburtlu Zihnî, söyleyeceklerini doğrudan ve samimi bir edâyla söylemesini bilmiş bir şairdir.

KAYNAKÇA

Divân, Sergüzeştname-i Zihnî; Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Erzurum Şairleri, 1927, Bayburtlu Zihnî, 1928, 1950; Mehmet Fuad Köprülü, Türk Sazşairleri, c. IV, 1940, 1964; Pertev Naili Boratav- Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant.,1943; Halit Bayrı, Halk Şiiri, XIX. Yüzyıl,1956, Refik Aahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Ahmet Özer, Kıyı Dergisi, Mart 1988; Saim Sakaoğlu, Bayburtlu Zihnî, 1988, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Vardım ki yurdundan ayağ götürmüş
Yavru gitmiş ıssız kalmış otağı
Camlar şikest olmuş meyler dökülmüş
Sakiler meclisten çekmiş ayağı

Kangı dağda bulsam ben o merali
Kangı yerde görsem çeşm-i gazali
Avcılardan kaçmış ceylan misali
Geçmiş dağdan dağa yoktur durağı

Lâleyi sümbülü gülü hâr almış
Zevk ü şevk ehlini âh ü zâr almış
Süleyman tahtını sanki mâr almış
Gama tedbil olmuş ülfetin çağı

Zihnî der elinden her zaman ağlar
Vardım ki bağ ağlar bağbân ağlar
Sümbüller perişan güller kan ağlar
Şeydâ bülbül terkedeli bu bağı

II

Bâd-ı sabâ selâm söyle o yâra
Ya gelsin ya gidek o diyâra biz
Kâtip arz-ı hâlim yaz ki canâna
Ayrılalı düştük âh ü zâra biz

Kâtip arz-ı hâlim arşa dayandı
Can gurbette hasret nârına yandı
Herkes sevdiğinden doydusuandı
Neden kaldık böyle bahtı kara biz

Nâmem hem okunsun hem yâr ağlasın
Aşk oduna düşsün nâçar ağlasın
Sinesini dövsün her bâr ağlasın
Desin ki zulmettik Zihnî-zâra biz

III

Uzun müddet haber yoktur sılamdan
Her posta geldikçe gönlüm yerinir
Haber yok evlâd ü ayâl anamdan
Can postanelere varır sürünür

Kör olsun gurbetin kahrı bitmedi
Gidemem vatana çilem yetmedi
Gül de taksam bülbülümüz ötmedi
Altın kafes olsa virân görünür

Bahar geldi seyran için iline
Herkes sevdiğini takmış koluna
Zihnîya gurbetin gider yoluna
Hasretli sineme hicran sarınur

IV

Kâtip sen yaz yâre tez elden
Götür arzıhalim yâre tez elden
Naziktir efendim nezahetli bil
Gönderelim o didâra tez elden

Kâtip çok uzatma harfî imlâyı
Hemen yaz derdime iste devâyı
Kerem et bekletme bâd-ı sabâyı
Azmeylesin o diyâra tez elden

Hasretli didemenem mi gönderir
Hicrân mı gönderir gam mı gönderir
Kendi mi gelir merhem mi gönderir
Zahm-ı Zihnî-i zâre tez elden

V

GAZEL

“Dilden selâmı yâre de” dedim, demiş sabâ
“Arz-ı merâmı yâre de” dedim, demiş sabâ

“Çoktan meşâm-ı canımıza gelmedi niçün
Zülfü peyâ mı? Yâre de” dedim, demiş sabâ

“Ağyâre lütfun, âşıkâ cevrin artırır
Lâyık sezâ mı? Yâre de” dedim, demiş sabâ

Rûz ül leyâl câm-ı leb-i can-fezâsının
Mest-i müdâmı, yâre de” dedim, demiş sabâ

“Bekler yolunda Zihnî-i gamhârı terk edüp
Can subh ü şamı yâre de” dedim, demiş sabâ

VI

Seni bağ-ı İrem’den mi kaçırmış
Melek misin âsumândan mı geliş
Gittikçe şevketin şânın yücelmiş
Bilmem taht-ı Süleyman’dan mı geliş

Hüsn ile bugün Yusuf-ı devrânsın
Ne incisin ne mercansın ne cansın
Korkarım fitne-i âhır zamansın
Mehdi misin İsfahan’dan mı geliş

Güzel sevmek olmuş Zihnî’ye âdet
Ne bağda ser çektin a servi-i kamet
Sormak ayb’olmasın ey çeşm-i afet
Mülk-i Lâl-i Bedehşan’dan mı geliş

VII

Yıkılmış çadırların göç etmiş Leylâ
Vardım ki boş kalmış yâr otağları
Dağı mesken etmiş biçâre Mecnun
Akıtmış gözünden kan ırmakları

Zeyd ile göndermiş Leylâ’ya nâme
Dedi iyi getirdin ağyârı kâma
Akıbet yâr oldun İbn-i Selâm’a
N’eyledin ettiğin o misakları

Zihnî’yim akıttım didem yaşların
Yedi yıl bekledim bulak başların
Dağıt bu derneği sav savaşların
Bozuldu kabâil ittifakları

TÜRÂBÎ DEDE (? - 1869)

Hakkındaki bilgilerimiz oldukça kısıtlı olan Türâbî Dede’nin bir şiirinde geçen “mahlâsım derler Türâbî, nâmım El-Hac’Ali” sözünden asıl adının Hacı Ali olduğu anlaşılmaktadır. Türâbî Dede, rivâyetlere göre Ankara’dan, Yanya’dan veya Koniçe’den gelerek Kırşehir’e yerleşmiş, Hacı Bektaş Veli tekkesine şeyh olmuştur. Burada on dokuz yıl şeyhlik ettikten sonra 1869’da vefât etmiştir.

Hece ve aruzla yazılmış şiirleri bulunan Tûrâbî Dede'nin klasik kültüre aşinâ bir şair olduğu ve Fuzûlî'nin etkisinde kaldığı görülmektedir. Divân şiiri tazındaki şiirlerinde oldukça fazla aruz kusuru söz konusuken heceyle söylediği şiirlerinde daha düzenli ve liriktir.

KAYNAKÇA

Tûrâbî Divânı, 1878 (H.1294); Afif Evren, TFA, Eylül 1973; Saadettin Nûzhet Ergun, Bektaşî-Kızılbaş-Alevî Şairleri ve Nefesleri, 1956, c.II; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, 1973; Atilla Özkırımlı, Alşevîlik-Bektaşîlik ve Edebiyatı, 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Erenler serveri gerçekler piri
Hünkâr Hacı Bektaş erleriyiz biz
Balım Sultan Abdal Musa şahımız
Seyit Ali Sultan gülleriyiz biz

Kaygusuz Sultan'dır bir serdarımız
Kara donlu candır türbedarımız
Kanber Ali Sultan şehsüvarımız
Necef deryasının gevheriyiz biz

Sarı İsmail Hacım sultan ulumuz
Şah-ı Horasan'a çıkar yolumuz
Muhammet Ali'den korkar gülümüz
On iki tarikin serveriyiz biz

Tûrâbî Üçler'in birisi oldu
Yediler'le, Kırklar meclise güldü
Horasan erleri azmedip geldi
Muhammet Ali'nin kullarıyız biz

II

Salma dil gemisin engine âşık
Erenler aşkına pâyân bulunmaz
Her yerde keşfetme sırr-ı hakayık
Onu fehmedecek bir can bulunmaz

Arifin hâlini tarif ne hâcet
Efsane sözlerden eyle feragat
Nerdedir bir göster sâhip-keramet
Ali çoktur Şâh-ı Merdan bulunmaz

Muhtefî oldular âlemde erler
Kıymetsiz olmuştur ilm ü hünerler
Her kime sorarsan ârifîz derler
Baktım benden özge nâdan bulunmaz

Türâbî cihanda olduk serseri
Fehmeden kalmadı dürrü gevheri
Kimsenin kimseden yoktur haberi
Böyle bir acayip seyran bulunmaz

III
Lütfeyle hünkârım Hakk'ı seversen
Ağlatma şu beni eller içinde
Hep bizi söyleşir bu halk-ı âlem
Beni destan ettin diller içinde

Ben seni seveli bir an gülmedim
Arayıp derdime derman bulmadım
Çok gülistan gördüm böyle görmedim
Sencileyin taze güller içinde

Can şikârın olsun yürü naz ile
Sür zevk ü safayı şimdî saz ile
Sen yeşiller giy de salın naz ile
Ben karşında gezem çullar içinde

Türâbî der bu dem çeşmime bakar
Nâr-ı hasret ile bağrımı yakar
Yollarında durmaz bulanık akar
Gözlerimin yaşsı seller içinde

IV
Derd ü gamın güherini bulmaya
Kasavet bahrına daldık bakalım
Ümidimiz vardır halâs olmaya
Girdâb-ı muhabbette kaldık bakalım

Takdire bağlanıp demişiz beli
İrade-i cüzden çektik biz eli
Dümeni şikeste keşti-i dili
Nihayet engine saldı bakalım

Bir güruha bende hem sırdaş olduk
Gâhi pest ü gedâ gâhi baş olduk
Harabât ehline ayakdaş olduk
Melâmet tablını çaldık bakalım

Türâbî çâk ettim âlemde özüm
Hاتمeyledim burda encâm-ı sözüm
Bizim erenlerden hey iki gözüm
Mahfice teselli aldık bakalım

IV
Gel gönül gidelim aşk illerine
Muradın yâr ise bir tane yeter
Fikreyle kıldığın amellerine
Hevâ-yı cehl ile efsâne yeter

Meyl-i dünya kılıp gel olma bed-nâm
Kim aldı felekten muradınca kâm
Ölüm var mı yok mu âhır-ı encâm
Vakit geçirmeye virâne yeter

Beyhude işlerin terkeyle mutlak
Küllü men aleyhâ fan dedi Hak
Cihan bâki değil hikmetine bak
Bu bir söz ârife bahane yeter

Türâbî özünü pâ-yı mâl eyle
Erenler yolunda kesb-i hâl eyle
Şu fâni dünyayı bir hayâl eyle
Gelip konan göçtü nişâne yeter

DEVELİLİ SEYRÂNÎ (1800-1866)

Asıl adı Mehmet olan Seyrânî, 1800 (kimi kaynaklarda 1807) tarihinde Kayseri'nin Everek/Develi ilçesinde doğmuştur. İlk eğitimini babasından alan Seyrânî, daha sonra Halâsiye Medresesi'ne devam etmiş; ancak tahsilini tamamlamadan medreseden ayrılmıştır. Tahsilini tamamlamasa da dinî-tasavvufî şiirlerinin kaynağını bu medresede aldığı eğitim oluşturur. Seyrânî, genç yaşta şiire başlamış ve ünü kısa zamanda çevresine yayılmıştır. Döneminde halk şairlerinin saray tarafından gördüğü ilgiden cesaret alarak İstanbul'a giden Seyrânî, dönemin ileri gelenlerinden biri hakkında söylediği bir taşlama nedeniyle kovuşturmaya uğramış, sürgüne gönderileceği sırada nüfuzlu bir hemşehrisinin yardımıyla Develi'ye kaçmıştır. İstanbul'da kaldığı süre içerisinde Köprülü Medresesi'ne devam etmiş ve hat sanatı ile nakkaşlık öğrenmiştir. Ayrıca zamanın şairlerinin devam ettiği meydan kahvelerine devam etmiş, devrin yönetimince düzenlenen çeşitli yarışmalara katılmış, devrin birçok şairiyle atışarak onları yenmiştir. İstanbul'dan kaçan Seyrânî, Halep, Bağdat, Mısır, vb. yerleri gezmiş, 1866'da Develi'de vefât etmiştir.

Istanbul'da saray mensubu birçok hemşehrisinin ilgi ve iltifatını görmesine rağmen, hayatından hiç memnun olmamıştır. Sert, haksızlığa kayıtsız kalmayan yaratılıştaki şairin devrin olay ve durumlarına bakış açısı, oldukça karamsar ve sarayın bakış açısından farklıdır. Sultan Abdülmecit devrinde yapılan özden yoksun, taklide dayalı yenileşme hareketleri, adalet mekanizmasının adaletsizce işlenmesi, devlet kurumlarında rüşvetin yaygınlığı, Seyrânî'nin kayıtsız kalamadığı durumlardır. Şiirlerinde devrinin bu tür toplumsal bozukluklarını eleştirmiştir. Ayrıca, şiirlerinde din, aşk ve tabiat da ana temalardandır.

Seyrânî, hece ve aruzla şiirler söylemiş bir şairdir. Hece ile söylediği şiirlerde dil oldukça yalındır. Aruzla yazdığı şiirlerde ise, dil yabancı kelime ve tamlamalarla ağırlaşır. Aruz vezni ile Divân şairlerini aratmayacak tarzda şiirler yazması, o devirde halk şairlerinin kendilerini saraya kabul ettirme kaygısından ileri gelmektedir.

Heceyle söylediği şiirlerinde güçlü bir nazım tekniğine sahip olduğunu gördüğümüz Seyrânî'nin anlatımı uyumlu, yoğun ve içtendir. Yeni ve orijinal uyakları vardır. Yaşadığı Develi yöresine ait mahalli kelimeleri şiirinde kullanması da şairin bir başka özelliğidir. Seyrânî'nin şiirlerinde dikkati çeken bir başka özellik de edebî sanatları oldukça fazla ve başarılı biçimde kullanmış olmasıdır. Kullandığı mecazların çoğu kendine özgü ve mahallidir. Cinas ve redif de şairin şiirlerinde önemli bir yer tutar. Ayrıca şiirlerinde deyim ve atasözlerini de başarılı şekilde kullanır.

KAYNAKÇA

Ahmet Hazım, Sanihât-ı Seyrânî, 1924; Haşim Nezihi Okay, Seyrânî, Hayatı ve Şiirleri, 1953; Osman Polat, Âşık Seyrânî, Hayatı ve Şiirleri, 1975; Yusuf Ziya, Seyrânî, 1933; Faruk Güloğlu, Seyrânî, 1941; Cahit Öztelli. Dertli-Seyrânî, 1953, TD, Eylül 1953, TFA Aralık 1967; Derviş Ünlü, Develili Hak Âşığı Seyrânî Baba'nın Hayatı ve Şiirleri, 1963; Abdullah Satoğlu, Kayseri Şairleri, 1970; Erciyes-Seyrânî Armağanı, Haziran 1982; Hasan Ali Kasır, Seyrânî, 1984/1999, MF, s. 38, 1998; Hasan Avni Yüksel, Âşık Seyrânî, 1987; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Muzaffer Uyguner, Seyrânî, 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Abdurrahman Güzel, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

GAZEL

Pâdişâh-ı dîn-i devlette adâlet kalmadı
Arzuhâlîm sunmağa bende cesâret kalmadı

Mürteşîler hep bedestân kethüdâsı olalı
Bir helâl sermâyeli sâhib-i ticâret kalmadı

Beş vakitte hiç ezan sünnet eden yok akçesiz
Hasbetenillillah niçün Hakk'a ibâdet kalmadı

Da'vet etmiş dost bizi kendüsünün sofrasına
Kimsenin lokmasında hazz u halâvet kalmadı

Yardım et Seyrânî'ye âhir nefes sultân-ı aşk
Zâhir olmadık kıymetten alâmet kalmadı

II

Aşkın arısına düşürme telaş
İster isen benden bal kara gözlüm
Muhabbet dilersen semtinde dolaş
İstemezsen gamda kal kara gözlüm

Er gerekdir erin kadrin bilmeğe
Âşık gerek ma'şûk gülün dermeğe
Mevlâ kul keyfince meyva vermeğe
Kâdir yaratmağa dal kara gözlüm

İnsan dedikleri hep bir soy imiş
Kudret ölçüsünde hep bir boy imiş
Gönül kimi sever güzel o imiş
Sen Hak'dan nasibin al kara gözlüm

Yükseklerde taşkın esme yel gibi
Bulandırma Seyrânî'yi sel gibi
Haddeden çekilmiş demir tel gibi
Çek beni bağrıma çal kara gözlüm

III

Bin iki yüz altmış bire tarih basınca
Pek ziyade oldu sıklet bu sene
Eski âdet bitip devir dönünce
Kalktı insanlardan şefkat bu sene

Koymuşum havana bu garip seri
Sefa mı sürülür ah şimden geri
Ağniyâ olursan derler gel beri
Fukaraya yoktur rağbet bu sene

Fukaranın hâli Mevlâ'ya belli
Merhamet yok ağniyâda ezeli
Buğdayın bir mutusu oldu yüz elli
Muhtekire düştü fırsat bu sene

Zengin artık kesmez oldu kurbanı
Kalmadı dünyanın rengi elvanı
Sultan Süleyman'a kalmadı fâni
Bize Hak'tan ola rahmet bu sene

İş böyle giderse kopacak fesat
Yaklaşmadı gitti şu vakt-ı hasat
Sanatlar işlemez ortalık kesat
Boşadır çalışmak gayret bu sene

Bu Seyrânî sahih sohbet söylesin
Nâçar olan fukaralar n'eylesin
Rica niyaz edin halâs eylesin
Mevlâmız belâda millet bu sene

IV
Eyvah fukaranın beli büküldü
Medet ticaretin gücüne kaldık
İyiler âlemden göçtü çekildi
Bizler zamânenin piçine kaldık

Rüşvet ile yazar hâkim hücceti
Hüccet ile alır kadı rüşveti
Halk bilmiyor dini şer'i sünneti
Bozuldu sikkenin tucuna kaldık

Sene bin iki yüz altmış beş tamam
Okunur ezanlar boş bekler imâm
Seyrânî bu nutkun sonu vesselâm
İnanın dünyanın ucuna kaldık

V
Âlemde bir devir dönüyor amma
Devr-i İngiliz mi Frenk mi bilmem
Halli âsân değil müşkil muamma
Zulm-i zâlim göğe direk mi bilmem

Üzerinden güneş doğup aşıyor
Eriyüp kar gibi bahtım üşüyor
Gönül tandırında bir aş pişiyor
Yanan ciğer midir yürek mi bilmem

Aşkımın sönmüyor eyvah közleri
Ne gecesi belli ne gündüzleri
Dinleyene Seyrânî'nin sözleri
Gerek değil midir gerek mi bilmem

VI
Meclis-i mahkeme ihdas olduğu
Çeşmi rüşvetin akmaklığından
Kazâ belâ ile âlem dolduğu
Kazların kadıya uçmaklığından

Selefin rüşvetle hüccet düzmesi
Halefin anlayıp hükmün bozması
Yıkılınca binaların tozması
Asıl maysinin topraklığından

Asıl sermâye-i niyâbetleri
Emvâl-i eytamdır ticaretleri
Dâvet-i rüşvete icâbetleri
Sıdk ile gönlünün alçaklığından

Bülbülün aşkıdır dalda öttüğü
Çobanın südedir koyun göttüğü
Toprağın Kabil’i kabul ettiği
Şüphesiz yüzünün yumuşaklığından

Dünyadan ahrete gidip gelmemek
Olmasa iktiza eder ölmek
Balık baştan koktuğunu bilmemek
Seyrânî gafilin ahmaklığından

DESTAN

Asırda acâib işler çoğaldı
Bilmem bu işleri kimler ediyor
Dünyayı hep rezil köpekler aldı
Gelen ümerâya karşı gidiyor

Biraz bahsedeyim ehl-i zamandan
Yahşılar aşağı düştü yamandan
Aralık itleri olmuş kumandan
Uyuz it kurtlara kumanda ediyor

Buğday unu beğenmiyor enikler
İplikten aşağı düştü ipekler
Hep sedire geçti itler köpekler
Hânedân ayakta hizmet ediyor

Koltuk kılı fark olmuyor sakaldan
Tüccarlar aşağı indi bakkaldan
Aslanlara çoban düşmüş çakaldan
Şimdi aslanları çakal güdüyor

Mekteple medrese ortadan kalktı
Meyhâne kerhâne meydana çıktı
Ar namus denen şey ortadan kalktı
Şimdi kişi bildiğine gidiyor

Sarhoşlar çoğaldı kalmadı ayık
Bu asır böylece hallere lâyıık
Müzevvinin adı muhbir-i sâdık
Şimdi kişi bildiğine gidiyor

İsimlerin tebdil etsem satılmaz
Cisimlerin tahvil etsem zat olmaz
Altun eğer vursan eşek at olmaz
Şimdi kişi bildiğine gidiyor

Şahinler yurdunu tuttu yarasa
Baklava yerine geçti pırasa
Şimdi rağbet deyyus ile terese
Zamâne bunlara rağbet ediyor

Boy kürkünü beğenmiyor köçekler
Babasına aklöğretir çocuklar
Yumurtadan burnu çıkan cücükler
Horoz oldum diye cik cik ediyor

Küçükler büyüğe çorap geydirir
Tatlıyı insana acı yedirir
Seyrânî zamâne böyle dedirir
Şimdi kişi bildiğine gidiyor

SİVASLI SITKI (1809-1865)

1809'da Sivas'ın Ferhatbostanı mahallesinde doğan Ömer Sıtkı, Yağcızâde Ömer Efendi'nin oğlu, Ömer Efendi'nin de torunudur. Düzenli bir öğrenim gören Sıtkı, nüfus katipliği, nüfus mukayyidliği yapmıştır. Şehzâde Bayezid ve oğullarının defnolduğu Melih Acem Zaviyesi'nin türbedârlığını da yapan Sıtkı, 1840'lı yıllarda Erzurumlu Emrah ile karşılaşmış, onun takdirini kazanmıştır. Emrah bu takdirini,

“Burada var mı deyi sordum acaba ehl-i kemâl
Dediler Sıtkı Efendi gibi nâtık vardır
Sakin Emrah füzûn tutma zekâvette seni
Sana bu belde-i Sivas'ta da fâik vardır” sözleriyle dile getirmiştir.

Sıtkı, aldığı iyi eğitim dolayısıyla hecenin yanında aruzla da güzel şiirler yazmıştır. Divân şiiri tarzında yazdığı şiirlerde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanmıştır. Divân şiirine özenen hemen tüm halk şairleri gibi Sıtkı da asıl şiir gücünü heceyle yazdığı şiirlerinde göstermiştir.

KAYNAKÇA

Vehbi Cem Aşkun, Sivas Şairleri, 1948; Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant. 1963; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant., 1975; İbrahim Aslanoğlu, TF, Temmuz 1983; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Bir tenhada canım elime girsen
İptida yanağın öpsem okşasam
Mübarek leblerin ağzıma versen
Sevdakâr dudağın öpsem okşasam

Dersem goncaların destime alsam
Bir gece subha dek koynunda kalsam
Dert ile kollarım boynuna salsam
O nâzik buhağın öpsem okşasam

Emsem gerdanını sarsam belini
Söylerken işitsem şirin dilini
Hak nasip eylese dersem gülnü
O kalem parmağın öpsem okşasam

Sıtkı der efendim ağlatma beni
Sineme sarsam o beyazca teni
Başından başlasam sevmeye seni
Nihayet ayağın öpsem okşasam

II

Ne safası kaldı bezm-i cihanın
Alemde bir bâde süzmedim gitti
İnsâfa gelmedi o gül-i handan
Bağı-ı visâlini gezmedim gitti

Taktı yâr boynuma zülf-ü kemendin
Cihanda bulmadım misli menendin
Hâne-i halvette bir miyan-bendin
Müyesser olmadı çözmedim gitti

Sıtkı'yâ ayrılık serime düştü
Yine aşk ateşi kaynayıp coştı
Kâğıt alevlendi kalem tutuştu
Yâre bir arz-ı hal yazmadım gitti

III

Kahreleyip beni yârdan ayıran
Akıttın gözümün yaşını felek
Atıp aşkın fırınında kavuran
Kuruttun damarda kanımı felek

Bir zamanlar seller gibi çağlattın
Bir güzelin sevdasına bağlattın
Ellerim koynumda koydun ağlattın
Hayli yaman ettin halimi felek

Böyle imiş bize Hakk'ın fermanı
Dertli olan arar bulur dermanı
Savrulmadı kaldı gönül harmanı
Neden ters estirdin yelimi felek

Yeter ezâ ettin Sıtkı'ya yeter
Bana bir dert ettin ölümden beter
Gönül bülbül gibi ah edip öter
Şitâya uğrattın yolumu felek

IV

Söyle yosmam n'ettim n'yledim
Niçin bir yiğide düşman olursun
Bildir günahımı ben ne söyledim
Katlime yazılmış ferman olursun

Her gönül mü senin derdini çeksin
Ruhların lâledir türlü çiçeksin
Darılma bir tanem pek küçüceksin
Büyüdükçe büyür yaman olursun

Yine yavrum doğru söze gitmezsün
Öyle bil ki muradına yetmezsün
Şu benim derdime derman etmezsün
Varır yedi yâda Lokman olursun

Sıtkı her güzele bâde içirme
Vefasız dilberle ömür geçirme
Ben huma kuşuyum koldan uçurma
Yazık olur sonra pişman olursun

V

Âkıbet bu sevda alır
Beni gözleri mestanem
Vuslat kıyamete kalır
Bil ki gözleri mestanem

Gök turna gibi salınır
Zülfü gerdana bölünür
Güneş gibi ziya gelir
Seni gözleri mestanem

Başına tel sokun nişan
Adûlar olsun perişan
Solar o aşkına düşen
Seni gözleri mestanem

Sıtkı der dilber-i taze
Bakmaz mısın kaşa göze
Bir şeftali versen bize
Seni gözleri mestanem

ARTVINLİ ŞÂMİL (1814 - ?)

Âşık Şâmil, 1814'te Artvin/Kiskim'in (Yusufeli) Hod (Maden) köyünde doğmuştur. Hakkındaki bilgiler birtakım rivâyetlerden ibaret olan Şâmil, Âşık Sait'le bir kız yüzünden yaptıkları kavgada Âşık Sait'i öldürür. Yakalanarak Erzincan'a götürülüp hapsedilir. Hapiste Erzincan valisine ve ordu komutanına affedilmesi için bir arzuhâl yazar ve affedilmesini ister. Söylentiye göre bu arzuhâl, Padişah Abdülmecit'e kadar ulaşır ve Padişah'ın emriyle Şâmil, affedilerek salıverilir. Köyüne dönmek üzere yola çıkan Şâmil, yolda hastalanır ve Yusufeli'nin İşhan köyünde vefât eder. Vefât tarihi belli değildir.

Sâde, lirik Türkçe'siyle, yaşadığı sıkıntılı günleri, yaşadığı olay ve durum-lardan, devrinden şikayetlerini dile getiren Şâmil, yer yer de alaycı bir dil kullanır.

KAYNAKÇA

Adil Özder, Doğuş Dergisi (Kars), 1940; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şairleri Ant., 1963; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant., 1975; Mehmet Gökalp, Artvin Saz Şairleri, 1988, Folklor-Halkbilim Dergisi, s. 36, 1988; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Dinleyin efendi tarif edeyim
Çok çalıştım beni yordu zügürtlük
Dinceldim tekrardan savaş eyledim
Kıydı beni yere vurdu zügürtlük

Yere vurmasıyla kırdı belimi
Kârdan saltanattan kesti elimi
Kırdı hiç koymadı hiçbir malımı
Yine nen var diye sordu zügürtlük

Sordu diye sandım insafa geldi
Dedim bir tavuk bir horozum kaldı
Eline bir yahşi kırılmaz aldı
Vurdu onları da kıldı züğürtlük

Kırdı mallarımı dert ile verem
Kesildi takatım el'aman'derem
Eyledi borçlular kısmet-i guram
Sattırdı vatani yurdu züğürtlük

Sattırdı vatani eylemez kusur
Oğl'uşak acından hep oldu esir
Altımızda kaldı bir eski hasır
Onu altımızda cırdı züğürtlük

Cırdı hasarımı oldu mu reva
Yüz sahan var idi baksaydın eve
Elimizde kaldı bir kudrus tava
Onun da dibini deldi züğürtlük

Deldi deliştirdi çıktı havayı
Bize kurdu doksan dokuz davayı
Dedim kurtaraydım kudrus tavayı
Hışma geldi bir böğürdü züğürtlük

Böğürdü bir nâra yüzüme baktı
Sanki ciğerime pençesin taktı
Tekme vurup evin köşesin yıktı
Tereğe çıkıp göğsün gerdi züğürtlük

Göğsün gerdi çıktı damın başına
Ayakların bastı sahan taşına
Gözüm yudum çıktım dağlar başına
Kolunu boynuma sardı züğürtlük

Kol boynumda aklım aldı başımdan
Neyi görse tüketmenin peşinde
Daha yol vermiyor oçak başında
Uzattıkça ayak gerdi züğürtlük

Ayak gerdi kibirletti özünü
Daha kimse dinlemiyor sözünü
Üstümüzden kaldırmıyor gözünü
Her nere vardıkça gördü züğürtlük

Var mı benim gibi yurttan göçenler
Bunca malın dolu suyun içenler
Açlılığından şiir okur sıçanlar
Haçan ki ambara girdi züğürtlük

Girince ambara saldı velvele
Ne mümkün elinden küp güveç kala
Hiç dışarı çıkmaz doğru kör belâ
Artırdı veremi derdi züğürtlük

Artırdı veremi derdi baş vurdu
Tuttu bir lokmalık kelbi aşırdu
Bu kez sıçanlara gözün düşürdü
Günde on onbeşin yerdı züğürtlük

Yedi de aksırdı esti savurdu
Başımıza ters değirmen çevirdi
Vurdu evin temelini devirdi
Haçan ki murada erdi züğürtlük

Ateş verdi eve barka yapıya
Hasret kaldık saltanata tapuya
Daha kimse koymaz oldu kapıya
Üstümüzde mesken kurdu züğürtlük

Senden ki ayrıldım Kars'a ki vardım
Şükür olsun yâran yoldaşı gördüm
Ben gibi düşküne ettiler yardım
Nihan oldu görünmüyor züğürtlük

Gelip Kars'a kurduk ulu divanı
Şâmilî fethetti işbu destanı
Bakın efendiler gözleyin beni
Nihan oldu görülmüyor züğürtlük

II
Günbegün başımı saldı dumana
Çıkamadım selâmete eyvah hey
Bir of çeksem kâfir gelir imana
Suna'm gelmez merhâmete eyvah hey

Feleğin ettiği bana çoğ oldu
Kem sözleri yüreğime dağ oldu
Gece gündüz işim ağlamağ oldu
Gönül düştü bu firkate eyvah hey

Şâmil'in cismini nâra düşürdü
Aşk ateşi her işimi şaşırdı
Kavuşmadan felek yârı düşürdü
Vuslat kaldı kıyamete eyvah hey

III

Gelmiş ahbaplarım umut verirler
Rakipler peşimde can telâşı var
Deryalar nuş etsem yoktur çaresi
Bir değil gönlümün on telâşı var

Hey ahbaplar candan hastayım hasta
Bu can emanettir durmaz kafeste
Vâdem tamam olmuş her bir nefeste
On değil gönlümün bin telâşı var

Billâhi latife yoktur sözümde
Ecel pervanesi konu özümde
Dünyayı verseler yoktur gözümde
Biçâre Şâmil'in can telâşı var

IV

Dalma gönül gam gölüne
Korkam serden aşâ gönül
Uyma yalancı dünyaya
Varamazsın başa gönül

Nice çekem bu zulümü
Kime arzedem hâlimi
Kem yerde kırdın belimi
Çaldın beni taşâ gönül

Şâmil der bahtımız kara
Bulunmaz derdime çare
Dayanmadın sitemlere
Tez kırıldın şişe gönül

V

Sallanuben geçen dilber
Gelir amma neden sonra
Bir gün olur o yâr pişman
Olur amma neden sonra

Ben onu severim çoktan
O benden ayrılmış yoktan
Vefasız yâr ulu Hakktan
Bulur amma neden sonra

Şâmil terketti yurdunu
Kimseler bilmez derdini
Bir gün gelir yâr kadrini
Bilir amma neden sonra

FERYÂDÎ (1824?-1904)

Asıl adı Mehmet olan Feryadî, Alevî çevrelerde Kul Yusuf, Deli Derviş, Dolu Derviş olarak da bilinmektedir. Hakkındaki rivayetlere göre Sivas/Zara'nın Zogallı köyünde doğmuştur. Yirmi yaşlarında pîr elinden bâde içen Feryadî, Sarı Saltuk soyundan gelme, müritlerince çok sevilen bir Alevî dedesidir. Âşık Kusurî ile arkadaş olan Feryadî, Âşık Ruhsatî'ye de bağlama çalmasını öğretmiştir. 1904'te Kangal/Mamaş (Soğukpınar) köyünde vefât eden Feryadî, şiirlerinde Alevî-Bektaşî inançları yanında pek çok konuda şiirler söylemiştir. Şiirleri henüz derlenip yayımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Vehbi Cem Aşkun, Yayla Dergisi, Temmuz-Ağustos 1945, s.: 30-31; Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî-Alevî Şairleri ve Nefesleri, c.III, 1956; Vasfî Mahir Kocatürk, Tekke Şiiri Ant., 1968; Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru, Ocak 1975, Mayıs 1975, Söz Mülkünün Sultanları, 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Bugün gam yükünün tüccarı geldi
Çekemem bu derdi bölek seninle
Seni seven âşık sararıp soldu
Çekemem bu derdi bölek seninle

Yine gam yüküne tüccar ben oldum
Bulmadım Lokman'ı çaresiz kaldım
Medet mürvet dedim kapına geldim
Çekemem bu derdi bölek seninle

Seherde okunur Allah-ü ekber
Duyunca titirer ol bâb-ı Hayber
Selman'ın cârına yetmişti Hayber
Çekemem bu derdi bölek seninle

Gerçek âşık gafletinden uyanır
Muhammet'in gül rengine boyanır
Ancak bu cefâya Eyyup dayanır
Çekemem bu derdi bölek seninle

Bağımıza gazel düştü güz oldu
Geçti giden günler ömür az oldu
Feryâdî'nin yaraları yüz oldu
Çekemem bu derdi bölek sizinle

Bu çarh-ı gerdûna kanma dekbazdır
Evveli şâdlıktır bahardır yazdır
Âhırı vayvaylı bir ulu sazdır
Velîler nebîler göçtü beğler hey

Türlü cevâhirden alıp satardı
Çemeninde lâ'l ü mercan biterdi
Seher vakti andelibler öterdi
Viran kalmış bahçelerle bağlar hey

Usandım feleğin âselerinden
Doldurup verdiği bâdelerinden
Sefil Feryâdî'nin dîdelerinden
Âb-ı revân gibi yaşlar çağlar hey

II

Otlar bitmiş virâneler yurdunda
Ne acayip âh eylemez sağlar hey
Kimi şâd u hurrem kendi keyfinde
Kimisine firkat gelmiş ağlar hey

Nice kahramanlar vardı bu hana
Kimisi şah oldu gitti zamana
Benim deyü hükmederdi cihana
Hâkle yeksan oldu taht u tuğlar hey

III

Efendim derdinden divane oldum
Merhametin yok mu hâlim sorsana
Garip bülbül gibi dalına kondum
Merhametin yok mu hâlim sorsana

Sizde yardım etmezler mi düşküne
Hâlin sormazlar mı böyle şaşkına
Şâh-ı Merdan Murtaza'nın aşkına
Merhametin yok mu hâlim sorsana

Efendim kapında kul oldum kaldım
Ben sana kul oldum sen benim efendim
Yemin ederim ben canımdan usandım
Merhametin yok mu hâlim sorsana

Deli gönül geze geze yoruldu
Gençlik gitti derman bizden ayrıldı
Feryadi'nin kanatları kırıldı
Merhametin yok mu hâlim sorsana

IV

Ana bir atadan doğma kardeşim
Gel gir muhabbete malda ne vardır
Yalancı dünyayı lezzet mi sandın
Lezzet muhabbettir balda ne vardır

Muhabbet kapısı bahardır yazdır
Kemliğin ahırını kar yağmış güzdür
Sanmayın ağalar bir hilâf sözdür
Söyleten yürektir dilde ne vardır

Müminin gönlüdür Tanrı'nın tahtı
Rehberden açılır tâlibin bahtı
Veysel de Dülül'ün nalını çaktı
Hikmeti mihtadır nalda ne vardır

Kul Yusuf'tur hakikatın şâkirdi
Biz geçen erlerden aldık öğüdü
Bâtında okudum ihlâsı virdi
Cemi cennette gör burda ne vardır

V

Bu kadar cevretme aziz sultanım
Ya n'olur insafa gel bazı bazı
Hâlime rahimsin ruh-ı revânım
Bana da keremler kıl bazı bazı

Sen ârifsin ne dediğim bilirsin
Yaralı gönlüme merhem olursun
Her dem ciğerime neşter vurursun
Şâd eyle gönlümü gül bazı bazı

Gamze-i hançeri sineme salma
Hazer kıl efendim âhımı alma
Çok ise noksanım kusura kalma
Şaşar bildiğinden kul bazı bazı

Uğruna koymuşum can ile seri
Hilâfım yok candan severim seni
Bunca yıldır esir ettin sen beni
Kadirim kıymetim bil bazı bazı

Der ki Feryâdî lâübalimsin
Canımın canânı servi dalımsın
Hâlimden bilmez bir kanlı zâlimsin
Perişan gönlümü al bazı bazı

TOKATLI (BEŞİKTAŞLI) GEDAÎ (1826-1889?)

Asıl adı Ahmed olan Gedaî, Tokat'ta doğduğundan Tokatlı Gedaî, uzun süre İstanbul'da Beşiktaş'ta ikamet ve oradaki bir kahvehânedede arzuhâlcilik ettiğinden Beşiktaşlı Gedaî adıyla anılır olmuştur. Genç yaşında Tokat'tan ayrılarak İstanbul'a gelmiş Beşiktaş'a yerleşmiştir. İstanbul'da devrin ünlü âşıklarıyla tanışan Ahmed, devrin Bektaşî dedelerinden Mehmet Ali (Hilmi) Dede ile tanışmış; Dede, Ahmed'e "Gedaî" mahlâsını vermiştir. Sazı ve sesinin güzelliği sayesinde saraya davet edilmiş, Sultan Abdülaziz'in saz heyetinde çalıp söylemiştir.

Arzuhâlcilik etmesine, Nedim, Şeyh Galib, Bâkî gibi Divân şairlerinin şiirlerini tahmis etmesine ve aruzla başarılı şiirler yazmasına bakarak iyi bir öğrenim gördüğü tahmin edilen Gedaî'ye Erzurumlu Emrah hocalık etmiştir. Devrinde Lisânî, Yeksânî gibi Ermeni; Hicâbî, Ceyhunî gibi Türk âşıklarla yaptığı karşılaşmalar büyük ilgi uyandırmıştır. Divân şiirini de yakından tanıyan Gedaî, heceyle yazdığı şiirlerinde Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalarla süslediği ağdalı bir dil kullanmıştır.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, XIX. Asır Şairlerinden Beşiktaşlı Gedaî, 1933; Muhtar Yahyaoğlu, Tokatlı Gedaî, Hayatı ve Eserleri, 1943; M. Halit Bayrı, Halk Şiiri, XIX.Yüzyıl, 1956; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Vasfî Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant., 1975; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Sanadır niyazım derun-ı dilden
Mevlâ'nın aşkına dur seher yeli
Çıkarmış mı beni yârım gönülden
Varınca divana sor seher yeli

Âşıkısın âşıkın gönlün alırsın
Gönlün alıp hem teselli verirsin
Mekke'den ya Medine'den gelirsin
Hak seni yaratmış nur seher yeli

Kan ağlar Gedâi almadı mecal
Olmuşum hicr ile ben manend-i nâl
Gözyaşıyla yazdırmışım arz-ı hâl
Öp elin canana ver seher yeli

II

Beni mecruh etti hançer-i bürran
İki didelerin kanlı yaş döker
Rahmedip rize-i elmas her zaman
Gelir zahm-ı dile kalem kaş döker

Her dem bana ol şuh etmek ister naz
Bu pazarın çok ziyânı kârı az
Emsali bulunmaz rengi alınmaz
Vade-i vaslında ne kumaş diker

Gedai âleme bildirdin beni
Bütün halk-ı dehre güldürdün beni
Ecelimden evvel öldürdün beni
Hayatımda mezarıma taş diker

III

Bir kamet-i dirâz servi-i mümtâz
Özge bir işvebâz pek elvanlıca
Dideleri şehbâz bir sahib-i nâz
Gerdanı sim beyaz delikanlıca

Giysuları feste gör deste deste
Havâ vü heveste ol sen dilbeste
Mürg-i dil kafeste inler nefeste
Dudu gubu seste hûb lisanlıca

Lâli şeker gibi hûri nesebi
Hindu-yı gabgabi gülgündür lebi
Bilinmez meşrebi dönmez akrebi
Zülfü gönlüm gibi perişanlıca

Bülbül gülistânsız durmaz efgansız
Gedâi canansız olamaz ansız
Yâr sevdim akransız ahde amansız
Ne de pek imansız ne imanlıca

IV

Sevdâna tutuldum ben bile bile
Ey nâr-ı mahabbet yan içerimde
Firak-ı mihnetle derd-i hasretle
Uyuştu bağrımında kan içerimde

Zülf-i dilber gibi aklım perişan
Gezerim âlemi mest ü sergerdan
Yârı ağyar ile gördüğüm zaman
Tâ hulkuma gelir can içirimde

Gedaî elde tir başta bir külâh
Dolaştım âlemi dergâh bedergâh
Zeminden semaya çıktı suz-âh
Bir külhan-ı aşk var san içirimde

V

Sevdâ çeken her âşıkın âlemde
Aşınası vardır benim niçin yok
Gönül eğlencesi meclis-i demde
Dilrübâsı vardır benim niçin yok

Bir yar bulamadım lebleri müllü
Yanakları deste deste kâküllü
Herkesin başında süslü püsküllü
Bir belâsı vardır benim niçin yok

Gedâî dil verdimse kangı yâra
Açtı tig-i nâzı bağırama yâra
Nakd-i cân almağa ey bahtı kara
Müptelâsı vardır benim niçin yok

VI

Gamzem tiri ile kaşların keman
Bu dertli sinemi delmek yol mudur
Yok mudur göğsünde din ile iman
Bendeni feryâda salmak yol mudur

Eşiğinde mesken tutar kalırdım
Ol rakipten intikamım alırdım
Ağa yollum seni benim bilirdim
Varıp ellere yâr olmak yol mudur

Nasihattir tut guşunu sözüme
Şikâr eksik olmaz yavru bazıma
Tenhada gördüğüm vakit yüzüme
Hercayilik edip gülmek yol mudur

Her kaçan gördükçe sen yüzü mâhı
Zâyi olur gider aklım billâhi
Der Gedâî behey hubların şâhı
Sende hak nazarım kalmak yol mudur

VII

El çekti âlemden gitti ârifler
Bu dünyanın ne olduğu bilindi
Özünde sözünde her kim ise er
Defter-i felekten kaydı silindi

İnayet merhamet yetti baş oldu
Fukaranın gözü kanlı yaş oldu
Ağniyânın kalbi katı taş oldu
Merhamet cebinin dibi delindi

Gedâî aç gözün gafletten uyan
Gör nice fitneler etmekte devran
Vaktidir ey Mehdi sahib-i zaman
Kande kaldın geleceksen gel imdi

VIII

Ah u feryat eder gülün dalında
Bülbülün feryâdı zârı vatandır
Derd ü hasret koymaz kendi halinde
Her garibin öz efkârı vatandır

Beni gurbet ele düşürdü kısmet
Ne tükenmez hasret bu nasıl kısmet
Kimseye yâr olmaz diyâr-ı gurbet
Herkesin sevdiği yârı vatandır

Gedâî gurbete düşse bir insan
Gitmez hayalinden vuslat-ı cinan
Yeri gülşen olsa gülse her zaman
Fikri zikri yine dâr-ı vatandır

TOKATLI NURİ (1825-1882)

1825 yılında Tokat'ın Kızılcâ mahallesinde doğan ve asıl adı Mahmut olan Nuri, Erzurumlu Emrah'ın çıraklarından. Genç yaşında Emrah'a kapılanan Nuri'ye mahlâsını da hocası vermiştir. Ustası Emrah'la yurdun birçok yerini gezmiş, dolaşmış, devrin ünlü âşıklarıyla tanışmış; bilgisini, görgüsünü artırarak kendisi de ünlü bir âşik olmuştur.

Hecenin yanında aruzla da başarılı şiirler yazan Nuri, asıl ününü heceyle söylediği şiirleriyle sağlamıştır. Şiirlerinde Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalar kullansa da genel olarak şiirlerinde sâde, samimi bir dil kullanmıştır. Şiirlerinde daha çok ayrılık, gurbet ve aşk temalarını işleyen Nuri, Zileli Ceyhunî ve Tosyalı Gayretî'ye hocalık etmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Talât, Âşık Tokatlı Nuri, 1933; M.Halit Bayrı, Halk Şiiri, XIX. Yüzyıl, 1956; Vasfî Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; Refik Ahmet Sevensil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Orhan Özbek, Değişmeler-Karşılaşmalar, 1969; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant., 1975; Sunullah arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Saim Sakaoğlu, Türk Dili, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Ey felek bir derde düşürdün beni
İşim gücüm aldın kâr senin olsun
Aklım baştan alıp şaşırttın beni
Farkettim namusu âr senin olsun

Bülbüller feryâda gelsinler meşka
Bir şeye benzemez bu dert de başka
Pervâneler gibi ateş-i aşka
Ben yandım kül oldum nâr senin olsun

Açılmış bahçede sümbüller gibi
Açılmadan soldum ben güller gibi
Yavrusun yitirmiş bülbüller gibi
Feryâd bana düştü zâr senin olsun

Rûz u şeb çeşminden kan döker âşık
Nuri'nin hâline demezsin yazık
Bir dilberi bana görmedin lâyıık
Şimden geri cihan var senin olsun

II

Ey dil iflâh olmam ben bu yaradan
Hasretle dağlandım aşk ateşine
Genç ömrümde verdi bana Yardana
Bir dahi vermesin kullar başına

Müşkil olur imiş düşmek bu derde
Günden güne artar yara ciğerde
Ağlayı ağlayı gurbet ellerde
Kan karıştı gözlerimin yaşına

Varlığım mahvetti dilde şadımı
İstedim vermedi Hak murâdımı
Kâm almadı deyü Nuri adımı
Böyle yazın mezarımın taşına

III

Kıymet mi biçilir cevher taşına
Kâmilce bir sarraf karışmayınca
Kimse üstad olmaz kendi başına
Bulup erbabına danışmayınca

Sevdâ dedikleri çakır diken
Mahveder vücudu çürütür teni
Her nereye varsam söyletir beni
Bu aşkın âsârı savuşmayınca

Affeyle Nuri'nin şu isyânını
Ağlatıp dideden dökme kanını
Kimsenin gurbette alma canını
Varıp hasretine kavuşmayınca

IV

Beni bülbül gibi nalân eyleyen
Gerdanında olan benler değil mi
Nazarım hüsnüne hayran eyleyen
Yanağında açan güller değil mi

Sadası bülbüldür kendisi civan
Pek tatlıdır dili kaşları keman
Şu benim aklımı başımdan alan
Tuti kumru gibi diller değil mi

Nuri der ki gönül verdim ben
Kendim arzu ettim oldum fütâde
İki canı hasret koyan dünyada
Şu zalim münafık eller değil mi

V

Ben güzelim diye havadan uçma
İndirirler seni el yaman olur
Siyah kâkülünü gerdana saçma
Eser bâd-ı sabâ yel yaman olur

Güzelsin sevdiğim kendini sakın
Beyaz ellerine kınalar yakın
İyiden kötüden kendini sakın
Eritirler seni el yaman olur

Güzelsin sevdiğim sen de bilirsin
Ettiğin işlere nadim olursun
Akşamdır sevdiğim bunda kalırsın
Nuri karanlıkta yol yaman olur

VI

Bize gam yutturdu sahba-yı hicran
Bilmem bu ayrılık gider mi böyle
Ben mi tedbirimde eyledim noksan
Yoksa tecelli vü kader mi böyle

Aksine devretti devranı felek
Hep hebâya gitti çektığım emek
Sevda çöllerinde Leylâ diyerek
Mecnun da ben gibi gezer mi böyle

Nuri bu yerlerde kılmaz kararı
Dâma düşmeyince can mürgizarı
Ben canımdan aziz sevdim o yârı
Acep yâr da beni sever mi böyle

SERDÂRÎ **(1834-1921)**

Asıl adı Hacı olan Serdârî, 1834'te Sivas'ın Şarkışla ilçesinde doğmuştur. Küçük yaşta anasını ve babasını kaybeden şairin, eşekten düşmesi sonucu kırılan kolu dirseğinden kesilir. Bu yüzden halk arasında "Çolak Hacı" olarak da anılır. Öğrenim görmemiş, dolayısıyla da okur-yazarlığı yoktur. Çiftçilik, dülgerlik, avcılık, bostancılık gibi işler yapmıştır. Birkaç defa evlenmiş, bunlardan birinde Deli Kadı (Kör Kadı) adında zengin birinin, kaçırdığı kızı yüzünden hapse düşmüştür. 1921 yılında (1918?) vefât etmiştir.

Şiirlerinde kadınlara karşı olan yakın ilgisinin açık izleri vardır. Aşk ve ayrılık temaları şiirinde belirgin temaları oluşturur. Daha çok kendi sorunlarıyla ilgilenen ve bu yönde şiirler söyleyen bir şair görünüm verse de çevresindeki olay, durum ve kişilerle ilgilenir; içinde yaşadığı toplumun sorunlarına değinmeden, eleştirmeden de duramaz.

KAYNAKÇA

Kadri Özyalçın-Kemal Gürpınar, Şarkışlalı Serdârî, 1938; M.F. Köprülü, Türk Sazşairleri, c.IV, 1940, 1964; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant.,1968; İbrahim Aslanoğlu, Söz Mülkünün Sultanları,1985, Sivas Folkloru, Haziran 1975; Ahmet Özdemir, Âşık Serdârî, 1979; Saim Sakaoğlu, Türk Dili, Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Nesini söyleyim canım efendim
Gayrı düzen tutmaz telimiz bizim
Garip bülbül gibi feryat ederim
Açılmadan soldu gülümüz bizim

Sefil irençberin yüzü soğuktur
Yıl perhizi tutmuş içi kovuktur
İneği koyunu iki tavuktur
Bundan gayrı yoktur malımız bizim

Rençberin sanatı bir arpa tahıl
Havasın bulmazsa bitmiyor pahlı
Tecelli olmazsa neylesin akıl
Dördü bir okkalık dolumuz bizim

Sekiz ay kışımız dört ay yazımız
Açlığında telef olur bazımız
Kasım demeden buz tutar özümüz
Mayısta çözülür gölümüz bizim

Sefil irençberin tebdili şaştı
Borç kemâlin buldu boyundan aştı
İntikal parası binleri geçti
Dahi doğrulamaz belimiz bizim

Zenginın sözüne belî diyorlar
Fukara söylerse deli diyorlar
Zamane şeyhine velî diyorlar
Gittikçe çoğalır delimiz bizim

Evlât da babanın sözün tutmuyor
Açım diye çift sürmeye gitmiyor
Uşaklar çoğaldı ekmek yetmiyor
Başımıza belâ dölümüz bizim

Benim bu gidişe aklım ermiyor
Fukara halini kimse sormuyor
Padişah sikkesi selâm vermiyor
Kefensiz kalacak ölümüz bizim

Şu yalan dünyada hoş olamadım
Borçludan bir kerre baş alamadım
Şu küçük öküze eş bulamadım
Söylemeden âciz dilimiz bizim

Zenginın yediği baklava börek
Kahvaltıya eder keteli çörek
Fukaraya sordum size ne gerek
Düğülecek çorbası balımız bizim

Tahsildarlar çıkmış köyleri gezer
Fukara hâline eden yok nazar
Yorganı döşeği mezatta gezer
Hasırdan örülür çulumuz bizim

Hakk'ın hikmetinden ibret almalı
Ağlayarak camilere dolmalı
Kurban kesip tövbe istiğfar olmalı
Böyle ilân etsin ulumuz bizim

Bir aşka geldik de biz bunu dedik
Üç yüz dört senesi bir sille yedik
Her nereye varsak sahipsiz gedik
Kime arzolacak hâlimiz bizim

Serdârî hâlimiz böyle n'olacak
Kısa çöp uzundan hakkın alacak
Mamurlar yıkılıp virân olacak
Akıbet dağılır ilimiz bizim

II

A dostlar bir haber geldi sıladan
Eğer essah ise büktü belimi
Dediler ki sevdiğini el almış
Kadir Mevlâm nasip eyle ölümü

Şahin dedikleri bir küçük kuştur
Yârın güzelliği göz ile kaştır
Kadir Mevlâm beni yâra ulaştır
Irak ise yakın eyle yolumu

Deli gönül yükseğinden uçmayım
Uçarsam da kanadımı açmayım
Muhannetin köprüsünden geçmeyim
Coşkun sele uğratayım yolumu

Serdârî der yükseğinde gezmeyim
Dost elinden dolu bâde süzmeyim
Yârdan başkasına kuşak çözmeyim
Yedi yerden bağlatayım belimi

III

Yeniden bir sevda düştü serime
Serimden sevdasın iramıyorum
Ne gündüzüm gündüz ne gecem gece
Del'oldum derdinden duramıyorum

Pazar günü Şarkışla'dan göçürdüm
Yâra şeker ezdim şerbet içirdim
Hayıf ömrüm berhavaya geçirdim
Del'oldum derdinden duramıyorum

Ebesil köyünde üç gün oturdum
Sofular köyünden tayin getirdim
Bire ağalar ben bir ceren yitirdim
Ne diyâra gitti bilemiyorum

Her daimde Hakk'a ettim niyazı
Kader böyle imiş alnımda yazı
Dudu dilli ince belli Beyaz'ı
Ne diyâra gitti bilemiyorum

Taz'açılmış güle benzer yüzleri
Kudretten sürmeli güzel gözleri
Beni mestyledi Çeçen kızları
Yitirdim kendimi bulamıyorum

Serdârî der böyle imiş kaderim
Gam için kazanmış beni pederim
Yerin bilsem bir gün durmaz giderim
Çardak'ta diyorlar bilemiyorum

IV

Yiğit de yiğidin sırrını gizler
Sırası geldikçe dağları düzler
Kötüler yiğidin fırsatın gözler
Nasıl kaynamasın canı yiğidin

Cahile konuşma sözünü bilmez
Kötüye konuşma meydanı olmaz
Konuş yiğit ile kahpelik gelmez
İlden ile gider ünü yiğidin

Daima yiğidin sözü sağ olur
Zenginlerin kavukçusu çoğ olur
Yiğit yerde kalmaz bir gün beğ olur
Şardan şara gider şanı yiğidin

V

Ha dedim ki gurbet ele çıkmayım
Bilmez mi sındınız yolu Serdârî
Dünyam için ahretimi yıkmayım
Çok ocak batırır deli Serdârî

Ben istemem cilvesizi cansızı
Gerdanı bir karış çifte bensizi
Serdârî der isen acın densizi
Bir kuru canıdır malı Serdârî

Dost bağının bülbülleri öterse
Gidi düşman dediğini ederse
Deli Kadı yârim alıp giderse
Ordan da getirir geri Serdârî

VI
Ceren gözlüm yine melûl durursun
Bugün ağlamanın yeri değildir
Seni vatanından ilinden eden
O da er kişidir karı değildir

Söylettik dilberi sözü sağ imiş
Güzellikte hiç menendi yoğ imiş
Senin derdin benimkinden çoğ imiş
Bugün dertlenmenin yeri değildir

Serdârî'nin huyu atını çekmek
Üstüne binip de ortaya çıkmak
Tolga kargı ile kaburga sökmek
Bu da arslanın kârı değildir

RUHSATÎ (1832-1911)

Asıl adı Mustafa olan Ruhsatî, 1832'de Sivas ili Kangal ilçesinin Deliktaş bucağında doğdu. Küçük yaşta öksüz kalan Ruhsatî, çobanlık ve çiftçilik yaptı. Okuma yazmayı köyünde öğrendi. Feryâdî ve Noksanî'den saz dersleri aldı. Anadolu'nun çeşitli yerlerini dolaşan âşık, köyüne dönünce evlendi. Eşlerinin zamansız ölümleri dolayısıyla dört kez evlenen Ruhsatî'nin hayatı maddi sıkıntılar içinde geçmiştir. Ruhsatî, Bektaşî (kimilerine göre de Nakşibendi) tarikatine bağlandı. Şiirlerinde sırayla İcâdî, Cehdî Ruhsat ve Ruhsatî mahlaslarını kullandı.

Ruhsatî bir Bektaşî şairidir. Tasavvufla ilgili kuru, didaktik şiirlerinin yanında aruz ölçüsüyle yazdığı başarısız şiirleri de vardır. Ancak, asıl şairlik gücünü, heceyle söylediği halk şiiri geleneğine uygun şiirleriyle ortaya koymuştur. Toplumsal olay ve durumlara ilişkin gerçekçi taşlamaları da dikkate değer şiirlerdir. Dilinin sadeliği ve şiirlerindeki lirizm ile çevresinde etkili olmuştur. Noksanî, Ruhsatî'nin çırağıdır. Âşık Meslekî de Noksanî'nin çırağıdır. Buradan hareketle halk şiirimizde "Ruhsatî Kolu" adıyla bilinen âşıklık kolu ortaya çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Kadri Özyalçın, Deliktaşlı Ruhsatı, Hayatı ve Eserleri, c.I 1936, c.II 1938; Haşim Nezihi Okay, Orta Yayla Mecmuası, s. 6, 1936, HBH, s. 821, 1937, TFA, Şubat 1962; M. F. Köprülü, Türk Sazşairleri, c.II 1940/1964; Vehbi Cem Aşkun, Büyük Halk ve Saz Şairi Ruhsatı, 1944; Eflatun Cem Güney-Çetin Eflatun Güney, Âşık Ruhsatı, Hayatı ve Şiirleri, 1953, Cahit Öztelli, TD, Mayıs 1954; İbrahim Aslanoğlu, TF, Eylül-Ekim 1979; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Gerçekçilik, 1982; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Saim Sakaoglu, TD, 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Sabahtan uğruma çıktı
Gider iken suya Fatma
Aklım idrâk eylemedi
Bu sendeki hülyâ Fatma

Başında puldan fereyi
Yükledim gamı kirayı
Yakıyor kutnu savayı
Geyin usul boya Fatma

Saçına yakışır elmas
Başına yakışır elmas
Al hançeri başına kes
Korkarım ki kıya Fatma

Sürmeler çekmiş gözüne
Kirpiğin dökmüş yüzüne
Korkarım rakip sözüne
İnana da uya Fatma

Kapısında olsam sâyi
Destinden nûş etsem meyi
Ruhsat görünmüyor deyî
Aceb nerde diye Fatma

II

Bir vakte erdi ki şimdi günümüz
Ayak belli değil ser belli değil
Bir gülü rânâyâ olduk müptelâ
Bülbül belli değil har belli değil

Kimse serin bu sevdâyâ salmamış
Hiçbir kimse haktan nişan almamış
Şeriatten asla eser kalmamış
Hayır belli değil şer belli değil

Kimsa bilmez bir kimsenin kasdini
Bilen hani düşmanını dostunu
Cümlesi giyinmiş namerd postunu
Avrat belli değil er belli değil

Kamusu delalet bendini geçmiş
Tahayyürde kalıp Ruhsat'ın şaşmış
Cümle âlem halkı gayrette düşmüş
Namus belli değil ar belli değil

III
Ayrılık bâdesin tatlı mı sandın
Ne tez tebdil olmuş dumanın dağlar
Bu güzellik geçer sana da kalmaz
Daha neye bağlı gümânın dağlar

Nice güzellerden alırsın bacı
Al yeşil renklerden giyersin tacı
Yardan ayrılması zehirden acı
Bu yüzden gitmiyor dumanın dağlar

Ruhsat gibi karaları bağlarsın
Aşkın ateşiyle yürek dağlarsın
Benim ahvâlime sen de ağlarsın
Var ise zerrece imânın dağlar

IV
Bölük bölük olmuş gelir güzeller
Önde giden boz mayaya kurbanım
Benim gelin ile çoktur amanım
Şu salınan kız mayaya kurbanım

Yine nerden geldin böyle durarak
Sağına soluna gerdan kırarak
Seher vakti her makamdan çalarak
Zülüfleri saz mayaya kurbanım

Ben de Ruhsatî'yim canda canânım
Mevlânı seversen incitme tenim
Şimdi kerem gibi yanacak tenim
Düğmelerim çöz mayaya kurbanım

V
Keklik gibi taştan taşa sekerek
Gerdan açıp gelişini sevdiğim
Sağa sola taksim etmiş örgüsün
Onar onar bölüşünü sevdiğim

On altıya karar verdim yaşını
Yenice sevdâya salmış başını
El yanında yıkar gider kaşını
Tenhalarda gülüşünü sevdiğim

Sarardı gül benzim soldu diyerek
Hasret kıyamete kaldı diyerek
Hani Ruhsatî de n'oldu diyerek
Arayıp da buluşunu sevdiğim

VI

Gel gidelim uzaklara sevdiğim
Bizi söylesinler ellere karşı
Eği bir yol bal dudaktan öpeyim
Ağzından dökülen ballara karşı

Kerem eyle beni tanı sevdiğim
Uğruna koymuşum canı sevdiğim
Bana verirler mi seni sevdiğim
Alayım kaçayım ellere karşı

Malım mülküm hep yoluna koymuşum
Kaç yıl oldu seni böyle sevmişim
Her ağızdan senin methin duymuşum
Gel de sevişelim ellere karşı

Dünya benim olur yâri gördükçe
Rahmeylemez bende-i zârı gördükçe
Kışım bahar olur seni gördükçe
Ruhsatî sevinir ellere karşı

DELİ BORAN (1838-1898)

Asıl adı Hanefî olan ve bir rivayete göre Çorum'un Sarımbey veya Sarıbey köyünde, bir rivayete göre de Antep'in Dambaç köyünde doğan Deli Boran'ın hakkında bilgiler oldukça kısıtlıdır. Şiirlerinden öğrenildiği kadarıyla Alevî inançlarına, tasavvufa bağlı göçebe bir âşıktır. Sungurlu/Yamalı köyünden yakın arkadaşı Sefil Ahmet, bir ağzında Deli Boran'ın ölüm tarihi olarak Hicrî 1316 tarihini belirtmiştir.

Yalın bir Türkçe ile söylediği şiirlerinde dinî, tasavvufî nasihatlerin yanında aşkı, güzeli, mertliği, yiğitliği dile getiren Deli Boran'ın şiirleri henüz derlenip yayımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Pertev Naili Boratav- Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Halit Bayrı, Halk Şiiri, XIX. Yüzyıl, 1956; Mehmet Yanık, TFA, Temmuz 1961; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, 1973, Türk Dili, Kasım 1974; Hayrettin İvgin, Türk Folkloru, Kasım 1983; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant, 1985; Saim Sakaoğlu, Türk Dili, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I, 1993.

I

Gam yeyip ağlama divâne gönlüm
Daima bu dünya başa dar olmaz
Hakk'ın kelâmını bırakma dilden
Hak'tan özge bir adama yâr olmaz

Tavlada bağlıdır yiğidin atı
Aslı pâk olanın söylenir zâtı
Altına batsa da kötü
Aslı ham demirden cevahir olmaz

Atı olan ata biner atlanır
Er yiğitler her cefâya katlanır
Yiğit gölgesinde yiğit saklanır
Kötünün gölgesi hem dalı olmaz

Deli Boran bilin cümleden gani
Hem yaratır alır Allah bu canı
Sen kendini yokla nefsini tanı
Boğaz kırk boğumdur dilde sır olmaz

II

Arzulayıp seni görmeye geldim
Yüzünde evvelki nurun kalmamış
Evvel uğrun uğrun işmar eylerdin
Şimdi söylemeye dilin kalmamış

Böyle olduğunu bilsem gelmezdim
Öğüt versen o öğütten almazdım
Bahçem mâmur deyi gelip girmezdim
Senin yol olmadık yerin kalmamış

Boran'ım der geldim ise giderim
Bağıban değilim bağı n'ederim
Varır bir fidana hizmet ederim
Dökülmüş yaprağın gülün kalmamış

III

Evvel bahar yaz ayları gelende
Seli boz bulanık akar Tuna'nın
Bülbüller ötüşür bahçelerinde
Gülü burca burca kokar Tuna'nın

İlkbaharda dalgalanıp comuşum
Analar ağlatıp kanlar saçmışım
Ataman dağından yollar açmışım
Yolu serhatlere uğrar Tuna'nın

Kimse bilmez nerededir onun başı
Eksik olmaz yalısının döğüşü
Akıttı gözümden kan ile yaşı
Göller leşilen dolar Tuna'nın

Tuna derler yerededir anın yüzü
Arzulanıp gider Karadeniz'i
Cemreler düşünce çözülür buzu
Denizlen cengi var deli Tuna'nın

Deli Boran bunu böyle dedi mi
Bu su böyle akar mıydı kadimi
Taşına koymuşum garip başımı
Yolu serhatlere uğrar Tuna'nın

IV

Osman Paşa der ki vardık beriden
Bize kuvvet verdi Mevlâ'm yaradan
Gözledim bir imdat gelmez geriden
Tükendi cephanem gittim esire

Uyurdum rüyamda girdi düşüme
On iki çoban geldi durdu karşıma
Seksen bin evlâdı verdim boşuna
Kalkmadım geri gittim esire

Kible tarafından bir top atıldı
Her bir nefer bin altına satıldı
Plevne'de büyük kavga tutuldu
Ahdettim feleğe gittim esire

Bir taburda çevirdiler tuttular
Hesapsız neferim mahvettiler
Beş taburu bir vapura kattılar
Yedi sancak içeri gittim esire

Edirne kapusu hem Gelibolu
Tuna boyundadır Moskof'un yolu
Boşuna elden gitti bu Rumeli
Bozuldu ittifak gittim esire

Deli Boran bunu böyle söyledi
İndi aşkın deryasını boyladı
Moskof yesirini Mehmet neyledi
Çok iltifat eder Moskof esire

V
Gökte doğan yıldız ile ay ise
Sorarlar aslını eğer soy ise
Aşıka da bahşişciğin bu ise
Vallâhi billâhi az kara gözlüm

Mail oldum yüzün ile ağzına
Kara hattat sürme çekmiş gözüne
Taramış zülfünü gökmüş yüzüne
Tara zülfünü de düz kara gözlüm

Selâm ver de selâmını alayım
El kavşurup divanına durayım
Ben kapında kulun kölen olayım
Hep sana ettim naz kara gözlüm

Hesap ettim on yedirir yaşını
Akitayım gözlerimin yaşını
Koy dizimin üstüne de başını
Bir bir düğmelerin çöz kara gözlüm

VI
Çıktım yücesinden baktım
Baktım münbüç illerine
Eğbez eğbez evler konmuş
Yücesine bellerine

Halise'nin gülü kokar
Kızlar yanağına sokar
Sacur derler bir su akar
Gövel döner göllerine

Münbüç derler bir şar imiş
Ağalık beylik yer imiş
Doru küheylânı varmış
Kurşun değmiş kollarına

Yağız atların sekişi
Benli dilberler bakışı
Fırat'ın çoşkun akışı
Benzer beş ay sellerine

Kola vururlar burmayı
Göze çekerler sürmeyi
Şahin n'eylesin turnayı
Havas olmuş tellerine

Bunu diyen Deli Boran
Sevdiğine meyil veren
Top top olmuş ağca ceren
Gider garbi yellerine

VII
Çıktım yücesinden baktım
Baktım münbüç illerine
Eğbez eğbez evler konmuş
Yücesine bellerine

Halise'nin gülü kokar
Kızlar yanağına sokar
Sacur derler bir su akar
Gövel döner göllerine

Münbüç derler bir şar imiş
Ağalık beylik yer imiş
Doru küheylânı varmış
Kurşun değmiş kollarına

Yağız atların sekişi
Benli dilberler bakışı
Fırat'ın çoşkun akışı
Benzer beş ay sellerine

Kola vururlar burmayı
Göze çekerler sürmeyi
Şahin n'eylesin turnayı
Havas olmuş tellerine

Bunu diyen Deli Boran
Sevdiğine meyil veren
Top top olmuş ağca ceren
Gider garbi yellerine

VIII

Haydi bre deli gönül
Alevden mi dışın senin
Haydi bre deli gönül
Alafırcık işin senin

Yârdan sana sâde cefâ
Sen de bol bol od ver bana
Bozarmış hep yana yana
Kanlı kızıl yaşın senin

Kalan her bucakta gezme
Rüzgârlardan hiyle süzme
Vara yoğa gönül çözme
Bine varmış yaşın senin

Deli Boran benzin solmuş
Boğazına zıkkım dolmuş
Döve döve gömgök olmuş
Kana kesmiş düşün senin

IX

İncil Kur'an Zebur olsan
Açmam seni şimden kelli
Ab-ı kevser suyu olsan
İçmem seni şimden kelli

Has bahçenin gülü olsan
Beyaz oğul balı olsan
İnci mercan lâli olsan
Seçmem seni şimden kelli

Eğer bir ulu kuş olsan
Cümle güzele baş olsan
Baha yetmez kumaş olsan
Biçmem seni şimden kelli

Boran der Hakk'ın muradı
Sözün özüme yaradı
Olsan cennetin Sıratı
Geçmem seni şimden kelli

KEŞFİ (1843-1910)

1843 yılında Artvin/ Yusufeli'nin Zor (Esenkaya) köyünde doğan Keşfi'nin asıl adı Mustafa'dır. Ustası Erkinisli Muhibbî, ona "Keşfi" mahlâsını vermiştir. Keşfi Baba, Derviş Keşfi gibi adlarla da bilinen âşığın, babası Kavasogullarından Mehmet de (1828 Osmanlı-Rus Savaşı'na milis subayı olarak katılmış, cesurluğuyla dikkatleri çekmiş) bir âşıktır.

Keşfi, ilk öğrenimini köylerinin imamından alır. Daha sonra İphanlı Mahirî'den bağlama çalmayı öğrenir. Muhibbî'nin yanında da şiir düzme becerisini geliştirir. Otuz yaşına kadar bir çok yeri gezip dolaşan ve âşıklığını gösteren Keşfi, Erbabî ve Radeî gibi âşıklarla karşılaşır. Erzurum'a giden âşık, burada Kadirî tekkesine bağlanır. "Gaflet uykusundan uyandığına" inanarak sazı bırakıp tasavvufa yönelir. Bir ara İstanbul'a giden Keşfi, daha çok tarikata girdikten sonraki şiirlerini güzel yazı yazan birine yazdırarak bir divân düzenler. Divânını bastırmaya çalışırsa da bu mümkün olmaz ve köyüne döner. Çevre köylerde seyyar dokuma satıcılığı yaparak geçimini sağlamaya çalışır. Dokuma satmak amacıyla gittiği İspir/Salaçor (Aksu) köyünde hastalanarak 1910 yılında vefât eder.

Keşfi, usta bir âşık olarak İznî ve Zuhurî gibi âşıkları yetiştirir. Oğlu Huzurî de âşıktır.

KAYNAKÇA

M. Adil Özder, TFA, Haziran 1958, Şubat 1959, Ocak 1960, TF, Ekim 1981; Mehmet Gökâlp, Yeşil Çoruh, s.4, 1959, TF, Aralık 1981, Artvin Saz Şairleri, 1988; TFA Artvin Özel Sayısı, Nisan 1966; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Gönül ister varam didem gurbete
Ve lâkin bizleri yar eğlendirir
Her dem bir gül için âh ü zâr eyler
Bülbül-i şeydâyı zâr eğlendirir

Kalmışım âh ile efgan içinde
Gözlerim yaş döker al kan içinde
Biz ehl-i perdeyiz irfân içinde
Bizi namus gayret âr eğlendirir

Derd-i dil'im her dilbere söylenmez
Vefasızdır sitemkâre söylenmez
Demir zincir bend etseler eğlenmez
Keşfi'yi zülfünde dâr eğlendirir

II

Hey ağalar bu sevdaya düşeli
Kalmadı tutarım yandı ha yandı
Ne mümkündür yedi derya söndüre
Cehim gibi nârım yandı ha yandı

Baş olmadı felek ile çatıştım
Balçık olup topraklara katıştım
Kerem gibi ihrak oldum tutuştum
İliğim damarım yandı ha yandı

Zalim niçin girdin benim kanıma
Halimi söyleyim o Suphanıma
Keşfi der ki bir od düştü canıma
Aza vü etvârım yandı ha yandı

III

Hey ağalar size tarif edyim
Kaldıramam ağır taştır bu sevda
Gece gündüz yaş döktürür ağlatır
El sanır ki kolay iştir bu sevda

İlikten damardan kanım üzdürür
Kâh can verir kâh da candan bezdirir
Bazan sefil gedâ gibi gezdirir
Bazan sultanlara eştir bu sevda

Keşfi der getirin melek soylumu
Kaddi surahimi servi boylumu
Bir dilbere bendetmişim meylimi
Her bir dala konmaz kuştur bu sevda

IV

Gece gündüz feryat eyler âh eyler
Bir dem şâd olmayan yaralı gönül
Lokman Hekim gelse ne ilâç eyler
Bağrı yanık ciğer paralı gönül

Perişandır ehl-i aşkın halleri
Ayrılıktır zehir eden balları
Gönlü şâd olanlar giysin alları
Siyahlar giyinsin karalı gönül

Keşfi'ye bir iken bin oldu dertler
Mükellef-i gamdır âşık-ı mertler
Aşiret kan ağlar boş kaldı yurtlar
Tezdirirsin çölden maralı gönül

V

Derdim deva bilmez ciğerim sızlar
Söylesem dilimde sözler yanıktır
Sakının yanımdan çeşm-i nergisler
Kıvılcımlar değer közler yanıktır

Ateşim yanıktır yanar ezeli
Hüsün bahçesinin dökmez gazeli
Baksam da göremem gayri güzeli
Meğer seni gören gözler yanıktır

Vücudumu harman ettim savurdum
Yalancı dünyadan yüzüm çevirdim
Dolaştı sinnimiz kırkı devirdim
Tevârihte bin üçyüz'ler yanıktır

Aldım sattım pazarımı peşin'e
Haber verin gelsin biri beşine
Her bir sâlik yürüyemez peş'ine
Âşıklar gittiği buzlar yanıktır

Çok vâizin sözü niçin işlemez
İbadet öğretir kendi başlamaz
Gönül kırar benliğini boşlamaz
Benliğinden geçen özler yanıktır

Bir dertli Keşfî'yim gör ki n'olmuşum
Aşkın mahzeniyim gamla dolmuşum
Her derd ü mihnete billur olmuşum
Ayağım dokunan tozlar yanıktır

ZİLELİ CEYHUNÎ (1847- 1912)

1847'de Zile'de doğan Ceyhunî'nin asıl adı Ömer'dir. Babası, Çördükoğullarından Ahmet'tir. Âşık Ceyhunî, Ceyhunî Baba veya Ceyhunî olarak bilinen âşık, Tokatlı Nuri'nin çırağıdır. "Ceyhunî" mahlâsını, ustası Nuri vermiştir. 12 telli çöğürü çalmadaki becerisi ile dikkati çeken Ceyhunî, Sivas, Çorum, Ankara, İstanbul, vd. birçok yeri gezmiş, Çırpıcı ve Veli Efendi çayırlarında, semaî kahvelerinde sanatını icrâ etmiş, birçok âşıkla karşılaşmalara katılmıştır. 1912 yılında Çorum/Alaca'nın İsa Hacı/İsacalı köyünde vefât eden âşık, Niksarlı Bedrî, kardeşi Cevrî ve Cesurî, Zileli Mevci ve Negamî, Tokatlı Cemalî ve Hicrî, Yozgatlı Mesudî ve Seyhunî, Sivaslı Pesendi gibi birçok âşığa ustalık etmiştir.

Bektaşî olan Ceyhunî, şiirlerinde Bektaşî inançlarının yanında aşk, gurbet, ayrılık, tabiat, hastalık temalarını da işlemiştir. Aruzla da gazeller, şarkılar yazan Ceyhunî'nin şiirleri henüz kitaplaşmamıştır.

KAYNAKÇA

Halis Turgut, HBH, 1930, s. 9, 1931, s.31; Halit Koçak, Çorum Halkevi Dergisi, 1938, s. 6-7; Cahit Öztelli, Zileli Şairler, 1944, Bektaşî Gülleri, 1973; Halit Bayrı, Halk Şiiri, XIX. yüzyıl, 1956; Refik Ahmet Sevengil, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, 1965; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant.,1973; Emir Kalkan, XX.Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Saim Sakaoglu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Kürre-i sevdaya uğradı yolum
Bir ateş verdiler ocaklarından
Dedim çekemem bu zaif kulum
Dedi oku aşkın sabaklarından

İkrar verip aldım anın behini
Çaldım o meydanın def ve neyini
Erenler kurmuşlar vahdet meyini
Bana da sundular çanaklarından

Ledün ilmi derler mahremi oldum
Katre-i vücudun gulzemi oldum
O tıfl-ı şirinin Meryem'i oldum
Geçtim o tenhaca sokaklarından

Sırr-ı Enelhak diyecek kimdir
Kanaat lokmasının yiyecek kimdir
Melamet hırkasın giyecek kimdir
Ceyhunî var Nuri çiraklarından

II

Tıfl-ı nâzım yine geldin hatıra
Gurbet elde ağlayayım bir zaman
Muhabbet nâmemi kimler götüre
Kime halim anlatayım bir zaman

Yine mevce geldi derun kaynaşır
Hasret ateşiyle gönül tutuşur
Eller bayram eder gülüp oynaşır
Ben karalar bağlayayım bir zaman

Kan karıştı Ceyhun yine seline
Gönül arzu çeker canân iline
Körpe kuzum bakar kimin eline
Kan ağlayıp çağlayayım bir zaman

III

Evvel ateş püskürürken ağzımdan
Şimdi bir pamuğu yakamaz oldum
Tâb ü fer kesildi iki gözümden
İpliği iğneye takamaz oldum

İçip içip asla-bakmaz idim ben
Kimsenin hatırın yıkmaz idim ben
Evvel meyhaneden çıkmaz idim ben
Nedendir bugünler çakamaz oldum

Diyâr-ı gurbette çürüyüp kaldım
Ömrüm telef edip sürüyüp kaldım
Kupkuru kaskatı kuruyup kaldım
Ceyhunî'yim lâkin akamaz oldum

IV

Sevdana tutuldum ben bile bile
Ey nâr-ı muhabbet yan içerimde
Fırak-ı mihnetle derd-i hasretle
Uyuştı bağımda kan içerimde

Dilber zülfü gibi aklım perişan
Gezerim âlemi mest ü sergerdan
Yârı ağyâr ile gördüğüm zaman
Boğazıma gelir can içerimde

Ceyhun elde teber başta bir külâh
Gezerim âlemi dergâh-be-dergâh
Zeminden semaya çıktı suz u âh
Bir külhan-ı aşk var san içerimde

El vurup tabibe incitme beni
Zira aşk derdine derman bulunmaz
Ne derttir bilmezem sızlatan beni
Can gider visâle cânan bulunmaz

Var iken sinede hezaran dağlar
Aşk oduna düştüm can evim yanar
Yâr ile sine saf olacak dağlar
“At bulunur meydan bulunmaz”

Çok gördüm feleğin serencamını
Murat üzere kimler aldı kânımı
Kanda nuş ederse ecel camını
Göçen Ceyhunî'den nişan bulunmaz

V

Isıtma tutunca hiç tutmaz elim
Yakar bu tenimi kurutur dilim
Otuz dokuz yorgan kırk sekiz kilim
Örtünsem ısınmam yine ısıtma

Sen beni tutarsın olurum mestan
Verirler yiyemem bir dilim bostan
Her günün başına tek sana destan
Söyleyim de vazgel benden ısıtma

Yakalarsın beni kalırım dona
Cevr ü cefa etme yazık bendene
Temessüklü borcum var ise sana
Göster senedini verem ısıtma

Birdenbire gelme ansız gelirsin
Ağu gibi azılarım sökersin
Altın mı istersin sen ne sezersin
Söyle de vereyim vazgel ısıtma

Nişan ettin sabah gölgeleyince
Afitâb semâyı ortalayınca
Saat dört buçukta orta olunca
Tuttun Ceyhunî'yi yine ısıtma

VI

Akıl beri gel beri gel
Bir gönüle nazar eyle
Ağız söyler kulak dinler
Öten dile nazar eyle

Baştır gövdeyi götüren
Ayak menzile yetiren
Kalmış işleri bitiren
İki ele nazar eyle

İki elim kızıl kanda
Çok günahlar vardır bende
Mürüvvetle kerem sende
Düşmüş kula nazar eyle

Bezîrgân olup da satma
Sermeyene hile katma
Yolun eğrisine gitme
Doğru yola nazar eyle

Ceyhunî'yem gevher kâni
Hak sendedir özün tanı
İptidâ yokla sen seni
Sonra ele nazar eyle

VII
İklimi canânın soldu gülleri
Bağı vuslat gülizarsız olur mu
Hal ehli halleder bu müşkülleri
Gonca harsız bülbül zârsız olur mu

Reftara çıktıkça karşı kemanım
Sulasın yolları çeşmi girvanım
İr gör endamını hüsnü tâbanım
Çin güzeli müşkibarsız olur mu

Vefa resmin hublar etseler resid
Can verip Ceyhunî eyler yine iyd
Harabat ehline ta'neder zahid
Aşık olan şivekârsız olur mu

MESLEKİ (1848-1930)

Asıl adı Bekir olan Meslekî, 1848'de Sivas/Kangal'ın Kertme (Mescitli) köyünde doğmuştur. Küçük yaşta babası ölen Bekir, Deliktaş köyünde karşılaştığı Ruhsatî'ye kapılır. Sesini beğenen Ruhsatî, onu yanına alır ve birlikte dolaşmaya başlarlar. Ustası ona "Meslekî" mahlâsını vermiştir. Köylerindeki Fatma adlı bir kıza tutulan Meslekî, kızı kaçırap evlenmiş; ancak karısı birkaç yıl sonra ölmüştür. Üç çocuğuyla sıkıntılı günler geçiren âşık, yeniden evlendiyse de mutlu olamamıştır. 1930 yılında Kertme/Mescitli köyünde vefât etmiştir.

Sade bir Türkçe'yle söylediği şiirlerinde aşk, ayrılık, ölüm, mutsuzluk temalarını işleyen Meslekî, aruzla da şiirler yazmıştır.

KAYNAKÇA

Eflatun Cem Güney, Duygu-Dilek 1929, s.1-3, Yeni Türk, 1939, s. 82, Vakit 31.7.1944, Âşık Meslekî, Hayatı ve Şiirleri, 1953/1958; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant.,1963; Refik Ahmet Sevilgil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967;

Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Ali Rıza Öztürk, Sivas Folkloru, Ağustos 1973; Erdal Alova, Sanat Emeği, Haziran 1978; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri Ant., 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Emir Kalkan, XX.Yüzyıl Halk Şairleri Ant., 1991; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Gönül yaylasında üç gül açılmış
Ak gül kırmızı gül hele sarı gül
Birbirinden güzel doğmuş ayılmış
Ak gül kırmızı gül hele sarı gül

Birisi olmuştur başlar belâsı
Biri domurlanmış ateş pâresi
Birisi de İrem bağı lâlesi
Ak gül kırmızı gül hele sarı gül

Nevbahardır yaylalara göçülmüş
Yâr elinden dolu bâde içilmiş
Elvan elvan olmuş taze açılmış
Ak gül kırmızı gül hele sarı gül

Aşık isen terkeyleme himmeti
Ustamdan gayriya etmem minneti
Birin Meslekî'ye verse Ruhsatı
Ak gül kırmızı gül hele sarı gül

II

Gidersem sevdiğim gene gelirim
Sil gözünün yaşını aman ağlama
Vademde dolmuşsa elbet ölürüm
Top zülüflü telli ceran ağlama

Damarda kanımsın benimde canım
Seni görsem tazelenir imanım
Ey humar bakışlım kaşı kemanım
Giyin kuşan ol şadüman ağlama

Hangi âşık görse vasfını öğer
Zülfünden bir tel ver dünyalar değer
Aşkınla köz oldu yandı bu ciğer
Sinni on beş taze civân ağlama

Naçardır bu gönül gayetle naçar
Nerde güzel görsem gönlümü açar
Sanmma ki sevdiğim senden vazgeçer
Hüsüne bağlıdır iman ağlama

Kader ne yazmışsa onu döşürür
Kimisini karlı dağdan aşırır
Rakibler adamı yardan düşürür
Meslekî'm sözüme inan ağlama

III

Sen de yitirmişsin eski cümbüşü
Yoksa farıdın mı belâlı dağlar
Akıttım gözümden kan ile yaşı
Tarih üç yüz beşe geleli dağlar

Tor sunalar sende gezmez mi oldu
Sakiler bâdeni süzmez mi oldu
Aşıklar medhini yazmaz mı oldu
Kalmazmış insanın kemâli dağlar

Şimdiki devranda geçim zor oldu
Okudum mânâyı dersim hiç oldu
Arkacında boş sürüler nic' oldu
Başı koç yiğitli kaleli dağlar

Olma meslek gibi zârı terkeyle
Terkeyle sitemi ârı terkeyle
Gel miras kalacak kârı terkeyle
Yalandır dünyanın temeli dağlar

IV

Azrail serime çöktüğü zaman
Kırılır kanadım kol yavaş yavaş
Mevlâm nasip etsin din ile iman
Akar gözlerimden sel yavaş yavaş

Yüksek uçan gönül yorulur bir gün
Mizan terazisi kurulur bir gün
Herkesin ettiği sorulur bir gün
Döner mi yarabbi dil yavaş yavaş

İl keyfi yetirdin çaldın çağırдын
Her çeşitten yedin sürdürün savurdun
İşte toprak senin vatanın yurdun
Çekilir fenadan el yavaş yavaş

Kabrim üzerine dikerler taşı
Kimin gölgesine saklarsın başı
Baba oğul görmez kardaş kardaşı
Gider geri dönmez yol yavaş yavaş

Isıcak ılıman suyum koyarlar
İyi kötü elbisemiz soyarlar
Meslekî'yim öldüğümü duyarlar
Girer salacama il yavaş yavaş

V

Yarabbi bir sahip bir çoban gönder
Koyun belli değil kurt belli değil
Kalmadı safası bezm-i cihânın
Devâ belli değil dert belli değil

Ağniyâlar dile destan oldular
Cümle fikaraya hasman oldular
Tavşan yürekliler aslan oldular
Yiğit belli değil mert belli değil

Halim arzedecek hâkim bilinmez
Ahır vakit bu gözyaşım silinmez
Azdı yaralarım hekim bulunmaz
Yara belli değil dert belli değil

Ey Meslekî artık gönül farıyor
Gam gasavet dört yanımı sarıyor
Bütün âlem çıkmış vatan arıyor
Yayla belli değil yurt belli değil

VI

Dolanı dolanı gelir
Ölüm yavaşça yavaşça
Kalem alıp yaz derdimi
Gülüm yavaşça yavaşça

Söyünmüyor bir dem nârım
Sevda oldu öz diyârım
Güz dedi geçti baharım
Selim yavaşça yavaşça

Garip gönlüm durmaz oldu
Gözüm irak görmez oldu
İşe güce varmaz oldu
Elim yavaşça yavaşça

Sevdiğim bu yana bakmaz
Kaş eğip kirpiğin yıkamaz
Kırıldı kanadım kalkmaz
Kolum yavaşça yavaşça

Şu dünyaya güvenilmez
Ölmeyince kan kesilmez
Meslekî'm artar eksilmez
Zulüm yavaşça yavaşça

VII

Sâki başın içini bir çâre yetir
Ateş aldı yüreğimde yangın var
Yanaktan dudaktan bir katre getir
Ateş aldı yüreğimde yangın var

Hasretlik yakıyor gülleri hârı
Sardı kıvılcımlar kurb ü civârı
Seyreyle söner mi gönlümün nârı
Medet medet deryalarda yangın var

Bir gün olur Meslekî'yi ararsın
Niye böyle sevdalıyı kınarsın
Alışırısın tutuşursun yanarsın
Yakın gelme üzerimde yangın var

VIII

Kadir Mevlâ'm senden bir dileğim var
Ver bana bir yavru gönlüm eğlesin
Ellere vermişsin nedir günahım
Ver bana bir yavru gönlüm eğlesin

Bir yavru isterim hem dudu dilli
Kiraz dudaklı da gerdanı benli
Bir elma yanaklı incecik belli
Ver bana bir yavru gönlüm eğlesin

Tavus kuşu gibi göğsü nakışlı
Güvercin topuklu keklük sekişli
Yavrusun aldırılmış şahin bakışlı
Ver bana bir yavru gönlüm eğlesin

Misli bulunmasın dünya yüzünde
Altın saçı topuğunda dizinde
Meslekî'nin yüreğinde özünde
Ver bana bir yavru gönlüm eğlesin

IX

Sana bir çift cevabım var güzelim
Kerem eyle darılırsan demeyim
Seni özge candan sevmek emelim
Yokuşuna yorulursan demeyim

Bir sen bir ben ikimiz de burada
Rakiplerse kol kol olmuş sırada
Artık eksik söz çok olur arada
Kulak verip kırılırsan demeyim

Gönül aynasını sildim ışıttım
Meslek'in gönlünü sana düş ettim
Bugünlerde bir suçunu ışıttım
Eğer bana yâr olursan demeyim

ÂŞIK ŞENLİK (1850-1913)

Asıl adı Hasan olan Âşık Şenlik, Çıldırılı Şenlik, Çıldırılı Âşık, Sefil Şenlik mahlaslarıyla da tanınır. Çıldır'ın Suhara (Yakınsu) köyünde 1850'de doğmuş, 1913'te Arpaçay'da vefât etmiştir. Babası, Suhara köyünün kurucularının torunu olan Molla Kadir'dir. Âşık Şenlik öğrenim görmemiştir. Hasta Hasan adlı aşığın çırağı Âşık Nuri'nin çırağıdır.

Geçimini çiftçilik, hayvancılık ve avcılıkla sağlayan Âşık Şenlik, yaygın inanışa göre 14 yaşındayken bir gün kuş avlarken dere kenarında uyuyakalmış, rüyasında aşk bâdesini içmiş, âşık olmuştur. Kars'tan başlayarak Ahıska, Borçalı, Tiflis, Gümrü ve Revan'ı dolaşmıştır. Feryadî, Zülâlî, İz'anî, Nihanî, Sümmanî gibi âşıklarla tanışmıştır. Devrindeki âşıklardan Sümmanî, daha sonrakilerden de Âşık Elesker ve Zülâlî gibi âşıklar üzerinde etkisi görülür. Doğu Anadolu'nun en ünlü âşığıdır. Devrinde yendiği pek çok ünlü âşığın, onu ortadan kaldırmak için yemeğine ağu koymaları sonucunda ölmesi, onun daha çok sevilmesinin sebeplerinden biri olabilir.

Oğlu Kasım, Bala Kişi ve Gazelî, Âşık Şenlik'in çıraqları arasındadır. Torunlarından Nuri, Yılmaz ve Salih de âşıktır. Tasnif ettiği üç hikayesi vardır: Latif Şah (1873), Sevdâkâr (1891), Salman Bey (1893). Tasnif ettiği bu hikayeler dışında aşk , doğa, yiğitlik, yurt sevgisi ve savaş konulu şiirler de yazmıştır. Kullandığı dil oldukça temiz, akıcı ve içtendir.

KAYNAKÇA

Nusret Feridun, Çıldırılı Âşık Şenlik Hikâyelerinden Sevdâkâr, 1938; M. Fahrettin Kırzioğlu, Tanrıdağ, Temmuz 1942, TFA, Ocak-1957; Alkay Beşmart, Âşık Şenlik, 1954; İsmail Erdener, Âşık Şenlik Divânı, 1960; Nejat Birdoğan, TFA, Ağustos 1962; İsmail Aşıkoğlu, TFA, Ocak 1963, Âşık Şenlik, 1964; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Kasım 1967, Ocak 1976, Mart-1976, Nisan 1976; Orhan Özbek, Âşık Şenlik, Deyişmeler, 1969; Ensar Aslan, Çıldırılı Âşık Şenlik, 1975; Saim Sakaoğlu, Türk Yurdu, Haziran 1987, TD, Ocak-Haziran 1989, s.445-450; Ali Berat Alptekin, Çıldırılı Âşık Şenlik Bibliyografyası, 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I, 1993; İsmet Çetin, Milli Folklor, s. 41, 1999; Âşık Şenlik

Sempozyumu (22-23 Mayıs 1997) Bildirileri, 2000; Dilaver Düzgün, Milli Folklor, s. 48, 2000; Ali Berat Alptekin, Türk Dili, s. 645, 2005, Akpınar, s.7, 2007.

I

Ehl-i islâm olan işitsin bilsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana
İsterse Uruset ne ki var gelsin
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Gurşanın gılcı geyin donu
Gavga bulutları sardı her yanı
Doğdu goç yiğidin şan alma günü
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Gavga günü nâmert sapa yer arar
Er olan göğsünü düşmana gerer
Cemi ervah bizden meydana girer
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Asker olan bölük bölük bölünür
Sandınız mı Gars galası alınır
Boz atlar üstünde gılıç çalınır
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Hele Al'Osman'ın görmemiş zorun
Din gayreti olan tedârik görün
At tepip baş kesin Kazak'ı kırın
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Benesferdir bilin Urus'un aslı
Orman yabânisi balıkçı nesli
Hıncır sürüsüne dalıp kurt misli
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

Şenlik ne durusuz atlara minin
Sıyra gılıç düşman üstüne sürün
Artacaktır şanı bu Al'Osman'ın
Can sağ iken yurt vermeniz düşmana

II

İster ihtiyar ol ister nevcivân
Bu dünyâda bâki kalan öğünsün
Merahsız fikirsiz gamsız her zaman
Her zaman şâd olur gülen öğünsün

Müddet ki Hazret-i Âdem'den beri
Ohunmaz defteri bilinmez sırrı
Bu dünyadan gitti nice min biri
Ahrattan dünyaya gelen öğünsün

Sefil Şenlik diyer bu dünya fâni
İskender Urusta Süleyman hani
Ecel pazarından kurtaran canı
Azrail'den möhlet alan öğünsün

III

Mevlâ'yı seversen konuk et beni
Bu gece eğlenir yatar giderim
Gözden irak olur gönülden cüdâ
Derbeder olurum yiter giderim

Çıra yakıp yanımızda oturma
Zahmet edip eve haber götürme
Bir içim su bir lokma nân getirme
Niyet eder oruç tutar giderim

Allah'ı seversen ta'netme bize
Hak kulun aybını vurmamış yüze
Coşkun seller gibi akıp denize
Bıldır yağan kardan beter giderim

Sabahtan kalkanda han pulu iste
Eğer vermez isem tekdir et kısta
Atı koy mezada müşteri sesle
Değeri değmeze satar giderim

Çıldırılı Şenlik'im aşk hotasında
Üryan gönlüm gezer aptal postunda
Kahve ocağında peyke üstünde
Yorgansız döşeksiz yatar giderim

IV

Canımın cellâdı haramî dilber
Senin düşkünündür virane gönül
Sinen kızıl güllü bağlara benzer
Aşk olsun o gülü derene gönül

Aşkının ateşi sinemi yakar
Bu civan ömrümün binasın yıkar
Meraklı avcı tek sıtk ile bakar
Yorgun maral dgibi durana gönül

Sefil Şenlik oda salıp özünü
Söndürsene yüreğimin közünü
Yâr gezen yerlere sürsem yüzümü
Belki mâşuğuna yarana gönül

V

Sunam neye meyil verdin yâda sen
Alışıp oduna yandığım güzel
Hayâlin gönlümde melekzâdedir
Cemâlin gılmana sandığım güzel

Mevlam güzellere insâf vermeyip
Merhem alıp yaralarım sarmayıp
Eylik edip hiç merhamet bilmeyip
Sevip sevdasından döndüğüm güzel

Şenlik haraç ister zülfün paçından
Sergender gezerim aşkın ucundan
Namus belâsından gayret gücünden
Her yerde ismini andığım güzel

VI

Sevdâ sinem üzre vurdu sad yare
Gam müjgân gösterip hicran mil çeker
Hekim cerrah bilmez derdime çâre
Ne bilem müddeti nice yıl çeker

Hicran alaylatı doymaz gamından
Gören ibret alır Nuh tufanından
Cellât gibi tutup girâbanımdan
Ne alır canımı ne de el çeker

Şenlik'in feryâdı yeksan hâkini
Zelzeleye salıp fam eflâkini
Bende olan derdi hicrân yükünü
Ne gergedan taşır ne de fil çeker

VII

Eğlen kardeş vasf-ı hâlim söyleyim
Nazlı yâr hâlimden bilmeğe gelir
Aklımı başımdan edip perişan
Canıma bir ateş salmaya gelir

Sende ki var bu nezaket bu edâ
Yüzünü görmeden yanarım oda
Kaşları gazabnâk kirpiği cüdâ
Taşlayıp sineme çalmaya gelir

Derbeden Şenlik'im gam hânesiyim
Yanarım oduna pervânesiyim
İŐitip ki aşkın divânesiyim
Söyletip başıma gülmeye gelir

VIII

Yıgılın ahbaplar yârân yoldaşlar
Gamlı gönlüm vatanımdan yâd olup
Kahpe felek beni sürgün eyledi
Dost ağlasın düşmanlarım Şâd olup

Daha geçti devrân sürmek sırası
AŞk okunun merhem bulmaz yarası
Hiç kimsenin boşa yanmaz çırası
Çoklar bu sevdâdan nâmurâd olup

Ustasından ders almayan pîrsizdir
Bir gül gördüm dört tarafı hârsızdır
Ko desinler kul Şenlik'e arsızdır
El içinde bu iş bana ad olup

BAYBURTLU CELÂLÎ (1850-1915)

Ası adı Ahmet olan Celâlî, 1850'de Pulur (Demirözü)/ Tahsini (Ozansu) köyünde doğmuştur. Babası Nasuhoğullarından AbuŐ Dayı'dır. Küçük yaşta Şiir söylemeye başlayan Celâlî, Sunur köyündeki medresede öğrenim görmüş, Hacı hocadan ders almış, NakŐibendî tarikatına bağlandığı için bağlama çalmayı bırakmıştır. Geçimini çiftçilik ve çobanlıkla sağlayan âşık, Erzurum, Erzincan, Kelkit, Tercan ve çevresini dolaşmış, devrinin Şairleriyle, âşıklarıyla tanışmış, Narmanlı Sümmanî ile dost olmuştur. Koşma ve destanlarıyla ünlenen Celâlî, üç defa evlenmiştir. İlk karısının bir çocuk bırakarak ölmesi, köyünün düşman işgaline uğraması ve Hınzori depremi, onu derinden etkileyen olaylardır. Bu olayları ağıtlarında dile getirmiştir.

Bayburtlu Zihnî'den etkilenen Celâlî, hecenin yanında aruzla da Şiirler yazmıştır. Yaşadığı olayların etkisiyle aşk ve tabiat temalarının yanında ölüm, mutsuzluk, ayrılık, gurbet, yurt sevgisi ve tasavvuf gibi temaları da işlemiştir. Celâlî, sade bir Türkçe ile söylediği Şiirlerinde devrin toplumsal, ahlâkî, aksaklıklarının yanında kaba softaları da taŐlamaktan geri durmamıŐtır.

KAYNAKÇA

Ziyaettin Fahri Fındıkoğlu, Erzurum Şairleri, 1927; Pertev Naili Boratav-Halit Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Őinasi Özdenoğlu, Ülkü, Nisan 1944; Abdülbaki Gölpınarlı, Alevî-Bektaşî Nefesleri, 1963; Salim HaŐlak, Halk

Ozanı Bayburtlu Celâli, 1963; Mahmut Kemal Yanbeğ, Bayburtlu Celâli, Hayatı ve Şiirleri, 1963; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Aralık 1950; Şubat 1960, Ocak 1961, Nisan 1963, Nisan-Haziran 1971, Mayıs 1972; Cahit Öztelli, TFA, Aralık 1964; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Emir Kalkan, XX.Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri Ant., c.I, 1993.

I

Ah elinden yandı cennette canım
Bu ne derttir buna bir el katan yok
Hicran oku değdi döküldü kanım
Zevrakımız aşk gölüne atan yok

Geçti geçen günüm aklı karalı
İtirmişim han bakışlı maralı
Yâd avcı elinden gitti yaralı
Tezmiş dağdan dağa varıp tutan yok

Şahan pervaz edip çıktı elimden
Şöhret zülfikârı düştü belimden
Şat gözümden aksa, Fırat dilimden
Elim elmas dolsa alıp-satan yok

Soldu mor menevşe, hem bahça barım
Baykuş tek viranda nâle-i zârım
Vücudumda üç yüz altmış damarım
Uyandı kan ağlar durup yatan yok

Sönmez Celâli'nin bu aşk ataşı
Çekilmez bâdesi kaynamaz aşu
Mahmut gelmez elde değıldir başu
Benim ile gam yükünü çatan yok

II

Göçümü kaldırdım yurttan
Gelen ağlar geçen ağlar
Elbet bir devasız dertten
Dolan göz bir zaman ağlar

Telli turnam kalktı çölden
Yeşil başlı sunam gölden
Kuzusun alsalar elden
Hayvan iken ceylân ağlar

N'eyleyim gülşende gülü
Menekşe susam sümbülü
Uçurdum elden bülbülü
Onun'çün gözler kan ağlar

Hani benim nevcivanım
Cânandan ayrıldı canım
İlik damar çeker kanım
Aman Allah aman ağlar

Celâli bülbülün zârı
Bizi ağlatma her bârı
Hâfızın hıfzı tekrârı
Durmuş Hakk'a divan ağlar

III
Bir peri aşkından divâne oldum
Çağladı gözlerim akıyor hocam
Erenler şahından bir nâme aldım
Dilim ezber etmiş okuyor hocam

Pir destinden nûş eyledim bu âbı
Orda açılmıştı aşkın kitabı
Yegân yegân sor ki verem cevabı
Bugün gam kervanım kalkıyor hocam

İndim seyreyledim İrem düzleri
Kudretinden sürmelenmiş gözleri
Oturmuş bir bölük huri kızları
İbrişimden halı dokuyor hocam

Bir yere cem'olmuş kırklar Erenler
Her bakışta Arş'ı Kürs'ü görenler
Devasız dertlere derman verenler
Her biri bir derse bakıyor hocam

Yaktı Celâli'yi bu aşkın nârı
Sağ başta durmuştu Kırklar'ın piri
İçlerinde gördüm Horasan eri
Hu çekende canlar yakıyor hocam

IV
Karşı yatan ulu dağlar
Kar tutar bellerin senin
Yazın kışın belli olmaz
Sert eser yellerin senin

Suyun bir kumsaldan kaynar
İner düz ovayı boylar
Şarıl şarıl akar çağlar
Serindir suların senin

Çiğdemin menevşen kokar
Güzeller göğsüne takar
İçinde sunalar oynar
Derindir göllerin senin

Dağın çiçekle dolmasın
Umarım yaylan olmasın
Yâd ilden avcı gelmesin
Bağlansın yolların senin

Celâli der tuzak kurdun
Pusularda sindin durdun
Yahşi yere yaman vurdun
Kırılısın ellerin senin

V

Kâtip bir nâme yaz dosta yârana
Uzaktan merhaba göndermesinler
Bâdeyi içenler gelir meydana
Tenhada kaldırıp, indirmesinler

Pir bâdesi değil poşa sakızı
Ben tanırım irşâd olan ağızı
Satmasınlar kehlân diye yağızı
Varıp şu âlemi kandırmassınlar

Sanmayınız yâhu bir bâdesidir
Sürmeli gözlerin hep sevdâsıdır
Onların içtiği Zap sirkesidir
Beyhude vücudu yandırmassınlar

Aşıklar okusun eylesin ezber
Bu aşkın yoluna kursunlar serger
Bu gün Celâli'nin gülleri tenger
Sonra köşelerde sindirmesinler

VI

Karadeniz olsa âşıkın aşkı
Yüksektir yaylamız coşamaz burda
Bir yiğit ne kadar kahraman olsa
Karlı dağlar vardır aşamaz burda

Lûtfeyle sevdiğim sana yazıktır
Sen bir cevahirsin sarrafın yoktur
Bar veren ağacı taşıyan çoktur
Keserler kökünden yaşamaz burda

Gadânın varisi beylerdir dersin
Cenneti hacıya hocaya versen
Yolun doğrusunu nasa göstersen
Celâlî ölürsün yaşamaz burda

SÜMMÂNÎ (1860/1861-1915)

Asıl adı Hüseyin olan Sümmânî, Erzurum'un Narman ilçesine bağlı Samikale köyünde 1860 ya da 1861 yılında doğmuştur. Öğrenim görüp görmediği hakkında bilgi yoktur. Babası Hasan gibi çobanlık yapan Sümmânî, söylentiye göre hayvanları otlatırken köy dışındaki Ablak veya Aylak kayası denen yerde uyuyakalmış, rüyasında Bedehşan Emiri'nin kızı Gülperi'yi görerek âşık olmuş, uyandıktan sonra da koşmalar söylemeye başlamıştır.

Erzurumlu âşıklardan saz çalmasını öğrenen Sümmânî, yöredeki âşıklarla tanışarak görgü ve bilgisini artırmıştır. Erbabî'nin çırağı olmuştur. Geleneğe uyarak sevgilisini bulmak amacıyla gurbete çıkan Sümmânî, Kırım'dan Hindistan'a kadar bölgeleri dolaşmış; fakat aradığı sevgiliyi bulamamıştır. Çağdaşlarından Âşık Şenlik, Sezâî Nihânî ve Celâlî ile dostluk kurmuştur. Bir dönem yeniden sevgilisini bulmak gerekçesiyle yine gurbete çıktıysa da aradığı sevgiliyi yine bulamamış, yaşlı ve hasta olarak Erzurum'a dönmüştür. I.Dünya Savaşı sırasında köyünde 5 Şubat 1915'te vefât etmiştir.

İdeal sevgilisi Gülperi'yi konu edinen koşma ve semaîlerinin yanında yangın, sel, deprem gibi felaketleri işlediği destanları vardır. Şiirlerinde, devrinin âşıklarının kullandığı kısmen Arapça, Farsça tamlamaların da olduğu; ancak halk zevkinin ürünü samimi bir dil görülür.

KAYNAKÇA

Haşim Nezihi Okay, Sümmânî, Hayatı ve Şiirleri,1934, 1963; Murat Uraz, Âşık Sümmânî ile Gülperi, 1937; Nesip Yağmurdereli, Sümmânî, Hayatı ve Şiirleri, 1939; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant.,1943; Mehmet Kardeş, Meşhur Saz Şairi Âşık Sümmânî, Hayatı ve Şiirleri, 1963, Sümmânî Bibliyografyası,1982; Mehmet Fuad Köprülü, Türk Sazşairleri, c.II, 1964; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Mayıs-Haziran-1950; Cahit Öztelli, TFA, Ağustos-1950; Naim Buluç, TD, Ocak 1955; Nejat Birdoğan, TFA, Nisan 1964; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989, s. 445-450; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant.,1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Bir menzile başa kadar varmazsan
Sen o yola kervan olsan fayda ne
Bir dilberin sinesine konmazsan
Hayâl ile mihmân olsan fayda ne

Bir yazı ki kara olur kaleimde
Sözü hor görünür her bir kelâmı
Bir güzel ki seni sevmez âlemde
Ya sen ona hayrân olsan fayda ne

Çekme şu dünyanın endişesini
Temiz eyle kalbin her köşesini
Kem söz ile kırma gam şişesini
Kırıp sonra pişman olsan ne fayda

Arabî Farisî dilin olmazsa
Bülbüle münasip gülün olmazsa
Asla bir meslekte elin olmazsa
Dava ile sultan olsan fayda ne

Deli gönül her isyandan beridir
Bir ah çekse dağı taşı eridir
Her bir güzel bir yiğidin yâridir
Elin güzeline baksan fayda ne

Sefil Sümmânî hel Hakk'ı zikreyle
Verdiği nimete dâim şükreyle
Yaman işitâ ezelden fikreyle
Başa geçip pişmân olsa fayda ne

II

Eller bülbülo olmuş yârın bağına
Bize ol gülşenden çıkmak göründü
Bir türlü ermedim dost otağına
Dembedem bedene yıkmak göründü

Dünyada görmedim bir şâdlık demi
Bahr-i Ceyhun olmuş dü çeşmim nemi
Bunca yıl besledim bu bedenimi
Artık bundan böyle bıkmak göründü

Sümmânî sadık ol dönme bu işten
Ezel nûş eyledin câm-ı elest'ten
Canâna bir kuştur uçtu kafesten
Bize peşi sıra bakmak göründü

III

Ko desinler ateşin yok közün yok
Dahi yâra yalvaracak yüzüm yok
Yoklarım kendimi bir kem sözüm yok
Yâra şekvâ etmiş ruzigâr beni

Bulmadım dünyada gönüle mekân
Nerde bir gül bitse etrafı diken
Yârda o âh bende bu baht var iken
Hasret mahpus eder kara yer beni

Sümmânî'yim kendi kendim okladım
Şâdlık taksiminde yattım yukladım
Yârın fikir defterini yokladım
Yazmış bundan böyle ihtiyar beni

IV
Bir vefasız dilber ağlattı beni
Serimi sevdâya saldı eyvah ey
Gene tazelendi eski yaralar
Düşmanlar peşime güldü eyvah ey

Ben sana ne dedim ey kaşı keman
Şadettin cihanı dillere destan
Koynun içi cennet bağı gülistan
Turunç memelerin soldu eyvah ey

Sümmânî bîçâre kadrin bilen yâr
Çok mu çekeceğim derdin yalan yâr
Evvel benim ile söyleyip gülen yâr
Şimdi irak yerde kaldı eyvah ey

V
Bir vakit beraber gezdiğim dilber
Şimdi ayrıldı da ondan ağlarım
Severdim ben onu ezel be ezel
Yaktı beni nâr-ı hicrân ağlarım

Her köşeden gül kokusu duyardım
Her görüşte başka lezzet duyardım
Gâh o bana gâh ben ona uyardım
Şimdi onlar oldu yalan ağlarım

Tatlı tatlı konuşurduk gülerdik
Gönül bahçesinden güller dererdik
Baş başa verir de gönül eğlerdik
Şimdi başkalandı devran ağlarım

Elâ gözden kara kaştan ayrıldım
Hem ahbabdan hem yoldaşdan ayrıldım
Ahu gözlü nazlı dostdan ayrıldım
Onun için durmam hemen ağlarım

Dolaştırdık bahçelerde bağlarda
Sümmânî o günler kaldı hep arda
Seneler bağrımı gelir dağlar da
Onun için zâr ü giryân ağlarım

VI

Gurbet ilde bir hâl geldi başıma
Kadir Mevlâ'm nasip eyle sılayı
Koymaz felek koymaz gidem eşine
Kadir Mevlâ'm nasip eyle sılayı

Kağıdım yok yazam yâra gönderem
Yanık arzuhâlim kime bildirem
Hançer alıp kendi kendim öldürem
Kadir Mevlâ'm nasip eyle sılayı

Hümâ kuşu yere düşüp ölmedi
Dünya Sultan Süleyman'a kalmadı
Dönem gidem dedim nasip olmadı
Kadir Mevlâ'm nasip eyle sılayı

Sümmânî bu bunu böyle buyurdu
Ayrılık donunu alıp giydirdi
Ayrılamam dedim felek ayırdı
Kadir Mevlâ'm nasip eyle sılayı

VII

Kınamayın bizi Hakk'ı sevenler
Yağmur yağmayınca sel uyanır mı
Gönül boş değildir aşka düşeli
Rüzgar esmeyince dal uyanır mı

N'ideyim dostların vefasız yârı
Mevlâ'm her kuluna vermez bu kârı
Günbegün artmakta bülbülün zârı
Goncasız gülşende gül uyanır mı

Gönül goncasını gelip derdiler
Rakiplerim murâdına erdiler
Sümmânî'yi can evinden vurdular
Böyle yaman aşka dil dayanır mı

MÜNHCACI (1862-1899/1901)

1862'de Kangal'ın Deliktaş bucağında doğan Münhaci'nin asıl adı Ali'dir. Âşık Ruhsafî'nin oğludur. Bağlama çalmayı, şiir söylemeyi, âşıklığı babasından öğrenen Münhaci, medreseye de devam etmiştir. Sevdiği kızın başkasıyla evlenmesi, karısının kendisini terk etmesi gibi olaylar Minhaci'yi derinden etkilemiş; hastalanan Münhaci, genç yaşta vefât etmiştir.

Sade, içten bir dille söylediği şiirlerde, yaşadığı acıları konu edinmiştir. Âşık bir babanın oğlu ve çırağı olmasına rağmen kendi şiirini meydana getirmeyi başarmış bir âşıktır. Yaşadığı bölgenin şairnâme yazarlarının hemen hepsinin Münhaci'ye yer vermeleri de onun devrinde dikkate değer bir âşık olduğunu gösterir.

KAYNAKÇA

Vehbi Cem Aşkun, Sivas Şairleri, 1948; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Yine yelken kalktı bulandı hava
Semaya ser çeken yellere döndüm
Felek şivekârım aldı elimden
Kervanı kesilmiş bellere döndüm

Feleğin elinden şekvâlanırım
Ayrılık elinden sevdalarımırım
Çalkanı çalkanı dalgalanırım
Ördeği gelmedik göllere döndüm

Bayram gelmiş ak ellerin kınalar
Bizim ilden göç eylemiş sunalar
Harap oldu yaptığımı binalar
Akar bozbulanık sellere döndüm

Elimden kuşumu dumana saldım
Şu yalan dünyada ne murat aldım
Kınaman ağalar pek nâçar kaldım
Ayrıldım eşimden dullara döndüm

Minhaci'yim gelin bakın yârıma
Dağlar âciz kaldı âh u zârıma
Gene bir yalnızlık çöktü serime
Söylemez dillerim lâllara döndüm

II

El'aman elinden ey suna boylum
Büktün elif kaddim dal ettin gitti
Sildirmedi bir dem didem yaşını
Akar damlaları sel ettin gitti

Benim bu taliim kara n'eyleyim
Yaktın yüreğimi nâra n'eyleyim
Söyletmedi aşıkâra n'eyleyim
Bülbül dillerimi lâl ettin gitti

Vah böyle n'eyledin n'ettin sevdiğim
Engellerle ülfet ettin sevdiğim
Tuttun eğri yola ittin sevdiğim
Cihan değerini pul ettin gitti

Zülüfleri ak gerdana dizersin
Uğrun uğrun bakar beni üzersin
Bana nisbet şurda burda gezersin
Mînhac'ın kalbini yol ettin gitti

III

Kara gözlüm seni saran
Kullar irer muradına
Dudağından bâde alan
Diller irer muradına

Vücudumu yaktın nâre
Yüzü ay gün kaşı kara
Nazınan gelsen pınara
Yollar irer muradına

Gezsen bir hoş sadâ ile
Aman gamzen cüdâ eyle
Bağa girsen edâ ile
Güller irer muradına

Mûnhac yanar suzanında
Vefâsı yok cihanın da
Dane dane gerdanında
Haller irer muradına

IV

Vefasız dilberi gördüm pınarda
Şu kara bağrımı dağladı gitti
Bir dem şahin gibi yüzüme baktı
Yıktı kaşlarını ağladı gitti

Yaşını silip de demedi derdi
Farketmedi zalim namerdi merdi
El sözüne kandı kalkıp yürüdü
Ak üstüne kara bağladı gitti

Her dem varıp beni sana kardılar
Şerha şerha yüreğimi yardılar
Seni benden alıp yâda verdiler
Düşman yarasını sağladı gitti

Bizi ayırana sanmayın kalır
Erilmez muradın atı gem alır
Gitti bu ülkeden yetişmem sanır
Minhaci göz yaşım çoğaldı gitti

V
Neme şâd olayım neme güleyim
Gönül gamlı iken gülünmez imiş
Arşa direk direk oldu tütünüm
Bu duman haşre dek silinmez imiş

Geldi geçti güzellerin kervanı
Sürüldü savruldu yârın harmanı
Gençlik elde iken sürün devranı
Kocalıkta devran sürülmez imiş

Toy iken ölüme aklım ermezdi
Ayrılık ne kulağıma girmezdi
Şu dert hatırıma bir dem gelmezdi
Bana ne gelecek bilinmez imiş

Minhaci'yim demem binde birini
Ferhat olan niçin sevmez Şirin'i
Aradım kitapta buldum yerini
Sabır gibi devlet bulunmaz imiş

VI
Elâ gözlerini sevdiğim dilber
Muhabbetin benim ile yan gider
Benim ile küsü tutup gezen yâr
Eller ile güler oynar can gider

Ben de vara idim yârın yanına
Yüzümü süreyim Hakk'ın yoluna
Bir busecik himmet eyle kuluna
Al yanaktan ne eksilir nen gider

Güzel yağlığını atmış boynuna
Onun güzelliği çıkmış aynına
Soyunsam da girsem yârim koynuna
Sermayenden ne eksilir nen gider

Minhaci'yim der ki bahar erişti
Kırmızı gül goncasına karıştı
Gözün geldi gözüm ile görüştü
Hilâl kaşın kaşım ile ceng eder

SITKI BABA (1863-1928)

1863'te Tarsus'un Yenice köyünde doğan ve asıl adı Zeynel Abidin olan Sıtkı Baba, şiirlerinde Kul Pervane, Pervane, Fakir Pervane, Sefil Sıtkı, Sıtkı mahlâslarını kullanmıştır. Küçük yaşta babasını kaybeden Sıtkı, köyünden ayrılarak Hacı Bektaş kasabasına gitmiş ve Bektaşî şeyhi Feyzullah Efendi'ye intisap etmiştir. 1879'da şeyh vefât edince, yerini oğlu Cemalettin almıştır. Kendisi de şair olan Cemalettin, kendisine sır katipliği yapan Zeynel Abidin'e "Sıtkı" mahlâsını vermiştir. Sıtkı, 1893'te evlenmiş, 1897'de bu evlilikten bir oğlu olmuştur. Ali Baki adı verilen çocuk da ileride şair olmuştur.

1909'da eşi vefât eden Sıtkı, I. Dünya Savaşı'nda gönüllü olarak askere gitmiş, çeşitli cephelerde savaşmıştır. Savaş sonunda dergahına dönen şair, bir süre sonra Merzifon'un Harız köyüne imam olmuş, hayatının sonuna kadar da burada imamlık ederek geçimini sağlamıştır. Alevî-Bektaşî bir âşık olan Sıtkı, Pervane mahlâsıyla daha çok aşk, ayrılık, vb. temaları, Sıtkı mahlâsıyla söylediği şiirlerinde ise inançlarını işlemiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Şükrü, HBH, Nisan-Mayıs 1930; İlhan Başgöz, İzahlı Halk Edebiyatı Ant., 1968; Müjgan Cunbur, Folklor dergisi, Nisan 1970; Cahit Öztelli, Bektaşî Gülleri, 1973; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; Hayrettin İvgin, Âşık Sıtkı Baba, 1976, TF, Nisan 1980; İrfan Ünver Nasrattinoğlu, Gündem gazetesi, 19.01.1977; İbrahim Aslanoğlu, TF, Şubat 1980; Tahir Kutsi, Ortadoğu gazetesi, 21.02.1980; Adil Özder, TF, Nisan 1983; Mehmet Yardımcı, TF, Kasım 1983; Muhsin Gül, Halk Ozanı Sıdkî Baba, 1984; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.I, 1993.

I
Bakışın eğlence yeter
Kırpiklerin cana batar
Yürüdükçe çiçek biter
Suna boylu yosma gelin

Koyma beni el yerine
Kara perçem tel yerine
Koku lâzım gül yerine
Kölen olam küsme gelin

Boyun gören geçer candan
Azad eyle kurtar dilden
Sende kılıç boyun benden
Amânım var kesme gelin

Alaydım bâri koynuma
Ölüm girmezdi aynıma
Zülfün telini boynuma
Taktım amma çekme gelin

Pervâne'm der düştüm nâra
Yolumu uğrattım zora
Koymuşum yüzümü yere
Amânım var basma gelin

II
Ey gönül bak şu mahlûkun işine
Amel kazanmadan sevap istiyor
Rumuz bilmezlerin düşmüş peşine
Arifin ağzından cevap istiyor

Güya sofi gibi meydana çıkar
Yanaşma yanına nefesi kokar
Tilki gibi her deliğe baş sokar
İlm-i cavidândan hesap istiyor

Dört kapının farzlarını bilemez
Canı seri hak yoluna viremez
Okuyup da “elifbe”yi bilemez
Hocaya gitmeden kitap istiyor

Ne bilsin şekeri şap sanır tuzu
Kulluk makamına ermeden özü
Bilemez Hak yolu kör olmuş gözü
Cenâb-ı Allah'tan hitap istiyor

Kul pervane der ki çoğalmış adû
Seyrettim cihanı kalmamış tadı
Kenara oturmuş kelp ile kedi
Sini donatması kebab istiyor

III

Zalim felek bilmem kusurum nedir
Bir sözün bilmeze kul ettin beni
Gizli sırrım yad ellere söylemem
Aldın aklımı da del'ettin beni

Hani senin ile konup göçtüğüm
Gizlice yerlerde göğsün açtığım
Gam değil yoluna serden geçtiğim
Korktun engellerden el ettin beni

Bülbül gül dalında figan eylemez
Âşık maşûkuna kötü söylemez
Geçitsiz göle de kimseler varmaz
Yaktın ateşine kül ettin beni

Sâdık yar olduğum sen de bilirsin
Dolanır çevrilir geri gelirsin
Bir gün olur sen de pişman olursun
Şimdi kundurana nal ettin beni

Pervâne'm der sevdim nazlı hatunu
Yanar ateş görünmüyor tütünü
Ben sanırdım bakam yıldız altını
Bilmedin kadrime pul ettin beni

IV

Dinleyin ağalar güzel övmeyi
Taşlar alıp kara bağrım dövmeyi
Bir bakışı Gürcistan'ı değmeyi
Her gün selâmına durmalı gelin

Boynunu benzettim servi semene
Hüsnünü veremem Hind'e Yemen'e
Seni gören yiğit gelir imana
Can verip uğruna ölmeli gelin

Gülüşün değişmem Erzurum Van'a
Bin yaşasın seni doğuran ana
Taramış perçemi beyaz gerdana
Gözleri kudretten sürmeli gelin

Açılmış goncası ay yanağında
Arasan bulunmaz cennet bağında
Arzumanım kaldı göğsün ağında
Seni bir fendile sarmalı gelin

Pervane kılıcın almış destine
Siyah mendil bağlar kaşın üstüne
Yiğit olan kıymaz sâdık dostuna
Seni sevdiğine vermeli gelin

ÂŞIK GUFRANÎ (1864-1926)

Asıl adı Durmuş Ali olan âşık, 1864 yılında Karaman'ın Başkışla/Yaşkışla köyünde doğmuştur. Mehmet Ali ağa ile Fatma hanımın oğludur. İlk öğrenimini Sıbyan Mektebi'nde gören Durmuş, bir süre Karaman'da Hacı İshak Medresesi'ne devam eder. Sonra köyüne dönen Durmuş, on beş yaşındayken bir kış gecesi rüyasında, tanımadığı üç yaşlı hocanın önünde bulur kendini. Yaşlı kişilerden biri, “ Al, Yaradan aşkına iç” diyerek Durmuş'a bir dolu sunar. Durmuş, doluyu alarak biraz geri çekilip içer. Hocalara döndüğünde kimseyi göremez. Bu rüyadan sonra şiirler söylemeye başlayan Durmuş'a babası bir bağlama alır. Gufranî mahlâsını seçen Durmuş, çevrede sazı ve sözüyle ünlenir. Bir süre sonra Karaman'a göçen Gufranî, 1926 yılında Karaman'ın Koçak Dede mahallesindeki evinde vefât eder.

Balkan Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet'in kuruluşunu övücü, destekleyici destanları yanında çevresindeki gelişmeleri de şiirlerinde işlemiştir. Şiirlerinde mizah ile yergiyi ustaca kullanan Gufranî, hece ve aruzla şiirler söylemiştir. Aldığı eğitimin etkisiyle şiirlerinde yer yer Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullansa da genel olarak yalın bir dili vardır. Gufranî'nin şiirleri Konya ve Karaman gazetelerinde yayınlanmıştır.

KAYNAKÇA

M. Halit Bayrı, Halk Şiiri, XX. Yüzyıl, 1957; V. M. Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; R. A. Sevensil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; İ. Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri Ant., 1978; D. Ali Gülcan, Çağrı, Ekim 1969; Selçuk Es, Çağrı, Temmuz 1974, Aralık 1974; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; s. 445-450; Emir Kalkan, XX: Yüzyıl Türk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Dinleyin efendiler bakın ağlar
Hakk'a dua hayır dilek nerde var
Sabaha dayanmaz oldu boğalar
Tosun yapan cesim inek nerde var

Bakmıyor evlatlar ata sözüne
Sözü işlemez karısına kızına
Hem sırtarır karşı gelir yüzüne
Şimdi muti misl-i melek nerde var

Yirlerimiş hınzır dinen domuzu
Kaldırdılar savmı guslu namazı
Bu millete virmediler bir sözü
Çalmalı bunlara değnek nerde var

Ne Koroğlu kaldı ne de at kaldı
Ne birinden biri berhayat kaldı
Ne kulağı dik hımarât kaldı
Yok yüke dayanan binek nerde var

Kulak virin ya hu Gufranî ne dir
Denildi ki ilmin başı sabır
Velâkin sabrın arkası kabir
Alın gelin kazma kürek nerde var

II

DEVRIYE

Katre idim ummanlara kavuştum
Kaç bulandım kaç duruldum kim bilir
Âlemleri kaç devredip dolaştım
Bir sanata kaç sarıldım kim bilir

Bulut olup ağdığımı bilirim
Bâran ile yağdığımı bilirim
Alt'anadan doğduğumu bilirim
Kaç ebeden kaç soruldum kim bilir

Kaç kez gani oldum kaç kere fakir
Kaç kez altın oldum kaç kere bakır
Bilemem ki kaç kâtip ismimi okur
Kaç deftere kaç görüldüm kim bilir

Kaç âlet oldum ellerde bakıldım
Semâdan kaç kere indim çekildim
Balçık olup binalarda yapıldım
Kaç yıkıldım kaç kuruldu kim bilir

Bazı nebat oldum toprakta sürdüm
Bilmem kaç atanın sülbünde durdum
Bir def'a cennet-i âlâya girdim
Fakat nâra kaç sürüldüm kim bilir

Beni birkaç şekle nakletti Hallâk
Küllî şey'e kâdir Feyyâz-ı mutlak
Kaç kez kâse oldum kaç kere bardak
Kaç yoğruldu kaç kırıldım kim bilir

Hikmet-i Yezdân'a karışmak muhâl
Bazı gedâ eyler bazı da ricâl
Bu kaçınıcı kemâl kaçınıcı zevâl
Bir Mansur'um kaç dâr oldum kim bilir

Şikâr olup saydolundum tutuldum
Nice nice pembe olup atıldım
Dokundum tezgâhta halka satıldım
Kaç açıldım kaç dürüldüm kim bilir

Kaç kere süt oldum kaç kere ayran
Kaç kez davar oldum kaç kere kurban
Kaç kez memluk olup misâl-i hayvân
Elden ele kaç verildim kim bilir

Kaç kez gezdim ehl-i dükkân elinde
Kul ne bilir her şey Sultan elinde
Îlâç idim hekim Lokman elinde
Kaç kurudum kaç karıldım kim bilir

Kaçınıcı Adem'in evlâdındanız
Kaçınıcı âlemin bünyâdındanız
Kaçınıcı firkanın efrâdındanız
Anlatamam kaç bozuldu kim bilir

Olamaz ecza-i abdâna durak
Aldanma dünyaya hey kara batak
Kaç atıldı üzerime bu toprak
Kaç derildim kaç serildim kim bilir

Gufranî der tarifatım boş değil
Güzel dinle bağrım demir taş değil
Felek ile hiç aramız hoş değil
Kaç barıştım kaç darıldım kim bilir

RÂMÎ (1866-1921)

Asıl adı Rıza olan Râmî, Üsküdar'da doğmuştur. Bu yüzden Üsküdarlı Râmî olarak da bilinir. Beygir sürücülüğü, kalaycılık, tulumbacıbaşılık gibi işlerle uğraşan Râmî, en son Bandırma Rûsumat memurluğu görevinde bulunmuştur. Bektaşî şeyhlerinden Nutkî Baba'ya intisap ettiği rivayet olunan Râmî, son bir yılını felçli olarak yatakta geçirmiş; 1921 yılında Üsküdar/İhsaniye mahallesindeki evinde vefât etmiştir.

Aruz ve heceyle şiirler yazan Râmî, koşma, destan, gazel, taşlama türlerinde şiirleriyle tanınmıştır. Şiirlerinde aldığı kültürün etkisiyle Arapça,

Farsça kelime ve tamlamalara sıkça rastlanan Râmi, özellikle destanlarındaki alaycı tavrıyla ilgi çekmiş bir şairdir.

KAYNAKÇA

Sadettin Nüzhet Ergun, Bektaşî-Kızılbaş-Alevi Şairleri ve Nefesleri, c.III, 1956; İbrahim Aslanoğlu, TF, Ağustos 1979; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Azmedip gurbetten geldim sılaya
Hani bunca ahbâp yârân nic'oldu
Nasip çekti geldik yine kavuştuk
Ezel konuştuğum insan nic'oldu

Bir göreyim Eğriboyun İsa'yı
Kabasakal Palabıyık Musa'yı
Pek severdim Hacı Kazak Köse'yi
Dayım oğlu Ayran Hasan nic'oldu

Acep sağ mı ola Tozkoparan
Sarı Hasan Sivrioğlu Süleyman
Onlar ile çok zevk ettik bir zaman
Bizim Kel Danacı Çoban nic'oldu

Hani bizim Tilkizâde Kar'oğlan
Çakaloğlu Cafer Çalık Pehlivan
Dibedalan Yakayırtan Zorbozan
Eli çabuk Karaduman nic'oldu

Aziz dostum Esamici Balkabak
Himhimoğlu Sekamoğlu Şişbiçak
Sizden iy'olmasın o Kalburkulak
Kibaroğlu Yahnikapan nic'oldu

Hani yeşil başlı şaşkın ördekler
Bunca sığır sığa sütsüz inekler
Hani tazı zağar uyuz köpekler
Hani sıçan tutmaz Sarman nic'oldu

Çağırın vâsiyi gelsin bakalım
Kime ne verdiyse bilsin bakalım
Bunların birini bulsun bakalım
Ufak tefek bunca eşya nic'oldu

Miras hak değil mi elbet sorarım
İğneden ipliğe bir bir ararım
Elbette istemem ben de zararım
Babamın sürdüğü saban nic'oldu

Hani ya babamın bunca emvali
Sümük paçavrası kendir çuvalı
Bağışlamam bir habbeyi hilâli
Damda duran çürük kovan nic'oldu

Hani ya babamın sardığı sarık
Başına vurduğu o sivri kavuk
Hani kav çakmaklık hani çam çubuk
Oduna sardığı urgan nic'oldu

Hani bunca ziyân gümüşe dair
Kahve takımları bunca cevahir
Yeni çarktan çıkma zarflar bînazır
Yanı kırık toprak fincan nic'oldu

Hani kara saplı dişsiz testere
Bunca çanak çömlek battı mı yere
Yeni çarktan çıkma âlâ tencere
Altın kulplu dipsiz kazan nic'oldu

Gayet zengin idi rahmetlik peder
Hani yanı delik o boz çemender
Hani taş yastıkla hasırdan minder
Sokakta bulduğum yorgan nic'oldu

Ey komşular şimdi nasıl edeyim
Başım alıp diyar diyar gideyim
Filan filan nerde kalmış n'edeyim
Ben bilmedim falan falan nic'oldu

Her kişi cezasın bulur Râmîyâ
Kem eden belâsın bulur Râmîyâ
Arayan Mevlâ'sın bulur Râmîyâ
Hani bunca şah ü sultân nic'oldu

II

Lâ-mekân elinden geldim cihâna
Kereme uğrayıp kâna yetiştim
Elden ele kaptan kaba yetiştim
Ehl-i kemâl olan câna yetiştim

Hakikatten bir söz geldi dilime
Marifetten bir gül geçti elime
Kudretten su bağlandı gölüme
Katre idim ben ummâna yetiştim

Râmîyâyım budur söz muhtasarı
Ben pîrimden içtim âb-ı kevseri
Evliyâlar hem erenler serveri
Dest uzatıp ben dâmâna yetiştim

VAHDETİ (1868- ?)

Asıl adı Mehmet olan Vahdetî, 1868'de Kırşehir/Çiçekdağı (Mecidiye)'na bağlı Korkurlu köyünde doğmuştur. Küçük yaşta yetim kalan Mehmet'i amcası Âşık Osman yetiştirmiştir. Amcasından saz ve söz sanatını öğrenen Mehmet'e amcası, bir zamanlar Mehmet'in babasının kullandığı Vahdetî mahlâsını uygun görmüştür.

Sazı ve sözüyle dar bir çevrede tanınan Vahdetî, askerliği sırasında Doğu Anadolu'yu tanıma fırsatını bulmuştur. Şiirlerinde çoklukla aşk, gurbet, tabiat, yurt sevgisi, vb. temaları işlemiş olan Vahdetî'nin son derece yalın ve içten bir söyleyişi vardır.

KAYNAKÇA

M. Halit Bayrı, TD, Nisan 1956, Halk Şiiri, XX. Yüzyıl, 1957; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I
Yürü bire Çiçekdağı
Nerden aşar yolun senin
Yazın kışın belli değil
Ne boranlı başın senin

Gören âşık seni över
Lâlelerin boynun eğer
Bahar yazın yağmur yağar
Güzün düşer dolun senin

Kar yağar çalını bürür
Vakti gelince de erir
Her koyaktan bir su yürür
Coşkun akar selin senin

Cümle kuşlar sende öter
Derdi olan alır satar
Elvan elvan çiçek biter
Ne hoş kokar gülün senin

Vahdetî söyler firkatli
Söyler ama dili tatlı
Nice beyden mürüvvetli
Adam saklar çalın senin

II

Beni yaratana şikayet olsun
Baksa ne anlıyor bende kılıktan
Bir dumandan ayırmıyor başımı
İster hesap soluduğum soluktan

İbrahim Mansur'un yayın eyledin
Bana ticarete oyun eyledin
Bozkurdu üstüme tayin eyledin
Etmedin mi beni dağda gölükten

Ulu camilere gelmedin dersin
Vaktin olduğunu bilmedin dersin
Niçin beş vaktini kılmadın dersin
Dedi mi ellerim âvârelikten

Duayla bite mi yılın her ayı
Her sene dört kılarım bir ayı
Ellere inandin köşkü sarayı
Vermedin bir bina bir kovalıktan

Şükür mal vermedin zekât verecek
At silah vermedin yola duracak
Ganilik vermedin hacca gidecek
Ele verdin libas altın oluktan

Daima gezerdin kara yas ile
Ettin eğnim kara gam libas ile
Ele verdin zezem altın tas ile
Bana içirmedin suyu oluktan

Bu Çiçekdağı'nda toprak kazdırdın
Ayın on beşinde yolum azdırdın
Yüce dağ başında üryân gezdirdin
Hiç yer göstermedin bir duldalıktan

XX. YÜZYIL

ÂŞIK DERDİÇOK (1871-1936)

Asıl adı Lütü Pişkin olan Derdiçok, 1871'de Elbistan'ın Kızılcaoba mahallesinde doğdu. Hacı Tıflıoğulları'ndan Hafız Mehmet'in oğludur. Babasının, hafız olması yolundaki uğraşlarından bunalan Lütü, küçük yaşta evden kaçmış, amaçsız, kaygısız yörede dolaşırken âşıklara rastlamış; onlara imrenen Lütü bir bağlama edinerek çalmaya çalışmıştır. Bilenlerden saz çalmasını öğrenmiştir. Geçimini sağlamak amacıyla çeşitli köylerde imamlık eden babasının vefâtı üzerine onun yerine Balıkçıl köyüne imam olmuştur. Derdiçok, birkaç defa evlenmişse de mutluluğu bulamamıştır. En son Tanır köyüne yerleşen âşık, 1936'da burada vefât etmiştir.

Yaşadıklarını, hissettiklerini akıcı ve içten bir Türkçe ile dile getiren Derdiçok, şiirlerinde aşk, ayrılık, hüznün, mutsuzluk, vb. temaları işlemiştir.

KAYNAKÇA

Mehmet Fuad Köprülü, Türk Saz Şairleri, c.III, 1940; Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant.; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Boşa efkâr etme gidiyor diye
Gelirim sevdiğim yol benim olsa
Bilirim her vakit senin karşında
Eğlenir kalırım il benim olsa

Kudretten mi böyle gözlerin sürme
Ok kirpiklerini sineme vurma
Siyah perçemine katardım sırma
Karakaş üstünde tel benim olsa

Kaşu karam ne buyursan tutardım
Benim olsan canı cana katardım
Başımı kor incitmeden yatarım
Nazlım ak bilekli kol benim olsa

Şol kara kaşında kaldı nazarım
Yitirdim aklımı mecnun gezerim
Ak göğsünden düğmelerin çözerim
Kınalı parmaklı el benim olsa

Şimdilik perişan Derdiçok'un hali
Hiç gözümde yoktur dünyanın malı
Verseler de yemem şekeri balı
Dostumun lebinde bal benim olsa

II

Kalmışım ağalar dağlar başında
Yalvarırım Yaradana aman hey
Çıkarım bakarım sıla görünmez
Göz görmüyor yüce dağlar duman hey

Gurbet ilde asla yüzüm gülmüyor
Kimse gelip hatırım almıyor
Gözlüyorum bize selâm gelmiyor
Unuttu mu bilmem bizi zaman hey

Sabredeyim ben fikire dalmayım
Bizim elden hiçbir haber almayım
Bundan sonra asla mektup salmayım
Sefil Anam eylesin gümân hey

Biz bu İlde derdi derde katarız
Gece gündüz hep fikire batarız
Kuru tahta üzerinde yatarız
Arıyoruz yalamaya saman hey

Böyle imiş alnımızda yazılar
Derdiçok'um gurbet elde bozular
Boynu buruk kalan ufak kuzular
Gözlen yolu gelir diye hemen hey

III

Ne diye bağlattın alnına kara
Bilmiyorum yaşlı mısın sevdiğim
Çekme beni yeter bu kadar dara
Deli misin uslu musun sevdiğim

Poyraz gibi yükseklerden esersin
Bir söz desem belki bana küsersin
Beni görse birer birer basarsın
Sadr-ı âzam nesli misin sevdiğim

Gel dediğim yere gelen erinmen
Beni görüp elvan elvan bürünmen
Neden ikide bir bana görünmen
Kafeslerde besli misin sevdiğim

Halkalı gözlerin kalemdir kaşın
Berk değdi sineme insaf et taşın
Gezdim şu dünyayı bulmadın eşin
Hurilerin misli misin sevdiğim

Geldi Derdiçok'um dosta bakmaya
Savaşırken kıyamına kalkmaya
Va'din mi var kerem gibi yakmaya
Keşiş kızı Aslı mısın sevdiğim

IV

Gözlerimden kanlı yaşlar
Döker ayrılık ayrılık
Öksüz oğlan gibi boynum
Büker ayrılık ayrılık

Duman çöküyor aynıma
Dost zülfün taktım boynuma
Her gün ellerim koynuma
Sokar ayrılık ayrılık

Yâri görmez oldu gözüm
Çağırırsam tutulmaz sözüm
Ne bileyim ömrüm özüm
Söker ayrılık ayrılık

Salamam yâri karşıma
Su serpen yok ataşıma
Her gün evimi başıma
Yıkar ayrılık ayrılık

Derdiçok dinlen zârıma
Baksam göremem yârimi
Kınaman beyler serimi
Takar ayrılık ayrılık

V

İnanmam gayrı sözüne
Yalansın nazlım yalansın
Beni böyle boş sevdaya
Salansın nazlım salansın

Çıkıp görünmiyon göze
Ben'aldayon yalan söze
Hemen bir yalandan yüze
Gülensin nazlım gülensin

Gelmez kuru sözün ardı
Terk ederim ben bu yurdu
İçerimde olan derdi
Bilensin nazlım bilensin

Kimse bilmiyor içimi
Nazlım terk etme peşimi
Tenhalarda gözyaşımı
Silensin nazlım silensin

Güvenmem sana var diye
Yalvarmam n'idem sar diye
Derdiçok'un bir yâr diye
Dolansın nazlım dolansın

ŞEMŞİ (1872-1968)

Tam adı Hüseyin Şemsi Ergüneş olan âşık, 1872'de Sofya'da doğmuştur. Babası Mustafa Hıfzı, annesi Bali Baba tekkesi şeyhi Ahmet Dede'nin kızı Redife'dir.

Bulgarların Sofya'yı işgal etmesi üzerine, Şemsi'nin ailesi güneyde Köprülü'ye göçmüştür. Burada ilk öğrenimini mutasavvıf Muammer Nur'dan alan Şemsi, Melâmîliğe yönelmiştir. İlk öğrenimini bitirdikten sonra 1891'de Ustrumca Duyun-ı Umumiye Muhasebe Kalemî'ne memur olarak girmiştir. Aynı yıl evlenen ve bir süre sonra Türkiye'ye tayin edilen Şemsi, önce Bursa, sonra da İstanbul'da görevini sürdürmüştür. 1925'te Duyun-ı Umumiye'nin kaldırılması üzerine İstanbul'da çeşitli okullarda Fransızca öğretmenliği yapan Şemsi, 30 Ocak 1968'de vefât etmiştir.

Aruzla ve heceyle şiirler yazan Şemsi, şiirlerinde çoklukla din, ahlâk ve tasavvuf konularını işlemiştir. Heceyle yazdığı şiirlerde içten ve yalın bir dil kullanmıştır. Şemsi'nin Hazinet'ül Hakayık, Mektubât, Sohbetler, Fatiha Şerhi, Nasihat adlı eserleri vardır.

KAYNAKÇA

Muhittin Ergüneş, Şemsi Divânı, 1976; Muzaffer Uyguner, Varlık, Nisan 1977; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I
Gönül senden dileğim var
Hak âşıkından haber ver
Derdim büyük yüreğim dar
Hak âşıkından haber ver

Hak âşıkı kime derler
Evsafi ne bu nasıl er
İsmi nedir yurdu ne yer
Hak âşıkından haber ver

İsmine aşkım bağladım
Görsem diye çok ağladım
Cân u ciğerim dağladım
Hak âşıkından haber ver

Firkat artık yaktı bağrım
Kalmadı sabr u kararım
Nice yıllardır ararım
Haki âşıkından haber ver

Sordum bileni bulmadım
Semtinden haber almadım
Böyle ere rastlamadım
Hak âşıkından haber ver

İzi olmazmış bu erin
İzinden bulasın yerin
Eğer gördüyse gözlerin
Hak âşıkından haber ver

Kalp ehli olur dediler
Demek sana yakın bu er
Lütfeyle bilirsен eğer
Hak âşıkından haber ver

Durağı kaftır diyen var
Anka ismiyle anarlar
Anka nedir kaf nasıl yer
Hak âşıkından haber ver

Fenadan zevk alanlardan
Hakla bekaa bulanlardan
Şemsi var öğren onlardan
Hak âşıkından haber ver

II
Bir gün bir ere rastladım
Allah'a açılır yolum
Gönlüm gönlüne bağladım
Allah'a açtılar yolum

Aşkî nedir bilmez idim
Boş bir kaptım dolmaz idim
Doğru yolu bulmaz idim
Allah'a açtılar yolum

Tatlı bir mey içirdiler
Beni benden geçirdiler
Varlığımı uçurdular
Allah'a açtılar yolum

Varım elimden aldılar
Beni hayrete saldılar
Hayat surunu çaldılar
Allah'a açtılar yolum

Uyuyordum uyardılar
Beni bana duyurdular
Benliğimden ayırdılar
Allah'a açtılar yolum

Şemsi çevir yön Allah'a
Arkanı mâsivallaha
Eriş var yüce dergâha
Allah'a açtılar yolum

III
Kulunun dileği senden efendim
Lütfeyle kapından ayırma beni
Benliğimi kaldır benden efendim
Lütfeyle kapından ayırma beni

Kimseler derdimi bilemez benim
Gözümün yaşını silemez benim
Sensiz gamlı gönlüm gülemez benim
Lütfeyle kapından ayırma beni

Bu cismimin canı sensin efendim
Gönlümün sultanı sensin efendim
Derdimin dermanı sensin efendim
Lütfeyle kapından ayırma beni

Derd-i aşk görünse kimden efendim
Benliğin uçurur elden efendim
Yoluna kul olur dilden efendim
Lütfeyle kapından ayırma beni

Câm-ı aşkı Şems'e sundun ezelden
Benliğim dağıtı yıldı temelden
Sensiz geçen ömrün farkı yok selden
Lütfeyle kapından ayırma beni

IV
Bildiklerden biri görmeye gelmiş
Ben bende değildim bulmamış gitmiş
N'olur sabretseydi hiç beklememiş
Ben bende değildim bulmamış gitmiş

Bâzan beni bende arayan bulmaz
Dost ile halvette kalırsam biraz
Adettir ehl-i dil ta'yip olunmaz
Ben bende değildim bulmamış gitmiş

Biraz sabreylese hemen gitmese
Bize kerem etse biraz dinlense
Pek acele etmiş bilmem nedense
Ben bende değildim bulmamış gitmiş

Bir daha gelirse yapmasın böyle
Bir parça beklesin lütfetsin hele
Şemsi pek az sonra döner kendine
Ben bende değildim bulmamış gitmiş

POSOFLU ZÜLÂLÎ (1873-1959)

Asıl adı Yusuf Kökten olan âşık, 1873'te Posof'un Suskap/Âşık Zülâlî köyünde doğmuştur. Şekeroğullarından Abdullah'ın oğludur. İlk öğrenimini medresede gören Yusuf, on beş yaşına doğru Varhanalı Âşık Abbas'la tanışmış, onunla köyleri, kasabaları dolaşırken ondan saz ve söz sanatını öğrenmiştir. Bir rivayete göre mahlâsını, rüyasında gördüğü üç pîrden almış, bir rivayete göre ise, Âşık Feryâdî vermiştir. Âşık Şenlik ve Sümmanî ile tanışan Zülâlî, âşıklık bilgisini, görgüsünü artırmıştır. Bir ara Ziraat Mektebi'ne devam etmişse de sağlık sorunları yüzünden okulu bırakmak zorunda kalmıştır. Daha sonra Şeki'deki okulu bitirerek Usûl-i Cedide muallimi olan Celâlî, Posof'taki Demuz köyündeki Rus okulunda öğretmenlik yapmıştır. Birçok yeri gezmiş, bu arada İstanbul'a kadar gitmiştir. En son Afyon/Emirdağ'ına yerleşerek memuriyetine devam eden Zülâlî, 1959'da vefât etmiştir.

Aruzla ve heceyle şiirler yazan Zülâlî'nin aruzla yazdığı şiirleri, Divân şairlerini taklitten öte gidemeyen şiirlerdir. Şöhretini heceyle yazdığı şiirleriyle kazanan Zülâlî, bu şiirlerinde yalın ve düzgün bir Türkçe kullanmıştır. Koşma,

destan ve özellikle divânlarıyla tanınan Zülâlî, şiirlerinde aşk, ayrılık, gurbet, hasret, kahramanlık, vb. konuları işlemiştir.

KAYNAKÇA

Erdoğan Kökten, Zülâlî'den Parçalar, 1953; Mehmet Gökalp, TFA, Kasım 1953; M. Halit Bayrı, Halk Şiiri, XX. Yüzyıl, 1957; Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; Orhan Özbek, Deyişmeler, Karşılaşmalar, 1969; Hayrettin Taşdemir, Kars İli Dergisi, 1971, s. 7883; Haydar Çetinkaya, TFA, Aralık 1971; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, 1972; Ensar Aslan, Doğu Anadolu Saz Şairleri, 1977; İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Posoflu Âşık Zülâlî, 1987; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran, 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Özge yâr sevdiğim kim dedi sana
Hiç inanma vallah billâh yalandır
Çekeceksen sicim istemez boynum
İşte boynum at zülfünü dolandır

Gel bu hâlimizi duyurma nâsa
Can kurban ederim suçum varısa
Bir hırka bir külâh bir de bir âsa
Al canımı kapı kapı dilendir

Der Zülâlî beni yaman görürsün
Neden küstün, neden uzak durursun
Nasıl geçem, yüreğimden vurursun
Gözün cellât iki kaşın hilaldir

II

Ayrılık günüdür kavim kardaşlar
Yüreğim doluktur gözlerim ağlar
Gelin helallâşak yâran yoldaşlar
Hasreti od olmuş sinemi dağlar

Bozulmaz bu yazı hak yazmış ezel
Hani vatan senden evvelki güzel
Kurumuş ağaçlar dökülmüş gazel
Ne zaman yeşerir bu viran bağlar

Kadersiz maksuda ermek olur mu
Takdir mukadderi bilmek olur mu
Acep bir gün yine görmek olur mu
Alçaklı yüksekli dumanlı dağlar

Ya nasip Zülâlî bir gine gelsin
Artık hasretimiz mahşere kalsın
Ölenler ruhuna fatiha olsun
Vallahi unutmam sizleri sağlar

III

Keşke gelmeseydim gamlı dünyaya
Hiç yok iken birden bire var oldum
Her neyi gördümse düştüm sevdaya
Gençliğimde ateş oldum nar gönül

Bir mevsimde baharlaştım yazlaştım
Bülbül oldum gonca güle nazlaştım
Âşık oldum çalgı çaldım sazlaştım
Devran benim sandım bahtiyar oldum

Takdir neyi yazmış gördüm ezelden
Kurtulmadı kara bahtım gazelden
Zülâlî der geçtim yârdan güzelden
Her işten el çekti ihtiyar oldum

IV

Şekerim kalmadı kahvem tükendi
Bilmem gidem hangi attara oğul
Takatim kesildi gönlüm bulandı
Cebimde de yoktur on para oğul

Bir gün çay içmezsem tutar ısıtma
Hem de bana dersin doktora gitme
Takdirin bu diye iftira etme
Tedbirime ara bir çâre oğul

Fakirler bağında baykuşlar öter
Bu nasıl zamandır gün günden beter
Billurlar, fincanlar yüzüstü yatar
Çay takımı oldu kapkara oğul

Der Zülâlî tiryakilik bilindi
Gözlerimin ışıkları silindi
Bu sebepten semaverim delindi
Kaynadı su döndü pınara oğul

V

Hey ağalar efkârım var gamım var
Âşık derdi maşuk derdi var derdi
Gurbet Süleyman'ı tahttan indirir
Mekân derdi vatan derdi yâr derdi

Yüz bin tabip gelse derdime bakmaz
Pervaneye varsam nârına yakmaz
Hicran oku değdi yürekten çıkmaz
Ata derdi ana derdi yâr derdi

Elin güllerinde kumru ötüşür
Benim bağırm odlar yanar tutuşur
Zülâlî feryâdın Arş'a yetişir
Kardeş derdi yoldaş derdi yâr derdi

VI
Gönül hiç usanmak yok mudur sende
Bahar yazın geçti kışlanmadın mı
Bu kadar dolaştın el kapısında
Kimseden döğülüp taşlanmadın mı

Gönül ne ağlarsın sen için için
Bir kimse bilmez mi nedir bu suçun
Yüklenmiş katarın gidiyor göçün
Sen bu viraneden hoşlanmadın mı

Zülâlî der gönül sırran erilmez
Bulanmış çayların akar durulmaz
Meğer doğru derler gönül yorulmaz
Altmışını geçtin usanmadın mı

VII
Ölür isem kabrime
Kuran ile götürün
Beni seven Tanrı'ma
İmân ile götürün

Mezarda söylemeye
Hasbîhâl eylemeye
Ruhumu beklemeye
Cânan ile götürün

Bu giden kimdir sorun
Dosta ihtişam kurun
Bir yandan oynan gülün
Devran ile götürün

Kefenimi bağlayın
Yüreğimi dağlayın
Bazı bazı ağlayın
Figan ile götürün

Çağırın hemdemimi
Hemen bir ölen ben mi
Söylen şarkılarımı
Destan ile götürün

Cenazemi naz ile
Kaldırın âvâz ile
Zülâlî der saz ile
Keman ile götürün

VIII

Bu gidişte menziline maksuda
Varmayan da gamlı varan da gamlı
Ne yaparsın dünya malı bihûde
Yığmayan da gamlı yığan da gamlı

Bir kimseye deme sevinç yok sende
Göster görem neş'en var mı kendinde
Bakarsın ki üç beş kuruş elinde
Olmayan da gamlı olan da gamlı

Köşkünü süsleyip ak sünbül ile
Mor menekşe nergis karanfil ile
Bu cennet bağında lâle gül ile
Kalmayan da gamlı kalan da gamlı

Der Zülâlî kâinatın nazını
Çektim de görmedim bahar yazını
Herkes almış kemanını sazını
Çalmayan da gamlı çalan da gamlı

IX

Bir aralık bir köye imam oldum
Ne bilem takdiri neler olacak
Başıma bir belâ aradım buldum
Meğer çekilecek çile dolacak

Başladı ölüler üçer hem beşer
Günde talihime yüz lira düşer
Savımda salattan kırklar ellişer
Yığıldı banknot dolu bir kucak

Hastacılar geldi ayağa kalktım
Üzerlik toplattım muskalar yazdım
Dediler n'olacak talihe baktım
Dedim ya ölü ya ölmek kalacak

O gün bize geldi yine bir hasta
Cebinde banknot olmuştu deste
On beş lira aldım yüz daha üste
Köyün muhtarıyla olduk bacanak

Kaza bu ya bir gün öldü bir fakir
Kefen parası yok evi tamtakır
Aldık ıskatını hep tıklar tıklar
Çocuklarına kalmadı kap kakak

Bir sabah kalkınca dedim Yâ Fettah
Bugün bir cenaze yok mu bir nikâh
İkisini birden halketti Allah
Dünyada sevindim bir gündür ancak

Biri bir gün dedi davete gidek
Gidelim hocam ki vardır çok yemek
Güllâç baklavalar yağlıca börek
Helva kadayıflar gayet yumuşak

Gittik yedik sıra duaya geldi
Dedim biraz daha kırk lokma kaldı
Mide doldu bağırsaklar kabardı
Öleyazdım şükür kırıldı kuşak

Artık köy içinde dinlenir sözüm
Yırtıldı perdesi utanmaz yüzüm
Bir gün bir kadına düşsün mü gözüm
Az kaldı ki yedik bir tatlı dayak

Dedim gel Zülâlî bu meslekten sap
Nasip kısmetini özge yerden kap
Neylersin imamlık şairliğin yap
Böyle riyakârlık senden çok ırak

DERUNÎ (?-1946)

Asıl adı Hüseyin Avni Başok olan Derunî, tahminen XIX. yüzyılın son çeyreğinde doğmuştur. Aslen Kayseri/Pınarbaşı ilçesinden olan Derunî'nin Yozgat/Akdağmadeni'ne Pınarbaşı'ndan ailesinin mi yoksa kendisinin mi göçtüğü bilinmemektedir. Uzun yıllar Akdağmadeni'nde ikamet eden Derunî, 1946 yılında hacca gitmiş, aynı yıl Akdağmadeni'nde vefât etmiştir.

Aruzla ve heceyle şiirler yazması ve Yozgat'ta tanınmış bir hattat olması göz önüne alındığında Derunî'nin iyi bir öğrenim gördüğü söylenebilir. Dinî-tasavvufî konulara yer veren Derunî, şiirlerinde öğüt verme amacını gütmüştür.

KAYNAKÇA

Bedri Bilgin, Derunî'nin Şiirleri, 1970; Hasan Avni Yüksel, Erciyes, Temmuz 1981; M. Öcal Oğuz, Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü, 1994; Abdurrahman Güzel, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

Kıl Hakk'a ibadet etme tembellik
Hâlık'ın emrini tut eyleme benlik
Bu dünya yalandır ne sen benlik
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Nice şahlar yatar gördüğün yerde
Kibir ile uğratma başını derde
Zikreyle Allah'ı şam u seherde
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Haramla besleme nazenin teni
Pek temiz yarattı Hâlık'ın seni
Kirlenme azizim ol saf bedeni
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Şüpheli lokmayı hem dahi yeme
Gördüğün ayıbı gayrıya deme
Bugünün fırsatın yarına koma
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Hevaya uyanlar beyhude koşar
Eştiği kuyuya hemence düşer
Yaktığı ateşte ciğeri pişer
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Valide üstada büyüğe hürmet
Eyle gör garibe mazluma şefkat
Düşküne yetime ol âli himmet
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Evlad ü ıyalinle gayet hoş görüş
Sılayı rahim eyle kurbünle biliş
İtikadın öğret âmaldan soruş
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Hatayı hem görmez hemi saf olan
Terk eder gıybeti eylemez bühtan
Ahlâkı en güzel bu mülke sultan
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Riyadan berî ol hem eyle takva
Takvadır amelde cümleden akva
Kâmiller müttetik verdiler fetva
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

İlm-i hakikatten ayrılma sakın
Olmuştur Hak sana çün senden yakın
Hilm ile hayanın edebin takın
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Hasılı habibin izini izle
Âmâl ve ahlâkın onunla düzle
Hak'tan inayet ve hidayet gözle
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Söyledim azizim bildiğim azdan
Ârifler çok anlar çün ilm-i razdan
Bin hakikat dinler her bir mecazdan
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Haddim yok bu yolda atayım adım
Duadır ihvandan ancak muradın
Seyreder aybımı gören üstâdım
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

Nidersin Derunî enfus u âfakı
Cümlesi yıkılır yaradan bâki
Selâmet istersen düzelt ahlâkı
Ey nefis eyleme dava-yı benlik

II

Dinle ey âkil insan
Kulluğun etme nisyân
Elinden ya dilinden
Görmesin kimse ziyân

Seversen ezel yâri
Terk et sen gayri varı
Âşıkın olmaz ârı
Tevhit yoluna gir gel

Sözlerimden ibret al
Olsun zehirlerin bal
Hak gözet her işinde
Alma üstüne vebâl

Bulam dersin doğru yol
Sadıkânla hem dem ol
Feyzi saadeti bol
Tevhit yoluna gir gel

Âlimle daim görüş
Edeb erkândan konuş
Noksânını tamaml
Geçene olmaz dönüş

Bu yolda vardır erkân
Şer-i edeb bî- gümân
Sünnet üzre ol heman
Tevhit yoluna gir gel

Cahille etme ülfet
Her işi olur külfet
Kalmaz asla şerefin
Gider din namus iffet

Çıkma büyük sözünden
Gösterdiği izinden
Her dertten kurtulursun
Duaları yüzünden

Öne bakıp yürür ol
Engin yüksek görürü ol
Konu komşu ve yurdun
Hâlinle sen korur ol

Düşün de söyle sözü
Okşasın sözün özü
Havaya atılan taş
Döner çıkarır gözü

Dahi olma garazkâr
Gönülde artar efkâr
Sert yaydan çün çıkan ok
Birlik duvarın yıkar

Yavaşlı giden yol alır
Koşan yorulur kalır
Mevlâsın ya belâsın
Arayan herhal bulur

Eğriden çün ok olmaz
Kanaatli yok olmaz
Ne kadar zengin olsa
Haris olan tok olmaz

III
Güvenme mülk ü mala
Seni mihnete sala
Benüm deyü kazandın
Bilmezsin kime kala

Haram katma malına
Biner yarın dalına
Her yanın ateş sarar
Düşman güler haline

Vaktinde sen kıl namaz
Gitsin kamu yaramaz
Kabul olmak için niyâz
Tevhit yoluna gir gel

Her mümini veli gör
Nefsini hep denî gör
Her halde sen seni gör
Tevhit yoluna gir gel

Eşyâya bak ârı gör
Cihâna bak yâri gör
Ağyârda sen yâri gör
Tevhit yoluna gir gel

Elvâna bak ibret al
Deryâ-yı hayrete dal
Âlem üzre sâye sal
Tevhit yoluna gir gel

Atsalar da sana taş
Eğme kimseye yüz kaş
Gazaplanma ol yavaş
Tevhit yoluna gir gel

Noksânını tamamla
İnsanlık nedir anla
Deryâ olmak için damla
Tevhit yoluna gir gel

Derunî gir bu kâre
Âşıksan dil şikâre
Arasın derde çâre
Tevhit yoluna gir gel

Eyleme kibr ü gurur
Bâki değildir sürûr
Aydın olan gündüzün
Peşinde şebi durur

Bugünkü mansıp geçer
Güvendiğin dağ çöker
Tuttuğun keskin kılıç
Düşersin başın biçer

Yüz gülene aldanma
Kadın fendine kanma
Dost olan acı söyler
Olur sonu bal sanma

Yaramaz işe yakın
Olmaktan gayet sakın
Yaptıkların gözeten
Var sana senden yakın

İbretle âleme bak
Su gibi olgıl berrak
Gönül yapıcıların
Dü cihân yüzleri ak

İçin dışın eyle saf
Olmak istersen sarraf
Hakikat cevherine
İnsandır çünkü sarraf

Derunî bir son öğüt
Dedikoduyu unut
Aklş-ı selim olanlar
Hak söyler yahut sükut

YOZGATLI HÜZNÎ (1879-1936)

Asıl adı Mehmed Bahaeddin olan Hüznî, 1879 yılında Yozgat'ta doğmuştur. Keşşafzâdelerden Mehmet Derviş Efendi'nin oğludur. Küçük yaşta babasını kaybeden Mehmet, akrabalarınınca iptidaî ve idadî mekteplerinde okutulduktan sonra Sağır Mustafa Ağa Medresesi'ne kaydedilmiştir. Dört yıl eğitim gördüğü medreseden geçim şartları nedeniyle ayrılarak Yozgat Mahkeme-i Şeriye'de zabıt katibi olarak işe başlamıştır. Bu görevini yürütürken askere çağrılan Mehmet, askerliği vesilesiyle yurdun pek çok yerini görme fırsatını bulmuştur.

Askerlik dönüşü imamlığa başlamış, Yozgat'ın birçok köyünde imamlık etmiştir. 1936'da Yozgat'ta vefât etmiştir.

Medresedeki öğrenim yıllarında ve sonraki katiplik ve imamlık yıllarında Arapça ve Farsça öğrenmiş, kendini yetiştirmiştir. Şiirlerinde Hüznî, bazen da Hizbî mahlûslarını kullanan şairin iki divânı ve bir şiir defterinde yedi yüz civarında şiiri vardır. Aruz ve heceyle şiirler yazan Hüznî, âşık tarzı şiirlerinde Emrah Kolu'nun, aruzla yazdığı şiirlerde ise Fuzûlî'nin etkisinde kalmıştır. Şiirlerinde ağırlıklı olarak dinî-tasavvufî konulara yer veren Hüznî, koşma tarzı şiirlerinde ise, hicivdeki maharetini göstermiştir.

Hüznî'nin iki divanından ilki M. Öcal Oğuz tarafından, diğeri ise, Mustafa Gündeş tarafından master tezi olarak incelenmiş ve yeni harflere aktarılmıştır.

KAYNAKÇA

Saim Sakaoglu, Erciyes, Mayıs 1986; M. Öcal Oğuz, Yozgatlı Hüznî, Hayatı ve Eserleri, 1988, Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü, 1994.

I

Lâ mekân şehirden kurb-ı sultândan
Kün emrinden kevn ü mekâna geldim
Âlem-i vahdeden nûr-ı irfândan
Hâlim arz etmeye canâna geldim

Enbi'üni dendi ettim icâbet
Alleme'l-esmâdan aldım icâzet
Men afetten âciz kaldım nihâyet
Yeniden mekteb-i sıbyâna geldim

Vakıf-ı esrârım zatım âli
Deryâ-yı hikmet dil etmem su'âli
Ârifler fehmi eder iş bu me'ali
Küntü kenz bezminden meydâna geldim

Ben Hakk'ın sırrıyım Hak benim Hakk'a
Velelkad kerremna aslım mutlaka
Benim bir zübde-i âlem-i safra
Katreden cu olup ummana geldim

Seseri boş gezer çöle yabanda
Eşya-yı mevcudât mevcût insanda
Sahne-i zeminde hem asumanda
Hısal-i eşyadan bir tane geldim

Dar-ı imtihanda çoktur günahım
Velâkin bab-ı Hak istinadgahım
Hüznî'ya mefhar-ı âlem penahım
Tehî dest ru siyah ihsane geldim

II

Feleğin nakşına meyyâl acaba olsa idim
Ana imân eden ol bâd-ı hevâ olsa idim

Beni ikbâl-i zamân şüphesiz eylerdi kabul
Ki ben ol dehre müdahin meselâ olsa idim

Verilirdi bana da mesned-i ârâ-yı cihân
Ben anın fikrine lâyıık füzelâ olsa idim

Bey efendi pâk-i tıynet lâkabım zâdeliyiz
Zir ü simle müteşerrif şürefâ olsa idim

Bana Mecnûn diyenin hakkı da var vâhi değil
Bir işe ben de yarardım ukalâ olsa idim

Beni tahkire ma'arif eder encâm-ı sezâ
Ne kadar kıymetim artar cühelâ olsa idim

Sana minnet edemem zıll-ı hayâl zevk u gamın
Yürü ey çarh-ı denî bunda beka olsa idim

Yetişirdi feleğin himmeti ey Hüznî eğer
Diyecek küfrüne haktr şuara olsa idim

III

Harâb ender harâb olduk ezelden
Abâd olsak da hoş olmasak da hoş
Bizler çekmekteyiz cevri güzelden
Dil-şâd olsak da hoş olmasak da

Bir baht-ı karayız rahm-ı maderden
Çok felâket geçti bu garip serden
Sînem dağ-ı dağdır hücr-i kederden
Azâd olsak da hoş olmasak da

Hûblar sevdâsından çekmişiz eli
Rah-ı hakikate bend ettik dili
Hüznî'ya bâdesiz ayyaşız belî
Zühhad olsak da hoş olmasak da

IV

Bir kıptî ufacık mesnet alınca
Sadr-ı a'zam gibi pâyesine bak
İşin düşüp başın darda kalınca
Bir tecrübe et de mâyesine bak

Nâmerde sır ver de bir aç arayı
Başına dar eder geniş dünyayı
Veled-i zinâdan ummâ vefâyı
Tohum kimin bir dâyesine bak

İzzet-i nefsine arz et ihtiyaç
Dostun olsa verme fırsat gözün aç
Tilki gölgesinde kalma lâ-ilâç
Tek mahv etsin arslan sâyesine bak

Cahil adam imaz evliyâ olsa
Ârife teslim ol eşkıya olsa
Hizbî bel bağlama akraba olsa
Hele bir fikrinin gayesine bak

KONYALI ÂŞIK MEHMET YAKICI (1879-1950)

Mehmet Yakıcı, 1879'da Konya'nın Sarnıç mahallesinde doğmuştur. Yakup ağa ile Şerife hanımın oğludur. İlk öğrenimini Konya'nın Sedirler mahallesindeki Mesut Efendi okulunda gören Mehmet, buradan mezun olunca bir süre medreseye gitmiştir. Babasının vefâtı nedeniyle öğrenimini yarıda bırakarak köyleri Göçü'ye dönen Mehmet, bir süre sonra evlenmiştir. Otuz yaşındayken gördüğü bir rüyada pir elinden bade içen Mehmet, şiir söylemeye başlamıştır. Askerlik görevi sırasında âşıklığı gün yüzüne çıkan Mehmet, askerlik sonrasında başta Ankara, İstanbul, İzmir olmak üzere pek çok yeri gezmiş; çiftçilik, sebzeçilik yapmıştır. En son MEB teşkilatında müstahdem olarak çalışan âşık, 1929 ve 1949'da başgösteren kuraklık ve sonrasındaki kıtlığı, uyuz ve tifüs salgınlarını dile getiren destanlarıyla ünlenmiştir. Yaşadıklarını, hissettiklerini, çevresinde tanık olduğu olayları, durumları yer yer mizahî unsurlarla süslediği yalın bir Türkçe ile anlatmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşunu, Atatürk'ü öven, destekleyen şiirler de söyleyen Mehmet Yakıcı, 25/26 Ocak 1950'de doğduğu evde vefât etmiştir.

KAYNAKÇA

Raşit Usman, Konya Dergisi, Şubat 1942; M.Halit Bayrı, Halk Şiiri, XX. Yüzyıl, 1957; İhsan Hınçer, TFA, Aralık 1949; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Selçuk Us, TFA, Temmuz, 1970; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, 1972; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri Ant., 1978; Ali Yakıcı, TF, Temmuz 1981, Milli Folklor, s. 51, Güz 2001; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri, Ant., 1991, Saim Sakaoğlu, Halk Kültürü, s.2, 1985, Erciyes, Ekim 1986, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Uyuz derler bir illete uğradık
Al kan ettik tırnak ile doğradık
Zeytin yağın ilaç yaptık bağladık
Tesir etmez hidâyet kıl İlâhî

Fısır fısır her taraftan kalkıyor
Bir hararet ciğerimi yakıyor
Kaşınırken bütün âlem bakıyor
Bu derdime dermanı ver İlâhî

Nasıl derttir hiçbir yerde benzemez
Perhiz eder peynir yoğurdu yemez
Varıp bir adama hâlim şu demez
Senden başka kimin vardır İlâhî

Akşam olup gicişmesi artıyor
Kaşınırken akıl baştan fırtıyor
Ev horantam çocuklara serpiyor
Yakın vakit dermanın ver İlâhî

Evvelden bu derdi kâle almadım
Sonradan da artacağı bilmedim
Arayıp da dermanını bulmadım
Derman senden hidâyet kıl İlâhî

Harareten geceleri yatamam
Uykusuzum kirpiklerimi kapamam
Sen var iken başkasına bakamam
Seb-n derdimin dermanı ol İlâhî

Her kula da bir çiledir verecek
Sabredenler muradına erecek
Cennet'âlâ'da dîdarı görecek
Sabreleyim de göster sen İlâhî

Âşık Mehmet dert ile sabırlı kul
Sabredenler Mevlâ indinde makbul
Elbet verir Cennet'âlâ'ya bir yol
İsterim dîdarın görmek İlâhî

II

Dinleyin efendiler şikâyetim var
Yandı canım pirelerin elinden
Sizlere bir güzel hikâyetim var
Yandı canım pirelerin elinden

Akşam olur gübürtüye kalkerlar
Sabah olur sağa sola bakarlar
Hepsi de toplanırlar kaçarlar
Yandı canım pirelerin elinden

Koca pire pirelerin ulusu
Yatağımda yoktur hiçbir ölüsü
Kaçar gider akıllısı delisi
Yandı canım pirelerin elinden

Benim yatak bilemedin neresi
Ne azgındır şu Göçü'nün piresi
Her yanlarım oldu hançer yarası
Yandı canım pirelerin elinden

Bilemedim suyu nerden içerler
Kafa kulak demez çiğner geçerler
Kanatları yok da nasıl uçarlar
Yandı canım pirelerin elinden

Bilemedim nedir pirenin adı
Bulamam uykuda lezzeti tadı
Toplanıp gelirler eri avradı
Yandı canım pirelerin elinden

Pireli yatağı ben n'idecem
Yataktan kalkıp da koyup gidecem
Gidip mahkemede dâva edecem
Yandı canım pirelerin elinden

Akşam olur sağa sola bakarlar
Yatağa yatınca canım yakarlar
Sıçrayarak göze başa çıkarlar
Yandı canım pirelerin elinden

Nerde gezer pirelerin sürüsü
Rahvan attan iyi yürür tırısı
Kovalarken karşı koydu birisi
Yandı canım pirelerin elinden

Bir amcana danıştın mı işini
Kerpetenle söksem azı dişini
Çekiç vurup yarsam koca başını
Yandı canım pirelerin elinden

Karyolam yok benim çıkıp yatacak
Hayvan değil alıp gidip satacak
Böyle benim her dertlerim kalkacak
Yandı canım pirelerin elinden

Yatağımda ordu kurdu pireler
Üleşinden doldu kaldı dereler
Dış yarası sırtımdaki yaralar
Yandı canım pirelerin elinden

Yeli görse hiç bir yana uçamaz
Azgın pire kimse gelip geçemez
Gömleğinden başka yere sıçramaz
Yandı canım pirelerin elinden

Âşık Mehmet der ki kendi halimde
Sabaha dek çift sürerler dalımda
Evleri var koltuğumda kolumda
Yandı canım pirelerin elinden

III
Seni medhedeyim dinle sözümü
Beyan eyleyeyim bir bir özümü
Aslın kimdir yoksa Gürcü kızı mı
Haber ver aslını bileyim güzel

Ben severim senin gibi güzeli
Söyleyeyim sana ben de gazeli
Gürcü müdür senin aslın ezeli
Vücudu lavanta kokulu güzel

Sen güzelsin güzelliğin bilirsin
Salınarak tıklar tıklar gelirsin
Mektepten mi dersin nerden alırsın
Çantası elinde takılı güzel

Kâkülü karadır kendisi beyaz
Görünce Mevlâ'ya eyledim niyaz
Vücudu kar gibi gayetten ayaz
Kaşları bir yana yıkılı güzel

Fistanı var arkasında sürünür
Başına da beyaz tülbent bürünür
Çifte beni gerdanından görünür
Turunç memeleri bekili güzel

Siyah kâkülünü yüzüne dökmüş
Ela göz üstüne sürmeler çekmiş
Tomurcuk gülleri koynuna ekmiş
Koynunda gülleri ekili güzel

Çekip hançerini sinme takar
Ben ona bakarım o bana bakar
Yanaktan gerdandan bal kaymak akar
Yedirmem kaymağın ellere güzel

Âşık Mehmet böyle güzel görmedim
Güzel alıp muradıma ermedim
Şu dünyada zevk ü safa sürmedim
Gönlümün gözümün hilâli güzel

IV

Gonca gülsün has bahçede bitersin
Bülbül gibi gül dalında ötersin
Garip bülbül beni mahzun edersin
Bulunmaz emsâlin eşin belâlîm

Karanfilsin bahar gelir açarsın
Her tarafa güzel koku saçarsın
Bülbül gibi gül dalında uçarsın
Ağrımaysın senin başın belâlîm

Koparamam böyle bahçe gülünü
Bin kıza değişmem saçın telini
Methedeyim bülbül gibi dilini
Hilâl gibi kaşın senin belâlîm

Âşık Mehmet yapan bu senin methin
Ne kadar methetsem değer kıymetin
Çok beğendim senin sözün sohbetin
İnci gibi senin dişin belâlîm

V

Şu dünyayı devran etsem
Acep halim soran var mı
Savurup da harman etsem
Tanesini veren var mı

Derde şifa şarabım ben
Yıkılmış bir harabım ben
Ayaklarda türabım ben
Eğilip de gören var mı

Yağım erir tavadadır
Gizli kuşlar yuvadadır
Burunları havadadır
Öyle ahbap yarân var mı

Nedir derdin soran yoktur
Ne derdimi bilir doktor
Çeker isen cefa çoktur
Acep derman veren var mı

Dünya muradına ermem
Gece gündüz uyku görmem
Dünyanın zevkini sürmem
Acep başka süren var mı

Nedir çekticeğim zahmet
Hepsinde var bir hikmet
Mevlâ verir günde kısmet
Acıdan hiç ölen var mı

Kahpe dünyaya aldandım
Şeytanın sözüne kandım
Bu dünyayı bâki sandım
Acep bâki kalan var mı

Anan baban nere gitti
Yaşın yetmiş işin bitti
Şeytan bize neler etti
Sözüne uymayan var mı

Uyma şeytanın sözüne
Girme onların gözüne
Sırrın verme el kızına
Sen gibi hiç veren var mı

Dünya bir gün başına dar
Yarın ruz-ı kıyamet var
Şeytana bir uyan ağlar
Ağlamayıp gülen var mı

Sırat mizan kurulacak
Günah sevap tartılacak
Acep kim var kurtulacak
Bunu hiçbir bilen var mı

Budur bize büyük keder
Böyle ise eğer kader
Zebâniler alır gider
Cehenneme giren var mı

Mevlâ mü'minleri yakmaz
Kusuruna aslâ bakmaz
Mü'min cennetinden çıkmaz
Cennetten hiç çıkan var mı

Aldattın sen yalan dünya
Âşık Mehmet bizim künye
Memleketim yeşil Konya
Başka yerde bilen var mı

CEMAL HOCA **(1882/84- 1957)**

1882 veya 1884'te Kars/Kağızman'ın Camuzlu köyünde doğan şairin asıl adı İsmail Turan'dır. Medresede üçüncü sınıftayken hocası, İsmail'e "Cemal" adını vermiştir. Hoca Abdullah'ın oğludur. Küçük yaşta medreseye gönderilen İsmail, Kur'an okumayı ve Arapça'yı öğrenmiştir. On bir yaşında Nakşibendi şeyhi Muhammed Küfrevî'nin müridi olmuş, daha sonra da Yukarı Pifık köyünde Şeyh Tahir Efendi'ye intisap etmiştir.

Eğitiminden sonra köyüne imam olan İsmail Cemal, aldığı yoğun dinî eğitimin etkisiyle bağlı olduğu tarikatın ilkeleri ve inançları yönünde şiirler söylemiştir. Reyhan adlı evli bir kadına gönül vermiş, bu aşkını şiirlerinde dile getirmiştir. İyiliği, ahlâkı ve bilgisiyle çevresinin saygı ve sevgisini kazanan İsmail Cemal, dinî temalı şiirlerinde Arapça, Farsça kelime ve tamlamalar kullanırken aşk, tabiat temalı şiirlerinde, destan ve taşlamalarında daha yalın ve içten bir Türkçe kullanmıştır.

KAYNAKÇA

Nejat Birdoğan, Su Gazetesi/Kağızman, 1964, s. 2,3,6,7,8, TFA, Ağustos 1965, Eylül 1965; Z. Mahir Baransel, Kars İli Dergisi, 1965-66, s.12, 15, 16, 17, 18, 20, 21; Ensar Aslan, Doğu Anadolu Saz Şairleri, c. II, 1977; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Şeref Taşlıova, Türk Edebiyatı, s.157, 1986; Nurettin Temel, Kağızmanlı Halk Şairleri ve Âşıkları, 2005; Şahin Köktürk, Geçiş sürecinde Bir Âşık Kağızmanlı Cemal Hoca, 2007.

I
Âşıkım tuğyan eder derdim artmada
Gene bu dilime söz geldi geldi
Kuşlar gurbet ele doğru gitmede
Bülbülden güllere naz geldi geldi

Bak bak karar tutmaz gördüğün çağlar
Soldu süsem sümbül nilüfer ağlar
Kızardı kayalar bozardı dağlar
Bir bizim illere güz geldi geldi

Ehl-i derdin hali olmaz bir başka
Tıfıl çağdan devamım var bu meşke
Küçük idim yandım ateş-i aşka
Bağrımın başına köz geldi geldi

Derki cemal ahım bitmez ya nedim
Dumanım serimden gitmez ya nedim
Bülbüller bağlarda ötmez ya nedim
Virane yurduna toz geldi geldi

II

Bahar geldi yüce dağlar başında
Süsem sümbül ola bite göresin
Aşk buldun ise civan çağında
Tütüyalara gibi tüte göresin

Âşık vuslat bulur serden geçerse
Arifler yurdunda şerbet içerse
Bahar vakti bağda güller açarsa
Şeyda bülbül ola öte göresin

Varıp gülleri dermek istersen
Açıldığı vakit görmek istersen
Murad-ı maksuda ermek istersen
Bir pir eteğinden tuta göresin

Zikr-i Huda eyle kalma avâre
Eğer âşık isen hüsn-i didâre
Deme niçin Mansur çekildi dâra
“Enel hak” sırrına yete göresin

Hoca Cemal hüsn-i canâna mâil
Sende arzun için ara bul delil
Bin gönülü irşat eder bir kâmil
Gidip eşğine yata göresin

III

Yahşiyam yahşı özüm
Diyenin de kül başına
Akşamdan karı sözüne
Uyanın da kül başına

Her sözüm gama ilâçtır
Kullar Mevlâ'ya muhtaçtır
Hırsız olan her dem açtır
Doyanın da kül başına

Haramzâde çıkmasından
Yan savuşup bakmasından
Çalıp çırpma lokmasından
Yiyenin de kül başına

Ölüm gelende araya
Seni katarlar sıraya
Zekâtsiz malı geriye
Koyanın da kül başına

Cemal söyler çoğu azı
Nere vursa çıkar tozu
Teneşirde beynamazı
Yuvanın da kül başına

IV
Ey kadir-i kayyum Hazreti Allah
Seni birliğine dara düşürme
Zamana şerrinden hıfzıyla bizi
Rahmin çoktur âh u zâra düşürme

Lütfundan kesmeyiz gümanımızı
Can içinde göster cananımızı
Emanında sakla imanımızı
Nahlete müstahak kara düşürme

Cemal Hoca sanden diler ey Huda
Muhannet babına salma dünyada
Habibin aşkına ruz-i ceda
Affeyle ümmeti nâra düşürme

V
Yine bahar oldu dağlar başında
Gözellerin seyran zamanı geldi
Tütüyalar tüter yâr yokuşunda
Her çiçeğin elvan zamanı geldi

Cümle kuşlar muradına erecek
Dudu kumru bahçelerde ötecek
Çiçek çimen kırmızı gül bitecek
Bülbüllerin figan zamanı geldi

Cemal Hocam destan oldum dillere
Nedendir gözyaşım döner sellere
Bizim çimenlere bizim göllere
Sunaların konma zamanı geldi

VI

Yaz olanda yaylalarda
Seyranım köylü kızları
Hem çayırdı hem tarlada
Kotanım köylü kızları

Aslanca işe girerler
Tarlada sapan sürerler
Zevk ile tohum ekerler
Davranın köylü kızları

Çıkar yaylada gezerler
Taslarda ayran ezerler
Kırmızı güle benzerler
Gülşama köylü kızları

Erkenden işe kaçarlar
Yorulur ayran içerler
Çiçekler gibi açarlar
Çimenim köylü kızları

Bize köy kızları derler
Gidip mektepte okurlar
Nakışlı halı dokurlar
Elvanım köylü kızları

Sürüler dağları süsler
Sütü ile dolar taslar
Koyunu kuzuyu besler
Çobanım köylü kızları

Cemal Hoca'nın özünde
Hilafı yoktur sözünde
Aşkı buldum köy kızında
Destanım köylü kızları

YUSUFELİLİ HUZÛRÎ (1886-1951)

Asıl adı Ali Coşkun olan âşık, 1886'da Artvin/Yusufeli'nin Zor köyünde doğmuştur. Âşık Keşfi'nin (1843-1910) oğludur. Babasından etkilenmeyle şiir söylemeye küçük yaşlarda başlayan Ali, yirmi yaşına kadar medrese öğrenimi görmüştür. Artvinli Nazmî ve Yusufelili İznî'den saz çalmasını öğrenmiştir. Babasının Mahirî, Şehvârî, Sedarî gibi âşıklarla görüşmelerinde, söyleşmelerinde de bulunan Huzûrî, saz ve söz sanatını geliştirmiştir. Öğrenimini bitirdikten sonra Batum'dan Kırım'a kadar uzanan bir yolculuğa çıkmıştır. I. Dünya Savaşı'nda askere giden Huzûrî, askerlik dönüşü bir süre nüfus ve tapu memurluğu yaptıktan sonra 1930'da görevinden ayrılmıştır. Sonraki yıllarında çiftçilik ve imamlık yapan âşık, Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa, Eskişehir, gibi büyük şehirleri gezmiş; çağdaşı âşıklardan Efkârî, Kemâlî, Müdâmî, Sümmanî, Kararî gibi âşıklarla tanışmış, onlarla yarışmıştır. 23 Eylül 1951'e Artvin'e vefât etmiştir.

Aldığı yoğun medrese eğitimi sayesinde klasik kültüre aşina olan Huzûrî, aruz ve heceyle şiirler söylemiştir. Aşk, ayrılık, gurbet, tabiat gibi konular yanında din, ahlâk, çalışma, vatan sevgisi konularda sade ve anlaşılır bir Türkçe'yle şiirler söyleyen Huzûrî, özellikle yergi ve destanlarıyla ünlenmiştir.

KAYNAKÇA

M. Fahrettin Kırzioğlu, Doğuş, 1939, s. 6; P. N. Boratav-H. V. Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Sadi Yaver Ataman, Karabük dergisi, Aralık 1944; Hikmet Dizdaroğlu, Yusufelili Huzurî Coşkun, 1949, TFA, Kasım 1951; M.Gökalp Aladağ, TFA, Şubat-Nisan 1951, Şubat 1952; Adil Özder, TFA, Eylül 1955, Kasım 1955, Sivas Folkloru, Mart 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant.,1985; Mehmet Gökalp, Artvin Saz Şairleri, 1988; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Bir dasitânım var zamana uygun
Bus etmeğe dest ü dâman paradır
Mahzûnu şâd eder şâdları mahzun
Mâmurları eden virân paradır

Parasız kimsenin bakma yüzüne
İsterse şah olsun özü özüne
Sakin başka bir şey alma gözüne
Merde revnak veren unvân paradır

Yabana dolanır parasız derviş
Sende değil herkeste var bu teşviş
Derler para ile görülür her iş
Taht u rif'at köşk ü eyvan paradır

Yapsan fayda yok yüz bin hünerler
Parasız kalanlar kış günü terler
Sim ü zersiz şaha gedâdır derler
Ağa paşa mir-i mirân paradır

Kesende yok ise köprüden geçme
Tezden tutulursun bir yana kaçma
Parasız hükümet kapısın açma
Kadı müftü emr ü ferman paradır

“Ya hu!”nun cevabı kuru eyvallah
Parasıza çok umuttur “inşallah”
Parasız bir molla demez bismillah
Kitap mezhep din ü iman paradır

Fakir suya düşse çıkamaz kirden
Zengin arabasın aşırır kırdan
Topal zengin iyi sağlam fakirden
Her şeyden evvela noksan paradır

Yad görünür pulsuz gelse dâderin
Zengin mihman olsa olmaz kederin
Kimse sormaz ne kişidir pederin
Asıl nesil, şöhret ü şan paradır

Fakir olan ne iş tutsa sonu yok
Üç gün aç kalsa da zengin gene tok
Pulsuz bilse aççı der ki yemek yok
Yemek ekmek peynir ayran paradır

Hep zir-i destine almış cihanı
Her yerde söylenir şeref ü şanı
Bir pençede yıkar bin pehlivanı
Karşı durulmayan aslan paradır

Onunla ak olur yüzün karası
Geç sağlanır müflislerin yarası
Kızıl altın pasaportun tuğrası
İngiliz Fransız Yunan paradır

Onun başındadır edep ü hayâ
Karanlık gecede artırır ziyâ
İster mütteki ol ister evliyâ
Şimdiki asırda insan paradır

Fakir ise bâkire kız dul gibi
Devletsiz şan kıymetlenir pul gibi
Paralıysan şeytan kaçır yel gibi
İbare dübara şeytan paradır

Nice ocakları yıkar söndürür
Nice müşterinin aklın kandırır
Nice şahitlerin ağzın döndürür
Eğri doğru yalan bühtan paradır

Züğürdün eceli çoğu uyuzdan
Üç kere yok dersen düşersin gözden
Bir lira yahşıdır bin doğru sözden
Merhamet mürüvvet vicdan paradır

Zengine çay gelir felekten caba
Postasını taşır ol bâd-ı sabâ
Cebin dolu ise derler merhaba
Selâm kelâm lisan beyan paradır

Yok deme cevabı buyur kenara
Tutuşma evlâdım beyhude nâra
Desen baba ekmek der oğul para
Ana, baba sadık ihvan paradır

Bin salavat versen karşısı cennet
Bin Tevhit söyleyen olmaz emniyet
Bin İhlas okusan yüz bin de Tebbet
Gene iş aşırın hemen paradır

Yokluk mektebinde ne oku ne yaz
Olmak ister isen var eyle demsaz
Dükkâncı ne dua alır ne namaz
Ticaret kemalet ziyan paradır

Zamana uygundur bu sözüm nâçar
Alan, veren ancak ol Perverdigâr
Vefasız dünyaya aldanma zinhar
Padişah da olsan âhır ölüm var
Huzurî yok yere olma günahkâr
Sana elden evvel düşman paradır

II
Gâyetle incedir yolumuz bizim
Her sofı gelemiz bizim meslekten
Belli değil sağı solumuz bizim
Güneş gibi yere düştük felekten

Açık gönülleri rüyada gördük
Katremizi muhit deryada gördük
Bizler haşri neşri dünyada gördük
Nasibimiz aldık huri melekten

Huzurî kâr zarar çok eylemişiz
Ahımız düşmana ok eylemişiz
Pahayı kadrimiz yok eylemişiz
Yüz kere elendik biz bu elekten

III
Safayı ararken düştün cefaya
Görünmez ok ile vuruldun gönül
Minnet eylemezken yoksula baya
Vardın çok kapıdan sürüldün gönül

Cahil ile otururdun kalkardın
Yapmadığın gönülleri yıkardın
Coşkun çaylar gibi durmaz akardın
Şimdi dalgalanıp duruldun gönül

Huzurî sözüne inanmaz idin
Ayılıp gafletten uyanmaz idin
Heva ve hevesten usanmaz idin
Çok dolaştın âhır yoruldun gönül

IV
Lâle sümbül açtı, geldi mevbahar
Yemyeşil görünür çimenli dağlar
Herkesin gönlünde taze sevinç var
Goncasın gösterir bülbüle bağlar

İyş ü işret eder eshâb-ı merak
Her sebzeyi yüze çıkardı toprak
Kuşlar yuva yapar ağaçlar yaprak
Irmaklar ses verir çalkanır çağlar

Bir ilâç yetiştir aman ey tabip
Kalmışım biçare kimsesiz garip
Bilmem bize yok mu sefadan nasip
Huzurî gurbette ah çeker ağlar

V
Saki başın için bir kadeh doldur
Arttı yine âh u zârım bu gece
Ya bu dertten kurtar ya beni öldür
Sönmekte su ile nârım bu gece

Hicran yarasına ne yapar tabip
Çalışmak boş imiş olmazsa nasip
Kör olsun gözlerin ey zalim rakip
Kaldı melül mahzun yârim bu gece

Eyvah emelimiz döndü eleme
Yabancılar doldu Beyt-ül Hareme'e
Gelek demimizi çevir de game
Huzurî yok başka kârım bu gece

VI
Sarı saç üstünde sarışın yazma
Yakışır başına kurban olduğum
Çıldırma aklımı, karşımda gezme
Gözüne, kaşına kurban olduğum

Kirpiklerin susamıştır canıma
Dök kanımı keşke otur yanıma
Sana gelen her dert gelsin canıma
Nevreste yaşına kurban olduğum

Garibim insaf et gönlüm şâd eyle
Eyliğin söylensin yahşi ad eyle
Huzurî'yi ya öldür ya âzad eyle
Eşiği taşına kurban olduğum

VII
Riyakâr sofunun kalbi kararmış
Temizlemek için hamam bulamaz
Gussasız günahsız adam ararmış
Ahlâkına uygun imam bulamaz

Dervişim diyende olur mu gurur
Kendini beğenir ele taş vurur
Eteği belinde Mekke'ye yürür
Girse Beytullah'a İslâm bulamaz

Nifakı içinde zehiri dışında
Nedir bu alâka halkın içinde
Herkes iyi bir nâm bulmak peşinde
Huzurî kendinden bednâm bulamaz

ÂŞIK BABA SALİM (1887-1956)

Asıl adı Mehmet Salim Öğütçen olan âşık, 15 Mart 1887'de Trabzon'un İmaret mahallesinde doğmuştur. Vaizoğullarından Abdürrezzak Efendi'nin oğludur. Öğrenimi, dayısından aldığı okuma dersleriyle sınırlı olan Salim, adeta kendi kendini yetiştirmiştir. Küçük yaşlarda çalışmaya başlayan, seyyar satıcılık ve fırıncılık yapan Salim, on dokuz yaşında saz çalmaya heves etmiş, çevredeki âşıklarla tanışmış, onların toplantılarına katılarak saz ve söz sanatını geliştirmeye çalışmıştır. I. Dünya Savaşı yıllarında askere giden Salim, askerlik dönüşü çeşitli işler yapmış, çeşitli memurluklarda bulunmuştur.

Hecenin yanında aruzu da deneyen Salim'in şiirleri, Halk, Yeni Yol gibi mahalli gazetelerde ve Akın, İnan gibi dergilerde yayınlanmıştır. Çevresinde, anlattığı hikayeleriyle, destanlarıyla ünlünen ve Baba Salim olarak bilinen Salim, şiirlerinde sade bir Türkçe kullanmıştır. Sağlığında şiirlerini Divân-ı Baba Salim adıyla dört kitapçık halinde yayımlayan Baba Salim, 29 Aralık 1956'da İstanbul'da vefât etmiştir.

KAYNAKÇA

Hamamîzâde İhsan, Baba Salim, 1930; M. Halit Bayrı, Halk Şiiri, XX. Yüzyıl, 1957; V. M. Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; R.A. Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Mustafa Duman, Kıyı, Mart 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Ey sahil halkının büyük varlığı
Züğürtlük derdinin ilacı hamsi
Sen var iken kimse çekmez darlığı
Lutfeyle bizlere gel acı hamsi

İrinlen incenlen et bize akın
Hep sana âşıkız durma gel yakın
Zeytinyağı gibi gizlenme sakın
Bu ne çirkin iştir ne acı hamsi

Piyasaya bin bir muktekir doldu
Ashab-ı vicdanın renkleri soldu
Bak şansa ne büyük bir banger oldu
Eski bildiğimiz zurnacı hamsi

Yiyemez olmuşuz şekerî yağı
Yavanlıktan tutmaz dizlerin bağı
Recep Denizer'in şen olsun ağı
Sensin fukaranın güllacı hamsi

Vicdanın çizdiği yoldan sapanın
Bu sevimli halka hile yapanın
Zalim vurguncunun yıldız kapanın
Çalmalı sırtına kırbacı hamsi

Eğer alamazsak erzak bedeli
Şaşkına döneriz oluruz deli
Soğuktan oynarız hep çiftetelli
Baş edemez bizlen cezacı hamsi

Çok şükür ki sana el uzatan yok
Yoksa bir günceğiz gezemedik tok
Nefes aldırırısın züğüörde çok çok
Ey muazzam nimet ey hacı hamsi

Koca deryalarda yoktur sana eş
Mideye gıdasın vücuda ateş
İsterse kar yağsın vurmasın güneş
Seni yiyen görmez hiç sancı hamsi

Ey Salim bu sene hamsi çok iri
Güzel Trabzon'un odur Hızır'ı
Izgarada pişir ye diri diri
Bir keman da çalsın şakacı hamsi

Bir yıl görünmezsen artar kederim
Yetiş imdâdına imanım hamsi
Yüzünü görünce bayram ederim
Sen olursun benim kurbanım hamsi

Maraza uğrarım hamsi demezem
İçerim tutuşur hamsi yemezem
Üstünü bir varil pekmezlemezem
Çıkar âsumâna dumanım hamsi

Kuyruğun tutarım mertoğlu merdim
Olsa da bir batman pişirip yerdim
Çok yeyip içince artarsa derdim
Olursun derdime dermanım hamsi

Hamsisin gezersin ulu deryâda
Pişince başlarsın âh ü feryâda
Aşkınla yanarım yetiş imdâda
Kurbanın olayım civânım hamsi

Salim hamsi yerim ben seve seve
Kamyonet yüklerim yetmezse deve
Düşürdüm mü seni bir gece eve
O gece keyfimden şâdânım hamsi

II

Hep bana vermişler dünya gamını
Başımı sevdâya saldım ağlarım
Güzeller elinden aşkın câmını
İçince hicrana daldım ağlarım

Yok mudur bu benim derdimi bilen
Gamlı gözlerimin yaşını silen
Ey siyah saçlı kız olayım kölen
Elemler içinde kaldım ağlarım

Düşünce gönlüme o güzel melek
Ahımdan sarsılır kubbe-i felek
Mecnun gibi sahra sahra gezerek
İnleyen sazımı çalıp ağlarım

Salim ayrılınca nazlı yârinden
Cihan hep tutuştu âh ü zârından
Elemli gurbetin yolcularından
Yârinden bir mektup aldım ağlarım

III

Neler çekmekteyim yârin elinden
Hasret ateşiyle sarardım soldum
Sarmadan bir kere ince belinden
Hüzüne büründüm gam ile doldum

Felek ağı kattı tatlı aşıma
Ne garip serencam geçti başıma
Rahmeden olmuyor bu gözyaşıma
Bu fâni dünyada sanma ki güldüm

Şu kara bahtımdan neler sezerim
Sevda vü aşkımdan sanma bezerim
Hasretiyle sahra sahra gezerim
Leylâsın arayan bir Mecnun oldum

Ben yine zâlime gönül bağlarım
Bu yollarda geçti gençlik çağlarım
Yârimin aşkıyle durmaz ağlarım
Zannetme derdime bir derman buldum

Ey salim sevdiğim aklımı aldı
Ruhumu okşadı kalbimi çaldı
Kırpiğin ok edip bağıma saldı
Görün ki ne müthiş yerden vuruldum

IV
Nice yıldır ben o yârı ararım
Söyle sabâ söyle cânânım nerde
Sarstı semâları âh ile zârım
Uğrattı başımı bir büyük derde

Yanıyor yüreğim yâr ateşinde
Sanki bir Mecnun'um Leylâ peşinde
Sevdiğim ya on dört ya on beşinde
Bilemem yerde mi yoksa gökte mi

Ben bu dilber için yanar gezerim
Adımı her yerde anar gezerim
Bülbülüm dikene konar gezerim
Göremem goncamı gözümde perde

Güzel kuş nâmemi götür ver yâra
Sabr etmez yüreğim hiç intizâra
Kaptırdım gönlümü bir inkisâra
Dönüyor yavrumun hayali serde

Bulunmaz cihanda onun bir eşi
Sevdiğim dünyanın akşam güneşi
Gönlümü her demde yakar ateşi
Gezerim ararım onu her yerde

Ey Salim hicranla ağlama yeter
Kavuşmam yakındır olma mükedder
Gurbet yolcuları verdiler haber
Dediler sevdiğin şimendiferde

ZUHURÎ (1887-1949)

Âşık İznî'nin oğlu olan Zuhurî'nin asıl adı Tevfik Bozkurt'tur. 12 Nisan 1887'de Artvin/Yusufeli'nin Zor (Esenkaya) köyünde doğmuştur. Babasının teşvikiyle şiir söylemeye heves eden Tevfik, Keşfi'den ve Huzûrî'den ders almıştır. Artvin'in Ruslar tarafından işgali (1916) üzerine Âşık İznî, ailesini Merzifon'a göçürmüştür. 1928'de Âşık İznî'nin vefâtı üzerine zor günler geçiren

Zuhurî, 1931'de köyüne döndüyse de burada kalmayıp tekrar Merzifon'a dönmüştür. Türnüük köyüne imam olan Zuhurî, ömrünün sonuna kadar görevini sürdürmüş; 1949'da burada vefât etmiştir.

Ustası Huzurî ve Bayburtlu Zihnî'den etkilenen Zuhurî, aruz ve heceyle şiirler yazmıştır. Özellikle Fuzûlî'ye olan sevgisiyle gazeller yazan Zuhurî, şiirlerinde aşk, ayrılık, yurt sevgisi ve yaşadığı acıları konu edinmiş; Atatürk'ün vefâtı üzerine de bir ağıt yakmıştır.

KAYNAKÇA

Muzaffer Uyguner, TFA, Nisan 1955; Mehmet Gökalp, Artvin Saz Şairleri, 1988; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Ağla deli gönül haşre dek ağla
Çıktı elden gitti nevreş çağların
Ah edip gözünden kanlı yaş çağla
Uçtu bülbül viran kaldı bağların

Neden doğdun böyle bahtı karalı
Gözün yaşlı bağrın göz göz yaralı
Avcısı peşinde ciğer pareli
Meral kaçmış issiz kaldı dağların

Gönül bir gaflette kalmış ayrılmaz
Meler ağlar kuzuları yayılmaz
Zuhurî'yi beyhude yorman sayılmaz
Sayısı yok sinemdeki dağların

II

Sorman arkadaşlar garip hâlimden
Ömrümü gurbette bitirdim geldim
Şeydâ gibi ayrı düştüm gülümden
Beraber her gamı getirdim geldim

Neler çektin neler gurbet elinde
Çileler doldurdum viran çölünde
Garip baykuş gibi eller dalında
Yüz bin mihnet ile oturdum geldim

Dertlidir Zuhurî mey doldur sâki
Değildir bu dünya kimseye bâki
Benden mahşere dek çıkmaz merakı
İznî'yi gurbette yitirdim geldim

III

Gördüğün dilberin düşme peşine
Her dilbere meyil verilmez gönül
Verdiğin emeğin gider boşuna
Her bağa destursuz girilmez gönül

Her gördüğün yârin sözüne kanma
Yazıktır yok yere ateşe yanma
Elinle kırarım sararım sanma
Her mızrağa yumruk vurulmaz gönül

Zuhurî'yem elden ele sürüldüm
Bulanıktım aka aka duruldum
Tâkatım yok fena halde yorulduğum
Usanmaz uslanmaz yorulmaz gönül

ÂŞIK SÜLEYMAN (1891- ?)

Asıl adı Süleyman Arsu olan âşık, 1891 yılında Sivas/Hocabey köyünde doğmuştur. Okuma yazma bilmeyen Süleyman, askerliği sırasında şiir söylemeye heves etmiş, dinlediği âşıkların şiirlerini ezberleyerek bir nevi kendini eğitmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda ve I. Dünya Savaşı'nda asker olan Süleyman, askerlik dönüşü bir süre çobanlık, koruculuk yaptıktan sonra Sivas Cer Atölyesi'de işçilik etmiştir. Bir süre sonra gözlerinden rahatsızlanan ve iyi göremez olan Süleyman şiirlerini, çeşitli kişilere, gazete ve matbaalara, Halkevi'ne götürüp gösterdiyse de yayımlatamamıştır. Âşık Süleyman, şiirlerinde yaşadığı olay ve durumları sade ve içten bir söyleyişle dile getirmiştir.

KAYNAKÇA

Ahmet Caferoğlu, Sivas ve Tokat İlleri Ağızlarından Toplamalar, 1944; M. H. Bayrı, Halk Şiiri, XX. Yüzyıl, 1957, TFA, Mayıs 1962; V. M. Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; R. A. Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967.

II

Taşlıdere sana destan yakayım
Gelip tünel yarmalara bakayım
Tecer der ki yol verin de akayım
Şanlı Cumhuriyet yükseldin yine

İstasyondan yolun ucunu tuttum
Nihayet üçüncü kısma gittim
Köprüleri görüp alkışlar ettim
Şanlı Cumhuriyet yükseldin yine

Tel direklerini bir bir dikmişler
Tepesinden güzel teller çekmişler
Vidalamış mengeneyle bükmüşler
Şanlı Cumhuriyet yükseldin yine

Irmaklar içine motor kurmuşlar
Suyun sevkeyleyip ayak vurmuşlar
Mühendisler harta ile bulmuşlar
Şanlı Cumhuriyet yükseldin yine

Bundan böyle pavlukalar açmalı
Şeker pancarını bolca saçmalı
Çuha bizden çıkıp terzi biçmeli
Şanlı Cumhuriyet yükseldin yine

Topu tayyereyi bolca almalı
Çocukları mekteplere salmalı
Çalışıp da hazırlıklar görmeli
Şanlı Cumhuriyet yükseldin yine

On senedir vatan için çalıştım
Topçu idim topraklara karıştım
Otuz dörtte çobanlığa alıştım
Süleyman bir adam olmadın yine

II
Hey ağalar bugün bir güzel gördüm
Eğdi kaşlarını yıktı yürüdü
Sandım ki güneşi inmiştir yere
Bağrımı bir çinkı bastı yürüdü

Kaşlar arasına altın pul asmış
On sekiz örgüyü bir ipe kasmış
Hamamdan mı çıkmış mor kâkül kesmiş
İpekli bürüğe girdi yürüdü

Ak gerdana sarı liralara takmış
Sanki mermer taşa kızıl kan akmış
Omuzdan omuza örgü bırakmış
Cesetten canımı aldı yürüdü

Muskasında gazi saydım tam elli
Fistanı çuhadan yazması telli
Çerkes kızı gibi incecik belli
Nezaketle selâm verdi yürüdü

Sırmalı kemeri takmış beline
Kendi benzer has bahçenin gülüne
İki bakır sitil almış eline
İstikamet pınar dedi yürüdü

Bakma Süleyman'a metheder seni
Sandım yanağında beş tane beni
Nahiye Elbeyli unutmam hani
Gönlüm yelken edip açtı yürüdü

III

Çamaşır yıkamış ev içinde geziyor
Güzel çirkin diye beni üzüyor
Şu tatlı canıma ferman yazıyor
Güzel sensin güzel benim neremde

Siyah saça mavi yazma bürümüş
Acı terler burçak burçak yürümüş
Kudretten gözüne sürme sürülmüş
Güzel sensin güzel benim neremde

Oturunca fistan yere serilir
Siyah kirpik göz üstüne serilir
Güzel resmin gazeteye verilir
Güzel sensin güzel benim neremde

Ak gerdana lira taksam yaraşır
Siyah benler birbirine tokuşur
Bülbül öter gibi tatlı konuşur
Güzel sensin güzel benim neremde

Sığamış kolları billur bilekli
Şahin bakışlı da arslan yürekli
Kınalı beşikli körpe bebekli
Güzel sensin güzel benim neremde

Ak ellere niçin kınalar yaktın
Kırmalı kemeri beline taktın
Âşık Süleyman'ı dile bıraktın
Güzel sensin güzel benim neremde

AHMET ÇITAK (1893-1963)

Maraş / Elbistan'ın Kızılcaoba mahallesinde 1893 yılında doğan Ahmet Çıtak, bir dönem Halep İl İdare Meclisi'nde Elbistan temsilciliği yapan Hasan Ağa'nın oğludur. Rüştiyeyi bitirdikten sonra bir müddet Kayseri'de medreseye devam etmiştir. Elbistan'da çiftçilik ederek geçimini sağlayan Ahmet Çıtak, annesi Hatçe Hanım'a, sevdiği ve sonra da evlendiği Naciye Hanım'a sevgisini dile getiren şiirler söylemiştir. Şiirlerini Elbistan ve Maraş'ın gazetelerinde ve Ülkü dergisinde yayımlayan Ahmet Çıtak, şiire başladığı ilk yıllarda şiirlerinde daha çok aşk, ayrılık, hasret, tabiat, vb. konuları işlemiş; daha sonraları toplumsal, ahlâkî, dinî konulara yönelmiştir.

KAYNAKÇA

R. A. Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları,1972; Cumhuriyet'in 50. Yılında Elbistan, 1973;Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

Bir dilber gördüm hâlini
Soran yiğide aşk olsun
Değer dünyanın malını
Saran yiğide aşk olsun

Başım duman bağrım baca
Yaşı on dört gönlü yüce
Soyunup koynuna gece
Giren yiğide aşk olsun

Komaz ki hiç soram hâlin
Bütün değer dünya malın
El değmedik gonca gülün
Deren yiğide aşk olsun

Beyaz göğsü Cennet bağı
Henüz gelmiş sevgi çağı
Kiraz dudak al yanağı
Gören yiğide aşk olsun

Kurbanım saçın teline
Bülbülüm kondum gülüne
Tatlı canını yoluna
Veren yiğide aşk olsun

Ahmet Çıtak kıy canına
Bu düşer senin şanına
El bağlayıp divanına
Duran yiğide aşk olsun

II

Bizim ile yoldaş olup gitmezsın
Azgın azgın akan Çevirme suyu
Yârımı almaya yardım etmezsın
Canımı çok sıkın Çevirme suyu

Baharda bulanık akan boyuna
Kapı deresi'nde Sürgün suyuna
Biraz aşağıda Göksu çayına
Karışıp da akan Çevirme suyu

Çıkan gelin Tatlar köyü sağından
Dört tarafın güzel cennet bağından
Geride yazılı Nurhak dağından
Gürleyerek çıkan Çevirme suyu

Benim gibi dertli misin taşarsın
Yoksa sen de yârına mı koşarsın
Ovaları dağı taşı aşarsın
Canından mı bıktın Çevirme suyu

Cennet bağı ırmağından seçilmez
Dertli akan her yerinden geçilmez
Zehir gibi soğuk suyun içilmez
Yürekleri yakan Çevirme suyu

Ab-ı hayat mısın bilmem ki nesin
Ahmet Çıtak gibi var mıdır yasın
Dağlara yayılır firkatli sesin
Dört tarafı yıkan Çevirme suyu

III

Ağlama gözlerim müjdeler olsun
Eriştim Suna'ya gülüyom gayri
Hakkın nimetine şükürler olsun
Ne dilesem onda buluyom gayri

Deriyom her zaman gülü bağından
Kamaşır gözlerim göğsü akından
Ciğerimi bölen al yanağından
Teklifsiz buseyi alıyom gayri

Kızarmış yanağı güllere karşı
Bal akar lebinden dillere karşı
Düşmanlık eyleyen illere karşı
Apaçık bergüzâr salıyom gayri

Ahmet Çıtak eski ateşin nerde
Şükr'olsun Mevlâ'ya koymadı darda
Yâr elime geçip bulduğum yerde
Sabahlara kadar kalıyom gayri

IV

Görünce şaşırđım eğlendim kaldım
Çengeli boynuma takar yanağın
Bütün vücudunun meftunu oldum
Hepsinden ziyade yakar yanağın

İncinir göğüsler düğme sıktıkça
Can çıkar gözümden umut kestikçe
Bâd-ı sabâ zülûfüne estikçe
Misk ü anber gibi kokar yanağın

Candan andığıma yaramdır isbat
Aman felek sakın eyleme niyet
Mâzallah ellere olun da kısmet
Başını belâya sokar yanağın

Güldükçe gamzeler peyda oluyor
Bütün ciğerimi iki bölüyor
Rengini görünce benzim soluyor
Oğul balı gibi akar yanağın

Söyle gerdanına niçin kurulur
Tel zülûfün ucu düşmüş sarılır
Kiraz dudak gazap-eder darılır
Korkarım canını sıkar yanağın

Yakışır eline elvan kına yak
Ne güzel yaratmış her yanını Hak
İnanmazsan aynayı al sen de bak
Evimi başıma yıkar yanağın

Ahmet Çıtak sana kul olsun çok nu
Kurban olam bu dert boynuma tok mu
Deli yüreğime merhemim yok mu
Hançeri bağıma çakar yanağın

KAĞIZMANLI HIFZÎ (1893-1918)

1893'te Kağızman'da doğan ve asıl adı Recep olan Hıfzî, küçük yaşta sesinin güzelliğinden dolayı dedesi Ağadede'nin isteğiyle medreseye gönderilmiş, henüz dokuz yaşındayken de Kur'an-ı Kerim'i ezberlediği için de "Hıfzî" mahlâsını almıştır. On iki yaşında Pifikli Yusuf'a intisap eden Recep, Nakşibendi tarikatına bağlanmıştır. 15 yaşında kaval çalmaya, şiir söylemeye başlayan Hıfzî'nin ustası Âşık Sezaî'dir. Hıfzî, 1908 yılında evini medrese haline getirerek öğrenci okutmaya başlamıştır. Öğrencilerinden amcasının kızı Sona'ya âşık olan Hıfzî, 1911 yılında onunla evlenmiş, ancak kısa bir süre sonra baldızı Ayşe'ye âşık olduğunu anlayarak onu kaçırmaya yeltenmişse de yakalanmıştır. Duruma üzülen Sona, hastalanmış ve 1918 yılında vefât etmiştir. Üç çocuğuyla kalan Hıfzî, 1918'in Nisan'ında Ruslardan geri alınan Erzurum ve Sarıkamış yörelerinden kaçıp gelerek Kağızman'ı işgal eden Ermeni çeteler tarafından süngülenerek şehit edilmiştir.

Şiirlerinde yaşadığı olayları konu edinen Hıfzî, duru, akıcı, duygu dolu Türkçe'siyle âşık şiirinde haklı bir yer edinmiştir. Çoklukla aşk, tabiat, hasret ve dinî konuları işleyen Hıfzî, daha çok koşma ve destan türünde şiirler söylemiştir. Amcasının kızı Ziyade'nin ölümü üzerine söylediği ağıt, Hıfzî'nin şiir özelliklerini gösteren güzel bir örnektir.

KAYNAKÇA

Fahrettin Kırzioğlu, Doğu dergisi (Kars), Şubat 1941, TD, Ağustos 1964; Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; Mehmet Karsaklı, TD, Nisan 1964; Refik Ahmet Sevensil, Çağımızın Halk şairleri, 1967; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Kasım 1968; Z. Zahir Baranseli, 1968; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Nejat Birdoğan, TFA, Mayıs 1969; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, 1972; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Ensar Aslan, Doğu Anadolu Saz Şairleri, 1977; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Sait Küçük, Folklor/Edebiyat, s. 44, 2005.

I

Sefil baykuş ne gezersin bu yerde
Yok mudur vatanın illerin hani
Küsmüş müsün selâmımı almadın
Şeydâ bülbül şirin dillerin hani

Ecel tuzağını açamaz mısın
Açıp da içinden kaçamaz mısın
Azad eyleseler uçamaz mısın
Kırık mı kanadın kolların hani

Bir kuzu koyundan ayrı ki durdu
Yemez mi dağların kuşuyla kurdu
Katardan ayrıldın şahin mi vurdu
Turnam teleklerin tellerin hani

Aç mısın yok mudur ekmeğin aşın
Odan ne karanlık yok mu ataşın
Hanidir güveyin hani yoldaşın
Hani kapın bacan yolların hani

Kara yerde mor menevşe biter mi
Yaz baharda ishak kuşu öter mi
Bahçede alışan çölde yatar mı
Uyan garip bülbül güllerin hani

Orda yorgan döşek yastık var mıdır
Bu geniş dünyada yerin dar mıdır
Dalın tahta duvar önün yar mıdır
Yeşil başlı sunam göllerin hani

Körpe maral idin dağlarımızda
Dolanırdın sol ve sağlarımızda
Taze fidan idin bağlarımızda
Felek mi budadı dalların hani

Düğününde acı şerbet içildi
Gelinlik esvabın dar mı biçildi
İlikle düğmeni göğsün açıldı
N'oldu kemer-beste bellerin hani

Alışmış kaşların var mı kınası
Ala idi gözlerimin binası
Kocaldın mı on beş yılın Sona'sı
Yok mudur takatın hallerin hani

Emmim kızı aç kapıyı gireyim
Hasta mısın halin hatırın sorayım
Susuz değil misin bir su vereyim
Çaylarda çalkanan sellerin hani

Civan da canına böyle kıyar mı
Hasta başın taş yastığa koyar mı
Ergen kıza beyaz bezler uyar mı
Al giy allı balam şalların hani

Her gelip geçtikçe selâ vereyim
Nişangâh taşına yüzüm süreyim
Kaldır nikabını yüzün göreyim
Ne çok sararmışsın halların hani

Yatarsın gaflette gamsız kaygusuz
Ninni balam ninni kalma uykusuz
Hem garip hem çıplak hem aç hem susuz
Felek fukarası malların hani

Daha seyrangâha çıkamaz mısın
Çıkıp da dağlara bakamaz mısın
Kaldırsam ayağa kalkamaz mısın
Ver bana tutayım ellerin hani

Sen de Hıfzı gibi tezden uyandın
Uyandın da taş yastığa dayandın
Aslı Han'ım gibi kavruldun yandın
Yeller mi savurdu küllerin hani

II
Ürkütme incitme zâlimkar avcı
Pek yorgundur bu dağların maralı
Yeddi yıldır avlağında gezerim
Yeddi yerden yaralıdır yaralı

Hançer alıp kara bağrım keseyim
Ah ettikçe kara kanlar kusayım
Takdir Allah'ındır kime küseyim
Kader kudretinden bahtım karalı

Hakikat babında bir penâhım var
Bize tân edene yüz bin âhım var
Magripten maşrıka azm-i râhım var
O yâr nerelidir ben de oralı

Belâlı başıma taş eksik değil
Ağrı dağı gibi kış eksik değil
Gözümde kan ile yaş eksik değil
Bu fani dünyaya vardım varalı

Ezelden halkolmuş nikâhlarımız
Sevmiş birbirini ervâhlarımız
Nedir bunda bizim günahlarımız
Yâr benim ben yârın eller nereli

Hıfzı'yım didemde dildâr görünür
Alemler kaplamış her bâr görünür
Her nereye baksam o yâr görünür
Kendisine gönül verdim vereli

III

Yâdına meze düşürür
Yâr ile gezdiğim yerler
Bal şekerden şirin şerbet
Lebinden ezdiğim yerler

Seyret ziyneti zeynine
Benzer cenneti aynine
Yarin ördek kaz boynuma
Sarılıp sevdiğim yerler

Seyrettim sol ve sağına
Benziyor İrem bağına
Yârin ayak toprağına
Yüzümü sürdüğüm yerler

Nazlı yârim gelmiş geçmiş
Gülümsemiş güller açmış
Kana kana sular içmiş
Göz yaşını döktüğüm yerler

Bu dünyaya gelen n'etmiş
Melül gelmiş mahzun gitmiş
Beni menekşe zannetmiş
Boynumu büktüğüm yerler

Yedi yıl bekledim yolun
Tavaf ettim sağın solun
Allah için şahit olun
Yanıp hu çektiğim yerler

Sular gibi durgun durgun
Yaralı yürekten vurgun
Yâr yolunda yorgun yorgun
Sürünüp sektiğim yerler

Yel estikçe neler kokar
Bâdı sabâda yâr kokar
Her taraf misk amber kokar
Yâr ile gezdiğim yerler

Mecnun olup çöle düştüm
Ferhat olup dağı aştım
Hıfzı'yım bir dolu içtim
Sahrada tozduğum yerler

V

Ben garibim sahibim yok ilim yok
Fakir düştüm devletim yok malım yok
Pek hastayım tutarım yok halım yok
Dostlara elveda bir nefesliyim

Aşk ile kâfire gel desem gelir
Gel diyende nazlı yâra kem gelir
Üstümüze günden güne zam gelir
Derdü gamın binasıyım aslıyım

Ah bu derde hiç insan mı dayanır
Gözde yaş kalmadı ten mi dayanır
Yedi yıl hasrete can mı dayanır
Desem günahımdır Eyüp nesliyim

Hıfzı'yım naz ile geçiyor ömrüm
Biçâre gönlüme geçmiyor emrim
Konsa bahçemize o dudu kumrum
Ahtım olsun bu kafeste besliyim

VI

Uçan kuşlar sizden haber sorayım
Bu bağda salınıp gezen kim idi
Anasın yitirmiş yolun şaşırılmış
Körpe meral gibi tezen kim idi

Bezendi şevkinden bağların başı
Götürdü gönlümü kirpiği kaşı
Nazik ellerinde muhabbet taşı
Vurup da bağrımı ezen kim idi

Açıl bağlar açıl boyun göreyim
Gezdiğin yerlere yüzüm süreyim
Ağaçlar dil bilmez kimden sorayım
Saçı sümbül zülfü düzen kim idi

Kamerden şevk almış seheri kevhep
Baht-ı siyahımı kıldı mürekkep
Her kaşı bir kalem haddi hoş edep
Derdimi yellere yazan kim idi

Hıfzı der bu gülün bülbülü gerek
Elbet her bülbülün bir gülü gerek
Bir bağın sümbülü süseni gerek
Yazık kızıl gülü üzen kim idi

ÂŞIK VEYSEL (1894-1973)

Âşık Veysel Şatıroğlu, 1894'te Sivas/Şarkışla'nın Sivrialan köyünde doğmuştur. Geçirdiği çiçek hastalığı yüzünden yedi yaşındayken sol gözünü kaybeden Veysel'in sağ gözüne de perde iner. Az da olsa gören bu gözüne de sırk batması sonucu tamamen kör olur. Avunması, eğlenmesi için babası Veysel'e bir saz alır. Komşuları Molla Hüseyin'den ve sonra da Çamşıklı Âşık Ali'den saz çalmasını, söz düzmesini öğrenir. Köylerine gelen âşıkları da dinleyerek bilgisini artırır. Ailesi tarafından 1919'da Esmâ adlı bir kızla evlendirilmiş; ancak karısı kısa süre sonra Veysel'i bırakıp kaçmıştır. Yaşitları askere alınırken kendisinin gidememesi, annesinin ve babasının ölmesi, köyde yaşlılar, kadınlar ve çocuklarla kalması, karısının terk etmesi, Veysel'in ruhunda derin yaralar açmıştır. Yalnızlığı bütün yönleriyle yaşayan Veysel'in bu dönemde tek dostu bağlaması olmuştur.

Köyde sıkılan Veysel, çevre köylere, Sivas'a gider; sazı ve sözüyle büyük ilgi görür. 1931'de Ahmet Kutsi Tecer'in gayretleriyle kurulan Halk Şairlerini Koruma Derneği'nin düzenlediği Âşıklar Bayramı'na katılan ve derece alan Veysel, herkesin olduğu gibi Ahmet Kutsi Tecer'in de dikkatini çeker. 1933'te, (Cumhuriyet'in 10. Yıldönümü) bir arkadaşıyla üç ay yaya yolculuk ederek Ankara'ya gelir. Ulus gazetesinde resmiyle birlikte "Cumhuriyet Destanı" yayınlanan Veysel, Halkevi'ne davet edilir. A. K. Tecer'in yardımlarıyla köy enstitülerinde saz öğretmenliği yapmak üzere görevlendirilir. Arifiye, Hasanoğlan, Çifteler, Akpınar, Yıldızeli köy enstitülerinde saz öğretmenliği yapar. 1965'te TBMM, Veysel'e "Anadilimize ve milli birliğimize yaptığı hizmetlerden dolayı" özel bir kanunla vatanî hizmet tertibinden maaş bağlamıştır. Âşık Veysel, 21 Mart 1973 'te köyünde vefât etmiştir.

Alevî bir aile ve çevre içinde yetişen Veysel'in küçük yaşta gözlerini kaybetmek gibi bir felakete uğraması ve daha sonra yaşadığı bazı olaylar, onun dış dünyadan çok kendi iç dünyasına yönelmesine neden olmuştur. Yaratana, yaratılanı bu iç dünyadan görme, onu tasavvufa yöneltmiş; insana, tabiata, aşka olan inanç ve sevgisi pekişmiştir. Var olan her zerrede Allah'ı görmüş, dolayısıyla da yaratılan ve insanın emrine sunulan tabiatı, toprağı da bu gözle görmüştür. Zira, tabiat, toprak ona göre Allah tarafından insanlara verilmiş en güzel hediyedir.

Âşık Veysel, şiirlerinde sazından sırlarını açtığı, dertleştiği bir dost olarak söz eder. Dolıştığı gurbet eller ve sazı şiirinde sıkça konu edilir. Özellikle Sivas'taki Âşıklar Bayramı'ndan sonraki dönemde Veysel, Cumhuriyet, Atatürk, uygarlaşma, batıl inançlardan vazgeçilmesi, çalışmanın, üretmenin gerekliliği,

vb. konuları işlemiştir. Yer yer mahalli kelimelerle süslediği sade bir Türkçe ile şiirlerini geleneksel âşık şiiri nazım şekillerinden koşma, semai, destan şeklinde söylemiştir. Pek çok şiiri bestelenmiş, radyoda okunmuş, plak ve kaset şeklinde geniş kitlelere ulaşmıştır. Sağlığında şiirleri “Değişler” (1944), “Sazımdan Sesler” (1949), “Âşık Veysel, Hayatı ve Şiirleri”, 1954 ve “Dostlar Beni Hatırlasın” (1970, Ü. Y. Oğuzcan) adlı kitaplarda toplanmıştır.

KAYNAKÇA

Maarif Kitaphanesi, Âşık Veysel, Hayatı ve Şiirleri, 1953; Hüseyin Mumcu, Âşık Veysel Şatıroğlu ve Halk Şiirleri Gecesi, 1953; İbrahim Âslanoğlu, Âşık Veysel, 1964; Tahsin Saraç, Âşık Veysel, 1965; İbrahim Aslanoğlu, Âşık Veysel, 1967; Kutlu Özen, âşık Veysel, 1968; Ali Dumanoglu, Günümüz Gerçek Halk Şairleri, 1968; Tahir Kutsi Makal, Âşık Veysel, 1969; Uluğ Turanlıoğlu, Âşık Veysel Şatıroğlu, 1973; Adnan Binyazar, Âşık Veysel, 1973; Nejat Sefercioğlu-Aydın Kuran, Âşık Veysel Bibliyografyası, 1983; H. İvgin-İ.Ü. Nasrattınoğlu, Âşık Veysel’e Değişler, 1983; Yavuz Bülent Bakiler, Âşık Veysel, 1986; Gülağ Öz, Yazıt dergisi, Mayıs 1990; Erdoğan Alkan, Kör Oldum Veysel Oldum, 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Hüseyin Uçuran, Dostlar Seni Unutmuyor, (?); Kültür Bak.; Kutlu Özen, âşık Veysel-Selam Olsun Kucak Kucak, 1998; M.Turan, G.Öz, O.Yılmaz, Dostlar Seni Unutmadı Âşık Veysel, 1999; Sivas San. Kült. ve Araş. Vakfı, Âşık Veysel, 2001; Doğan Kaya, Âşık Veysel, 2004; M.H.Bulut-M.Gündüz, Folklor/Edebiyat, s. 44, 2005.

I

Genç yaşımda felek vurdu başıma
Aldırdım elimden iki gözümü
Yeni değmiş idim yedi yaşıma
Kaybettim baharımı yazımı

Bağlandım köşede kaldım bir zaman
Nice kimselere dedim el’aman
On on beş yaşıma girince hemen
Yavaş yavaş düzen ettim sazımı

Üç yüz onda gelmiş idim cihana
Dünyaya bakmadım ben kana kana
Kader böyle imiş çiçek bahana
Levh-i kalem kara yazmış yazımı

Geçirdim ömrümü havayı heves
Derdim bir kimseye değildir kıyas
Her zaman her vakit kalbimde bu yas
Çarh-ı devran güldürmedi yüzümü

Bir vefasız zalım yâra bağlandım
Tarih üç yüz otuz beşte evlendim
Sekiz sene bir arada eğlendim
Zalım kâfir yetim kodu kuzumu

Ele geniş bana dünya dar oldu
Tahammülsüz gönlüm bıkarak oldu
Gönlüm zindan gecelerim zâr oldu
Kader ile bölemedim kozumu

Veysel der dünyaya ben niye geldim
Her zaman ağladım ne zaman güldüm
Gönlüme teselli kendimde buldum
Sabır ile teskin ettim özümü

II

Dost dost diye nicesine sarıldım
Benim sâdık yârim kara topraktır
Beyhude dolandım boşa yoruldu
Benim sâdık yârim kara topraktır

Nice güzellere bağlandım kaldım
Ne bir vefa gördüm ne fayda buldum
Her türlü isteğim topraktan aldım
Benim sâdık yârim kara topraktır

Koyun verdi kuzu verdi süt verdi
Yemek verdi ekmek verdi et verdi
Kazma ile dövmeyince kıt verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır

Adem'den bu deme neslim getirdi
Bana türlü türlü meyva yetirdi
Her gün beni tepesinde götürdü
Benim sâdık yârim kara topraktır

Karnın yardım kazmayınan belinen
Yüzün yırttım tırnağınan elinen
Yine beni karşıladı gülünen
Benim sâdık yârim kara topraktır

İşkence yaptıkça bana gülerdi
Bunda yalan yoktur herkes de gördü
Bir çekirdek verdim dört bostan verdi
Benim sâdık yârim kara topraktır

Havaya bakarsam hava alırım
Toprağa bakarsam dua alırım
Topraktan ayrılısam nerde kalarım
Benim sâdık yârim kara topraktır

Dileğin var ise iste Allah'tan
Almak için uzak gitme topraktan
Cömertlik toprağa verilmiş haktan
Benim sâdık yârim kara topraktır

Hakikat ararsan açık bir nokta
Allah kula yakın kul da Allah'ta
Hakkın gizli hazinesi toprakta
Benim sâdık yârim kara topraktır

Bütün kus'rumuzu toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarım düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sâdık yârim kara topraktır

Her kim ki olursa bu sırra mazhar
Dünyaya bırakır ölmez bir eser
Gün gelir Veysel'i bağrına basar
Benim sâdık yârim kara topraktır

III

Uzun ince bir yoldayım
Gidiyorum gündüz gece
Biliyorum ne haldeyim
Gidiyorum gündüz gece

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece

Uykuda dahi yürüyom
Kalmaya sebep arıyom
Gidenleri hep görüyom
Gidiyorum gündüz gece

Kırk dokuz yıl bu yollarda
Ovada dağda çöllerde
Düşmüşüm gurbet ellerde
Gidiyorum gündüz gece

Düşünülürse derince
Irak görünür görünce
Yol bir dakika miktarınca
Gidiyorum gündüz gece

Şaşar Veysel iş bu hale
Gâh ağlaya gâhı güle
Yetişmek için menzile
Gidiyorum gündüz gece

IV
Allah birdir peygamber hak
Rabb-ül âlemindir mutlak
Senlik benlik nedir bırak
Söyleyeyim geldi sırası

Kürdü Türkü ne Çerkesi
Hep Adem'in oğlu kızı
Beraberce Şehit gazi
Yanlış var mı ve neresi

Kur'an'a hak İncil'e hak
Dört kitabın dördü de hak
Hakir görüp ırk ayırmak
Hakikatte yüz karası

Bin bir ismin birinden tut
Senlik benlik nedir silk at
Tuttuğun yola doğru git
Yoldan çıkıp olma âsi

Yezit nedir, ne kızılbaş
Değil miyiz hep bir kardaş
Bizi yakar bizim ataş
Söndürmektir tek çâresi

Kişi ne çeker dilinden
Hem dilinden hem elinden
Hayır ve şer emelinden
Hakikat bunun burası

Şu âlemi yaratan bir
Odur külli şeye kaadir
Alevi sünnilik nedir
Menfaattir varvarası

Cümle canlı hep topraktan
Var olmuştur emir haktan
Rahmet dile sen Allah'tan
Böldürür rahmet deryası

Veysel sapma sağa sola
Sen Allah'tan birlik dile
İkilikten gelir belâ
Davâ insanlık davâsı

V
Yeni mektup aldım gül yüzlü yârdan
Gözletme yolları gel deyi yazmış
Sivralan köyünden bizim diyardan
Dağlar mor menevşe gül deyi yazmış

Beserek'te lâle sümbül yürüdü
Güldede'yi çayır çimen bürüdü
Karataş'ta kar kalmadı eridi
Akar gözüm yaşı sel deyi yazmış

Eğlenme gurbette yayla zamanı
Mevlâ'yı seversen ağlatma beni
Benek benek mektuptadır nişanı
Gözyaşım mektupta gül deyi yazmış

Kokuyor burnuma Sivralan Köyü
Serindir dağları soğuktur suyu
Yâr mendil göndermiş yadigâr deyi
Gözünün yaşını sil deyi yazmış

Veysel bu gurbetlik kâr etti cana
Karıştır göçünü ulu kervana
Gün geçirip fırsat verme zamana
Sakın uzamasın yol deyi yazmış

VI
Sen bir ceylân olsan ben de bir avcı
Avlasam çöllerde saz ile seni
Bulunmaz dermanı yoktur ilâcı
Vursam yaralasan söz ile seni

Kurulma sevdiğim güzelim deyin
Bağlanma karayı alları geyin
Ben bir çoban olsam sen de bir koyun
Beslesem elimde tuz ile seni

Koyun olsan otlatırdım yaylada
Tellerini yoldurmazdım hoyrata
Balık olsan takla dönsen deryâda
Düşürsem toruma bez ile seni

Veysel der ismini koymam dilimden
Ayrı düştüm vatanımdan ilimden
Kuş olsan da kurtulmazdın elimden
Eğer görsem idi göz ile seni

VII

Güzelliğin on par'etmez
Bu bendeki aşk olmasa
Eğlenecek yer bulamam
Gönlümdeki köşk olmasa

Tâbirin sığmaz kaleme
Derdin dermandır yâreme
İsmin yayılmaz âleme
Âşıklarda meşk olmasa

Kim okurdu kim yazardı
Bu düğümü kim çözerdi
Koyun kurt ile gezerdi
Fikir başka başk'olmasa

Güzel yüzün görülmezdi
Bu aşk bende dirilmezdi
Güle kıymet verilmezdi
Âşık ve mâşuk olmasa

Senden aldım bu feryâdı
Bu imiş dünyanın tadı
Anılmazdı Veysel adı
O sana âşık olmasa

VIII

Ben giderim adım kalır
Dostlar beni hatırlasın
Düğün olur bayram gelir
Dostlar beni hatırlasın

Can kafeste durmaz uçar
Dünya bir han konan göçer
Ay dolanır yıllar geçer
Dostlar beni hatırlasın

Can bedenden ayrılacak
Tütmez baca yanmaz ocak
Selâm olsun kucak kucak
Dostlar beni hatırlasın

Ne gelsemdi ne giderdim
Günden güne arttı derdim
Garip kalır yerim yurdum
Dostlar beni hatırlasın

Açar solar türlü çiçek
Murat yalan ölüm gerçek
Kimler gülmüş kim gülecek
Dostlar beni hatırlasın

MEVLÛT YILDIRIM (1896-1950)

Mevlüt Yıldırım, 1896'da Niğde/Bor'a bağlı Ortaköy bucağının Asımaz köyünde doğmuştur. Küçük yaşta ailesi tarafından Ortaköy'deki Kur'an kursuna verilen Mevlüt, burada okumayı yazmayı ve Kur'an'ı öğrendi. Bir kıza gönül veren Mevlüt, ilk şiirlerini de bu kız için söyledi. Borlu Âşık Kemalî Baba'yla tanıştı. Kemalî Baba, Mevlüt'teki kavrayış yeteneğine bakarak ona "Yıldırım" mahlâsını verdi. Soyadı yasası çıkınca Mevlüt, mahlâsını soyadı olarak aldı. I. Dünya Savaşı'nda askere alınan Mevlüt, önce Çanakkale'de savaştı; sonra da Adana'da Fransız kuvvetlerine karşı savaşılan çetelere katıldı. Savaş sonunda köyüne dönen Mevlüt, evlendi. Şiir serüveni devam eden Mevlüt, şair Behçet Kemal Çağlar ile tanıştı. B. K. Çağlar, Mevlüt Yıldırım'ın şiirlerini beğenmiş ve yayımlanması yönünde Mevlüt Yıldırım'ı yüreklendirmiştir. Mevlüt Yıldırım sağlığında şiirlerini Millî Deyişler (1946) ve Vatan Bülbülü (1950) adıyla iki kitap olarak yayımlamıştır.

Şiirlerinde aşk, tabiat, yaşadığı sıkıntılar, yaşadığı yörenin güzellikleri, vb. temaları işleyen Mevlüt Yıldırım, sade ve içten bir Türkçe kullanmıştır.

KAYNAKÇA

R. A. Sevengil, çağımızın Halk Şairleri, 1967; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I
Birikti gam keder dolu bir şelek
Dırmaşlanıp size gitmek göründü
Zulmün bize midir ey kahpe felek
Her hal kudret yolun tutmak göründü

Mecâlim kalmadı menzil çok uzak
Halden bilen yoktur kime yalvarak
Bundan sonra bize yoktur gün durak
Bu cezayı baştan atmak göründü

Bazan coşkun sular gibi çağladık
Bazan güldük ise bazan ağladık
Yüküm doldu, gayri ağzın bağladık
Şimden sonra bize yatmak göründü

Bilinmez ömürler geçiyor boşa
Görüp geçirdiğim dönüyor düşe
Dönmüştür Yıldırım yavrusuz kuşa
Bülbül gibi feryat etmek göründü

II

Benim sevdiceğim niçin kaçarsın
Eğlen birazcık dur yavaş yavaş
Koygun yârelerim derdim açarsın
Şöyle bir tenhaya var yavaş yavaş

İncedir endâmı sırma tel gibi
Kızarmış yanaklar gonce gül gibi
Leblerin ağzıma versen bal gibi
İncitmem sevdiğim sor yavaş yavaş

Elâ gözlerine sürmeler çeksin
Tarasın zülfünü gerdana döksün
Gündüz akşamadek salınsın gezsün
Gece sabahadek sar yavaş yavaş

Der Yıldırım bilemedim n'olduğum
Dünden beri sararıp da solduğum
Giyinmiş kuşanmış kurban olduğum
Salınır karşımda yar yavaş yavaş

III

Her bir boyaklardan rengimi aldım
Girmedığım boyaklar kalmadı gitti
Kader deryasına daldım bunaldım
Talihim şansıma gülmedi gitti

Aksine uğrümüş uğrüyen beşik
Günüm kara geçti görmedim ışık
Acep benim gibi midir her âşık
Dünyada dediğim olmadı gitti

Bir yanda kasavet bir yanda keder
Bir gün göstermedi bize bu kader
İnsana ederse bir felek eder
Destim bir taraftan dolmadı gitti

Gamdan hâyi değil mihnetli başım
Yıldırım belirsiz yazımla kısım
Bahri umman gibi akan gözyaşım
Rahmedip kimseler silmedi gitti

IV
İçtim senin tatlı tatlı suyundan
Geven midir yoksa bal Çiçekdağı
Yârime bergüzar hâk-ı pâyinden
Derledim bir deste gül Çiçekdağı

Bakıydir sözleri âşık ölürse
Hoş tutasın nazlı yârim gelirse
Bütün dağlar yıkılacak olursa
Dilerim yerinde kal Çiçekdağı

Coşa gelip aldım elime sazı
Deldi ciğerimi kuşlar âvâzı
Bu sene boşuna geçirdik yazı
Sen bâri sevdâya dal Çiçekdağı

Tükenmez yeniye karıştır karı
Taşları mermerdir toprağı sarı
Arttı Mevlût Yıldırım'ın efkârı
Gönlümün gamını al Çiçekdağı

SITKI (1896-1961)

Sıtkı Gök, 1896 yılında Yozgat/Sorgun'a bağlı Tiftik köyünde doğmuştur. Köylerinde bulunan Hafız Hoca'dan dinî bilgiler ve Kur'an öğrenen Sıtkı, daha sonra Konya'ya giderek medrese öğrenimi görmüştür. Bu öğrenim sonunda Sorgun'un çeşitli köylerinde imamlık eden şair, imamlığın yanında Arapça ve Türkçe hocalığı gibi resmî görevlerde de bulunmuştur. Daha sonra köyünde çiftçilikle uğraşan Sıtkı, bu arada Kadirî tarikatına girmiş, dinî ve tasavvufî konuları işlediği şiirlerini tarikat toplantılarında ezgili olarak dile getirmesiyle çevrede ünlenmiştir. 1961 yılında köyünde vefât etmiştir.

Elde bulunan şiirleri koşma tarzında ve 7, 8, 11'li hece kalıplarıyla yazılmıştır. Kadirî tarikatı mensubu olan şair, şiirlerinde tarikatını, şeyhini methetmiş; din ve tasavvuf konularını işlemiştir.

KAYNAKÇA

Durali Doğan, Yozgat Şair ve Yazarları, 1988; M. Öcal Oğuz, Yozgat'ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü, 1994; Abdurrahman Güzel, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, 2000.

I

ÂŞık olan üftâde
Durmaz gider Bağdat'a
Kadrin eyler ziyâde
Şeyhim Abdulkadir'in

O Bağdat'in elleri
Burcu kokar gülleri
Çağır eder elleri
Şeyhim Abdulkadir'in

Bağdat ili vatânı
Geylânî'dir Geylânî
Resul methetti onu
Şeyhim Abdulkadir'in

Aslî vatan Geylânî
Gönüllerin seyrânı
Dervişlerin sultânı
Pîrim Abdulkadir'in

Tarikatın bünyâdı
Damarda mevcut tadı
Muhiddin'dir öz adı
Pîrim Abdulkadir'in

İmam Hüseyin neslidir
Ali Haydar aslıdır
Dervişlerin dostudur
Pîrim Abdulkadir'in

Elim verdim eline
Sıtkı kurban yoluna
Himmeti var kuluna
Pîrim Abdulkadir'in

II

Yalvarırım gönül sana
Terk eyleme kıl namazı
Elinde var iken fırsat
Terk eyleme kıl namazı

Aman tembel tembel yatma
Şeytanın sözüne gitme
Nefsin dediğini etme
Terk eyleme kıl namazı

Kabul olmaz dilekleri
Boşa gider emekleri
Çok incinir melekleri
Terk eyleme kıl namazı

Kulum değil dedi Allah
Lânete müstahak billah
Şeytana yakındır vallah
Terk eyleme kıl namazı

Demir taraktan tararlar
Tenin toprağa kararlar
Kalbinde iman ararlar
Terk eyleme kıl namazı

İki melek gelir sana
Der ne ettin oku bana
Cevap veremezsin ona
Terk eyleme kıl namazı

Orda sana kulum demez
Huzurundan kovar komaz
Mü'minin senedi namaz
Terk eyleme kıl namazı

Ey Sıtkı kendine gelsen
Namazın kıymetin bilsen
İki cihan gülem dersen
Terk eyleme kıl namazı

III
Ey gönül sen yine gafil mi oldun
Emmare dağının dumanı geldi
Seherlerde uyan yalvar Allah'a
İstiğfar etmenin zamanı geldi

Zay etme farzı ey gönül aman
Silmezsen dumanı hallerin yaman
Tevhid tokmağıyla silinir duman
İllallah demenin zamanı geldi

Kurtulmadı gönül nefsin elinden
Ben nere gideyim halkın dilinden
Nur Ali Baba'nın bahr ü gölünden
Taştı aşkın zikri ummanı geldi

Aşkın kitabını gönül yazarken
Bolu dağlarını bir bir gezerken
Yurt içinde âşıklare süzerken
Yolumuza Âşık Sümmanî geldi

Dedi âşık hele acele etme
Sakın ha nefsiyin izine gitme
Aman seherlerde uykuda yatma
Gece ağlamanın zamanı geldi

Bırakma namazı haramı yeme
Sakın ben şöyleyim böyleyim deme
Rabbini çok zikret dilinden koma
Zikri kesir edin fermânı geldi

Zikrullahı Ekber bize buyurdu
Cümle mahlukata cehri duyurdu
Eveşedde zikren hitâbı erdi
İhlâs ile meth eden Kur'an'ı geldi

Ey gönül eğlenme aşkın bağında
Yeni bir ay doğdu on dört çağında
Sırru'l Aziz gibi Çiçek Dağı'nda
Çıkıp yaylamanın zamanı geldi

Sırru'ı Aziz tevhid kapısını açtı
Dalının ihvânı selleri taştı
Aişe bacıdan himmet eriştı
Sıtkı dizleriyin dermanı geldi

ALİ BÂKİ GÜL (1897-1956)

1897'de Nevşehir/Hacıbektaş'ta doğan Ali Bâki, Sıtkı Pervane Baba'nın (1863-1928) oğludur. Küçük yaşta annesini kaybeden Ali, babasının da hocalık ettiği Hacı Bektaş Tekkesi'nde öğrenim görmüştür. I. Dünya Savaşı'nın bitimine yakın evlenen Ali, tekke ve zaviyelerin kapatıldığı 1925'te babasıyla Hacıbektaş'tan ayrılarak Merzifon'un Harız (Gümüştepe) köyüne yerleşmiştir. Babasının vefâtından sonra Harız köyünün imamı olmuştur. Uzun yıllar bu köyde imamlık eden Ali Bâki, Mart 1955'te hastalanmış, Adana Askerî

Hastane’de sağlık astsubayı olan oğlu Muhsin Göl’un yanına giderek tedavi olmuştur. Yeniden Harız’a dönen Ali Bâki, 24 Aralık 1956’da vefât etmiştir.

Ali Bâki, şiirlerinde aldığı eğitimin, babasının ve içinde yetiştiği çevrenin etkisiyle Bektaşî inanç ve ahlâkî anlayışını işlemiştir. Şiirlerinde, zaman zaman Arapça, Farsça kelimelere rastlansa da genel olarak sade bir Türkçe kullanmıştır. Şiirlerinde tekke şiirinin genel özellikleri görölen Ali Bâki’nin oğlu Hamdullah Göl de şairdir.

KAYNAKÇA

Muzaffer Hacıhasanoğlu, Halkevleri dergisi, Haziran 1972; Hayrettin İvgin, Âşık Sıtkı Baba, 1976, TF, Şubat 1980, Aralık 1980; M. Adil Özder, TF, Nisan 1983, Temmuz 1983; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Al giyme başına sevdalanmaya
Kızarmış yanaklar ala ne mihnet
Şeyda bülbül gibi oyalanmaya
Hâr içinde biten güle ne mihnet

Gördüm cemalini dağıldı gamlar
Aşkın yâresine sürüldü emler
Leblerinden kevser şarabı damlar
Arının yaptığı bala ne mihnet

Süphanallah dedim baktım yüzüne
Beni meftun ettin şirin sözüne
Terkettim varlığı düştüm izine
Sofunun açtığı yola ne mihnet

Bahçe-i hüsnünde bülbüller öter
Güldükçe lebinde goncalar biter
Aşkınla bulduğum sermaye yeter
Dünyada vefasız mala ne mihnet

Ali Bâki aşkın nârından piştım
Sevdalandım zülfün bendine düştüm
Vahdet kandilinde nura kavuştım
Çamurdan yapılan kula ne mihnet

II

Ey gönül sen bu vefasız dünyadan
Cümle muradını alsan ne fayda
Bulunsa elinde her bir eşyadan
Varlık deryasına dalsan ne fayda

Bin peri peykerle etsen izdivaç
Yedi kat göklere eylesen miraç
Olmasan âlemde kimseye muhtaç
Dünya hazinesin bulsan ne fayda

Ömrün olsa girsen dokuz yüz yaşa
Altın olsa sarıldıkça her taşa
Aleme hükmetsen ta baştan başa
Padişah-ı cihan olsan ne fayda

Bütün kâinata görünsen halim
Her bir belâlardan bulunsan salim
Yüz dört kitap görösen hem olsan âlim
Yedi deniz gibi dolsan ne fayda

Her övünde kaymak yesen bal yesen
Altın kemer sırma kuşak şal giysen
Seksen gulam yüz cariye beslesen
Bin sene oynasan gülsen ne fayda

Dünya mülkün mahluk amelen olsa
Çiftliğinde yüz bin motorun dönse
Doksan milyon asker emrinde dursa
Böyle bir saltanat sürsen ne fayda

Nice sefa sürsen cefa görmesen
Gamdan hali olsan yasa girmesen
Ali Bâki bir noktayı bilmesen
Elli vakit namaz kılsan ne fayda

III
Sen böyle süslenip karşıma çıkma
Gönül mevce gelip dalgalanmasın
Şiveler gösterip naz ile bakma
Bu yaştaki başım sevdalanmasın

Hiç kimse çekemez böyle edayı
Düşürür çöllere nice şeydâyı
Küçük yaşta çeken bilir sevdâyı
Kimseler çoşup da çalkalanmasın

Aşikâr eyleme cilvelerini
Yâdeller dermesin meyvelerini
Gösterme âleme şivelerini
Dünya baştan başa ırgalanmasın

Mâh-i tâb yaratır hilâl kaşların
Âşıkı mesteder her cuybârların
Müşk-i amber ile dâridârların
Al yanak üstüne dalgalanmasın

Bu Ali Bâki'yi başdan çıkarma atma
Derdim kâfi bana sen de dert katma
Nikabın açıp da yüzün parlatma
Bu dünya yeniden kavgalanmasın

IV

Seherde uğradım dostun bağına
Goncaları solmuş güller perişan
Duman çökmüş yaylasına dağına
Dost iline giden yollar perişan

Kara giymiş yasta şeydâ bülbüller
Boynun eğmiş mor menekşe sümbüller
Figana başlamış o şirin diller
Akar gözlerimden seller perişan

Dostun bahçesine yâd el girerse
Gonca güllerini ağyâr dererse
Bu hasretlik kıyamete sürerse
Canım cezadadır haller perişan

Yâr aşkın kitabın almış destine
Kanlı sular dolmuş çeşm-i mestine
Sam yeli dokunmuş gerdan üstüne
Saçılmış zülfünde teller perişan

Tutuştı yanıyor bağrım nâr ile
Bir dem süremedim nazlı yâr ile
Ali Bâki gibi âh ü zâr ile
Bekler kapısında kullar perişan

V

Kara bulut gibi şöyle kaplamış
Zülfünü mah yüze dökmüş gidiyor
Sanki bir goncadır gerdan katlamış
Kaşlarına kalem çekmiş gidiyor

Bir harikulâde ne hoş hal olmuş
Cemali mâh-i tâb lebler bal olmuş
Saçı sümbül yanakları al olmuş
Sağa sola güller takmış gidiyor

Sürme çekmiş ebruların yayına
Sevda salmış gedâsına bayına
Benzettim tıynetin bahar ayına
Coşkun seller gibi akmış gidiyor

Şeydâ bülbül duysa hûb avâzını
Gonca güle ifşa etmez râzını
Gösterdikçe edâsını nazını
Dağları taşları yakmış gidiyor

Ali Bâki şeker gibi sözü var
Kalp evinde sevgisinin izi var
Bir şahin bakışlı ahu gözü var
Bağrına gamzesin çakmış gidiyor

TÂLİB COŞKUN (1898 -1976)

Asıl adı Hacı Bektaş olan Tâlib Coşkun, 1898 yılında Sivas/Şarkışla'nın Tonus (Altunyayla) köyünde doğmuştur. Babası Karabağdatoğlu Mustafa, I. Dünya Savaşı'nda ölünce dört kardeşiyle yetim kalan Tâlib, rüyasında kendisine sunulan bâde ile âşık olmuştur. Yirmi yaşında, anası Meryem'i kaybeden âşık, askere gitmiş, İzmir, Konya ve Sivas'ta askerlik görevini tamamlayarak köyüne dönmüştür. Sivas'ta Ahmet Kutsi Tecer'in düzenlediği Âşıklar Bayramı'na katılan Talib, kısa sürede kendisini tanıtmıştır. Ülkü dergisinde şiirleri yayınlanan âşık, bastırdığı destanlarını, şiirlerini satarak geçimini sağlamaya çalışmıştır. Yurdun pek çok yerini dolaşan Talib, fırsat buldukça da Ankara Radyosu'nun çeşitli programlarına katılmıştır. 12 Mart 1976'de Ankara'da vefât etmiştir.

Kişisel duygu ve yaşantılarının yanında pek çok siyasî ve toplumsal olayı, felaketleri destanlaştıran Talib Coşkun, şiirlerinde sade bir Türkçe ile yergi ve mizahı da ustaca kullanmıştır. Yayınlanmış pek çok destanı, küçük hacimli şiir kitapları vardır.

KAYNAKÇA

Tâlibî'den Seçilmiş Şiirler, 1933; Sırrı Yalçın, Halk Şairi Tâlibî Coşkun'un Hayatı ve Şiirleri, 1935; M. Atsızyoldaş, HBH, Eylül 1936; Ankara Destanı, 1938; Büyük Ölüm Acısı, 1939; Trakya Destanı, 1943; Zelzele- Seylap Destanı, 1944; Felek Yarası, 1944; Seher Yeli Gibi, 1946; Çukurova Sesleniyor, 1950; Samsun Destanı, 1953; Kore Harbi Şehitlerinin Destanı, 1953; Trabzon'da Coşan Gönül, 1957; Kahraman Türk Ordularının Zaferleri Destanı, 1958; Şükrü Polat, TFA, Nisan 1959; İnkılâp Sesi, 1961; Kıbrıs Destanı, 1974; Ahmet Edip Uysal, TFA, Haziran 1976; Kutlu Özen, Sivas Folkloru, Eylül-Aralık, 1976;

Sivas Folkloru, Tâlib Coşkun Özel Sayısı, Ağustos 1976; Hayati Develi, TF, Mayıs 1984; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şiarleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Tâ küçükten beri düştüm sevdana
Unutma sevdiğim belle sen beni
Yiğit olan yiğit soyundan belli
Bahçe gülü gibi dalla sen beni

Bu tatlı canıma nasıl kıyarsın
Aradaki el sözüne uyarsın
Bir yol ikrar verir bir yol cayarsın
Aşağı yukarı salla sen beni

Dudak vursam şu kırmızı yüzlere
Meraklıyım o sendeki gözlere
Bazı bazı el değmedik kızlara
Yadigâr diyerek yolla sen beni

Kötülere ak göğsünü çözdürme
Tomurcuk gülleri ele bozdurma
Ben seni severim sen de sezdirme
Bildirme yadlara kolla sen beni
Tâlibî der yarden dilek dileyim
Sırma saçlarını ele dolayım
Şu çengelli zülûflerin olayım
Al yanak üstüne telle sen beni

II

Düğünde bayramda ağır ziynetle
Bütün kınalanır eli kızların
Halaya düzülür meşhur güzeller
Gerdandan oynuyor kolu kızların

Yaz gelince yeşil otlar biçilir
Kızlar çiğdem gibi ayrı seçilir
Tomurcuk gül ak gerdanda açılır
Burcu burcu kokar gülü kızların

Kızlar kalbur olsa ben de elensem
Kızlar pınar olsa ben serinleşem
İpek olup ince bele dolansam
İbrişimden olsam şalı kızların

Ben oynasam Şu kızların yayından
Kızlar aramıyor yiğit soyundan
Bir kız alamadım Tonus köyünden
Köyümüzden aktı gölü kızların

Tâlibî der ben sözümde caymadım
O yârin dizinde uyuyamadım
Konuştuğum güzellere doymadım
Baldan tatlı bana dili kızların

III

BOZ ÖKÜZ DESTANI

Cepni'ye gitmeye niyet eyledik
Dedim arkadaşım kinli boz öküz
Yorulup da bizi yolda komasın
Ömer Çavuş dedi canlı boz öküz

Öğleyinden evvel Tonus'tan koŐtuk
Uğrumuz Şarkışla yoluna düştük
Kalfa Köyü'n üstün yel gibi aştık
Yönünü yokuşa döndü boz öküz

Kinli develere benzer bakışı
Mısır dablağına benzer kakıŐı
Boş kağnı ile çıkamaz yokuşu
Dermanı kesilmiş candı boz öküz

Yokuşu çıkınca gözler büyüdü
Gayri iyi gider bu bir huyudu
Ömer Çavuş hırsından yattı uyudu
Kanak'ın düzüne indi boz öküz

Ol gece gitmedik Kanak'ta kaldık
Çok ikram ettiler rahatta olduk
Sabahınan birçok arkadaş bulduk
Boş koyversen gider selli boz öküz

Düz yere gelirse gayet tellenir
Yokuşu çıkarken gitmez yellenir
Yavaş gider beşik gibi sallanır
Üğrüleyim seni nenni boz öküz

Yine yere yattı başın kaldırır
Beni utandırır eli güldürür
Senin bu işlerin beni öldürür
Adını koyarlar kanlı boz öküz

Akşama kadar vardık Cemel'e
Üstümüz toz oldu döndük hamala
Gazeteler yazsın Gazi Kemal'e
Söylensin irfanın ünü boz öküz

Cemel'den gitmedik döndük geriye
Kalın yiğidini yolla buraya
Böylesi mal düşmesin fukaraya
Benim senden bağrım yandı boz öküz

Tâlibî'm der ki bu nasıl alâmet
Ellerin içinde olduk melâmet
Şükür olsun eve geldik selâmet
Bize zahmet verdin şanlı boz öküz

IV
Erkeklerin yüze gülen düşmanı
Önünüze kuyu kazan kadınlar
Belli olmaz her birinin pılanı
Arkamızdan dudak büken kadınlar

Kadınların çoktur bize çalımı
Hemi güzeli var hemî zalımı
Bu yüzdendir erkeklerin ölümü
Yürekerimizi ezen kadınlar

Gel git olur kadınların akılı
Hemi cömerdi var hemî pahılı
Her saçında beşyüz pilan takılı
Kalplerinde hile düzen kadınlar

Kör şeytandır kadınların hocası
Doğru yola gitmez genci, kocası
Dost görünür düşman olur nicesi
Ters yel gibi devre esen kadınlar

Güzeller peşine çokca düşerdim
Karadeniz gibi kaynar çoşardım
Tâlibî bunlara üzülmeseydim
Bu dünyada beş yüz sene yaşardım

V
Ağlayı ağlayı geldim mezara
Ziyaret eyledim burda anamı
Münacat eyledim Cenab-ı Hakk'a
Kadir Mevlâ'm koyma darda anamı

Anadan ayrılmak gayet zor imiş
Ak kolları kara yerde çürümüş
Mezarın üstünü otlar bürümüş
Yine gördüm kara yerde anamı

Beni unutmuş yer altında yatıyor
Baş ucumda çifte kuşlar ötüyor
Toprak evran olmuş adam yutuyor
Yine gördüm kara yerde anamı

Karanlık mekânın yoktur bacası
Ne engin olur ne de yücesi
Arefe gününde bayram gecesi
Bırakma Yarabbi nârda anamı

Sen gideli devir döndü dolanır
Yalan dünya kalbur oldu elenir
Coşkun sular gibi gönlüm bulanır
Arzularım ben her yerde anamı

On yıl oldu kara yere yatalı
Gül benzini bu toprağa katalı
Dört kardeşi yetim koyup gideli
Hasretlik koymaz serde anamı

Küçük iken elbisemi giyittin
Kucağında seve seve büyüttün
Ninni çaldın gölgelerde uyuttun
Yine gördüm kara yerde anamı

Tâlibî dünyada elin dar ise
Amel kazanırsın aklın var ise
Eğer anam babam bana yâr ise
Arar bulurum mahşerde anamı

VI
Gezdirir gurbet illeri
Yol ettirir bu yoksulluk
Ayırır kavim kardaştan
El ettirir bu yoksulluk

Fukarayı kim kayırır
Her gelen yumuş buyurur
Fakirhaneden ayırır
Del'ettirir bu yoksulluk

Sabah olur yola revan
İş bulamaz gezer avan
Aç kalır ekmeği yavan
Bal ettirir bu yoksulluk

Kahve köşesinde yatar
Bunalır yorganı satar
Hanesi burnuna tütür
Gel'ettirir bu yoksulluk

Aslından bellidir beylik
Vicdan olan eder eylik
O da sen de dokuz aylık
Kul ettirir bu yoksulluk

Tâlibî Hakk'a güvenci
Bu zaman da çok düzenci
Altın olsa da kazancı
Pul ettirir bu yoksulluk

NOKSANÎ **(1899-1972)**

Asıl adı Ahmet Kaynar olan Noksanî, 1899'da Kangal'da doğmuştur. Doğuştan iki ayağı da içe dönük olduğundan Ruhsatî, kendisine "Noksanî" mahlâsını uygun görmüştür. XVIII. yüzyıl âşıklarından İsmail Noksanî ile karıştırıldığından "Zakirî" mahlâsını da kullanmıştır. Ruhsatî koluna mensup bir âşıktır. On yaşında anasını, on dördünde de babasını kaybeden Noksanî'ye dayısı bakmıştır. Bekçilik, tezgahçılık, imamlık eden Noksanî'yi sazda ve sözde Âşık Meslekî yetiştirmiştir.

Sazı, sözü, ahlâkı ve bilgisiyle çevresinde haklı bir saygı ve sevgi kazanan Noksanî, Ruhsatî'nin torunu Âşık Ali'ye ustalık etmiştir. Kimi şiirlerinde Abdülkadir Geylanî tarikatına bağlı olduğundan söz eden Noksanî, şiirlerinde aşk, gurbet, hasretlik, tabiat, vb. temaları işlemiştir. Şiirlerinde yalın bir Türkçe kullanan Noksanî, 5 Mayıs 1972'de Kangal'da vefât etmiştir.

KAYNAKÇA

E. C. Güney, Halk Şiiri Ant., 1947, Meslekî, 1953; V. M. Kocatürk, Saz Şairleri Ant., 1963; Cenap Ozankan, Kırk Halk Şairi, 1966; Fevziye Abdullah Tansel, TK, s. 158, Aralık 1975; Şükrü Elçin, TFA, s. 312, Temmuz 1977; İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru, Kasım 1975, Ağustos 1976, Söz Mülkünün Sultanları, 1985; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993.

I

Mihnet-i elemle derdimi benim
Yazarken efendim kalem kan ağlar
Adûlar elinden incinir gönlüm
Sabreyleşem cefâ bilem kan ağlar

Gelinceye kadar hadd-i nisaba
Koyun kuzu gibi düştüm kasaba
Çektiğim gam keder gelmez hesaba
Çoktur meşakkatim çilem kan ağlar

On üç on dördünde ana babaya
Hasret kaldım gömlek ile kebeye
Dağ başında çok sarıldım abaya
Düştüm gurbet ile sılam kan ağlar

Soldu açılmıyor gonca güllerim
Tutmaz oldu ayaklarım ellerim
Lâl oldu söylemez bülbül dillerim
Ağzımdan dökülen kelâm kan ağlar

Zâkir'in her zaman ağır çilesi
Tartmaz terazisi ölçmez kilesi
Kimseye kemliği yoktur sılası
Çeker cevri ü mihnet elem kan ağlar

II

Dinleyin ağalar methin edeyim
Elma yanaklımın kara kaşlımın
O gül yüzlerine kurban olayım
Dal gerdanlımın da sırma saçlımın

O yârin açılmış gülü goncadır
Boyu fidan beli gayet incedir
Mutabık fakire hemen bencedir
İpek poşulumun güneş başlımın

Bir yol öpemedim kara gözünden
Doyulmaz ki cilvesinden nazından
Hokka dehânından şirin sözünden
Kiraz dudaklımın inci dişlimin

Âşık oldum cemâline gülüne
Al kınalar yakmış sedef eline
Bir gönül bağlıdır her bir teline
Henüz çağı on üç on dört yaşlımın

Bir deyiş söylerim her gidişine
Evvel sevip sonra terk edişine
Noksanî girdin mi sen de düşüne
O turunç memeli beyaz döşlümün

III

Gene aşk kaynıyor bu garip canda
Bahar seli gibi coştum ne dersin
Âşıkın gemisi yer yer ummanda
Deryâ-yı dil oldum taşım ne dersin

Ya gelende olur çiçekler peydâ
Yeşillendi gayri yayla da yurt da
Ötüşür dallarda bülbül-i şeydâ
Kanlı efgânlara düştüm ne dersin

Derd ü efkâr ile daldım mânâyâ
Neyim varsa verdim bugün yağmaya
Soyunup da düştüm coşkun Tuna'ya
Bir elinden bâde içtim ne dersin

Niye inanmazsın özge sözüme
Dağladım sinemi aşkın közüne
Elimle döşedim taşı özüme
Sonra basa basa geçtim ne dersin

Var mı itirazın Âşık Noksan'a
Yâd et davaları getir lisâna
Yetmez mi yaşadım bu kadar sene
Aşkın kitâbını açtım ne dersin

IV

Beyhude gamlanma divâne gönül
Cümle âlemlerin rızkın veren var
Yaptığın hatadan habersiz sanma
Kara karıncayı gece gören var

Hakk'ın toprağına mülküm var deme
Dam ile harmanda hakkım var deme
Güçlü kuvvetliyim arkam var deme
Sırtüstü insanı yere vuran var

Yoksul düşmüşsen de deme fakirim
Zenginliğin sonu nedir okurum
Ben güzelim deyi halı dokurum
Nice Zeliha'lar Yusuf Kenan var

Âşıklık satarsın beyhude gözüm
Olura olmaza yoktur bir sözüm
Her seher dergâha tutarım yüzüm
Âşıkların sonu âşık Noksân var

V

Kalktı nasibimiz gurbet illere
Ah çekip benim 'çün ağla bir zaman
Gönlüm senin meyil verme ellere
Al üstüne kara bağla bir zaman

Aşkın dalgasını baştan aşırma
Ağyâr karşısında kendin şaşırma
Benden başkasına gönül düşürme
Yaralı yüreği dağla bir zaman

Girdim bahçesine güller ekili
Nazlı yârim güzellerin vekili
Taramış gerdâna dökmüş kâkülü
O siyah perçemin yağla bir zaman

Derde düçar oldum hâlim perişân
Bilmem kimler nâşâd kimler ürüşân
Senden bana kalma böyle bir nişân
Noksân'ın yarasın sağla bir zaman

ÂŞIK EFKÂRÎ (1900-1980)

Asıl adı Adem Şentürk olan Efkârî, 1900 yılında Artvin/Ardanuç'un Basa (Yolüstü) köyünde doğmuştur. Pehlivan Yusuf'un oğludur. Sekiz yaşında annesini kaybeden Efkârî, ilk öğrenimini köylerindeki camii medresesinde görmüş, I. Dünya Savaşı çıkınca ailesi Merzifon'a göç etmek zorunda kalmıştır. Merzifon'da babasının vefâtı üzerine amcasının yanına giden Efkârî, öğrenimine medresede devam eder. Medrese eğitiminden sonra gönüllü olarak askere giden âşık, mızıkacılık eğitimi görmek için Berlin'e gönderilmiştir. Dört aylık bir eğitimden sonra yurda dönen Efkârî, Galiçya'da savaşımıştır. Daha sonra Bakü ve Artvin ve Batı Cephesi'nde çarpışmalara katılmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın sonunda terhis olarak köyüne dönen Efkârî, hastalanır. İyileşmesi için yöredeki Berda Baba türbesine götürülüp yatırılan âşık, rüyasında bir ihtiyarın elini öpmüştür. Daha sonra Kasımoğlu Pınarı'nın başına götürülen Efkârî, orada uyumuş, rüyasında daha sonra evlendiği Belkıya'yı (Nazmiye) görmüş, onun elinden bâde içerek âşık olmuştur. Değişik hocalardan saz ve söz dersleri almış,

âşıklık bilgisini geliştirmiştir. Dokuz yıl sonra çok sevdiği eşini kaybeden Efkârî, eşine birçok ağıt yakmıştır. Harf inkılâbı yıllarında gece okuluna devam eden Efkârî, 1945'ten itibaren geçimini arzuhalcilikle sağlamıştır.

Yurdun pek çok yerini dolaşan ve pek çok âşıkla tanışan, karşılaşan Efkârî, 1948'de Ankara'ya girmiş, Halkevi ve Ankara Radyosu'nda çeşitli programlara katılmış, şiirlerini seslendirmiş, sesini duyurmuştur. 1966 Konya Âşıklar Bayramı'na katılmış, atışma dalında birincilik kazanmıştır. Hakem kuruluna seçilmiştir. Ömrünün son yıllarında Merzifon'a Armağan adlı bir kitap hazırlamaya başlayan Efkârî, gözlerindeki rahatsızlık sebebiyle bu işi bırakmak zorunda kalır. 15 Mayıs 1980'de Bursa'da vefât etmiştir.

Efkârî, şiirlerinde hemen her konuyu işlemiştir. Hikaye, destan, koşma, semai türlerinde ürünler veren Efkârî, özellikle karşılaşma ve atışmalarıyla ünlenmiştir. Gezileriyle ilgili manzum notlarını, Efkârî Seyahatnamesi, Konya Gezisi, vb. eserlerinde toplamıştır. Efkârî Divânı, Çorum Yaylaları, Efkârî Tefsiri gibi eserleri henüz yayımlanmamıştır; ancak Ardanuçlu Âşık Efkârî'nin Öğrencilere Seslenişi (1966), Sefilî-Efkârî Karşılaşmaları (1966), Âşık Efkârî-Huzurî Karşılaşmaları (1966), Ate Sultan ve Efkârî Karşılaşmaları (1966) adlı eserleri yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

Hamit Zübeyr Koşay, Susmuş Saz, 1949; A. Emin Arslan, TFA, Nisan-Eylül 1966, Mayıs-Kasım 1967, Şubat 1968; Nedim Orta, Çağrı, Kasım 1966; Şahver Kaya, Çağrı, Temmuz 1966; M. Adil Özder, TFA, Aralık 1967, Nisan 1968, Ardanuçlu Âşık Efkârî, 1976 TF, Ağustos-Eylül 1980; Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Ocak 1971; Özgen Keskin, Türk Saz Şairliği ve Ardanuçlu Âşık Efkârî, 1983; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Hayrettin Rayman, MF, s. 23, 1994.

I

Gel bu sevdanın yoluna
Ne olur ki gitme gönül
Seni sevmeyen bir yâra
Sen itibar etme gönül

Çatma sana çatmayana
Batma sana batmayana
Sana bir taş atmayana
Sen de bir taş atma gönül

Efkârî der gönül hâlin
Ne olacak bu ahvalin
Kimi tutmazsa senin elin
Sende elin tutma gönül

II

Yüce dağlar yeşil yarlar senindir
Davarı yaylaya sür çoban kardeş
Buzlu sular gök pınarlar senindir
Şu yanık kavala vur çoban kardeş

Sesini ağaçlar taşlar elesin
Sunalar saç gibi bele dolasin
Koyun başkaldırsın kuzu melesin
Erisin kuzeyde kar çoban kardeş

Âşık hayrınız her daim sizin
Vefasız canândan koparsa izin
Başiboş gönlünü düşünmeksizin
Güttüğün sürüye kor çoban kardeş

Efkârî der çoban mesleğin metin
Hoşuma gidiyor işin âdetin
Eğer âşıklara varsa hizmetin
Keçeni altıma ser çoban kardeş

III

Hey yârenler beni yakar bu sevdâ
Ateş midir alev midir köz müdür
Her dâim gönlümün kış mevsimidir
Eyyam mıdır bahar mıdır yaz mıdır

Sağalmıyor sinemdeki bu yara
Son nefeste desem verse şu yâra
Bu derdimi n'olur saysam o yâra
Seksen midir doksan mıdır yüz müdür

Efkârî'yim yarı buldum sanırım
O yâr sanır ikrarımdan dönerim
Sevdiğimde üç nişana yanarım
Edâ mıdır cilve midir naz mıdır

IV

Görünüşte azım tartıda ağır
Dışardan sikletim arttıramadım
Hep bana rastladı kulaktan sağır
Sözüm duyan ile oturamadım

Nere gitsem rastladım bir yetime
Gören hayret eder şu âdetime
Sofu bir yük yüklemişti sırtıma
Attım yarı yolda götüremedim

Efkârî'ye aşkı niyaz verdiler
Bir cam bir de cânan bir baz verdiler
Aşkın iğnesiyle bir bez verdiler
Diktim otuz yıldır bitiremedim

V

Alem yad illerde seyreyler bizi
Ayan olsa derdim yâra bu gece
Bir nâme göndersem yârın eline
Okusa o bahtı kara bu gece

Bize gamlı geçen sayılı günler
Çıktı âsumâna dayandı ünler
Yüreği gamlıdır kalbi mahzunlar
Gelip hatırımı sora bu gece

Zehir olsa doldur içeyim sâki
Belki def edelim eski merakı
Sağdan soldan değdi bana yâr oku
Aman vermez kul Efkâr'a bu gece

VI

Saç sakal ağardı dişler döküldü
Kılık kıyafetten bozuldum gitti
Sevda çeke çeke belim büküldü
Gam kaygı çekmeden üzüldüm gitti

Esen sert yellere alışamadım
Çalıştım limana kavuşamadım
Şâdlık taksimine kavuşamadım
Ben dert defterine yazıldım gitti

Efkârî der daha küsmem felekten
Kestik elimizi başka dilekten
Çıktık değirmenden geçtik elekten
Nice kaptan kaba süzüldüm gitti

VII

Âşık gönül bu cihanda
Yara geldi yara gider
Dünyadaki gam hicranı
Göregeldi göregider

Bilir gönül şurasını
Şura değil burasını
Dost dilinin yarasını
Sarageldi saragider

Sevdiğimin cilve nazı
Yanmakta Efkâr'ı özü
Elindeki kuru sazı
Vurageldi vuragider

ÂŞIK EMSÂLÎ (1900-1978)

Asıl adı Mustafa Turgut olan âşık, 1900 yılında Sivas/Kangal'ın Sekiliyurt (Sarıpınar) köyünde doğmuştur. Doğduğu gün babası Osman, çocuğu evlerinde misafir olarak bulunan Âşık Ruhsatî'nin kucağına vererek adını koymasını ister. Zira, Ruhsatî, Emsâlî'nin dedesinin yakın arkadaşıdır. Ruhsatî, çocuğu kucağına alarak “Adı adım, inşaallah kendisi de emsalim olsun” diyerek çocuğa ad olarak Mustafa adını, mahlâs olarak da “Emsâlî” mahlâsını vermiştir.

Emsâlî, on beş yaşına değince bir rüya görmüş; rüyasında bir güzelin elinden su içmiştir. Rüyasında gördüğü güzeli aramak amacıyla yollara düşer. Birçok yeri dolaşırsa da sevdiği kızı bulamaz. En sonunda Malatya'da bir falcı kadın, aradığının yakınında, çevresinde olduğunu söyler. Kangal'a dönen Emsâlî, Kangal'ın Kızılınış köyünde rüyasında gördüğü kızı bulur; fakat kızla evlenmesi mümkün olmaz.

Emsâlî, saz çalmasını bilmeyen âşıklardandır. Yeni yazıyı bilmeyen Emsâlî, şiirlerini eski yazıyla yazmıştır. Çiftçilik ve imamlık ederek geçimini sağlayan Emsâlî, yaşadığı olayları destanlaştırmasıyla ünlenmiştir. Sözgelimi, I. Dünya Savaşı yıllarında yaşadığı sıkıntıları “Seferberlik Destanı”nda, 1940'ta yörede yaşanan kuraklık ve kıtlığı “Kıtlık Destanı”nda, 1942'de tarlasına ektiği tohumların fareler tarafından yenmesini “Fareler Destanı”nda anlatmıştır. Sadece kendi yaşadığı olayları değil, çevresindeki olayları da şiirleştirmiştir. 1944'te Sivas'ta dokuz köylünün çığ altında donarak ölmesini “Çığ Destanı”nda anlatmıştır. Şiirlerinde aşk, ayrılık, hasret, vb. konuların yanında dinî, ahlâkî konulara da yer veren Emsâlî'nin oldukça sade ve akıcı bir dili vardır. Emsâlî'nin şiirleri, Gürünlü Âşık Gülhanî tarafından bir araya getirilerek kitaplaştırılmıştır.

Emsâlî, 1970'te ailece Konya'ya, oğlunun yanına göçmüştür. 29 Mart 1978'de Konya'da vefât eden Emsâlî, Hacı Fettah Mezarlığı'na defnedilmiştir.

KAYNAKÇA

İbrahim Aslanoğlu, Su dergisi, Aralık 1964, TFA, Ağustos 1972; Sivas Folkloru, Ağustos 1977, Söz Mülkünün Sultanları, 1985; İrfan Ünver Nasrattunoğlu, Sivas Folkloru, Ocak 1978; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Feyzi Halıcı, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Bir kulun kaderi yanlış olursa
Talihi kendine yâr olmaz imiş
Yiğitin bahtında yokluk olursa
Ne kadar çalışsa var olmaz imiş

Koluna alıcı doğan kondursan
Turna katarını gökten indirsen
O parmağın kandil olsa yandırsan
Vefasızdan vefadar olmaz imiş

Şu dâr-ı dünyada çektiğim ahlar
Nice bir seneler nice bir mahlar
Ervâhından ayrı yazılan ruhlar
Kıyamete kadar bir olmaz imiş

Emsâlî'yim derim binde birini
Ferhat olan nice sevmez Şirin'i
Aradım kitapta buldum yerini
Kanaattan yahşi kâr olmaz imiş

II

Şu dâr-ı dünyanın mihnetlerinde
Her şey çetin amma hele fakirlik
Yiğidi farıdan üç şey var imiş
Züğürtlük yoksulluk ille fakirlik

Her kapıda iki inek sağdırır
Ne tarlaya sulu yağmur yağdırır
Varır bir nâmerde boyun eğdirir
Koçyiğit eyler köle fakirlik

Gam kasavet temel tutar gönlüne
Zevk ü safa zerre gelmez aynına
Yorganı döşeği sarar boynuna
Yiğidi düşürür yola fakirlik

Borçlu yakasından tutar gem gibi
Ne çete eşkiya ne haram gibi
Ne humma ne tifo ne verem gibi
Ölümden beşbeter belâ fakirlik

Hiç kimse fakirin yüzüne gülmez
Fukaranın dostu ahababı olmaz
Her nereye varsa işi rast gelmez
Küçük başa büyük belâ fakirlik

Soran olmaz fukaranın hâlini
Tutan olmaz düşkünlerin elini
Yoksula yok eder dünya malını
Hasret kor altına pula fakirlik

Başını taşlardan taşlara çalar
Gübrede çıkarır ahbuna beler
Haddelerden çekip elekten eler
Çektirir her türlü çile fakirlik

Emsâlî'm der eyvah geçen günümde
Gezemedim uzunumda enimde
Âhır nefesimde son zamanımda
Bana da vurdu bir sille fakirlik

III

Kara gözlüm senden ayrı düşeli
Benim çektiğimi bir Allah bilir
Benim sana yakındığım yandığım
Yerde Padişahla gökte Şah bilir

Şu sinemi ateşlere yaktığım
Gözlerimden kanlı yaşlar döktüğüm
Ancak ben bilirim benim çektiğim
Ne Garip ne Kerem ne Emrah bilir

Sinemde yaram var inceden ince
Sızılar yüreğim yâri görünce
Yârin yarasını yâr sarar anca
Ne hekim ne doktor ne cerrah bilir

Kalktı gönül terkeyledi yurdunu
Bulamadım bu sevdanın ardını
Kimse bilmez Emsâlî'nin derdini
Derinden çektiği derin âh bilir

IV

FARE DESTANI

Dinleyin efendim bir sohbetim var
Hep şâyân-ı destan oldu fareler
İkamet-i dava şikâyetim var
Belimi beş yerden kırdı fareler

Kıtlığın elinden çok çile çektim
Harcadım evimi başıma yıktım
Temin-i idare bir tohum ekтім
Yetmeden göğ iken yoldu fareler

Kazması küreği beş de dişi var
Çadırı direği şiltesi de var
Ordu komutanı binbaşı da var
Geldi bölük bölük kondu fareler

Nerde bir bozartı görse yetişir
Kimi hona gider kimi bölüşür
Geceyi gündüze katar çalışır
Kahraman tezgâhı kurdu fareler

Gönül ne gezersin sıçan avında
Ellisi destede yüzü yığında
İki bölük koydu dört kulağında
Tarlayı ortadan böldü fareler

Gördüğü insana dalaşmak ister
Hemen karşı koyup söyleşmek ister
Mültezimler ile uğraşmak ister
İlkbahardan behi verdi fareler

Toplanıp bir meclis olur akşamdan
Durur konuşurlar ince makamdan
Ne müdürden korkar ne kaymakamdan
Nizam defterini dürdü fareler

Dinlen farelerin ferasetini
Çete başlarının cesaretini
Tamam kuşanmışlar cenk aletini
Geldi bizim eve doldu fareler

Gizlendi kediler tor da kalmadı
Bir karşı koyacak er de kalmadı
Kaçıp kurtaracak yer de kalmadı
Mal-ı ganimete daldı fareler

Önlerine bir taş atmadım hele
Yalnız bir yere gitmedim hele
Serbestçe uykuya yatmadım hele
Belki beni bile yerdı fareler

Emsâlî'm bundan da çektim çok elem
Bir diyecek söz kalmadı vesselâm
Hasıl-ı şikâyet hülâsa kelâm
Harap etti bizim evi fareler

VI

Behey âşık niçin süslen kendini
Çirkin güzel olmaz allanmayınan
Seç halis maddeden al metainı
Katıran yenir mi ballanmayınan

Kuş yuva mı yapar ferik olmazsa
Üzüm ekşi olmaz koruk olmazsa
Ağacın özünden çürük olmazsa
Polat bozulur mu ellenmeyinen

Cevahiri elden ele tutarlar
Has altını vezin ile tartarlar
Yenlik taşı sapan ile atarlar
Sarp kaya yürür mü sallanmayınan

Bey olmaz soysuzun binde birisi
Asalete yeter olmaz doğrusu
Besler isen besle şahin yavrusu
Könez av mı alır yollanmayınan

Gelip Emsâlî'ye eş olmak ister
Kanat bağlamadan kuş olmak ister
Şair derneğinde baş olmak ister
Hemen bir kaç cevap bellemeyinen

ÂŞIK DURSUN CEVLÂNÎ (1900-1975)

Asıl adı Dursun Kılıç olan Cevlânî, 1900 yılında Kars/Sarıkamış'ın Selimiye nahiyesine bağlı Akyar köyünde doğmuştur. Babası topçu yüzbaşı Hasan Bey, annesi Melek hanımdır. Doğduğu gün Dursun Cevlânî adını, babasının yakın arkadaşı olan Âşık Sümmanî koymuştur. Dursun Cevlânî, okula başladığı yıllarda komşuları Âşık Yusuf'tan etkilenerek bağlama çalmaya heveslenmiş, daha sonra on dört, on beş yaşlarında Âşık İkrâmî'nin yanına gider, onu izler olmuştur. İkrâmî'nin vefâtı sonrasında ise, Âşık Bektaş'a çırak olmuş; bu çıraklık süresince saz ve söz sanatının inceliklerini öğrenerek kendi şiir serüvenine başlamıştır.

Kurtuluş Savaşı'na katılan Cevlânî, savaşta yaralanmış, esir düşmüştür. Daha sonra esaretten kurtularak köyüne dönen Cevlânî, Kağızman'ın Yıldızağaç köyünde Lalezâr'ı görerek âşık olmuş ve evlenmiştir. On beş yıl sonra Lalezâr'ın vefât etmiş, Cevlânî ikinci defa Kürkçü köyünden Saadet ile evlenmiştir. Halkevlerinin kuruluşunun onuncu yıldönümünde, 1942'de Ankara'ya giden Cevlânî, Ankara Radyosu'nda okuduğu Koroğlu koçaklamalarıyla dikkat çekmiştir. 1950'den sonra Ankara'ya göçen âşık, muhtelif zamanlarda Ankara Radyosu programlarından Yurttan Sesler'de çalıp söylemiş, plaklar

doldurmuştur. 1951’de Kıbrıs’a giden Cevlânî, bu seyahatini “Kıbrıs Dönüşü” adlı kitabında dile getirmiştir. Bir süre Ankara Belediyesi mezbahasında memurluk da yapan Cevlânî, geçirdiği bir trafik kazasında sakatlanmıştır. Uzun süre, kırılan ayak bileğinin iyileşmemesi âşığı pek üzmüştür. Cevlânî, 20 Ocak 1975 geçirdiği bir kâlp krizi sonunda Ankara’da vefât etmiştir.

KAYNAKÇA

Dursun Cevlânî, Kars’tan Sesler, 1951, Kıbrıs Dönüşü, 1952, Bülbüller, 1958, Daha Daha Nelerim Var, 1958; Naki Tezel, Çığır, Nisan 1943, Yücel, Mart 1947; M.Halit Bayrı, TFA, Şubat 1959; İsmail Âşıkoglu, TFA, Kasım 1962; M. Zahir Baranseli, Kars İli dergisi, 1966, s. 23-25; R. A. Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; Nebi Dadaloğlu, Vatan gazetesi, 21 Şubat 1977; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

Sevmeli cânânı can u gönülden
Yanmaktır kârımız sel söndüremez
Aşka kul olalı derun-i dilden
Yanıyor ciğerim el söndüremez

Ben de bu dert ile sararsam solsam
Sevda çöllerinde yorulsam kalsam
Yârin bahçesinde bir bülbül olsam
Yine feryâdımı gül söndüremez

Aşkî çekmeyenler pek kolay sanır
Cevlânî’nin kalbi durmayıp kanar
Sönmez bir ateş var yüreğim yanar
Ceyhun, Murat, Fırat, Nil söndüremez

II

Ayrılık mızrağı değdi sineme
Boyu selvi nazlı yârdan ayrıldım
Zeminde semâda bulamam çâre
Cihân âfitâbı yârdan ayrıldım

Emsali lânazır hübluk çağında
Kaldı yavruları sol ve sağımda
Bir sam yeli esti gönül bağında
Ayvadan turunçtan nardan ayrıldım

Yine melul oldu gönül küşâdım
Huzurda kalmadı bir dem neşâdım
On beş yıl yâr ile bile yaşadım
Zühre-i sâni Zülfikâr’dan yârdan ayrıldım

Huri melek idi haddi zâtında
Görmedim yüzünü nihayetinde
Yüce dağ başında pir hizmetinde
Sahip-şeref lâlezar'dan ayrıldım

Bu sinemde bu yaralar var iken
Gül yerine aş'lanır mı hiç diken
Dursun Cevlânî'nin belini düken
Dideden damardan kandan ayrıldım

III

Ayrılık zamanı elvedâ günü
Tanrı'ya emânet olun komşular
Bir de hatırlayın bu geçen günü
Kalın sağ selâmet olun komşular

Düşmanlara karşı durun merdâne
Hepimiz kurbanız Anavatana
Türk olan aslanca boyanır kana
Bu uğurda şehit olun komşular

Gidiyorum bana dua eyleyin
Düğün dernek yapın gönül eyleyin
İyiliğim varsa beni sâyeyin
O zamanda yâda salın komşular

Sinemde hasretlik var katar katar
Dedem dedenizle bu köyde yatar
Virâne yurdumda baykuşlar öter
Siz varsız kalbimde gülüm komşular

Hile olmaz Cevlânîn özünde
Allah bilir yalan yoktur sözünde
Bir alâmet gördüm bugün sazımda
Sizden ayrılmıyor telim komşular

IV

Gönül ister gülün koklamasını
İzin vermez bağa giren bağbancı
Dedim bir gül alam kıyamet ile
Sanır ki bahçeye girdi talancı

Deli gönül yanıp yanıp ağlama
Ciğerimi aşk oduna dağlama
Zaman güzeline meyil bağlama
Kimi dekbaz olur kimi yalancı

Güzel al giyinmiş başında vâlâ
Beni mecnun ede çöllere sala
Cevlânî ister ki yanında kala
Gittiği kapıdan dönmez dilenci

V
N'eyleyeyim bu dünyayı
Nasibime çile düştü
Büyüttüm bir gül fidanı
Goncaları ele düştü

Bahtım benim arkadaşım
Yâr omzuna değdi başım
Göğsüne aktı göz yaşım
Çiğ tanesi güle düştü
Bilinmedi hiç maksadım
Düşman güldü ben ağladım
Nice yıllar benim adım
Masal gibi dile düştü

Aştım sevda yamacını
Yedim hasret kırbacını
Rüzgâr okşadı saçımı
Şimdi fırsat yele düştü

Cevlânî sarardı soldu
Firkat oduyla kül oldu
Aşk ne yaman imiş bildi
Cünun erdi çöle düştü

ÂŞIK ALİ İZZET (1902-1981)

Âşık Ali İzzet Özkan, 1902 yılında Şarkışla'nın Höyük/Üyük köyünde doğmuştur. Henüz bir yaşındayken annesi ölmüş, analığı Hatice tarafından büyütülmüştür. Küçük yaşta saz çalmayı öğrenen Ali İzzet, genç yaşta gurbete çıkmıştır. Köy köy dolaşan âşık, Hacı Bektaş tekkesine girerek İzzetî adını almıştır. 1936 yılında bir ihbar üzerine tutuklanmış, üç ay sonra da salıverilmiştir. 38 yaşında gittiği Ankara'da şiirleri Ülkü dergisinde yayımlanmaya başlayan Ali İzzet'in bu arada plakları da piyasaya çıkmıştır. Köy Enstitülerinde Âşık Veysel'le beraber saz öğretmenliği yapan âşığı 1943 yılında Gemerek'te vergi memuru olarak görmekteyiz. 1949 yılında solculuk propagandası yapmaktan tutuklanan Ali İzzet, birkaç ay sonra aklanarak salıverilmiştir. 1960'ta devrin cumhurbaşkanı Cemal Gürsel tarafından alevî

köylerini dolaşmakla görevlendirilen âşık, 1961 yılında Türkiye İşçi Partisi'nin görüşlerini benimsemiş; aynı yıl içinde bir Âşıklar Derneği kurmuştur.

Alevî bir âşık olduğundan dolayı alevî çevrelerde büyük ilgi gören Ali İzzet, devrin gelişen siyasi olaylarına da seyirci kalmamış; gelişen olay ve oluşumlarla ilgili görüşlerini şiirlerinde yansıtmıştır. Toplumsal yergi ve eleştiri, yanında şiirlerinde kendi deyimiyle "halkçı, özgürlükçü" bir tavır sergilemiştir.

KAYNAKÇA

Yayımlanmış şiir kitapları şunlardır:

Türkün Sazından, 1951; Âşık Ali İzzet Ağlıyor, 1955; Kitap Küçük Dert Büyük, 1956; Teller de Muradın Alsın, 1958; Şiirler, 1963; Sürmeli, 1966; Mühür Gözlüm, 1967; Kırkambar, 1974.

Bugünkü Anadolu Halk Şairi Ali İzzet, 1942; Hüsnü Erdoğan, Âşık Ali İzzet Özkan, 1947; Ethem Önür, Âşık Ali İzzet Kıbrıs Adasında Neler Görmüş?, 1953, TFA, Mart 1964; İhsan Hınçer, TFA, Ekim 1960; Tahir Kutsi, Sahte Ozanlar, 1969; Cahit Öztelli, TD, Temmuz 1967; Hüseyin Çırakman, Halkın Sesi Halk Ozanları, 1975; İlhan Başgöz, Âşık Ali İzzet Özkan, 1979; Saim Sakaoglu, TD, Ocak-Haziran 1989; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, 1993.

I

Gül yüzlü sevdiğim bostanım bağım
Bir mektup yazayım ellerinize
Merhamet sahibi azizim ağam
Yüreğin acısın kullarınıza

Gül bağrıma çarpa çarpa ağlarım
Boynun eğmiş iniliyor dağlarım
Yas çekiyor mor sümbüllü bağlarım
Mihrican dokundu güllerinize

Uçan kuştan haberini umarım
Bir yel esse selâm geldi sanarım
Kerem gibi ben de bir gün yanarım
Ataşalarınıza küllerinize

Muhanet dost beni yaktın yandırdın
Eşinden ayrılmış kuşa döndürdün
Geleceğim deyi beni kandırdın
Baka baka usandım yollarınıza

Zalim ölüm bu gün bizi yasıyor
Amanımı mümkünümü kesiyor
Vallahi Al'İzzet sana küsüyor
Bir dahi basmayın illerinize

II

Nedendir de kömür gözlüm nedendir
Benim sabahaca uyumadığım
Varmış yâd illerin koynuna girmiş
Benim öpmelere kıyamadığım

Goncanın yaprağı gülün dökümü
Esen ürüzgârdan alam kokunu
Ben yalnız almıyom uykumu
Tatlı dillerine doyamadığım

Al'İzzet'im gireceksin kanıma
Nasıl girdin şu hoyratın koynuna
Cellât mı oldun hançer çaldın boynuma
O yârin benlerin sayamadığım

III

Şu sazıma bir düzen ver
Teller de muradın alsın
Gel beni bir tenhada gör
Diller de muradın alsın

Elinden tutup gezelim
Harman döse gül düzelim
Kalem ver adın yazalım
Eller de muradın alsın

Uğra bir gün bizim köye
Sana bakam doya doya
Dağ ceylanı in ovaya
Çöllere de muaradın alsın

Kehribar benler gerdana
Düzen düzmüş tana tana
Bazı bazı çık seyrana
Yollar da muradın alsın

Ali İzzet görüşelim
Bugün bayram barışalım
Aç göğsünü sarışalım
Kollar da muradın alsın

IV

Güzel gelin yüzüm aç ki yaz gelsin
Şu bizim dağları kar yaraladı
Gül açılıp bülbül ötecek zaman
Bağımı bahçemi har yaraladı

Zavallı bülbülün belini büken
Birisi uykudur birisi diken
Bir güzel elinden öleyim derken
Beni bir çirkince hor yaraladı

Çirkin ile cennet olsa kaçırım
Güzelin elinden zehir içerim
Kimi görsem dört kitabın açarım
Beni de bir haksız tor yaraladı

Güzel seven netsin mülkü devleti
Cehennemdir çirkinlerin sohbeti
Ta can damarından ali İzzet'i
Bir pınar başında yâr yaraladı

V
Mecnun'um leylâ'mı gördüm
Bir kerecik baktı geçti
Ne söyledi ne de sordum
Kaşlarını yıktı geçti

Soramadım bir çift sözü
Ay mıydı gün müydü yüzü
Sandım ki zühre yıldızı
Şavkıbeni yaktı geçti

Ateşinden duramadım
Ben bu sırra eremedim
Seher vakti göremedim
Yıldız gibi aktı geçti

Bilmem hangi burç yıldızı
Bu dertler yaralar bizi
Gamze okun bazı bazı
Yâr sineme çaktı geçti

İzzetî bu ne hikmet iş
Uyur iken gördüm bir düş
Zülüflerin kement etmiş
Yâr boynuma taktı geçti

VI
Söylesem derdimi mermer daşına
Parça parça olur yarılır düşer
Anlatsam hâlimi dut ağacına
Sökülür kökünden kırılır düşer

Gam ile geçirdi felek günümü
Karaya boyadı beyaz donumu
Gökteki kuşlar duysa ünümü
Çırpınıp giderken yorulur düşer

Şu dünyaya geldim etmedim şaka
Ne bir bey olabildim ne de bir ağa
Bir gün Al'İzzet'i kara toprağa
On arşın kefene sarılır düşer

VII

Mühür gözlüm sana meyil vereli
Acap şu vücutta takat mi kaldı
Güzel yarım güzel yüzün görelî
Seni anmadığım saat mi kaldı

Zülfün çenberine olmuşum mail
Ne kadar cevretsen bu gönül kail
Aşkın ateşine yanalı bu dil
Gayrı güzellere minnet mi kaldı

Zâr ü zâr ağladım güleyim deyi
Söz verdim yolunda öleyim deyi
Sen gibi bir huri bulayım deyi
Bir bir aramadık cennet mi kaldı

Nedir bu saçında olan şerafet
Aklımı başımdan aldın nihayet
Yâr senin aşkından oldum melâmet
Şimdi Al'İzzet'e hürmet mi kaldı

İSPİRLİ HİCRANÎ (1906-1970)

Asıl adı Hacı Taştan olan Hicrânî, 1906 yılında Erzurum/İspir'e bağlı Ahbunus/Akbunus (1961'de Bayburt'a bağlanmıştır) köyünde doğmuştur. Babası Ermişoğulları'ndan İlyas'tır. Hicrânî, ilk öğrenimini köylerinin imamından görmüştür. Komşuları Müştak'ın kızı Safiye'ye tutulan Hicrânî, on sekiz yaşındayken onunla evlenmiştir. Yirmi üç yaşındayken gördüğü bir rüyada bade içmiş, dolayısıyla da âşıklık serüveni başlamıştır. 1938'de Bayburt'ta düzenlenen Şairler Haftası'na katılmış, burada İlhamî, Esnaî, Burhanî gibi âşıklarla tanışan Hicrânî, onlarla karşılaşmalar yapmıştır. Bir yıl sonra Hasankaleli Nihanî ile de karşılaşır ve onu yener. 1943'te eşini kaybeden Hicrânî, daha sonra baldızı Havva ile evlenmiştir. İki evliliğinden on bir çocuğu olan Hicrânî,

1951'de astıma tutulmuştur. 1956'da Bayburt'a yerleşen ve ölünceye kadar da buradan ayrılmayan âşık, XXI. Ocak 1970'te vafât etmiştir.

Hem aruz hem de heceyle şiirler yazan Hicrânî, koşma, destan semaî ve gazelleriyle tanınmıştır.

KAYNAKÇA

Kemal Yanbey, İnan dergisi, Temmuz-Ekim 1943, Ocak-Mayıs 1944, TFA, Ocak 1964, Haziran 1964, Ocak 1965, Mart 1965; Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; İlhan Yardımcı, Büyük Halk Şairi Bayburtlu Hicrânî; Hikmet Dizdaroğlu, TFA, Eylül 1969; Saim Sakaoğlu, TFA, Temmuz 1969, Ekim 1973, Türk Dili, Ocak-Haziran, 1989; Tahir Kutsi Makal, Türk Halk Şiiri, 1978; H. Fethi Gözler, Yunus'tan Bugüne Türk Şiiri, 1981; Sabri Özcan San, Âşık Hicrânî, 1987; Mehmet Gökâl, Artvin Saz Şairleri, 1988; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

Gelme baykuş gelme açmam perdeyi
Sen benim bağuma girebilmezsin
Azmedip ilinden bülbül gelmemiş
Gül ü reyhanıma konabilmezsin

Sana bir zârım var eylesen kerem
Zâhir mi bâtın mı bilmezsin yaram
Yâra nâmem gitmez uzaktır aram
Sen yarama neşter vurabilmezsin

Hû deyip kaddini bükmeyen bilmez
Uzaktan nâmeler bağlandı gelmez
Bu aşk ne sevdadır çekmeyen bilmez
Sen böyle sevdadan bilebilmezsin

Bu geda Hicranî aşk ile söyler
Hû de o Mevlâ'ya kendini egle
Her ne sırrın varsa zâhire söyle
O Leylâ Hanımı görebilmezsin

II

Bîçâre bıraktın beni dünyada
Kime vasfedeyim halimi felek
Ellimden içirdin zehirle bâde
Soldurdun rengimde gülümü felek

Kırdın kanadımı nasıl uçayım
Tabip bulup yaralarım açayım
Bir kapı koymadın çıkıp kaçayım
Kestirdin her yandan yolumu felek

Şahin avcı gibi düştün payıma
Hasret kılıcını taktın yayıma
Ölmeden kefenim biçtin boyuma
Yay ettin boynuma kolumu felek

Hicrânî'yem kaldım aşkın cebrinde
Alır mükâfatın her kul sabrında
Cenazem kılanlar yârin kabrinde
Yârsız kim kaldırır salımı felek

III

Ben bende gördüğüm zevk ü safâyı
Ne paşa ne melik ne elde gördüm
Ömrümde evimde her bir vefayı
Ne evlât ne ahbap ne malda gördüm

Ayransız aş yerim arpadan ekmek
Şükründen âcizim vasfını etmek
Elbisem yün pamuk kendirden renk renk
Ne sarı ne yeşil ne alda gördüm

Şaldandır pantola vurduğum yama
Hiç meyil vermedim bâtıla, hama
Yokluktan bir rütbe diktim yakama
Ne omuz ne beden ne kolda gördüm

Yağ yeyince kamaşıyor dişlerim
Yüz çevirdi ahbaplarım eşlerim
Mecnun'um Leylâ'yı sır sevişlerim
Ne bağda ne bülbül ne gülde gördüm

İmanım Leylâ'dır ben de Mecnun'u
Candaki cânân'ın oldum meftûnu
Hicranî okursun kâf ile nun'u
Ne mektep medrese ne dalda gördüm

IV

Bülbül öter seher vakti gül için
Gül seherde açmış duymadım eyvah
Bir bağ bezetirdim gül sümbül için
Gülün vakti geçmiş duymadım eyvah

Dedim bağban bu bağların bârı var
Dedi bülbüllerin ahu zârı var
Dedim ki dağların taze karı var
Dedi ki kar düşmüş duymadım eyvah

Dedim bağban bülbül güle ağlaştı
Dedi güneş buhar burcundan aştı
Dedim yaz mı gitti güz mü yanaştı
Güze gazel düşmüş duymadım eyvah

Dedim dilber güzellendin yüceldin
Dedi ki bir deste gönlümü çaldın
Dedim devrin dönmüş ne tez kocaldın
Dedi ömrüm geçmiş duymadım eyvah

Dedim işte geldi vakit Hicranî
Dedi geçti menekşenin harmanı
Dedim hani bu bağların bağbanı
Dedi bağban göçmüş duymadım eyvah

V
Kalktı göç eyledi gönül kervanı
Dahi görüşmemiz güç oldu gitti
Düzüp yer etmiştik bağı bostanı
Bütün emeğimiz hiç oldu gitti

Felek bir ok attı temelim yıktı
Ecel çirasını başımda yaktı
Herkesin evrakı bir yana çıktı
Bilmem bizim dâva nic' oldu gitti

Ben dilerdim muradıma ereyim
Sunam hangi bağın gülün dereyim
Senden gayrı kime gönül vereyim
Hicrânî dünyada poç oldu gitti

ÂŞIK ÜMMANÎ (1915-1983)

Asıl adı Yakup Can olan âşık, 1915 yılında Erzurum/Tortum'un Çamlıyamaç (Öşvank) köyünde doğmuştur. Molla Ahmet'in oğludur. On dokuz yaşında bir gün davar otlatırken Armutlu mezarlığının yakınında uyuyakalan Yakup'a, rüyasında bir pir bâde içirmiş ve ona "Ümmanî" mahlâsını vermiş. Arkadaşları tarafından uyandırılan Yakup, ilk şiirini söylemiştir.

1940-42 yılları arasında Sarıkamış ve Hasankale'de askerliğini yapan Ümmanî, askerliği esnasında Sarıkamış'ta Âşık İzharî ile karşılaşmış ve onunla atışmıştır. Saz çalmasını bilmeyen Ümmanî, saz çalmasını bilen kardeşi Şevki'yi sof/saz çalıcı olarak yanına alarak Erzurum, Kars, Ağrı, Van, Muş ve Bitlis, vd. yerleri gezmiş, sanatını icrâ etmiştir. Konya Âşıklar Bayramı'na da katılan Ümmanî, atışma ve yarışmalarda ödülleri kazanmıştır.

30 Ocak 1983'te vefât eden Ümmanî, şiirlerinde özellikle din, ahlâk, tasavvuf zamandan şikayet, vb. konuları işlemiştir. Yabancı kelimelerden uzak, son derece yalın bir söyleyişi vardır.

KAYNAKÇA

Mehmet Gökalp, TFA, Ocak 1962; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Kasım 1970; Muhan Bali, TFA, ağustos 1977; Sadri Dirlik, TFA, Şubat 1978; Tahir Kutsi Makal, Türk Halk Şiiri, 1978; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Baldan lezzetlidir şekerden tatlı
Tatlı söyler ise dili insanın
Budur izahatı zâti bin katlı
Belli olmaz var ahvali insanın

Gönüllere iman nuru doğarmış
Her hususta buna nâil olarmış
Bu dünyanın çiçekleri solarmış
Solmaz imiş şeref gülü insanın

Takip eylediğim yoldan incedir
Nezaketli kelâm dilden incedir
Kılı kırka yarsan kıldan incedir
Taşdığı var kemâli insanın

Bu sözü söyleyen Ümmanî Can'dır
Akıl hâkimiyet kalp bir dükkândır
Ahlâkı düz olan hak'ki insandır
İsterse olmasın pulu insanın

II

Evvelâ fikrinde halleyile sözün
Bilmediğin sözü satma ayık ol
Görürsen tehlike bırakma özün
Gözün göre göre batma ayık ol

Gafletten gözünü açmak istersen
Erenler babına geçmek istersen
Helâl kazanç yiyip içmek istersen
Hamuru çamuru katma ayık ol

Vaktinde hazır ol düşün yarını
Ne yola sarfettin dünya malını
Duyarsan bir dostun yaman sırrını
Halk içinde ifşa etme ayık ol

Âşık olan aşk oduna alışır
Kimin ağlar kimin güler gülüşür
Aklı olan insan durmaz çalışır
Ümmanî beyhude yatma ayık ol

III

Aşkın ateşiyle bülbül olmayan
Arz ile hevesi, gülde ne gezer ?
Benim gibi hâli müşkül olmayan
Derdi taksim olmuş dilde ne gezer

Ara ki bulasın yâr olan yâri
Vazifene çalış çıkma dışarı
Çiçekten tat almış değilse arı
Meyli muhabbeti balda ne gezer

Neler gelmiş neler gelir başına
Gündüz hayaline gece düşüne
Bir âşık düşmese aşk ateşine
Yâr aşkına gurbet elde ne gezer

Ümmanî dostundan dolaşma serin
Anlat anlayalım derdin efkârın
Aç dükkânın sat metâh et pazarın
Arz olmayan malın elde ne gezer

IV

Her kime el açsan elin boş gelir
El atacak el kalmamış bu zaman
Kiminen bal yesen ağzan taş gelir
Yiyilecek bal kalmamış bu zaman

Nedendir ki su yokuşa akıyor
Akar akmaz dönmüş sana bakıyor
Her kime dost desen evin yıkıyor
Bağlanacak kul kalmamış bu zaman

Ehlinin yanında olayım nöker
Ehli marifetin meydana döker
Eloğlu o yana bu yana çeker
Sır tutacak dil kalmamış bu zaman

Aşlamış Ümmanî Can bu ağacı
Severim dost sözü başımın tacı
Kokusun kaybetmiş her gül ağacı
Koklanacak gül kalmamış bu zaman

V

Hikmeti sorulmaz Sırrı Yezdan'ın
Seni kulum diye arar mı arar
Eliyle beslediğin nazlı bedenin
Yakasız gömleğe sarar mı sarar

Ne işi işledin neyi unuttun
Varlığından beri ne yana gittin
Hayır şer nefesi nereye sarfettin
İğneden ipliğe sorar mı sorar

Yokla bu dünyanın nihayetini
Yerine vermeden emanetini
Var ise emeğin mükâfatını
Ecrini yaradan verir mi verir

Gözünden boşuna dökme yaşları
Başında nişane olur taşları
Kalbinde aşikâr gizli işleri
Seni halkeyleyen görür mü görür

Ümmanî Can nedir senin muradın
Sana bir emanet ağzında tadın
Nihayeti bir gün kolun kanadın
Ahır akıbet kırar mı kırar

VI

Bugün sevdiğimden bir nâme aldım
Gözyaşıyla selâm yazarım demiş
Yeniden gönlümü sevdaya saldım
Dembedem bağrımı ezerim demiş

Niçin terkeyledin peşimi benim
Bıraktın sevdaya başımı benim
Hasiret gözümden yaşımı benim
Akıtır günbegün süzerim demiş

Sarardı çiçeğin güllesin senin
Daha ulaşamaz ellerin senin
Nice yıl bekledim yolların senin
Ah u figan ile gezerim demiş

Hele bundan sonra yaşarsa eğer
Dağların ardına aşarsa eğer
Ümmanî Can buraya düşerse eğer
Ziyaret eylesin mezarım demiş

POSOFLU MÜDÂMÎ (1918-1968)

Asıl adı Sabit olan Müdâmî önce “Yalçın, sonra da “Ataman” soyadını almıştır. Posof’un Demirdöven (Aşağı Varzına) köyünde Nisan 1918’de doğmuştur. Palabıyıkoğullarından Kahraman Hoca ile Ferahnaz hanımın oğlu olan âşık, altı yaşındayken annesini kaybetmiş, analığı Şerife’nin elinde büyümüştür. İlk öğrenimini köy imamı olan babasından alan Sabit, 1926’da, yani sekiz yaşındayken evden kaçmış, Ardahan’daki yatılı yetimler okuluna girmiştir. Dördüncü sınıftayken okulun kapanması üzerine köyüne, babasının yanına dönmüştür. On beş yaşındayken köylerde Kur’an kursu hocalığı ve imamlık etmiştir. Pishekom köyünde Şemsinur adlı bir kıza âşık olan Sabit, bu kızla evlenememiştir. Gördüğü bir rüya sonucunda şiir söylemeye, saz çalmaya başlayan Sabit, birkaç yıl sonra Zekiye adlı bir kızla evlenmiş, bu kızdan dört çocuğu olmuştur. Yazları çiftçilik yapan, kışları ise, çevredeki köyleri dolaşarak saz çalan, şiir söyleyen, hikayeler anlatan Müdâmî, Atatürk’ün ölümü üzerine söylediği ağıtla adını Ankara’da da duyurmuş ve Cılavuz Köy Enstitüsü’nde bağlama öğretmenliği görevine getirilmiştir. Yurdun pek çok yerini dolaşan Müdâmî, 1966’da Konya’da yapılan Âşıklar Bayramı’nda birinci olmuştur.

Gördüğü yoğun dinî eğitim etkisiyle aruzla şiirler yazan Müdâmî, asıl ününü heceyle söylediği şiirleriyle elde etmiştir. Yetişme çağında devrinin ünlü âşıkları Cemal Hoca, Efkarî ve Nihânî ile karşılaşan Müdâmî, şiirlerinde daha çok din, tabiat, aşk, hüznün, kahramanlık, vatanseverlik, vb. temaları işlemiştir. Son yıllarında Âşık Huzûrî’den etkilenmiş olan Müdâmî, 8 Kasım 1968’de köyünde vefât etmiştir. Dedeleri (Fakirî, oğlu Feryâdî ve torunu Süleyman) de âşık olan Müdâmî’nin oğlu Arifî de âşıktır.

KAYNAKÇA

P. N. Boratav-H.V. Fıratlı, İzahlı Halk Şiiri Ant., 1943; N.R. Balcıoğlu, TFA, Ekim-Aralık, 1961; Fuat Azgur, Çaba, Eylül 1967; İlhan Başgöz, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Ant., 1968; Haydar Çetinkaya, TFA, Ekim 1967, Ocak 1977; Nejat Birdoğan, TFA, Ağustos 1970, Sait Çelebi, Çağrı, Şubat 1969; Mevlüt Işık, Âşık Müdâmî, 1979; P.N. Boratav, Folklor ve Edebiyat, c.II, 1982; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

AĞIT

Kan ağlar gözlerim hicran elinden
Döker tane tane yaşın Atatürk
Bizi sen kurtardın düşman elinden
Dünyaya değerdi başın Atatürk

Canın yurt uğruna fedakâr idi
Sağlığın millete tunç siper idi
Kırk evliya kerameti var idi
Vahiy idi fikrin düşün Atatürk

...

Giyelim karalar dökelim allar
Ebedî hatıra kurduğun yollar
Çürüsün emeğin yitiren diller
Yok geçmiş çağlarda eşin Atatürk

Yıkılıydı evi melek-ül mevtin
Atamın üstüne gül kefen örtün
Düşmanların yüreğinde heybetin
Mızrak idi gözün kaşın Atatürk

Ağlar Müdâm evlâdınla milletin
Yürürüz yolunda şaşmadan metin
Ebede dek yaşar mâneviyetin
Nur olsun toprağın taşın Atatürk

II

Hiç de kabul etmez nasihat gönül
Bilmez efkârını nerde dolanır
Bir dem seyyah olur gezer âlemi
Bir dem uçar semalarda dolanır

Bir dem silkinerek döner ayaza
Bir dem hesabını çeker beyaza
Bir dem sofû olur başlar niyaza
Bir dem gözü daim şerde dolanır

Bir dem molla olur üstün esreye
Bir dem şair olur başlar mısraya
Bir dem tüccar olur Bağdat Basra'ya
Bir dem gider Kandahar'a dolanır

Bir dem azgın olur Kızılbaş gibi
Bir dem üzümlere olur keş gibi
Bir dem tembel olur yerli taş gibi
Bir dem meyli kisb ü kârda dolanır

Bir dem günü geçer ah ile zarla
Bir dem nasip olmaz vuslâtı yârla
Bir Müdâmî n'eylesin bunca efkârla
Bir de yâr sevdası serde dolanır

III

Küçükten yılmım sözden
Dile mihnet mi çekerim?
Kanlı yaş dökerim gözden
Sele mihnet mi çekerim?

Sevmem rakibi nâdandır
Altun bilmeğe madendir
Rızkı veren Yaradan'dır
Kula mihnet mi çekerim?

Bir aşkı hûnın doyarım
Gizli sırları duyarım
Karadan aktan giyerim
Ala mihnet mi çekerim?

Yaradım benim gani
Elbet mahzun etmez beni
Kokladım bâdi reyhanı
Güle mihnet mi çekerim?

Müdam kendi özü bilir
Hak yazdığı yazı bilir
Bizim nasip bizi bilir
Pula mihnet mi çekerim?

IV
Âh vâh ile geçti günüm
Gülmedim gülmedim
Bilmem nice olur sonum
Bilemedim bilemedim

Gönül ister vuslâtını
Bulmadı bir fırsatını
Ben o yârdan hasretimi
Alamadım alamadım

Geçti günüm efgan ile
Ciğer kebab büryan ile
Doldu gözler al-kan ile
Silemedim silemedim

Müdam Hak lûtfunu gözet
Kalbin kişverini bezet
Bu fani dünyadan lezzet
Alamadım alamadım

V
Gençlik âleminde kız seven yiğit
Alacağın kızın soyuna bir bak
Halı edvarını sor eyce eşit
İmtizaç ahlâktan huyuna bir bak

Ömür törpüsüdür avradın horu
Yüzünde olmalı Muhammed nuru
Ne pek gödek olsun ne de hündürü
Normal kıyafette boyuna bir bak

Çok yiğitler hilkatinde mert olur
Bir acuze düşer günü dert olur
Saçları sarının huyu sert olur
Ebrişim tellerde muyuna bir bak

Güzellerde cilve olur naz olur
Pudra güzelliğin ömrü az olur
Alık kaş küçük göz hilebâz olur
Keman kaşların yayına bir bak

Şair Müdam fikrin derince ise
Herkes kaderince karınca ise
Otuz iki sima yerince ise
Hazır ol dünyüne toyuna bir bak

VI

Her seher sevdiğim görmesem yüzün
O günün gündüzü şâm olur bana
Günü çalmaz küsüf olur gündüzüm
Dünya cennet olsa dâm olur bana

Mukadder atımı ele aldın mı
Bilemem bu yoldan aklım çaldın mı
Şeker yesem yar aklıma geldin mi
Yediğim içtiğim sem oldu bana

Cihan ara begüm mahal mümtâzı
Benzettim simâna okşarım bazı
Sana eylediğim nazı niyazı
Kâfire arz etsem râm olur bana

Terk eyledin beni ey kalbi hain
Aşkın ataşından kaynıyor beyin
Herkes sevdiğiyle gezer kol boyun
Onları görünce gam olur bana

Sâbit Müdâmî'nin dilifkârisin
Maddi değil manevi de yârısın
Şu ağyârı kelp rakipden farısın
Anlarım ki meylin tam olur bana

VII

Ne karnım doyurdun ne bay eyledin
Her daim başımın belâsı dünya
Bütün emeklerim sen zay'eyledin
Kalmadı gözümün elâsı dünya

Düğünde bayramda kara bağladım
Dertli sular gibi akıp çağladım
Yâr yoluna için için ağladım
Sensin sırlarımı bileşi dünya

Der Müdâmî devran bize gelecek
Elbet kader birde bize gülecek
Akan kanlı yaşım elbet dinecek
Namerdi nâdanı ölesi dünya

HABİP KARAASLAN (1921-1973)

Âşık Habib Karaaslan, 1921'de Kayseri/Bünyan'a bağlı Akkışla kasabasının Gömürgen köyünde doğmuştur. Köy imamı Hafız Ali'nin oğludur. Babası, Habip'i hafız yapmak isterse de Habip, o sıralarda köylerinde yeni açılan üç sınıflı ilkokula başlar ve bitirir. Okul sonrası çobanlık yapmaya başlar. Delikanlılık çağında köyden bir kız tutulursa da başlığın yüksek olması nedeniyle kızla evlenemez. Bir süre sonra da kızı başka birine verirler. daha sonra askere giden Habip, askerlik dönüşü ailesinin kendisini evlendirmek istemesi üzerine köyünden ayrılarak Ankara'ya gider. Burada Ahmet Kutsi Tecer, Behçet Kemal Çağlar ve Vehbi Cem Aşkun'la tanışır. Onların öğüt ve tavsiyeleri uyarınca Habip, halk şairlerinin hayatlarını ve şiirlerini öğrenir. Sonra, Anadolu'nun pekçok yerini dolaşır; hatta Suriye ve Irak'a kadar uzanır. 1973'te Bünyan'da vefât eder.

Daha çok destanları ve kahramanlık şiirleriyle dikkati çeken Habip Karaaslan, genel olarak şiirlerinde aşk, tabiat, hasretlik, köyünün güzellikleri vb. konuları işlemiştir. Özellikle destanlarında 1940-45 arasında ülkemizde yaşanan sıkıntıları anlatır. Dili son derece sadedir. Sağlığında, Destanlarım (1940), Kavalımın Sesi (1941), Der Karasalan (1945), Kahramanlık Destanı (1954), Yurt Destanı (1969) adlı kitapları yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

Vasfi Mahir Kocatürk, Saz Şiiri Ant., 1963; Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; Abdullah Satoğlu, Kayseri Şairleri, 1970; Kemal Zeki Gençosman, Türk Destanları, 1972; Ali Püsküllüoğlu, Türk Halk Şiiri Ant., 1975; İlhan Başgöz, Politika Gazetesi, 23 Temmuz 1978, Özgür İnsan, Eylül

1976, Folklor Yazıları, 1986; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Şimdi ne söyleyim size
Kasavet serimden kalkmaz
Yandı yürek döndü köze
İnsan hayatından bıkmaz

Dağların karı erise
Kızlar yaylaya yürüse
Dünyayı güzel bürüse
Bu gönlüm kimseye akmaz

Irmaklar gibi çağladım
Aşk ile yürek dağladım
Güzele gönül bağladım
Aşk ateşi serden çıkmaz

Görünce boynum bükerim
Gözlerimden yaş dökerim
Gece gündüz ah çekerim
Tanrı onu bana yakmaz

Karşımda gözün süzerdi
Zülfün gerdana düzerdi
Evvel beraber gezerdi
Şimdi hiç yüzüme bakmaz

Der Habip Karaaslan göçmüş
Keklik yuvasından uçmuş
Elin bağı çiçek açmış
Bizim bağın gülü kokmaz

II

Çıkıp gidem yaylasına yurduna
Söylen vefasıza ormana gelsin
Yaktı beni ateşine derdine
Çâresiz derdime dermana gelsin

Sevdiğimle yaylamıza göçeydim
Ala karlı sularını içeydim
Bir günde beş tarla ekip biçeydim
Tırpanım keserken fermana gelsin

İnce elek ile unum elerim
Ağlar iken yüzün görsem gülerim
Şu dünyada bir tek dilek dilerim
Gönlümün sevdiği yâr bana gelsin

Uzaktan duyduğum keklik sesidir
Karalar giydiğim gurbet yasıdır
Benim hastalığım yâr sıtmasıdır
Soğuk su istemem kar bana gelsin

Der Habip Kar' aslan âhuzar ile
Dağlar görünüyor ala kar ile
Bir bayram edeydim nazlı yâr ile
Bu bayram olmazsa Kurban'a gelsin

III
Bizim dağlar bin bir çiçek getirir
Mor menekşe açmasına az kaldı
Kuşlar yuvasında yavru yetirir
Civcivlerin uçmasına az kaldı

Dağlar taşlar yüzümüze gülüyor
Garip bülbül yuvasına geliyor
Koyunları kuzuları meliyor
Çoban onu seçmesine az kaldı

Pınarın başında çimenler biter
Ağustos'ta bizim ekinler yeter
Sararmış ekinde bildircin öter
Çiftçi ekin biçmesine az kaldı

Ötüşür sulara ördekler kazlar
Yayladan iniyor gelinler kızlar
Âşık Habip sevgilisini gözler
Yâr bu yoldan geçmesine az kaldı

IV
Terhis olup köyümüze gelince
Anam evde hiç kalmadı tuz dedi
Kardeşlerim evermeye çalışır
Şimdi sana bulmalı bir kız dedi

Fadime nasıldır yüzünü görek
Hüsne'nin aşkına dayanmaz yürek
Üç çatal dayaklı beşli de gerek
Güze kadar eksliğini düz dedi

Sevdiğin almayan murâda ermez
Gözleri kararır dünyayı görmez
Zeynep'e çok düştüm anası vermez
Kızım küçük umudunu üz dedi

Kızlar zâlim yoksulluğu bilmiyor
Fakir diye yüzümüze gülmüyor
Elif'in anası yola gelmiyor
Benim kıza bin lira da az dedi

Ayşe der ki benim ile kalaman
Babama yalvarsan yine alaman
Krepdöşen pâzen fistan bulaman
İster darıl ister bana kız dedi

Âşık Habîp der ki ben kaldım nâçar
Zühre gelin oldu o benden kaçır
Döne'nin anası yüksekten uçar
Kızım güzel ona türkü yaz dedi

V
Yaylasında koyun kuzu meliyor
Çiftçiler harmanda buğday eliyor
Doksan iki köyden kazanç geliyor
Kayseri'ye yeter malı Bünyan'ın

Bahçesinde elma armut yetirir
Tarlasında sarı burçak bitirir
Yün veririz bize kumaş getirir
Belimize kuşak şalı Bünyan'ın

Yazın yaylacılar yaşar serinde
Arzum kaldı üç güzelin birinde
İki vilâyetin orta yerinde
Sivas Kayseri'dir yolu Bünyan'ın

Düğün oldu bağlanıyor sümbüller
Seher vakti Kayabaşı iniler
Dertli bülbüllerin derdin yeniler
Bahçeler içinde gülü Bünyan'ın

Güzelleri sever çorap örmeyi
Elâ göz üstüne çeker sürmeyi
Habîp arzuluyor bu gün görmeyi
Şimdi bize uzak yolu Bünyan'ın

VI

Sevdiğim tarlada ekin işinde
Gülerken inciler saçar dışinde
Aylarca dolaşsam onun peşinde
Bastığı toprakta izinde gönlüm

Gelin olmuş yâr başını bağıyor
Gözüm yaşı bir sel gibi çağlıyor
Beni gördü için için ağlıyor
Bugün yaşlar döken gözünde gönlüm

Eller sürer sefasını demini
Ben çekerim kasvetini gamını
Bir daha işitsem yâr kelâmını
Deli diyen tatlı sözünde gönlüm

Elinde orağı ırgatlık yapar
Yolu bir gün bizim tarlaya sapar
Sağacı'dan gelmiş üstünü çırpar
Üzerinden çıkan tozunda gönlüm

Der ki aşık Habip köye varamam
Bundan sonra ben bir işe yaramam
İyi kötü çirkin güzel aramam
Vefasız bir çoban kızında gönlüm

ALİ GÜRBÜZ (1924 -2005)

Ali Gürbüz, 1924 yılında Malatya/Darende'ye bağlı Balaban kasabasının Akçatoprak (Mığdı) köyünde doğmuştur. Ali, bir yaşındayken köy imamı olan babası Molla Mehmet vefât etmiş, annesi başka biriyle evlenmiştir. Ali'nin çocukluk yılları, üvey baba yanında sıkıntılar içinde geçmiştir. On iki yaşındayken üvey babasının baskılarına dayanamayan Ali, annesini de alarak bir akrabasının yanına sığınmıştır. Bir süre köyde çobanlık, çiftçilik işlerinde çalışan Ali, para kazanmak amacıyla köyden ayrılır, Sivas'a gelir. Sivas'ta kaldığı süre içinde çeşitli âşıkların kitaplarını okur. Daha sonra köye dönen Ali, askere gidinceye kadar köyün çobanlığını yapar. Askerliğini Erzincan, Erzurum ve Adapazarı'nda yapan Ali Gürbüz, askerlik dönüşü Ankara'ya yerleşir. Demokrat Parti aleyhine söylediği şiirleri nedeniyle kovuşturmaya uğrar. Ankara'da bir süre kitapçılık yapan Ali Gürbüz, daha sonra basımevi kurar. 1967'de Âşıklar Bayramı'na katılan Ali Gürbüz, 1973'te Ankara'da âşık arkadaşlarıyla Halk Ozanları Kültür Derneği'ni kurmuştur.

Ali Gürbüz, şiirlerinde devrin siyasî olaylarını, halkın içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumları işlemiş, ülkenin ilerlemesi yönünde engel olarak

gördüğü çevreleri eleştirmiştir. Şiirlerinde son derece sade bir dil kullanmıştır. Ali Gürbüz'ün şiirleri, Deyişler (1953), “Kazaya Uğrayan Dumlupınar Destanı (1953), Gurbet Ele Düşüm Düşeli (1957), Doktor Bey Etme Baki Değiliz (1957), İzmit'te Batan Üsküdar Vapuruna (1958), Aşk Yüzünden Kardeş Katili, Gurbetten Sılaya Mektup (1959), (1960), Ordunun Başına Belâ Menderes (1960), Ordumuza Bağlılık Destanları (1960), En Son Çıkan Radyo Türküleri (1962), Darendeli Ali Gürbüz'ün Şiir ve Deyişleri (1963), Ata'ya Dilekçe (1969), Bitsin Bu Çile (1969) adlarıyla kitap olarak yayımlanmıştır

KAYNAKÇA

Ali Gürbüz'ün Hayatı ve Yeni Deyişleri, 1960; Ziya Uncu, Halk Ozanlarının Sesi dergisi, Kasım 1975; Hüseyin Çırakman, Halkın Sesi, Halk Ozanları, 1975; Cemal Akın, Vatan gazetesi, 17 Mart 1978; Feyzi Halıcı, Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk, 1981; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

Eğer bana sorarsanız
Ben şehire köyden geldim
Hakikatı ararsanız
Ben şehire köyden geldim

Diktiğim fidan tutmadı
Ektiğim tohum bitmedi
Talihim yardım etmedi
Ben şehire köyden geldim

Babam öldü anam köyde
Teyzem köyde halam köyde
Kardeşim yok sunam köyde
Ben şehire köyden geldim

Köyde kaldım yirmi beş sene
Yandım dostlar genç ikene
Geldim gurbet ele gene
Ben şehire köyden geldim

Gürbüz garip bir insanım
Yoktur benim köşküm hanım
Köyüm benim sanki canım
Ben şehire köyden geldim

II

Kiminen olursun diye sorsalar
Ezenden olmam ki ezilendenim
Eşkiyalar dört yanımı sarsalar
Ezenden olmam ki ezilendenim

Musa gibi Nil nehrine atsalar
Yusuf gibi pazarlarda satsalar
Namık gibi dışa sürgün etseler
Ezenden olmam ki ezilendenim

Doğruyu söylerim babam da olsa
Dünya zihnetiyle ceplerim dolsa
Mansur gibi bağlı boynum vurulsa
Ezenden olmam ki ezilendenim

Pir Sultan misali zindana girsem
Adalet kurulsa bir sınav versem
Hakk'ın emri ile ölsem dirilsem
Ezenden olmam ki ezilendenim

Ali Gürbüz kemiklerim ezilse
İdam emri hâkimlerce yazılrsa
Taviz vermem derilerim yüzülse
Ezenden olmam ki ezilendenim

III

Yaşam küçük iken gurbet eline
Çıktım ama dönemedim yâr sana
Feleğin kahrından tatlı canımdan
Bıktım ama dönemedim yâr sana

Yad bülbülü kondurmadım dalıma
Zalim felek zehir kattı balıma
Gece gündüz gelir diye yoluna
Baktım ama dönemedim yâr sana

Arkam sıra ağlattırdım Suna'yı
Yâr eline yakamadım kınayı
Elim ile yaptırdığım binayı
Yıktım ama dönemedim yâr sana

Dilimden düşürmem yaradan Hakk'ı
Elime verdiler git diye çeki
Yaralı kalbime zehirli oku
Çaktım ama dönemedim yâr sana

Ali Gürbüz der ki daha genç yaşta
Durmadım dolaştım dağ ile taşta
Sensiz vücudumu günde ateşte
Yaktım ama dönemedim yr sana

IV

Âşık oldum Kerem gibi yanarım
Başımı dertlere soktun sevgilim
Bülbül gibi daldan dala konarım
Ay gibi karşıma çıktın sevgilim

Gurbet ele çıktım senin derdinden
Yaz da selâmını gönder ardımdan
Terk-i diyar oldum baba yurdundan
Beni ateşine yaktın sevgilim

Para kazanmaya çıktım krdayım
Hayalinden gece gündüz zrdayım
Bekle beni üç ay sonra ordayım
Hasretlik çekmeden bıktım sevgilim

Ben aşkını kaç senedir gizlerim
Beyhude geçiyor bahar yazlarım
Gelir diye yollarını gözlerim
Hanemi başıma yıktın sevgilim

Gürbüz der ki derdin beni kl etti
Kazandığım paraları pul etti
Zalim kader seni bana el etti
Sineme şk okun aktın sevgilim

V

Ozan olan düzen verir sazına
Hak için almazsak piri kan ağlar
Haykırılmazsa ıkarcının yüzüne
Yıkılır kalenin suru kan ağlar

Yiğit nde gider kalmaz geriye
Baltasını çekip dalmaz koruya
Azgın kurtlar yoldaş olmuş sürüye
Kurtların elinde sr kan ağlar

Beyler keyf sürerken yoksul kahırlı
Kahve köşesinde köylü şehirli
Çiçekler açılmış ama zehirli
Bal yapamaz olmuş arı kan ağlar

Sömürülen sömürene kınamaz
Yanlış yola gider geri dönemez
Çoğu ekmek parasını bulamaz
Çoluk çocuk açtır karı kan ağlar

Kodaman olanlar dağlardan aşar
Yoksul yavrusunun elinden şaşar
Kimi benim gibi gurbete düşer
Köyüne dönemez yârı kan ağlar

Giden pek az Atatürk'ün izinden
Anadolu'm yaş akıtır gözünden
Birkaç dinli çıkarıcının yüzünden
Şurda can veriyor biri kan ağlar

Önder olan doyurmalı acını
Yiğit olan göstermeli gücünü
Ali Gürbüz haksızlardan öcünü
Almadan ölürse seri kan ağlar

DAVUT SULARÎ (1925-1985)

Asıl adı Davut Akbaba olan Davut Sularî, Erzincan/Çayırılı'nın Karahüseyin köyünde doğmuştur. Veli ağa ile Rindi hanımın oğludur. On yedi yaşındayken gördüğü rüyada bâde içip rüyasında gördüğü kıza âşık olan Davut, bütün aramalarına rağmen âşık olduğu kızı bulamamış, çaresiz başka biriyle evlenmiştir. Bu evlilikten altı çocuk sahibi olmuştur. Bunlardan oğlu Ahmet ile kızı Edibe saz çalıp türkü söylemektedirler. Davut'un kardeşi Müslim Akbaba da âşıktır.

Önceleri “Kemalî”, “Serhat Âşık” mahlâslarını kullanan, fakat sonra “Sularî”de karar kılan Davut, yurdun hemen her yerini dolaşmış sazda ve sözdeki hünerini sergilemiştir. Âşık Reyhanî ile Irak, İran ve Suriye'yi gezmiş, bir ara Batı Avrupa'ya da gitmiş ve oralarda konserler vermiş olan Sularî, söz sanatında Yunus Emre ve Sümmanî'den etkilenirken Beyhanî ve Serdarî'yi etkilemiş bir âşıktır. 1950-65 yılları arasında İstanbul Radyosu'nda mahallî sanatçı olarak çalışmış olan Sularî'nin pek çok türküsü TRT repertuarına alınmıştır. Ali Ekber Çiçek ve Belkıs Akkale, onun sazı ve söyleyişinin etkisinde kalmışlardır. 17 Ocak 1985'te Erzincan'da vefât eden Davut Sularî'nin şiirleri henüz kitaplaşmamıştır.

KAYNAKÇA

M. Hidayet Pasin-Ş. Vedat Çelik, Erzincan,1962; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983, Somut Gazetesi, 22.7.1983; Saim Sakaoğlu, TD, Ocak-Haziran 1989; s. 445-450; İ. Ü. Nasrattınoğlu, Fırat Havzası II. Folklor ve

Etnografya Semp. Bild. 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Tarihte bir büyük onur bıraktı
Şimşekler misâli çaktı Atatürk
Yurda giren düşmanların üstüne
Bir şahin misâli aktı Atatürk

Güzel Ankara'yı başkent yapışı
Kocatepe'ye şahlanıp çıkışı
Türklüğün hükmüyle ordu akışı
Düşmanı denize döktü Atatürk

Vatan toprakların geriye aldı
Sularî der Türk gençliğine kaldı
Bütün dünya milletleri hep bildi
Ay yıldızlı bir bayraktı Atatürk

II

Yaban gülü müsün sarp kayalarda
El değmeden solacağın belliydi
Ey vefasız derde saldın başımı
Taştan taş çalacağın belliydi

Kara çalı gül olamaz demiştim
Üç-beş kadeh sel olamaz demiştim
Elin kızı kul olamaz demiştim
Benim mahzun kalacağım belliydi

Selman âşık telin sazın yayında
Şahı sever Ayvazının yanında
Göz bebeğim yârenlerin yanında
Sularî'siz kalacağın belliydi

III

Şu divane gönül bahar çağında
Bülbülüm amma ki ötemiyorum
Ceylanım kayboldu geçti bağımdan
Kement atıp fakat tutamıyorum

Bana derler sen de gelgeç o yârdan
Halil gibi cismim kurtulmaz nârdan
Mansur gibi cesedim dûr olsa dârdan
Ser veririm billâh geçemiyorum

Âlemin sözünden yandım yakıldım
Şükür aşkın katarına takıldım
Katre idim göl ummana akındım
Kem sözü zehirmiş içemiyorum

Aslım cinsim ola ki şahı pevaç
Çar köşe cihandan alırdı haraç
Bana derler Davut Sular gözün aç
Dumandır etrafım açamıyorum

IV
Kız senin derdinden derbeder oldum
Derdi derunumu gör de sonra git
Hasretinden mecnun misali oldum
Ne hale düşmüşüm sor da sonra git

Âşık olan maşukunu atar mı
Gül yerinde kara çalı biter mi
Aslan yatağında tilki yatar mı
Gözle on ikiden vur da sonra git

Ağırgöl dağının Gâhnut yaylası
Hangi gün inersen hoştur havası
Gel gel düzgün baba çekirme yası
Sularî kuluna var da sonra git

V
Vatandaştan oy almaya
Gelecekmiş hilâfetçi
Bir erkeğe dört tane avrat
Verecekmiş hilâfetçi

Afyon Eskişehir gözler
Konya Adana'da özler
Her ilimiz bunu izler
Erecekmiş hilâfetçi

Bir erkeğe dört tane hatun
Verecekmiş hilâfetçi
Beşyüz sene gerisin geriye
Gidecekmiş hilâfetçi

Kilidi cennette kalmış
Anahtarı emre almış
Softanın birisi vermiş
Açacakmış hilâfetçi

Bir kocaya dört tane avrat
Verecekmiş hilâfetçi
Yetmiş huri hizmetini
Kılacakmış hilâfetçi

Çarşaf peçe giydirecek
Sularî der ayrılacak
Gericilik uyduracak
Şer'atçıymış hilâfetçi

VI
Siyah perçemini dökmüş yüzüne
Salınarak gelen humaya bakın
Kimden söz işitmiş düşmüş yüzüne
Keder yakışmayan simaya bakın

Ak göğsün üstüne bir bağ dikilmiş
Binbir çeşit çiçeklerden ekilmiş
Dün uğradım bir ücraya çekilmiş
Bulut mu kaplamış şu aya bakın

Elin siteminden ağlarken gördüm
Gül dibinde perçem bağlarken gördüm
Bir seher ak pınar çağlarken gördüm
Davut Sularî der ki sevdaya bakın

VII
Gâhnut yaylasından aşarken yolum
Gördüm ki yaralı ağlar bir ceylan
Avcı vurmuş kanı yerlere akar
İnilder sızılar ağlar bir ceylan

Çifte kuzusu var dağlar maralı
Kudurettten kaşı gözü karalı
Avcı vurmuş anaları yaralı
İnilder sızılar ağlar bir ceylan

Davut Sularî'yem olmuşam nöker
Ceylan avuç avuç gözyaşı döker
Bizim yaylalarda sürüler yatar
İnilder sızılar ağlar bir ceylan

HALİL KARABULUT (1926-)

Halil Karabulut, 1926 yılında Adana/Kadirli'nin Mehmetli köyünde doğmuştur. Karayakupoğullarından Molla Mehmet'in oğludur. İki yaşındayken babası vefât eden Halil, 1933 yılında köylerindeki üç sınıflı ilkokulu iki yılda bitirmiştir. Okuma isteğiyle dolu Halil, Düziçi Öğretmen Okulu'na gitmek istediye de annesinin muhalefeti nedeniyle bu mümkün olmamıştır. Bir süre çobanlık, çiftçilik etmiştir. Yetiştığı ortam içerisinde Yunus Emre, Karac'oğlan, Dadaloğlu gibi şairlerin hikaye ve şiirlerini dinleyen Halil, âşıklığa heves etmiş ve saz çalmaya başlamıştır. Atatürk'ün vefâtı üzerine yazdığı ağıt, Çorumlu (s.11, 1939) ve Ülkü (s.124, 1946) dergilerinde yayımlanmıştır. 1945 yılında askere gitmiş, askerlik dönüşünde, 1948 yılında Hardalık köyünden Kerim Çapar'ın kızı Naile ile evlenmiştir. 1957'de annesini kaybeden Halil, 1973'te Konya'da düzenlenen Âşıklar Bayramı'na katılmış ve burada "En İyi Cumhuriyet Şiiri" yarışmasında birinci olmuştur. 1981 yılında Kültür Bakanlığı tarafından düzenlenen "Türk İstiklâl Savaşı Destanı" yarışmasında birincilik, TBMM'nin açılışının 75. yılı münasebetiyle yapılan yarışmada da üçüncülük kazanmıştır.

Halil Karabulut, milli, dinî, ahlâki konulardaki şiirleriyle tanınmış, Kurtuluş Savaşı'nı, Atatürk'ü, Cumhuriyet'i anlatan ve öven şiirleriyle ödülleri kazanmış, bu konuda haklı bir ün elde etmiştir. Son derece yalın bir Türkçe kullanan Halil Karabulut, şiirlerinde mahalli kelimelere de yoğun şekilde yer vermesiyle dikkat çekmiştir. Şiirleri henüz kitaplaşmamıştır.

KAYNAKÇA

Osman Atilla, Ülkü dergisi, 1-16 Kasım 1946; M. Halit Bayrı, Halk Şiiri, XX.Yüzyıl 1957; Refik Ahmet Sevensil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; İrfan Ünver Nasrattinoğlu, Çağrı dergisi, Mart 1975; Saim Sakaoğlu, TK, Ocak 1974, Halk Kültürü; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Batın âleminde bu diyârlara
Şöyle bir seyredip bakmaya geldim
Nasibim olanı nimetlerinden
Derip boğazıma sokmaya geldim

Beni de kattılar kendi kur'ama
Dizildim nöbete girdim sırama
Karışıp oynanan filme drama
Hayat sahnesinde çıkmaya geldim

Sırr-ı İlâhi'de olunup imâl
Bir tohumdan çıktım bir ağaç misâl
Büyüyüp gelişip bulunca kemâl
Çiçek açıp meyve dökmeye geldim

Yazılanı görüp levh-i kalemde
Kahi şâd olurum kâhi elemde
Şekilden şekile girip âlemde
Çeşit çeşit çile çekmeye geldim

Ömrümün güneşi etmeden gurup
Birkaç gün misafir olurum durup
Şurada geçici bir çadır kurup
Bir iki gün ateş yakmaya geldim

Doymadım dünyanın zevk neş'esine
Erer devr-i hayat son devresine
Ayrılış gününde bir köşesine
Namıma iki taş dikmeye geldim

Halil'im halimi beyan eyledim
Yalan yanlış değil doğru söyledim
Kesrette vahdetten bir damla idim
Tekraren aslıma akmaya geldim

II

İnsanlar hakkında budur kararım
Güzelliği hiçbir şeye değişmem
Güzelde de güzel ahlâk ararım
Güzel huyu bu dünyaya değişmem

Kadın erkek ayırım yok insanda
Ancak türlü meziyet çok insanda
İlim kazanılmış bir hak insanda
Âlim kızı cahil baya değişmem

Çalışkanın üstündeki çamuru
Değmez hazırcının kürkü samuru
Hayat saymam saadetsiz ömürü
Mutlu günü mutsuz aya değişmem

Adaletten ayrılırsa bir kişi
Sultan olsa demem ona er kişi
İster ise ipek olsa kirişi
Doğru oku eğri yaya değişmem

Her insan Allah'ın öz kulu amma
Birbirinden farklı bu bir muamma
Halil der ki bütün sular su amma
Ak pınarı kirli çaya değişmem

III

Şu hayat yolunda etmedik dirlik
Gönül ayrı gitti ben ayrı gittim
Olmadı onunla bir zaman birlik
Gönül ayrı gitti ben ayrı gittim

Kesemden anlayıp sırdaş olmadı
Halimden anlayıp haldaş olmadı
Bir gün benim ile yoldaş olmadı
Gönül ayrı gitti ben ayrı gittim

Bir çömlekten içemedik çorbayı
Bir kumaştan giyemedik urbayı
Uslandıramadım ben o zorbayı
Gönül ayrı gitti ben ayrı gittim

İçtiğim çeşmeden içiremedim
Geçtiğim köprüden geçiremedim
Göçtüğüm yayladan göçüremedim
Gönül ayrı gitti ben ayrı gittim

Ben inelim dedim bahçeye bağa
O çekti yolunu kayaya dağa
Birimiz sol yana birimiz sağa
Gönül ayrı gitti ben ayrı gittim

Der Halil edemedim onunla baş
İşimiz gücümüz hep oldu yavaş
Her birimiz bir tarafa çektik baş
Gönül ayrı gitti ben ayrı gittim

IV

Ah şu insan ah şu insan
Daha insan olamadı
İşi gücü savaş ve kan
Vahşetten kurtulamadı

İnsan adını aldı da
Yükselmedi alçaldı da
Öz kardeşine çaldı da
Kin'e kılıç çalamadı

Hâlâ sen ben fark kavgası
Beyaz siyah ırk kavgası
Bitmedi bu kürk kavgası
Kardeşlik kurulamadı

Türlü icat etti ama
Ay, yıldıza gitti ama
Her varlığa yetti ama
Sevgi ile dolamadı

Halil der bu nasıl insan
Yaptığını yapmaz insan
Elinde koskoca cihan
Bulandı durulamadı

V
Dünya bahçe insan bir kuş
Öter acele acele
Yuva kurup hemen bir eş
Tutar acele acele

Hükm-ü ilâhi böyledir
Hilal büyür olur bedir
İnsanoğlu bir meyvedir
Yeter acele acele

Eder iken ümit dilek
Hiç bilmeden olur helak
Devran tekerini felek
İter acele acele

Seneler ömür tireni
Elinde değil fireni
Hemen götürün gireni
Katar acele acele

Âşık Halil bu ne haldir
Bugün elif, yarın dal'dır
Hayat bir kısacık yoldur
Biter acele acele

VI
İstiklâl Harbi'nde biz bu vatani
Kara günler göre göre kurtardık
Etten kale olduk her cihetinde
Göğsümüzü gere gere kurtardık

Padişah yürüyüp düşmanla bile
Kolumuzu bağlamıştı Sevr ile
Hürriyet âşığı bizler azmîle
O bağları kıra kıra kurtardık

Korumakçün sarayını, postunu
Tasdik etti kasıtcının kastını
Dinlemedik biz o düşman dostunu
Başımızı ıra ıra kurtardık

Muhtelif devletler etti ittifak
Anadolu taksim olurken nâhak
Bu davada yardımcımız oldu Hak
Zaferlere ere ere kurtardık

Zaruret içinde düşmüştük sefil
Düşman toplanmağa vermedi mehil
Bir yandan ordumuz bir yandan sivil
Başı başa vere vere kurtardık

Genç ihtiyar bütün koştı hizmete
Kimi asker oldu kimisi çete
Yedi düvel ile yedi cephede
Kanlı cenge gire gire kurtardık

Türk kadını kucağında bebekle
Erzak çekti unutulmaz emekle
Kara barut ile dolma tüfekte
Topa karşı dura dura kurtardık

Cihan ile açılmıştı aramız
Bize bizden başka yoktu çaremiz
Doktorsuz, ilâçsız kendi yaramız
Gömlek yırtıp sara sara kurtardık

Millet fakir para yoktu pul yoktu
Vatan harap vesait yok yol yoktu
Herkes düşman bir tutacak dal yoktu
Kara bahtı yara yara kurtardık

Urfa Antep Maraş Adana'larda
İzmir Eskişehir Karahisar'da
Otuz Ağustos'ta Dumlupınar'da
Başlarına vura vura kurtardık

Gürleyince Atatürk'ün zavuru
Değişti düşmanın hali tavırı
Ankara'yı hedef tutan gâvuru
Akdeniz'e süre süre kurtardık

Aydınlandı gökler o kara sisten
Temizlendi yerler mikroptan pisten
Tutup yakasını Trikopolis'ten
Hesap kitap sora sora kurtardık

Türk milleti bugüne dek cihanda
Görmemiştir ne esaret ne manda
Der Halil'im hainlerin vatanda
Defterini düre düre kurtardık

ŞAVŞATLI ÂŞIK DERYAMÎ (1926–1987)

Asıl adı Dursun Ali Erdoğan olan Âşık Deryamî, 1926 yılında Artvin/Şavşat'ın Arsiyan köyünde doğmuştur. Altı yaşında Kur'an kursuna başlayan Dursun Ali, ailesinin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle ilkokulun dördüncü sınıfından ayrılmak zorunda kalmıştır. On altı, on yedi yaşındayken komşularının kızı Zahide'ye tutulmuş; ancak kızın babası kızı Dursun Ali'ye vermemiştir. Kızın yakın bir köye gelin gitmesi, Dursun Ali'yi derinden etkilemiş, bu aşk onun gurbete çıkmasına neden olmuş, böylece âşıklık serüveni başlamıştır. Bir söylentiye göre Erzurum'da sanatını icrâ ederken edebiyat öğretmeni olan Sıtkı Dursunoğlu, ona hayranlığını "Bu âşık derya mı ne?" sözleriyle belirtmiş, daha sonra da Dursun Ali, mahlas olarak "Deryamî" mahlâsını kullanmıştır. Diğer bir söylentiye göre de Dursun Ali'ye "Deryamî" mahlâsını, Âşık Huzurî vermiştir. Askerliğini yaptıktan sonra çeşitli yerlerde çeşitli işler yapan Deryamî, özellikle kış aylarında kasabaları, köyleri dolaşarak kahvehanelerde saz çalmış, hikayeler anlatmış, kısacası sanatını icrâ etmiştir. 1976'da karısı tarafından ahşap evlerini yakmakla suçlanmış; yargılama sonunda beş yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Sakarya Cezaevi'nde beş yıl yattıktan sonra şoförlük ve pazarcılık yapan Deryamî, 17 Kasım 1987'de vefât etmiştir.

Deryamî irticalen şiir söyleme ustalığıyla, bilinen bir âşıktır. Şiirlerinde, çevresinde gördüğü, yaşadığı olay ve durumları yansıtmıştır. Son derece yalın ve içten bir söyleyişi vardır.

KAYNAKÇA

Nejat Birdoğan, TFA, Ağustos 1963; Nizamettin Onk, Kars İli dergisi, s.22-24, 1966; Hayrettin Tokdemir, Kars İli dergisi, s. 97, 1972; Mehmet Gökalp, TF, Aralık 1982, Artvin Saz Şairleri, 1988; Halil Açıkgöz, TE, Ocak 1988; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I
Hele gelin bana sorun
İli bıraktım giderim
Gönül bahçesinde açan
Gülü bıraktım giderim

Bozdum bahçemi bağımı
Seyret Arsiyan dağını
Ana baba otağını
Dolu bıraktım giderim

Yâr görür mü hayalinde
Beni bu dertli halimde
Sevdiğimin cemalinde
Halı bıraktım giderim

Deryamî bin aşkın atı
Çoktur bu atın sür'ati
Kazandığım saltanatı
Malı bıraktım giderim

II
İnsanı insan eden
Yaşlanınca yaş değil
Hepimiz bir kardeşiz
Kardeşsiz kardeş değil

Doğruluk kalbi pâklar
Sararınca yapraklar
Bu gördüğün topraklar
Hep doludur boş değil

Uçanlar uçtu gitti
Köprüden geçti gitti
Deryamî içti gitti
Ne yazık sarhoş değil

III
Sevilmek ve sevmek ruhun gıdası
İkisinden mahrum koydu yâr bizi
Cehennemden gelse sevgi sedâsı
Atsalar içine yakmak nâr bizi

Doktor ilâç bilse ölmezdi hekim
Kader diyor ben var iken o da kim
Kanun ceza verdi ne yapsın hâkim
Takdirde beklermiş zindanlar bizi

Deryamî der zeval gelmez
Çilesi imtihan böyle boylara
Kâğıt tez git savcı hâkim beylere
Kimse anlamazsa o anlar bizi

IV

Elli beşten sonra belâya düştük
Şu vicdan azabı boynumda yatar
Takdiri bilirken tedbiri şaşar
Bu kurtlanmış fikir beynimde yatar

Evvel görüp sonra düşünden korkma
Hedefini bilen nişandan korkma
Dışardaki yüz bin nisvândan korkma
En büyük düşmanım koynumda yatar

Keşke gençliğimde avlanmasaydım
Bu kız güzel diye aldanmasaydım
Deryamî ne olur evlenmeseydim
O geçen hayaller aynımda yatar

V

Bir saray yaptırıyorum
Kuracağım yer değil mi
Eni sonu bağdaş kurup
Duracağım yer değil mi

O sarayın tapusu yok
Bacası yok kapısı yok
İyice bak hepisi yok
Soracağım yer değil mi

Azmış yeryüzünde durmak
Hele gel sözüme bir bak
Yarama ilâçtır toprak
Süreceğim yer değil mi

Topraktır ezelden ezel
Onda hiç dökülmez gazel
Bütün güzellerden güzel
Göreceğim yer değil mi

Deryamî bırak davayı
Buldum nefsinde havayı
Aşar isen bu Sahara'yı
Varacağın yer değil mi

VI

Nasipten bahseden hocam
Bizlere kuru kurban mı
Sizin nasip pirzola da
Bizimki ekşi ayran mı

İkimiz Adem Havva'dan
Doğmuşuz aynı yuvadan
Sen usandın baklavadan
Bize koca patlıcan mı

İçimdeki bu yarada
Sen orada, ben burada
Sen Paris'te, Londura'da
Bana Artvin Ardahan mı

Doldur kadehi içek de
Getir tarlayı biçek de
Senin sözlerin gerçek de
Benim sözlerim yalan mı

Deryamî sözlerin canda
Bilene derde derman da
Seni doğuran insan da
Beni doğuran hayvan mı

VII
Ucuzluk jetten sür'atli
Tut tutabildiğin kadar
Et oldu yedi kanatlı
Yut yutabildiğin kadar

Fakir hasta düşmüş inler
Kim var ki derdini dinler
Ak günlere kara günler
Kat katabildiğin kadar

Mimar hasta saray bozuk
Verilen emeğe yazık
Deryamî zam sivri kazık
Dürt dürtebildiğin kadar

TANIRLI ÂŞIK YENER **(1928 -)**

Asıl adı Hacı Yener olan Âşık Yener, 1928 yılında Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesine bağlı Tanır köyünde doğmuştur. Hacı Yener ilk okulu köyünde okuduktan sonra, Haruniye-Düziçi Köy Enstitüsü'ne gitmiştir. Burada üç yıl okuduktan sonra üç yıl da Hasanoğlan Köy Enstitüsü'nde okuyarak 1946 yılında sağlık memuru olarak mezun olan Hacı Yener, Afşin bölgesi sağlık teşkilatında görevlendirilmiştir. Daha sonra, önce Kayseri'ye ardından da İstanbul'a tayin

edilen Âşık Yener, otuz yıllık hizmetten sonra 1978’de emekliye ayrılmıştır. 1962’de siyasi bir sebeple görevinden alınarak dokuz ay kadar tutuklu kalmış, yargılama sonucu suçsuz bulunarak görevine dönmüştür.

Şiire okul sıralarında başlayan Âşık Yener’in şimdiye kadar “Afşinli Âşık Yener” (1980), “Değişler Demeti” (1982), ve “Şiirler Demeti” (1992) adlarıyla üç şiir kitabı yayımlamıştır. Şiirlerinden bu güne kadar 96 tanesi Selda, Mahzunî, İsmail Kılıç gibi değişik sanatçılarca bestelenerek plak ve kasete okunmuştur. Yalın bir Türkçeyle yazdığı şiirlerinde çevresinin tabii güzelliklerini, insanların, hayallerini, özlemlerini, aşk, ayrılık, yalnızlık gibi duygularını Cumhuriyete ve Atatürk’e olan sevgisini dile getirmiştir.

KAYNAKÇA

A. Hüseyin Gürbüz, Halk Ozanlarının Sesi dergisi, Aralık 1975; Cemal Akın, Vatan gazetesi, 14 Mart 1978; Erkan Kâmil, TF, Ekim 1982; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Oktay Akbal, Cumhuriyet, 8 Haziran 1983; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Yazdığım kitaplar tüm şiirlerim
Benden milletime armağan olsun
Aydın düşüncemle ak fikirlerim
Benden milletime armağan olsun

Olmadı hayatta neş’em mürvetim
Yalnız başımla hep kaldım yetim
Benim tek sermayem bu tek servetim
Benden milletime armağan olsun

Elbet bir gün ömür nihayet bulur
Lâkin şiirimiz dillerde kalır
İsmim anıldıkça ruhum şâd olur
Benden milletime armağan olsun

Densin ki mezarı şarada aha
Bir dua okunsun bir de Fatiha
Bundan başka lütuf istemem daha
Benden milletime armağan olsun

İstemem ağlanıp yas tutulmasın
Sözlerime başka söz katılmasın
Âşık Yener ismim unutulmasın
Benden milletime armağan olsun

II

Aşkıyla yandığım gül yüzlü yârim
Mavi sular gibi ak da gel bana
Bir bahar mevsimi akşamüzeri
Saçına sümbüller tak da gel bana

Hasretle tutuşur sevdanı çeken
Goncalar kuruyup olmadan diken
Senin hayalinle avunur iken
Şöyle usul usul çık da gel bana

Ölürüm gözlerim seni görmezse
Gönlüm aşk bağından güller dermezse
Eğer annen duyup izin vermezse
Uykuya dalsın da çek de gel bana

Şâdolsun bu gönlüm yeniden yeni
Mestane bakışın mestetsin beni
Âşık Yener kulun özledi seni
Hasretle yollara bak da gel bana

III

Yol ver dağlar ben sılamı özlerim
Varsın gitsin destan olsun sözlerim
Yıllar var ki yollarını gözlerim
Haktan kısmet açılsın da geleyim

Yenik düştüm girdiğim her savaştan
Ben yurduma hasret kaldım bu yaştan
Gövcebel'e bahar gelsin yamaçtan
Lâle sümbül saçılınsın da geleyim

Gulman çayı aksın aksın yorulsun
Afşin ovasının bahtı durulsun
Beş direkli çadırları kurulsun
Yaylalara göçülsün de geleyim

Çıkmaz oldu yüreğimden sızılar
Çimen dolsun düz ovalar yazılar
Âşık Yener kara kaşlı kuzular
Anasından seçilsin de geleyim

VI

Felek vurdu gam yükünü
Taşıyorum gurbet elde
Menzilim yok durağım yok
Koşuyorum gurbet elde

Bahtımdaki siyah perde
Açılmadı hiçbir yerde
Günden güne türlü derde
Düşüyorum gurbet elde

Kör gezerim göre göre
Düşe kalka elli kere
Kimsem yok ki yol göstere
Şaşıyorum gurbet elde

Âşık Yener bağrım taşlı
Doğmuşum belalı başlı
Hiç gülmedim gözüm yaşlı
Yaşıyorum gurbet elde

V
Kabarıp taşı da sabır taşımız
Doldu kabı almaz oldu n'eyleyim
Yuvası bozulan gönül kuşumuz
Uçtu karar kılmaz oldu n'eyleyim

Kara günler yakar oldu özümüz
Mahpus düştük kime geçer sözümüz
Her gün şaka sohbet gülen yüzümüz
Aylar geçti gülmez oldu n'eyleyim

Çaldım bıçağımı kendi etime
Kırıldı umudum döndüm yetime
Günde üç-beş kere ziyaretime
Gelen dostlar gelmez oldu n'eyleyim

Gene tüter oldu gözümde sılam
Kalbimde köz oldu dilimde kelâm
Gönül umar idi bir kuru selâm
Hiç kimseler salmaz oldu n'eyleyim

Su içtiğim ağca taşlı pınarlar
Etrafına garip kuşlar konarlar
Nere varsak mecnun deyi kınarlar
Akıl başta kalmaz oldu n'eyleyim

Âşık Yener geçmez oldu modamız
Ele kaldı beyler konan odamız
Yazıcıoğlu Osman Ağa dedemiz
Şimdi kimse bilmez oldu n'eyleyim

VI

Dertlerin en büyüğüdür
Parasızlık parasızlık
Gam düzünün höyüğüdür
Parasızlık parasızlık

Kaplere hüznü dağıtır
Ezer un gibi öğütür
Anayı kızdan soğutur
Parasızlık parasızlık

Olacak işi öldürmez
Hastaya ilaç aldırılmaz
Ekmeğe bilsen aş buldurmaz
Parasızlık parasızlık

Ne zevkli ne işman eder
Dostun ile düşman eder
Doğduğuna pişman eder
Parasızlık parasızlık

Ne oynatır ne güldürür
İsmin defterden sildirir
On beş yıl evvel öldürür
Parasızlık parasızlık

Âşık Yener mecnun gene
Bugünü uymuyor düne
Kocattır günden güne
Parasızlık parasızlık

VII

Bize ecdat yâdigârı
Ben yurdumu çok severim
Kalbimin gönlümün varı
Ben yurdumu çok severim

Haritada durur resmi
Her ülkeden üstün cismi
Türkiye'dir güzel ismi
Ben yurdumu çok severim

Ovası bağ dağları kar
Anamdan çok sevgisi var
Batıdan Doğuya kadar
Ben yurdumu çok severim

Bizler arı kendi petek
Nimet verir etek etek
Güneyinden kuzeye dek
Ben yurdumu çok severim

Yağmur yağar coşar çayı
Cennet olur bahar ayı
Anadolu Trakya'yı
Ben yurdumu çok severim

ÂŞIK DİVANİ (1928 -)

Asıl adı Zülfikar Akgün olan âşık Divanî, 1928 yılında Tekirdağ/Tepeköy ilçesinin Mürefte kasabasına bağlı Tepe köyünde doğmuştur. Ailesi, Balkan Savaşı (1912) sırasında Rumeli'de Vardar bölgesinden göçerek Türkiye'ye gelmiştir. Zülfikar Akgün, ilkokulu bitirmiştir. On yedi yaşında Bursalı bir kıza tutulmasıyla saza, söze heves etmiş; çevredeki âşıklarla tanışarak onlara katılmış, yurdun pek çok yerini dolaşmış, 1950 yılında İstanbul'a yerleşmiştir. 1960 "Âdemin Sırrı" adlı ilk kitabını yayımlayan âşık, katıldığı bir çok etkinlikte dönemin ünlü âşıklarıyla tanışma ve yarışma fırsatı bulmuştur. 1969 yılından itibaren Konya Âşıklar Bayramı'na katılan Zülfikar Akgün, birçok başarı elde etmiştir.

İlk şiirlerinde aşk, ayrılık, hasret temalarına yer veren Zülfikar Akgün, daha sonra tarih, kahramanlık Cumhuriyet ve Atatürk temalarını işlemeyle dikkat çekmiştir. Son dönem şiirlerinde ise, dine, tasavvufa, ahlâkî konulara yönelmiştir. Zülfikar Akgün, sırasıyla "Âdemin Sırrı" (1960), "Sırr-ı Hakikat" (1962), "Âşık Zülfikar Divanî'den Şiir ve Deyişler" (1969), "Sev Dedi Bana" (1971), "Sen Seni Tanı" (1971), "Barış Çağrısı" (1980), adlı şiir kitaplarını yayımlamıştır.

KAYNAKÇA

Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Nisan 1971; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Feyzi Halıcı, Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk, 1981; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I
Vatan için boz atlara atlayıp
Hücumlarda düşman kıran biz olduk
Cumhuriyet bayramını kutlayıp
Elli sene evvel kuran biz olduk

Vatan için Sakarya’da vuruşan
Şehit olmak için önde yarışan
Kılıç elde Akdeniz’e erişen
Zalimlere hesap soran biz olduk

Vatan için demokrasi kuruldu
Milyonlarca Türkün fikri soruldu
Oy dediler seçim mührü vuruldu
Meclislere zinde giren biz olduk

Vatan için barış yolu seçerim
Gençliğimle birlik andı içerim
Çok yakında elliye de geçerim
Kırk milyona bugün varan biz olduk

Vatanıma çatanlara kızarım
Saldırının fiyakasını bozarım
Divanî’yim destanımı yazarım
Tarihlere kıymet veren biz olduk

II

Haktan geldik hakka doğru açılmış
Gidiyor dostlarla yolumuz bizim
Dört kapıdan birer birer geçilmiş
Divanlarda irfan ulumuz bizim

Dört milyar âdemiz ayırımız yoktur
Varımız bir vücut ruhumuz tektir
Dört kitap bizimdir yolumuz haktır
Peteğe bal işler dilimiz bizim

Beş kıta üstünde rızığımız cana
Can cana diyerek geldik cihana
Cihanın içinde kıymeti şana
Vermeyiş fezada ilimiz bizim

Divanda, Divanî işte divanlar
Açılmış konuşur ârifler anlar
Söz eden söz ehli dinleyen canlar
Kendine kul olur kulumuz bizim

III

İnancın olmazsa aşkın dalına
Gönülden gönüle gezemezsin sen
Kovanda peteği arı balına
Gelmeden şiiri dizemezsin sen

Her yanın altınla mücevher olsa
Dünyanın ziyneti üstüne dolsa
Elinden tutanın ummana dalsa
Dibini bulursun yüzemezsin sen

Çekemez yükünü onu da alır
Derinden yükselen bir seda kalır
Hatıra defteri aşkınız olur
İsminiz okunur gezemezsin sen

Divanî, sevgilin olursa sade
Aşk ile içilir baharda bâde
Bardağa taşıran damla ziyade
Gelse de sırrını çözümezsin sen

IV
Güzel seni seviyorum deyince
Divan yatak bir de ev dedi bana
Âşıklığın hırkasını giyince
Ruhum senin gel de sev dedi bana

Elim sazda saçlarına eremem
Gözlerini kirpiğinden göremem
Bir canımdan gayrisini veremem
Âşık yine sözün tav dedi bana

Divanî der serde seni bulursan
Varlığınla bende benim olursan
Aşk oyunu başlamalı kalırsan
Gelenleri hemen sav dedi bana

V
Sevdiğinden ayrı düşmüş âşığı
Dinle hele Hakk'ı nice çağırır
Parlamadan yanan gönül ışığı
Dilde gezer on bir hece çağırır

Bir bakışta indi benim özüme
Renk getirdi tende beyaz yüzüme
Sevem dedim aldırmadı sözüme
Ayrı düştü şimdi hoca çağırır

Bir dili var bülbül gibi ötüşür
Gözlerinin şavkı kalbe yetişir
Ateş düşer gönül tende tutuşur
Söndürecek bir tek Yüce çağırır

Divanî'yi sorma nice seslenir
Gözden akan yaşla dide ıslanır
Kucağında telli saza saylanır
Güllü diye gündüz gece çağırır

MEVLÛT İHSANÎ (1928 -)

Mevlüt Şafak İhsanî, 15 Nisan 1928'de Kars/Sarıkamış'ın Bardız kasabasına bağlı Kaynak (Çermik) köyünde doğmuştur. Babasının adı Seyfullah, annesininki ise Gülizar'dır. İlkokul üçüncü sınıftayken arkadaşlarıyla kırdı buldukları eski bir mermiyi kurcalarken merminin patlaması sonucu gözlerini ve sağ elinin üç parmağını kaybetmiştir. Köylerinin imamından ders alan Mevlüt, ayrıca Kur'an okuyan kişileri dinleyerek hafızlık öğrenir. On üç on dört yaşlarında komşularının kızı Sakine'ye âşık olmuştur. Bu dönemde gördüğü bir rüya sonunda irticalen şiir söyleyebildiğinin farkına varan Mevlüt, saz çalmaya heves etmiştir. Boyalı köyünden Alişan adlı birinden saz dersi almış, diğer yandan köylerine gelen âşıkları da dinleyerek saz ve söz sanatını geliştirmeye çalışmıştır. Kör oluşu nedeniyle sevdiği kızla evlenmesi mümkün olamaz. Bu duruma çok üzülen amcasını kızı Sırma, ailesinin karşı çıkmasına rağmen Mevlüt'le evlenir. Yirmi beş yaşındayken rüyasında Alvar imamı Mehmet Lütfü Efendi'yi görür. Mehmet Lütfü Efendi, Mevlüt'e büyük bir kap şerbet sunarak "Ben sana veriyorum, sen de halka dağıt" der. Gördüğü bu rüyadan etkilenen Mevlüt, Erzurum'a gelerek Mehmet Lütfü Efendi ile görüşür ve rüyasını ona anlatır. Mehmet Lütfü Efendi, Mevlüt'e "İhsanî" mahlâsını verir. O günden sonra sazını ve sözünü geliştiren İhsanî, âşık toplantılarının vazgeçilmez bir üyesi olmuş; katıldığı yarışmalarda birçok başarı elde etmiştir.

Mevlüt İhsanî, irticalen şiir söylemedeki ustalığı yanında hikaye tasnif etmesiyle de tanınmış bir âşıktır. Kürşat Bey, Seyfettin Çavuş ile Filiz Hanım, Cefâkâr ile Zülfüsiyah, Ülker Sultan, Mahide ile Nizam, Zafer ile Mahfiruz, Sail Bey, Bedri Sinan ile Mahperi, Küçük Ali ile Züleyha, vd. tasnif ettiği hikâyelerden bazılarıdır. Diğer yandan Ormanlar, Lâle Köşkü, Sihirli Mendil gibi oyunların da yazarıdır. Mevlüt İhsanî'nin başka bir özelliği de âşıklık geleneğinin devam etmesi yönündeki gayretleridir. O, birçok çırak yetiştirmiştir; ki Nuri Çırağî, İhsanî Yavuzer, Mehmet Hünkarî, Rahim Baykara, Âşık Halis, Kenan Sağır, Erol Şahiner, Mustafa Aydın onun yetiştirdiği âşıklardır.

Şiirlerinde genel olarak din, ahlâk, aşk, gurbet, hasretlik, tabiat, yurt sevgisi ve çeşitli toplumsal sorunları konu edinen Âşık Mevlüt İhsanî'nin dili günlük konuşma dilidir. Bu güne kadar beş tane plak ve yirmi tane de kaset çıkarmıştır. Şiirlerini topladığı Çağlayan Dere adlı kitabını da 1990 yılında yayımlamıştır.

KAYNAKÇA

Mehmet Şabanoğlu, Çamlıbelde, 23 Eylül 1955; Nejat Birdoğan, TFA, Ağustos, 1964, Kasım 1965; Mehmet Gökalp, TFA, Mart 1966; Cemalettin

Şenocak, Tarla, Ekim 1967; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Mayıs 1970; İhsan Hınçer, TFA, Mayıs 1972; Ümit Kaftancıoğlu, Yeni Ortam gazetesi, 29 Mayıs 1973; Hasan Özunal, Karaman'da Uyanış gazetesi, 8 Haziran 1974; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Feyzi Halıcı, Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk, 1981; İsa Oğuz, Karaman'ın Sesi gazetesi, 29 Kasım 1985; Mehmet Serdar Özdemir, Erciyes, Ocak 1985; Gürsoy Solmaz, Halkın Sesi gazetesi, 14 Şubat 1985; Doğan Kaya, Şairnameler, 1990; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Dilaver Düzgün, MF, s. 14, Yaz 1992, Aşık Mevlüt İhsanî, 1997; Mustafa Cemiloğlu, MF, s. 51, 2001; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

Bin üç yüz kırk dörtte geldim anadan
Yazdırdılar tarih ile yılımı
Dokuz ay bir sene geçti aradan
Mevlâ yürü dedi açtı dilimi

Çiçek gibi yavaş yavaş büyüdüm
Adım adım korka korka yürüdüm
Anam babam nazarından bir idim
Beslerdiler çabuk açsın gülümü

Üç yaşımda bilmez hata işlerdim
Beş yaşımda ahbabımı taşlardım
Yedisinde okumaya başladım
Bilmez idim kaderimin dalını

İki yıl okulda verdim başarı
Asla arkadaştan kalmazdım geri
Okul petek oldu ben oldum arı
Çalışırdım çabuk yapam balımı

Henüz seçmemiştim sağ ile solu
Verdiler elime bomba kapsolu
Ansızın patladı bilmedim dolu
Yaktı gözlerimi kesti elimi

Anam kayalara çaldı özünü
Fakir idi tutan yoktu sözünü
Ay geçmeden ak bürüdü gözümü
On yaşımda zindan etti yolumu

On üç on dördüne girince yaşım
Nice kazalara çok değdi başım
Gelmezdi yanıma yâren yoldaşım
Ahbaplarım sormaz oldu halimi

On yedide yavaş yavaş saz çaldım
Gani devam ettim gani az çaldım
Yirmisinde bir ustadan ders aldım
Derdim ile ayar ettim telimi

Yirmi birde açtı kaderim Suphan
Lâkin evlenmemde çok oldu fîgan
Kalkmadı başımdan bir zaman duman
Kaynanadan nice gördüm zulümü

Mevlit İhsan'yim geçti çağlarım
Fidan idim bâr vermedi bağlarım
Yusuf muyum zindanlarda ağlarım
Felek eğdi doğrultamam belimi

II

Ben bir bülbül idim dostun bağında
Ötmeyi bekledim gül üzdü beni
Ermedim murada taze çağında
Okşadı yabancı el üzdü beni

Herkes bir derdine ah çeker ağlar
Bülbülsüz goncalar sahipsiz bağlar
Koyunsuz yaylalar çiçeksiz dağlar
Sam vurdu kuruttu yel üzdü beni

Yaralarım doksan dokuz yüz oldu
Hasret yaktı beni bağrım köz oldu
Demedim çürüdüm dedim söz oldu
Her ağzın sitemi dil üzdü beni

Bilmez iken bu sevdâyı kınadım
Âşık oldum talihimi sınıdım
Çalkandım çırpındım kırık kanadım
Çıkamam kenara göl üzdü beni

Bu dertlere toprak oldum dayandım
Erken doğdum amma pek geç uyandım
Deli gibi diyar diyar dolandım
Aslı Kerem gibi yol üzdü beni

Bugün sevdiğimden aldım bir nişan
Alır muradını yâre kavuşan
Gözleri kan ağlar zülfü perişan
Dökülmüş gerdana tel üzdü beni

Mevlit İhsanî'yi düşürdü gama
Hasretlik yerleşti her bir âzama
Bugün nazlı yârdan aldım bir nâme
Üstünde gözyaşı pul üzdü beni

III

Aşk ehlini deli sanma
Her âşıkın bir âhı var
Âşık ol aşktan usanma
Gıyap etme günahı var

Başı duman dağlar âşık
Gazel dökmüş bağlar âşık
Güldüğü an ağlar âşık
Bahtımızın siyahı var

Âşık kına yakınır mı
Bozuk yazı okunur mu
Sizde bu mal dokunur mu
Bizde sitem tezgâhı var

Bin üç yüz kırk dördtür senem
Oymak oymak oldu sinem
Dertli Mevlit İhsan benim
İhsan'ın Güllüşah'ı var

IV

Açma tabip yaralarım değme bana dokunma
O yar vurmuş hançerini aksın kana dokunma
Dünyaya emsal tutarım zülfünün her telini
Yıkma gönül sarayını Süleyman'a dokunma

İnsanoğlu kudretin yazısız kitabıdır
Yeryüzünün yıldızıdır mahlukun mehtabıdır
Gönüller Kâbe'ye benzer Hak onun mihrabıdır
Yıkma gönül tamir olamaz sen insana dokunma

Mevlüt'ü meftun eyleyen mim aşkının badesi
Göz yaşımın arzuhali dilimin ifadesi
Âşık olan ta ezelden bir yarin amadesi
Ey Azrail al canımı sen canana dokunma

V

Sevgilim gül gönder gül yanağından
Derip koklayacak el var içimde
Gönül yaylasından sine dağından
O yar gelsin geçsin yol var içimde

Yüreğim yaralı ciğerim yanık
Gündüz hayal ile gece uyanık
Gözyaşlarım damla damla bulanık
Akar Tuna nehri Nil var içimde

İhsanî kurbandır sevdiği dostu
Gayet fedakârım ben bu hususta
Aşkın arasında gönüldür posta
Makine zarf kağıt pul var içimde

VI
Dikkat et sözüme ey aziz kardeş
Çiçektir çimendir gülşendir kadın
Odur her sahada yaptırın savaş
Ateştir kevserdir mercandır kadın

Onsuz insan olmaz yuva oluşmaz
Bağban da çalışmaz bülbül de ötmez
Onsuz kimse maksadına kavuşmaz
Hayatta en büyük kaptandır kadın

Ateş gibi gönülleri yakışı
Sudan berrak olup ruha akışı
Tatlı nezaketi şahin bakışı
Hoş ahu gözlüdür ceylandır kadın

Kadın, yavrusuna anadır kadın
Analık vasfıyla geldi cihana
Anadan doğmuştur bak Süleyman'a
Dibi görünmeyen ummandır kadın

Bütün insanlığın temeli senden
Akıllı da senden deli de senden
Sıvacı da senden vali de senden
Tahta hükmeyleyen sultandır kadın

Gel Mevlüt İhsanî düşme inadan
Rüstem'ler Ali'ler gelmez mi yadan
Fatih'ler Kemal'ler doğdu anadan
Her türlü yaraya dermandır kadın

ÂŞIK HASRETİ (1929-2001)

Asıl adı Sadi Değer, olan Hasretî, 1929 yılında Kars/Susuz ilçesinin İncesu köyünde doğmuştur. Babası Karapapak Türklerinden Mustafa, Tiflis'in Işıklı köyünden 1922 yılında kaçarak Türkiye'ye gelmiştir. Hasretî, çocukluğundan

başlayarak çevredeki âşıkları ilgiyle dinlemiş, onlara öykünerek türküler söylemiştir. Rüyasında aşk badesini içmiş, babası durumu farkederek oğluna bir bağlama almış, böylece Hasretî'nin âşıklık serüveni başlamıştır. On yedi yaşında ilk evliliğini yapan Hasretî, çocuğu olmayınca ikinci defa evlenmiş ve bu evlilikten çocukları olmuştur. 1969 yılında Kayseri'ye göçen Hasretî, aynı yıl Konya âşıklar Bayramı'na katılmış, "leb değmez" (dudak değmez) ve atışma dalında ödül kazanmıştır. Âşık Hasretî, radyo programlarına katılmış, senaryosunu kendisinin yazdığı "Köse Emmi" adlı filmde oynamıştır. Hasretî, 2001 yılında vefât etmiştir.

Şiirlerinde aşk, ayrılık, gurbet gibi âşık şiirinin geleneksel temaları yanında din, ahlâk, Türklük, yiğitlik, kahramanlık, Atatürk, Cumhuriyet, Kıbrıs konularına da yer vermiştir.

KAYNAKÇA

Yavuz Bülent Bakiler, Karşlı âşık Hasretî, 1976; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Feyzi Halıcı, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Harmanını dağ başında ters yele
Savuranlar savursunlar bakalım
Dipsiz tencerede serçe budunu
Kavuranlar kavursunlar bakalım

Kimi gezer eda ile naz ile
Kimi de dolanır binbir poz ile
Erciyes dağını çuvaldız ile
Dev'renler devirsinler bakalım

Kimi almış etrafına çeteyi
Kiminin evinde yoktur kepeyi
Şimdi de giydiler mini eteği
Kıvıranlar kıvırsınlar bakalım

Hasretî sen haktan kesme gümanı
Mümin olan bilir dini imanı
Bir satta yetmiş iki dümeni
Çevirenler çevirsinler bakalım

II

Aşkın devrânına düçâr olalı
Cânânı da gördük canı da gördük
Sadıkların sofrasında kalalı
Şöhreti de gördük şanı da gördük

Leylâ'dan Mevlâ'ya giden yol burda
İnci mercan aranır mı nalburda
Biz dünyayı seyreyledik kalburda
Uzunu da gördük, eni de gördük

Veysel Karâni'ydi bizim beyimiz
İçimizde eksik olmaz iyimiz
Bazen bizi çarptı tuz ekmeğimiz
Yüzü insan, soyu cini de gördük

Bir düğüm var Hasretî'nin dilinde
Can versem of demem hakk'ın yolunda
Erler meydanında, mürşit elinde
Kılıcı da gördük kını da gördük

III
Bağdat ne ki orda mesken ettiniz
Uç turnam uç eski çağlara doğru
Bir de Mecnun sahrasına uğrayın
Ferhat ülünk vuran daplara doğru

İnin Fuzulî'nin diyârlarına
Ses katın Yunus'un âh u zârına
Selam söyle Emrah'ların pirine
İrşadî'yle inin bağlara doğru

Bir de Seyranî'ye uğrayın bari
Karac'oğlan terketti mi diyârı
Dadaloğlu bozmamış mı çadırı
Çevirmiş yönünü dağlara doğru

İbrahim Hakkı mı kaldı dünyada
Mansur, Ene'l Hak da var mı künyede
Mevlâna'yı ziyaret et Konya'da
Şem'î gözyaşlıdır ağırlara doğru

N'ola turnam bir de şarka dönesin
Erzurum'da Sümmanî'ye inesin
Çıldırılı Şenlik'e çok güvenesin
Kısır dağlarından çığlara doğru

İlim serhat ili serin bir yayla
Asırlar boyunca dert olmuş böyle
Hasretî'den bol bol selamlar söyle
Kalbi sadık olan çağlara doğru

IV

İnsanoğlu sabah gününe benzer
Akşam olmuş güneş batıyor gibi
Vardım mezarlığı bol bol seyrettim
Sanki koyun kuzu yatıyor gibi

Döndüm baktım insandaki devrana
Öz aklınca boyun eğmez fermana
Ağa ile çoban yatar yan yana
Dedikoduları bitiyor gibi

Hasretî der bu da böyle ne imiş
Mutlaka son menzil musalla imiş
N'ola giden bir de geri gelseymiş
İnsanın burnunda tütüyor gibi

IV

Senlik benlik güden ey insan oğlu,
Bir tek "Adem" bunun kökü değil mi?
Siyah beyaz erkek dişi ne varsa,
Bunlar birbirinin eki değil mi?

Balçıktır cesedin, nurdandır başın,
Bir mahlukta var mı benzerin, eşin
Melek'ten üstünsün şöyle bir düşün
Canlılar içinin teki değil mi?

Hasretî böyledir, Hakk'ın fermanı
Bir rüyadır bu cihanın meydânı
Yüzbinlerce meşekatın kurbanı
Kafasızlığının yükü değil mi?

V

Kader torbasından seni alsaydım
Elim yâr elinde köle olsaydım
Sevdiğimle mağarada kalsaydım
Asla gam yemezdim tövbeler olsun

Çoban olsam dağda koyun güderdim
Akşam güle güle köye giderdim
Yavan ekmek yesem bayram ederdim
Derdim var demezdim tövbeler olsun

Hasretî'yim her gelene sorardım
Kâtip olsam ikrarımda dururdum
Seveni sevene yazar verirdim
Bir can incitmezdim tövbeler olsun

VI

Baharı bekleyen yaralı bülbül
Gül üstüne rahmet yağar sabreyle
Karanlık gecenin bir gündüzü var
Gün doğmadan neler doğar sabreyle

Düşdüm sonu tükenmeyen bir yola
Oldun kara talih başma belâ
Yerlere göklere sığmayan Mevlâ
Kulunun kalbine sığar sabreyle

Ey Hasretî okudun mu küneyi
Atalar da böyle savdı dünyayı
Arayan Mevlâyı azan belâyı
Herkes ettiğini bulur sabreyle

MİHNETİ (1929-)

Asıl adı Vehbi Polat olan Mihnetî, 1929 yılında Erzurum/Şenkaya'nın Geziler köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde bitiren Vehbi Polat, Kars Cılavuz Köy Enstitüsü'ne girmiş; buradaki öğrenciliği sırasında âşık şiirini ve âşıkları tanıma yönünde bol bol okumuştur. Enstitüden mezun olduktan sonra Erzurum / Karayazı'nın Söylemez köyünde öğretmenliğe başlamıştır. 1959'da askere giden Vehbi Polat, askerlik dönüşü Tokat/Turhal ve Ortaköy ilçelerinde öğretmenliğe devam etmiş, 1974'te emekliye ayrılmıştır. Emekli olduktan sonra Ankara'ya yerleşmiştir.

Mihnetî, genel olarak halk şiirinin geleneksel temaları dışında şiirlerinde daha çok sosyal temalara yer vermiş; Atatürkçülük, adalet, ülkenin içinde bulunduğu anarşi, terör, vb. durumlar gibi siyasî konuları işlemiştir. Şiirlerinde şekil olarak halk şiiri geleneğine bağlı kalan Mihnetî, içerik olarak geleneğin dışında ürünler vermiştir. Şiirlerini "71'in İniltisi" (1974), "Emekçinin Türküsü", (1979), ve "İnsanca" (1989) adlı kitaplarında toplamıştır.

KAYNAKÇA

Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; Hikmet Altınkaynak, Yeni Ortam gazetesi, 27 Haziran 1975; Hasan Hüseyin, Çarık dergisi, Haziran-Temmuz, 1977; Nebi Dadaloğlu, Vatan gazetesi, 7 Ağustos 1977; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Mehmet Kemal, Cumhuriyet gazetesi, 25 Aralık 1989; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993; Şükrü Günbulut, Berfin Bahar dergisi, s. 57, 2002.

I

Yârimin ağzında diş sırasını
Bu sabah açılmış gül zannederim
İki memesinin tam arasını
Kalbime gidecek yol zannederim

Konuşur ağzını ballandırarak
Yürür bedenini sallandırarak
Dağıtır saçını tellendirerek
Savurur yüzüme yel zannederim

Kara kaş altından dikine bakar
Kirpiğin ok eder bağrıma sokar
Sıcacık nefesi ruhumu yakar
Kavurur bedenim kül zannederim

Bazı kez şen olur yerinde durmaz
Bazı kez dalgındır akıl sır ermez
Mihnetî'den kaçır asla yüz vermez
Tanımaz hiç beni el zannederim

II

Sana gönül veren dostu tepersin
Emeğin sömüren eli öpersin
Onlar nutuk atar sen el çırparsın
Ne için koca dev dersem gücenme

Nasırlı ellerin patlak patlaktır
Hele bir düşünsen derdin kat kattır
Bu böyle giderse işin berbattır
Dön geri koca dev dersem gücenme

Kabine bir yana meclis bir yana
Yıllardır gelirsin hep bu oyuna
Yok bir güç çıka da seni savuna
Seçmedin koca dev dersem gücenme

İç yatırım güvenceni eritir
Dış yatırım gelir suyun kurutur
Döner bu dolaplar seni yürütür
Bilmezsin koca dev dersem gücenme

Mihneti'yim bunca söylerim sana
Kulak ver sözüme gel inan bana
Çiğnetme hakkını çık şu meydana
Korkma ha koca dev dersem gücenme

III

Bir taş daha düştü yaş duvarımdan
Duvarın suçu ne, taş bozuk bozuk
Yüreğim sızılar gözlerim ağlar
Gözlerin suçu ne yaş bozuk bozuk

Deli gibi çağlar idim duruldum
Menzilime ulaşmadan yoruldum
Gerçekten el çektim düşe sarıldım
Gerçeğin suçu ne düş bozuk bozuk

Saçlarım ağardı yağan kar değil
Görüşüm daraldı gözüm kör değil
İşlerim karıştı şansım yar değil
Şansımın suçu ne iş bozuk bozuk

Doluya sığmadım boşa koydular
Kuruya basmadım yaşa koydular
Severdim karayı kaşa koydular
Karanın suçu ne kaş bozuk bozuk

Mihnetî gülmedi bir ömür boyu
Önü engel dolu, arkası kuyu
“Aş1 pişmiş” diye katmazlar suyu
Katmanın suçu ne aş bozuk bozuk

IV

Kırık yılın birinde iki laf etsem
Düşer dilden dile, bir kem söz olur
Ömrümde bir tek gün murada yetsem
Geceler kısılır, sabah tez olur

Şu evrenin baharında yazında
Gezemedim ovasında düzünde
Bir fidanım olsa dünya yüzünde
Göğhermeden gazel düşer güz olur

İnsan gibi insanlığı boylasam
Hakkı hak sayarak doğru söylesem
Vatana hizmeti amaç eylesem
Bilinmez emeğim uçar toz olur

Mihnetî`yim değişmedim ne isem
Kötülük bilmedim iyiliktir yasam
Herkesi dost bilip fikrimi desem
Sözüm batar ucu sivri biz olur

V

İnsan oğlu sana birkaç sözüm var
Beri dönüp kulağını açarsan
Ne işinde ne malında gözüm var
Adam olup insanlığı seçersen

Yeme kul hakkını ateştir nardır
Ayrırma milleti hepisi birdir
Kötünün yanında iyi de vardır
Enine boyuna ölçüp biçersen

Çürük yere bina kurma yıkılır
Sakın zalim olma canın yakılır
Kan olur ağzından bir gün dökülür
Haramı helâla katıp içersen

Yalan katma sohbetine sözüne
Leke sürme benliğine özüne
Dostun düşman olur bakmaz yüzüne
Mertlik meydanından dönüp kaçarsan

Beylik satıp it gününde yaşarsın
Aslın belli daha niye şişersin
Gün olur ki tökezlenir düşersin
Böbürlenip yücelerden uçarsan

Gücenmesin komşuların dilinden
Sakın şaşma insanlığın yolundan
Dar gününde kimse tutmaz elinden
Ey' gününde hatır kırıp geçersen

Der Mihneti bir karara varasın
El içinde alını açık durasın
Sorulunca doğru hesap veresin
Günün gelip bu dünyadan göçersen

HÜSEYİN KAÇIRAN (1929-)

Hüseyin Kaçiran, 1929 yılında Adana'nın Nacarli köyünde doğmuştur. Köken olarak ailesi Sivas/Gürün'ün Yuva köyünden Adana'ya gelip yerleşmiştir. Hüseyin Kaçiran, ailesinin içinde bulunduğu şartlar nedeniyle okula gidememiş, okuma-yazmayı askerlikte öğrenmiştir. Askerlik dönüşü iş bulmak umuduyla Adana'dan ayrılarak İstanbula gelen Hüseyin, çeşitli işlerde çalışarak geçimini sağlamıştır.

Şiirlerinde, yaşadığı sıkıntıları, umut ve umutsuzlukları, çevresinde gördüğü insanların dertlerini, haksızlıkları sade bir Türkçe ile dile getirmiştir. Şiirlerini “Merhaba Dostlar” (1966) ve “Anadolu’nun Çilesi” (1971) adlı kitaplarında toplamıştır.

KAYNAKÇA

Serpil Savcıoğlu, Yeni Ortam gazetesi, 15 Ocak 1974; Nebi Dadaloğlu, Vatan gazetesi, 1 Nisan 1977; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Dünyanın tadını alamadım ben
Gam kasavet boyu aştı gidiyor
Her zaman ağladım gülemedim ben
Günüm ızdırapla geçti gidiyor

Hele bakın şu anamın işine
Dünyaya getirmiş beni boşuna
Kimse bakmaz gözlerimin yaşına
Bahar seli gibi taştı gidiyor

Engeller koymaz ki muradım alam
Saymakla tükenmez hasılı kalam
Toprağım yoktur ki köyümde kalam
Yolum gurbet ile düştü gidiyor

Bir güzeli sevmiş idim bir ara
O da yüreğime açtı bir yara
Dedi ki yoluna yürü fukara
Bakmadı yüzüme kaçtı gidiyor

Şu koca vatanda yerim dar idi
Gece gündüz işim ahuzar idi
Derler bizim bir Kaçıran var idi
O da bu dünyadan göçtü gidiyor

II

Yoksulluğun kahrı zordur
Çekemiyom, nasıl edem
Bir dost bulup da derdimi
Dökemiyom, nasıl edem

Nasıl edeceğim şaştım
Usandım canımdan geçtim
Izdırap gölüne düştüm
Çıkamıyom, nasıl edem

Kime vereyim dilekçe
Yoksulluk bir demir ökçe
Koluma vurdu kelepçe
Sökemiyom, nasıl edem

Kimdir bizi böyle eden
Gurbet ile düştüm neden
Toprağım yoktur bir fidan
Dikemiyom, nasıl edem

Şu düzenin hilesini
Kaçran'ın çilesini
Yoksulluğun kalesini
Yıkamıyom, nasıl edem

III
Ruhumda bir sıkıntı var
Gitsin diyom gitmiyor ki
Yoksulluk başıma belâ
Bitsin diyom bitmiyor ki

Bilemiyom, nasıl etmek
Düşünüyom, nere gitmek
Beş nüfusa bir tek ekmek
Yetsin diyom yetmiyor ki

Yoksulluk yüreğim dağlar
Elimi kolumu bağlar
Yavru ekmek diye ağlar
Yatsın diyom yatmıyor ki

Uyutur dede hocası
Şehirli köyün ağası
İşçi, köylünün bacası
Tütsün diyom tütmüyor ki

Kaçıran'ım sönmez aşkım
Avare geziyom şaşkın
Bugün sazım bana küskün
Ötsün diyom ötmüyor ki

IV
Ötme bülbül ötme gel yeter gayrı
Gönlüm ta derinden yaralandı oy
Hem sıladan hem de yârîmden ayrı
Bağrım bölük bölük paralandı oy

Sen gülünden ben köyümden ayrıldım
Yokluk ateşine yandım kavruldum
Bir yel esti gurbet ile savruldu
Uzadı yollarım aralandı oy

Sana avcı düşman, bana ağalar
Viran oldu bizim bahçeler, bağlar
Senin yavrun benim sevdiğim ağlar
Neden bu bahtımız karalandı oy

Eşinden mi ayrıldın nedir feryadın
Güle mi kavuşmak yoksa muradın
Neden Garip Kaçıran'a uğradın
Derdim dağlar gibi sıralandı oy

V
Doldur meyhaneci bir daha doldur
Beş lira borç aldım paralıyım ben
Dolusunu getir boşunu kaldır
Bugün sabahçıyım buralıyım ben

Alem zevkten içer ben de kederden
Bu yoksulluk miras kaldı pederden
Dosttan ayrılmak da varmış kederden
Ne kadar talihi karalıyım ben

İçip içip sarhoş olmak istiyom
Sızıp bir köşede kalmak istiyom
Ağlamayı değil gülmek istiyom
Şu düzen elinden yaralıyım ben

Aman meyhaneci doldur ver bana
Bugün içeceğim ben kana kana
İsmim Kaçıran'dır söyleyim sana
Bütün dertlilerin kralıyım ben

HÜSEYİN ÇIRAKMAN (1930-)

Hüseyin Çırakman, 1930 yılında Çorum/Sungurlu'nun Körkü köyünde doğmuştur. Köylerinde okul olmadığından okula gidememiştir. Okuma-yazmayı yakınlarının yardımı ve kendi çabalarıyla öğrenen Hüseyin, daha sonra dışarıdan bitirme sınavlarına girerek ilkokulu bitirmiştir. Küçük yaşlarda köylüsü Nesimi Caferi ve Cevher Baba'dan saz çalmayı öğrenen Hüseyin, onn beş yaşındayken bir kıza aşık olmuş, başlık parası yüzünden evlenememiştir. Bir süre sonra

babasının ve sevdiği kızın ölmesi üzerine zor günler geçirmiş, acısını ağıtlarda dile getirmiştir. Askere gitmeden önce köyden başka bir kızla nişanlanmış, askerdeyken nişanlısının ölüm haberi gelmiştir. Askerlik dönüşü çeşitli işlerde çalışmış, biriktirdiği parayla bir destanını bastırmıştır. Bu arada evlenen ve çocukları olan Hüseyin, geçim sıkıntısından kurtulamak amacıyla Ankara'ya göçmüştür. Ankara Radyoevi'ne hademe olarak girmişse de bir süre sonra ayrılmıştır. Ankara'da işsizlik nedeniyle sıkıntılar yaşayan Hüseyin Çırakman, toplantılarda, düğünlerde, cemlerde sanatını icra ederek geçimini sağlamıştır. Yurdun birçok yerinde konserler veren Hüseyin Çırakman, 1964'te Hacı Bektaş Veli'yi Anma Gecesi'nde sahneye çıkmış ve "Hoşgeldiniz Erenler" adlı türküsüyle dikkat çekmiştir. Cumhuriyet'in 50. Yılı kutlamalarına Atatürk için yazdığı bir şiirle katılmıştır. Yurt içinde ünü artan Hüseyin Çırakman, Almanya, Avusturya, Fransa, İsviçre, vd. ülkelerde de konserler vermiştir. 1975'te Halk Ozanları Kültür Derneği'nin kurucuları arasında yer almıştır.

Alevî inancına bağlı bir âşık olan Hüseyin Çırakman, önceleri şiirlerinde Alevî-Bektaşî inanç ve konularını işlemiş, daha sonra ise, şiirinin içeriğini genişleterek Atatürkçülük, uygarlık, bağımsızlık gibi konuları, yaşadığı dönemin ve çevrenin olaylarını, sorunlarını işlemiştir. Şiirlerini "Âşık Hüseyin Çırakman, Hayatı ve Deyişleri" (1956), "Hak Yardımcı Her Kuluna, Sen Devam Et Okuluna" (1963), "Hoş Geldiniz Erenler" (1969), "Sesimiz" (1973), adlı kitaplarda toplayan Hüseyin Çırakman, ayrıca halk şairleri üzerine değerlendirmelerini "Halkın Sesi Halk Ozanları" (1975) adlı kitapta toplamıştır. Çırakman, son şiir kitabı "Sevgiyi Aradım Aşkı Aradım"ı 2002'de yayımlamıştır.

KAYNAKÇA

Refik Ahmet Sevengil, Çağımızın Halk Şairleri, 1967; Ahmet Köklügiller, Ulus gazetesi, 15 Temmuz 1970; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Sadettin Malkoç, Yeni Ortam gazetesi, 10 Şubat 1973; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Sunullah Ârısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Asım Bezirci, Halkımızın Diliyle Barış Şiirleri, 1986, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, 1989; Mustafa Ekmekçi, Cumhuriyet, 15 Ağustos 1991.

I

Arzu ederdiniz bir yol görmeye
Bugün bize hoş geldiniz erenler
Muhabbet bağından güller dermeye
Bugün bize hoş geldiniz erenler

Tarihler boyunca bir milletiz biz
İlimce dünyaya vermiş idik hız
Büyük bir babanın torunlarıyız
Bugün bize hoş geldiniz erenler

İyi insan olmak her şeyin başı
Kardeş biliyoruz her vatandaşı
Anmak için bugün Hacı Bektaş'ı
Bugün bize hoş geldiniz erenler

Hisse alın Çırakman'ın sözünden
Zerre kaçmaz ariflerin gözünden
Kemal Atatürk'ün aydın izinden
Bugün bize hoş geldiniz erenler

II

Benim çok sevdiğim iki şeyim var
Birisi vatanım biri milletim
Albayrakta yıldız ile ayım var
Birisi vatanım biri milletim

Lâyıklığı özgürlüğü arayıp bulan
Çağdaş uygarlıkta yerini alan
Ulusumdan bana yadigâr kalan
Birisi vatanım biri milletim

Toprağı havası ormanı suyu
Söylenir dillerde tarihler boyu
Bunların verilmiş yaşama payı
Birisi vatanım biri milletim

Kahramanca cephelerde çalışan
Anlaşmayla sulhu yapıp barışan
Kaynayıp da birbirine karışan
Birisi vatanım biri milletim

Çırakman kolumda Türklük kuvvetim
Elbette kimseye olmaz minnetim
Tanrı kısmet etmiş güzel cennetim
Birisi vatanım biri milletim

III

Bu bir hakikattir herkes görmeli
Tarihten kahraman gelişimiz var
Hain padişahı tahttan indirip
Düşmanı bu yurttan sürüşümüz var

Girmesin yabancı yurdun bağına
Ta o günden adım attık yarına
İnsan hakkı özgürlüğün uğruna
Laik cumhuriyet kuruluşumuz var

Çal oku ozanım türkünle sazın
Kim demiş alnında karadır yazın
Atatürk'e karşı çıkan yobazın
Başına yumruğu vuruşumuz var

Atatürk'ün ilkesine uyarak
Ta gelmeden geleceğini duyarak
Yurdumda sulh cihanda sulh diyerek
Bütün dünya ile barışımız var

İnsan haklarıyla tam hürriyetin
Arzusu bu iken bütün milletin
Ellinci yılına cumhuriyetin
İnançla bilinçle girişimiz var

Sefil Çırakman'ın gerçektir sözü
İnsan sevgisiyle yanıyor özü
Çağın ozanırım kör değil gözüm
Halk için gerçeği görüşümüz var

IV

Bugünden beş asır ilerde olsam
Bir toplum içinde kendimi bulsam
Çağdaş uygarlıkta yerimi alsam
Görürdüm insanı insan içinde

Kendi iç dünyamdan çırpınıp uçsam
Asırdan asıra süzülüp geçsem
Oturup dost ile bir dolu içsem
Seyretsem dostumu fincan içinde

Geri kalmış milletleri gözlesem
Bu toprakta şehitleri özlesem
Her milleti bir damarda gizlesem
İlik de kemik de bir kan içinde

İlimle bilimle çalışsam orda
Gecede gündüzde soğukta karda
Yağmur olup yağsam şu güzel yurda
Aşk olsam her şeye bir can içinde

Dert ile ölürüm ot ile bitsem
Dostun ocağında yanarak tütsem
Rüzgârla insanlık iline gitsem
Deseler Çırakman irfân içinde

V

Hasta oldum ciğerimde yaram var
Doktor diyor hiç üzülme düşünme
Zanneder ki çok birikmiş param var
Doktor diyor hiç üzülme düşünme

Arazim yok toprağım yok malım yok
Yekinip de kahamıyom halim yok
Haktan gayrı tutunacak dalım yok
Doktor diyor hiç üzülme düşünme

İneğim yok sağıp südün içemem
Yağı balı görsem ondan kaçamam
Heç bir zaman ben hakkımdan geçemem
Doktor diyor hiç üzülme düşünme

Bir saz ile altı yavru geçimi
Bizim yaşantımız köle biçimi
Ben bilirim sen bilemen içimi
Doktor diyor hiç üzülme düşünme

Çırakman'ım keder gitti gam geldi
Ben de sandım yaramıza em geldi
Bir şeyimden gayrısına zam geldi
Doktor diyor hiç üzülme düşünme

II

Olup bitenleri kendi gözüyle
Görür idi Anadolu'm uyansa
Haksıza dur deyip haklıya değer
Verir idi Anadolu'm uyansa

Perişan olurdu halkı uyutan
Fakir fukaranın hakkını yutan
Güllük gülistanlık şu güzel vatan
Olur idi Anadolu'm uyansa

Gelişir ülkenin kalkınma hızı
Vurgunun talanın çözülür buzu
Hep birlikte halkı soyan hırsız
Bulur idi Anadolu'm uyansa

Halk sırtından dolar sömürü küpü
Zehirle zemberek içinde hepi
Yalanın dolanın tezgâhta ipi
Çürür idi Anadolu'm uyansa

Çırakman'ım uyutanın kastına
Çakallar büründü kuzu postuna
Haksızlığın cehâletin üstüne
Yürür idi Anadolu'm uyansa

ÂŞIK MUSTAFA RUHANÎ (1931-)

Asıl adı Mustafa Temel olan Ruhanî, 1931 yılında Erzurum/Tortum'un Aşağı Sivri köyünde (şimdi Tortum'un Çamlıca mahallesi) doğmuştur. Ailevî nedenlerle okula gidemeyen Mustafa, köy imamından Kur'an dersleri almış, diğer yandan da kendi gayretleriyle okuma-yazma öğrenmiştir. Mustafa 1941 yılında kırdı sığır otlatırken bulduğu bir dinamit kapsülüyle oynarken kapsülün patlaması sonucu sol gözünü ve sağ elinin üç parmağının uç kısımlarını kaybetmiştir. 1943 yılında sağ gözünde de rahatsızlık başlamış ve görme yeteneğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Saz çalmaya, şiir söylemeye heves eden Mustafa'nın ilk şiir denemelerini komşuları Haydar Çavuş fark etmiş, Mustafa'ya söz sanatında ilk öğretmenliği yapmıştır. Daha sonra Aşağı Sivri köyüne gelen, "Ayazî" mahlâsıyla şiirler söyleyen Muharrem Usta, Mustafa'ya saz çalmasını öğretmiştir. Sazda ve sözde ustalaşan Mustafa, ilk karşılaşmasını Narmanlı Âşık Divanî ile yapmıştır. Daha sonra Ümmanî ile karşılaşan Ruhanî, ileriki yıllarda Erzurum kahvelerinde değişik âşıklarla tanışma ve karşılaşma fırsatı bulmuştur. Başta Konya Âşıklar Bayramı olmak üzere yurdun pek çok yerinde yapılan yarışma ve toplantılara katılan Ruhanî, buralarda başarılar göstererek ödüller almıştır. Yurt dışında sanatını icra eden Ruhanî, bu güne kadar iki plak ve üç kaset yapmıştır.

İrticalen şiir söyleme yeteneğiyle dikkatleri çeken Ruhanî, aynı zamanda iyi bir hikaye musannıfidir. Nergis Hanım, Yetim Esma, Yusuf Çavuş ve Zülbiye Hatun hikayeleri Ruhanî'nin tasnif ettiği hikayelerdir. Ayrıca, Ruhanî, geleneğin devamına katkı anlamında Zakir Tekgül, Ertuğrul Ataç ve Eyüp Demirer gibi âşıkların yetişmesinde ustalık etmiştir.

Âşık Ruhanî, şiirlerinde çevresindeki günlük konuşma dilini kullanmıştır. Özellikle 1960 yılından itibaren gözlerinin tamamıyla görmez olması nedeniyle şiirlerinde kendisini "çile ile yoğrulmuş bir kişi" olarak takdim etmiştir. Ağırıklı olarak şiirlerinin temasını aşk, tabiat, din, ahlâk, vatan ve bayrak sevgisi, hürriyet, millet gibi kavramlardan seçen Ruhanî, toplumsal olaylara, aksaklık ve eksikliklere kayıtsız kalmamış; yolsuzluk, rüşvet, adaletsizlik gibi durumları da hicvetmiştir. Yine müzikteki yozlaşma, futbol, tüp bebek gibi konular da Ruhanî'nin yergilerinden nasiplerini almıştır.

Ruhanî'nin şiirleri, "Âşık Mustafa Ruhanî, Hayatı, Sanatı ve Şiirlerinden Seçmeler" adıyla Dilaver Düzgün tarafından kitap olarak yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

Mehmet Kardeş, TFA, s. 155, Haziran 1962, Hür Söz gazetesi, 8 Mayıs- 2 Ağustos 1962; Millet'in Sesi gazetesi, 17 Haziran 1965; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Mart 1971; Bora Hınçer, TFA, s. 291, Ekim 1973; Muhan Bali, Köz, s.1, Ağustos 1979; Feyzi Halıcı, Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk, 1981, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, 1992; Saim Sakaoğlu, Halay, s.49, Ocak-Haziran 1985; Doğan Kaya, Şairnâmeler, 1990; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Umay Günay, Türkiye'de Âşıklık Geleneği ve Rüya Motifi, 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Dilaver Düzgün, Erciyes, s.194, Şubat 1994, MF, s.23, Güz 1994; TD, s. 616, Nisan 2003.

I

Hayatım karanlık dünyam zulumat
Güneş doğmuş güneş aşmış bana ne
Madem ben her şeye kalmışım hasret
Alem arzusuna koşmuş bana ne

Dünya ışığını kaybettim çoktan
Ne daldan zevk aldım ne de yapraktan
Şirin tabiattan sudan topraktan
Bereket fişkırmış taşmış bana ne

Küçük yaştan beri gamdayım gamda
Sonu gelmez ıstırap var sinemde
Ayak basmadığım Bağ-ı İrem'de
Gül açılmış gül buruşmuş bana ne

Buğday benizlide naz üstüne naz
Yanağı gül pembe dudağı kiraz
Sarışına yeşil esmere beyaz
Ak güzele al yakışmış bana ne

Aşağı bak bre gönül aşağı
Ovayı doldurmuş buğday başağı
Yedi renk doğarmış ebem kuşağı
Görenler mest olmuş coşmuş bana ne

Ağlarım sızlarım yüreğim yara
Tecellim tersine talihim kara
Dolu yağar gibi, semâdan yere
Altın yağmış inci düşmüş bana ne

II

Gelmesin benim baharım
Gülüm hakkı söylemezse
Esmesin dahi rüzgarım
Yelim Hakk'ı söylemezse

Aksın gözyaşım yürüsün
Sarsın ovayı бүrsün
Kökünden kopsun çürüsün
Kolum Hakk'ı söylemezse

Solsun benim nevraklarım
Pul pul olsun dudaklarım
Tutmaz olsun parmaklarım
Elim Hakk'ı söylemezse

Haktır Hakk'ı seven canlar
Sözü arif olan anlar
Yesin yılanlar çıyanlar
Dilim Hakk'ı söylemezse

Âşık Ruhanî seslensin
Eğer deliyse uslansın
Kalsın köşede paslansın
Telim Hakk'ı söylemezse

III

Zeminden arşa ulaşan
Eldir insanlık sevgisi
Dünyayı doldurup taşan
Göldür insanlık sevgisi

İş bu göle dalan gelsin
Dalıp hisse alan gelsin
Alıp irşâd olan gelsin
Boldur insanlık sevgisi

Kâinata ışık tutan
İnsanlığı ihyâ eden
Gönülden gönüle giden
Yoldur insanlık sevgisi

Merhaba candan merhaba
Yerden göğe Kaf'tan Kaf'a
Cemi cümle derde şifâ
Hâldır insanlık sevgisi

Hakk'ı görüp Hakk'ı duyan
Haklı çıkar Hakk'a uyan
Tadına hiç doyulmayan
Baldır insanlık sevgisi

Âşık Ruhanî'yim ben de
Ben gülerim sen gülende
Muhabbetin gülşeninde
Güldür insanlık sevgisi

IV

Aşkınla çöllere düştüm dolaştım
Göründü gözüme iz kara kara
Derdinle tutuştum yandım alıştım
Kül etti bağrımı köz kara kara

Âşık olan maşukunun kuludur
Leylâ sevdakârdır Mecnun delidir
Dertli Kerem Han Aslı'nın külüdür
İşte şu sağ olan toz kara kara

Âşıkım çektiğim ahtır amandır
Bu ne gün ne saat hangi zamandır
Âleme tabiat çayır çimendir
Bana dağlar taşlar düz kara kara
Görmedim sen gibi duvaksız gelin

İstersen sevdiğim sözümden alın
İstersen edalan istersen salın
İster isen dolaş gez kara kara

Her geçen günleri tuttum bir defter
Senin talihindir bendeki kader
Sırma örüklerin atan ürüzger
Getirdi bir kucak söz kara kara

Sor ki Ruhanî'yi sevdan yordu mu
Eğlendi mi usandı mı durdu mu
Sen kalem al ben söyleyim derdimi
Ak kâğıt üstüne yaz kara kara

V

Sevgi ile yaratıldı bu dünya
İçimde dopdolu duran sevgidir
Sevgiden muhabbet hasıl oldu ya
Hakka hakikata eren sevgidir

Sevgi kâinatta hakiki renktir
Sevgi nur damlası benek benektir
Sevgi insanlıkta eşsiz çiçektir
Toplayıp devşiren deren sevgidir

Sevgidir âlemin asıl mânası
Sevgidir doğa'nın anayasası
Sevgidir imanın endam aynası
Sevgiden sevgiyi gören sevgidir

Sevgidir âşığa çile çektiren
Sevgidir baharda fidan diktiren
Sevgidir dağlara orman ektiren
Cesaret yayını geren sevgidir

Sevgidir yol yapan, pınar akıtan
Sevgidir âlime ilim okutan
Sevgidir güzele halı dokutan
Rengârenk ipliği ören sevgidir

Sevgidir sırmaya inci dizdiren
Sevgidir gönüle sevda çözdüren
Sevgidir şaire şiir yazdıran
Kaleme mürekkep veren sevgidir

Sevgidir insanın kalbinde yatan
Sevgidir düşkünün elinden tutan
Sevgidir al bayrak, sevgidir vatan
Hedefe menzile varan sevgidir

Sevgi var yağmurun her yağışında
Sevgi var güneşin her doğuşunda
Sevgi yıldızların menevişinde
Göklere endâze kuran sevgidir

Sevgi var denizin dalgalarında
Sevgi var bulutun ırgalarında
Sevgi gökkuşağı halkalarında
Gönülден gönüle giren sevgidir

Sevgidir parasız deveyi güden
Sevgidir Celâl'i Mevlâna eden
Sevgidir Yunus'tan Taptuğ'a giden
Bektaşî Veli'yi Pîran sevgidir

Sevgi dinler Ruhânî'nin sözünü
Sevgidir özleten dostun yüzünü
Sevgidir düşünen sargı bezini
Yaraya ilâcı saran sevgidir

VI

Yirminci asırda ahvalden halden
Duygusuz görgüsüz habersiz köyler
Sahipsiz her insan şaşarmış yoldan
Tahsilsiz bilgisiz rehbersiz köyler

Gel de bu rüyanın tabirini yor
Ehl-i fakaranın yüzü gülmüyor
Yirmi yaşlık gençler imza bilmiyor
Okulsuz kalemsiz deftersiz köyler

Nerdedir düşkünün halinden bilen
Yolsuz köye ne giden var ne gelen
Nice apandisten ecelsiz ölen
Yolsuz vesaitsiz öndersiz köyler

Şu hücre köylerin yarası çoktur
Efkârı derindir devası yoktur
Ne kaymakam uğrar ne gelir doktor
Sedirsiz koltuksuz mindersiz köyler

Hayıra yorulsun gördüğün rüya
Eller aya gitti biz yerde yaya
Hasta can veriyor su diye diye
Suyu yok gözesiz pınarsız köyler

Bu köylerin ortak oldum gamına
Vallah yalan değil şahidim buna
Gün aşınca herkes girer damına
Işıksız ceryansız fenersiz köyler

Ağlıyorum gözyaşımı silen yok
Bu köylerde ağlayan çok gülen yok
Anlayan yok bildiren yok bilen yok
İmamsız azasız muhtarsız köyler

Herkes bir köşede diliyor dilek
Kızlar gelin olur çeyizsiz melek
Ölene kefen yok doğana gömlek
Gelirsiz parasız tutarsız köyler

Bir ekmeği dörde böler oynarlar
Dünyadan bihaber güler oynarlar
Aç acına davul çalar oynarlar
Kaygısız telâşsız kedersiz köyler

Ruhanî destanı yazar teline
Yağan yağmurunan esen yeline
Toprağı denize gider selinen
Ormansız çalısız çepersiz köyler

ÂŞIK PERVANÎ (1931-)

Asıl adı İsmail Çelik olan âşık Pervanî, 1931 yılında Artvin/Yusufeli'nin Havuzlu (Okar) köyünde doğmuştur. Âşık Mehmet İkrarî'nin torunudur. İlkokulu bitiren İsmail Çelik, çiftçilik ve bağcılık ederek geçimini sağlamıştır. Kendi anlatımına göre, 1950 yılı baharında, kuşluk vakti tarlada çift sürerken, bir ara mola vermiş, kiraz ağacının altında uyuyakalmış ve rüyasında kendisine aşk bâdesi sunulmuştur. Neslihan adlı bir kız gösterilmiş ve Pervanî mahlâsı verilmiştir. Köyde İsmail'in bâde içtiğine dair söylenti yayılınca, kendisine bir muamma sorularak Hak âşığı olup olmadığı sınanmıştır. İsmail'in muammayı çözmesi, onun bâde içtiğine, âşık olduğuna bir delil kabul edilmiştir. İsmail, Ahmet Usta'nın yaptığı sazla üç yıl Anadolu'yu gezmiş, dolaşmıştır. Bu dolaşma esnasında Davut Sularî, Ümmanî, Huzurî, Güllüşah, Reyhanî, Çobanoğlu gibi âşıklarla karşılaşmıştır. Pervanî, 1952'de askerliğini yapmış, 1954'te köylerinden Paşa Dayı'nın kızıyla evlenmiştir. Daha sonra Eskişehir'e taşınan Pervanî, burada geçimini fırıncılık ederek sağlamıştır.

Pervanî, Âşık Sümmanî'yi kendisine usta kabul ederek aşk, sevdiğine kavuşamamanın verdiği üzüntü, gurbet, hasretlik ve dinî-ahlâkî konularda şiirler söylemiştir. Pervanî'nin şiirleri heüz toplu olarak yayımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Mehmet Gökalp, TFA, Temmuz 1952, Kasım 1952, Aralık 1952, TF, Temmuz 1982, Artvin Saz Şairleri, 1988; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1973; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993

I

Dön beri dön beri yüzün görelim
Bir dakika karşımda dur da öyle git
Eyledin cismimi hep kızıl yara
Derin yaralarım sar da öyle git

Sevdiceğim ben karşımda ötüştüm
Şirin dudu gibi lisan konuştum
Göründün gözüme elimden kaçtın
Bana bir teselli ver de öyle git

Bir telini vermem yüz bin liraya
N'eylerim ki perde geçti araya
Cismimi düşürdün kızıl yaraya
Yarama bir derman sor da öyle git

Perişandır ayrı ince halların
Eyliyor benimle kalmak hâllerin
Açıldı goncalar güzel güllerin
Gonca güllerini der de öyle git

Pervanî'nin elden gitti cânânı
Gönül feryat eder eyler figânı
Sevdiceğim bulam nerede seni
Bari bir nişane ver de öyle git

II
Bugün ben cânânı gördüm
Dağlarda ceylana benzer
Birden müştak oldum ona
Çok güzel hubana benzer

Onüç ondört tamam yaşı
Sürmelemiş hilal kaşı
Aksatır gökte güneşi
Cennette gilmana benzer

Pervan kurban yanağına
Kaymak sürmüş dudağına
Altın takmış buhağına
Lebleri mestane benzer

III
Kömür gözlüm dudağının lezzeti
Şeker midir şerbet midir bal mıdır
Dökülmüş o beyaz gerdan üstüne
Kâkül müdür perçem midir tel midir

Kudretinden böyle halka çekilir
Hakk'ın nuru üzerine saçılır
Yârin bahçesinde çiçek açılır
Lâle midir sümbül müdür gül müdür

Alçakları koyup yüksekten uçma
Olur olmazlara sırrını açma
Yâdlara meyledip gel benden kaçma
Adet midir kanun mudur yol mudur

Pervanî diyor ki gördüğüm düşü
Dillere meyletmek âşkın işi
Yâr gölüne akar gözümün yaşı
Derya mıdır deniz midir sel midir

IV

Bidayette yârdan sevda almayan
Benim gibi ah u zâra düşer mi
Aşkın ocağında yeri olmayan
Dolanıp ta kızıl nâra düşer mi

Göz önünde muhit derya olmayan
Dilde heceleyn imlâ olmayan
Yâr yolunda yanar çırağ olmayan
Birden bire söner kora düşer mi

Âşıklara böyle devran olursa
Günden güne hâli noksan olursa
Bir kula yardımcı Süphan olursa
Bu pervane asla dara düşer mi

V

Dedim bağbancıya girem içeri
Dedi ki bağımda bâr kalmamıştır
Dedim ki dağından bir parça kar ver
Dedi ki dağımda kar kalmamıştır

Bülbül olup bahçelerde ötelim
Eldeki cevheri hemen satalım
Dedim sevdiceğim biraz yatalım
Dedi vazgeç benden fer kalmamıştır

Pervanî bu hali sen yanlış sorma
Her olur olmazın bağına girme
Gördüğün güzele sen gönül verme
Namus azalmıştır âr kalmamıştır

KUL SEMÂÎ (1931 -)

Asıl adı Muharrem Oylum olan Kul Semâî, 1931 yılında Tokat/Turhal'ın Ayrıncınarı (Vazanya) köyünde doğmuştur. Ailesi, "Çelebiler" olarak anılan Semâî, soyca Hacı Bektaş Veli'nin halifesi Bostankollu Hasan'a bağlıdır.

Semâî, herhangi bir öğrenim görmemiştir. Okuma-yazmayı kendi çabalarıyla öğrenen Semâî, dışardan bitirme sınavlarına girerek ilkokul diploması almıştır. Küçük yaştan başlayarak kendi kendine cura çalmasını öğrenen Semâî, daha

sonra Ali Rıza Efendi'nin yardımlarıyla saz çalmaya başlamıştır. “Kul Semâî” mahlâsını da kendisine Ali Rıza Efendi vermiştir. On sekiz yaşındayken gördüğü bir rüyada aşk bâdesini içen Semâî, 1950’de kendisi gibi bir âşık olan Nevruze Bacı ile evlenmiştir. Semâî, 1951-53 yılları arasında askerliği yapmış, askerlik dönüşü bir süre köyünde çiftçilik yapmış, daha sonra Turhal’a geçerek tarım aletleri satımıyla uğraşmıştır.

1970 yılında ilk defa Konya Âşıklar Bayramı’na katılmış, “Lebdeğmez” dalında Çobanoğlu ve Reyhanî ile yarışarak birinci olmuştur. Bir yıl sonra, 1971’de “türkü” dalında birinci, “atışma” dalında ikinci olmuştur. 1972’de Hacı Bektaş Veli’yi anma töreninde de okuduğu şiirle birinci olmuştur.

Alevî bir âşık olan Kul Semâî, ilk şiirlerinde genel olarak Alevî inançlarını, aşkı, tasavvufu işlerken özellikle Turhal’a göçtükten sonra şiirinin içeriğini genişletmiş, içinde bulunduğu çevre ve durumları, yaşadıklarını anlatmış; toplumda gördüğü aksaklıkları sade bir Türkçe ile yermiştir. Kul Semâî, şiirlerini “Geldim Erenler” (1973) adlı kitabında toplamıştır.

KAYNAKÇA

M. Suphi Yaman, TF, Ekim 1980; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Feyzi Halıcı, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

On sekizde bir aşk düştü serime
Kimselerim bakmaz oldu halime
Halim arzyledim pir efendime
Yârin sevdasına döndüm ha döndüm

Deli diye yârenlerim eğleşir
Sinemde yaralar tek tek sızlaşır
Gönül bahr-i ummanlara ulaşır
Kırkların cem’ine erdim ha erdim

Gönül arzyledi gurbet elleri
Kısım kısım saza dizdim telleri
Beni Mecnun etti dostun dilleri
Bir zaman gurbette döndüm ha döndüm

Didâra kavuşur serle can veren
Fâni dünya fâni bize bu âlem
Adem ölmez öldürmezse Yaradan
Kışın dağ başında kaldım ha kaldım

Erenler Semâî ismin dediler
Bostankollu Hasan neslin dediler
Feyzullah Efendi’ m taktik verdiler
Kısmetime râzı oldum ha oldum

II

Kişinin sırrını sorayım dersin
Soruş başka sorgu başka sır başka
Sırrın hazinesin göreyim dersin
Gören başka gözlü başka kör başka

Devri daim eden senden sanadır
İnsan Ümmü'l Kur'an insan dünyadır
Kişi kevn ü mekân arş u semâdır
Semâ başka turab başka yer başka

Semâ'yim sema insanın başı
Kendini fehmedip bilse bir kişi
Kişinin değeri kendi görüşü
Görüş başka varış başka er başka

III

Evlâdı Resul'e beli demeyen
İbadet evine boş gelir gider
Hakikatin küntü kenzin bilmeyen
Bir hayal peşinde düş gelir gider

Hakikatın esrarını bilmeyen
Erbâbı kâmilden dersin almayan
Gönlü engin olup türâb olmayan
Bir gıda vermeyen taş gelir gider

Mürşit bir deryadır körlere nihan
Nefsini öldüren olur pehlivan
Anka yükseklerde uçarsa her an
Aslı didâr görmez kuş gelir gider

Kırklar meclisinde engür ezenler
Seni takip eder sırda gezenler
Sürü sahibi sütsüzlerden bezenler
Sürüde olsa da coş gelir gider

Kul Semaî'm yeter sözü uzatma
Sarafı bulmadan mücevher satma
Hak aldanmaz sakın kendin aldatma
Bu meydanda nice baş gelir gider

IV

Gece gündüz sana yâr diye diye
Yüreğimde fer kalmadı insafsız
Güzel seni sevmek kâr diye diye
Varlığında var kalmadı insafsız

Küskün müdür yârin şirin dilleri
Açmaz gerdan yaylasının gülleri
Varlığımı sürdürü aşkın selleri
Bağım bahçem bâr kalmadı insafsız

Kul Semaî'm bu can cânâna koştı
Kerem gibi bu vücudum tutuştu
Bir of attım karşı dağlara düştü
Dağ başında kar kalmadı insafsız

V

Yine bahar geldi yeşerdi dağlar
Yeşile bürünmüş dallar ne güzel
Giymiş libasını renk almış bağlar
Bağ bahçe yetiren kullar ne güzel

Çalışanlar türlü mahsül yetirir
Varlık insanlara sa'det getirir
Arı çiçek derer balın artırır
Kovanın içinde ballar ne güzel

Çiftçi hazırlamış bağ bohçasını
Aş'lı fidanında yer meyvasını
Koyun kuzu otlar kazovasını
Meleşir kuzular diller ne güzel

Bahar bayramında gördük yazları
Gölde yüzer ördek ile kazları
Gider tarlalara köylü kızları
Çapasını vuran eller ne güzel

Semaî'm kavuştuk bahara yaza
Güzeller kendini çekerler naza
Hayran oldum yeşil dalda avaza
Bülbüller ötüşür güller ne güzel

VI

Bir rençberim çok çiftçilik eyledim
Tarlama bolca ürün vermezdi bana
Bir zaman at koştum öküz hovladım
Şansıma yiğidi gelmezdi bana

Derin derin süremezdim tarlayı
Ayaklasam öküz kırar zelveyi
Ot ayrık yeşerir geçmez bir ayı
Bahtım kara gelir gülmezdi bana

Bir düşündüm fakirliği terkedem
Tarlam seni sürüp herk edem
Kader böyle derdi babamla dedem
Tembellik fakirlik demezdi bana

Tıraktörler çıktı aldım borcunan
Aldım amma bozuktuk babamınan
Harbe girdik ayrığınan otunan
Bunlar asla selâm vermezdi bana

Tıraktörle sürdüm gübre de serptim
Bana boy vermiyor buğdaya baktım
Ürün bol ahbap çok hayretler ettim
Bunlar asla selâm vermezdi bana

İşler iyi gitti babam sevindi
Yavrularım türlü kumaş geyindi
Çiftçi Kul Semaî'm çalıştı güldü
Çalışmasam talih gülmezdi bana

NESİMİ ÇİMEN **(1931-1993)**

Nesimi Çimen, 1931 yılında Adana/Saimbeyli'nin Fatmakuyu köyünde doğmuştur. On yaşındayken ailesi, Kayseri/Sarız'ın İncemağara köyüne taşınmıştır. Herhangi bir öğrenim görmeyen Nesimi Çimen, 1950 yılında evlenmiş, 1956 yılında Adana/Kozan'da bulunan amcasının yanına göçerek amcasından bakırcılık, kalaycılık öğrenmiştir. Daha sonra Sarız'a dönmüş ve 1963'e kadar bakırcılık ve kalaycılık ederek geçimini sürdürmüştür. 1963 yılında İstanbul'a göçen Nesimi, Betebe fabrikasında işçilik etmiş, bir yıl sonra ise, hayatını sazı ve sözüyle kazanma yolunu seçmiştir.

Alevî bir aileye mensup olan Nesimi Çimen, on iki yaşında çalmaya başladığı curasıyla ünlenmiştir. Alevî cemlerinde, toplantılarda, şenliklerde sazı ve sözüyle beğeni kazanan Nesimi Çimen, profesyonel anlamda ilk defa 1961'de sahneye çıkmıştır. Anadolu'nun pek çok yerini dolaşmış olan Nesimi, Almanya, Hollanda, İsveç, İsviçre, Fransa, İngiltere, Yugoslavya gibi Avrupa ülkelerinde de sanatını icra etmiştir. 2 Temmuz 1993'te Sivas'ta vefât etmiştir.

Şiirlerinde Alevî inançlarını, kişi olarak içinde bulunduğu durumları, ülke gerçeklerini, Atatürk ve Cumhuriyet'e olan inancını, yurt ve insan sevgisini dile getiren Nesimi, pek çok plak ve kaset yapmıştır.

KAYNAKÇA

Ali Dumanoğlu, Günümüz Gerçek Halk Şairleri, 1968; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; Nebi Dadaloğlu, Vatan gazetesi, 20 Mart 1977; Hüseyin

Çırakman, Halkın Sesi Halk Ozanları, 1975; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Asım Bezirci, Halkımızın Diliyle Barış, 1986, Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Son Reçete Dergisi, s. 21, 1991; Onat Kutlar, Cumhuriyet gazetesi, 26 Mayıs 1991; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri, 1991; Evrensel gazetesi, 3 Temmuz 2001; Hürriyet gazetesi, 2-3 temmuz 2001; Özgür Politika gazetesi, 21 Mayıs 2003.

I

Senden evvel geçen acı yıllarda
Nice kara günler görmüşüz Ata'm
Canımız dardaydı gözler yollarda
Sabırla bekleyip durmuşuz Ata'm

Vatan kan ağlarken düşman elinden
Sen Samsun'a çıktın günü birinden
Türk halkı topyekun senin emrinden
Ulusal savaşa girmişiz Ata'm

Sarsılmaz inançla tam bir güvenle
Kadın erkek ülkesini sevenle
Kimimiz tırpanla kimi süvenle
Düşmanı vatandan sürmüşüz Ata'm

İstilâcı düşmanları topuyla
Denize dökmüşüz soyu sopuyla
Cumhuriyet rejiminin okuyla
Hilafeti yere sermişiz Ata'm

Kadını kurtardın kara peçeden
Dilleri arıttın Arap lehçeden
Laiklik denilen güzel bahçeden
Mutluluk gülleri dermişiz Ata'm

İlkelerin çoktur sayılmaz türü
Temele koymuşun çağdaş kültürü
Yarattığın devrimlerden ötürü
Gönlümüzü sana vermişiz Ata'm

Nesimî insanlık vardır payende
Binlerce fazilet cem olmuş sende
Devletçe milletçe senin sayende
Çağdaş uygarlığa ermişiz Ata'm

II

Uyan Mehmet bak neler ettiler
Haini yurtta koyup seni sattılar
Efendisin diye tokat attılar
Tokat yiyen efendiler efendiler

Efendisin dediler büyüttüler
Tarlasında çapasında çürüttüler
Aziz ulus deyip uyuttular
Uyutulan efendiler efendiler

Efendisin diyen tek Gazi Kemal
Gerisi düdük bir kuru kaval
Uyan kendine gel gelmeden zeval
Zavallı efendiler efendiler

Uyan kendine gel etme ihanet
Yurt senindir sana oldu emanet
Haine hırsıza inmeli tokat
Tokat yiyen efendiler efendiler

III

Dur diyorlar bana nasıl durayım
Vatan benim millet benim dert benim
Kimi çoban kimi köle kimi aç
Arada dolaşan mazlum fert benim

Duygulanıp insan derdin bilmeli
Bağımsız yaşayıp yüzü gülmeli
Doğu Batı Hindi Çini yenmeli
Her yandan gelen aslanla mert benim

Mertler yurduna koymaz namerdi
Uyansa Mehmetçik bırakmaz namerdi
Söker taşı toprağı çeker bin derdi
İmar edip aç kaldığım yurt benim

Yurt içinde yok benim bir taşım
Hem yaranım öyle hem kardaşım
Ne mercimek pirinç ne bulgur aşım
Bunca noksan nasip dert benim

Rızkı veren derler bâri Hüdâ'dır derler
Uyutup senin emeğini yerler
İnanmayın desem katilsin derler
Nesimi bu inat yobaz kart benim

IV

Dinle beni kulağın aç
Sev insanlığı sev gardaş
İnsan Kâbe insan mirâç
Sev insanlığı sev gardaş

İnsanlar Hakk'ın mekânı
İnanmazsan aç Kuran'ı
Sakın hor görme insanı
Sev insanlığı sev gardaş

Meleklerin secdegâhı
Orda gördüler Allahı
Bırak kusuru, günahı
Sev insanlığı sev gardaş

Nesimî der her yaşında
İnsan sevdası başında
Kötü huylunun dışında
Sev insanlığı sev gardaş

V

Bu nasıl yazgıdır bu nasıl kader
Ömrüm bitti amma bitmedi çilem
Her gelen yarınım dünümden beter
Ömrüm bitti amma bitmedi çilem

Bir mecnun misali çölde sahrada
Kader dolaştırdı kaldım arada
Ne bir gün gördüm ne erdim murada
Ömrüm bitti amma bitmedi çilem

Bir günüm tok geçti beş günüm de aç
Her zaman eyledin haine muhtaç
N'olur gel de bir gün bu kapıyı aç
Ömrüm bitti amma bitmedi çilem

Bir gün kurumadı gözümde yaşım
Her an zehir oldu ekmeğim aşım
Izdırapla uğraşım savaşıım
Ömrüm bitti amma bitmedi çilem

Bi çare Nesimî uzatma sözü
Arabın kör olmuş görmüyor gözü
Var ise vicdanı sızlasın özü
Ömrüm bitti amma bitmedi çilem

VI

Yaşayan insanlar el ele verip
Türküler söylensin barıştan yana
Dünya cennetinden çiçekler derip
Türküler söylensin barıştan yana

Uluslar anlaşsın savaş olmasın
İnsanlar yürekten yara almasın
Sözlükte savaştan eser kalmasın
Türküler söylensin barıştan yana

Kara bulut üstümüzden savuşsun
Tüm insanlar mutluluğa kavuşsun
Bombalar paslansın silahlar sussun
Türküler söylensin barıştan yana

Uluslar yarışsın barış aşkıyla
Şu insanlar yaşamasın kuşkuyla
Yürekten kaynıyan gerçek coşkuyla
Türküler söylensin barıştan yana

Nesimî bu özlem yatar içimde
Savaştan barışa doğru geçimde
İnsanlık adına çağdaş biçimde
Türküler söylensin barıştan yana

ÂŞIK İHSANÎ (1932 -)

Asıl adı İhsanî Sırlıoğlu olan Âşık İhsanî, 1932 yılında Diyarbakır'da doğmuştur. İki yaşındayken babasını kaybeden İhsanî, binbir sıkıntı içinde büyümüş, hayatını kazanmak yolunda kaz çobanlığından yapı işçiliğine kadar çok çeşitli işlerde çalışmıştır. 1957'de Uşak Şeker Fabrikası'na giren İhsanî, burada tanıştığı Sevim'le (Güllüşah) evlenmiştir. 1958'de Ankara Radyosu'ndaki bir programa çıkan İhsanî, 1963 yılından sonra özellikle TİP'e yakınlık duyduğu günlerde siyasî toplantılarda, şenliklerde toplulukları coşturucu şiirlerini okumuştur. 1968 yılında adı geçen partiden milletvekili adaylığı olmuş, ancak seçilememiştir. Yurt içinde ve dışında genellikle siyasî gecelerde sahneye çıkan İhsanî, pek çok kere kovuşturmalara uğramış, kimi zaman tutuklanmış; ancak tüm davalardan beraat etmiştir. Bir ara İstanbul'da kitabevi işleten İhsanî, eşinden ayrılınca kitabevini eşine bırakarak yurt dışına çıkmıştır.

İhsanî, kendine özgü gözüpek, siyasî bir edayla toplumsal konularda şiirler söylemiştir. Ülkenin siyasî, ekonomik yapısını, içinde yaşanan ortamı eleştirel bir gözle dile getirmiştir. Şiirlerini “Âşık İhsanî'nin Hayat Hikayesi ve Şiirleri”

(1960), “Ağalı Dünya” (1964), “Yazacağım” (1966), “Bakalım Hele” (1967), “Bak Tarlanın Taşına” (1974), “Vur Ağanın Başına” (1975), “Beyaz Köle” (1985) adlı kitaplarında toplayan İhsanî'nin, ayrıca “Ozan Dolu Anadolu”(1973) adlı bir inceleme-antoloji kitabı ve “Taşlı Tozlu Anadolu” (1974) adlı gezi izlenimlerini içeren kitabı vardır.

KAYNAKÇA

Ayhan Yetkiner, Âşık İhsanî Kimdir?, 1967; Hüseyin Ulaş, Ant dergisi, 30 Ocak 1968; Tahir Kutsi Makal, Sahte Ozanlar: Âşık İhsanî ve Ali İzzet'in İçyüzü, 1969; Âşık Sinem Bacı, Dünden Bugüne Âşık İhsanî, 1976; H.İzzettin Dinamo, Yeditepe dergisi, Kasım 1970, Yeni Ortam, 22 Aralık 1975; Hüseyin Çırakman, Halkın Sesi Halk Ozanları, 1975; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Sunullah Arısoy, Türk Halk Şiiri Ant., 1985; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

Diyar diyar belde belde gezdiğim
Yollar hüngür hüngür ağladı bana
Ekmeksiz katıksız susuz kaldığım
Çöller hüngür hüngür ağladı bana

Zalim ayrılıktır içim dağılayan
Çevreleyip yanım yolum bağlayan
İlkbahar da bozbulanır çağlayan
Seller hüngür hüngür ağladı bana

Dillerim kurusun zalimin kökü
Aldı yârimizi çektirdi çeki
İhsanî vurdukça sazda on iki
Teller hüngür hüngür ağladı bana

II

Yeter bunca uyumamız
Kalkalım bir bakalım bir de ha de ha
Kara gündür çıramızı
Yakalım bir bakalım bir de ha de ha
De ha de ha Memo'm de ha Gego'm de ha Mısto'm de ha de ha de ha
De ha de ha Ali'm de ha Veli'm de ha Neco'm de ha de ha de ha

Haydi bire canlar tezden
Korku çıksın gitsin gözden
Yezitleri içimizden
Sökelim bir bakalım bir de ha de ha
De ha de ha Memo'm de ha Gego'm de ha Mısto'm de ha de ha de ha
De ha de ha Ali'm de ha Veli'm de ha Neco'm de ha de ha de ha

Yürüyelim dizi dizi
Yaşayanlar görsün bizi
Otuz iki dişimizi
Sıkalım bir bakalım bir de ha de ha
De ha de ha Memo'm de ha Gego'm de ha Mısto'm de ha de ha de ha
De ha de ha Ali'm de ha Veli'm de ha Neco'm de ha de ha de ha

İhsanî'yem sözüm size
Yamaçları verek dize
Gerçekleri kendimize
Çekelim bir bakalım bir de ha de ha
De ha de ha Memo'm de ha Gego'm de ha Mısto'm de ha de ha de ha
De ha de ha Ali'm de ha Veli'm de ha Neco'm de ha de ha de ha

III
Bu memleket bunca emek
Bizim bizim hepsi bizim
Yabancıya yer ne demek
Bizim bizim hepsi bizim

İş arayan açlar bizim
Yaban ele göçler bizim
Alınacak öçler bizim
Bizim bizim hepsi bizim

Aracının aldığı fark
Güldür güldür işleyen çark
Hırsından çatlayan çark
Bizim bizim hepsi bizim

Düzenin ezdiği beller
Kilide vurulan diller
Kazmayı kavrayan eller
Bizim bizim hepsi bizim

Kanat çırpın ak kuş bizim
El ele oluş bizim
Dayanış kurtuluş bizim
Bizim bizim hepsi bizim

IV
Kervan gitti biz uyuya kalmışız
Haydi ey tanburam biz de gidelim
Tatvan kenarından Nemrut dağından
Haydi ey tanburam biz de gidelim

Gidelim tanburam gayrı sılaya
Gidenler var katılalım alaya
Yârimiz göç etmiş Arş-ı âlâya
Haydi ey tanburam biz de gidelim

Hasbahçeler açılmıştır girmeye
Hazırlanmış güllerini dermeye
Ana baba eşi dostu görmeye
Haydi ey tanburam biz de gidelim

V
Mor yaşmaklım bahar geldi
Sen de durma eserek gel
Bahçe bahçe kucak kucak
Lâle sümbül keserek gel

Kopar ayrılık bağıını
Sevda yaşasın çağını
Kavuşmanın bayrağını
Daldan dala asarak gel

İhsanî'yem sen seni sar
Ayağın incinmesin yâr
Yollarında gözlerim var
Üzerine basarak gel

VI
Yazacağım bu can tende
Durana dek yazacağım
Eşitsizlik zincirini
Kırana dek yazacağım!

Günüm çıkasıya dardan
Haber gelesiye yârdan
Vurguncuyu şahdamardan
Vurana dek yazacağım!

Ağalığın çöküşünü
Gür suların akışını
Fakirliğin kalkışını
Görene dek yazacağım!

Sorumluyum ben çağımdan
Düz ovamdan dik dağımdan
Sömürgeni toprağımdan
Sürene dek yazacağım!

Halkım uyanmasın diye
Gerçekler gizlenir niye?
Anayasa'm raftan köye
Girene dek yazacağım!

VII

Sana oğlum demem hayatta çiğsen
İstemem başına altın taç giysen
Yetiştirip iki ağaç diktiysen
İşte sen o zaman benim oğlumsun

Zâlimin önünde boyun eğmezsen
Haram malı helâl deyip yemezsen
Ben İslâmım o gâvurdur demezen
İşte sen o zaman benim oğlumsun

İyilik etmeyi az çok sezdin mi
Kötüyü gördüğün yerde ezdin mi
Şerefınle gurur duyup gezdin mi
İşte sen o zaman benim oğlumsun

İhsanî'yem benim idi giden dün
Yarımlar senindir iyice düşün
İnsan olduğunu öğrendiğin gün
İşte sen o zaman benim oğlumsun

ÂŞIK KUL AHMET (1932 -)

Asıl adı Ahmet Kartalkanat olan Âşık Kul Ahmet, 1932 yılında Kahramanmaraş/ Pazarcık'ın Bozlar köyünde doğmuştur. Babası Mehmet de âşıktır. Ahmet bir yaşındayken babası ölmüş, annesi evlenmek zorunda kalmıştır. Babalığının kötü tutumu dolayısıyla Ahmet küçük yaşta evden ayrıлып gurbete çıkmıştır. Rüyasında gördüğü Mihrimelik'e âşık olan Ahmet, saz çalmaya heveslenmiş, Hasan Aksoy'dan saz dersi alarak rüyasında gördüğü sevgilisi Mihrimelik'i aramaya çıkmıştır. Malatya, Sivas, Zara, Şarkışla, ve Banaz'ı dolaştıysa da Mihrimelik'i bulamamıştır. Zara'da gördüğü Zeliha'ya gönlünü kaptırdıysa da onunla evlenmemiştir. Askerliğini yaptıktan sonra amcasının kızını istediysen de amcası kızını Ahmet'e vermemiştir. Bir süre sonra Fatma adlı bir kızla evlenen Ahmet, iş bulma umuduyla Ankara'ya göçmüştür. Ankara'da eşinin kansere yakalanması ve ölmesi Ahmet'i derinden etkilemiştir. Bu arada "Dünyaya Bir Bayrak Diker Giderim" ve "Vur Mehmet Vur" adlı şiirlerinden dolayı kavuşturulmaya uğramışsa da aklanmıştır.

Yurt içinde İzmir, İstanbul, Diyarbakır, Elazığ'da , yurt dışında da İngiltere'de konserler veren Ahmet, şiirlerinde Alevî inançlarını, insanlar

arasında kardeşliği, dostluğu, adaleti konu edinmiştir. Şiirleri, âşık Veysel'in şiirleri ile birlikte "Güzel Anadolu'm" (1973) adlı kitapta toplanmıştır.

KAYNAKÇA

Şükrü Elçin, TFA, Ocak 1960; Müjgan Cunbur, Başakların Sesi, 1968; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; İhsan Ozanoğlu, Halk Ozanlarının Sesi dergisi, Aralık 1975; Nebi Dadaloğlu, Vatan gazetesi, 15 Nisan 1977; Cemal Akın, Vatan gazetesi, 15 Mart 1978; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Bülent Sungur, Halay dergisi, Şubat 1981; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Gönlümde bir yol var insana gider
Varıp hayvanlara olmam köle ben
Aslım bir cevherdir bin kıymet eder
Gidip karışmam her bir pula ben

O içtiğim zehir miydi bâde mi
Uyandıgım gafletten seçtim Ademi
Cahil sarayına basmam kademi
Ariflerle bürünürüm çula ben

Benim bir yârim var ismi sitemkâr
O eyledi beni böyle sevdakâr
Ali değilim ki çekem Zülfikâr
Aslı bozuk getiremem yola ben

Kul Ahmet'im her derdimi söylemem
Her mürşidi her kâmilî dinlemem
Sultan olsa bile hürmet eylemem
Asla boyun bükmem haksız kula ben

II

Gönül perişandır çarhın elinden
Akar bozbulanık selden usanmaz
O kimdir bülbülü gülden ayıran
Bülbül figan eyler gülden usanmaz

Kani Hakk'a doğru gelip göçenler
Yol deyince serden candan geçenler
Hızır'm elinden dolu içenler
Gezer dağ u taşı belden usanmaz

Akar gözlerimden kan ile yaşlar
Hep başıma geldi gördüğüm düşler
Seherden erlere bezirgân işler
Çekilip gidiyor yoldan usanmaz

Bu aşkın elinde dertlerim biter
Ben derman ararken efkârım artar
İkrarlar bendolmuş bir dilden öter
Arı hizmet eder baldan usanmaz

Kul Ahmet'im hizmet eyle canana
Dost kabından içip içip kanana
Günbegün Hak için deyip yanana
Erişir didâra kuldan usanmaz

III
Canımı kimlere kurban ederim
Başta anamdaki bele kurbanım
Sadık olup bir ikrarda durarak
Beni aşkla saran kola kurbanım

Sel olup birliğe ummana dalan
Dost için gönlünü ateşe salan
Varıp bir kâmilden dersini alan
İlimler öğreten dile kurbanım

Mahrum kalmaz herdem doğru söyleyen
İnip aşkın deryasını boylayan
İnsanlara büyük hizmet eyleyen
Edison'lar gibi kula kurbanım

Telefon telsizde fende çalışan
Marifet ilmiyle kaynayıp taşan
Bir hamlede yüce dağları aşan
Uçakları yapan ele kurbanım

Kul Ahmet'im çalış iş görsün beden
İnsanlarda ilim toprakta maden
Füze ile yeri göğü keşfeden
Aya doğru giden yola kurbanım

IV
İnsanoğlu ne bilirdi
Okul yazı olmasaydı
Dünya hep cahil kalırdı
Okul yazı olmasaydı

Baktım fabrikanın süsü
Dokuyor kumaşın hası
Duymazdık radyo sesi
Okul yazı olmasaydı

Gökte uçak durmaz gezer
Yerde gemi suda yüzer
Hakim kanun nerde yazar
Okul yazı olmasaydı

Kul Ahmet bir şey bilmezdi
İlimden dersin almazdı
Füze, Ay'a gidemezdi
Okul yazı olmasaydı

V
Yaz gelip de üç ayları doğunca
Filizlenip fidan olur ağaçlar
Dağlar burcu burcu çiçek açınca
Güzellere seyran olur ağaçlar

Yaprakları temiz koku taşırır
Dallarında kızlar güller devşirir
İnsanlara türlü yemek pişirir
Semalara duman olur ağaçlar

Davul olur meydanları inletir
Müzik olur nice halkı dinletir
Hele şu saz çok dertleri söyletir
Dertli kaval keman olur ağaçlar

Kimi düzgün kimisi de yan olur
Tüm kuşları dallarına kondurur
Yeryüzünü bir cennete döndürür
İnsanlara mihman olur ağaçlar

Kul Ahmet'im gölge olur gidene
Mahsulü bol verir hizmet edene
Meyvaları şifa verir bedene
Çok dertlere derman olur ağaçlar

VI
Gel gönül aldanma kalleş güzele
Gerçek sevmez seni göz ile oynar
Açılsa bedastan girse pazara
Sermayesi yoktur söz ile oynar

Bozulmuş bahçesi kokusuz gülü
Her çiçek eylemez garip bülbülü
Ehli aşk olmayan nefsinin kulu
Gider bar evinde kız ile oynar

Arif olan ilim ile yarışır
Alimler dünyayı ölçer bölüşür
Elin füzeleri ayda yarışır
Divane Kul Ahmet saz ile oynar

ÂŞIK İLHAMÎ (1932-1987)

Asıl adı Hamit Demir olan âşık, 1932 yılında Kars/Arpaçay'ın Büyükçatma köyünde doğmuştur. Bir süre ilkokula bir süre de Kur'an kursuna devam eden Hamit Demir, düzenli bir öğrenim görmemiştir. Ergenlik döneminde gördüğü bir rüyanın ve Âşık Latif'in etkisiyle şiir söylemeye başlamıştır. Âşık Gülistan ve Âşık Bayram'la tanışmış, onlarla çevre köy ve kasabaları dolaşarak bilgi ve görgüsünü artırmıştır. 1952'de askere giden İlhamî, Kore'ye gönderilmiştir. Askerlik dönüşü âşıklığı sürdüren İlhamî, Anadolu'da çeşitli yerleri dolaşmış, Erzurum Âşıklar Şenliği'ne ve Konya Âşıklar Bayramı'na katılmış ve buralarda gösterdiği başarı sonucu ödülleri kazanmıştır. Atışma ve lebdeğmez dallarındaki yeteneği, diğer âşıklarca takdir edilen İlhamî, yurtdışındaki kimi festivallerde de ülkemizi temsil etmiştir.

Âşıklık geleneğinin devamı açısından çirak yetiştirmesiyle de tanına İlhamî, aynı zamanda bir hikaye musannifidir. "Suhap ile Medina Sultan", "Muhammed Şah ile Narmina", Kahraman Kasım ile Pakize Sultan" adlı hikayeleri tasnif etmiştir.

Şiirlerinde aşk, tabiat, vatan ve millet sevgisi, din, ahlâk, tasavvuf konularını işleyen İlhamî, 3 Mayıs 1987'de İstanbul'da vefât etmiştir.

KAYNAKÇA

Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Haziran 1970; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Feyzi Halıcı, Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk, 1981; M. Oğuz Öcal, TFA, s. 1, 1981, TFA, s. 129-131, 1988; Saim Sakaoğlu, TD, s. 445-450, Ocak-Haziran 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I
Dokuz aylık yolun yorgun yolcusu
Her can seni görür sen de seni gör
Bir gövde değılsin yoktan yarandın
Mekân seni görür sen de seni gör

Kendini sadece bir gölge bilme
İnsanlık sevgini kalbinden silme
Kimseye zulmedip öldürme ölme
Rahmân seni görür sen de seni gör

Yerlere bir damla dökülürse kan
Yarın mahşer günü olur bir insan
Gel Âşık İlhamî olma asî can
Zaman seni görür sen de seni gör

II

Güzel bahar geldi yayla zamanı
Tez açılın yâr koklasın çiçekler
Lâle nergis gül bürsün her yanı
Siz açılın yâr koklasın çiçekler

Sağa sola tağlarızı yamayın
Kim koparsa getirene değmeyin
Sakın benim gibi boyun eğmeyin
Düz açılın yâr koklasın çiçekler

Âşık İlhamî'nin çektiği zârdır
Herkesin gençlikte sefası vardır
Bize felek düşman size de kardır
Yaz açılın yâr koklasın çiçekler

III

Gül efendim gül yanağın gül olsun
Güneş gibi toprak gibi su gibi
Gönüller şad olsun arzu birleşsin
Güneş gibi toprak gibi su gibi

Ağaç yeşert garip kuşa dal göster
Ana gibi sar bağrına kol göster
Ayıp görme bir ışık saç yol göster
Güneş gibi toprak gibi su gibi

Türkü söyler şiir yazar her ozan
Mutlaka bulunur anlayan yazan
Gel İlhamî ölmez yitmez dost kazan
Güneş gibi toprak gibi su gibi

IV

Yâra dedim kirpiklerin ok olmuş
Batırdı sineme "Vay" dedim güldü
Sevdanın ışığı kalbime çalmış
Yüzün on beşlenmiş ay dedim güldü

Ben senin aşkınla düşmüşüm düze
Seversen Mevlâ'yı kulak ver söze
Haydi giyin kuşan gidelim bize
Her günümüz bayram toy dedim güldü

İlhamî'yim baharın var yazın var
Gül gibi koklarım cilve nazın var
Akşam yıldızına benzer gözün var
Çatılmış kaşların yay dedim güldü

V
Âşıkım sinemde sayfalar dolmuş
Gök diye yazılan yazı Türkündür
Yıldızlar güneşler yer ile göyler
Yaranmış yâr olmuş özü Türkündür

Türklerin öz malı yurdun hepisi
Kızıl kandan kesilmiştir tapusu
Milletime açık cennet kapısı
Her iki cihanın gözü Türkündür

Bunu bilen sakın yüce gitmesin
Bu kazana bir yumurta atmasın
Sağın solun diye umut kesmesin
Mağrıptan maşrıka sözü Türkündür

Mayamız tertemiz okuyan anlar
Bütün dilden dile düşen destanlar
Deryalar ovalar dağlar ormanlar
Âşık İlhamî'nin sazı Türkündür

VI
Aşkın hududu yok kaderde insaf
Felek kalburunda elemiş gibi
Yâr dedik sarıldık bizde yok hilaf
Mukadderat doğru dilemiş gibi

Sevinirdim yârin gönlü var diye
Üç günde bir yüzün görmek kâr diye
Hâlen gene seslenirim yâr diye
Koyun kuzusuna melemiş gibi

Âşık İlhamî'yem yoluma vardım
Yüce Allah'ımdan diledim yardım
O yâri hayalle bağrıma sardım
Anne yavrusunu belemiş gibi

VII

Vatan toprağında büyüyen sabah
Türk'ün gözbebeği, yüce Atatürk
Bayrağı göğsündü tekbiri gümrah
Türk'ün gözbebeği, yüce Atatürk

Kim anlatabilir o kahramanı
Dünyaya sığmadı şöhreti şanı
Aydınlatı pırıl pırıl zamanı
Türk'ün gözbebeği, yüce Atatürk

Bakışı bir Kemal Mustafa adı
Haktan her isteği oldu, muradı
Kendini millete, yurda adadı
Türk'ün gözbebeği, yüce Atatürk

Âşık İlhamî'yim gerçek sözümle
Metheyleyim mızrabımla sazımla
Kudretine şahit oldum gözümle
Türk'ün gözbebeği, yüce Atatürk

ÂŞIK DAIMÎ (1932-1983)

Asıl adı İsmail Aydın olan Daimî, 1932 yılında İstanbul'da doğdu. Ailesi, aslen Erzincan/Tercan'ın Karahüseyin köyünden olup tarihte "93 Harbi" olarak bilinen 1877 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında İstanbul'a göç etmiştir.

Daimi, gerek cura çalan dedesinden gerekse dedesinin arkadaşı olan âşıklardan etkilenmeyle küçük yaşta saz çalmasını öğrenmiş, "Daimî" mahlâsıyla şiirler söylemiştir. Anadolu'nun pek çok yerini dolaşmış, âşık şölenlerine katılmıştır. Bir çok âşıkla tanışan ve karşılaşan Daimî, İstanbul/Unkapanı'nda açtığı dükkanında saz ve plak satışıyla uğraşmıştır. Ayrıca TRT'nin açtığı sınavı kazanarak radyo sanatçısı olmuştur. Birçok türküsü TRT repertuarına giren Daimî, yurtdışında da pek çok yerde konserler vermiş, pek çok eserini de plak ve kasetlere okumuştur.

Daimî, şiirlerinde barışı, dostluğu ön plânda tutarak din ve mezhep ayrımını, haksızlık ve adaletsizliği yermiştir. İnsanımızın ve ülkemizin uygarlaşmasını savunmuştur.

I

Kâinatın aynasıyım
Madem ki ben bir insanım
Hakkın varlık deryasıyım
Madem ki ben bir insanım

İnsan hakta hak insanda
Arıyorsan bak insanda
Çok marifet var insanda
Madem ki ben bir insanım

Tevrat'ı yazabilirim
İncil'i dizebilirim
Kuran'ı sezebilirim
Madem ki ben bir insanım

Bunca temenni dilekler
Vızgelir çarkı felekler
Bana eğilsin melekler
Madem ki ben bir insanım

Daimî'yim harap benim
Ayaklarda türap benim
Aşk ehline şarap benim
Madem ki ben bir insanım

II
Kendi varlığını bilmeyen âşık
Güvercin olup da uçanı söyler
Denizler karalar gökler yok iken
Arş'ın kapısını açanı söyler

Anlamaz sözünü bilmez konunu
Tarif eder kainatın sonunu
Daha dikemezken sökülük donunu
Makassız libası biçeni söyler

Cahil değiştirmez çirkin huyunu
Çekemez ardından kazar kuyunu
Haram diye içmez üzüm suyunu
Kevser şarabını içeni söyler

Şer solunda imiş hayır sağında
Bilenler gezermiş cennet bağında
Şu atom devrinde feza çağında
Camiden tekkeden kaçanı söyler

Daimî'yim küllüklerde tozanlar
Kötü örnek olur edep bozanlar
Çağın kültürünü alan ozanlar
Bilim ışığını saçanı söyler

III

Ne ağlarsın benim zülfü siyahım
Bu da gelir bu da geçer ağlama
Göklere erişti figânım ahım
Bu da gelir bu da geçer ağlama

Bir gülün çevresi dikendir hardır
Bülbül har elinde ah ile zârdır
Ne de olsa kışın sonu bahardır
Bu da gelir bu da geçer ağlama

Daimî'yem her can ermez bu sırta
Gerçek âşık olan erer o nûra
Yusuf sabır ile vardı Mısır'a
Bu da gelir bu da geçer ağlama

IV

Göremiyor isem gerçek varlığı
Sünni'yisem Alevi'ysem ne çıkar
Sanat edindiysem sahtekârlığı
Sünni'yisem Alevi'ysem ne çıkar

İnsanlık giderken hep ileriye
Bizler inadına kaldık geriye
Gelmedikçe cehaletten beriye
Sünni'yisem Alevi'ysem ne çıkar

Kemâletim hidayetim olmazsa
Marifet suyundan kabım dolmazsa
Benden insanlığa eser kalmazsa
Sünni'yisem Alevi'ysem ne çıkar

Gayet inatçıysam gayet zorbalı
Gündüz tesbihliysem, gece kavgalı
Olmadıkça insanlığa faydalı
Sünni'yisem Alevi'ysem ne çıkar

V

Bir seher vaktiydi indim bağlara
Öter şeydâ bülbül gül yaralanır
Bakmaz mısın sinemdeki dağlara
Derdimi dökmeye dil yaralanır

Boş geçirmeyelim gel şu çağları
Dolanalım yaylaları bağları
Bir gün gazel döker ömrün bağları
Eser sam yelleri dal yaralanır

Daimî'yim yanar aşkın çırağı
Dostun muhabbeti cennet otağı
Ancak şu dünyada derdim ortağı
Sazım figan eder tel yaranır

VI

Gönül bülbül olmuş dostun gülüne
Karganın konduğu gülden bana ne
Arayı arayı buldum Leylâ'mı
Mecnun'un gezdiği çölden bana ne

Gönlüme yazılmış cânânın adı
Gönlümün tahtına kurmuş bünyadı
Her şeyden üstündür sohbetin tadı
Arının yaptığı baldan bana ne

Uyulur mu ikrarsızın sözüne
Gidilir mi cehaletin izine
Varmak istiyorum aşk denizine
Mandanın yattığı gölden bana ne

Dertli Daimî'yim yârdır sevdiğim
Gerçek aşıklara pirdir sevdiğim
İkilikte değil birdir sevdiğim
Ben beni bilirim elden bana ne

VII

Nasıl yâr diyeyim ben böyle yâra
Mecnun edip çöle saldıktan sonra
Alemin bağına bülbüller dolsa
N'idem benim gülüm solduktan sonra

Coşkun çaylar gibi çağlamayan yâr
Gönlünü gönlüme bağlamayan yâr
Şimdi ahvâlime ağlamayan yâr
Daha ağlamasın öldükten sonra

Dertli Daimî hep sürer bu yolu
Erenler şahının olsaydım kulu
İster yağmur yağsın isterse dolu
Ben Bahr-i ummana daldıktan sonra

VIII

Neye üzülürsün neye şaşarsın
Balık ilkin baştan kokar dediler
Önüne bakmadan durmaz koşarsın
Kırarsın testiye akar dediler

Çalışır çabalar durmamasına
Gezer çiçekleri gezer hasına
Savunur kovanı can pahasına
Arı kuyruğundan sokar dediler

Kırık kaval ile ünleyemezsin
Hoş bir seda ile dinleyemezsin
Yüz bin baraj kursan önleyemezsin
Hep sular engine akar dediler

Bizi kendin gibi belleyemezsin
Yaralı aslanı elleyemezsin
Kükremiş volkanı külleyemezsin
Ateşnen oynama yakar dediler

El yamandır gâfil beyler el yaman
Geliyoruz geleceğiz her zaman
Göl yerinden su eksilmez bir zaman
Daha çok Daimî çıkar dediler

SEFİL SELİMÎ (1932-2003)

Asıl adı Ahmet Günbulut olan Selimî, 1933 yılında Sivas/Şarkışla'da doğdu. Ailesinin geçim sıkıntısı yüzünden ancak ortaokul ikinci sınıfa kadar okuyabildi. Ümmü Gülsüm adında bir kıza gönül veren Ahmet, her iki ailenin de bu evliliğe karşı çıkmasına rağmen 1949 yılında Ümmü Gülsüm'ü kaçıarak evlendi. Evlilikten sonra Ömer Karslıoğlu'nun terzi dükkanında çıraklığa başladı. 1954'te askere giden Ahmet, askerlik dönüşü kendi dükkanını açarak terziliğe başladı. Şiire 1960 yılında Âşık Çoban Mehmet Can'ın teşvikiyle başladı. Ahmet'in söz sanatının inceliklerini öğrenmesinde ilk öğretmeni olan Âşık Çoban Mehmet, Ahmet'e "Sefil Selimî" mahlâsını vermiştir. Kendi ifadesiyle Âşık Sefil Selimî, bâdeli aşık olmayıp ustası Mehmet Can'dan düsturlu, izinli bir âşıktır. Sefil Selimî, 1967'de turist olarak HollAada'ya gitmiş, beş yıl çalıştıktan sonra 1972'de yurda dönerek Sivas'a yerleşmiştir. Sivas'ta önce kesekağıdı imâlatı ile sonra da kurukahvecilikle uğraşmıştır.

Selimî, şiirlerinde aşk, tabiat güzellikleri, ayrılık, yurt hasreti, yaşadığı çevre insanının içinde bulunduğu durumlar, toplumdaki kimi çarpıklıklar, yanında din ve tasavvuf konularını işlemiştir. Sefil Selimî'nin 1987'de "Kul Yanmasın" adlı şiir kitabı yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

Abdullah Satoğlu, Yâr Bâdesi, 1963, TF, Şubat 1980; Nedim Orta, Çaba dergisi, Mayıs 1969, Yeni Kastamonu Sanat dergisi, Ağustos 1971; Gülhan

Halıcı, Çağrı dergisi, Ekim 1969; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; İbrahim Aslanoğlu, Yalınkat, 1978; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Doğan Kaya, Çobanın Can Pınarı: Âşık Sefil Selimî, 1996, MF, s. 44, 1999; Uğur Kaya, Şiirleri ve Türküleriyle Âşık Sefil Selimî, (?); Doğan Kaya, MF, s.61, 2004.

I

Sihirli mühürlü bir kapıdayım
Gâhi örtük gâhi açık gözüme
Esrâra bürünmüş bir yapıdayım
Gâhi mâmur gâhi açık gözüme

Gördüğüm her şeyde ararım mânâ
Esrârla hikmetle kalırım dona
Her varlık mahsustur yalnız ona
Gâhi büyük gâhi küçük gözüme

Yoruldu mantığım kurudu zekâm
Hakk'ın boyasına yetmiyor rakam
Sarmış bu âlemi top yekün bekâm
Gâhi bin gâhi buçuk gözüme

Çeşitli kılıkta o verir emir
Kendi düzeninde fikri hür amir
Yaptığını eder eliyle tamir
Gâhi binâ gâhi saçak gözüme

Sefil Selimî'nin derdi var köklü
Haksız gözüdür ya tamamen haklı
Aradığı hakan âdemde saklı
Gâhi emir gâhi köçek gözüme

II

Yâr, senin yoluna mayın dizeler
Üstüne aşkınla basar gelirim
Parçalayıp yüzüm yüzüm yüzseler
Derimi duvara asar gelirim

Lime lime ayırsalar tenimi
Arşa kadar kapatsalar önümü
Damarımdan kazısalar kanımı
Dağları yerlere yasar gelirim

Kollarımı kırık kırık kırsalar
Kemiğimi yarık yarık yarsalar
Ölsün diye mavzer ile vursalar
Yarama fişeği basar gelirim

Kara taşa urgan ile sarsalar
Canımı sinemden çekip ırsalar
Sefil Selimî'yi dâra gerseler
Ümidi bedenden keser gelirim

III

Kevser ırmağında sâki olan yâr
Bir bardak dem ikrâm etmez mi ola
Sıratın yolunu iyi bilen yâr
Benim de elimden tutmaz mı ola

Aman medet duy sesimi dardayım
Sorma hallerimi gayet zordayım
Cehennemden daha beter kordayım
Yanarım yandığım yetmez mi ola

Her yanımı harlı ateş çevirdi
Vücut sarayımı yaktı kavurdu
Yaptım mamur ettim geri çevirdi
Virânemde güller bitmez mi ola

Zindanda kalsam da gam yemem gene
Sefil Selimî'yle dursan yan yana
Olmak istiyorum dostla can cana
Muradımca bülbül ötmez mi ola

IV

Avrupa'yı bana bahşiş verseler
Vatanımın küllüğüyle değişmem
Ezkaza şahlığı revâ görseler
Belendiğim höllüğüyle değişmem

Vatan bende ben vatanda tam oldum
Hasretiyle gırtlığaca gam doldum
Vatan için can verdikçe can buldum
El yurdunu bir puluyla değişmem

Kemiğimde iliğimde izi var
Şu yarama al yurdundan toprak sar
Ülkemdeki bir kabirden daha dar
Ne kabriyle, ne salıyla değişmem

Gördüm ecnebiyi medhetme bana
Özyurdunda yaşa hem kana kana
Birkaç damla tere bir damla kana
Yad serveti yurt malıyla değişmem

Hasret çeken içten içe iniler
Orda neşe olsa derdi yeniler
Özlemlerim birbirini günüler
Bu arzumu yad haliyle değişmem

Sefil Selimî'ye ora git deme
Töresini töremize kat deme
O yerleri bu yer gibi tut deme
Darlığımı bolluğuyla değişmem

V
Milli servetleri çarçur eyleme
Aya gitmek fayda vermez köye gel
Sürünenler yerde gökte yaylama
İnsan muallakta durmaz köye gel

Dam yaptık ışıksız pinelik gibi
İçini incele danalık gibi
Muamele etme analık gibi
Boş gürültü yara sarmaz köye gel

Su avgını deştik pörenk boru yok
Yaşantımız eski yeni yeri yok
Ağaçlara kurt düşüyor bârı yok
Yollar harap seni yormaz köye gel

Fabrika yok urubana is yapmaz
Değirmenler sanayiler ses yapmaz
Çağlığımız saçınızda pis yapmaz
Tehlike kıt kömür vurmaz köye gel

Ne teknik ne ilim ne de fen gördük
Yeryüzünde dağlar gökte gün gördük
Hikâye dinledik peri cin gördük
Aklımız her şeye ermez köye gel

Cemiyet içinse yapılan hizmet
Ey Sefil Selimî güç ver yardım et
Fezaya git Merih'e git aya git
Canlı orda hayat sürmez köye gel

VI

Kimse bana yâren olmaz yâr olamaz
Mertlik hırkasını giydim giyeli
Dünya bomboş olsa bana yer kalmaz
İnsana muhabbet duydum duyalı

İmanın hükümdar benliğim esir
Ehl-i beyt'i sevdim dediler kusur
Kimi korkak dedi kimi de cesur
Kurt ile koyunu yaydım yayalı

Ardımdan vuranlar yüzüme güler
Kestiği azmış gibi parçalar böler
Herkes kılıcını boynumda biler
Başımı meydana koydum koyalı

Bu kızılbaş olmuş yunmaz diyorlar
Kestiği haramdır yenmez diyorlar
Camiye mescide konmaz diyorlar
İmam Şah Hüseyin'e uydum uyalı

Çoğu bende kağıt hüccet arıyor
Hak bilmeyen dip dedemi soruyor
Dostlar ölümüne karar veriyor
Sefil Selimî'yim dedim diyeli

VII

Kafam semâ gözüm bulut yağmur bol
Ufkumu buladıp sel etme vazgeç
Kelime pınarım taşmış iken dol
Bent tutup çevremi göl etme vazgeç

Fikir kümelerim sır vermez yâda
Umut bebelerim düşer feryâda
Bir tek canlı kalmaz yalan dünyada
Çözme gam bohçasın gel etme vazgeç

Hayat yıldızlarım parlayıp söner
Ah çeksem buz tutar deryalar donar
Zar etsem ay güneş dayanmaz yanar
Söyledip cihanı kül etme vazgeç

Beyin çekirdeğim yer gök atası
Ruhum et kemiğim ilim sitesi
Bedenim âlemin yedi kıtası
Gez beni yad eli yol etme vazgeç

Toprakta ısıda suda gökтейim
Her cisim içinde gizli noktayım
Sefil Selimî'yem varda yoktayım
Sana sen gibiyim el etme vazgeç

ÂŞIK REYHANÎ (1932 -2006)

Âşık Yaşar Reyhanî, 1934 yılında Erzurum'un Pasinler ilçesine bağlı Alvar köyünde doğmuştur. Babası ortakçılık ve çobanlık yaparak geçimini sürdürdüğü için Yaşar'ın çocukluk yılları Alvar'a yakın köylerden Pasinler'in Tepecik, Horasan'ın Aşağı Tahir Hoca köylerinde geçmiştir. Aşağı Tahir Hoca köyüdeyken ilkokula gitmek üzere Horasan'ın ilçe merkezine gidip gelen Yaşar, ilkokuldan üçüncü sınıfta ayrılmak zorunda kalmış; uzun yıllar sonra, 1960'lı yıllarda dışarıdan ilkokulu ve ortaokula bitirmiştir. Okuduğu Kerem ile Aslı, Asuman ile Zeycan, vb. hikayeler ve Emrah, Sümmanî gibi âşıklar hakkındaki kitapların etkisiyle âşıklığa merak saran Yaşar, söylentiye göre 12-13 yaşlarındayken birgün evin ineğini Göreşken Baba Türbesi'nin yanında otlatmaya götürdüğünde orada uyuyakalmış, düşünde bir pirin sunduğu şerbeti içme imkanı bulamamış; ancak çevrede ermiş olarak anılan Alvarlı Mehmet Lütfi Efendi, Yaşar'ın avucuna bir boncuk bırakmıştır. Düşünden uyanan Yaşar, uzun süre olayın şaşkınlığını üzerinden atamamıştır. Rüyadan sonra birkaç yıl devam eden âşıklık hâlini 16-17 yaşlarında artık şiire dökmeye başlamıştır. Komşu kızı Hatun'a gönül veren Yaşar, kızın köyden biriyle zorla evlendirilmesi, bir yıl sonra geçimsizlik nedeniyle boşanması ve kısa süre sonra da ölmesiyle derin acılara sürüklenmiş; Dertli mahlasıyla şiirler söylemeye başlamıştır.

Bu dönemlerde Alvar'a dönen Yaşar, Pasinler'deki kahvehanelerde yapılan âşık fasıllarının dikkatli bir takipçisi olur. Burada ünlü âşıklardan Bayburtlu Hicranî, Yusufelili Ali Huzurî, Sarıkamışlı Dursun Cevlanî, Kağızmanlı Cemal Hoca, Karanlı Âşık Gülistan (Murat Çobanoğlu'nun babası) Posoflu Müdamî, Ardanoçlu Efkârî gibi âşıklarla tanışma imkanı bulur. Bunlardan Bayburtlu Hicranî, 1951'de Yaşar'ın "Dertli" mahlasını "Reyhanî" olarak değiştirir.

Yusufelili Huzurî ile Bayburt'u, Artvin'i dolaşan Yaşar Reyhanî, bu arada çeşitli âşıklarla karşılaşma ve tanışma fırsatı bulur. Reyhanî, usta olarak kabul ettiği Hicranî'den başka Nihanî, Cemal Hoca, Dursun Cevlanî ve Turan Şahbaz'dan (Mihmanî) etkilenmiştir.

Anadolu'nun birçok yerini dolaşan Reyhanî, katıldığı birçok yarışmada önemli dereceler almıştır. Konya Âşıklar Bayramı'nda atışma dalında birincilik, ABD'nin Michigan Üniversitesi, Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölümü'nce 1992'de verilen fahri öğretmenlik, bunlardandır.

Reyhanî, bütün şiirlerini hece ölçüsüyle söylemiş bir âşığıdır. Şiirlerinde yalın bir Türkçe kullanır. Yer yer mahalli sözleri de şiirinde kullanan Reyhanî, mahalli söyleyişi bazan daha ileri düzeye götürerek bunu çekim eklerine de

yansıtır: Arada garışık rüya görirem/ Hele boş kafaya hayra yorirem. Âşık tarzı şiir geleneğine uygun olarak genellikle yarım kafıye kullanan Reyhanî, tam ve zengin kafıyeye de yer vermiş; hatta cinası da başarıyla kullanmıştır. Göze hitap etmeyen, ama kulakta bir ses uyumu oluşturan sözlerden de faydalanmıştır: ölü, şüpheli, karalı; gece, rica; yayla, eyle; vb.

İrticalen şiir söylemede çok başarılı bir âşık olan Reyhanî, şiirlerinde toplumsal yergiye yoğun biçimde yer vermiştir. O, toplumu ilgilendiren her olayın takipçisi bir âşıktır. Aşk temalı şiirlerinde sevgili tasvirlerinin tabiatla bütünleştirildiği görülür. Dinî ve milli konuları da şiirlerinde sıkça işleyen Reyhanî, bu konularda gelenekçi bir tavır sergiler. Dinî ve tarihi kişilikler, vatan, millet, bayrak gibi kavramlar sıkça karşımıza çıkar.

Reyhanî'nin şiirlerinin ana konularından biri de şikayettir. Felekten, dünyadan ve insanlardan şikayet eder. O, adaletin, eşitliğin, temel alındığı ve uygulandığı bir toplum düzenini arzulamaktadır. Yolsuzluk ve haksızlıklara katlanamaz ve isteklerini nasihatçi bir edâyla sıralar.

Reyhanî, hikaye musannifi ve anlatıcısı olarak da âşıklık geleneğimizde haklı bir yer edinen, “Muamma çözme ve askı indirme” konusunda da muhakeme yeteneğiyle dikkat çeken bir âşığıdır. Reyhanî, şiirlerini “Alvarlı Reyhanî” (1962), “Böyle Bağlar”, (1966), “Kervan” (1988) adlı kitaplarda toplamıştır. Şiirleri ve fikirleri, Dilaver Düzgün tarafından “Şu Tepenin Arkasında” adıyla 1997’de yayınlanmıştır. Reyhanî, 10 Aralık 2006’da bursa’da vefat etmiştir.

KAYNAKÇA

M.Adil Özder, TFA, Aralık 1967; Muammer Özdemir, Âşık Yaşar Reyhanî, 1968; Muhan Bali, TFA, Şubat 1968, TFA, Mayıs 1968, Temmuz 1968,TFA, Mart-1971; Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Eylül 1970, TD,1973; Doğan Kaya, Şairnameler, 1990; Cemil Yener, Türk Halk Edebiyatı Ant., 1989; Emir Kalkan, XX.Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant. 1991; Umay Günay, Türkiye’de âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüya Motifi, 1992; Feyzi Halıcı, Aşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Dilaver Düzgün, Şu Tepenin arkasında Âşık Yaşar Reyhanî, 1997.

I

Dinle anlatayım sana
Erzurumlu Reyhan benem
Cayır cayır yana yana
Erzurumlu Reyhan benem

Karanlıkta ışık sezen
Anahtarsız kilit çözen
Gözyaşı ile şiir yazan
Erzurumlu Reyhan benem

Sümmanî'nin bir kenarı
Emrah'ın aşkının narı
Hakkılar'ın torunları
Erzurumlu Reyhan benem

Köprüye basmadan geçen
Dost elinden bade içen
Çağında bir sayfa açan
Erzurumlu Reyhan benem

II

Daha ondört yaşındaydım
Bir kız bana el eyledi
Yaklaştım derdini sordum
Bir tenhaya gel eyledi

Doldu gözlerinin yaşı
Önüne eğildi başı
Ayrılırken son bakışı
Ömrüme bedel eyledi

Pınarın yolunda durdu
Boynunu bir yana burdu
Bir kere gönlüme girdi
Gitti geldi yol eyledi

Bir dakika unutmaz oldum
Bir kez rahat etmez oldum
Geceleri yatmaz oldum
Aklım aldı del'eyledi

Bağları bar tutmaz imiş
Beli kemer tutmaz imiş
Çenesi sır tutmaz imiş
Beni müptezel eyledi

Ben Reyhanî olmaz idim
Ağlar idim gülmez idim
Konuşmayı bilmez idim
Yar beni bülbül eyledi

III

Kellesinden korkan varsa
Siyasete karışmasın
Zararından korkan varsa
Ticarete karışmasın

Menzil alır doğru giden
Arif olur ilim güden
İmanından şüphe eden
İbadete karışmasın

Selamettir sağ bedenler
Ak olmalı kara günler
İmana küfür edenler
Cemaate karışmasın

Kumara ticaret diyen
Şarap ile ekmek yiyen
Boşuna küfür söyleyen
Selavata karışmasın

Reyhanî der hey huysuzlar
Haksızlar helvayı tuzlar
İkilikçi namussuzlar
Memlekete karışmasın

IV
Sazım düzen tutmaz olsun
Telim Allah demeyince
Can canana gitmez olsun
Yolum Allah demeyince

Gözüm uyku tutmaz olsun
Geceleri yatmaz olsun
Bülbüllerim ötmez olsun
Gülüm Allah demeyince

Rüzgârlarım esmez olsun
Düşmanlarım susmaz olsun
Kılıcım da kesmez olsun
Kolum Allah demeyince

Reyhanî ömrüm çürüsün
Gülşenim diken bürüsün
Ağacım kökten kurusun
Dalım Allah demeyince

V
Benim iki sevgilim var
Biri vatan biri millet
Biri gül biri bal kokar
Biri vatan biri millet

Ayırmam oğulu kızı
Severiz birbirimizi
Biri şehit biri gazi
Biri vatan biri millet

Vatan üstünde can ister
İnanmaya iman ister
Bayraktaki rengi göster
Biri vatan biri millet

Reyhanî Türk oğlu Türk'üm
Hiç kimseden yoktur korkum
İki makam benim türküm
Biri vatan biri millet

VI
Ömür bitti kardeş ne hayaldesin
Hakikatten başka yolumuz var mı
Sakın seni yaratanı unutma
Başka tutunacak dalımız var mı

Türkistan Kerkük'e erişmedikçe
Tunus Cezayir'e kavuşmadıkça
Ülküler zafere erişmedikçe
Beklenecek ay ve yılımız var mı

Gece yer altında gündüz güneşte
Soğukta sıcakta yazda ve kışta
Bir tane kalmasak biz bu savaşta
Zaferden dönecek halimiz var mı

Gel Âşık Reyhanî gerçek ol gerçek
Gerçek olmayandan kendin geri çek
Kur'an bir bahçedir satırlar çiçek
Bismillah'tan başka gülümüz var mı

VII
Bilmediğin şeye mantık yürütmek
Karanlıkta odun kırmaya benzer
Cahil bir kişiye nasihat vermek
Mandaya fiskeyle vurmaya benzer

Çok ince bir sırdır gerçekçi olmak
Çetindir insanlık kapısın çalmak
Fukarayı dövüp gönlünü almak
Tuz ile yarayı sarmaya benzer

İmânsız kişiden imân beklemek
Kopmuş ipi birbirine eklemek
Eski çağda yeni zaman beklemek
Su üstüne hasır sermeye benzer

Âşık Reyhanî'yim yeter uyumak
Bu hususta derdim hep yumak yumak
Süslü mezarlara dua okumak
Zengine sadaka vermeye benzer

VII

Basma ayak toprağına dolandıkça nem alır
Toprağına dolandıkça gönlümü bir gam alır
Dolandıkça gönlümü bir gam alır encam alır
Nem alır bir gam alır encam alır hem nam alır

Bir mekan var yolu çok dar öldürür bu yol beni
Yolu çok dar öldürür bu yol beni gel bul beni
Öldürür bu yol beni bu yol beni hem ol beni
Yol beni gel bul beni hem ol beni gel bul beni

Olmak ister bu dünyada deli gönlüm yâre dost
Bu dünyada deli gönlüm olmuyor ağyare dost
Deli gönlüm olmuyor ağyare dost hünkâre dost
Yare dost ağyare dost hünkâre dost hem yare dost

Reyhanî'yi deli etti cemalin Leyla senin
Deli etti belalar meramın böyle senin
Cemalin meramın söyle senin heyle senin
Leyla senin böyle senin heyle senin neyle senin

ÂŞIK FERRAHÎ (1934-1969)

Asıl adı Mehmet Ali Ergat olan Âşık Ferrahî, 1934 yılında Adan/Ceyhan'ın Kıvrık köyünde doğmuştur. Mehmet Ali'nin ailesi aslen Siirtlidir; Siirt'ten göçerek Ceyhan'ın Kurtkulağı köyüne yerleşmişlerdir. Mehmet Ali, küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiştir. Köyde Halil Ağa'nın yanında çobanlık, ırgatlık ederek büyümüştür. Herhangi bir öğrenim görmeyen Mehmet Ali, okumaz yazmayı kendi kendine öğrenmiştir. İlk gençlik yıllarında köyde Keklik Emine olarak anılan kıza tutulan Mehmet Ali, rüyasında bâde içerek âşık olmuştur. "Ferrahî" mahlâsını kendisi almıştır. 1954'te İstanbul'da askerliğini yaparken hastalanmış ve geri gönderilmiştir. Askerlik dönüşü saz çalmasını öğrenen Ferrahî, Emine'ye olan sevgisini dile getiren şiirler söylemiş, bu da kız

babasının öfkesine neden olmuş; dolayısıyla Mehmet Ali köyden ayrılmak zorunda kalmıştır. Çukurova'ya giden Ferrahî, Adana'nın Kürkçüler köyüne yerleşmiş ve. 1959'da köyden Kadriye ile evlenmiştir. Bu arada belkemiğinde kayma, safra kesesinde iltihaplanma ve ardından 1964'te gırtlak kanseri gibi hastalıklara yakalanan ve sesini kaybeden Ferrahî, kendisi çalıp beş yaşındaki kızı Emine söyleyerek sanatını icrâ etmiştir. Konya Âşıklar Bayramı'nın ikinci ve üçüncüsünde baba-kız türkü dalında birinci olmuşlardır.

Henüz 35 yaşındayken 22 Nisan 1969'da vefât eden Ferrahî, irticalen şiir söyleyebilme yeteneği, saz çalmadaki hüneri ve güzel sesiyle yurt çapında kısa zamanda tanınmış, türküleri radyo repertuvarına girmiş ve plak yapılmıştır. Şiirlerinde sıkıntılı hayatını, aşkını, kaderine olan sitemini ve dünyadan şikayetlerini sade ve bir dille anlatan Ferrahî'nin şiirleri "Ceyhanlı Halk Şairi Âşık Ferrahî'nin Seçme Şiirleri" (1961), Ceyhanlı Âşık Ferrahî'nin Öğütleri Ve Milli Şiirleri" (1964), "Âşık Ferrahî'den Deyişler: Dost Gülleri" (1969), "Âşık Ferrahî, Şiir ve Türkülerinden Bir Demet" (1989) adlı kitaplarda toplanmıştır.

KAYNAKÇA

Sait Çelebi, Çağrı dergisi, 1 Mayıs 1969; Mehdi Halıcı, Çağrı dergisi, 1 Temmuz 1969; Saim Sakaoglu, TFA, Temmuz 1969, TD, s. 445-450, Ocak-Haziran 1989; Mustafa Bozer, Halkevleri dergisi, Ekim 1970; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Halil Atılğan, âşık Ferrahî, Hayatı-Şiirleri-Eserleri, 1986; Ceyhanlı Âşık Ferrahî, 1997; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c.II, 1993.

I

Ah n'eyleyim gönül senin elinden
Her zaman ağlarım gülemem gayri
Ben bıktım usandım elin dilinden
Terk ettim sılayı gelemem gayri

Gönül ben sırrına eremedim ki
Gonca gonca güller deremedim ki
Arzeyledim yâri göremedim ki
Ne olur sonumuz bilemem gayri

Musa ile o yâr Tur'a çekildi
İsa da göründü dâra çekildi
Muhammet Ali de sırra çekildi
Yitirdim o yâri bulamam gayri

Bulunmaz alemde menendi dengi
Görünse orduyla eylesem cengi
Bir güle âşıkım başkadır rengi
Yabani gülleri yolamam gayri

Der Ferrahî yâra haber salarken
Gayri ağlar oldum bende gülerken
Yâr aşkından dertli dertli çalarken
Sazım düzen tutmaz çalamam gayri

II

Fakirlik sinemde çok yara açtı
Ne giyecek ne yakacak dal vardır
Yokluk ile ömrüm perişan geçti
Kurtulmaya ne bir çıkar yol vardır

Çiçekler hep solmuş peteksiz kovan
Fakir esir olmuş zevk yapar ağan
Et kenarda kalmış bulunmaz soğan
Ne yiyecek ekmek ne de pul vardır

Gidem dağ başına kuram otağı
Vurguncular almaz benim metağı
Hasta düştüm evde sattım yatağı
Ne savan ne hasır ne de çul vardır

Hastaneye gidersen de bakmazlar
Paran olmaz ise filim çekmezler
İnsan mısın nesin sahip çıkmazlar
Sefalette nice nice kul vardır

Devlet hastanesi amma paralı
Dert içimde katar katar sıralı
Fakirlerin bütün kalbi yaralı
Daha yazacağım bir çok hal vardır

Ağam paşam dersin tutulmaz sözün
Yardım eyleyip de güldürmez yüzün
Ferrahî çalarsın ses vermez sazın
Ne perde ne burgu ne de tel vardır

III

Yarap bilmem nedir benim çektiğim
Dert elem içinde yanan ben oldum
Huzuruna geçip dizim çöktüğüm
Akılsız mecnuna dönen ben oldum

Mevlâm beni verdin dillerden dile
Çevirdin yönümü şu gurbet ele
Yârın bahçesinde konarken güle
Virane yerlere konan ben oldum

Bu sonsuz hayatın sonu ne olur
Ne gitsem elem hep beni bulur
Halime acısan Allah'ım n'olur
Aşkın deryasına inen ben oldum

Yazılmış günahım sütun sütuna
Yüzüm kana nasıl gelem katına
Aşkın çok süratli eşkin atına
Tereddüt etmeden binen ben oldum

Der Ferrahî Yarap işim düzele
Ağaçlar kurudu döndü gazele
Aldatıcı bir vefasız güzele
Sefil aptal gibi kanan ben oldum

IV
Elâ gözlü nazlı yâri
Görem dedim göremedim
Boş kalmıştır kavil yeri
Varam dedim varamadım

Gönlümün gülü nerede
Engeller durmaz arada
Emine'yle ben murada
Erem dedim eremedim

Şeker kaymak tatlı dili
Kınamış nazik eli
Koynundaki gonca gülü
Derem dedim deremedim

Şahinim yok çıkam ava
Ne yaptımsa aldım hava
Kuşlar gibi ben bir yuva
Kuram dedim kuramadım

Arzu da yaktı Kanber'i
N'olur biraz gelsen beri
Feleğin çelik çemberi
Kıram dedim kıramadım

Uzak bir menzile vardım
Hem ağladım hemi durdum
Karışık bir rüya gördüm
Yoram dedim yoramadım

Nazlı yarı getirip de
Yanı yana oturup da
Kollarıma yatırıp da
Saram dedim saramadım

Yükün aldı yine kervan
Gönül sen de boşa kıvrın
Emine'yle dem-i devran
Sürem dedim süremedim

Derdin nedir bana anlat
Ben kimlere edem minnet
Dediler yâr koynun cennet
Girem dedim giremedim

Mehmet Ali esas adım
Ferrahî'yi pırle kodum
Gurbet ilden dönmem dedim
Duram dedim duramadım

V
Hasta gönlüm divanedir durmuyor
Dünya hiç kimseye kalmamış yeyin
Bu dert bana asla aman vermiyor
Ağlamış gözünü silmemiş deyin

Çoban oldum sürülere heyledim
Kader ile ben bu derdi payladım
Bir yâr için terk-i diyar eyledim
Aramış yarını bulamamış deyin

Neler geldi girdi benim düşüme
Felek bu dertleri taktı peşime
Bir yazı yazın ki mezar taşıma
Ferrahî dünyada gülmemiş deyin

VI
Renk renk olmuş dağlar çiçekler açmış
Maviyi yeşili alı severim
Her âşık kendine bir çiçek seçmiş
Nergizi zambağı fulu severim

Ta ezelden ateş düştü özüme
Boyun büktüm boyun kara yazıma
Dert yanarım ortak sazıma
Dertli öten sarı teli severim

İhsan eyle Mevlâ'm her şeyin boldur
Hakikat tarikat marifet yoldur
Sana giden yolda sen bizi öldür
Dosdoğru görünen yolu severim

Asır döner ben bu asra uyamam
Derdim çoktur hesap edip sayamam
Bütün bu Âleme kötü diyemem
Hakka kulluk eden kulu severim

Unutamam ben de yüce Hüda'mı
Kuru yavan vermiş benim gıdamı
Der Ferrahî pirden içtim gıdamı
Hakiki bâdeyi dolu severim

VII

Güzel ben senin elinden
Nere gidem nere gidem
Anlamayan yâr halinden
Nasıl edem nasıl edem

Günüm geçmedi cefasız
Gençliğim gitti sefasız
Bir yar sevdim çok vefasız
Gayri n'idem gayri n'idem

Gözyaşım döndü dereye
Ben nere gidem nereye
Bahtı kara Ferrahî'ye
Etme sitem etme sitem

TOKATLI SELMANÎ (1934-)

Asıl adı Hasan Selman olan Selmanî, 1934'te Tokat/Almus'un Kuruseki köyünde doğmuştur. Köylerinde okul olmadığından ilkokula gidemeyen Selmanî, okuma-yazmayı askerde öğrenmiştir. Daha sonra 1968'de dışardan bitirme sınavlarına girerek ilkokul diploması almıştır.

Küçük yaşlarda saza söze heves eden Selmanî, ilk şiirlerini 14-15 yaşlarında söylemiştir. Selmanî, bâdeli âşık olmayıp Musa Kazım Ulusoy'un kendisine sunduğu şerbeti içmiştir. 1966'dan itibaren Konya Âşıklar Bayramı'na katılan Selmanî, bir çok kere atışma dalında birincilik kazanmıştır.

Aşk, tabiat, gurbet, vb. konuların yanında özellikle Musa Kazım'la tanıştıktan sonra şiirlerinde dinî-tasavvufî konulara yönelmiştir. Selmanî,

toplumda gördüğü kimi aksaklıkları bozuklukları da sade bir Türkçe ile dile getirmiştir. Şiirlerini, “İki Cihan Dostu” (1971) adlı kitabında toplamıştır.

KAYNAKÇA

Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Temmuz 1970; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri, 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

İnsanlar bir dağa benzerse eğer
Duman düşman olur yel boyun eğmez
Bülbülü koruyan dikendir meğer
Yılan düşman olur gül boyun eğmez

Merhemsiz bir yara sarılmaz ise
Ecel yetişince durulmaz ise
Yıkılan bir gönül kurulmaz ise
Lisan düşman olur dil boyun eğmez

Selmanî açınca sır elden gitse
Uydukte ağyâra yâr elden gitse
Çarkın terse dönüp var elden gitse
Cihan düşman olur el boyun eğmez

II

Benli dilber gerdanında ben gördüm
Gerdan benli benli yüz benli benli
Dedim benim benlerini ben gördüm
Öldürdün derimi yüz benli benli

Meftun oldum böyle bir kaşı yaya
Cemâlini gören yürümez yaya
Atıver kendini göle deryaya
Sen de benim gibi yüz benli benli

Yar seni seveli yandı bu sine
Âşıkı genç iken gel koyma sine
Bu tokat ilinin Selmanî'sine
Kurban olsun böyle yüz benli benli

III

Aklım alıp beni derbeder ettin
Ey melek bakışlı sarışın güzel
Sabrıyla kararım koymadın gittin
Ateşin kalbimi sarışın güzel

Senin için tatlı cana kıyarım
Al yanaktan buse alsam doyarım
Vermediğin anda öldüm sayarım
Lâyık mı kefenin sarışın güzel

Bu âşığın seni sevmek niyeti
Ben sana anlattım her keyfiyeti
Velhasıl sonunda bulur hayatı
Selmanî sineye sarışın güzel

IV
Şimdi bizim ilde çiçek açılmış
Sümbüller bir türlü güller bir türlü
Bu meydanda lâli gevher saçılmış
Mizanlar bir türlü diller bir türlü

Tatlı söz insanın ciğerin ezer
Zannetme bu dilden bir kimse bezer
Rengârenk giyinmiş salınıp gezer
Yeşiller bir türlü allar bir türlü

Selmanî'yem meylim tatlı ülfete
Mevlâm düşürmesin derde mihnete
Gelsen bize uğramazsın zahmete
Yürümek bir türlü yollar bir türlü

V
Bu dünyaya gelen isen
Çekip göçün gitmektedir
Emanetin bilen insan
Geri teslim etmektedir

Yakasız gömleği biçin
Yar ağlasın için için
Suyumuz kaynatmak için
Ateş yanıp tütmektedir

Ey insan ecel karşında
Canın alır genç yaşında
Baykuş mezarın başında
Garip garip ötmektedir

Bu cefalar bizlere az
Buna olmaz hiç itiraz
Azrail gayet oyunbaz
Oynayıban ütmektedir

Selmanî toprak olunca
Bir zaman yatıp kalınca
İsrafil düdük çalınca
Ölen yine bitmektedir

ÂŞIK İSMET (1934-)

Asıl adı Abdülkadir Namlı olan Âşık İsmet, 1934 yılında Sivas'ın Kahyalı köyünde doğmuştur. Ailesinin maddî durumu nedeniyle okula gidemeyen İsmet, dışardan bitirme sınavlarına girerek ilkokul diploması almıştır. Onbir yaşındayken babasını kaybeden İsmet, annesinin de kendilerini terk etmesiyle kardeşi Nurettin ile birlikte çok zor günler yaşamış, çevredeki insanların yardımıyla büyümüşlerdir. On üç yaşından itibaren şiir söylemeye başlayan İsmet, kendi kendine saz çalmasını öğrenmiştir. 1951 yılında evlenen İsmet, 1952-55 yılları arasında demiryollarında çalışmıştır. 1955-57 arası askerliğini yapan İsmet, 1959 yılında işçi olarak girdiği Sivas Çimento Fabrikası'ndan 1979 yılında emekli olmuştur.

1970 yılında “Hak Var Dedik” adlı ilk şiir kitabını yayımlayan İsmet, Erzurum Atatürk Üni. Âşıklar Şenliği'nde “Mehenk” adlı şiiriyle Karac'oğlan Ödülü'nü kazanmıştır. Şiirlerinde Âşık İsmet, İsmet ve İsmetî mahlûslarını kullanan Âşık İsmet, şiirlerini sevgi teması üzerine oturtmuştur. Aşk, insan, tabiat ve vatan sevgisi, yaşadığı sıkıntılar, dünyanın faniliği, toplumdaki aksaklıklar, adaletsizlikler, haksızlıklar gibi konuları işlemiştir.

KAYNAKÇA

İbrahim Aslanoğlu, Sivas Folkloru, Mart 1973; Doğan Kaya, Âşık İsmetî, Hayatı ve Deyişleri, 1984; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Bir güzel sevdası geçti başımdan
Çöllere düşürdü çöllere beni
Gönül vazgeçmiyor gider peşinden
Yollara düşürdü yollara beni

Hâldeş arıyorum hâlimden bilen
Divânesin diyor yanıma gelen
Aşığın çektiği cefâya gülen
Kullara düşürdü kullara beni

Âşık İsmet mevsim yaz bahar iken
Yüreğimde sıcak sevgi var iken
Hâlimle köşede duruyor iken
Dillere düşürdü dillere beni

II

Anamdan emdiğim sütü burnumdan
Getirdin sen yokluk getir bakalım
Atıp hançerini kara bağrımdan
Batırdın sen yokluk batır bakalım

Götürürsün, meçhul yönlere doğru
Dönderirsin acı dünlere doğru
Garip başım kara günlere doğru
Götürdün sen yokluk götür bakalım

İsmetî yıllarca uçan ömrümü
Susayıp ağuyu içen ömrümü
Bin bir çile ile geçen ömrümü
Bitirdin sen yokluk bitir bakalım

III

Ben mi bilmiyorum zaman mı başka
Bahar dedikleri kışa benziyor
Dağlar mı bozardı duman mı başka
Toprak görünenler taşa benziyor

Soyguncu pusuda eşkiya izde
Yolcu bataklıkta bataklık dizde
Vicdanla merhamet bu asır bizde
Kanadı kırılmış kuşa benziyor

Zalim sesli mazlum uslu duruyor
Güneşin etrafı puslu duruyor
Bülbül kafesinde yaşlı duruyor
Güllerin kokusu leşe benziyor

İsmet'in bu hâlden birşey sezmesi
Sertin yumuşağı çözüp ezmesi
Bazı aydınların ayık gezmesi
Cahilin gördüğü düşe benziyor

IV

Şarapta aradık balın tadını
Üzüme güvendik arıdan olduk
Vefâsızın ezber ettik adını
Kahpenin uğruna periden olduk

Cüceye eğilir yüce boyunlar
Türklüğe uğramış türlü oyunlar
Kayıp olmuş nice sütlü koyunlar
Çobana inandık sürüden olduk

Dost diye ellerden şer öğüt aldık
İş sandık oyuna gafilce daldık
Gelinsiz kapıda zurnalar çaldık
Davulu patlatıp deriden olduk

VI

Hayalimle yatıp rüyamda gördüm
Bir saklandı bir de göründü güzel
Yavaşça yürüyüp yanına vardım
Bir saklandı bir de göründü güzel

Gönül gemisini yola götürdüm
Rüzgâr o denizde esti batırdım
Aşk bende beni aşta yitirdim
Bir saklandı bir de göründü güzel

Âşık İsmetî'ym böyle hâl oldum
Can içinde can canana el oldum
Yıllar boyu yana yana kül oldum
Bir saklandı bir de göründü güzel

VII

Sefillikten hasta olup varınca
Doktor bana “Boğazına bak” dedi
Kollarımı kuru kemik görünce
Doktor bana “Boğazına bak” dedi

Yoksulluk başıma çok büyük zorba
Unumuz tükendi boş durur torba
Yiyip içtiğimiz bir yavan çorba
Doktor bana “Boğazına bak” dedi

Yolum aksi işim tersine gitti
Çektiğim sıkıntı canıma yetti
Mecalim kalmadı takatım bitti
Doktor bana “Boğazına bak” dedi

Âşık İsmet der ki böyledir hâlim
Yüce dağlar ile çevrildi yolum
Süt ile yoğurda yetişmez kolum
Doktor bana “Boğazına bak” dedi

VIII

Benden selam söylen o nazlı yâre
Hâlimi görsün de ne derse desin
Arasa buluru derdime çare
Hâlimi görsün de ne derse desin

Yoksa bu hâlimden haber gitmez mi
Çekticeğim bunca çile yetmez mi
Acap dargın mıdır insaf etmez mi
Hâlimi görsün de ne derse desin

Kalbi demir midir ciğeri taş mı
Bilmem gördüklerim hayâl mi düş mü
Bu yanıp tüttüğüm tamamen boş mu
Hâlimi görsün de ne derse desin

Âşık İsmet haber yoktur izinden
Bir vefâ görmedim aşkı yüzünden
Nağmeler dinlesem güzel sözünden
Hâlimi görsün de ne derse desin

ŞEREF TAŞLIOVA (1938-)

Şeref Taşlıova, 1938'de Kars/Çıldır'ın Gülyüzü (Pekreşen) köyünde doğmuştur. Ailesi, Gürcistan'ın Borçalı bölgesindeki Kasımlı köyünden göçerek Eşmepınar'a yerleşmiştir. Karapapak (Terekeme) Türklerindendirler.

Henüz sekiz yaşındayken babasını kaybeden Şeref, köylerindeki ilkokulu bitirerek Cılavuz Köy Enstitüsü'ne giriş sınavına katılmış, kazandıysa da o sıralar ağabeyinin vefâtı nedeniyle okula gidememiştir. Bir yıl sonra ortaokula yazılan Şeref, okuldan ikinci sınıfta ayrılmıştır. On dört yaşında saz çalmaya heveslenen Şeref, Âşık Müdamî ile birlikte köy ve kasabaları gezmiş, saz ve söz sanatında kendini yetiştirmiştir. 1958'de askere gitmiş, askerlik dönüşü evlenmiştir. 1964'te Kars'ta Ozanlar Şöleni düzenleyen Şeref Taşlıova, 1967'den itibaren Konya Âşıklar Bayramı'na katılmış, çeşitli ödüller almıştır. 1968'de Unesco tarafından hazırlanan Dünya Sanat Dizisi'nde âşıklık geleneğini temsil etmiş, İngiltere'de düzenlenen Uluslararası Hikaye Festivali'ne ve Danimarka'da düzenlenen Vikingler Doğuş Günü, Gündönümü Geleneği Festivali'ne katılmıştır. Âşıklığının yanında derlemeciliği ile de dikkat çeken Şeref, birçok masal, efsane, hikaye, destan derlemiştir. Karseli gazetesinde şiirleri, yazıları yayımlanan Şeref, bu güne kadar ödül olarak 125 madalya 83 plaket almıştır. 1983'te İndiana Üniversitesi (Amerika) ve 1987'de Berlin Üniversitesi (Almanya) tarafından şiirleri derlenmiş, şiirleri üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Bir süre Kars İl Radyosu'nun programlarında yer alan Şeref Taşlıova, Kültür Bakanlığı Sivas Türk Halk Müziği Korosu sanatçısıdır. Şeref Taşlıova'nın bu güne kadar 40 plak ve kaseti ve "Gönül Bahçesi" adlı kitabı yayımlanmıştır.

Şiirlerinde vatan ve millet sevgisi, aşk, tabiat, ayrılık, hasretlik, kahramanlık, Türklük gibi konuları işleyen Şeref Taşlıova, şiirlerini "Gönül Bahçesi" (1990) adlı kitabında toplamıştır.

KAYNAKÇA

Sait Çelebi, Çağrı dergisi, Ağustos 1969; Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Ağustos 1970; İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Çağrı dergisi, Nisan 1975; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Feyzi Halıcı, Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk, 1981; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993

I

Serhat boyu seslenirim bir köyden
Havası da güzel suyu da güzel
Tarifler edeyim yiğitten baydan
Ecdadı da güzel soyu da güzel

Türk'e geçit hem de il olmuş bura
Gül den isim almış gül olmuş bura
Sultan Alparslan'a yol olmuş bura
Yiğidi de güzel bayı da güzel

Kısır dağı batısında oturur
Serin yaylalardan selâm getirir
Gökbulak'tan soğuk sular getirir
Eşği de güzel öğü de güzel

Dağından bakarsan Çıldır'ın gölü
Geldiyse çağırır kükreyen seli
Ozan ilham alır hiç susmaz dili
Irmağı da güzel çayı da güzel

Bir atasözü var: Çalış ve öğün
İneği koyunu meşhurdur köyün
Yaylasında çoban otlatır koyun
Kavalı da güzel neyi de güzel

Zümrüt gibi yeşillenir yaylağı
Soğuk sularında alabalığı
Meşhurdur peyniri yoğurdu yağı
Kuvveti de güzel payı da güzel

Vilâyetim Kars'tır Çıldır da kazam
Sazımla vatana şiirler yazam
Anadolu yurdum dolaşıp gezem
Kazası da güzel köyü de güzel

Söylemekle bitmez Şeref'in sözü
Türk'e Türk'ü söyler elinde sazı
Ben doğduğum köyün adı Gülyüzü
Havası da güzel suyu da güzel

II

Sana âşıkız biz ey Anadolu
Her taşında bir şairin sesi var
Zümrüt gibi her bir yanın gül dolu
Her dağının ayrı ayrı süsü var

Kahramanlar ocağısın ey vatan
Sana can adanmış toprakta yatan
Hedefim Akdeniz demiştir Ata'n
Bu sesi duyanın halen yası var

Şeref senin kucağında ozanın
Destan deyip tarihlere yazasın
Sevene örnektir sesin düzenin
Cennet yurdum yâdın sende nesi var

III

Kışın kar altında kalan topraklar
İlkbahar gelince al yeşil olur
Cana gelir ağaçtaki yapraklar
Gövde filiz verir dal yeşil olur

Derelerden sular akar coşarak
Kenara dağılır bendi aşarak
Yaz böceği cana gelir koşarak
Yamaç çiçek açar çöl yeşil olur

Meleşir kuzular koyunlar otlar
Kıra çıkmış diye kişneşir atlar
Arılarda kuvvet bulur kanatlar
Temizler kovanı bal yeşil olur

Zeynep gelin tuz ezer tuz taşında
Güzellik var gözlerinde kaşında
Ali gezer tarlasının başında
Toprağa vurunca el yeşil olur

Alabulut yağmur aşkıyla inler
Bazan gürledikçe kayalar çınlar
Isırgan yığmaya çıkar gelirler
Ağzındaki yaşmak tül yeşil olur

Gezmek için kim çıkarsa dağlara
Şifa verir hastalara sağılara
Bülbül ötmek için iner bağlara
Sevdiği kırmızı gül yeşil olur

Uzakta bir garip elinde sazı
O da bülbül gibi bekledi yazı
Arzu pembe güldür vuslat kırmızı
Şeref der âşika yol yeşil olur

IV

Her gelen insanlar geçer üstümden
Muhannet sevdiğim yol ettin beni
Çekmeyinen kopmaz idi yaprağım
Aşkınla bir çürük dal ettin beni

Abdal edip diyar diyar gezdirdin
Kayığımı ummanlarda yüzdürdün
Peteğimi kovanımdan süzdürdün
Yadlar sofrasına bal ettin beni

Şeref der ki duyamadım sesin yâr
Sırmalıydı yeleğinde süsün yâr
Keşiş kızı Aslı mısın nesin yâr
Kerem gibi yaktın kül ettin beni

V

Yaram gayet derin yoktur çaresi
Ellesen de boştur ellemesen de
Aman tabip geçti merhem yarası
Yollasan da boştur yollamasan da

Benim sinem olmuş gamlar yatağı
Sis almış gönlümün yaylası dağı
Bağbansız bahçeyi bülbülsüz bağı
Güllesen de boştur güllemesen de

Şeref der ki bülbül öter gül yârım
Lâyık mıdır ben ağlayam gül yârım
Ben ölünce mezarıma gül yârım
Sallasan da boştur sallamasan da

VI

Dünya değirmendir insanlar tahıl
Ekilir biçilir un olur gider
Cesedi gezdire baştaki akıl
Bire saygı duyan bin olur gider

Her insanda ayrı ayrı hal vardır
Çiçek sarı üzerinde bal vardır
Önümüzde gidilecek yol vardır
Ömür bitiminde sal olur gider

Şeref der ki iki düşün bir söyle
Elinden geldikçe insanlık eyle
Bu dünyanın işi böyledir böyle
Kimi fakir kimi han olur gider

MURAT ÇOBANOĞLU (1940-2005)

Asıl adı Murat Çobanlar olan âşık, 1940 yılında Kars'ta doğmuştur. Babası âşık Şenlik'in çıraklarından Âşık Gülistan'dır. Âşık Gülistan, Arpaçay'ın Kıraç köyünden 1920 yılında Kars'a göçmüştür. Murat küçük yaşta annesini kaybetmiş, babası tarafından büyütülmüştür. Murat, ilkokulu bitirmiş; gördüğü bir rüya üzerine saz çalmaya heves etmiştir. Babasından saz çalmasını öğrenen Murat, zaman içerisinde âşıklığını geliştirmiş, Erzurum, Konya, Artvin, vd. yerlerde yapılan yarışmalara katılmış, pek çok ödül kazanmıştır. İrtical yeteneği, hikaye anlatma ustalığı ve türküleriyle ünlenen Çobanoğlu, özellikle yarışmalarda atışma dalında birçok âşığı yenmiştir. 1964'te Kars Radyosu'na giren Çobanoğlu, birçok radyo ve Tv programında sanatını icrâ etmiştir. Kars'ta Çobanoğlu Halk Ozanları Kahvesi'ni açan ve işleten Çobanoğlu, bu yolla birçok genç âşığa da ustalık etmiştir. 1965'e kadar Devrânî, 1967'ye kadar Yananî, mahlâslarını kullanan Murat Çobanoğlu 1968-87 arası yirmiye yakın plak ve kaset yapmıştır.

Şiirlerinde aşk, tabiat, vatan ve millet sevgisi, âhlâk, vb. konuları milliyetçi bir bakış açısıyla dile getiren Çobanoğlu'nun şiirleri henüz kitap olarak yayımlanmamıştır.

KAYNAKÇA

Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Mart 1970; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Feyzi Halıcı, Saz Şairlerinin Diliyle Atatürk, 1981; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993; Ali Berat Alptekin, Erciyes, s. 330, 2005, Erciyes, s. 354, 2007.

I
Sevdiğim yâr bana göndermiş nâme
Rüzigâr dokunmamış dal ister benden
Bir lezzet olmasın onun tadında
Hiç arı görmemiş bal ister benden

Ne bir çiçeğim var ne de bir bağım
Ne bir yuvam vardır ne de konağım
Ne bir sedirim var ne de otağım
Al kumaş içinden şal ister benden

Kaşları kemandır kipriği oktur
Feleğe karşılık oyunum yoktur
Bir kuzu bulamam koyunum yoktur
Yine de bir sürü mal ister benden

II

İnsan dedikleri duvara benzer
Hele suvakları dökülsün de gör
Gördüğün her güzele aldanma
Saç ağarsın beli bükülsün de gör

Kara toprak insanları yoğurur
Vedası geleni bir bir çağırır
Arkası kuvvetli fazla bağırır
Dostları yanından çekilsin de gör

Demek ki dünyada olur dermanın
Bir gün uyanırsın geçmiş zamanın
Bazı insan der ki ben bir aslanım
Ezrayıl peşine takılsın da gör

Çobanoğlu kulak versen sözüne
Yazılanlar mutlak gelir yüzüne
Evde bile karı bakmaz yüzüne
Hele sırtın yere yıkılsın da gör

Mevlâm emreylese gökte güneşe
Zerresi dünyayı yakar mı yakar
Kanber arzu için suda boğuldu
Mecnun da Leyla'yı yakar mı yakar

Bir yanı ışıktır bir yan karanlık
Bazı su durudur bazı bulanık
Kuşlar havadadır sularda balık
Ah çekse deryayı yakar mı yakar

Çalıyor görür müsün arıyı
O da sever çiçeklerden sarıyı
Bir ana kuş görmez ise yavruyu
Daldaki yuvayı yakar mı yakar

Dünya aynı yerde durur ha durur
Güneşin ateşi her yan kurutur
Esmez ise rüzgâr yağmazsa yağmur
Ekinler tarlayı yakar mı yakar

Âşık olan kurtulur mu sızıdan
Ne anladın gönlüm sen bu yazıdan
Bir koyun ki ayrılırsa kuzudan
Meleşir yaylayı yakar mı yakar

Çobanoğlu gündüz olur gecesi
Ne yandan geliyor bu acı sesi
Bir evladın olur ise acısı
Anayı babayı yakar mı yakar

III
Sevda hançerini aldın eline
Gel de bu sinemi yar karagözlüm
Aşığın sözüne şirin diline
Doldur aşk şerbetin ver karagözlüm

Her gelip geçtikçe sana yol oldum
Ağa oldun ben kapıda kul oldum
Ateşinden yana yana kül oldum
Gel de hâlimi gör karagözlüm

Aslın ağa mıdır bey mi bilemem
Kaşların çatılmış yay mı bilemem
Siman bedirlenmiş ay mı bilemem
Dökülmüş saçların ör karagözlüm

Çobanoğlu âşık olmuştur sana
Nere gitsen sen gelirim o yana
Bu dünya kalmadı şaha sultana
Gün gelir seni de yer karagözlüm

IV
İnsan dedikleri bir dağa benzer
Duman düşman olur yel boyun eğer
Bülbül olsan bile gönül bağında
Diken düşman olur gül boyun eğer

Merhemsiz bir yara sarılamazımış
Ecel yetişince durulamazımış
Yıkılan bir gönül kurulamazımış
Lisan düşman olur dil boyun eğer

Çobanoğlu açma sır elden gider
Uyarsan ağyâra yâr elden gider
Çarkın geri döner var elden gider
Zaman düşman olur el boyun eğer

V

Bu gönlümün yarasını
Saramadım saramam ki
Yıktın felek duvarımı
Kuramadın kuramam ki

Âşıkı söyletme ağlar
Bağbansız virandır bağlar
Ferhat olsam yüce dağlar
Yaramadım yaramam ki

Yüzüm sürsem toprağına
Dayanılmaz aş dağına
Nazlı yârin otağına
Giremedim giremem ki

Aldanma dünya varına
Dünya kalmadı Karun'a
Fâni dünyanın sırrına
Eremedim eremem ki

Çobanoğlu kaldı yaya
Aklım ermedi dünyaya
Gördüğüm rüyayı hayra
Yoramadım yoramam ki

GÜRÜNLÜ GÜLHANÎ (1940-)

Asıl adı Mehmet Kargı olan ve Sefil Gülhanî olarak da bilinen Gülhanî, 1940 yılında Sivas/Gürün'ün Şeref (Ayvalı) köyünde doğmuştur. İlkokulu köyünde, ortaokulu Gürün'de bitiren Mehmet, dışardan bitirme sınavlarına girerek liseyi de bitirmiştir. 1964'te askere gitmiş, askerlik dönüşü polis olmuştur.

Küçüklüğünden başlayarak şiire ve âşıklara karşı ilgi duymuş olan Mehmet, okuduğu âşıkların (özellikle Meslekî'nin) etkisiyle şiir yazmaya başlamış ve şiirlerinde mahlâs olarak Gülhanî'yi kullanmıştır. Gülhanî, söz sanatında kendi kendini yetiştirmiş bir âşıktır. İlk olarak Âşık Ali Demir'le karşılaşan ve onu yenen Gülhanî, daha sonra Kul Hadî, Âşık İsmet Namlı, Ahmet Poyrazoğlu, Hazım Demirci, Hacı Pir, Ardanuçlu Efkârî ve Emsalî'yle karşılaşmıştır. Bunlardan Emsalî'yi kendine usta seçmiştir.

Aşk, tabiat, gurbet, hasretlik gibi konuların yanında dinî ve millî konuları da işleyen Gülhanî, içinde yaşadığı toplumun aksaklıklarını da dile getirmiştir. Şiirleri Sivas Folkloru, Türk Folkloru, Türk Folklor Araştırmaları Hakses, Çağrı, Halk, Sur, Karınca, Bahçe gibi dergilerde yayımlanan Gülhanî, "Perişan

Hallerim” (1973), “Allah İçin” (1982), “Birlik Olunca” (1984) ve “Gönül Ağlayınca” (1990) adlı şiir kitaplarını yayımlamıştır.

KAYNAKÇA

İhsan Hınçer, TFA, Nisan 1972; İrfan Ünver Nasrattınoğlu, Sivas Folkloru, Şubat 1974, Gürünlü Aşık Sefil Gülhanî, 1976; Abdülkadir Güler, Halk dergisi, 26 Mart 1974; Hüseyin Çırakman, Halkın Sesi Halk Ozanları, 1975; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Saim Sakaoğlu, TF, Mart 1983; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Seher vakti bülbül gibi
İşim gücüm zârdır benim
Tabiplere minnet etmem
İyi olmam zordur benim

Sular gibi coşamadım
Dermanım yok koşamadım
Çok çalıştım aşamadım
Gönül dağım kardır benim

Kanlı felek bana çattı
Yıllar boyu rehin tuttu
Kader beni hapis etti
Dört bir yanım surdur benim

İssız çöle temel attım
Sevdalanıp hasta yattım
Virâneyi mesken tuttum
Fanî dünyam dardır benim

Ecel kapımı çalacak
Malım mirasa kalacak
Kırık sazı kim çalacak
Başka neyim vardır benim

Gülhanî'yim hızlı koştum
Onun için böyle coştum
Varıp bir çıkmaza düştüm
Demek gözüm kördür benim

II

Çıkıp şu dağlara seyran eyledim
Açmış lâle sümbül gülü ne güzel
Gönül bahçesine girip yayladım
Yeşermiş ağaçlar dalı ne güzel

Güzeller yayladan aşığı zaman
Âşıklar peşinde koştuğu zaman
Kar eriyip sular coştığı zaman
Ses verir dereler seli ne güzel

Ben hayranım yazbaharın süsüne
Seher vakti bülbüllerin sesine
Baykuş konar viranenin nesine
Gövel ördek yüzer gölü ne güzel

Dik olurmuş yüce dağın yokuşu
Kartal gibi boz buludun çöküşü
Yazbaharda ırmakların akışı
Arı çiçek toplar balı ne güzel

Koyun kuzusuna karışır bir gün
Yiğit yiğit ile görüşür bir gün
Âşıklar benimle yarışır bir gün
Gülhanî saz çalar teli ne güzel

III

Bana yâr olmayan yârin derdini
Çeke çeke usandırdın oy felek
Kendi gitti virân koydu yurdunu
Baka baka usandırdın oy felek

Bu dünyada göremedim davâmı
En sonu mahşere kaldı devâmı
Kendi elim ile bozdum yuvamı
Yıka yıka usandırdın oy felek

Aşkın ateşini kattılar kana
Onun için çare bulunmaz bana
Baştan başa ateş doldu ummana
Aka aka usandırdın oy felek

Duyan duyan feryâdımı âhımı
Yanıp tutuşup ah ile vahımı
Hasret tarlasına ümit tohumu
Eke eke usandırdın oy felek

Gamdır Sefil Gülhanî'nin ürünü
Çilenin oğluyum derdin tohumu
Yıllardır alnımdan hüznün terini
Döke döke usandırdın oy felek

IV

Gözümün çırası yüzümün nuru
Ne kadar yakınsın cana sevgilim
Ab-ı hayat suyu yaylanın karı
Hasretin karıştı kana sevgilim

Turnanın kanadı selvinin dalı
Denizin dalgası baharın seli
Güzeller Sultanı Allah'ın kulu
Ne desem yakışır sana sevgilim

Damarımın kanı gözümün yaşı
Gönlümün iklimi dağların kışı
Kimin için açtın o mermer döşü
Âşıklar dayanmaz buna sevgilim

Selâm verip hatırını sorunca
Vücudum titriyor seni görünce
Halden hale düştüm aklım erince
Bir gün hak verirsin bana sevgilim

Muhabbetin tadı sofranın tuzu
Hayatın güneşi talih yıldızı
Aşkî sevda ile aradım sizi
Az kalsın Gülhanî yana sevgilim

V

Dedemi babamı beni okuttu
Kutsaldır vazifen ulu öğretmen
Cehaleti sildi kökten yok etti
İlim kapısının kolu öğretmen

Yapar görevini gider hazına
Talebe sevgisi işler özüne
Vatanına bağlı sadık sözüne
Vazife aşkıyla dolu öğretmen

Öğrenciyi sever kuzum diyerek
Onlar benim iki gözüm diyerek
Okumak en büyük çözüm diyerek
Bizlere öğretti dili öğretmen

Öğretmen babadır öğretmen ana
Saygımız sevgimiz sonsuzdur ona
Halkın rehberidir yakındır cana
İrfan bahçesinin gülü öğretmen

Oku Atatürk'ü bak neler söyler
Okula kavuştu şehirler köyler
Sizin eseriniz paşalar beyler
İncitmedi tek bir kulu öğretmen

Öğretmen deryadır serin pınardır
Yuvasız kuşlara ulu çınardır
Gülhanî der ışık veren fenerdir
İnsana gösterir yolu öğretmen

VI

Bir zaman Şeref'tin şimdi Ayvalı
Benim gibi bahtı karalı köyüm
Bir yanın kıraçtır bir yanın sulu
Dört bir yanın dağlar sıralı köyüm

Yuva deresinde kervan geçerdi
Yolcu pınarında suyun içerde
Orağını alan ekin biçerde
Böyle gidilir mi ileri köyüm

Kalanın ardında kayardık kızak
İk'ndiye doğru eserde sazık
Odun bulunmazdı yakardık tezek
Yirminci yüzyılda çıralı köyüm

Dere tepe demez kendim yorardım
Ayağım kanardı çaput sarardım
Serçe düşürmeye tuzak kurardım
N'oldu bu dağların meralı köyüm

Ne güzel çalardı çoban düdüğü
Kaynatıp yerlerdi taze hediği
Çayır çimen Tohdemir'in gediği
Akpınar'ın gözü tereli köyüm

Kızılyüce Bozoğlan'ın eşidir
Ağustos ayında adam üşütür
Ala karga bu dağların kuşudur
Avcılar keklîği vuralı köyüm

Yaz baharda hacı leylek gelirse
Çok sevinir yuvasını bulursa
Belki bir gün beni soran olursa
Desinler Gülhanî buralı köyüm

ÂŞIK HÜDÂÎ (1940-)

Asıl adı Sabri Orak olan Âşık Hüdâî, 1940 yılında Kahramanmaraş/Göksun'un Yoğunluk köyünde doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybeden Hüdâî, okula gitmemiş, okuma-yazmayı askerde öğrenmiştir. Şiir söylemeye on bir yaşında başlayan Hüdâî, okuma-yazmayı öğrendikten sonra âşıklar hakkında yazılmış kitapları, hikayeleri büyük bir açıklıkla okumuş, kendini yetiştirmiştir. 1968'de Konya Âşıklar Bayramı'nda atışma dalında ikinci olarak Yunus Emre Ödülü'nü, şiir dalında birinci olarak Fuzulî Ödülü'nü kazanmış, 1969 yılında atışma ve şiir dallarında ikinci olarak Yunus Emre ve Dadaloğlu Ödülü'nü, 1970'te de atışma dalında Müdamî Ödülü'nü kazanmıştır.

Şiirlerinde gurbet, hasretlik, insan sevgisi, Atatürk'e duyduğu bağlılık gibi konuları işleyen Hüdâî, son şiirlerinde özellikle Yunus Emre ve tasavvufa yönelmiştir. Hüdâî'nin şiirleri "Gönül Diyarından Deyişler" (1971, Ahmet Kabaklı'nın önsözüyle) ve "Yaralar Beni" (1977, Ahmet Özdemir'in önsözüyle) adlı kitaplarda toplanmıştır.

KAYNAKÇA

Ahmet Kabaklı, Çağrı dergisi, Aralık 1971; Tahir Kutsi, Türk Halk Şiiri, 1978; Muzaffer Uyguner, Halkevleri dergisi, Aralık 1970; Zeynep Başaran, Âşık Hüdâî, Yaşamı, Kişiliği, Sanatı, Şiirleri, 1980; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Feyzi Halıcı, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, 1992; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Sen kime aşıksın diye sordular
Dedim ben bülbülüm güle âşığım
Düşündüler biraz fikir yordular
Arıyım çiçeğe bala aşığım

Ateşlenip yanan özümdür benim
Yolumu gösteren gözümdür benim
Gönlüme teselli sazımdır benim
Ben bu sazımdaki tele aşığım

Sormayınan benim derdim bilinmez
Aşk olmazsa bu ummana dalınmaz
Her ağaç dalında meyva bulunmaz
Meyvayı yapacak dala aşığım

Hüdâî yaz gelsin ben kış istemem
Güle bülbül gerek baykuş istemem
Yüzünü görürsem güneş istemem
İşte böyle bir güzele aşığım

II

Gönül sende sevgi sende yâr sende
Sevda ara sende seni bul kardaş
Mürşit sende rehber sende pir sende
Sevda ara sende seni bul kardaş

Şehir sende yayla sende köy sende
Nehir sende derya sende çay sende
Yıldız sende güneş sende ay sende
Sevda ara sende seni bul kardaş

İsa sende musa sende tur sende
Çözülmedik gizli gizli sır sende
Hakkın gizli hazinesi var sende
Sevda ara sende seni bul kardaş

Der Hüdâî akıl ilim fen sende
Dünya sende ahret sende han sende
Allah sende Kur'an sende din sende
Sevda ara sende beni bul kardaş

III

Âşık olmak bir âlemdir
Tatmayanlar anlamaz ki
Her sözü bir mücevherdir
Tatmayanlar anlamaz ki

Kim ki Hak'tan olsa cüdâ
İbâdetten almaz gıda
Bu yolda başını fedâ
Etmeyenler anlamaz ki

Sil gönlünün kem pasını
Gütme benlik davasını
Daim hasretlik yasını
Tutmayanlar anlamaz ki

Hüdâî'yim kalsın perde
Aşk ateşi yanar serde
Eyüp gibi dertten derde
Batmayanlar anlamaz ki

IV

Bir çocuk küçükken yetim kalırsa
Yaralar yaralar yaralar beni
Bir garip gurbette mahzun olursa
Yaralar yaralar yaralar beni

Bir ozan bir yanık türkü çalınca
Ayrılık hasretlik dile gelince
Gönül derdi söz konusu olunca
Yaralar yaralar yaralar beni

Fakirin çektiği yokluk belâsı
Ömrünü bitirir dolmaz çilesi
Mazluma değdikçe zalim sillesi
Yaralar yaralar yaralar beni

Tilkinin aslana karşı koyması
Kalleşliği kahramanlık sayması
Kötülerin kendi kendini övmesi
Yaralar yaralar yaralar beni

Hüdâî'yim mangaldaki bir közüm
Daha bana üflemeğe ne lüzüm
Güvendiğim yere geçmezse sözüm
Yaralar yaralar yaralar beni

V

Bu aşkın sırrına ereyim dersen
Önce bir ermişe sor da öyle gel
Hakkın cemâlini göreyim dersen
Evvelâ sen seni gör de öyle gel

Hakikat ilminin sabırdır başı
Şah olsa da benlik gütmez er kişi
Sen kendi nefsinle eyle savaşı
Sâdık ol sözünde dur da öyle gel

Hüdaî emeğin gitmesin zâyâ
Bozulan süt artık tutmuyor maya
Bu aşkın yoluna gidilmez yaya
Aşk atına binip sür de öyle gel

VI

Ateş icat olup tütün tütmeden
Aşkın ocağında ben yanıp tüttüm
Güller açılmadan bülbül ötmeden
Mânâ âleminde şakıdım öttüm

Her kaynaktan akmaz böyle duru su
Bu yer gerçek erenlerin korusu
Duygu çiçeğinden ilham arısı
Sevgiden bal yaptı önce ben tattım

Gönül diyarından sevda elinden
Hasret dağlarından çile çölünden
Peygamber izinden Allah yolundan
Yirminci asırda ben geldim gittim

İrfan sofrasının altın tasıyım
Muhabbet suyunun şelâlesiyim
Hüdâî, Yunus'un sülâlesiyim
Tasavvuf ilmini ben tamam ettim

VII
Yavrusunu yitirmiş bülbül misali
Konar daldan dala öterim böyle
Sineme ayrılık közü düşeli
Yanar ince ince tüterim böyle

Bilmem bu hançeri bana vuranı
Yitirmişim eşi dostu yâreni
Baykuş gibi mesken tuttum öreni
Harabe yerlerde yatarım böyle

Hüdaî kan ağlar kimin nesine
Kader beni attı dert dünyasına
Salmışım gemiyi gam deryasına
Açılmaz yelkenler batırım böyle

ÂŞIK FEYMANÎ (1942-)

Asıl adı Osman Taşkaya olan Feymanî, 1942 yılında Adana/Kadirli'nin Azaplı köyünde doğmuştur. İlkokulu bitiren Osman Taşkaya, kendi deyimiyle küçük yaşta mecazî aşka tutulmuş, on beş yaşına kadar süren bu aşkın etkisiyle şiirler söylemiştir. Bu dönem şiirlerinde “Çoban Osman” mahlâsını kullanmış; 1965 yılında birkaç kez gördüğü rüyadaki yaşlı kişinin kendisine Feymanî diye seslenmesinden dolayı mahlâsını “Feymanî” olarak değiştirmiştir. 1972 yılında kendisi de âşık olan ve şiirlerinde “Fatma” mahlâsını kullanan Fatma hanımla evlenmiştir.

Tasavvuf ehli Feyzi Baba'ya bağlanmasından önceki dönemi, âşıklık hayatında ilk dönem olarak adlandıran Feymanî, bu ilk dönemde Karac'oğlan etkisinde aşk şiirleri yazmış; ancak daha sonraki yıllarda Feyzi Baba'nın etkisiyle dinî-tasavvufî konularda şiirler üretmiştir. Varlığın birliği çerçevesinde, Allah'a duyduğu aşkı, peygamberlere ve din ulularına duyduğu sevgiyi dile getirirken kimi şiirlerinde de yaşanan zamandan, ölümden, ayrılık ve gurbetten, toplumda gördüğü aksaklıklardan şikayet etmiştir.

Feymanî, 1968'den itibaren Konya Âşıklar Bayramı'na katılmış, şiir ve atışma dalında başarılar göstererek ödüller kazanmıştır. Birçok türküsü TRT repertuarına girmiştir.

KAYNAKÇA

Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Feyzi Halıcı, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, 1992; Erman Artun, Günümüzde Âşıklık Geleneği (1966-19996) ve Âşık Feymanî, 1996.

I

Ahu gözlüm tut elimden
Vazgeçmeden emelikden
Aşkın beni temelinden
Yıkmadan gel yakmadan

Derde salmadan başımı
Noksan etmeden işimi
Damla damla gözyaşımı
Dökmeden gel akmadan

Feymanî'yim kaçma benden
Usanmadı gönül senden
Ecel tatlı canı tenden
Çekmeden gel çıkmadan

II

Dünya seyrân yeri ömür seyrâncı
Kimi gördü kimi görmeden geçti
Gizli köprü kurmuş ulu mimarcı
Kimi durdu kimi durmadan geçti

Tahammül edilmez belâya kolay
Dert yüklü treni taşımaz bu ray
Ömür temelinin üstüne saray
Kimi ördü kimi örmeden geçti

Zatın sıfatını şahın ismini
Nebînin şeklini nûrun cismini
Âdemin aslını rûhun resmini
Kimi sordu kimi sormadan geçti

Feymanî uğrama kem nazarına
Kul o ki baş eğe Hak yazarına
Ecel köprüsünden can pazarına
Kimi vardı kimi varmadan geçti

III

Nasihât köleyi bey paşa eder
Tutmayana rüzgâr satmışa benzer
Tesadüf yalancı bir doğru dese
Dillerine diken batmışa benzer

Ormana girince fidanı kesen
Huyunu bırakmaz kırkına basan
Hocaya darılıp camiye küsen
Kiliseye hizmet etmişe benzer

Huzura kavuşur belâdan kaçan
Bereketi bulur hileden kaçan
Sinekten huylanıp sıldan kaçan
Devenin sırtında yatmışa benzer

Mahalleye çıkıp erkeklik satan
Evine varınca yorgansız yatan
Yüzde yüz avradın sözünü tutan
Horoz susup tavuk ötmüşe benzer

Bilmediğin bilir danışan soran
Kocayınca rezil ölür boş duran
Gördüğü rüyayı tersine yoran
Tosbağayla aya gitmişe benzer

Feymanî bekçisiz bağ olur talan
Neresinde saklar ateşi çalan
Sormadan soysuzun kızını alan
Öğrenince kirpi yutmuşa benzer

IV

Baki değil şu dünyanın ziyneti
Ölüm kıyametin bir alâmeti
Yolcuya yıldızın ayın alâmeti
Karanlıkta bakmayınca bell'olmaz

Kimi yaşar birlik dirlik içinde
Kimi nefse esir hürlük içinde
İnsan hoş görünür varlık içinde
Yiğit düşüp kalkmayınca bell'olmaz

Zalimlerin bu dünyada nesi var
Amma o dünyada endişesi var
Kimin torbasında neyi nesi var
Ağz'ashağı silkmeyince bell'olmaz

Feymanî kefinmiş servetin malın
Hakk'a yakın eyler ahvâlin hâlin
Sabrı var mı yok mu öğünen kulun
Belâları ilkmeyince bell'olmaz

V
Var mıydım yok muyudum
Şu âlemde bundan evvel
Az mıydım çok muyudum
Şu âlemde bundan evvel

Gelen miydım giden miydım
Yaprak mıydım beden miydım
Toprak mıydım maden miydım
Şu âlemde bundan evvel

Yürür müydüm adım adım
Yine âdem miydi adım
Ne yedim içtim yaşadım
Şu âlemde bundan evvel

Ayna mıydın resim miydin
Mânâ mıydın cisim miydin
Feymanî'ye isim miydin
Şu âlemde bundan evvel

ÂŞIK KALENDER (1942-)

Tam adı Kalender Eren olan Âşık Kalender, 1942 yılında Kahramanmaraş / Elbistan'ın Kösehiye köyünde doğmuştur. Köylerindeki ilkokulu bitiren Kalender'in şiire yönelmesinde annesinin ve köylerine gelen Alevî dedelerinin büyük etkisi olmuştur. Tahsilli bir kadın olan anne Döne, Fuzulî, Dertli, Viranî gibi şairleri okuyup anlayacak kadar şiire düşküdü. Oğluna okuduğu şiirler, Kalender'in yetişmesine büyük katkı sağlamıştır. Babasının ölümü nedeniyle henüz 13-14 yaşlarında geçim yükünü omuzlayan Kalender, iş aramak, para kazanmak amacıyla gurbete çıkmıştır. Bir çok yerde, bir çok işte çalışmış, sıkıntılı günler geçirmiştir.

Çektiği acıları, sıkıntıları, ayrılık, gurbet, hasret, zamandan şikayet, gibi konuları işleyen Kalender'in şiirleri henüz kitaplaşmamıştır.

KAYNAKÇA

İhsan Hınçer, TFA, Ağustos 1962; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri; c. II, 1993.

I

Zâtına sığındım ey gül yüzlü yâr
Çaresiz derdime dermanım yok mu
Gurbet elde kaldım günüm ah u zâr
Menzile varacak kervanın yok mu

Muradım bilmektir elifi beyi
Kül olsun bu dilim yâr deyi deyi
Aşkımın elinden istemem neyi
Dile avâz veren kemanın yok mu

Az hayatım çok ağladım çok güldüm
Dertlerime devâ hep seni bildim
Elemân mürüvvet kapına geldim
Kalender kuluna ihsânın yok mu

II

Bilmem ebedi mi hicrânım Yarap
Beklerim beklerim sonu gelmedi
Cam gussa elinden gezerim harap
Vallahi dizimde takat kalmadı

Gezerim beklerim gözüm yollarda
Çürüdü cesedim gurbet ellerde
Deli diye ismim gezdi dillerde
Acıyıp halime bakan olmadı

Kalender ahvâlin eller ne bilsin
Talihi kendine yâr olan gülsün
Ben dertliyim diyen yanıma gelsin
Dert çekmeyen dertli yaşın silmedi

III

Akıl erilmiyor dünya fendine
Hiç güven kalmamış zamana dostum
Herkes bir Süleyman kendi kendine
Kıymet verilmiyor insana dostum

Merhamet kalmamış halden bilen yok
Acıyıp bir garip yaşın silen yok
Talip olup hakikattan alan yok
İki can gelmiyor yan yana dostum

Dünya bir hal olmuş insan kalmamış
Eski adet kalkmış ihsân kalmamış
İtikat asla yok iman kalmamış
Arif olan düştü hicrana dostum

Altın pula döndü kıymet verilmez
Cahil imam olmuş kusur sorulmaz
Kedi arslan olmuş yana varılmaz
Bir tatsızlık girdi cihana dostum

Ey Kalender şikâyetin bitmiyor
Ya delisin ya da aklın yetmiyor
İnsanlar bozulmuş düzen tutmuyor
Ne kusur bulalım devrâna dostum

IV
Nedir bu çektiğim vefâsız zâlim
Yok mu merhametin insafa gel gel
Ulu dağlar ile tutmuşun yolum
Yok mu merhametin insafa gel gel

Zulmünle hicrinle beni ezersin
Acımazsın bana bakıp gezersin
Her zaman katlime ferman yazarsın
Yok mu merhametin insafa gel gel

Genç yaşta her zaman tacizi canım
Ettin derde tâbi yok mu dermanım
Ne tedbir düşünsem kestin gümanım
Yok mu merhametin insafa gel gel

Kalender'im hedef tutun hicrâna
Artık kül olmuşum ben yana yana
Hep hayatım masal oldu zamana
Yok mu merhametin insafa gel gel

ÂŞIK MAHZUNÎ (1943 -2002)

Asıl adı Şerif Cırık olan Âşık Mahzunî, 1943 yılında Maraş'ın Afşin ilçesinin Berçenek köyünde doğmuştur. Köylerinde okul bulunmadığından Elbistan'ın Alembey köyünde açılan Kur'an kursuna devam etti. Daha sonraları köylerinde ilkokul açıldı ve Şerif bu okuldan 1956 yılında mezun oldu. İlkokuldan sonra Mersin Astsubay okuluna gitti. 16 yaşındayken amcası Âşık Fezalî'den bağlama çalmasını öğrendi. 1960 yılında Ankara Ordu Donatım Teknik Okulu'nu bitirdi. Başarısının gereği Kuleli Askerî Lisesi'ne devam ettiği sıralarda bir İtalyan kızıyla olan aşk ilişkisi, eğilim duyduğu sol görüşler nedeniyle okuldan ihraç edildi. Okuldan atıldıktan sonra radyo sanatçılarıyla tanıştı. 1962 yılında ilk plağını (Acı Doktor Bak Bebeğe) yaptı. 1963'te Fikret Otyam ile tanıştı ve ondan yardım gördü; radyoda söyleme izni aldı. 1961

yılından başlayarak günümüze dek yüzün üzerinde plak ve kaset yaptı. Söylediği türkülerden ötürü birçok kez kovuşturmaya uğradı; yargılandı. Şiirleri yalnızca halk arasında değil, aydınlar arasında da ilgiyle karşılandı. 1985 yılında Hürriyet Gazetesi Altın Kelebek Ödülü'nü kazandı. 1989-1991 yılları arasında Halk Ozanları Derneği Genel Başkanlığı, Pir Sultan Abdal Dernekleri Genel Merkez Disiplin Kurulu Başkanlığı, Hacı Bektaşî Veli Anadolu Kültür Vakfı Yönetim Kurulu üyeliği ve Ozan-Der Onur Kurulu Başkanlığı görevlerinde bulundu. 1995 yılında Barış Partisi kurucuları arasında yer alan Mahzunî, 1999'da CHP'ye katıldı ve milletvekilliğine aday oldu. 1997'de de beyin kanaması geçiren Mahzunî, tedavi gördüğü Köln-Porz hastanesinde 17 Mayıs 2002'de vefât etti.

Âşık Mahzunî, toplumcu-gerçekçi olarak adlandırılan bir sanat anlayışıyla halk şiiri geleneğini yaşatan, diğer yandan halkın sorunlarını dile getirmede protest bir anlayışla şiir söyleyen bir âşıktır. Pir Sultan Abdal, Âşık Veysel ve Davut Sularî'den etkilendiğini söyleyen Mahzunî, yaşanan olaylardan ve halk yaşamından aldığı gerçekleri konu olarak işledi. Kendi ifadesiyle, "halk şiirinin gül, bülbül ve çiçek edebiyatına karşı çıkan" bir anlayışla şiirlerini söyledi. Mahzunî'nin hemen her şiirinde yergici bir yaklaşım bulmak mümkündür.

Hemen her şiirinde topluma iletmek istediği bir mesajı olan Mahzunî, Pir Sultan geleneği içinde belli bir inancın (Alevî-Bektaşî) savunucusu konumunda bir âşıktır. Ona göre, Allah, tabiatın dışında değildir; tabiatla Allah aynıdır. Başka bir söyleyişle varolan her şeyin temelinde Allah vardır ve her şey O'nunla aynı/özdeştir. O, hem düşünce hem maddedir. Bu yönüyle Mahzunî, panteist bir şairdir; ancak yine ona göre dinî inanç, toplumsal nedenlerden kaynaklanır ve ruhî olan, aynı zamanda insanla ilgilidir. Din, insanları motive etmenin bir yöntemidir ve peygamberler de birer halk önderi ve aydın insandır. Yine ona göre Allah, bu dünyayı yarattı ve bir daha da dünyaya müdahalede bulunmadı.

Bu dinî inançla olayları yorumlayan Mahzunî, tıpkı Pir Sultan gibi mahşerin bu dünyada yaşanacağını ve yaşanması gerektiğine inanarak hemen her şiirinde protest bir dil kullanır. Şiirlerinde son derece liriktir. Kendi hesaplarına göre 59 albüm, 11 uzunçalar, dört yüzün üzerinde 45'lik plak çıkararak Mahzunî'nin dört tane de kitabı vardır.

KAYNAKÇA

A. İ. Avşaroğlu, Yeni Ortam, Ocak-1973; A. Serpil Savcıoğlu, Yeni Ortam, Temmuz-1973; Fakir Baykurt, Ankara gazetesi, Mayıs-1975; Mehmet Bayrak, Ankara Gazetesi, Haziran-1975; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; Hüseyin Çırakman, Halkın Sesi Halk Ozanları, 1975; Süleyman Yağız, Berçenekli Âşık Mahzunî, 1976, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Battal Pehlivan, Domdom Kurşunu, 1985; A. İhsan Aktaş, Anadolu'yu Kucaklayan Ozan Mahzunî Şerif, 1990; İslam Çankaya, Öğretmen Dünyası, Kasım-1990; Asım Bezirci, Türk Halk Şiiri, c. I, 1993; Süleyman Zaman, Mahzunî Şerif, 1999; Metin Turan, Folklor ve Ed. Dergisi, s. 31, 2002; Özgür Politika gazetesi, 21 Mayıs 2003.

I

Gel beni taşlama ey insanoğlu
Yüzseniz derimi yine dönemem
Sevdanın çırası yanar bağrımda
İki cihan üfrük olsa dönemem

Nedendir boynumu büker giderim
Gizli gizli yaşım döker giderim
Bilmediğim dağa çıkar giderim
Önüm tufan olsa yine inemem

Yalandır cahiller ona uymayın
Cahil olsa bile sakın kıymayın
Mezarıma işaretler koymayın
Ben toprak olunca dua dinlemem

Benim kahrım yoktur gayrı feleğe
Alışkın değildir dilim dileğe
Gidin söylen can alıcı meleğe
Aşka yandım cehenneme yanamam

Gel Mahzunî benze ulu Mevlâya
Benim aklım ermez kalubelâya
Mecnun kıblesini almış Leylâ'ya
Ben akılsız âşıkları kınamam

II

Uzaktan yakından yuh çekme bana
Sana senin gibi baktım ise yuh
Efendi gözükep tüm insanlara
Hakk'ın kullarını yıktım ise yuh

Ben hoca değilim muska yazmadım
Ben hacı değilim Arap gezmedim
Kuvvetliyi sevip zayıf ezmedim
Namussuza boyun büktüm ise yuh

Ne demek efendim bey ve amele
Fakir soymak yakışır mı kemâle
Rüşveti hak bilip her dakika hile
Yapıp yapıp kafa çektim ise yuh

Bu kadar insanın hakkın alanlar
Onları kandırıp zevke dalanlar
Diplomayla olmaz hakim olanlar
Suçsuzun başına çöktüm ise yuh

Mahzunî'yim benden başlar asalet
Asilliğe paydos beye nihayet
Şu insanlık derde girerse şayet
Ona yar olmaktan bıktım ise yuh

III

Bu yıl benim yeşil bağım kurudu
Dolu vurdu yaprakları kurudu
Benim de saz tutan elim var idi
Şimdi bir köşede yatar ağlarım

Benim ile lokma yiyip içenler
Gölgemin altında konup göçenler
Sizi zalim dar günümde kaçanlar
Ben kendi kendime çatar ağlarım

Çırpına çırpına bir yuva kurdum
Bebeği görmedim kundağı gördüm
Deryada boğuldum karada vurdum
Çileden çileye batar ağlarım

Mahzunî Şerif'im budur ahvalim
Zamane bozulmuş insanlar zalim
Kıyamete kadar gider vebalim
Sabır edip matem tutar ağlarım

IV

Bütün insanlık adına
Amerika katil katil
Hukuk yapar kendi yıkar
Amerika katil katil

Defol git benim yurdumdan
Amerika katil katil
Yıllardır bizi bitirdin
Amerika katil katil

Durmadan uyutur bizi
Çabuk kandık kuzu kuzu
Dünyanın büyük suçlusu
Amerika katil katil

Devleti devlete çatan
İt gibi pusuda yatan
Kan döktüren silah satan
Amerika katil katil

Japonya'yı yiyen velet
Dünyadaki tek nedamet
Halklar geçirecek cinnet
Amerika katil katil

İnsanlıkta ırk sarısı
Küstü dünyanın yarısı
Vietnam'ın büyük yarası
Amerika katil katil

Bunca milletlere yazık
Sömürülmüş bağı ezik
Seni sevenin fikri bozuk
Amerika katil katil

Mahzunî der Türk Milleti
Çıksın gitsin elin iti
Bizim de sonumuz kötü
Amerika katil katil

V
Sanki ömrüm bir bilmece
Bitmez tükenmez geceler
Uzun uzun yollar gibi
Bitmez tükenmez geceler

Yağmur yağar hışım hışım
Amman ne belâli başım
Ne hayalim ne de düşüm
Bitmez tükenmez geceler

Bir evim bir eşiğim yok
Bir lambam bir ışığım yok
Yorganım yok döşeğim yok
Bitmez tükenmez geceler

Bir kar yağar bir de yağmur
Geldi geçti bunca ömür
Mahzunî'nin ömrü demir
Bitmez tükenmez geceler

VI
İşte gidiyorum çeşmi siyahım
Önümüze dağlar sıralansa da
Sermayem derdimdir servetim âhım
Karardıkça bahtım karalansa da

Hayli dolaşayım yüce dağlarda
Dost beni bıraktı âh ile zârda
Ötmek istiyorum viran bağlarda
Ayağıma cennet kiralansa da

Bağladım canımı zülfün teline
Sen beni bıraktın elin diline
Güldün Mahzunî'nin berbat haline
Mervan'ın elinde paralansa da

ÂŞIK TEMELÎ (1948-)

Asıl adı Seyit Ali Bayraktar olan Temelî, 1948 yılında Kayseri/Sarız'ın Dallıkavak köyünde doğmuştur. İlkokulu bitiren Seyit Ali, köyde çobanlık, çiftçilik etmiş, 16-17 yaşlarında köyden ayrılarak İstanbul'a gitmiştir. İlkokul son sınıftayken şiir söylemeye başlayan Seyit Ali, İstanbul'da tanıştığı âşıklardan saz ve söz sanatını geliştirici bilgiler edindi. Bir sendikada iş buldu, sendikacıların etkisiyle toplumsal konularla ilgilendi. Bir süre sonra askere giden Temelî, askerliğini bitirince köyüne döndü. Bir süre köyde çobanlık yapan Temelî, 1973'ün son aylarında eşiyle Almanya'ya gitti ve halen orada işçi olarak çalışmaktadır.

Şiirlerinde aşk, ayrılık, gurbet, vatan hasreti, gurbetteki hayat, barış ve kardeşlik, vb. konuları işleyen Temelî'nin 1984 'te "Bin Yıllık Hasret" (Süleyman Yağız'ın önsözüyle) adlı şiir kitabı yayımlanmıştır.

KAYNAKÇA

S. Serpil Savcıoğlu, Halkbilim dergisi, Kasım 1974; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; Mehmet Bayrak, Demokrat gazetesi, 28 Şubat 1980, Karşı dergisi, Mart-Nisan 1986; Süleyman Yağız, Yürü Bre Hızır Paşa, 1983; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, 1989; Asım Bezirci, Halkımızın Diliyle Barış Şiirleri, 1986, Türk Halk Şiiri, c. II, 1993.

I
Doğup büyüdüğüm zamanlarımda
Geliştiğim yerler şimdi ne halde?
Kekeme kekeme varıp anama
Konuştuğum yerler şimdi ne halde?

Ne güzel dağlardı Yörep ve Dikler
Eşeğe yüklerdik odundan yükler
Anam her dönüşte yolumu bekler
Kavuştuğum yerler şimdi ne halde?

Hayvanları sevgi ile görürdüm
Kersle saman karıştırıp verirdim
Öğlenleri koyup suya sürerdim
O düştüğüm yerler şimdi ne halde?

Ateş koyar tezekleri yakardık
Etrafları tam dumana boğardık
Keçileri koyunları sağardık
Pişirdiğim yerler şimdi ne halde?

II

Beni öz yurdumdan kopardılardı
Bilemezsiniz hayalimde ne vardı
Şimdi üzüntü ve gariplik sardı
Kaldım kalıyorum Alamanya'da

Kafam işyerinde yirmi dört saat
İş sonuna doğru kesilir takat
Azıcık yemeğe ettik kanaat
Kaldım kalıyorum Alamanya'da

Bükülmez demiri getirdim tava
Bununla hallolmaz bir sürü dava
Sekiz iş saatin beşi de cava
Kaldım kalıyorum Alamanya'da

III

Makine çağına açtım kucağım
İşlesin her yanım tütsün ocağım
İnsanlığı sarsın kalpten sıcağım
Muhabbetle sevgi ile aşk ile

Ormanım toprağım teknik istiyor
Daha hızlı daha hızlı sür diyor
Emeklenmiş filizini seviyor
Muhabbetle sevgi ile aşk ile

Beynim düşünsün de yazsın kalemim
İşlesin bedenim görsün alemim
Temelî dünyaya bildir selamım
Muhabbetle sevgi ile aşk ile

IV

Biz kötene üç çift öküz koşarız
Tarlamızda türkü söyler çoşarız
Ta toprağın sinisini eşeriz
Emek bizden yemek ağadan olur

Şafakla gideriz toplu ekine
Orağı sallarız sapın köküne
Güneş yakar bizi dönmez sakine
Biçmek bizden yemek ağadan olur

Ayrılanı çorbayla gelir kapları
Su içinde bacılar sırtlar küpleri
Deste deste yığın yığın sapları
Çekmek bizden yemek ağadan olur

Harman işlerine vermeyiz ara
İstemeyiz bulut olmasın kara
Savururuz buğdayları anbara
Emek bizden yemek ağadan olur

V
Robot geldi kurdular
Önüne iş verdiler
Yapmasını gördüler
Öne salladılar baş

Ne saman yer ne de ot
İşliyor hot hot rot rot
Ekmeği kaptı robot
Arkadaşım işler yaş

Bu engel çağımızda
Sıkışma bağrımızda
Elimiz böğrümüzde
Biz de eyledik temaş

Ah vah deyip çekmeyle
Kafamızı kekmeye
Gözükmeyen tekmeyle
İtildik yavaş yavaş

Kar yağdı kol dağına
Kuraklık iş bağına
Sorun teknik çağına
Hani ekmek hani aş

Cevabi ses acaip
Dedi bana ol sahip
Temeli'yim ya nasip
Olduk ortak arkadaş

VI

Savaşçı beylere bir çift sözümüz
Sizden yana kapkaradır özümüz
Saldırgan savaşta yoktur gözümüz
Tüm insanlar barış ekmek istiyor

Alem korkup geçirirken baygınlık
Kazanamazsınız böyle saygınlık
Görmek için şu dünyayı aydınlık
Tüm insanlar barış ekmek istiyor

Dünyamızda neden çeşit yüzleriz
Şüphe ile birbirimiz izleriz
Dünya hepimizin sahip bizleriz
Tüm insanlar barış ekmek istiyor

İnsanlık sizlere taktı kancayı
Sen silâh üreten vicdansız ayı
Soldurdunuz nice nice goncayı
Tüm insanlar barış ekmek istiyor

Dünyamızda komadınız istikrar
Her ulusa çektirdiniz çok zarar
Nedir bu be ikide bir “Savaş var?”
Tüm insanlar barış ekmek istiyor

Hak hukuk her işe hâkim olmalı
Haklı olan üstesinden gelmeli
Her can korkusuzca rahat gülmeli
Tüm insanlar barış ekmek istiyor

Savaş hem yakıcı hemî soğuktur
Savaşlı dünyanın içi kovuktur
Bütün insanlara barış layıktır
Herkes bu dünyada barış istiyor

Bitsin deriz insanların sızısı
Hiç ölmesin anaların kuzusu
Temelî’yem iyilerin arzusu
Tüm insanlar barış ekmek istiyor

ŞAH DURNA (1953-)

1953 yılında Sivas/Gürün'ün Kaynarca köyünde doğan Şah Durna, üç yaşındayken çiçek hastalığına yakalanmış, tedavi edilmediğinden gözlerini kaybetmiştir. On yaşında saz çalmaya şiir söylemeye başladı. Anadolu'da birçok yeri dolaşan ve sanatını icrâ eden Şah Durna, 1964 yılında Sivas'ta düzenlenen Halk Şairleri Bayramı'na katıldı. Burada şiirleriyle birçok âşığın dikkatini çekti. 1965'te Ankara'ya yerleşen Şah Durna, çeşitli şenliklerde, toplantılarda sazı ve sözüyle yer aldı; plakları çıktı. 1970'te Almanya'ya gitti. Bir ara yurda döndüyse tekrar Almanya'ya gitti ve orada yaşamaktadır.

Şiirlerinde ülke ve toplum sorunlarını, Almanya'daki işçilerimizin durumlarını, çeşitli ahlakî durumları sade bir Türkçe ve eleştirel bir üslupla dile getirmiştir.

KAYNAKÇA

Muhan Bali, TFA, Ekim 1967; Halil Cinpolat, Halkevleri dergisi, Kasım 1973; Âşık İhsanî, Ozan Dolu Anadolu, 1974; İlkın Manya, Halk Şiirinde Ana Sesi, 1983; Rıza Zelyut, Halk Şiirinde Başkaldırı, 1989; Emir Kalkan, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Ant., 1991; Asım Bezirci, Halk Şiiri, c. II, 1993.

I

Turna ile sohbetteyiz bakalım
Ağlıyor gözlerim gör turna turna
Derunumda yarem çoktur tabibim
Elinle yaremi sar turna turna

Turna yarelendi akıyor kanı
Yareli yareli gezer cihanı
Yıkılsın feleğin çarkı düzeni
Her gün işim feryat zar turna turna

Şah Turna'nın felek yaktı özünü
Üç yaşında aldı iki gözünü
Göremedi ay güneşin yüzünü
Dünya başa zindan dar turna turna

II

Çaresiz derdime derman
Nasıl bulayım bulayım
Gönül sarayına mihman
Nasıl olayım olayım

Arı gezer ballarında
Gizli vardır hallarında
Hakikatın yollarında
Nasıl öleyim öleyim

Yanıyorum aşk derdinde
Gündüz gece firkatında
Şah Turna pir hasretinde
Nasıl güleyim güleyim

III
Benlik kibirlik bir kale
Yıkamazsın gelme gelme
İnsanlar hem Kabe Mevlâ
Tapamazsan gelme gelme

Dünya döner elimizde
Har bulunmaz gülümüzde
Can vermek var yolumuzda
Geçemezsen gelme gelme

Gel karış kervanımıza
Yıldız ol güneşimize
Canını ateşimize
Yakamazsan gelme gelme

Şah Turna böyle dünyamız
Tutuşur yanar sahramız
Zehirdir bizim sevdamız
İçemezsen gelme gelme

IV
Yol yordam bilmeyen köylü vatandaş
Seni bu hallere koyan utansın
Kırık ekmek bir tas ayran yağsız aş
Şükreyle hâline diyen utansın

Bir ekmeği kırka böldün pay ettin
Çalıştın da emeğini zay ettin
Tahta beşiklerde yavru büyüttün
Ağlayan sesini duyan utansın

Ayağı nasırlı gözü çapaklı
Korkar mı çakaldan arslan yürekli
Yürüyün elleri kazma kürekli
Siz yürürken size vuran utansın

Şah Turna'yım bu günleri görenler
Fikrinin uğruna mutlu ölenler
Kul hakkını çalıp çırpıp yiyenler
Sizi insan diye sayan utansın

V

Şu gönlümün sabahını
Bekliyorum gelmiyor ki
Neşeyle huzur kapımı
Birgün olsun çalmıyor ki

Susuz yerlerde çöl olur
Bülbülün aşkı gül olur
Yakının bile el olur
Düşersen dost kalmıyor ki

Şahturna'yım yandığımız
Sözlerine kandığımız
Dost diyerek sandığımız
Derde merhem olmuyor ki

KAYNAKLAR

- ABDULKADİROĞLU, A.-KURNAZ, C. 1989, Türk Kültürü Bibliyografyası, TKAE Yay., Ank.
- AKALIN, L. Sami 1965, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, Varlık Yay., İst. 1972, Türk Manileri, İst.
- AKDAĞ, Mustafa 1995, Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası (Celali İsyancıları), Cem Yay., İst.
- AKGÜL, Hüseyin 1998, Manisa Türküleri, Manisa Tic. San. Od. Müd. Yay., Manisa
- ALANGU, Tahir 1983, Türkiye Folkloru El Kitabı, Adam Yay., İst.
- ALPTEKİN, Ali Berat 1986, Erzurumlu Emrah Bibliyografyası, Kültür Bak. Yay, Ank.
1989, Çıldırılı Âşık Şenlik Bibliyografyası, Kültür Bak. Yay., Ank.
- ALPTEKİN, M.-BAYLADI, D. 1982, Nesini Söyleyim, Konu ve Yorumlarıyla Halk Şiiri, Varlık Yay., İst.
- ANABRITANNICA ANSİKLOPEDİSİ, 1987, c. II, “âşık” maddesi, Ana yay., İst.
- ARAT, Reşit Rahmeti 1991, Eski Türk Şiiri, TTK Yay., (3.baskı), Ank.
- ARISOY, Sunullah 1985, Türk Halk Şiiri Antolojisi, Bilgi Yay., İst.
- ARTUN, Erman 2001, Âşıklık Geleneği ve Âşık Edebiyatı, Akçağ Yay., Ank.
- ASLAN, Ensar 1975, Çıldırılı Âşık Şenlik, Hayatı, Şiirleri ve Hikâyeleri (İnceleme-Metin-Sözlük) Atatürk Ün. Yay., Ank.
- ASLANOĞLU, İbrahim 1985, Söz Mülkünün Sultanları, Erman Yay., İst.
- BANARLI, Nihat Sami 1971, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İst.
- BAŞGÖZ, İlhan 1955, “Kaç Karacoğlan Var?”, yeni Ufuklar, sayı:12.
1968, İzahlı Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, Ararat Yay., İst.
1979, Âşık Ali İzzet Özkan, Yaşamı-Sanatı-Şiirleri, İş Bankası Yay., Ank.
1986, Folklor Yazıları, Adam Yay., İst.
1992, Karac’oğlan, İndiana Üni. ve Pan Yay., (III. basım), İst.
- BATUR, Suat 1998, Türk Halk Edebiyatı, Altın Kitaplar Yay., İst.
- BAYAT, Fuzuli Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı, Ötügen Yay. (2.b), 2009.
- BAYRAK, Mehmet 1985, Eşkiyalık ve Eşkiya Türküleri, Yorum Yay. Ank.
- BAYRI, M. Halit 1956, XIX: Yüzyıl Halk Şiiri, Varlık Yay., İst.
1957, XX. Yüzyıl Halk Şiiri, VarlıkYay., İst.
- BEZİRCİ, Asım 1987, Şairlerimizin Diliyle Barış, Cem Yay., İst.
1993, Türk Halk Şiiri, I-II, Say Yay., İst.
- BİRDOĞAN, Nejat 1991, Şah İsmail Hatayi, Can Yay., İst.

- BORATAV, P. N. 1988, Halk Hikayeleri ve Halk Hikayeciliği, Adam Yay., İst.
1995, 100 Soruda Halk Edebiyatı, Gerçek Yay., İst.
- BORATAV, P. N.-FIRATLI, H. V. 1943, İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Maarif Vekaleti Yay., Ank.
- CUNBUR, Müjgan 1968, Başakların Sesi, Türk Halk Şairleri, Eserleri ve Hayatları, Ank.
- ÇINAR, A. A- KAYA, D.-ALPTEKİN, A: B.-ŞİMŞEK; E. ÇİFTLİKÇİ, Ramazan 1992, Türk Halk Şairleri Bibliyografyaları (Katibi Ruhsatî, Müdamî), Kültür Bak. Yay., Ank.
1996, “*Halk Hikayeleri ve Hikayeciliği Üzerine Âşık Murat Çobanoğlu ve Âşık Şeref Talşhova ile Bir Görüşme*” Yedi İklim, sayı 17.
- ÇOBANOĞLU, Özkul 2000, Âşık Tarzı Kültür Geleneği ve Destan Türü, Akçağ Yay., Ank.
- DEMİR, Sıddık ? , Afşinli Derdiçok, Ank.
- DİLÇİN, Cem 1995, Türk Şiir Bilgisi, TDK Yay., Ank.
- DİZDAROĞLU, Hikmet. 1968, “*Halk Şiirinde Türler*” Türk Dili, Türk Halk Ed. Özel Sayısı, Aralık, sayı 207
- DÜZGÜN, Dilaver 1997, Âşık Reyhanî, Atatürk Ün.Yay., Erzurum
1997, Âşık Mustafa Ruhani, Atatürk Ün. Yay., Erzurum
1997, Âşık Mevlüt İhsani, Atatürk Ün. Yay., Erzurum
- ELÇİN, Şükrü 1981, Halk Edebiyatına Giriş, Kültür Bak. Yay., Ank.
1984, Gevheri , Kültür Bak. Yay., Ank
1985, Halk Edebiyatı Araştırmaları I, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ank.
1987, Âşık Ömer, Kültür Bak. Yay., Ank.
1988, Akdeniz’de ve Cezayir’de Türk Halk Şairleri, TKAE Yay., Ank.
1988, Halk Şiiri Antolojisi, Kültür Bak. Yay., Ank.
1990, Türkiye Türkçesinde Mâniler, TKAE Yay., Ank.
1992, “*Cumhuriyet Devri Türk Halk Şiiri’ne Umumî Bir Bakış*” IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri, Kültür Bak. Yay., Ank.
1992, “*Değişmeler-Karşılaşmalar*”, Türk Dünyası El Kitabı, c. III, TKAE Yay., Ank.
2000, Kerem İle Aslı Hikayesi, Akçağ Yay., Ank.
- ELİADE, Mircea 1999, Şamanizm (Çev. İsmet Birkan), İmge Kitabevi, Ank.
- ERGİN, Muharrem 1991, Dede Korkut Kitabı I, TTK Yay., Ank.
- ERGÜN, Metin 1997, “*Koşuk ve Takmak terimleri Üzerine*” V. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi, Halk Edebiyatı Seksiyon Bildirileri I, Kültür Bak. Yay., Ank.
- ESEN, Ahmet Şükrü 1982, Anadolu Ağıtları, İş Bankası Yay., Ank.
1986, Anadolu Türküleri, İş Bankası Yay., Ank.
- ESET, Niyazi 1944, Mukayeseli ve Neşredilmemiş Maniler, Ank.
- FİNNEGAN, Ruth. 1992, Oral Poetry, Midland Book Edition, İndiana
- GÖKALP; Mehmet 1952, “*Yusufulili Pervan*”, TFA, c I, sayı 40.

- GÖLPINARLI, Abdülbaki 1962, Kaygusuz Abdal, Hatayî, Kul Himmet, Varlık Yay., İst.
1969, 100 Soruda Tasavvuf, Gerçek Yay., İst.
1972, Türk Tasavvuf Şiiri Antolojisi, Milliyet Yay., İst.
1992, Alevî-Bektaşî Nefesleri, İnkılâp-Aka Kitabevi, (2. Baskı), İst.
- GÖZAYDIN, Nevzat 1989, “*Anonim Halk Şiiri*”, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III, (Halk Şiiri), sayı 445-450
- GÜNAY, Umay 1983, “*Âşık Tarzı Şiir Geleneği İçinde Sistemli Deyişler*”, Şükrü Elçin Armağanı, Hacettepe Ün. Ed. Fak. Armağan Dizisi: 1, Ank.
1993, Türkiye’de Âşık Tarzı Şiir Geleneği ve Rüyâ Motifi, Akçağ Yay., Ank.
- GÜNEY, Eflatun Cem 1987, Halk Şiiri Antolojisi, Varlık Yay, İst.
- GÜZEL, Abdurrahman 1981, Kaygusuz Abdal, Kültür Bak. Yay. Ank.
1989, “*Tekke Şiiri*”, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III, (Halk Şiiri) Ocak-Haziran, sayı 445-450
2000, Dinî-Tasavvufî Türk Edebiyatı, Akçağ Yay., Ank.
- HALICI, Feyzi 1992, Âşıklık Geleneği ve Günümüz Halk Şairleri, Güldeste, Ank.
- HOPPAL, Mihály Avrasya’da Şamanlar (Çev.B. Bayram-H. Ş. Çapraz), Yapı Kredi Yay., 2010.
- İLAYDIN, Hikmet 1951, Türk Edebiyatında Nazım, İst. 1951, Akçağ Yay., Ank., 2000.
- İNAN, Abdülkadir 1972, Tarihte ve Bugün Şamanizm, TTK Yay., Ank.
- İSEN,M.-MACİT,M.-HORATA,O.-KILIÇ,F AKSOYAK,İ..H. 2002, Eski Türk Edebiyatı, Grafiker Yay., Ank.
- İVGİN, H.-YARDIMCI, M. 1996, Zileli Âşık Ceyhûnî ve Diğer Ceyhunîler, Ank.
- KABAKLI, Ahmet 1991, Yunus Emre, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İst.
1997, Türk Edebiyatı, c. II, Türk Edebiyatı Vakfı Yay., İst.
- KAFESOĞLU, İbrahim 1993, Türk Millî Kültürü, Boğaziçi Yay., İst.
- KALKAN, Emir 1988, Çağlar Boyunca Kayseri Şairleri, Kayseri Özel İd.Müd. Ve Kayseri Bel. Birliği Yay., Kayseri
1991, XX. Yüzyıl Türk Halk Şairleri Antolojisi, Kültür Bak. Yay., Ank.
- KARAALİOĞLU, Seyit Kemal 1986, Türk Edebiyatı Tarihi, c. I, İnkılâp Yay. İst.
- KARADAĞ, Metin 1993, Türk Halk Şiiri, Alem Kitabevi, Balıkesir
1996, Erzurumlu Emrah, Ayyıldız Yay., İst.
- KAYA, Doğan 1990, Şairnâmeler, Kültür Bak. Yay, Ank.
1994, Âşık Minhaci, Dilek Ofset, Sivas
2000, Âşık Edebiyatı Araştırmaları, Kitabevi Yay., İst.
2000, “*Edebiyatımızda Âşık Kolları ve Şenlik Kolu*”, Âşık Şenlik Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bak. Yay. Ank.
- KAYAOĞLU, Gündâğ 1991, Türk Halkbilimi ile İlgili Kitaplar İçin Bir Bibliyografya Denemesi, Anadolu Sanat Yay., İst.

- KOCATÜRK, Vasfi Mahir 1963, Saz Şiiri Antolojisi, Ank.
1968, Tekke Şiiri Antolojisi, Ank.
- KÖPRÜLÜ, M. Fuat 1962, Türk Saz Şairleri I-II, Milli Kültür Yay., Ank.
1984, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, Diyanet Yay. (5.b), Ank.
1981, Türk Edebiyatı Tarihi, Ötüken Neşriyat, İst.
1989, Edebiyat Araştırmaları I- II, Ötüken Neşriyat., İst.
- KUDRET, Cevdet 1995, Örnekli Türk Edebiyatı Tarihi, Kültür Bak., Yay., Ank.
- KURDAKUL, Şükran 1989, Şairler ve Yazarlar Sözlüğü, İnkılâp Kitabevi Yay., İst.
- KURNAZ, C- TATÇI, Mustafa 2001, Türk Edebiyatında Şathiyye, Akçağ Yay., Ank.
- LEVEND, Agah Sırrı. 1984, Divân Edebiyatı, Enderun Kitabevi, İst.
- LORD, Albert B. 1981, The Singer Of Tales, Harvard University Press, Cambridge.
- MAKAL, Tahir Kutsi 1978, Türk Halk Şiiri, Ticaret Matbaası, İst.
- MUTLUAY, Rauf 1979, 100 Soruda Edebiyat Bilgileri, Gerçek Yay., İst.
- NAHYA, Zümrüt 1992, Halk Kültürlerini Araş. ve Geliştirme Gen. Müdürlüğü Yayınları Kaynakçası (1966-1996), Kültür Bak. Yay., Ank.
- NECATİGİL, Behçet 1991, Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü, (14. Basım), Varlık Yay., İst.
- NORA, Chadvick 1942, Poetry and Prophecy, Cambridge University Press.
- OĞUZ, M. Öcal 1993, “*Halk Şiirinde Tür ve Şekil Meselesi*”, Milli Folklor, sayı 19
1994, Yozgat’ta Halk Şairliğinin Dünü ve Bugünü, Kültür Bak. Yay., Ank.
2000, Türk Dünyası Halkbiliminde Yöntem Sorunları, Akçağ Yay., Ank.
- ONAY, Ahmet Talat 1994, Türk Halk Şiirlerinin Şekil ve Nev’i, Akçağ Yay., Ank.
- ÖGEL, Bahaeddin, 1995, Türk Mitolojisi, I-II, TTK, Ank.
- ÖZBEK, Orhan 1969, Âşık Şenlik, Deyişmeler, Karşılaşmalar, Ayyıldız Matbaası, Ank.
- ÖZKIRIMLI, Atilla 1990, Türk Edebiyatı Ans., c.3, Cem Yay, İst.
- ÖZTELLİ, Cahit 1973, Evlerinin Önü, Özgür Yay., İst.
1984, Koroğlu, Dadaloğlu, Kuloğlu, Özgür Yay., İst.
1985, Bektaşî Gülleri, Özgür Yay., (2. Baskı), İst.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali 1975, Türk Halk Şiiri Antolojisi, Bilgi Yay., Ank.
- RADLOF; Wilhelm 1976, Sibirya’dan Seçmeler, (Çev. Ahmet Temir), Kültür Bak. Yay., İst.
- ROUX, Jean-Paul 1994, Türklerin ve Moğolların Eski Dini (Çev. Aykut Kazancıgil), İşaret Yay., İst.

- SAKAOĞLU, Saim 1986, Dadaloğlu, Kültür ve Tur. Bak. Yay., Ank.
1987, Ercişli Emrah, Kültür ve Tur. Bak. Yay., Ank.
1988, Bayburtlu Zihnî, Kültür ve Tur. Bak. Yay., Ank.
1989, “*Türk Saz Şiiri*”, Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı III (Halk Şiiri), Haziran, sayı 445-450
1991, Folklor Bibliyografyaları Üzerine Bir Deneme, Konya
- SARAÇOĞLU, Ali 1999, Ercişli Emrah, Kültür Bak Yay., Ank.
- SEVENGİL, Refik Ahmet 1965, Yüzyıllar Boyunca Halk Şairleri, Atlas Kitabevi Yay. İst.
1967, Çağımızın Halk Şairleri, Atlas Kitabevi Yay, İst.
- SEVER, Mustafa 1999, “*Türk Halk Şiirinde Şair Tipleri Üzerine*”, Erciyes, sayı 252, s.17-21.
2003, “*Köroğlu Destanı Antep Rivayeti*”, Bilig, s. 24, s.65-87.
- ŞAHİN, Salih 1983, Ozanlık Gelenekleri ve Doğulu Saz Şairleri, Ank.
- ŞEMSETTİN SAMİ. 1989, Kâmus-ı Türkî, İkdâm Matbaası, 1317, Enderûn Kitabevi, İst.
- TAHİR-ÜL MEVLEVİ 1973, Edebiyat Lügati, İst.
- TARLABAŞI, Burhan 1997, Eğin Havaları, Ank.
- TEKİN, Talat 1986, “*Karahanlı Dönemi Türk Şiiri*” Türk Dili, Türk Şiiri Özel Sayısı-I, Ocak, sayı 409
1989, XI. Yüzyıl Türk Şiiri, TDK Yay., Ank.
- TİMURTAŞ, Faruk 1980, Yunus Emre Divanı, Kültür Bak. Yay., Ank.
- TURHAN, S.-DÖKMETAŞ, K.-ÇELİK, L. 1996, Notalarıyla Türkülerimiz ve Hikayeleri, Kültür Bak. Yay., Ank.
- TÜRK DİLİ VE ED. ANS. 1977, Dergah Yay., c.I, İst.
- TÜRKÇE SÖZLÜK 1983, TDK Yay., Ank.
- ÜLKÜTAŞIR, M. Şakir 1939, “Son Asır Şairlerinden Yozgatlı Karac’oğlan”, Yeni Türk Mecmuası, sayı 48.
1973, “*Ramazan Davulcuları ve Davulcu Mânileri*”, Türk Kültürü, sayı 123.
- YAĞIZ, Süleyman 1975, Berçenekli Âşık Mahzunî, May Yay., İst.
- YAKICI, Ali 2001, “*Kuraklığın Kültürel Hayattaki Yeri ve Konyalı Âşık Mehmet’in Kutluk (Kuraklık) Üzerine Söylediği Destanlar*”, Milli Folklor, Güz, sayı 51.
2001, “*Âşık Edebiyatında Divân Söyleme geleneği ve Tuluat Divân*”, Milli Folklor, Bahar, sayı 49.
- YARDIMCI, Mehmet 1998, Başlangıcından Günümüze Halk Şiiri, Âşık Şiiri, Tekke Şiiri, Ürün Yay., Ank.
- YAVUZER, Hayati 1999, “*Dede Korkut Kitabı’nda Geleneksel Tarzın Formel ve Formülleri*”, IV. Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı Bildiriler, İlesam Yay., Ank.
- YENER, Cemil 1989, Türk Halk Edebiyatı Antolojisi, (2.basım) İnkılâp Kitabevi, İst.

- YILDIRIM, Dursun 1983, “*Köroğlu Destanının Orta Asya Rivayetleri*” Köroğlu Semineri Bildirileri, Kültür ve Turizm Bak. Yay., Ank.
1998, Türk Bitiği, Akçağ Yay., Ank.
- YURDAYDIN, Hüseyin 2002, Türkiye Tarihi 3, Osmanlı Devleti 1600-1908, (Ed. S.Akşin) , Cem Yay. İst. içinde “*Düşünce Ve Bilim Tarihi (1600-1839)*, s.273-341.
- YÜKSEL, Hasan Avni 1987, Âşık Seyranî, Kültür Bak. Yay., Ank.
- ZELYUT, Rıza 1982, Halk Şiirinde Gerçekçilik, Ayko Yay., Ank.
1989, Halk Şiirinde Başkaldırı, Sosyal Yay., İst.

